FELTTOGENE
I NORDTYSKLAND OG BAAHUSLEN I ØSTERSØEN OG KATTEGAT 1710—1712

UDARBEJDET VED GENERALSTABEN

AF

OBERST A. P. TUXEN
KOMMANDØR C. L. WITH-SEIDELIN
OBERST A. L. HANSEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN MDCCCCVI KRISTIANIA

V-B-606 E+2

KØBENHAVN.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1906.

Foreliggende Bind af «Bidrag til den store nordiske Krigs Historie» er udarbejdet af Oberst A. P. Tuxen med Bistand af Kommandør C. L. With-Seidelin og Oberst A. L. Hansen. Arbejdet er fortsat efter de engang fastslaaede Principper: den militære Del af Værket hviler udelukkende paa første Haands Undersøgelser, den politiske, der kun tjener som Ramme, er i Hovedsagen udarbejdet paa Grundlag af nyere trykte Kilder, af hvilke de svenske har haft størst Betydning.

I det danske Rigsarkiv, i Provinsarkivet for Sjælland m. m., i Generalstabens Manuskriptsamling og i Hovedstadens Biblioteker er de Aktstykker, Haandskrifter og trykte Værker gennemgaaede, som kunde tænkes at indeholde noget, der vedrørte Emnet.

I 1902 og 1903 har Kommandør With-Seidelin og Oberst Tuxen i Rigs- og Krigsarkivet samt i Flaadens Arkiv i Stockholm indsamlet et forholdsvis meget betydeligt Materiale. Sidst nævnte har desuden gennemgaaet større Dele af det Stenbockske Arkiv, som Ejeren, Øverstekammerjunker Friherre Carl Carlson Bonde, med vanlig Liberalitet havde sendt til Stockholm. I 1905 har Oberst Tuxen anstillet Undersøgelser i Statsarkiverne i Lybæk og Hannover, i Gehejmearkivet i Schwerin, i Landesbibliotek i Rostock samt i Stadsarkiverne i Wismar og Stralsund. Obersten har desuden undersøgt alle de Lokaliteter i Nordtyskland, som har spillet en Rolle i de i det foreliggende Bind skildrede Krigsbegivenheder.

Rigsarkivet i Christiania har med stor Liberalitet udlaant til Generalstaben en Del militære Regnskaber og andre Aktstykker, og Krigsarkiverne i Haag og Dresden samt Magistraten i Stade har med stor Beredvillighed besvaret forskellige Forespørgsler.

Samtlige danske og udenlandske Arkiv- og Biblioteksbestyrelser har vist Arbejdet megen Interesse og paa enhver Maade lettet Undersøgelserne, ligesom ogsaa forskellige tyske Lokalhistorikere, saaledes Politimester Sohm i Wismar og Borgmester Israel i Stralsund, har bistaaet Oberst Tuxen under hans Terrænstudier. I det danske Rigsarkiv har Oberstløjtnant I. C. W. Hirsch med vanlig Beredvillighed stillet sine omfattende personalhistoriske Kundskaber til Disposition, i det svenske Krigsarkiv har Krigsarkivar J. Petrelli ydet værdifuld Bistand, og endelig har den norske Krigshistoriker Kaptajn O. Munthe anvendt megen Tid og Arbejde paa at tilvejebringe et betydeligt og værdifuldt Materiale vedrørende Forberedelserne til Felttoget i Baahus Len, som han med største Liberalitet har stillet til Raadighed. Generalstaben udtaler sin bedste Tak til alle, der har bidraget til Arbejdets Fremme.

I det foreliggende Bind er den gregorianske Kalender over alt benyttet; da Sverig indtil 1712 havde sin egen Tidsregning og nævnte Aar paa ny gik over til at benytte den julianske Kalender[1]), afviger de danske og svenske Tidsangivelser fra hinanden. I Henvisningerne har de svenske Kilder selvfølgelig beholdt deres originale Datering. Det maa bemærkes, at man i de svenske Besiddelser i Tyskland som oftest regnede efter «ny Stil».

[1] Se Bind I, Side 9 f.

INDHOLD.

I. De politiske Følger af Danmarks Nederlag i Skaane 1710.

Fredsforhandlinger mellem Danmark og Sverig 1. Danmarks Forhold til sine Allierede 4. Danmarks Forsøg paa at skaffe sig nye Forbundsfæller 5. Forhold til Gottorp 7. Forhold til Meklenborg 8. Koncerten i Haag og Neutraliteten i Nordtyskland 9. Carl XII's Stilling hertil 12. Carl XII's Felttogsplaner 14. Planerne om en Neutralitetshær 16. Danmarks Forhold til Sømagterne 17. Forandringer i den danske Konges Raad og i det diplomatiske Korps 18.

II. Rustninger i Danmark og Norge 1710.

Hærens Tilstand efter Nederlaget 20. Disloceringen efter Tilbagekomsten 21. Undersøgelser og Afskedigelser i Anledning af Nederlaget 24. V. Eickstedt udnævnes til Overkrigssekretær 26. Forhandlinger om en ny Overgeneral; J. Scholtens Udnævnelse 26. Forandringer i Kommandoposterne 28. Hærens Reorganisation: Udskrivninger, Afgivelser fra Landmilitsen til de hvervede Afdelinger, Hvervninger, Oprettelse af nye Regimenter, Udvexling af Fanger, Afgivelse af Hjælpetropper fra Sachsen og Rusland 31. Udskrivning og Køb af Heste 45. Anskaffelse af Vaaben og Udrustning 48. Fæstningsarbejder 51. Forandringer i den norske Hærs Overkommando, Løvendals Ansættelse, Forandringer i Kommandoposterne 52. Ændringer i den norske Hærs Organisation 54. Forfremmelser i Søofficerskorpset 55. Udskrivning og Hvervning af Søfolk 56. Af- og Tilgang af Skibe 57. Kapervæsenet 57. Pengeforhold i Danmark 58.

III. Svenske Rustninger 1710.

Finansernes Tilstand, Stændernes Indkaldelse 61. Forandringer i de højere Kommandoposter 63. Hærens Dislocering 63. Reorganisation af Hæren 64. Udrustning og Bevæbning 68. Fæstningerne 69. Pesten 71. Tilstanden i de tyske Besiddelser: Regeringen, Troppestyrken, Dislocering, Udskrivninger og Hvervninger, Pengeforhold 72. Den svenske Flaade, Kommandoforhold, Besætninger 77.

IV. Operationer i 1710 efter Skaanes Rømning.

Den danske Flaades Opgaver 80. Nordsøeskadren 81. Den svenske Østersøeskadre 83. Eskadrernes Møde i de Mønske Farvande 84. Nordsøeskadren i

Norge 84. Gøteborgeskadren 85. Nordsøeskadrens Hjemkomst 86. Den danske Østersøeskadre 87. Forsvarsforanstaltninger i Carlskrona 88. Svenske Flaadeudrustninger; en stor Eskadre løber ud 89. Den svenske Eskadre løber ind 91. Den danske Flaade gaar til Østersøen 91. Svenske Kaperier 92. En ny dansk Eskadre sendes til Norge 93. Hovedflaaden: Forhold om Bord, Proviantering, Sundhedstilstand 94. Flaaden gaar til Køgebugt 97. Undersøgelser om Aarsagerne til Flaadens Uvirksomhed 98. Forberedelser til et dansk russisk Angreb paa det egentlige Sverig 102. Flaaden afsejler 14de Septbr. for at hente et russisk Hjælpekorps i Danzig, men tvinges af Uvejr tilbage til Køge Bugt; Expeditionen opgives 110. Liste over Hovedflaaden 112. Den svenske Hovedflaade udrustes og løber ud 1ste Oktober 114. Flaadeliste 116. Kampen paa Køge Bugt 117. 2 svenske Orlogsskibe strander ved Dragør 122. Svenskerne ødelægger nogle danske Transportskibe 123. Den svenske Flaade sejler bort, begge Flaader indlægges 123. Øvelseslejr ved København 127. Forsvarsforanstaltninger i Jylland, paa Øerne og i Hertugdømmerne 128. Tilstanden i Norge: Løvendals Angrebsplaner, svenske Modforanstaltninger, smaa Sammenstød ved Grænserne; større Angrebsforetagender opgives, de norske og svenske Tropper gaar i Vinterkvarter, Løvendal rejser til Danmark 131. Den danske Flaades Optræden i Norge, den 3dje Nordsøeskadre, Planer om en særlig norsk Flaadeafdeling 135. Søkrigens Resultater 136.

V. Danske Forberedelser til Felttoget 1711.

Dansk-svenske Tilnærmelser, mislykkede Fredsforsøg 139. Tyrkiets Fredsbrud med Rusland og dettes Følger 141. Danske Forhandlinger med Sømagterne: Koalitionen mod Frankrig svækkes ved Joseph I's Død; Virkningen heraf paa de politiske Forhold i Norden 143. Danmarks Forhold til Sachsen-Polen og Rusland 145. Forhandlinger med de nordtyske Magter 147. Den danske Hær mønstres; de hvervede Afdelinger er i god Stand, Landmilitsen reduceres, Hestebestanden bringes paa Fode 150. Dødsfald, Forfremmelser og Forsættelser blandt Hærens højere Kommanderende 154. Flaaden udrustes: Hvervninger og Udskrivninger, Materiel og Udrustning fornyes, Foranstaltninger træffes til Sikring af Proviantering 155. Forfremmelser og Dødsfald blandt Flaadens højere Officerer 160. Tilgang af Krigsskibe 161. Sikkerhedstjenesten i de danske Farvande 161. Svenske Kaperier 163. Den Glückstadtske Ekvipage 164. Hovedflaadens Virksomhed: en større Eskadre sendes til Norge, Flaadens Hovedstyrke gaar 13de Juli til Køge Bugt 165. Den danske Hærs Dislokation i April 171. Smaa Landgange paa den svenske Øresundskyst 172. Pesten paa Sjælland 173. Forsvarsforanstaltninger i Jylland, paa Øerne og i Hertugdømmerne 181. Felttogsplaner 182. Boskrivelse af de svenske Besiddelser i Pommern og Meklenborg 186. Den danske Hærs Sammendragning i Holsten 191. Formeringen af Angrebsartilleriet 195. Forplejningstjenesten 196. Bestemmelser for Tjenesten i Felten 200. Forhandlinger med de neutrale Magter om Gennemmarche til Pommern 202. Den danske Hærs Koncentration ved Grande 6te August 205. Ordre de Bataille 206. Aanden i Hæren 210.

VI. Svenske Forberedelser til Felttoget 1711.

Personalforandringer i Centralstyrelsen, Hæren og Flaaden 212. Oprettelse af nye Regimenter 213. Hærens Rekrutering 214. Kommandoforholdene i Sverigs tyske Provinser 216. Hærstyrken i Pommern og Bremen: Oprettelsen af Land-

regimenter, Hvervninger og Omdislokationer 217. Svenske Flaadeudrustninger: Udsendelse af nogle smaa Eskadrer til Østersøen, den Gøteborgske Eskadre, Forberedelser til Hovedflaadens Udrustning 220. Carl XII's Krigsplaner: Hæren i Pommern, forstærket med Tropper fra Sverig, skal slutte sig til Tyrkerne, naar disse er rykkede ind i Polen 223. Forsvarsforanstaltninger i Skaane og ved den norske Grænse 225. Pengenøden i Sverig 227.

VII. Krigsbegivenhederne i Norge 1711.

Kommandør Knoffs Expeditioner i Marts og Maj 229. Viceadmiral Sehesteds Eskadre sendes til Norge i Juni, Løvendal kommer til Norge 230. Personalforandringer i den norske Hærs højere Kommandoposter 232. Angrebsforberedelser, Forstærkninger fra Danmark 233. Den svenske Hærstyrke ved den norske Grænse 234. Beskrivelse af Baahus Len 235. Løvendals Angrebsplaner 238. Svenske Forsvarsforanstaltninger 239. Viceadmiral Sehested hjemkaldes 1ste August med Størstedelen af sin Eskadre 241. Løvendal ændrer sin Angrebsplan 243. Den norske Angrebsstyrkes Sammensætning og Fordeling 244. Den svenske Forsvarsstyrke 247. Den norske Hær bryder ind i Baahus Len 21de August 248. Fremrykning til Uddevalla 248. Den svenske Hær under Generalløjtnant Burenskiöld faar Forstærkninger; den norske Hær gaar tilbage den 30te August og passerer den 16de September Grænsen, kun svagt forfulgt af de Svenske 250. Den danske Flaades Deltagelse i Expeditionen mod Baahus Len 255. Hærene ved den norske Grænse opløses og lægges i Vinterkvarter 256. Krigsbegivenhederne Nordenfjælds 259.

VIII. De Allieredes Indfald i Pommern 1711.

Den svenske Hærstyrke i Pommern og Wismar 261. Den danske Hærs Opbrud fra Grande 9de August 263. Et Blokadekorps efterlades ved Wismar 264. Hovedhæren marcherer over Rostock, der besættes, til Ribnitz 265. Det sachsisk-russiske Korps Indmarche i Pommern, Styrke og Sammensætning 267. Svenske Forsvarsforanstaltninger 269. Den danske Hær passerer Reckenitz 30te August 272.

IX. Blokaden af Stralsund og Wismar. August 1711—Januar 1712.

Den danske Hær forener sig den 8de September ved Stralsund med de Allierede 275. De Allierede beslutter at belejre Stralsund, Følgerne af denne Beslutning 276. Korpset for Wismar afgiver sit Fodfolk til Korpset for Stralsund og faar Rytteri i Stedet 277. Forberedelser til Stralsunds Belejring 278. Provianteringsvanskeligheder 280. Misstemning mellem Frederik IV og August II 281. Smaakampe ved Stralsund og paa Usedom 283. Korpset for Wismar, Terrænbeskrivelse, Furageringer, Smaakampe, Udfald, Stridigheder med Hertugen af Meklenborg 285. Tilstanden i Rostock, Forbindelsen mellem Korpserne ved Wismar og Stralsund 292. Den danske Flaades Deltagelse i Operationerne mod Pommern: Transport af Belejringsmateriel, Krydstogter i Østersøen, Alarmering af de svenske Kyster, Flaadens Opgaver, Ankomst til Rygen 17de Oktober 294. Planer om Landgang paa Rygen 298. Flaaden sejler hjem 3dje November 299. Artilleritransporten afsejler 31te Oktober fra Frederiksort, splittes af Uvejr, vender tilbage til Frederiksort, en mindre Del ankommer til Greifswald og Warnemünde. Den 28de November afsejler den paa ny, men kommer kun til Grønsund 299. Foretagendet mod Rygen og Stralsund

gaar i Staa 303. Proviant- og Pengemangel 307. Tilstand i Stralsund 309. En Undsætningsexpedition udrustes i Sverig: Forberedelser til Transporten, Stenbock adjungeres General-Admiralen, Tropperne samles 310. Smaa svenske Eskadrer gaar i September og Oktober til Pommern 314. Hovedflaaden bliver færdig sidst i November og afsejler 4de December 316. Flaadeliste 317. Danske Efterretninger om den svenske Flaade 319. Tilstand ved Wismar i November 320. Udfaldet Natten til den 5te December 321. Udfaldsstyrkens Nederlag, Wismar bombarderes 327. Bombardementet indstilles 3dje Januar 334 Stralsund undsættes 335. Den danske Flaade og Undsætningsexpeditionen 336. Det danske Artilleri sendes til København fra Grønsund og Stralsund 337. Wismar undsættes 341. Den snævrere Indeslutning af Stralsund opgives 7de Januar, den danske Hovedhær gaar over Wismar til Holsten 347. Wismars Indeslutning opgives, Blokadekorpset gaar til Holsten 349. Tilbageblik over Felttoget 1711 352.

X. Den danske Hær i Vinterkvarter (Januar–Juni 1712).

Kongressen i Utrecht og dennes Indflydelse paa de nordiske Allieredes Politik 355. Danmarks Forhold til de nordtyske Smaastater 359. Ændringer i Hærens og Flaadens Centralstyrelse samt i de højere Kommandoposter 361. Den hjemvendte Felthærs Fordeling og Styrke 263. Hærens Rekrutering: Hvervninger, Udskrivninger, Lejetropper 365. Udrustning og Pengeforhold 371. Forhandlinger om en Felttogsplan 373. Planen fastslaas 378. Smaakampe mellem Danske og Svenske paa Elben 380. Strejftog fra Wismar 382. Forplejningsforhold 383. Den danske Hærs Styrke og Fordeling i Foraaret 1712 385. Felthæren koncentreres i Holsten, Artillerimateriel samles 387. Pesten i Holsten 392. Den danske Flaade i Vinterkvarter 393.

XI. Tilstanden i Norge fra Afslutningen af Felttoget 1711 til Udgangen af 1712.

Løvendal rejser til Danmark i Februar 1712. Forandringer i den norske civile og militære Centralstyrelse i Vinterens Løb 396. Den svenske Hærstyrke ved den norske Grænse 398. Den norske Hær sættes paa Fredsfod 400. Norske Tropper nedsendes til Danmark 403. Konvojer fra Norge til Danmark, England og Holland 405. Schoutbynacht Wilster faar Kommandoen over Flaadeafdelingen i Norge, som Løvendal har forstærket 406. Den Gøteborgske Eskadre rustes og løber ud; Sammenstød med en dansk Eskadre ved Fladstrand 11te Maj 409. Kommandør Deichmann med 2 Orlogsskibe forstærker Wilsters Eskadre 414. Wilsters Togt i Kattegat i Juni: Gøteborg Eskadren undslipper, Wilster hjemkaldes og straffes for slet Kommandoføring 415. Gøteborg Eskadren indlægges og afrustes; de danske Orlogsskibe hjemkaldes fra Norge 420.

XII. De danske Korps ved Stralsund og i Rostock. Januar til Juni 1712.

Korpsernes Styrke og Sammensætning 424. Det kombinerede Blokadekorps for Stralsund, Fordeling, Sammenstød med de Belejrede 427. Et Detachement fra Rostock tager et større fra Stralsund udsendt Kommando 430. Krænkelse af Meklenborgs Neutralitet 431. Forplejningsvanskeligheder ved Korpset i Pommern og i Rostock 433. Tilstanden i Stralsund under Indeslutningen 436. Tilstanden i Wismar i Vinteren 1712 440. Det danske Korps forlader Pommern midt i Juni og gaar til Holsten; Wismar indesluttes 442.

XIII. Felttoget i Stift Bremen.

Beskrivelse af Bremen og Verden 445. Danmark søger at vinde Preussen og Hannover for sine Planer mod Bremen 447. Angrebshæren koncentreres i Holsten; den Glückstadtske Ekvipages Medvirken 449. Den svenske Hærstyrke i Bremen 451. Beskrivelse af Fæstningen Stade 452. Den danske Angrebshærs Styrke og Sammensætning 455. Elben passeres 31te Juli og 1ste August 457. Stade sættes i Forsvarsstand 459. Stade indesluttes 461. Det sachsiske Belejringsartilleri ankommer 463. Trancheerne aabnes 20de August 466. Beskydningen begynder 29de August 468. Tilstanden i Fæstningen, Garnisonens og Borgerskabets Forhold 468. Forberedelserne til Stormen er endte 6te September, Fæstningen kapitulerer 472. Fanger, Bytte og Trofæer 474. Beskydningens Virkning 475. Belejringshærens Forplejning 476. Wismarske Strejftog til Holsten 477. Belejringshæren føres tilbage til Holsten, en Besætning efterlades i Stade 480. Stift Bremen underlægges Danmark og faar en ny Regering 481. Fangernes Skæbne 485. Tilbageblik 485.

Bilag I. Forklaring til Kortet over Stralsund 487. Bilag II. Korttext 489. Navneregister 493. Fortegnelse over Kort og Planer 513. Rettelser 515.

I. De politiske Følger af Danmarks Nederlag i Skaane 1710.

Nederlaget ved Helsingborg virkede lammende paa den danske Regering[1]). Hæren var efter det ulykkelige Felttog saa svækket, at den for længere Tid vilde være ukampdygtig, og Monarkiets ikke overvættes rige finansielle Hjælpekilder var bleven stærkt medtagne. Havde Sverig været i Stand til at forfølge sin Sejr, kunde det have opnaaet Fred paa enhver Betingelse. Til Held for Danmark formaaede den svenske Regering ikke at optræde offensivt, men den havde en stærk Følelse af, at Øjeblikket var gunstigt til at blive af med en Modstander, der, skønt han for Øjeblikket var uskadeliggjort, engang kunde blive generende nok. Og Sverig behøvede tilmed ikke at gøre det første Skridt: Initiativet udgik fra den danske Regering, der gennem den holstengottorpske Gehejmeraad Görtz gav den svenske General og Diplomat Mauritz Vellingk et Vink om, at den var villig til at forhandle[2]). I Slutningen af Marts blev der i Hamborg indledet Underhaandsforhandlinger mellem den derværende danske Resident Hans Statius Hagedorn og Vellingk. Sidstnævnte udtalte, at intet var skadeligere for Norden end disse evige, indbyrdes Krige, og erklærede, at det ikke vilde være vanskeligt at opnaa en for

[1]) En god Fremstilling af Tilstande og Stemninger i København i den nærmeste Tid efter Slaget ved Helsingborg giver den hannoveranske Sekretær Baron Püchler i sine Breve til Robethon. Disse Breve citeres i det følgende som «Püchler».

[2]) F. F. Carlson: Om Fredsunderhandlingarne Åren 1709—1718. Stockholm 1857. S. 17.

begge Parter ærefuld Fred. Han skulde nu søge at vinde Generalguvernør Nils Gyllenstierna for Sagen og vilde dernæst sende et Ilbud til Kongelig Raad Grev Arvid Horn i Stockholm for at faa Fuldmagt til at forhandle i al Stilhed. Foreløbig skulde kun disse to Herrer indvies i Hemmeligheden, og den eventuelle Traktat skulde midlertidig ratificeres af Grev Horn, indtil den kunde opnaa Carl XII's Billigelse. Selvfølgelig skulde den indtil dette Tidspunkt holdes hemmelig[1]). Udsigterne til Fred var slet ikke daarlige; thi den svenske Konge var ikke utilbøjelig til Forlig. I en Skrivelse til Raadet af 26de April (svensk Stil) udtalte han sin Beredvillighed til at forhandle om Fred under Sømagternes Mægling, hvis Danmark selv forlangte det; selvfølgelig maatte de Danske betale den Skade, de havde anrettet i Skaane, men Raadet kunde strax indrømme dem Vaabenstilstand, om det saa var for et helt Aar, for at man kunde forhandle i Ro[2]). Det varede naturligvis længe, inden den danske Regering fik Underretning om Kong Carls Sindelag, og et Forslag som det af ham ønskede blev aldrig stillet fra dansk Side; men foreløbig fortsattes Underhandlingerne med Vellingk, og Hagedorn fik Befaling til at anmode Generalen om at fremlægge et virkeligt Fredsprojekt[3]). Herpaa kunde denne ikke indlade sig, inden han havde faaet Fuldmagt; han udtalte kun i al Almindelighed, at der burde oprettes en Forening mellem de nordiske Konger, som vilde skaffe begge store Fordele, idet den vilde sætte dem i Stand til at optræde som Voldgiftsmænd ved den «almindelige Fred»[4]) og diktere Sømagterne Betingelserne[5]). I Stockholm syntes man godt om de danske Tilnærmelser, og man modtog med Tak et Tilbud om Mægling fra Christian August, Administrator i Holsten-Gottorp[6]). Der blev dog ingen Brug for Mæglingen, og Underhandlingerne i Hamborg gik snart i Staa, i det den danske Regering, der havde givet Hagedorn Fuldmagt[7]), blev ked af Vellingks vage Optræden og beordrede Residenten til at afbryde Forhandlingerne[8]). Vel blev

---

[1]) Hagedorns Relat. $^{1}/_{4}$ 1710.

[2]) Jfr. Carlson S. 12.

[3]) Gehejme Registratur $^{5}/_{4}$ 1710.

[4]) Freden mellem de i den spanske Arvefølgekrig indviklede Magter.

[5]) Hagedorns Relat. $^{8}/_{4}$, $^{15}/_{4}$.

[6]) Defensionskommissionens Protokol $^{28}/_{4}$. Sv. R. Ark.

[7]) Geh. Reg. $^{26}/_{5}$.

[8]) do. $^{7}/_{6}$

de i Sommerens Løb af og til genoptagne; men i Slutningen af September afviste den danske Regering kategorisk Vellingks Tilnærmelser og erklærede, at den ikke mere vilde høre Tale om Særfred[1]).

En af Grundene til, at de dansk-svenske Fredsforhandlinger blev afbrudte, var, at det viste sig umuligt at føre dem bag de Allieredes Ryg. Den engelske Envoyé i København, Daniel Pulteney, havde faaet Nys om Forhandlingerne og havde meddelt sin Kollega i Hamborg, John Wick, den interessante Nyhed, som snart var almindelig bekendt i den diplomatiske Verden[2]). At den danske Regering var vred over Pulteneys Indiskretion, er rimeligt nok, og den gav sin Gesandt i London, Iver Rosenkrantz, Ordre til at virke for hans Rappel[3]). Saa vel ved August II's[4]) som ved Czarens Hof blev man ilde berørt, da det rygtedes, at Danmark søgte Særfred, men begge Monarker modtog beroligende Forsikringer fra Kong Frederik[5]). Rygterne om en gryende dansk-svensk Forstaaelse holdt sig imidlertid haardnakket hele Sommeren igennem; sidst i Oktober søgte den danske Regering ved en Rundskrivelse til sine Gesandter at nedslaa dem[6]), men de holdt sig stadig. Sverig havde da heller ikke helt ophørt med sine Tilnærmelser; i November havde dets Gesandt i Berlin, Andreas Leijonstedt, og Generalløjtnant Joh. Aug. Meyerfelt forsøgt at indlede nye Fredsforhandlinger i Hamborg; men Hagedorn havde faaet bestemt Ordre til ikke at indlade sig med dem[7]). Herom blev naturligvis Czaren og Kongen af Polen underrettede; forøvrigt havde de svenske Tilnærmelser en ret kølig Karakter; Svenskerne vilde, hvad der var forstaaeligt nok, ikke gaa ud over status quo; men herpaa vilde de Danske ikke indlade sig; de krævede Tilbagegivelse af alle de i sin Tid af Sverig erobrede danske og norske Provinser, ja vilde endog have Krigsomkostningerne betalte[8]). Sagen var nemlig den, at Danmark henimod Udgangen af 1710 var kommen militært og

---

[1]) Geh. Reg. $^{26}/_{9}$.
[2]) Hagedorns Relat. $^{2}/_{5}$.
[3]) Geh. Reg. $^{7}/_{6}$, $^{14}/_{6}$.
[4]) Sachs.-polsk Ges. Rel. $^{24}/_{6}$.
[5]) Geh. Reg. $^{23}/_{8}$.
[6]) do. $^{31}/_{10}$.
[7]) do. $^{24}/_{11}$.
[8]) do. $^{21}/_{10}$; Püchler $^{4}/_{11}$.

politisk til Kræfter; det havde faaet sin Hær reorganiseret, og havde faaet Forholdet til sine Forbundsfæller bedre ordnet[1]).

Aaret 1710 var i det hele en vanskelig Tid for det danske Diplomati; det gjaldt ikke blot om at forhandle med det sejrrige Sverig, men ogsaa om at holde det gaaende med de «nordiske Allierede»[2]), paa hvem Efterretningen om Nederlaget i Skaane havde gjort det sletteste Indtryk[3]). Kongen bad Czaren om at gøre en kraftig «Diversion» ved at landsætte en Hær i Stockholms Nærhed og om at støtte Danmark med Penge og Tropper, og Peter I lovede beredvillig begge Dele[4]); men Rusland var endnu afmægtigt til Søs; dets unge Sømagt laa indespærret i Finske Bugt og kunde ikke føre et Stød mod Stockholm. Ret beset burde Danmark næppe engang ønske, at Czaren nogen Sinde kom til at raade over en mægtig Flaade[5]). Ogsaa til August II henvendte Kongen sig med Bøn om Hjælp, og denne lovede at besvare et svensk Angreb paa Danmarks Sydgrænse med et Indfald i Pommern[6]). Ligeledes søgte den danske Regering at faa Angrebsforbundet mellem Frederik IV og August II udvidet til ogsaa at gælde den polske Republik, der havde bekræftet den mellem Kongen af Polen og Czaren sluttede offensive og defensive Alliance[7]). Trods alle gode Løfter var Forholdet mellem Forbundsfællerne længe præget af gensidig Mistro; og det med Rette. Om Danmarks Særforhandlinger er allerede talt; trods alle Dementier troede baade Rusland og Polen, at det vilde trække sig ud af Forbundet; men ogsaa August II var upaalidelig, og hans Envoyé i København, Manteuffel, var meget ilde set ved det danske Hof[8]). Selv mellem Polen og Rusland var Forholdet slet[9]). Der taltes meget om en personlig Sammenkomst mellem de tre Monarker som den eneste Udvej af det Uføre, hvori man

---

[1]) Endnu mod Aarets Slutning maatte Kongen dog overfor sine Allierede gentagne Gange rense sig for Beskyldninger for at ville slutte Særfred. (Geh. Reg. $^{15}/_{11}$, $^{18}/_{12}$).

[2]) Rusland og Sachsen-Polen.

[3]) Kongens Svar paa August II's og Czarens Kondolenceskrivelser findes i Geh. Reg. under $^{22}/_{4}$ og $^{24}/_{5}$.

[4]) Geh. Reg. $^{15}/_{3}$, $^{25}/_{7}$.

[5]) Chr. Lente til J. H. Lente $^{26}/_{8}$ 1710.

[6]) Sachs.-polsk Ges. Rel. $^{27}/_{3}$.

[7]) Geh. Reg. $^{24}/_{5}$.

[8]) Chr. Lente til J. H. L. $^{6}/_{9}$ 1710.

[9]) Sachs.-polsk Ges. Rel. $^{10}/_{11}$.

var kommen[1]). Danmark behøvede ikke at frygte for, at Rusland og Sachsen-Polen skulde støde det ud af Forbundet; thi det var i Virkeligheden en værdifuld Allieret. De danske og norske Hære kunde i alle Tilfælde binde betydelige Troppemasser i det egentlige Sverig, og Flaaden kunde i høj Grad vanskeliggøre Forbindelsen mellem Hovedlandet og de tyske Provinser, medens baade Czaren og Kong August var ganske afmægtige til Søs.

Danmark søgte ogsaa at skaffe sig nye Forbundsfæller; saaledes blev Preussen opfordret til at slutte sig til Sverigs Fjender[2]), eller til i det mindste at lade 5000 Md. forene sig med de russiske Hjælpetropper, som over Danzig skulde føres til Danmark[3]). Det lykkedes imidlertid lige saa lidt som i 1709 at faa Preussen til at gaa med til et Angrebsforbund[4]), og det af flere Grunde. Dels var Størsteparten af Hæren for Tiden indlemmet i Rigshæren eller i Sømagternes Sold[5]), og dels var Kongen og hans Raad i Vildrede med, hvilket Parti de skulde tage. Nogle holdt paa, at man skulde fortsætte med den neutrale Politik og derved støtte Frankrigs Fjender, andre raadede til at opgive den usikre Vinding, der kunde opnaas herved, og i Stedet herfor søge at vende Blikket mod Øst. I Løbet af Foraaret og Sommeren fremsatte Frederik I flere Forslag til en Deling af Polen og de svenske Østersøprovinser, men Peter I og August II vilde ikke indrømme ham nogen Fordel, med mindre han tog aktiv Del i Krigen. Dertil kunde han dog ikke bestemme sig, blandt andet fordi han ikke var klar over, om det ikke i Længden var fordelagtigst for ham at slutte sig til Sverig. Et Forslag fra Raadet i Stockholm om at mægle mellem Danmark og Sverig vilde han dog ikke indlade sig paa, ligesom han ogsaa afviste Ludvig XIV's Opfordring til i Forbindelse med de nordiske Allierede at danne et «3dje Parti» som Modvægt mod Koalitionen mod Frankrig[6]).

---

[1]) Püchler $^{4}/_{10}$.

[2]) Geh. Reg. $^{7}/_{6}$. Jfr. Püchler $^{14}/_{6}$.

[3]) Geh. Reg. $^{25}/_{7}$; B. Lundberg: De dipl. förbindelser. mell. Sverige och Preussen o. s. v. Lund 1893. S. 19 f.

[4]) Jfr. Bind II, Side 41.

[5]) Af den preussiske henved 44,000 Md. stærke Hær var knap 10,000 Md. hjemme, der for Størstedelen anvendtes som Besætninger i Fæstningerne. Af Militstropper og Invalider fandtes yderligere 7000 Md., der ikke kunde anvendes i Felten. (Jany: Die alte Armee von 1655—1740. Berlin 1905. S. 132).

[6]) Lundberg, S 18—22; Droysen: Gesch. d. preus. Pol. IV. 1. S. 344 f.

Ingen af de krigsførende Magter kunde for Tiden gøre Regning paa Preussen, som desuden af rene Etikettehensyn for Øjeblikket nærede Misstemning mod Danmark, der ikke vilde tillade sin Gesandt at tage Audiens paa Lystslottet Charlottenburg i Stedet for i Hovedstaden[1]).

Bedre Udsigter syntes en Tilnærmelse til Hannover at have; dette Land havde allerede 1709 stillet sig meget velvilligt overfor Danmark[2]); i Juli 1710 bemyndigede Frederik IV sin Gesandt, H. F. Söhlenthal, til at slutte en Alliance med Kurfyrst Georg Ludvig[3]), og den 14de blev Traktaten underskreven[4]). Forbundet var rent defensivt og gjaldt ikke, saa længe den nuværende Krig varede, med mindre Sverig brød det Løfte om Neutralitet i Nordtyskland, som det nylig havde afgivet[5]). Synderlig øjeblikkelig Værdi havde Forbundet saaledes ikke, men det var et brugeligt Grundlag for senere Forhandlinger om en intimere Forbindelse, og der var Grunde nok, der gjorde en saadan ønskelig for begge de kontraherende Parter. De svenske Besiddelser, Bremen og Verden, laa tæt op ad de hannoveranske Lande; erobrede Danmark dem, var der en Mulighed for, at Kurfyrsten kunde erhverve dem paa fredelig Vis; thi han besad, hvad Kongen manglede, nemlig Penge. Ogsaa de danske Grevskaber laa bekvemt for Hannover, og det var ikke udelukket, at Danmark kunde afstaa Dele af dem mod at faa de til Krigens Fortsættelse nødvendige kontante Midler. Den danske Regering havde faaet Nys om, at Raadet i Stockholm pønsede paa at faa Hannover til at dække Bremen og Verden ved at lægge Besætninger i Fæstningerne[6]), og det har vel bidraget til, at man hastede med at afslutte Forbundet. I det hele var Hannovers Stilling gunstig, og dets Udsigter til paa en nem Maade at forøge sit Landomraade gode. Det kunde være sikker paa, at Kejseren med Glæde vilde se det voxe op, saa at det kunde danne en Modvægt mod Preussen, hvis tiltagende Magt og Indflydelse truede Ligevægten i det tyske Rige[7]). I August be-

---

[1]) Chr. Lente til J. H. L. $^{2}/_{9}$ 1710.

[2]) Bind II, Side 41.

[3]) Geh. Reg. $^{5}/_{7}$.

[4]) Ratificeret 24de og 25de Juli. Om Traktaten se nærmere S. Schartau: Förhållandet mell. Sverige och Hannover 1709—1715. Lund 1905. S. 34 f.

[5]) Se nærmere Side 12.

[6]) Püchler $^{29}/_{8}$, $^{15}/_{4}$ 1710.

[7]) Droysen anf. Værk, S. 369.

gyndte Danmark at forhandle med Hannover om et Laan mod Pant i Dele af Grevskaberne; i Oktober var Sagen ordnet i Principet, men den blev dog først bragt til Afslutning i det følgende Aar[1]). Raadet i Stockholm havde indledet Forhandlinger med Kurfyrsten om et Laan mod Pant i Verden; men heraf blev intet, dels fordi Hannover kun vilde give 240,000 Rdlr., og dels fordi Carl XII fandt Tanken om at pantsætte Dele af den svenske Krones Besiddelser saa oprørende, at han forbød Raadet at arbejde videre i den Retning[2]).

Til Holsten-Gottorp søgte Danmark at vedligeholde et nogenlunde godt Forhold, hvad der var af stor Betydning for begge Stater. Administratoren var fornuftig nok til at indse, at Sverigs Stilling, selv efter Sejren i Skaane, var meget usikker, og Kongen vilde ogsaa helst have Fred med sin lille, men ikke helt ufarlige Nabo. Den Rendsborgske Reces[3]) viste, at begge Parter ønskede at fjærne de værste Anstødsstene, men der var ikke noget rigtigt at bygge paa, og de indre Forhold i Hertugdømmet var ikke stabile. I Slutningen af 1709 lykkedes det Baron Görtz at fortrænge de to hidtil toneangivende Statsmænd: M. Wedderkop og Joh. Ludv. Pincier v. Königstein. Først nævnte blev som Arrestant slæbt til Tønning, medens sidst nævnte flygtede til Danmark; begges Formuer blev beslaglagte[4]). Wedderkop havde været Sverigs svorne Ven, og Vellingk søgte forgæves at skaffe ham fri[5]), medens den danske Regering beredvillig tog sig af Königstein, ja endog søgte at hjælpe Wedderkop, sikkert i Haab om at høste pekuniært Udbytte af sine Anstrængelser[6]). Der var Grunde nok til at umuliggøre et hjærteligt, nabovenligt Forhold; Administratoren støttede i al Hemmelighed Sverig med Penge og holdt sine to svenske Batailloner rede til at forstærke den svenske Hær i Tyskland. For at skuffe Danmark havde han indlemmet dem i sin egen Hær[7]). Den danske Regering holdt imidlertid

---

1) Geh. Reg. $^{26}/_{8}$, $^{7}/_{10}$ 1710.

2) Raadet til Kongen $^{14}/_{11}$, Kongen til Raadet $^{10}/_{12}$ 1710. (Trykt i Hist. Handl. Ny Føljd. B. XV.). Jfr. Schartau anf. Værk, S. 45 ff.

3) Jfr. Bind II, Side 33.

4) De var bl. a. anklagede for Salg af Embeder. Jfr. Højer: Fr. d. IV. glorw. Leben. S. 154 f.

5) Hagedorns Rel. $^{18}/_{4}$, $^{23}/_{5}$.

6) Geh. Reg. $^{29}/_{4}$, $^{14}/_{6}$, $^{21}/_{6}$, $^{17}/_{10}$, $^{3}/_{11}$. Jfr. Rel. d'un ministre d'état de ce qui s'est passé en l'affaire de Holstein jusqu' au $^{24}/_{2}$ 14. (Trykt 1716).

7) Højer, S. 157 f.

gode Miner; den fortsatte Forhandlingerne om de resterende Stridsspørgsmaal og dementerede i energiske Udtryk Rygterne om, at den havde til Hensigt at besætte de hertugelige Amter ved den holstensk-lauenborgske Grænse[1]). Resultatet af Forhandlingerne blev det saakaldte Hamborger Forlig, der den 12te December 1710 blev undertegnet af de danske Sendebud: Gehejmeraaderne Joachim Ahlefeldt og C. Gensch v. Breitenau samt Resident Hagedorn og de holsten-gottorpske Gehejmeraader: Baron Görtz og G. v. Dernath samt Etatsraad C. W. v. Eyben. Dernath rejste til København, hvor han blev vel modtagen, saa meget mere som han kunde love betydelige Forstrækninger; og den 22de December sendte Kongen Administratoren en Haandskrivelse, hvori han gav sit Minde til Forliget. Et Par Dage senere afgik Etatsraad Joh. Neve til Gottorp for sammen med Görtz at forberede Udførelsen af de i Rendsborg Recessen og Hamborger Forliget indeholdte Bestemmelser[2]). Sidstnævnte Traktat, der blev dateret 5te Januar 1711, ordnede en Del Sager vedrørende Fællesregeringen, Jurisdiktionsforholdene og Postgangen og betog herved Traventhalfredens Garanter Anledningen til at blande sig i Forholdet mellem Kongen og Hertugen. Ved samme Lejlighed fik Danmark et Forskud paa 160,000 Rdlr., og Königstein, der var bleven dansk Gehejmeraad, fritoges for sin egen Person for videre Tiltale; men den hertugelige Regering holdt sig til hans Godser.

Hertugdømmerne Meklenborg-Schwerin og Meklenborg-Strelitz grænsede vel ikke umiddelbart op til de danske Besiddelser, men, hvis den nordiske Krig blev ført over paa tysk Grund, vilde disse Lande, der dels omsluttede, dels stødte lige op til Sverigs tyske Provinser, komme i en yderst vanskelig Stilling. I militær Henseende var de begge svage og havde tilmed afstaaet de fleste af deres Tropper til Koalitionen mod Frankrig; de var ude af Stand til at hævde deres Neutralitet; men da de frygtede for at lide endnu mere, hvis de sluttede sig til nogen af de krigsførende Magter, søgte de at holde sig udenfor Sagen og afviste alle Allianceforslag. Som Følge heraf betragtedes de med Mistro fra alle Sider.

---

[1]) Geh. Reg. $^{4}/_{11}$; Püchler $^{4}/_{10}$, $^{28}/_{10}$ 1710.

[2]) Geh. Reg. $^{22}/_{12}$, $^{26}/_{12}$; Püchler $^{18}/_{12}$ 1710; Højer, S. 198.

Danmark søgte saaledes ad Forhandlingernes Vej at ordne Forholdene til sine Fjender, sine Forbundsfæller og sine neutrale Naboer. Men ingen af disse hørte til de toneangivende Magter; den europæiske Politiks Tyngdepunkt laa i Vesteuropa, «de nordiske Allierede» maatte tage stærkt Hensyn til «de høje Allierede»[1]), hvis de vilde udrette noget; de maatte intet foretage, der kunde være disse ubehageligt. Dette indsaa de ogsaa fuldt vel, og allerede i Juni 1709 var det bleven aftalt ikke at angribe Gottorp eller Sverigs tyske Provinser, hvis disse selv holdt sig neutrale[2]). Dette var imidlertid ikke nok; der krævedes en Neutralitetserklæring, udstedt af Kejseren, garanteret af ham og Sømagterne, tiltraadt af de nordiske Allierede og billiget af Sverig. Initiativet blev taget af en neutral Magt, nemlig Preussen, der gennem sin Gesandt i Haag, Friherre Wolfgang v. Schmettau, i November 1709 bragte Nordtysklands Neutralitet paa Bane, og Preussen blev i denne Sag ivrig støttet af Hannover. Øjeblikket syntes heldigt valgt; den danske Hær var just brudt ind i Skaane, og der kunde nu være Tale om, at Svenskerne som Modtræk fra de tyske Provinser vilde gøre et Indfald i Holsten. Dette kunde medføre, at Sachserne og Russerne lod deres Hære rykke ind i Pommern, og Danmark, Sachsen og Preussen kunde derved blive foranledigede til at hjemkalde deres Hjælpetropper, hvorved Sømagternes Hære vilde blive svækkede i en betænkelig Grad. Alt dette syntes ganske indlysende; Forhandlingerne kom strax i Gang, og den 31te Marts 1710 sluttede Kejseren, England og Holland Koncerten i Haag. I denne udtaltes, at de tre nævnte Magter havde bestræbt sig for, at Freden i «Riget» opretholdtes, og at de havde advaret de i den nordiske Krig indviklede Monarker mod at forstyrre denne og mod at svække Koalitionen mod Frankrig ved at hjemkalde deres Hjælpetropper. Rusland, Sachsen-Polen og Danmark havde stillet sig velvilligt, men til Gengæld forlangt Sikkerhed mod de svenske Tropper i Tyskland. Den svenske Regering i Stockholm havde svaret, at ogsaa den ønskede Fred i Riget og var rede til at love, at Hærstyrken i Pommern vilde afholde sig fra Fjendtligheder i Polen, den jyske Halvø og Tyskland, paa den Betingelse, at de danske Tropper Vest for Bæltet,

---

[1]) Koalitionen mod Frankrig.

[2]) Bind II, Side 35 ff.

heri indbefattet Auxiliærtropperne, intet fjendtligt Skridt foretog[1]). I den Anledning havde man foreslaaet Danmark at love, at dets i Jylland, Slesvig og Rigslandene staaende Tropper ingen Fjendtligheder vilde øve inden- eller udenfor Rigsgrænsen, mod at Sverig afgav et lignende Løfte for Hærstyrken i Nordtyskland. De konfødererede Magter var rede til at tage nogle af de nordiske Tropper i deres Tjeneste, og Kongen af Danmark havde alt givet et Løfte i den antydede Retning og havde tilsagt, at de russiske Tropper, der skulde forstærke hans Hær, ikke vilde blive førte over tysk Grund, alt naturligvis under den Forudsætning, at Svenskerne i Nordtyskland holdt sig neutrale. Kejseren og Sømagterne garanterede Neutraliteten, og havde lovet i Forbindelse med dem, der overholdt den, at anvende Magt mod dem, der krænkede den. Kejseren vilde søge at faa Riget til at tiltræde Neutraliteten, og andre Magter skulde opfordres til at gøre det samme[2]).

Haager Koncerten var et diplomatisk Misfoster, der allerede fra Fødselen bar Dødsmærket paa sin Pande. Ret beset medførte Neutraliteten i Tyskland kun rent øjeblikkelige Fordele for de i den nordiske Krig indviklede Magter; virkelig Betydning havde den kun for Garantimagterne; men disse var ude af Stand til at opretholde den, saa længe Krigen mod Frankrig varede; naar denne derimod var endt, fik de Handlefrihed, og det var Hensynet hertil, der manede de nordiske Magter til Forsigtighed. Nogen afgørende Betydning for den Store Nordiske Krigs Forløb fik Koncerten ikke, men den satte sit Præg paa Nordeuropas Politik i 1710 og bidrog til, at der herskede forholdsvis Ro i Tyskland i dette Aar og noget ind i det næste.

Det kunde se ud, som om Danmark kunde have Fordel af at tiltræde Koncerten. Det maatte være af største Betydning for Frederik IV i Ro at kunne reorganisere sin Krigsmagt uden at blive forstyrret ved Angreb Syd fra; Øst fra truede nemlig ingen alvorlig Fare, den danske Flaade var den svenske jævn-

---

[1]) Det svenske Senat havde allerede i September 1709, kort efter at Efterretningen om Nederlaget ved Pultava var bleven bekendt, anmodet Kejseren og Sømagterne om at afgive en Garanti for Sverigs tyske Provinser og opfordret Hannover til at støtte denne Anmodning. (Schartau anf. Værk, S. 27).

[2]) Acte d. Guarantie . . . . der Neutralität i. d. röm. Reichen Gräntzen. Gedr $^{16}/_{4}$ 1710; Lundberg, S. 12—14; O. Klopp: Fall d. Hauses Stuart. B. XIII, S. 323; H. Hallencreutz: Neutr. i Tyskld. 1710. Stkhlm. 1866. S. 7—10.

byrdig, og den nye svenske Hær var endnu ikke egnet til at bruges udenfor Landets Grænser; men denne Fordel forringedes betydelig ved den Bestemmelse, at Kongen ikke maatte raade frit over de Tropper, der stod hinsides Bæltet; her fandtes nemlig de faa endnu intakte regulære Regimenter, og her laa en Del af den slagne Hærs Afdelinger under Reorganisering. Den danske Regering blev da ogsaa advaret mod ubetinget at tiltræde Forslaget[1]), og i Maj forlangte Kongen fuld Raadighed over alle de Tropper, han siden 10de Februar havde hvervet, udskrevet eller købt[2]). Dette stemte ikke med Garantimagternes Opfattelse, men Frederik IV holdt standhaftig fast ved sin Mening, og i den Erklæring, hvormed han endelig 11te Juli tiltraadte Koncerten, under Forbehold af at Carl XII ogsaa tiltraadte den, udtalte han, at han krævede Ret til at købe, hverve og udskrive Tropper, samt til at raade frit over alle de Afdelinger, der efter 13de Februar var rykkede ind i Hertugdømmerne; kun de Afdelinger, som stod der inden dette Tidsrum, forpligtede han sig til ikke at bruge mod Sverig[3]). Dette Forbehold vandt ikke Sømagternes Bifald, men Frederik IV lod deres Ministre vide, at han mente, at Traktaten skete Fyldest, naar han lod 10,000 Mand staa uvirksomme paa Halvøen; det var netop det Antal, som stod der den 13de Februar, og det havde han aldrig tænkt paa at formindske. Alle Sømagternes Forsøg paa at faa ham til at frafalde sine Betingelser var forgæves[4]).

Baade Sachsen-Polen og Rusland tiltraadte henholdsvis i Juni og Juli til Danmarks Ærgrelse Koncerten uden Forbehold. For disse Magter var det for Øjeblikket en stor Behagelighed at kunne lade Vaabnene hvile i Nordtyskland. August II havde nok at gøre med at fæstne sin Stilling i Polen, og Peter I kunde hellige sig til Erobringen af Østersøprovinserne, hvor den ene Fæstning faldt efter den anden: Viborg i Juni, Riga i Juli, Kexholm og Reval i September[5]).

«De nordiske Allierede» var saaledes med større eller mindre Begejstring gaaede ind paa at opretholde Neutraliteten i det tyske Rige, men «de høje Allieredes» Projekt fandt uovervindelig Mod-

---

[1]) Hagedorns Relation $^{4}/_{4}$ 10.

[2]) Geh. Reg. $^{6}/_{5}$ 10.

[3]) do. $^{11}/_{7}$.

[4]) do. $^{12}/_{8}$, $^{6}/_{10}$; Püchler $^{16}/_{8}$, $^{16}/_{9}$ 1710.

[5]) Hallencreutz, S. 11. Lundberg, S. 25; Klopp, S. 324; Püchler $^{5}/_{7}$ 10.

stand fra en Side, hvor fra de mindst havde ventet den — fra Sverig. Det maa her erindres, at Carl XII, der nu i 10 Aar havde tumlet sig i Mellem- og Østeuropa, ikke havde indsat nogen Regering, der i hans Fraværelse kunde styre Riget; men Omstændighederne havde medført, at Raadet eller Senatet, som det i Reglen kaldtes, ofte maatte træffe vigtige Afgørelser. Der kunde hengaa halve Aar, inden der kom Svar paa en Forespørgsel; thi Vejen fra Stockholm til Bender, hvor Kongen nu færdedes, var lang, og Forbindelsen saare besværlig. Raadet, der bedst kendte Rigets udmattede Tilstand, ønskede intet hellere end at faa Fred i Tyskland, og den svenske Envoyé i Haag, Joh. Palmqvist, lovede allerede i Februar, at Sverig vilde antage Neutraliteten, dog paa den Betingelse, at Jylland undtoges fra den; men ogsaa dette Forbehold frafaldt han paa Raadets Befaling, og Sverig tiltraadte saaledes Koncerten — rigtignok uden Kongens Approbation[1]). Sømagterne tilbød at tage det i Pommern staaende Korps i deres Sold, hvorved de baade opnaaede at forstærke deres Hære og at umuliggøre et Brud paa Neutraliteten fra svensk Side, og Raadet gik ind herpaa, dog paa den Betingelse, at England og Holland støttede Sverig, naar de havde opnaaet Fred med Frankrig[2]). Kejseren, der havde faaet Nys om, at Carl XII med en stor tyrkisk Hær agtede sig til Pommern, var særlig ivrig for at faa Krassows Korps bort derfra[3]). Danmark, der vilde faa nogle Tropper tilovers, naar Sverrig tiltraadte Neutraliteten, søgte gennem Envoyéen i Haag at faa at vide, hvilken Pris de Allierede vilde byde for Krassows Korps[4]); man erfarede senere, at Raadet havde lovet at levere 8000 Md. for 400,000 Rdlr.[5])

Skønt Raadet saaledes villigt var gaaet ind paa Neutraliteten og var rede til at give de allertydeligste Beviser paa sin Oprigtighed, var man dog i Danmark tidlig paa det rene med, at Kong Carl ikke vilde antage den. Ved første Underretning om Koncerten i Haag udtalte Frederik IV til den engelske Envoyé, Pulteney, at han var sikker paa, at den svenske Konge aldrig vilde tiltræde den, og han tilføjede, at denne Vægring kun kunde være

---

[1]) Hallencreutz, S. 10 f.; Hagedorns Relat. $^{11}/_{4}$ 10.
[2]) Lundberg, S. 14.
[3]) Klopp, S. 504.
[4]) Geh. Reg. $^{17}/_{5}$; Püchler $^{9}/_{8}$.
[5]) Hagedorns Relat. $^{5}/_{9}$; jfr. Raadet til Kongen $^{14}/_{11}$ 10.

til Fordel for Danmark[1]). Kort før Danmark gik ind paa Neutraliteten, vidste Regeringen med Sikkerhed, at Carl XII havde givet Afslag[2]), idet han under 21de Marts (sv. Stil) havde paalagt sine Gesandter ved Kejserhoffet og hos Sømagterne at nedlægge Forestillinger mod Koncerten[3]); dette var vel sagtens en Grund til, at Danmark gik ind paa Neutraliteten: det kunde vise sin gode Vilje uden at risikere noget.

Forgæves søgte Raadet i Stockholm at vinde Kongen for Neutraliteten. Med levende Farver skildrede det de Fordele, den medførte: Sømagterne var venlig stemte mod Sverig[4]); de vilde hjælpe det, naar Krigen med Frankrig var forbi, hvad var da rimeligere, end at man nu støttede dem ved at sikre Freden i Tyskland og ved at overlade dem Krassows Korps; derved opnaaedes baade forøgede Indtægter og store Besparelser. Danmarks Handlefrihed vilde derimod blive lammet, det maatte ikke bruge de Tropper, der stod paa Halvøen, og, hvis dets Allierede vilde overlade det Soldater, maatte disse føres til Sjælland ad Søvejen, fra Kurland eller Vestpreussen. Samtidig bad Raadet indtrængende om, at Kongen vilde give det frie Hænder; naar han selv vilde træffe Afgørelsen af alle vigtige Spørgsmaal, maatte den i Reglen komme for sent, og Forudsætningerne var da som oftest ikke mere til Stede[5]). Det synes, som om Raadet har ment, at dets Forestillinger gjorde Indtryk paa Kongen; midt i Juni takkede det ham, fordi han i Naade havde optaget «Neutralitetsværket», som det paa ny indtrængende anbefalede. Det antydede, at Preussen i Oktober 1709 havde lovet at hindre et Angreb paa Pommern, hvis Krassows Korps forholdt sig roligt, og at Rusland og Sachsen-Polen vilde skaane Provinsen, hvis den ikke blev benyttet som Udgangspunkt for et Angreb mod Danmark; ogsaa Sømagterne havde samtidig forlangt, at Korpset skulde holde sig neutralt; men dengang kunde Raadet ikke gaa ind paa at gøre Indrømmelser, som kun vilde have tilladt Danmark at ruste sig uforstyrret; det

---

[1]) Püchler $^{8}/_{4}$ 10.

[2]) Geh. Reg. $^{28}/_{6}$.

[3]) E. Carlson: Konung Karl XII's egenhändiga bref. Stkhlm. 1893. S. 367. Jfr. Lundberg, S. 14 f.

[4]) En engelsk-hollandsk Flaade, der i April viste sig i Østersøen, vakte Svenskernes Haab om Hjælp. (Genlt. Fersen til Defensionskommissionen $^{18}/_{4}$. Sv. R. Ark.).

[5]) Raadet til Kongen $^{11}/_{3}$, $^{23}/_{3}$ 10.

havde tværtimod befalet Generalguvernør Gyllenstierna at angribe Jylland; Vanskelighederne havde dog været for store; Korpset i Pommern var for svagt til at vove et Angreb, men paa den anden Side var det for stort til, at Provinsen kunde underholde det. Nu var Forholdene væsentlig ændrede, Danmarks Hænder var bundne, nu var der Fordel ved med det gode at tiltræde Neutraliteten; man maatte ikke udsætte sig for, at Kejseren og hans Forbundsfæller med Magt fremtvang den uden Parternes Samtykke[1]).

Carl XII havde dog næppe et Øjeblik tænkt paa at gaa ind paa Neutraliteten, der kun daarligt passede med hans Planer. I Sommeren 1710 arbejdede han med Held paa at ophidse Tyrkiet mod Rusland, og det var hans Haab i Spidsen for en stor tyrkisk Hær at trænge ind i Polen, hvor Kong Stanislaus med de pommerske Tropper skulde støde til ham[2]); han vilde ikke forpligte sig til ikke at forfølge den Sejr, han følte sig sikker paa: det stred i højeste Grad mod hans Selvfølelse at lade sine Hænder binde, og det var ham en modbydelig Tanke at afstaa Dele af sin Hær til fremmede Magter. Kongen meddelte da Raadet, at han ikke gik ind paa Neutraliteten, og at han paa ingen Maade vilde skille sig ved sine pommerske Tropper[3]). Kongens politiske Raadgiver, H. G. v. Müllern, havde gerne set, at denne havde antaget Neutraliteten, men fandt dog, at han ikke kunde lade sig foreskrive Betingelser. Endelig den 30te November, samme Dag som Porten erklærede Rusland Krig, udstedte Carl XII i Bender en Protest mod Neutraliteten, som pure afsloges[4]). I en Skrivelse til Raadet udtalte han, at han havde modtaget dets Brev af 9de Juni med Anførelse af de Grunde, der havde bevæget det til at gaa med til Neutraliteten; disse vilde han lade staa ved deres Værd, men han havde langt vægtigere Aarsager til at forkaste den, saa meget mere som Fjenden misbrugte den. Han maatte have Raadighed over sine Tropper i Tyskland; thi nu var der truffet en saadan Aftale med Sultanen og Tartarkanen, at den russiske Gesandt var kastet i de 7 Taarne. Gesandterne i Udlandet var underrettede om, at han forkastede en Neutralitet, som Raadet uden hans Vidende og Vilje var gaaet ind paa. Der-

---

[1]) Raadet til Kongen $^{9}/_{6}$ 10.

[2]) Kongen til Raadet $^{2}/_{7}$ 10.

[3]) Kongen til Raadet $^{18}/_{7}$, jfr. hans Brev af s. D. til Gesandterne i Regensburg, Wien m. fl. St. (Karl XII's egenh. br. S. 367).

[4]) F. F. Carlson, S. 14.

imod var han stadig villig til at slutte en fordelagtig Særfred med Danmark, og han paalagde Senatet at virke hen til, at Sømagterne øvede et Pres paa dette Rige[1]). Denne Skrivelse kom først Senatet i Hænde midt i Marts 1711. Det havde dengang ikke helt opgivet Haabet om at bøje Kongens stridige Sind. I November havde det sendt ham en lang Redegørelse for Situationen, der efter dets Opfattelse nødvendiggjorde Antagelsen af Neutraliteten: Garanterne for Traventhal- og Altranstädt-Freden kunde for Øjeblikket intet gøre for Sverig, men de havde foreslaaet Neutraliteten som en foreløbig Udvej, der kunde spare Pommern for den Skæbne, der havde ramt Lifland. Ved i denne Sag at føje de Allierede, vilde Sverig stemme dem endnu gunstigere for sin Sag. Det kunde nemlig ikke nægtes, at de Allierede nærede en vis Mistillid til Sverig; dette kom af, at der var nogen Slinger i dets Politik; Kong Stanislaus, som jo havde gjort fælles Sag med den svenske Konge, og som i visse Maader optraadte paa dennes Vegne, var stemt for at støtte Frankrig, for at Sverigs og hans egne Interesser kunde blive fremmede ved den «almindelige Fred»[2]), medens Raadet søgte at vinde Kejseren og hans Forbundsfæller, blandt andet ved at tilbyde dem de Tropper, som Neutraliteten gjorde overflødige; det havde været dem en slem Streg i Regningen, da Kongen afslog at udleje Krassows Korps[3]). Det lader iøvrigt til, at Kongens Forbud ikke har betaget Raadet ethvert Haab om at blive af med de pommerske Soldater[4]); i hvert Fald fik Kongen en Følelse af, at det vedblev at forhandle med de Allierede om denne Sag, og midt i December sendte han det et skarpt Tilhold om for bestandigt at lade den hvile[5]).

Skønt Carl XII aldrig tiltraadte Neutraliteten, der saaledes ikke blev definitiv, blev den dog i det hele og store overholdt i 1710. Den pommerske Regering paastod, at den intet havde foretaget, der stred mod Neutraliteten, navnlig havde den ikke forstærket Krassows Korps[6]). Derimod beskyldte den Sachsen og

---

[1]) Kongen til Raadet $^{4}/_{12}$ 10.

[2]) Freden mellem Frankrig og dets Modstandere.

[3]) Raadet til Kongen $^{14}/_{11}$ 10.

[4]) Püchler $^{20}/_{9}$ 10.

[5]) Kongen til Raadet $^{10}/_{12}$ 10. Alle Kongens Breve fra Novbr. og Decbr. 1710 naaede først Raadet i Marts 1711.

[6]) Pom. Reg. til Kgl. May: $^{4}/_{7}$ 10; sammes Rundskr. til Sver. Ges. v. forsk. Hoffer. (Pommeranica. Sv. R. Ark.).

Rusland for at have koncentreret store Troppemasser mod den pommerske Grænse, ligesom den klagede over, at Danmark overførte Tropper fra Holsten til Sjælland og opbragte pommerske Skibe i Sundet. Paa den anden Side erklærede Danmark, at Krassows Forbliven i Pommern var en Trusel mod Neutraliteten, og det søgte at faa Sømagterne til at foranledige hans Korps fjærnet ved at true med i modsat Fald at hjemkalde sine Hjælpetropper. I Virkeligheden havde begge Parter syndet lidt mod Haag-Koncertens Aand: Svenskerne havde rekonstrueret de pommerske Regimenter, de Danske havde sendt Rekrutter fra Halvøen til Sjælland, og endelig havde Svenskerne opbragt Skibe fra Hertugdømmerne, som de Danske søgte at faa tilbage mod at afgive de tagne pommerske Fartøjer[1]).

Sømagterne og Kejseren havde garanteret Neutraliteten; men en saadan Garanti havde intet at sige, med mindre den blev støttet ved Vaabenmagt. I August 1710 besluttede de derfor i Forbindelse med Preussen og flere andre tyske Magter at opstille en Neutralitetshær paa 15—16,000 Mand. Paa Rigsdagen i Regensburg blev der snakket meget frem og tilbage om dette Korps; de nærmest Frankrig liggende Kredse vilde intet give Endelig enedes man om, at Kejseren skulde stille 2000 Ryttere, Sømagterne 8400 Infanterister, Preussen og Hannover hver 500 Ryttere og 2100 Infanterister, Münster, Wolffenbüttel, Hessen-Kassel og Meklenborg hver 700 Infanterister. Man ventede, at Hansestæderne vilde give Artilleri, Rigsstæderne i den westphalske og den nedersachsiske Kreds Penge, og man stolede paa, at alle de interesserede Fyrster, f. Ex. Hertugen af Holsten-Gottorp, vilde støtte Sagen efter Rigsforfatningen[2]).

I Danmark troede man ikke paa, at denne Neutralitetsarmé nogen Sinde vilde blive oprettet[3]), men søgte dog af al Magt at hindre Tankens Gennemførelse[4]), en ganske naturlig Følge af, at man ikke brød sig om, at selve Neutraliteten skulde blive til Virkelighed; derimod var Czaren og August II tilfredse med Ud-

---

[1]) Geh. Reg. $^{13}/_{9}$; Klopp, S 504; Püchler $^{3}/_{6}$; Pommeranica $^{11}/_{12}$, $^{15}/_{12}$ 1710; Geh. Reg. $^{4}/_{12}$.

[2]) Schartau, S. 30; Droysen, S. 348; Afskr. af «Prins Eugens Akter». Sv. Kr. Ark. De i disse Kilder forefundne Angivelser af Korpsets Styrke og Sammensætning stemmer ret godt overens.

[3]) Chr. Lente til Broderen $^{9}/_{8}$ 10.

[4]) Geh Reg. $^{22}/_{11}$ 10.

sigten til, at andre vilde tvinge Sverig til for Tiden at forholde sig rolig i Tyskland[1]); men den svenske Konge var ilde tilfreds med, at Sverigs Venner vilde hæmme hans Handlefrihed[2]). Det havde i øvrigt lange Udsigter med Neutralitetshærens Samling: hverken Sømagterne eller Kejseren kunde for Tiden undvære en eneste Soldat, og de andre Magter havde til Dels udlejet deres. I 1710 blev der intet Forsøg gjort paa at opstille Korpset, men i de følgende Aar blev der gjort nogle Tilløb, som dog ikke førte til andet end til at irritere og ærgre de krigsførende Magter.

Danmarks Forhold til Sømagterne var i 1710 ikke videre hjærteligt; deres Gesandter i København var alt andet end vel sete. Den danske Regering begærede den engelske Envoyé, Pultenay, afløst[3]) og nødsagede den hollandske Minister, Robert v. d. Goës, til i November at rejse hjem med Orlov, da man ikke kunde finde sig i hans «impertinente Optræden»[4]). Det var naturligvis ikke rent personlige Hensyn, der gjorde Gesandternes Stilling uholdbar; der var mange reelle Grunde, som forstyrrede Harmonien mellem Danmark og «de høje Allierede». Disse var saaledes meget forsømmelige med at indbetale de skyldige Lejesummer for Tropperne, hvilket maaske skulde være en Straf, fordi Danmark truede med at hjemkalde dem[5]). Sømagternes Handelsinteresser krydsedes i høj Grad af den dansk-svenske Krig; de var nær ved at forlange Neutralitet i Østersøen lige saa vel som i Nordtyskland. Danmark maatte paa deres indtrængende Opfordring lade Salt- og Tobaksladninger, bestemte til Sverig, uantastet passere, ja endog love ikke at opbringe Kornskibe, naar de blot ikke optraadte som Blokadebrydere; det maatte indrømme de engelske og hollandske Købmænd Tilladelse til en Gang ugentlig at sende Handelsbreve med de kongelige Kurerer fra Helsingør til Helsingborg; derimod blev det forbudt Skippere, der laa ud for Kronborg, at sende deres Fartøjer over til Sundets østlige Bred[6]). Af Hensyn til England fik endog en Del svenske Handelsskibe frit Lejde gennem danske Farvande, kun skulde de aflevere deres Kanoner i en dansk Havn. Denne Villighed blev

[1]) Droysen, S. 348; Sachs.-polske Ges. Pap. $^{1}/_{10}$ 10.
[2]) F. F. Carlson, S. 12 f.
[3]) Geh. Reg. $^{12}/_{8}$, $^{9}/_{12}$ 10.
[4]) do. $^{26}/_{8}$, $^{4}/_{11}$ 10.
[5]) Alliancen af 1701 var kun sluttet for 10 Aar og vilde saaledes snart udløbe.
[6]) Geh. Reg. $^{20}/_{6}$; Püchler $^{29}/_{6}$.

dog ikke engang rigtig paaskønnet i England[1]). Med Holland havde man et særligt Mellemværende: man havde skudt paa en hollandsk Fregat, der ikke havde saluteret, og man havde opbragt nogle Handelsskibe; det hjalp ikke engang paa Misstemningen at man tilbagegav Rovet[2]). I det hele var det let nok at mærke, at Sømagterne nærede «Jalousi» mod de nordiske Allierede og kun skønnede lidet paa deres Eftergivenhed[3]). Heraf søgte Frankrig at benytte sig ved at give Frederik IV Løfte om gode Subsidier og Udsigt til at optræde som Mægler ved «den almindelige Fred»[4]). Det var jo dets Haab at faa oprettet et «tredje Parti», og det tilskyndede Danmark til at hjemkalde Hjælpetropperne. I deres Indberetninger klager de i København ansatte fremmede Diplomater ofte over de danske Ministres franske Sympatier, og de holder et vaagent Øje med den franske Sekretær J. B. Poussins Optræden[5]). Synderlig begrundet var denne Frygt for Danmarks Tilslutning til Frankrig nu ikke; et saa afgørende Brud med den hidtil førte Politik dristede man sig ikke til. Af Sømagterne havde man maaske ikke stort at haabe, men saa meget mere at frygte[6]).

I den danske Konges Raad skete der i 1710 den Forandring, at Gehejmeraad C. Lente traadte ud af Konseillet, medens Grev C. Ahlefeldt traadte ind i det. Gehejmeraad N. Krag blev første Deputeret for Finanserne. Ganske vist var Lente en varmere Tilhænger af Sømagterne end Ahlefeldt, og det saakaldte «danske Parti» i Konseillet fik Overtaget[7]), men dette betød ikke noget Omslag i den udenrigske Politik, allerhøjst betegnede det, at Krigspartiet var bleven yderligere styrket. Ogsaa i det diplomatiske Korps foregik der nogle Forandringer: Gesandten i Regensburg, Cay Burchard v. Støcken, afgik ved Døden og blev afløst af Etatsraad Mathias Balthasar Waldersee[8]). Hans Henrik Ahlefeldt paa Seestermühe afløste Joh. Henr. v. Støcken, der havde varetaget Forretningerne i Haag i Stedet for

---

1) Geh. Reg. 20/7, 16/9.
2) Chr. Lente til Broderen 26/8; Geh. Reg. 12/9
3) Sachs.-polsk Ges. Rel. 17/6.
4) Højer, S. 196.
5) Püchler 12/4, 2/8, 12/8 10.
6) Geh. Reg. Brev til Aug. II 12/9 10.
7) Püchler 17/5 10.
8) Geh. Reg. 28/9, 14/7 10.

den i Deeember 1709 afdøde Hans Henr. v. Støcken[1]), og endelig blev den mærkelige Gesandt i Wien, Grev Giambattista Velo[2]), efter Kejserens Ønske afskediget. Forretningerne førtes af Sekretær J. C. Hohenmühl.

I Slutningen af Aaret 1710 var Danmarks Politik atter maalbevidst. Tanken om Særfred var aldeles opgiven, Forbindelsen med de tidligere Allierede var ikke bleven løsnet, og Forholdet til Vesteuropa ikke reelt forandret. Neutraliteten i Tyskland lagde ikke noget snærende Baand paa Kongens Handlefrihed. Ved at gaa ind paa den havde Danmark opnaaet at lægge al Skyld paa Sverig, hvis Ydmygelse nu som før var Maalet for dets Politik. Nederlaget i Skaane havde saaledes kun haft rent forbigaaende politiske Følger.

---

[1]) Geh. Reg. $^{5}/_{7}$, $^{18}/_{8}$ 10.
[2]) Udn. $^{31}/_{12}$ 09, afsk. $^{5}/_{9}$ 10 (Geh. Reg.).

II. Rustninger i Danmark og Norge 1710.

Næsten hele den danske Felthær og en mindre Del af Landmilitsen havde deltaget i det skaanske Felttog; efter Slaget ved Helsingborg raadede Kongen kun over følgende intakte Afdelinger: 1 Rytter- og 1 Landdragonregiment, 3 Infanteriregimenter og 16 Landmilitsbataillonner; hertil kom nogle Fæstningstropper og det Oldenborgske Landregiment, som dog var bundne til de faste Pladser og til Grevskaberne. Det var altsammen temmelig nye Tropper; de hvervede Regimenter, der alle hørte til de saakaldte «Ungarske», bestod i Hovedsagen af nyhvervede, temmelig upaalidelige Folk, medens Landmilitsens Mandskab kun havde faaet en nødtørftig Uddannelse; Landbataillonernes Optræden ved Helsingborg lovede ikke godt med Hensyn til Militsens Anvendelse i aaben Mark. Af de gamle Infanteriregimenter var Garden, Dronningens Livregiment, Prins Christians og Prinsen af Hessens Regimenter bleven helt oprevne; Landbataillonernes Tab var ret betydeligt, og deres Moral havde faaet et slemt Knæk; ogsaa Grenaderkorpset havde mistet mange Folk, men var dog brugbart. Kun Fynske og Jyske samt Marineregimentet og Lepels Regiment var endnu ret fuldtallige og kunde gøre Tjeneste. Rytteriet og Dragonerne havde vel ikke lidt store personelle Tab, men til Gengæld var næsten alle Hestene og det meste af Udrustningen gaaet tabt, og Feltartilleriet havde tilsat saavel Heste som Materiel og havde mistet mange Folk og Officerer[1]).

[1]) Bind II, Side 469 og 516.

Heldigvis blev Felttoget paa Grund af de i det foregaaende Afsnit fremstillede Forhold efterfulgt af en stiltiende, men ret langvarig Vaabenstilstand, og der blev Tid og Ro til atter at bringe Hæren paa Fode. De Afdelinger, der havde deltaget i Felttoget, fik anvist Standkvarterer i Hovedstaden og Provinserne. Jyske Infanteriregiment blev liggende i Helsingør, medens det øvrige hvervede Fodfolk og Livgarden til Hest marcherede til København[1]). Samtidig blev det bestemt, at det jyske og de 2 sjællandske Rytterregimenter skulde forlægges til Jylland, de 2 fynske til deres oprindelige Distrikter, medens Livregimentet og Ungarske Dragoner skulde indkvarteres i de sjællandske Købstæder[2]). Kun de fynske Regimenter afgik strax til deres Standkvarterer; de sjællandske og det jyske laa først i nogen Tid i forskellige sjællandske Købstæder og afgik i Begyndelsen af April til Jylland, hvor de blev forlagte som følger: 1ste Sjællandske til Aalborg Amt og underliggende Amter, 3dje Sjællandske til Koldinghus, Bøvling m. fl. Amter og 1ste Jyske til Skanderborg m. fl. Amter[3]). Livregiment Dragoner indlagdes i Køge, Roskilde og Holbæk[4]), men allerede 2den April blev det beordret til Halvøen, hvor 5 Kompagnier skulde anbringes i de Koldingske Rytterkvarterer, 7 i Haderslev Amt[5]). Ungarske Dragoner fik foreløbig anvist Slagelse, Næstved, Ringsted, Sorø, Korsør og Skælskør, hvortil senere kom Holbæk[6]). Sjællandske Landdragoner blev sendte hjem til Lægderne[7]), medens Jyske blev indlagte i de ledige sjællandske Rytterkvarterer[8]). Sidstnævnte Regiment, der ikke var naaet over til Skaane, var det eneste, der endnu var beredent.

Af Landmilitsens Infanteriregimenter fik begge de sjællandske Ordre til at gaa til Lægderne med hele Styrken, baade de Bataillonner, der havde været med i Felten, og de, der havde ligget i Garnisonerne[9]).; men allerede den 21de April blev de sidst-

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 18/8 535, 538, 540, 541.

[2]) do. 18/3 533, 534, 536, 537.

[3]) Kgl. udf. Exped. 22/8 569—571; Genkom. dsk. Kopibog 8/4 161, 15/11 1080, 1094; do. 18/11 1123.

[4]) Kgl. udf. Exped. 18/8 536.

[5]) Kgl. udf. Exped. 2/4 689; Dsk. Kopib. 2/4 62, Tyske do. 15/4 613. Nyborg Fæstn. Rgnsk.

[6]) Kgl. udf. Exped. 18/8 536; Dsk. Kopib. 17/3 852, 29/4 566.

[7]) Kgl. udf. Exped. 22/8 576.

[8]) do. 577.

[9]) do. 18/8 532, 22/3 574.

nævnte beordrede til København for at anvendes paa Flaaden[1]). Af Viborgske Regiment blev den Bataillon, der havde kæmpet i Skaane, hjemsendt, medens den anden laaland-falsterske Bataillon, der ikke havde været i Felten, den 21de April afgik fra Lægderne til Flaaden[2]).

Af Artilleriet fik de 3 holstenske Kompagnier, der havde hørt med til Felthæren, foreløbig Garnison i København[3]), Kaptajn Wulffs Kompagni forblev paa Kronborg sammen med en Del af Kaptajn Hess's, hvoraf Resten laa i Fredericia[4]).

Ogsaa Tropperne Vest for Store Bælt blev omdislocerede Krags og Reusch's Regimenter, der var paa Marche til Sjælland, blev midt i Marts stoppede paa Fyn, og efter mangfoldige Ordrer og Kontraordrer, efterfulgte af lige saa mange Marcher og Kontramarcher, havnede de i Fredericia, og her blev de foreløbig liggende. Schack v. Wittenaus Regiment blev lagt i Garnison i Rendsborg[5]). Af Landmilitsens Afdelinger forblev de 2 Batailloner af Fynske Regiment i Holsten; det langelandske Kompagni blev indlagt som Garnison i Nyborg med et Detachement i Korsør, Regimentets 3dje Bataillon var i Februar ankommen til København og blev i April beordret til Flaaden[6]). Af Aalborg Stifts Regiment blev sidst i Marts en Bataillon fra Aalborg kommanderet til Fredericia, hvor til endnu en i Begyndelsen af April blev sendt fra Holsten. Regimentets sidste Bataillon blev derimod liggende her[7]) sammen med Viborgske Bataillon, Aarhus Stifts Regiment og 2 Batailloner af Ribe Stifts Regiment. Sidstnævnte havde 3 Kompagnier i København og 1 i Fredericia[8]).

Artilleriet i Holsten var fordelt med 2 Kompagnier til Rendsborg og 1 til Glückstadt med Detachementer til Smaafæstningerne.

Den 1ste Maj 1710 var den danske Hær disloceret som følger:

---

1) Kgl. udf. Exped. 19/4 860, jfr. Dsk. Kopib. 21/4 390 f.
2) Kgl. udf. Exped. 18/3 532, 19/4 859; Dsk. Kopib. 21/4 398.
3) Dsk. Kopib. 20/3 943.
4) Kgl. udf. Exped. 9/3 445; Kronborg og Fredericias Prov. Rgnsk. 1710.
5) Kgl. udf. Exped. 17/3 514, 515; Dsk. Kopibog 18/3 878 f.; Tysk do. 15/3 451 f 25/3 526, 1/4 590—593.
6) Kgl. udf. Exped. 22/3 572, 29/4 1001, 21/4 913. Citadellets Rgnsk. 6/2 10.
7) Kgl. udf. Exped. 29/3 625; Dsk. Kopib. 1/4 15; Tysk do. 5/4 610, 7/4 633.
8) Dsk. Kopibog 24/4 480; Tysk do. 7/4 633.

Antal Kompagnier.

af:	Paa Sjælland og omliggende Øer					Paa Fyn		I Jylland			I Slesvig og Holsten						
	København og Citadellet	Helsingør og Kronborg	Korsør	I Købstæderne	I Amterne	Nyborg	I Amterne	Fredericia	Fladstrand og Hals	I Amterne	Rendsborg	Glückstadt	Frederiksort	Hitler Skanse	I Amterne	I Oldenborg	Paa Flaaden
Fodfolk.																	
Garden til Fods	12																
Grenaderkorpset	12																
Dronningens Livregiment	12																
Prins Christians Regiment	12																
Jyske do.		12															
Fynske do.	12																
Prinsen af Hessens do.	12																
Marineregimentet	12																
Lepels Regiment	12																
Schack v. Wittenaus do.											12						
Krags do.								12									
Reusch's do.								12									
Frikompagnier			1						1				3	1			
Østsjællandske Landregiment					8												4
Vestsjællandske do.					8												4
Fynske do.			1/4			3/4						8					4
Viborg Stifts do.					4							4					4
Aalborg Stifts do.								8			4						
Aarhus Stifts do.											10		2				
Ribe Stifts do.								1			4				4		3
Oldenborgske do.																8	
Rytteri og Dragoner.																	
Livgarden til Hest	6																
1ste Sjællandske Regiment										6							
3dje do. do.										6							
1ste Fynske do.							6										
2det do. do.							6										
1ste Jyske do.										6							
Oberst Dewitz's do.											4				6		
Livregiment Dragoner										5					7		
Ungarske do.				12													
Sjællandske Landdragoner					8		4										
Jyske do.					12												
Artilleri.																	
Danske Artilleri	4	1 1/2	1/8			1/4		1/8									
Holstenske do.	3										2	1					
Oldenborgske do.																1	

Efter Nederlaget ved Helsingborg var det Kongens første Tanke at lade anstille en Undersøgelse, om hvem der bar Ansvaret baade for den uheldige Krigsførelse i Almindelighed og særlig for Nederlaget ved Helsingborg. Generalfiskal C. Scavenius fik Ordre til at opsætte en lang Række Spørgsmaal, der skulde stilles til alle Regiments- og højere Chefer med Adjutanter, som havde deltaget i Slaget; Besvarelserne skulde tjene som Grundlag for Undersøgelsen[1]). Listerne blev udfærdigede, og i April indkom Besvarelserne[2]) — det er dem, der tjener som Hovedkilder til Beskrivelserne af Slaget ved Helsingborg — men nogen egentlig Undersøgelse blev aldrig anstillet. Højer siger, at det var, fordi «Sagen angik Folk og Familier, der havde store Venner»[3]), men man fejler næppe, naar man søger den egentlige Grund deri, at Kongen i sit inderste Hjærte har følt, at han selv bar Hovedskylden. Indberetningerne fik saaledes kun rent historisk Interesse; C. Lente, der endnu var Overkrigssekretær, da de blev indleverede, fik dem ikke engang at se[4]). En Syndebuk maatte man imidlertid have, helst flere. Det var uomtvisteligt, at Jørgen Rantzau, rent taktisk set, bar Hovedskylden for Nederlaget; han var i Slaget optraadt som Avantgardefører, ikke som Overgeneral; han blev imidlertid ikke afsat, «han var jo den danske Adels Helt,» som Lente med en vis Bitterhed siger. Dette er dog næppe den egentlige Grund; thi Kongen var ikke særlig vel stemt mod den danske Adel, som i øvrigt paa dette Tidspunkt var fyldigt og godt repræsenteret baade i Raadet, i Hærens og i Flaadens Generalitet, men man tør antage, at Frederik IV har haft Øjet aabent for Rantzaus udmærkede Brugbarhed i mindre ansvarsfulde Poster. Til stort Held for den danske Armé blev han ikke udstødt af dens Rækker, men slap med nogen Tids Orlov paa sine Godser. Det blev Overkrigssekretæren og Overgeneralen, der maatte fortrække. C. Lente havde paa det bestemteste fraraadet Krigen og erklæret, at man var ganske uforberedt. Allerede inden Fjendtlighedernes Begyndelse havde han ønsket at trække sig tilbage «for at tænke paa Sjælens Frelse»[5]); da Felttoget var til Ende, søgte han paa ny Afsked, og 17de Maj fik

[1]) Højer, S. 192.
[2]) Findes i «Krigsforhold under Fr. IV» i R. Ark.
[3]) Højer, S. 192.
[4]) C. Lente til Broderen 12/8 10.
[5]) C. Lente til Broderen 13/8 09.

han den[1]). Han faldt ikke i Unaade, fik en rundelig Pension og blev siden jævnlig anvendt i Statstjenesten. Til ham bar Kongen aabenbart intet Nag; men overfor C. D. Reventlow var hans Følelser mindre blide. Under hele Felttoget havde denne været hans onde Samvittighed, der aarle og silde havde bebrejdet ham hans Mangel paa Interesse for Krigsførelsen. Nu var Generalen syg og lidende, men han følte sig stadig som Hærens Fører og fortsatte sine Bestræbelser for at faa Kongen til atter at bringe den paa Fode; han erklærede i et Brev til Frederik IV, at hvis Sagerne ikke blev bragte i Orden, kunde ingen ærlig Mand tjene ham som General; han var rede til at ofre Liv og Blod for sin Konge; men skete der ingen radikal Forandring til det bedre, ønskede han sin Afsked. Hertil skal Kongen have svaret, at Reventlow burde vide, at han ikke lod sig foreskrive Love, og at han særlig nu «bey zunehmenden Jahren und Alter» slet ikke kunde indlade sig derpaa; mente Greven, at han ikke længere kunde tjene som General, men havde bedre af at rejse til et Bad, saa havde han hermed sin Afsked; Kongen vilde da søge sig en anden General, der var værdig til Stillingen og besad den fornødne Dygtighed[2]). Den 12te April blev Reventlow «forlovet fra sin Charge»; sammen med ham afgik Generalmajor D. Brockdorff og Etatsraad C. J. Giese[3]), der maatte bære Skylden for Forplejningsvæsenets slette Tilstand under Felttoget. I Kongens Raad skal Overgeneralens Afgang have vakt Glæde, «han havde jo den slemme Vane at sige dem Sandheden»[4]); det maa dog indrømmes, at det var nødvendigt, i hvert Fald for Tiden, at afløse Reventlow, hvis Sygdom trak i Langdrag, og hans Unaade blev heller ikke definitiv. Vel kom han aldrig mere til at kommandere Armeen, men sin Stilling som Overjægermester beholdt han, og han fik senere, saa vel paa det administrative som paa det diplomatiske Omraade, Lejlighed til at vise sit Fædreland betydelige Tjenester.

C. Lente fik hurtigt en Efterfølger; samme Dag, han blev afskediget, udnævnte Kongen sin særlige Yndling, Generalmajor

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{5}$ 1167.

[2]) Püchler $^{8}/_{4}$ 10. I dette Brev, der er skrevet paa Fransk, som alle P.s øvrige Breve, er Kongens Svar citeret paa Tysk, hvad der tyder paa, at P. virkelig har set det.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{4}$ 803.

[4]) Püchler $^{5}/_{4}$ 10.

Valentin Eickstedt, til Overkrigssekretær og Gehejmeraad, men ikke til Medlem af Konseillet. Han var kun 40 Aar gammel, tysk af Fødsel, men havde fra sin tidlige Ungdom opholdt sig i Danmark og var gift med en dansk Adelsdame. Nogen højt begavet eller kundskabsrig Mand var han ikke[1]), men dog kan Kongens Valg ikke kaldes helt ilde; thi Eickstedt var en forstandig, arbejdsom, hæderlig og meget human Personlighed, der med Ære beklædte sin Stilling i en lang Aarrække. Længere Tid tog det at skaffe Hæren en ny Overgeneral. Af de hjemmeværende Generaler var J. F. Dewitz ubetinget den dygtigste, men han var uheldigvis ogsaa den yngste, og vilde næppe kunne hævde sin Myndighed som Overgeneral, skønt han havde indlagt sig megen Ære i Skaane og stod højt i Kongens Gunst. Af de i Flandern tjenende Generaler nød Hertug Carl Rudolf af Württemberg-Neustadt med Rette høj Anseelse, men ham gik det paa ingen Maade an at hjemkalde; ingen af de andre kunde udfylde Stillingen, man maatte altsaa henvende sig til Udlandet. Kongen bad Oversekretær Vibe om at bringe en dygtig udenlandsk Hærfører i Forslag, og denne svarede, at han vel ikke var særlig sagkyndig, men at han dog kunde nævne 3 Generaler, med hvem man kunde være vel tjent: M. J. v. d. Schulenburg, en udmærket Taktiker, for Tiden i sachsisk-polsk Tjeneste[2]), Slangenbourg, en anset hollandsk Hærfører[3]), og endelig J. Scholten, der i over 40 Aar havde staaet i dansk Tjeneste, hvor han var steget til Generalløjtnant, men som 1708 havde taget Afsked og bosat sig i sit Fædreland, Holland. Vibe blev bemyndiget til at forhandle om Sagen med Generaladjutant B. Meyer, der kendte mange Generaler, og denne holdt ubetinget paa Scholten, blandt andet vel fordi han stod i Begreb med at ægte dennes Datter. Vibe fik nu Ordre til at lade Sekretær v. Stöcken i Haag sondere Scholten[4]), og allerede 29de April sendte denne Kongen sin Tak

[1]) «Kongen har givet Lentes Post til Eickstedt, der knap kan skrive sit Navn,» siger Püchler $^{17}/_{5}$; jfr. Bind II, Side 305 og 367.

[2]) Det var S., der $^{7}/_{11}$ 1704 henledede Opmærksomheden paa sig ved den glimrende Maade, hvorpaa han førte det sachsiske Fodfolk i Slaget ved Punitz. Han er bekendt som Læremester for den senere berømte Feltherre, Marskalk Moritz af Sachsen.

[3]) Genlt. Slangenbourg stod paa en daarlig Fod med Marlborough, med hvem han havde flere Sammenstød. (Feldz. d. Pr. Eugen v. Savoyen. B. V, S. 127. B. VII, S. 324).

[4]) Jfr. D. Vibes Betænkning af $^{27}/_{9}$ 1718 (Dsk. Mag. 5. III).

fordi han havde «indkaldt ham til sine Riger og Lande»[1]). Snart efter tiltraadte han Rejsen og ankom midt i Maj til København, hvor han strax fik Foretræde for Kongen, og hvor Officerskorpset blev fremstillet for ham den 28de Maj[2]). Udnævnelsen til General af Infanteriet blev udfærdiget den 6te Juni, den 13de blev han kommanderende General ad interim over Rytteriet og Dragonerne, og den 20de fik han Befalingen over det Artilleri, der skulde med i Felten[3]); fra denne Dag var han altsaa kommanderende General over hele Felthæren. Hans Løn blev sat til 4000 Rdlr. foruden Felttillæg, Heste- og Knægtehold med flere Emolumenter, der tilsammen løb op til 5000 Rdlr.[4])

Scholten var 62 Aar gammel, da han tiltraadte sin høje Stilling. Han havde tjent i den danske Hær næsten siden dens Oprettelse og havde deltaget i alle Christian V's Krige, i Felttoget 1700 samt i den spanske Arvefølgekrig som Næstkommanderende ved Korpset i Sømagternes Tjeneste. Her havde han vist sig som en dygtig Troppefører, men af Fag var han egentlig Ingeniør. I Skaanske Fejde og i Smaakrigene mod Holsten-Gottorp, Lyneborg og Hamborg havde han med Dygtighed ledet Feltingeniørarbejderne, og som Chef for den holstenske Fortifikationsetat havde han udfoldet en betydelig Virksomhed og navnlig indlagt sig Fortjeneste ved at udvikle Rendsborg til en moderne Fæstning. Der havde været god Brug for ham i Skaane 1709—10; men hans Navn nævnes ikke under de Forhandlinger, der førtes om at skaffe Hæren en Ingeniør, der kunde lede Belejringen af Sundfæstningerne. Maaske har han ikke ønsket at tjene under den meget yngre Reventlow. Valget af Scholten til Overgeneral var ingenlunde uheldigt; han var en erfaren Officer, der kendte de danske Forhold til Bunds; særlig var han en dygtig Administrator, en stor Økonom, der forstod at faa noget for Pengene[5]). Han kendte sin Metier og synes at have siddet inde med sin Tids Viden paa det militære Omraade. Hans Anordninger som Feltherre er ganske vist ikke geniale, men forstandige og vel

---

[1]) Scholtens Memorial af $^{29}/_{4}$ 10.

[2]) Püchler $^{31}/_{5}$ 10.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{6}/_{6}$ 1438, $^{13}/_{6}$ 1500, $^{20}/_{6}$ 1554.

[4]) Scholtens Takskrivelse for Udnævnelsen er af $^{24}/_{6}$ (Mem.). Hans Bestalling er dateret $^{26}/_{5}$, men hans Gage beregnedes fra $^{6}/_{6}$ (Gen.kom. Mem. $^{6}/_{6}$ 1711).

[5]) Geh.raad N. Krag ytrede til Scholten, at hvis han var kommen tidligere, kunde man have sparet 300,000 Rdlr. (Püchler $^{2}/_{12}$ 10).

overvejede; at de ikke altid blev udførte, falder ikke ham til Last: Kongens personlige Indgriben væltede under Tiden Scholtens Beregninger over Ende, og Frederik IV lod sig, navnlig i Krigens 3 første Aar, i høj Grad paavirke af sine Allierede, der fik ham til at bøje de tagne Beslutninger efter deres Særinteresser. Scholten havde aldrig kommanderet en Hær i aaben Mark, og under hele Krigen fik han kun en eneste Gang Lejlighed til at optræde som Taktiker i større Stil. Resultatet blev ikke glimrende, men Skylden var ikke udelukkende hans; Slaget ved Gadebusch blev ikke ført efter hans Plan; men det er ganske vist ikke afgjort, at denne vilde have givet de danske Vaaben Sejr. Scholten besad solid Dygtighed, men manglede «Gnisten»; der synes ikke at have været noget fængende ved hans Personlighed, og hans Undergivne skal ikke have modtaget ham med Begejstring[1]).

De personelle Forandringer i Centraladministrationen i 1710 var i øvrigt ikke store. Gehejmeraad Fr. E. Giedde indtraadte i Juli i Generalkommissariatet i Gieses Sted; i August blev Generalkrigskommissær M. Numsen Deputeret[2]), medens Etatsraad O. Hansen i Oktober afgik ved Døden[3]).

Saa meget større var derimod Forandringerne i Kommandoposterne; en Mængde højere Officerer blev forfremmede eller afskedigede, og de fleste Regimenter skiftede Chefer. I Slaget ved Helsingborg havde 3 Infanteri-, 1 Kyrasser- og 2 Dragonregimenter mistet deres Førere[4]). Ved Eickstedts Ansættelse som Overkrigssekretær blev Kommandørposten ved Grenaderkorpset ledig; Chefen for Jyske Infanteriregiment Oberst L. Blücher fik i Juni efter Ansøgning sin Afsked som Brigadér[5]), Oberst C. A. Lepel døde i Slutningen af April[6]), Oberst Chr. Brockdorff ved Oldenborgske Landregiment i Maj[7]), og endelig fratraadte Prins Carl af Hessen i Juni Kommandoen over sit Regiment og gik som Generalmajor til Korpset i Sømagternes Tjeneste[8]). Der blev saaledes 11 Regi-

---

[1]) Udtalelser af den franske Sekretær Poussin (frsk. Ges. Rel. $^{2}/_{7}$ 10).

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{11}/_{7}$ 1729, $^{25}/_{8}$ 2021.

[3]) Omkom ved «Dannebrog»s Brand.

[4]) Garden til Fods, Dronningens Livregiment, Pr. Christians Regiment, 1ste Fynske Rytterregiment, Livregiment Dragoner, Sjællandske Landdragoner.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{6}/_{6}$ 1388.

[6]) do. $^{6}/_{5}$ 1092.

[7]) do. $^{6}/_{6}$ 1367.

[8]) do. $^{6}/_{6}$ 1397 f.

menter ledige, og desuden skulde et nyoprettet Kyrasser- og 2 nyoprettede Infanteriregimenter forsynes med Chefer[1]). Der blev strax stort Kapløb om de ledige Poster[2]), men Kongen tog intet Hensyn til de talrige Ansøgninger. Kommandør for Garden til Fods blev Oberstløjtnant Joach. B. Eickstedt[3]), medens Oberst A. A. Gaffron, Chef for Marineregimentet, fik Kommandoen over Grenaderkorpset[4]). Chef for Dronningens Livregiment blev Oberst G. V. v. Hedwiger Greve af Sponneck[5]). Prins Christians Regiment blev givet til Chefen for Østsjællandske Regiment Oberst Rud. Reinh. Biege[6]). Jyske Infanteriregiment fik til Chef Oberst J. P. Ingenhaven, der fratraadte Kommandoen over Ribe Stifts Regiment[7]). Oberst Lepel blev efterfulgt af Oberst Joh. Siegm. Birchholtz[8]), Oberst H. J. Samsøe fik Oldenborgske Landregiment, og Oberst Dan. E. Zepelin afløste Prinsen af Hessen[9]). Af de ovenfor omtalte Chefer havde de 3 i Forvejen haft Regiment og maatte altsaa afløses. Marineregimentet overtoges af Oberst Abr. Andichou[10]), Østsjællandske af Oberst Aug. Kaphengst[11]) og Ribe Stifts Regiment af Oberst H. Jac. Arnold[12]). Det ledige Rytterregiment, 1ste Fynske, tilfaldt Oberst Chr. Juel[13]), medens Chefen for Ungarske Dragoner, Oberst R. H. v. Bülow, fik Livregimentet[14]); han blev afløst af Oberst G. E. v. Bülow[15]), og Oberst M. E. Prehn fik Sjællandske Landdragoner[16]). Af Hærens 31 Regimenter skiftede saaledes de 15

---

1) Jfr. Side 38.
2) Ref. Sager 22/3, 25/3, 31/3 1710.
3) Kgl. udf. Exped. 25/3 590.
4) do. 20/5 1223.
5) do. 20/6 1737. Obersten, som gjorde Tjeneste i Flandern, var dog allerede under 31/3 designeret til denne Chefspost, som han først overtog i Oktober (Spon. Mem. 7/10). Regimentet blev indtil da kommanderet af Major P. B. Johannsen.
6) Kgl. udf. Exped. 25/3 590.
7) do. 6/6 1391, 1392.
8) do. 6/5 1092.
9) do. 6/6 1401.
10) do. 20/5 1225.
11) do. 17/5 1178.
12) do. 6/6 1394.
13) do. 20/6 1598.
14) do. 25/3 592.
15) do. 6/5 1083.
16) do. 17/5 1176.

efter Tilbagekomsten fra Skaane Chefer; 2 Rytterregimenter havde umiddelbart før dette Tidspunkt faaet nye Oberster[1]). Af Cheferne for de hvervede Regimenter fra August 1709 var der 1 Aar efter kun 2, der endnu beklædte deres Stillinger[2]).

Kommandanten paa Kronborg, Generalmajor H. E. v. d. Pfordten, døde i April 1710[3]) og blev afløst af den gamle Rytteroberst H. F. Leegel, som fik Brigadérs Titel[4]); han gik imidlertid af inden Aarets Udgang og blev afløst af en anden Rytter, Generalmajor Chr. Rodsteen, der dog var bleven forsat til Fodfolket[5]). Tidlig paa Foraaret blev Generalmajor Palle Krag udnævnt til «Oberkommandant» i Fredericia[6]); denne Fæstning tillagde man i 1710 megen Vigtighed og gjorde meget for at sætte den i Stand.

I «Generalstaben» foregik der i 1710 betydelige Forandringer, ligesom der ogsaa blev udnævnt en Mængde Brigaderer. Af Generalmajorer forlod kun V. Eickstedt og D. Brockdorff Hæren, medens v. d. Pfordten afgik ved Døden, og af Brigaderer afgik i 1710 kun Cl. v. See[7]), Prinsen af Hessen og H. F. Leegel, men de nyudnævntes Tal løb meget højere op. Til Generalløjtnanter udnævntes H. C. Schönfeld og Palle Krag[8]); derimod opnaaede F. J. Dewitz ikke denne Karakter, skønt han beraabte sig paa, at baade Venner og Fjender tildelte ham den[9]). Generalmajorer blev Jac. de Bruin, Gr. Daa og Th Lewetzau[10]), og følgende Oberster blev forfremmede til Brigaderer: J. P. Ingenhaven, Albr. Ph. v. Eynden, Chr. Fursman[11]), Mich. Christoph Schnitter, H. Rosenauer[12]), Chr. Jørg. Møsting[13]), Bernh. Joach. Mørner[14]), A. A. Gaffron[15]), Reimer H. v. Bülow, Ulr. O. Dewitz,

---

[1]) Bind II, Side 422.
[2]) do., Side 81 ff.
[3]) C. Lentes Mem. $^{5}/_{5}$.
[4]) Kgl. udf. Exped. $^{6}/_{5}$ 1088—1090.
[5]) do. $^{8}/_{12}$ 2643, $^{20}/_{6}$ 1586.
[6]) do.
[7]) do. $^{28}/_{7}$ 1873.
[8]) do. $^{2}/_{4}$ 697, $^{25}/_{7}$ 1828.
[9]) Dew. Mem. $^{9}/_{8}$ 10.
[10]) Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{7}$ 1829—1831.
[11]) do. $^{6}/_{6}$ 1391, 1404, 1405.
[12]) do. $^{9}/_{6}$ 1450, 1451.
[13]) do. $^{20}/_{6}$ 1566. Dateret $^{6}/_{6}$.
[14]) do. $^{21}/_{7}$ 1834.
[15]) do. $^{21}/_{7}$ 1841.

Joh. Siegm. Fuchs, Mart. Maul og E. Juel[1]). Hertil kom en Del Forfremmelser i Korpset i Sømagternes Tjeneste, som dog ikke skal omtales her. I Artilleriet blev Major Niels Harbou udnævnt til Oberstløjtnant og Chef for afdøde Oberstløjtnant Wildschütz's danske Kompagni[2]), Kaptajn Conr. Buchner blev Major og overtog Kaptajn Eggers Fyr- og Haandværkerkompagni, medens denne overtog Buchners holstenske Kompagni[3]). Chr. E. Mushardt blev Fyrværkerkaptajn[4]), Major Joh. Chr. Dilleben blev afskediget og U. V. v. d. Pfordten blev Kaptajn[5]).

I Overkommandostaben foregik den Forandring, at Generalkvartermester H. H. Scheel blev Oberst, og Kancelliraad Sev. Junge Stabssekretær[6]) i Stedet for H. Ritter, der vendte tilbage til sin Overførsterstilling efter at have fuldført og afleveret sin Protokol[7]), der er en af de vigtigste Kilder til det skaanske Felttogs Historie.

De første Skridt til Hærens Reorganisation blev foretagne, medens Lente endnu var Overkrigssekretær[8]). Det var et stort Arbejde, der forestod; de bestaaende Afdelinger manglede mange Folk, Heste og Udrustningsgenstande, og nye Regimenter skulde oprettes. Midt i Marts havde de fra Skaane hjemvendte hvervede Fodfolksregimenter følgende Styrke[9]):

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 25/7 1835—1840.
[2]) do. 5/4 731—732.
[3]) do. 19/4 901, 6/5 1067.
[4]) do. 22/4 919.
[5]) do. 14/11 2551 f.
[6]) do. 11/7 1732—1734.
[7]) Ref. Sag. 22/3 Nr. 35, 18/5 Nr. 16.
[8]) 3/4 fik Gen.kom. Ordre til at skaffe Oplysninger om Mangler ved Regimenterne, og 2 Dage efter befalede Kongen disses Chefer at indsende de ønskede Oplysninger.
[9]) Dsk. Kopibog 24/4 480: Liste over Standkvarterportioner i Kbhvn. 12/3—18/3. Listen passer godt med den Bind II, Side 469 meddelte. At omstaaende Liste angiver noget højere Tal, beror paa, at de Syge og Kommanderede, som ikke var i Skaane, her er medregnede. Jyske Regiment laa ikke i Kbhvn. og findes derfor ikke paa Listen.

Garden til Fods	443	Uoff. og	Menige.
Grenaderkorpset	1074	—	—
Dronningens Livregiment	430	—	—
Prins Christians Regiment	398	—	—
Fynske do.	1274	—	—
Prinsen af Hessens do.	374	—	—
Marineregimentet	1037	—	—
Lepels Regiment	1308	—	—

Af disse Folk var imidlertid mange kassable og skulde altsaa erstattes; i alt havde de hvervede Regimenter følgende Vakancer[1]):

Garden til Fods	964	+	17
Grenaderkorpset	326	+	28
Dronningens Livregiment	819	+	47
Prins Christians Regiment	905	+	56
Jyske do.	191	+	52
Fynske do.	119	+	57
Marineregimentet	245	+	36
Prinsen af Hessens Regiment	918	+	55
Lepels do.	45	+	24
	4532	+	372.

De samlede Vakancer beløb sig saaledes med et rundt Tal til 5000 Md., af hvilke det langt overvejende Antal faldt Kongen til Last. At tilvejebringe saa mange Rekrutter ved udenlandsk Hvervning var ugørligt; der var Krig i hele Europa, Soldatermarkedet var daarlig forsynet, og desuden skulde der, som nedenfor omtalt, oprettes nye, hvervede Regimenter; indenlandsk Hvervning kunde heller ikke anvendes, da det meste vaabenføre Mandskab var indrulleret; den vilde desuden blive meget kostbar. Man valgte da den billige, men meget vilkaarlige Udvej at fylde de hvervede Regimenters Rammer med Landregimenternes bedste Mandskab og erstatte den derved opstaaede Afgang ved en ny Udskrivning.

Den 29de Marts udgik en Kgl. Forordning[2]), der paabød Udskrivning af en Soldat af hver 60 Tdr. Hartkorn, da Kongen saa sig nødsaget til at «lade fyldestgøre den Mangel, som Vores værvede Regimenter til Fods paa Mandskab kunde have». Folkene skulde være forsynede med en graa Vadmels Kjole, Trøje, Skind-

[1]) Tyske Kopibog 26/6 1097; de efter + anførte Tal er de Folk, som Kompagnicheferne skulde erstatte.

[2]) Trykte Forordninger.

buxer, Sko og Strømper og skulde afleveres paa følgende Steder: fra Sjælland og Smaalandene i Ringsted, fra den fynske Øgruppe, Ribe- og Aarhus Stifter i Fredericia, fra det øvrige Jylland i Viborg. Her vilde de den 1ste Maj blive modtagne af dertil beskikkede Kommissærer; var der ikke unge Karle nok, kunde Husmænd indrulleres[1]). Midt i April befalede Kongen, at Generalløjtnant Schønfeld, bistaaet af Krigskommissær C. Hartmann, skulde udtage Mandskab af de i Hertugdømmerne staaende Dele af Landmilitsen til de hvervede Regimenters Kompletering, medens Generalmajor Krag derefter med samme Krigskommissærs Hjælp skulde foretage samme Forretning ved Landregimenterne i Jylland. I København skulde Generalmajor Eickstedt og Gehejmeraad Krabbe sammen med Krigskommissær J. Rostgaard udtage Mandskab af Landfolket i Garnisonen og paa Flaaden. Folk, der havde staaet 5 Aar i Rullen, maatte ikke udtages, ikke heller saadanne, der inden Udrykningen havde forlovet sig med Enker eller fæstet Gaarde. Folkene skulde medføre Hat og Undermundering, og de fik bestemt Løfte om at blive hjemsendte, naar Krigen var endt[2]). Som det ses, skulde den Kgl. Forordning af 29de Marts ikke forstaas bogstavelig; de nyudskrevne Landsoldater skulde ikke anvendes til at kompletere de hvervede Regimenter, men derimod Landregimenterne, og disses Chefer fik ogsaa midt i April Ordre til hver i sit Distrikt i Forbindelse med vedkommende Amtmænd og Krigskommissærer at bivaane Udskrivningen af 1 Mand pr. 60 Tdr. Hartkorn til Kompletering af de nationale Regimenter[3]).

Der blev strax lagt Haand paa Værket. Allerede 19de April blev der udtaget 220 Md. af de Kompagnier af Vestsjællandske Regiment, som var indskibede paa Flaaden[4]), og nu gik det rask med Udtagningen af Landsoldaterne. Det var et haardt Slag for Regimentscheferne, der maatte afgive den bedste Tredjedel af deres Mandskab. I de foregaaende Aar havde de maattet hjemsende de ældste, bedst øvede Aargange, da de havde udtjent, nu tog man de bedste af de tilbageblevne og gav dem Rekrutter i Stedet. Og hvilke Rekrutter! Alle de bedste Karle søgte at unddrage sig

---

[1]) Tidspunktet blev senere ændret til medio Maj.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{4}$ 791, $^{13}/_{4}$ 804.

[3]) do. $^{15}/_{4}$ 811—816.

[4]) Dsk. Kopibog $^{19}/_{4}$ 364.

Krigstjenesten, dels ved at fæste deres endnu arbejdsdygtige Fædres Gaarde, dels ved at tjene uden Løn hos Præster og Proprietærer[1]). I den første Uge af Maj var Generalløjtnant Schønfeld færdig med Arbejdet; han udtog i alt 1807 Md., der afgik i 5 Hold; det første den 2den Maj fra Itzehoe, det sidste fra Oldesloe den 10de; de blev førte af Officerer fra de Regimenter, hvor de skulde sættes i Nummer. I Fredericia blev Generalmajor Krag færdig den 19de Maj. Regimentscheferne afgik derefter til deres Distrikter for at overvære den nye Udskrivning[2]).

De nationale Regimenter havde afgivet følgende Antal Folk[3]):

Vestsjællandske Regiment		730
Østsjællandske	do.	730
Fynske	do.	660
Aarhus Stifts	do.	620
Ribe »	do.	650
Aalborg »	do.	610
Viborg »	do.	c. 600
		c. 4600.

Den udtagne Styrke svarede ganske til det Antal Rekrutter, Kongen skulde levere. I Begyndelsen af Juni foregik Indlemmelsen i de hvervede Regimenter. Først blev der udvalgt 480 særlig gode Folk, af hvilke de 30 bedste skulde være Underofficerer i Garden, de følgende 50 Grenaderer i Grenaderkorpsets Livkompagni; de øvrige 400 blev delte i 4 lige store og lige gode Grupper, af hvilke Garden fik 1, Grenadererne 3, og endelig udtog Garden af hele Massen 852 Md. Af Resten udvalgte Regimenterne efter Rang det Antal, de skulde have, medens 156 Md. blev sendte til Jyske Regiment i Helsingør[4]).

Da en Del af det manglende Mandskab skulde erstattes af Officererne, og da hvert Kompagni skulde forøges med 10 Md.[5]), fik Regimenterne Ordre til at drive paa Hvervningen[6]). Haand-

[1]) Ob. Rosenauers Mem. $^{25}/_{4}$. Jfr. Ref. Sag. $^{10}/_{5}$ Nr. 3, $^{31}/_{5}$ Nr. 9.

[2]) Schønfelds Mem. $^{2}/_{5}$, $^{13}/_{5}$ 10; Schnitters do. $^{13}/_{5}$; Ref. Sag. $^{20}/_{5}$ Nr. 3.

[3]) Dsk. Kopibog $^{29}/_{4}$, $^{6}/_{5}$, $^{10}/_{5}$, $^{18}/_{5}$, $^{17}/_{5}$, $^{20}/_{5}$. $^{24}/_{5}$. $^{27}/_{5}$; Citadellets Rgnskb. For Viborg Stifts Rgt.s Vedkommende mangler Opgivelser for den jyske Bataillon; men da de 2 andre Bat. hver har givet 200 Md., har den vel stillet lige saa mange

[4]) Kgl. udf Exped. $^{2}/_{6}$ 1341; Dsk. Kopibog $^{5}/_{6}$ 277.

[5]) Tyske Kopibog $^{23}/_{5}$ 1056.

[6]) do. $^{12}/_{4}$ 691—701,

pengene blev satte til 15 Rdlr. og Hververe blev sendte til Tyskland. Det Lepelske Regiment, der havde hvervet 56 Md. i Bremen, havde det Uheld, at Folkene paa Overfarten fra Frederiksort blev opbragte af det svenske Orlogsskib «Wachtmeister» og førte til Carlskrona[1]). I øvrigt hvervede alle Regimenter ogsaa i Indlandet, hvad der besværliggjorde Udskrivningen af Erstatningsmandskab til de nationale Regimenter[2]). De gamle Regimenter havde ingen Grund til Klage, de blev rekruterede med godt og paalideligt Mandskab, og det nationale Element blev stærkt dominerende; men Landregimenterne var ilde farne; der var ikke Folk nok i Lægderne, og, naar Bønderkarlene endelig skulde i Krig, vilde de hellere tjene i de hvervede Regimenter eller paa Flaaden end i de nationale Regimenter[3]). Desuden lagde Proprietærerne Udskrivningsmyndighederne alle mulige Hindringer i Vejen[4]). I Begyndelsen af Juni var Udskrivningen afsluttet, og Folkene blev direkte fra Lægderne dirigerede til deres Bataillonner[5]). Disse blev nogenlunde fuldtallige, men da adskillige af dem i Sommerens Løb led Tab, kunde man ikke skaffe dem Erstatning, selv naar man skrabede Bunden. Viborg Stifts Regiment havde sidst i August 50 Vakancer[6]), Ribe Stifts havde i Juli over 170, der ikke kunde udfyldes; men det havde rigtignok ogsaa faaet 114 Rekrutter for lidt[7]). Paa Sjælland synes der derimod at have været Folk nok[8]). Uddannelsen af de nyudskrevne Soldater har sikkert været meget vanskelig; en Del af Bataillonerne blev nemlig strax sendte om Bord paa Flaaden og kunde kun efterlade ganske faa Befalingsmænd: 2 Løjtnanter og 24 Underofficerer til 800 Rekrutter forslog ikke meget[9]). I November blev der givet Ordre til at udfylde Hullerne i Landregimenterne[10]), men, hvor intet var, kunde intet tages. Oldenborgske nationale Regiment fritoges for at levere

---

[1]) Ref. Sag. $^{10}/_{6}$, $^{27}/_{6}$ Nr. 40.

[2]) do. $^{27}/_{6}$ Nr. 6. Om Hvervningen findes Oplysninger i Scholtens Protokol (Kopibog) under $^{16}/_{7}$, $^{20}/_{9}$, $^{6}/_{12}$ 10. Fynske og Marinergt. havde Løbeplads i Rdsbg. (Rdsbg. Kom. I. $^{6}/_{12}$. Kr. min. Ark.).

[3]) Ref. Sag. $^{13}/_{6}$ Nr. 13, $^{27}/_{6}$ Nr. 6.

[4]) do. $^{18}/_{7}$ Nr. 4.

[5]) Dsk. Kopibog $^{7}/_{6}$ 311—321.

[6]) Ref. Sag. $^{25}/_{8}$ Nr. 6.

[7]) Ingenhafens Mem. $^{4}/_{7}$ 10.

[8]) Dsk. Kopibog $^{17}/_{6}$ 1393, $^{18}/_{6}$ 1414.

[9]) Ref. Sag. $^{27}/_{6}$ Nr. 38.

[10]) Kgl. udf. Exped. $^{7}/_{11}$ 2421.

Mandskab til den hvervede Hær, det fik en Subalternofficer til pr. Kompagni[1]); der blev i øvrigt klaget over, at man fortrinsvis indrullerede fattige Folk[2]).

Rytteriet havde i Felttoget ikke mistet særlig meget Mandskab; det var desuden meget lettere at faa Folk til denne populære Vaabenart end til Fodfolket. Livgardens Tab blev tildels dækket ved Afgivelser fra Dewitz's Kyrasserregiment[3]), og de 5 «nationale» Regimenter fik efter megen Tryglen i Oktober hvert 45 Rekrutter, som var udskrevne i de jyske Rytterlægder[4]); den øvrige Tilgang maatte skaffes ved Hvervning, hvad der lykkedes saa vel, at Regimenterne i Slutningen af Oktober var komplette, og det skønt Kongen havde befalet Kompagniernes Styrke forøget med 15 Md.[5]). Det var dog kun de 6 gamle Kompagnier, der blev fuldtallige; de 4 nye, som Kongen i September befalede oprettede ved hvert nationalt Regiment[6]), blev først opsatte efter Haanden; de fleste af dem langt inde i 1711. De nye Kompagnier skulde bestaa af 3 Officerer, 5 Underofficerer, 1 Trompeter og 75 Ryttere; Kongen vilde give 20 umunderede Rekrutter og desuden alle Heste med fuld Udrustning, ligesom han ogsaa leverede Vaaben og Støvler; Resten af Mandskabet og Udrustningen skulde Ritmesteren præstere; han fik ogsaa Ret til at antage Officerer og Underofficerer[7]). Der meldte sig imidlertid kun 6 Ritmestre, og af dem blev kun 4 antagne[8]). Saa vel Scholten som Generalmajor Leegaard gjorde store Anstrængelser for at skaffe Ritmestre; ogsaa Hertugen af Württemberg fik Anmodning om at opsøge dertil egnede Aspiranter i Holland eller ved Auxiliærkorpset[9]). Løbepladser anvistes i Holsten og Oldenborg[10]).

De hvervede Dragonregimenter havde svært ved at blive komplette. Livregiment Dragoner klager over de slette Rekrutter, og det Ungarske Regiment manglede sidst i Juni endnu 150 Md.,

---

1) Kgl. udf. Exped. $^{8}/_{4}$ 763.

2) Ref. Sag. $^{20}/_{10}$ Nr. 3.

3) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{4}$ 802, $^{2}/_{6}$ 1344.

4) do. $^{24}/_{10}$ 2331. Det jyske Landdragonrgt., som blev udskrevet i disse Lægder, havde nemlig intet Tab lidt.

5) Scholten: Indkomne Sager $^{20}/_{10}$; Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{4}$, jfr. $^{20}/_{9}$ 2155.

6) Tyske Kopibog $^{22}/_{8}$ 1803; Kgl. udf. Exped. $^{10}/_{10}$ 2219.

7) Tyske Kopibog $^{13}/_{9}$ 1947.

8) Scholtens Prot. $^{22}/_{11}$; Kgl. udf. Exped. $^{19}/_{12}$ 2701.

9) Ref. Sag. $^{22}/_{12}$ Nr. 5; Scholtens Prot. $^{9}/_{11}$, $^{22}/_{11}$; Kgl. udf. Exped. $^{10}/_{10}$ 2219.

10) Tyske Kopibog $^{1}/_{11}$ 2245.

skønt det havde hvervet i Tyskland[1]). De nationale Dragoner skulde have deres Tilgang ved Udskrivning. Det Sjællandske Landdragonregiment blev hjemsendt efter Felttoget i Skaane, men Folkene kunde ikke blive optagne i deres gamle Pladser, da Lægdsmændene havde antaget nye Arbejdere; de flakkede hjemløse om og led Hunger; flere døde af Elendighed. Chefen bad derfor om, at hans Dragoner ligesom de jyske Landdragoner maatte blive indlagte i de sjællandske Rytterkvarterer eller faa Forplejning som de hvervede[2]). Kongen resolverede, at Regimentet skulde sættes paa hvervet Fod. Chefen skulde hverve Underofficerer og udtage Rekrutter blandt det i de sjællandske Rytterlægder udskrevne Mandskab; manglede han herefter Folk, skulde han indberette det til Kongen[3]). Det jyske Landdragonregiment blev rekruteret af de jyske Rytterlægder; det var komplet midt i September[4]). I December resolverede Kongen, at Regimentet, saa længe det var i Felten, skulde «forplejes og holdes paa Rytterfod»[5]).

Endnu staar tilbage at omtale Artilleriets Rekrutering. De 3 Holstenske Kompagnier havde i Felten mistet 80 Md., disse skulde erstattes ved Hvervning, og midt i Oktober var Kompagnierne nogenlunde fuldtallige[6]).

Artillerikuskene var næsten helt gaaede til Grunde i Skaane, der kom kun 40 Mand tilbage til Sjælland[7]); det blev derfor nødvendigt at skride til en ny Udskrivning, og en Kgl. Forordning af 7de Juli bød, at der af hver 70 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstaxt skulde udredes en munderet Kusk at levere paa de samme Steder som de udskrevne Heste. I Stedet for Folk in natura kunde der betales 30 Rdlr. pr. Md.[8]). Midt i August blev de Vest for Store Bælt udskrevne tagne til Tjeneste[9]). Der behøvedes i alt 494 Kuske, deraf var 130 til Stede, idet Ungarske Dragonregiment havde tilbagesendt 80, som det havde modtaget i Skaane[10]); der

---

1) Ref. Sag. $^{7}/_{11}$ Nr. 3; Kgl. udf. Exped. $^{1}/_{6}$ 1337, $^{6}/_{6}$ 1426, $^{23}/_{6}$ 1623.
2) Ref. Sag. $^{26}/_{4}$ Nr. 47; Prehns Mem. $^{22}/_{5}$.
3) Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{6}$ 1360.
4) Ref. Sag. $^{8}/_{6}$ Nr. 8; Scholten I. S. $^{18}/_{9}$.
5) Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{12}$ 2679.
6) do. $^{6}/_{5}$ 1067, Tyske Kopibog $^{29}/_{4}$ 843, Dsk. do. $^{14}/_{10}$ 696.
7) Dsk. Kopib. $^{21}/_{8}$ Nr. 967.
8) Trykte Forordninger.
9) Dsk. Kopib. $^{16}/_{8}$ 132.
10) Bind II, Side 283.

blev saaledes udskrevet 364[1]), af disse mødte kun 104; Wilster indstillede derfor i December, at Resten blev hvervet à 30 Rdlr. pr. munderet Kusk[2]).

Samtidig med at man anskaffede Mandskab til de alt bestaaende Afdelinger, blev der arbejdet paa at forstærke Hæren med nye. Fra nogle regerende Fyrster indkom der Tilbud om Udlejning af Tropper. Saaledes tilbød den regerende Greve af Lippe et Rytter- og et Fodfolksregiment, Hertugen af Sachsen-Weimar et Dragonregiment[3]); men Forhandlingerne med disse Fyrster gik snart i Staa, og det blev heller ikke til noget med det Kyrasserregiment, som Generalmajor Chr. Rodsteen tilbød at levere[4]). Derimod blev der 15de Marts tildelt Oberst Jac. Hansen og Oberstløjtnant Joh. Christoph Baartig Patenter til Hvervning af henholdsvis et Regiment og en Bataillon Fodfolk[5]), og 25de April blev der kapituleret med Generalmajor D. Brockdorff om Oprettelsen af et Kyrasserregiment[6]). Hansens Regiment fik ganske samme Organisation som et almindeligt dansk Infanteriregiment[7]), dog med 2 Majorer og ingen Oberstløjtnant; Baartigs Bataillon blev meget snart udviklet til et Regiment, formeret efter samme Regler[8]). Begge Regimenter skulde i Løbet af et halvt Aar gøres fuldt færdige; Mandskabet skulde hverves i Udlandet; som Løbepladser anvistes Oldenborg og Glückstadt. Munderingen bestod af hvidgraa Kamisol og Surtout med rødt For, røde Benklæder og Strømper, Hat med ulden Snor og Kokarde; Undermunderingen og Udrustningen var den sædvanlige. Fra den 1ste i den Maaned, et Kompagni blev præsenteret, skulde det beregnes med Forplejning som et kongeligt Kompagni paa Garnisonsfod; Obersten fik fuld Gage fra Kapitulationsdagen, de andre Officerer tilkom der i de første 6 Maaneder kun halv Sold. Samtlige Befalingsmænd skulde første Gang antages af Obersten, der leverede hele Udrustningen paa «Overgeværet» nær. Betalingen for hver munderet Soldat var

---

[1]) Tyske Kopib. $^{27}/_{6}$ 1391.
[2]) do. $^{8}/_{12}$ 2460.
[3]) Geh. Reg. $^{20}/_{5}$, $^{5}/_{7}$; Tyske Kopib. $^{2}/_{8}$ 1660.
[4]) Rodsteens Mem. $^{5}/_{4}$; Ref. Sag. $^{19}/_{4}$ Nr. 2.
[5]) Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{8}$ 513.
[6]) Tyske Kopib. $^{22}/_{4}$ 803, $^{25}/_{4}$ 806.
[7]) Bind II, Side 78 og 174.
[8]) Tyske Kopib. $^{26}/_{5}$ 1096, $^{31}/_{5}$ 1123, $^{21}/_{6}$ 1354.

20 Rdlr. Officererne fik Løfte om at blive «konserverede» i kongelig Tjeneste, selv om Regimenterne blev opløste[1]).

Kyrasserregimentet, hvis Chef blev Generalmajor D. Brockdorffs Søn, Ritmester Heinrich Brockdorff, som udnævntes til Oberst, skulde ogsaa gøres færdigt i Løbet af et halvt Aar; det fik samme Organisation som Dewitz's Ungarske Regiment, altsaa 10 Kompagnier à 99 Md. Folkene skulde tilvejebringes ved Hvervning i Danmark og Tyskland, Løbepladser anvistes i Oldenborg, Holsten og det sydøstlige Jylland. Inden 3 Maaneder skulde den halve Styrke være til Stede. Generalmajoren maatte selv skaffe Heste, Mundering, Vaaben og fuld Udrustning. Munderingen bestod af en hvidgraa Kjole, Læderkamisol og Skindbuxer, Kyras og det øvrige sædvanlige Rytterudstyr. Bevæbningen var den sædvanlige: Pallask, 16-lødig Karabin og 18-lødige Pistoler; Hestene, af hvilke en Tredjedel kunde være Hopper, skulde være 4—8 Aar gamle og 15—16 Palmer høje. Obersten skulde selv første Gang antage Officerer, af hvilke en Del kunde ventes fra Auxiliærkorpset. For hver munderet og bereden Rytter fik han 80 Rdlr., i øvrigt beregnedes Gager og Lønninger som ved Ungarske Regiment med samme Forbehold som nævnt under Hansens og Baartigs Regimenter[2]).

Med Hvervningen af Kyrassererne gik det ganske tilfredsstillende; midt i November var Mandskabet paa det nærmeste fuldtalligt. Allerede i Juli var der i Holsten samlet et betydeligt Antal Folk, der blev indkvarterede i Rendsborg-, Segeberg- og Pinneberg Amter, et helt Kompagni blev købt i Meklenborg[3]). I November ankom 4 Kompagnier til Holsten fra Oldenborg; de afløste de 4, som hidtil havde ligget i Pinneberg- og Segeberg Amter, og som nu marcherede til Flensborg, medens 2 Kompagnier forblev i Rendsborg Amt. Den samlede Styrke var dengang 830 Mand. Ogsaa Hestene blev stillede i rette Tid; i Foraaret 1711 manglede Regimentet kun 33 Mand og 37 Heste. Regeringen havde haft svært ved at levere Betalingen til de fastsatte

---

[1]) Tyske Kopib. $^{11}/_{8}$ 404—405.

[2]) do. $^{25}/_{4}$ 806.

[3]) $^{11}/_{7}$ tillader Hertug Fr. Vilh. Ritmester Bernh. Lüder Güldener mod en Betaling af 4000 Rdlr. at gaa i dansk Tjeneste med sit Komp., der bestod af 3 Off., 5 Uoff., 1 Feltskær, 1 Fanesmed, 2 Tamb., 51 beredne, 29 uberedne Dragoner med fuld Mondur, men uden Vaaben. (Ausw. Angelegenheiten, Danica. Geh. Ark. i Schwerin).

Terminer, dog havde Brockdorff i November faaet Størstedelen af sit Tilgodehavende[1]).

Medens Kyrasserregimentets Oprettelse saaledes gik forholdsvis let, navnlig fordi det blev oprettet af en ansét og velhavende Mand, kneb det svært med at faa Infanteriregimenterne paa Benene. Cheferne var rene Æventyrere. Jacob Hansen var dog af Fødsel dansk Undersaat, i det han var født i Nærheden af Krempe; han havde som Menig og Underofficer deltaget i den skaanske Fejde, havde senere i mange Aar tjent i Lyneborg og var derfra kommen til Sachsen, hvor han havde faaet Afskedspatent som Oberst. Baartig var fra Meklenborg og havde tjent i Rusland og Polen[2]). De Officerer og det Mandskab, de antog, var af den slettest mulige Beskaffenhed, og Regimenterne var i de faa Aar, de bestod, den danske Hærs Smertensbørn. «De Hansenske Drenge» var især ilde berygtede, men de Baartigske var ikke et Haar bedre. Den 26de April præsenterede Hansen sit første Kompagni, som var fuldtalligt, men umunderet; det blev strax forsynet med Gevær[3]); midt i Maj mødte Baartig op med et og erklærede at kunne præstere et nyt hver 14de Dag[4]). Sidst i Juli havde Hansen 5, Baartig 3 Kompagnier[5]), men nu var henved 5 af de stipulerede 6 Maaneder gaaede, og Cheferne havde ikke præsteret Halvdelen af den Styrke, de havde paataget sig at levere. De klagede over, at de ikke fik deres Penge i rette Tid, og opnaaede da midt i August at faa et betydeligt Afdrag anvist, dog skyldte Regeringen dem i Begyndelsen af November endnu 6000 Rdlr. af 2den Termin. I den Anledning fik Baartig, der havde 10 Kompagnier fuldtallige, fuld Forplejning for hele denne Styrke, skønt 3 Kompagnier endnu var umunderede[6]). Midt i November bekræftede Kongen de af Baartig foretagne Officersudnævnelser[7]), og inden Aarets Udgang var dette Regiment fuldtalligt. Hansen var meget længere tilbage,

---

[1]) Tysk Kopibog $^{20}/_{6}$ 1322, $^{12}/_{7}$ 1507, $^{10}/_{9}$ 1963—1964, $^{15}/_{11}$ 2294; Ref. Sag. $^{12}/_{9}$ Nr. 4; Schønfelds Mem. $^{29}/_{7}$ 10; Rdsbg. og Glckst. Fæstn. Rgnsk. 1710; Schønfeld til Scholten $^{17}/_{4}$, Leegaard til samme $^{23}/_{4}$ 1711.

[2]) Tysk Kopib. $^{7}/_{2}$ 198. Om Hansens Rgt. se i øvrigt Museum 1896, II, S. 334—361. Forf. har ikke kendt de her meddelte Opl. om Chefernes Herkomst og tidligere Tjeneste

[3]) Tysk Kopib. $^{8}/_{6}$ 876.

[4]) do. $^{17}/_{6}$ 1008, $^{20}/_{6}$ 1096.

[5]) do. $^{1}/_{8}$ 1649.

[6]) do. $^{10}/_{8}$ 1773—1774, $^{8}/_{11}$ 2258, $^{15}/_{11}$ 2292—2293; Ref. Sag. $^{7}/_{11}$ Nr. 2.

[7]) Kgl. udf. Exped. $^{14}/_{11}$ 2468.

endnu i Marts 1711 var han kun naaet til 10 Kompagnier[1]). I Juli 1710 overtog Generalløjtnant Schønfeld Kommandoen over de nye Regimenter, med hvis Beskaffenhed han var umaadelig misfornøjet: Officerernes Tone var slet, de skændtes og sloges, Folkene var udisciplinerede og begik slemme «Insolentier», lige som de deserterede, naar Lejlighed gaves[2]). De to Oberster hvervede uden Hensyn til Overenskomster og Karteller Desertører fra danske, gottorpske og preussiske Regimenter; hvert Øjeblik maatte de tilbagelevere Folk, som de uretmæssig havde antaget[3]); der var en Mangel paa Stabilitet i disse Regimenter, som var usædvanlig, selv i de hvervede Afdelinger. I September blev Baartigs Regiment forlagt til Rendsborg[4]); den ene af Hansens Batailloner blev beordret samme Sted hen[5]), men den kom der for Resten aldrig.

De Fanger, som Hæren havde mistet i Skaane, blev betragtede som definitivt afgaaede og blev erstattede af Kongen. Det laa imidlertid nær at søge at skaffe Hæren dem tilbage ved Udvexling. Uheldigvis havde man ikke meget at byde Svenskerne i Erstatning; Fangerne fra Torse Bro og Fjelkinge var for Størstedelen, ligesom de i Bleking tagne Baadsmænd, indlemmede i den danske Krigsmagts Rækker[6]), og af de faa Fanger fra Helsingborg slap de fleste bort, inden de kunde blive overførte til Sjælland. Czaren var imidlertid paa Kongens Anmodning villig til at afstaa denne de svenske Tropper, der var fangne ved Erobringen af Elbing[7]), og dette var et Aktiv af ikke ringe Værdi. Forhandlingerne om Udvexlingen blev førte i Hamborg i Oktober mellem de danske og svenske Residenter Hagedorn og J. P. Lilliestedt. Man blev enig om at udvexle efter samme Grundsætninger som i forrige skaanske Fejde: Mand mod Mand efter Rang og Charge. Naar Overenskomsten var bragt i endelig Orden, skulde de to Magters Generalauditører føre den ud i Livet. Naar Svenskerne havde hentet deres egne Folk i Danzig, skulde Udvexlingen finde Sted mellem Helsingør og Helsingborg. Forhandlingerne trak i Langdrag, da

---

[1]) Scholten I. S. $^{28}/_{3}$ 11.
[2]) Schønfelds Mem. $^{29}/_{7}$, $^{1}/_{8}$ 10; Scholtens Prot. $^{28}/_{7}$ 10.
[3]) Haandbreve $^{28}/_{6}$ 10.
[4]) Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{9}$ 2045; Rdsbg. Fæstn. Rgnsk. $^{18}/_{9}$ 10.
[5]) Ref. Sag. $^{19}/_{9}$ Nr. 2.
[6]) Bind II, Side 332 og 334.
[7]) Geh. Reg. $^{26}/_{4}$ 10.

Svenskerne ikke vilde sende Skibe til Danzig, og da Stenbock ikke vilde rette sig efter Overenskomsten, fordi Lilliestedt kun var forsynet med Fuldmagt fra Generalguvernør Gyllenstierna; Kongen tilbød da selv at hente Fangerne[1]), men Tiden gik, og deres Antal aftog med rivende Hast. I Maj 1710 var der endnu 40 Officerer og 860 Underofficerer og Menige tilbage af Elbings Garnison, i Februar 1711 var henved 300 døde; da Udvexlingen endelig fandt Sted i Januar 1712, var der knap 200 i Live[2]), og de var tilmed i den usleste Forfatning. De var slæbte fra Elbing til St. Petersborg, sendtes derfra til Riga, hver Mand forsynet med en Skæppe Rug, som de aad raa; trods god Behandling paa de danske Skibe maatte daglig flere Lig kastes over Bord; de overlevende «saa ud som Spøgelser» [3]).

En af Grundene til, at Udvexlingen trak saa længe ud, var, at de fangne danske Officerers Antal oversteg de svenskes; Czaren stillede da yderligere 31 svenske Officerer til Frederik IV's Raadighed, men Svenskerne ømmede sig længe ved at give de Danske saa mange Officerer tilbage. En Del danske Officerer var imidlertid allerede i 1710 udvexlede mod Generalløjtnant Burenskiöld og de andre ved Helsingborg tagne svenske Officerer. I de følgende Aar blev en Mængde svenske Officerer tagne til Fange, og i Juli 1712 blev 29 af de ved Helsingborg tagne danske Officerer endelig udvexlede[4]).

De danske Fanger af Underklasserne blev efter Slaget ved Helsingborg fordelte omkring i Landshøvdingdømmerne, mest i Mellemsverig. En Del af dem kom til Stockholm, hvor de anvendtes til Fæstningsarbejde. Deres Antal svandt stærkt ind; mange døde, de tysk fødte tog for en stor Del Tjeneste i Sverigs tyske Regimenter, mange dansk fødte blev Tjenestekarle i de Egne, hvor de var internerede, og endelig var der mange, der «echaperede» [5]). Dette gjaldt særlig dem, der oprindelig var anbragte i Halland, hvis Indbyggere, «der mestendels er gode Danske» [6]),

---

[1]) Scholten til Hagedorn $^{8}/_{11}$, $^{15}/_{11}$, $^{6}/_{12}$ 10, $^{21}/_{2}$ 11; B. Meyer til Eickstedt $^{10}/_{8}$ 10.

[2]) Ob. Ekeblad til Def kom. $^{15}/_{5}$ 1710 (Sv. R. Ark.); Scholtens Prot. $^{21}/_{2}$ 11; Raadet til Kongen $^{31}/_{1}$ 12; Stenbocks Koncepter $^{11}/_{1}$, $^{5}/_{2}$ 12 (E. A.).

[3]) Ref. Sag. $^{27}/_{2}$ 12 Nr. 22.

[4]) Navnelisten findes i Stenb. Ank. Bref Juli 1712 (E. A.).

[5]) Breve fra Ldshvdgrne til Def.kom. (Sv. R. Ark.).

[6]) Fersen til Def.kom. $^{8}/_{8}$ 10 (Sv. R. Ark.); Ref. Sag. $^{17}/_{5}$ 10 Nr. 14.

hjalp dem afsted. Nogle slap over til Tyskland og lod sig hverve der. De, der kom til Sjælland, blev ansatte ved de Kompagnier, hvor de oprindelig havde tjent, de andre forblev ved de Kompagnier, hvortil de blev hvervede[1]).

Det var Meningen ligesom i 1700[2]) at oprette et Regiment beredne Skytter, og Anders Trolle til Trolholm skulde atter være dets Chef; Planen blev imidlertid opgiven, da det viste sig, at der i Danmark kun fandtes 260 Herregaardsskytter, af hvilke mange var gamle og ukrigsdygtige; adskillige af dem havde tjent som Snaphaner i den skaanske Fejde[3]).

Medens de ovenfor nævnte nye og gamle Regimenter blev opstillede og forstærkede paa Danmarks Regning, kunde der ogsaa være Tale om at søge Hæren midlertidig forøget ved Hjælpetropper fra de Allierede. I Maj blev der paa den sachsisk-polske Envoyé Manteuffels Opfordring indledet Forhandlinger med August II om midlertidig Afhændelse af 4000 Ryttere, da Danmark paa dette Tidspunkt næsten helt var blottet for Kavalleri[4]). I Begyndelsen stillede den polske Konge sig meget velvillig og erklærede sig rede til at afgive den forlangte Styrke uden Vederlag, naar han blot fik den fuldtallig tilbage; men snart fik han Betænkeligheder: han havde, paastod han, i alt kun 4000 Ryttere, og dem turde han ikke skille sig ved, førend han vidste, hvor vidt Carl XII antog Neutraliteten; i Juli gav han endelig et rent Afslag[5]). Nu laa Sagen stille hen til November, da Frederik IV paa ny indtrængende bad om de 4000 Ryttere: det kunde ikke skade August II at undvære dem; men Danmark, som bar hele Krigens Byrde, vilde derved blive i Stand til at beskytte Polen mod ethvert Angreb fra Sverig[6]); denne Henvendelse frugtede imidlertid ikke[7]).

Medens Forhandlingerne om sachsisk-polske Hjælpetropper løb fuldstændig ud i Sandet, gik Forhandlingerne om Hjælp fra Rus-

---

[1]) Scholtens Koncepter $^{9}/_{9}$ 10; Kgl. udf. Exped. $^{10}/_{9}$ 2139; Trykte Forordn. $^{1}/_{9}$ 10.

[2]) Bind I, Side 406.

[3]) Scholtens Mem. $^{17}/_{11}$ 10; Püchler $^{18}/_{11}$ 10; Assignationsprot. 1710; Ref. Sag. $^{6}/_{3}$ 11 Nr. 1.

[4]) Vibes Rel. $^{27}/_{9}$ 18.

[5]) Sachs.-polske Ges. Rel. $^{30}/_{3}$, $^{3}/_{4}$, $^{6}/_{4}$, $^{9}/_{5}$, $^{18}/_{5}$, $^{25}/_{5}$, $^{17}/_{7}$. $^{22}/_{7}$ 10.

[6]) Geh. Reg. $^{22}/_{11}$ 10.
Sachs.-polske Ges. Rel. $^{3}/_{12}$, $^{6}/_{12}$ 10.

land forholdsvis godt; det var i hvert Fald ikke Czarens Skyld, at der ingen Moskoviter kom til Danmark. Allerede i Maj hed det sig i København, at Rusland vilde give 4000 Md. Rygterne antog fastere Form, og i Juli var det almindelig bekendt, at Danmark skulde hente et russisk Hjælpekorps i Danzig[1]). Den 11te Juli meddelte Kongen August II, at Czaren havde overladt ham en Del af de i Polen og Preussen staaende russiske Tropper, og at han vilde sende Generaladjutant B. Meyer til Danzig for at modtage dem der[2]). Meyer kom 3dje August over Berlin til Danzig og rejste strax derfra til Marienburg, hvor Kong August befandt sig sammen med General Flemming og den danske Envoyé B. Schack. Han havde ventet at finde Russerne her, men til hans Forbauselse var der ingen Forberedelser trufne. Kongen og Flemming lovede ham Bistand, og han kom i Forbindelse med de russiske Generaler, af hvilke Fr. H. Nostitz, der i mangfoldige Aar havde tjent i Danmark, var meget beredvillig til at lade Tropperne marchere, naar blot Kong August vilde give Ordre dertil; men det vilde Kongen ikke, skønt baade han og Nostitz kendte Czarens Vilje; han meddelte Meyer, at denne selv maatte hente Ordren i St. Petersborg. Generaladjutanten maatte da foretage den lange og besværlige Rejse, men fik først Lejlighed til i og omkring Danzig at se de russiske Regimenter. Folkene var i sig selv gode nok, men Afdelingerne var slet udrustede og ikke fuldtallige. Nostitz lovede at bringe alt i Orden under hans Fraværelse, og Meyer gjorde derpaa en lille Afstikker til Elbing. Her fik han den Besked, at han strax kunde faa de svenske Fanger, men det kunde foreløbig ikke hjælpe noget, han maatte videre og naaede efter mange Genvordigheder 7de September til Kronstadt, hvor han traf Envoyé Just Juel, der forestillede ham for Czaren[3]). Denne var særdeles naadig og gav strax de fornødne Ordrer til at stille 2000 Dragoner og 4000 Infanterister til Danmarks Raadighed; dog ønskede han ikke, at de skulde aflægge Ed til Kongen. Af disse Tropper laa 5200 Md. i Nærheden af Danzig, Resten, 800 Dragoner, havde endnu en meget lang Vej at tilbagelægge, inden de kunde naa Hovedstyrken. Ogsaa Fyrst

[1]) Püchler $^{27}/_{6}$, $^{17}/_{6}$, $^{5}/_{7}$ 10.

[2]) Geh. Reg. $^{11}/_{7}$; i et Brev til Envoyéen i Rusland, J. Juel, nævnes dog Liebau som Indskibningssted (do. $^{5}/_{8}$).

[3]) Meyer til Eickstedt $^{5}/_{8}$, $^{9}/_{8}$, $^{10}/_{8}$; Meyers Mem. $^{9}/_{8}$; Sach.-polske Ges. Rel. $^{5}/_{8}$, $^{8}/_{8}$; Krigskom. Fues til Eickstedt $^{27}/_{9}$ 10.

Menschikoff, hvem Meyer overbragte Elefantordenens Insignier, var meget vel sindet; han blev særdeles glad over den høje Orden og udfærdigede en Takkeskrivelse, som han overdrog en af sine Generaladjutanter, den unge Dansker Poul Vendelbo, at overbringe Kongen. Saa vel Meyer som senere Envoyé Schack var meget indtagne i den unge russiske Oberstløjtnant «Wendelbom», hvis «berømmelige Iver» for Kongen af Danmarks Tjeneste de ikke noksom kunde prise[1]).

Meyer naaede først til Danzig 11te Oktober. I hans Fraværelse var Krigskommissær R. Fues ankommen dertil for sammen med Schack og Nostitz at træffe Forberedelser til Korpsets Afrejse. Allerede midt i September var der kommen Marcheordre fra Czaren; der blev indsamlet Proviant og bygget Hyttelejre, da man ikke turde indlægge Soldaterne i de pestsmittede Landsbyer; Nostitz var meget ked over, at Czaren ikke vilde give ham Kommandoen over Korpset, men arbejdede alligevel med Iver paa at bringe det i Orden[2]). Det hele var imidlertid til ingen Nytte, da der var indtruffen Begivenheder, der gjorde det umuligt for Kongen af Danmark at afhente Hjælpetropperne.

I Felttoget i Skaane var næsten hele Felthærens Hestebestand gaaet til Grunde. Foruden Livgardens Heste var det kun lykkedes at redde et større Antal Officersheste[3]). Rytter- og Dragonregimenterne, Trænet og Artilleriet maatte remonteres paa ny. Man fulgte de samme Veje som ved Mandskabets Anskaffelse: Indkøb og Udskrivning; faa Dage efter Tilbagekomsten til Sjælland fik Cheferne for de 5 nationale Rytter- og de 3 Dragonregimenter Ordre til at tage fat paa Indkøb af Heste, og den

---

[1]) Meyers Mem. $^{15}/_{10}$ 10, samme til Eickstedt s. D. Sachs.-polske Ges. Rel. s. D. I Følge sidstnævnte, sikkert paalidelige Kilde kom P. V. til Danzig efter den 11te, men inden den 15de Oktbr. De af C. H. Brasch i «Gamle Ejere af Bregentved 1382—1740», S. 359 ff. opgivne Datoer er urigtige, ligesom i det hele hans Fremstilling af Paul Vendelbos Liv lider af betydelige Mangler.

[2]) Fues til Overkrigssekr. $^{10}/_{9}$, $^{13}/_{9}$, $^{17}/_{9}$, $^{24}/_{9}$.

[3]) Dsk. Kopib. $^{1}/_{4}$ 49.

31te Marts udgik en Forordning om Udskrivning af Rytter- og Dragonheste[1]). I den sidste Halvdel af Marts var der til Fyn ankommen betydelige Transporter af jyske og holstenske Heste, og det blev paalagt Cheferne at købe saa mange af disse, der kunde bruges, og som kunde faas for en rimelig Pris. Rytterhestene skulde være mindst 16 Palmer[2]) høje, og for en dygtig, «ramasseret» Underofficershest kunde der gives 60, for en almindelig Rytterhest 50 Rdlr.[3]). Hesteindkøbet paa Fyn skulde reguleres af Generalmajor Dewitz, der fik Ordre til at remontere Livregiment Dragoner, det jyske og de 2 fynske Rytterregimenter[4]), medens Oberst Løvenhjelm i Holsten skulde indkøbe 500 Heste til de 2 sjællandske[5]). Til Ungarske Dragonregiment skulde 500 Heste indkøbes paa Fyn, i Slesvig og i Holsten[6]), og til Sjællandske Landdragoner et lignende Antal paa Fyn, i Jylland og i Holsten[7]). Det var med professionelle Hesteprangere, ikke med Opdrætterne, Officererne skulde forhandle, og det faldt ofte besværligt at faa sluttet Akkorder med disse drevne Handelsmænd; jævnligt maatte General Dewitz gribe ind[8]). Midt i April havde Sjællandske Landdragonregiment faaet de fleste af de Heste, det skulde indkøbe, men da Folkene jo var hjemsendte, var det svært at faa Dyrene vartede[9]). Midt i Maj disponerede Ungarske Regiment over 716 Heste[10]); det vil sige, det havde købt Hestene, men havde ikke faaet Pengene, saa Dyrene var endnu ikke førte over Bæltet[11]). Imidlertid blev Betalingen efter Haanden anvist, og i Maj førtes store Kobler Heste gennem Rendsborg til Slesvig og videre Nord paa[12]).

Forordningen om Hesteudskrivning gik ud paa, at der af «alle priviligerede Hovedgaarders Parter» uden Undtagelse skulde

---

1) Tyske Kop. 22/8 520—521; Gen.kom. Mem. 22/8, 25/8; Dsk. Kop. 22/3 976; Trykte Forordninger 31/3.

2) 9 Kvarter 3 Tommer.

3) Dsk. Kop. 15/3 815; Kgl. udf. Exped. 29/8 635, 31/3 677.

4) Kgl. udf. Exped. 3/4 713, 5/4 720.

5) Tyske Kop. 2/4 602.

6) do. 9/4 654.

7) Dsk. Kop. 15/4 288.

8) Dewitz Mem. 12/4 10.

9) Ref. Sag. 26/4 Nr. 47.

10) Tyske Kop. 13/5 981.

11) Ref. Sag. 20/6 Nr. 1.

12) Rdsbg. Fæstn. Rgnsk.

leveres af hver 50 Tdr. Hartkorn en dygtig, mindst 4 Aar gammel og 15 Palmer høj Rytterhest; i Mangel heraf kunde der ogsaa ydes 50 Rdlr. eller en 14 Palmer høj Dragonhest og 20 Rdlr. Præsteskabet skulde levere 1 Hest for hver 300 Rdlr. Indkomst, ligesaa Herreds- og Byfogder; ogsaa Forpagtere, «som dertil have Evne og Vilkaar», skulde «contribuere». Hestene skulde inden 1ste Maj leveres i Viborg, Kolding, Odense, Maribo og Ringsted. I Maj udtog Generalmajor Dewitz de brugelige af de i Jylland udskrevne Heste[1]). I Juli udtog han Heste paa Fyn[2]), medens Donop og Prehn fik Befaling til i Ringsted at udtage de fra Sjælland og Smaalandene udskrevne Heste[3]). Der herskede megen Misfornøjelse med Udskrivningen, man blev nødsaget til at antage en Mængde smaa Heste, og Hopperne var altfor stærkt repræsenterede. Det synes, som om Regeringen har været bange for ikke at faa Heste nok, og den indledede Forhandlinger med Jøden Isaac Liebmann fra Berlin om at levere 2000 Stkr. i Pinneberg. Kontrakten blev sluttet og Brigadér Fursman og Oberst U. O. Dewitz fik Ordre til at modtage Leverancen[4]). De 2 Officerer overtog deres brydsomme Hverv i Begyndelsen af Juli og kævledes og sloges i 5—6 Uger med Jøden og hans Folk[5]). Liebmann klagede over den brutale Medfart, han led, og over at Fursman havde kasseret 300 Heste; han fik den Satisfaktion, at det blev forbudt Officererne at «traktere Jøderne med Trusler, Skældsord og Slag», men de kasserede Heste maatte han erstatte[6]). Sidst i August var Leverancen præsteret, og Scholten erklærede, at Rytteriet nu var saa vidt forsynet, at Exercitsen kunde begynde[7]). Det viste sig endog, at man havde faaet et betydeligt Antal Heste til overs, og dette gav Anledning til, at Kongen besluttede at forøge hvert af de nationale Rytterregimenter med 4 Kompagnier[8]); det varede imidlertid længe, inden disse blev organiserede, men Hestene blev fordelte til Regimenterne med 324 til hvert[9]).

---

[1]) Dewitz Mem. $^{11}/_{5}$; Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{5}$ 1189.
[2]) Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{7}$ 1702.
[3]) do. $^{11}/_{7}$ 1741.
[4]) do. $^{20}/_{6}$ 1559; Haandbr. $^{12}/_{8}$ 10.
[5]) Fursman til Overkrigssekretæren i Juli og Aug. 1710.
[6]) Liebmanns Mem. $^{8}/_{8}$; Ref. Sag. $^{18}/_{8}$ Nr. 22, $^{5}/_{9}$ Nr. 18; Haandbreve $^{12}/_{8}$.
[7]) Scholten til Genm. Dewitz $^{25}/_{8}$ 10.
[8]) Jfr. Side 36.
[9]) Kgl. udf. Exped. $^{18}/_{9}$ 2135; Tyske Kop. $^{20}/_{9}$ Nr. 1973.

Foruden til Rytteriet og Dragonerne behøvedes henved 4000 Træn- og Officersheste, som alle blev anskaffede i Løbet af Sommeren og Efteraaret[1]).

For at erstatte Afgangen af Vaaben, Munderinger og anden Udrustning maatte der foretages betydelige Nyanskaffelser, der i Hovedsagen skete i Udlandet. I Holland blev der bestilt 20,000 14 lødige Flinter med Bajonetter, hvoraf Halvdelen skulde til København; det var Krigskommissær P. Himmelstrup, der besørgede Indkøbet. I Juli afsendte han 1000 Stkr. ad Søvejen, men, da de blev tagne af Svenskerne, fik han Ordre til fremtidig at sende dem til Glückstadt; derved blev Leverancen forsinket og begyndte først i September at indtræffe i København[2]). I September fik Himmelstrup Ordre til at rejse hjem, naar hele Beholdningen var afsendt, og inden Udgangen af Oktober var der til Københavns Tøjhus ankommen 9400 hollandske Flinter[3]). Dronningens Livregiment, Prins Christians og Zepelins Regimenter fik hollandske Geværer til hele deres Styrke; Marineregimentet, Jyske og Fynske Regiment fik deres Beholdninger fuldstændiggjorte med Vaaben af samme Oprindelse[4]); derimod fik Garden og Birckholtz's Regiment Geværer fra Lybæk[5]). Aaret i Forvejen var der gjort store Bestillinger i Brandenborg, og disse blev effektuerede i Løbet af Sommeren 1710. I alt kom der herfra over 7000 Flintepiber med Bajonetter foruden 1650 til Norge bestemte nye Flinter[6]). Indtil de nye Geværer kom, havde Regimenterne maattet hjælpe sig med gamle Flinter, som Tøjhuset udleverede[7]). Ved Udgangen af 1710 var hele Fodfolket forsynet med gode Geværer, og Køben-

---

[1]) Dsk. Kopibog $^{25}/_{10}$ 802—820, $^{30}/_{10}$ 882—883, $^{8}/_{11}$ 979, $^{15}/_{11}$ 1077—1094 $^{18}/_{11}$ 1122—1123.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{4}$ 716; Dsk. Kop. $^{15}/_{3}$ 801, $^{3}/_{5}$ 648, $^{7}/_{9}$ 496; Tyske do. $^{24}/_{8}$ 563, $^{3}/_{6}$ 1159, $^{19}/_{7}$ 1584.

[3]) Tyske Kop. $^{30}/_{9}$ 2024, $^{4}/_{10}$ 2053; Kbh. Tøjhusrgnsk.

[4]) Kbh. Tøjhusrgnsk.

[5]) Tyske Kop. $^{19}/_{4}$ 762; Kgl. udf. Exp. $^{29}/_{4}$ 992; Ref. Sag. $^{27}/_{6}$ Nr. 36.

[6]) Dsk. Kop. $^{31}/_{3}$ 1209, $^{8}/_{5}$ 647, $^{5}/_{5}$ 707; Tyske do. $^{11}/_{10}$ 2108.

[7]) Tyske Kop. $^{17}/_{6}$ 1320—1325.

havns Tøjhus laa inde med en Beholdning paa 10,300 brugelige Flinter og 6800 nye Piber med Bajonetter. I de øvrige Tøjhuse fandtes kun faa brugelige Geværer, Beholdningerne bestod mest af kassable Vaaben, som Regimenterne havde afleveret[1]). Den hjemlige Industri havde kun ydet et ringe Bidrag til Forsyningerne; en Del Geværskæfter og nogle faa Tusinde Bajonetter var bleven fabrikerede, men 2000 Flinter, som Hammermøllen skulde levere, blev ikke færdige før i 1711[2]).

Rytteriets Bevæbning blev til Dels fornyet, særlig blev der anskaffet en Mængde Kalotter og Kyrasser. De 2 Landdragonregimenters Omdannelse til Rytterregimenter medførte, at de fik en hel ny Udrustning; hvert af dem fik 948 Bryststykker med Kalotter, og de blev forsynede med Pallasker og Pistoler[3]); de fik ogsaa i April 1 Fane pr. Eskadron, skønt Generalkommissariatet «eragtede, at jo færre Faner der var ved et Regiment, des bedre var det»[4]). De hvervede Dragonregimenter, der allerede tidligere havde faaet Pallasker[5]), fik nu Jærnkalotter, derimod blev det opgivet at forsyne dem med Kyrasser[6]). Dragonregimenterne anskaffede selv Geværer uden Artilleriets Mellemkomst[7]).

Som Erstatning for de talrige tabt gaaede Rideekvipager blev der bestilt en Mængde Sadler med Tilbehør i Berlin, i Holland og i Indlandet; da det viste sig, at de kunde præsteres billigere her end i Holland, blev Leverancen derfra afbestilt; derimod modtoges i August 2000 Sadler fra Berlin[8]).

Artilleriet blev ogsaa bragt paa Fode. Mandskabet fik nye Geværer, og der blev anvist 26,000 Rdlr. til Tilvejebringelse af nye Kanoner, ligesom der blev anskaffet nyt Bromateriel[9]). Citadellet maatte afgive 31 større og mindre Metalkanoner til Omstøbning[10]), og paa Gethuset blev der støbt en Mængde nye

---

[1]) Kbhvns. Tøjhusrgnsk.; Fæstningsregnskaberne.

[2]) Tyske Kop. 14/10 2148; Dsk. do. 8/11 985, 25/11 1285.

[3]) Kbhvns. Tøjhusrgnsk.; Dsk. Kop. 5/4 87, 23/8 253.

[4]) Dsk. Kop. 27/8 1101, 20/8 1171—1172.

[5]) Bind II, Side 91 og 283.

[6]) Tyske Kop. 19/8 1768, 1799; Kgl. udf. Exped. 13/6 1519.

[7]) Dsk. Kop. 22/8 976.

[8]) Tyske Kop. 5/4 607, 7/4 629, 3/5 893, 10/6 1250, 23/8 1812; Kbhvns. Tøjhusregnsk.

[9]) Tyske Kop. 15/7 1560, Dsk. do. 12/8 104, Tyske do. 22/5 1050, Dsk. do. 27/5 214, Tyske do. 7/6 1216.

[10]) Ref. Sag. 14/7 Nr. 7.

Piecer[1]). Sidst paa Aaret meldte Oberst Maul, at Feltartilleriet, der foreløbig havde maattet hjælpe sig med Kanoner fra Tøjhuset og Voldene, nu var fuldt forsynet, men at det var ønskeligt at tilvejebringe en Reserve af Kanoner af alle Kalibre fra 6—24 Pd.[2]) Af Krudt blev kun c. 1000 Ctn. tilvirket i Indlandet; fra Holland modtoges 5000 Ctn.[3]) En Masse Granater modtoges fra Norge; fra Glückstadt sendtes 11,000 Granater og 21,000 Kugler m. m. til København, fra Lybæk kom 12,000 Kanonkugler. Artilleriet var kort sagt i travl Virksomhed, paa Københavns Laboratorium blev henved 18,000 Granater ladede[4]).

Munderingssagerne blev for en stor Del anskaffede i Udlandet; i hvert Fald blev Klæde og Udstyring købt i Tyskland, særlig i Hamborg[5]). For Livgarden til Hest blev der approberet en ny Paaklædning med kraprød Klædes Surtout og Kappe, som dog først skulde anskaffes lidt efter lidt[6]). Med Undermundering var det slet bevendt; der klages over, at Soldaterne paa Flaaden manglede Skjorter, og Regimenterne fik Tilhold om at afhjælpe Manglerne[7]).

Stort Arbejde foraarsagede Regimenternes Forsyning med Telte og Vogne, der skulde anskaffes af Cheferne; det lykkedes at skaffe det fornødne fra Tyskland og Holsten[8]). Det blev bestemt, at «Spidsbjælkerne» (de spanske Ryttere) fremtidig kun skulde bruges til at «fatte Posto» ved Landgange, men ikke medføres paa Marchen[9]); i den Anledning bortfaldt Spidsbjælkevognene, der blev afleverede til Tøjhusene[10]). Om Teltenes Transport paa Marcher blev der snakket meget frem og tilbage. Først blev det befalet, at de beredne Vaabenarter skulde medføre Telte og Stænger paa Hestene, medens Infanteriet skulde bære Stængerne og medføre Teltene paa Pakheste[11]); men snart efter bestemte man

[1]) Kbh. Tøjhusrgnsk.
[2]) Ref. Sag. 8/12 Nr. 3. Jfr. Dsk. Kop. 16/4 291 og Citadellets Rgnsk.
[3]) Kbh. Tøjhusrgnsk.
[4]) do.; Dsk. Kop. 12/9 437; Tyske do. 26/7 1629; Scholten til Ob. Maul 25/9 10.
[5]) Dsk. Kop. 1/7 542 f.; Tyske do. 21/6 1357—1373, 22/7 1600—1602.
[6]) Kgl. udf. Exp. 14/4 802.
[7]) Dsk. Kop. 30/8 318—323.
[8]) do. 13/8 110, 114, 6/9 385, 11/9 430, 1/7 538, 5/7 571; Tyske do. 24/6 1414—1416, 19/7 1574, 20/7 1612.
[9]) Scholtens Prot. 12/8 10.
[10]) Dsk. Kop. 12/8 98—100.
[11]) Tyske Kop. 29/4 850—869.

sig til at beholde Teltvognene, og der blev anskaffet Heste til disse[1]).

Ved Aarets Udgang var Regimenternes Udrustning gennemgaaende i god Stand, dog blev der klaget en Del over Paaklædningen; navnlig var Kjoler og Hatte ofte for smaa[2]).

Ved Fæstningerne blev de sædvanlige Vedligeholdelsesarbejder udførte; kun for Fredericias Vedkommende blev der truffet særlige Foranstaltninger. Generalmajor P. Krag, der var bleven Oberkommandant, fik adjungeret Generalkvartermester H. H. Scheel, der skulde forbedre dens «Fortifikation, saa meget i en Hast muligt»[3]). Kongen beordrede Regimenterne Krag og Reusch samt 2 Bataillonner af Aalborg Stifts Regiment til Fæstningen og gav Ordre til at anskaffe Redskaber og Tømmer samt til at antage et stort Antal Haandværkere og andre Arbejdere[4]). Krag og Scheel tog med Iver fat paa Værket, der i Juli var ganske godt fremmet. Fæstningen var dengang bestykket med 63 Kanoner, hvortil man kun havde 8 Artillerister, hvorfor Krag bad om flere Konstabler[5]). I September fik han fra København 20 svære Kanoner med Tilbehør, men uden Mandskab[6]). Paa dette Tidspunkt var Fæstningens Garnison bleven stærkt formindsket, den ene Aalborgske Bataillon var afmarcheret i Juli, den anden blev hjemsendt i September, samtidig med at Halvdelen af Krags Regiment sendtes til Rendsborg, Resten til Glückstadt, medens 3 Kompagnier Reusch gik til Frederiksort[7]). Som Erstatning fik Krag 2 Bataillonner Fynske Landregiment, som kom fra Glückstadt, men allerede gik hjem til Lægderne i Begyndelsen af Oktober[8]); sidst i samme Maaned afgik yderligere 5 Kompagnier Reusch til Hertugdømmerne[9]). Krag blev nu afløst af den tidligere Kommandant C. L. Leegel[10]). Garnisonen bestod kun af 4 Kompagnier Reusch, hvortil senere kom henved Halvdelen

---

[1]) Tyske Kop. $^{3}/_{5}$ 894 f., $^{24}/_{5}$ 1072—1085.
[2]) do. $^{7}/_{11}$ 2266, $^{25}/_{11}$ 2366.
[3]) Kgl. udf. Exp. $^{29}/_{9}$ 629.
[4]) do. $^{31}/_{9}$ 652.
[5]) Ref. Sag. $^{14}/_{7}$ Nr. 5.
[6]) Kbh. Tøjhusrgnsk. $^{23}/_{9}$ 10.
[7]) Kgl. udf. Exp. $^{2}/_{9}$ 2042, 2044, 2048.
[8]) do. $^{2}/_{9}$ 2050, $^{3}/_{10}$ 2190; Freder. Fæstn. Rgnsk.
[9]) Kgl. udf. Exp. $^{21}/_{10}$ 2312.
[10]) do. $^{20}/_{10}$ 2298.

af Kaptajn Hess's Artillerikompagni, der i December blev forlagt fra Helsingør til Nyborg og Fredericia[1]).

Ogsaa paa Fladstrand blev der arbejdet en Del i Sommerens Løb. Af Aalborg Stifts Regiment blev 300 Md. afgivne til Fæstningsarbejdet, der blev ledet af en Konduktør. De nationale Soldater blev hjemsendte i September[2]).

Den norske Hær havde forholdt sig passiv under Felttoget i Skaane og havde som Følge heraf ingen Tab lidt; der blev altsaa ikke Tale om saa omfattende Reorganisationsarbejder som i Danmark; kun blev det, netop paa Grund af Passiviteten, nødvendigt at foretage indgribende Forandringer i den øverste Styrelse deroppe; man maatte sætte en energisk General i Spidsen for Hæren og sørge for en bedre Samvirken mellem de højeste civile og militære Myndigheder. Ligesom i Danmark maatte man hente en Overgeneral fra Udlandet, men man var strax paa det rene med, hvem det skulde være. I April henvendte Kongen sig til tidligere dansk Generalmajor Ulrik Frederik Valdemar Løvendal, der for Øjeblikket stod i sachsisk Tjeneste som Kammerpræsident. Han var Søn af Norges tidligere, forgudede Statholder, Ulrik Frederik Gyldenløve, havde lært Krigskunsten under sin Fader og havde faaet Ilddaaben i den norske Hærs Rækker; i en lang Aarrække havde han i Danmark ført et til Dels af Normænd oprettet Dragonregiment; han havde deltaget i alle Christian V's Krige, havde været med i flere Felttog i udenlandsk Tjeneste og havde beskæftiget sig indgaaende med civil Administration. Der var ingen Tvivl om, at han var den rette Mand. Han modtog Kaldelsen med Glæde, og Kongen bad i en Haandskrivelse, overrakt af Envoyé Schack den 8de Maj, August II, om han vilde overlade ham Løvendal, der kunde gavne den fælles Sag overmaade meget som Fører for den norske Armé. Kong August gjorde imidlertid Vanskeligheder; han kunde kun vanskelig undvære Kammerpræsidenten, da Finanserne derved vilde komme

---

[1]) Dsk. Kop. $^{2}/_{12}$ 4.

[2]) Kgl. udf. Exp. $^{8}/_{9}$ 2105, $^{10}/_{9}$ 2141; Dsk. Kop. $^{20}/_{7}$ 761.

i Uorden, og der hengik næsten en Uge, inden han lod Schack vide, at han kunde hente Svar hos Flemming, hvilket var den sædvanlige Fremgangsmaade, naar han vilde give et Afslag. Saa galt var det dog ikke denne Gang, men Kongen af Polen vilde ikke strække sig videre end til at give Løvendal Tilladelse til at føre Kommandoen i Norge i et Felttog. Dette Tilbud tog Frederik IV imod, men Sagen blev ikke endelig afgjort før langt ind i Juni[1]). Den 25de Juli fik Løvendal Bestalling som General over Militien til Hest og til Fods i Norge[2]). Det hed sig i København, at han skulde være kommanderende General i Danmark, og at Scholten gerne vilde træde tilbage for ham; men derom har der aldrig været Tale; mere Sandhed var der i Rygtet om, at han skulde være Vicekonge i Norge[3]); den 4de August blev han «Generaldirektør over Civiletaten» deroppe, eller med andre Ord Statholder. Han fik saaledes den øverste civile og militære Myndighed i Norge, og det, skønt hans Forhold til Kongen var ganske løst; han vedblev at være sachsisk-polsk Embedsmand, og allerede i Oktober 1710 maatte den danske Regering bede Kong August forlænge hans Orlov[4]). Den 9de Juli kom Løvendal til København, og den 12te August tiltraadte han Rejsen til Norge, hvortil han ankom den 26de[5]).

I den norske «Generalstab» foretoges nogle Forandringer: Til Generalmajorer udnævntes Brigadererne Alb. Chr. v. Heinen, Barth. Heinr. v. Lützow, Arv. Chr. Storm, Fr. Vilh. Følckersam og J. M. Sehested[6]). Brigadér Casp. Chr. Brockenhuus fik Afsked med Generalmajors Karakter, og Obersterne Vinc. Henr. Sesterfleth, Fr. Chr. Cicignon og O. Vind blev Brigaderer[7]). I Anledning af disse Forfremmelser fik nogle Regimenter nye Chefer: Oberst Ulr. Chr. Kruse fik Sehesteds Dragonregiment[8]), Oberst G. Fr. Krogh Bergenhusiske, Oberst Ar. Krag Smaalenenes og Oberst S. Hjort 1ste Trondhjemske Regiment[9]).

---

[1]) Sachs.-polske Ges. Relat. $^{1}/_{5}$, $^{9}/_{5}$, $^{15}/_{5}$, $^{18}/_{5}$, $^{20}/_{6}$ 1710.
[2]) Kgl. udf. Exp. $^{25}/_{7}$ 1883.
[3]) Püchler $^{10}/_{8}$, $^{8}/_{7}$, $^{9}/_{8}$ 10.
[4]) Geh. Reg. $^{13}/_{10}$.
[5]) Püchler $^{12}/_{7}$, $^{12}/_{8}$; Løvendals Mem. $^{30}/_{8}$ 10.
[6]) Kgl. udf. Exp. $^{25}/_{7}$ 1864, $^{17}/_{10}$ 2265, 2268, 2273, 2274.
[7]) do. $^{25}/_{7}$ 1844, 1845, $^{17}/_{10}$ 2272.
[8]) do. $^{17}/_{10}$ 2276.
[9]) do. $^{17}/_{10}$ 2279. $^{5}/_{12}$ 2604, $^{8}/_{11}$ 2430.

Oplandske Regiment fik først i Januar 1711 en ny Chef, idet Oberst J. O. Brockenhuus afløste den afgaaede Chef C. C. Brockenhuus[1]). Generaladjutant hos Løvendal blev Oberstløjtnant Joachim Rantzau[2]); Generalkvartermester C. Schøller overtog Inspektionen over Fæstningerne[3]); Major Vilh. E. Treiden blev Kommandant paa Christianstjæld, Major J. A. Cold paa Agerø og Major H. J. Rummelhof paa Munkholm[4]). Som Stabssekretær blev Cl. Holm ansat i Jac. Morsings Sted[5]). Generalauditør D. Joh. Schwerdtfeger gik af[6]).

De organisatoriske Forandringer var lidet betydende. Den vigtigste var, at Trondhjemske Regiment blev delt i 2 Regimenter à 12 Kompagnier à 108 Menige. Stabe og Prima Plana blev sammensatte som ved de andre nationale Regimenter[7]). Den tidligere Chef, Oberst Joh. Lemforth, fik 1ste Regiment; han døde imidlertid 27de August og blev afløst af Oberst Sev. Hjort[8]); Oberst Vinc. Budde fik 2det Regiment[9]). Der blev arbejdet videre paa Oprettelsen af de 2 af afskedigede Soldater bestaaende Regimenter[10]); men i Efteraaret hjemsendte Løvendal Folkene med fuld Udrustning, idet han ansaa det for skadeligt for Staten at holde disse gamle Familiefædre til Tjeneste[11]). De Ryttere og Dragoner, som skulde stilles af Præsterne m. fl., og over hvilke Oberst Ulr. Chr. Kruse skulde have Inspektion[12]), blev aldrig organiserede[13]); derimod søgte man at give «de Udvalgte» større Fasthed ved at forsyne dem med lønnede Befalingsmænd og ved at forpleje Folkene som Soldater, naar de gjorde Tjeneste[14]). Befalingsmændene var dog ikke af første Slags[14]), og Planerne om en bedre Organi-

---

1) Kgl. udf. Exp. 10/1 75.
2) do. 25/7 1843.
3) do. 17/10 2266.
4) do. 10/11 2439; 21/11 2504, 2513.
5) do. 4/8 1910.
6) do. 8/12 2636.
7) do. 12/4 800. Jfr. Bind II, Side 95.
8) Genm. Heinen til Overkrskr. 30/8 10.
9) Kgl. udf. Exp. 12/4 794.
10) Jfr. Bind II, Side 476.
11) Ref. Sag. 14/11 Nr. 4.
12) Kgl. udf. Exp. 6/6 1427.
13) do. 17/10 2251; Løvendals Mem. 14/10 10.
14) Kgl. udf. Exp. 26/4 937.
15) Følckersam til Overkrskr. 22/8 10.

sation for «Landdragonerne», som de Udvalgte kom til at hedde, blev lagte ad acta[1]).

De norske Vaabenbeholdninger blev stærkt forøgede. Foruden et mindre Antal Kanoner og Haandmorterer[2]) blev der sendt store Masser Haandvaaben til Norge. Fra Holland kom der 10,000 Flinter, fra Berlin henved 1400, Artilleristerne fik nye Flinter, Bergenhusiske Regiment nye Kaarder og Følckersams Dragoner Pallasker. De blanke Vaaben blev forfærdigede i København[3]).

Flaaden havde i Felttoget 1709—10 kun spillet en ganske underordnet Rolle; dens Tab var derfor ubetydelige, men ikke desto mindre krævedes der et betydeligt Arbejde for at sætte den i Stand til at løse de Opgaver, som vilde blive den til Del i et kommende Felttog.

Forandringerne i Centralstyrelsen, der var fælles for begge Værn, er allerede omtalte[4]). Forfremmelserne til de højere Charger indenfor Søofficerskorpset var ikke talrige. I Marts blev Schoutbynachterne N. L. Barfoed, P. Raben og Kn. Reedtz udnævnte til Viceadmiraler, medens Kommandørerne O. Judichær og G. C. Nyebuhr rykkede op i deres Pladser og selv i Maj blev erstattede med Kommandørkaptajnerne D. J. Wilster og H. Gude[5]). Endnu ringere var Afgangen: Admiral M. v. Paulsen døde 25de Februar, og Kommandør M. Sehested 20de Oktober. Da det faste Officerskorps ikke paa langt nær kunde slaa til, naar hele Flaaden skulde udrustes, blev der antaget en stor Mængde Maanedsofficerer: Kadetter, Skippere og Styrmænd baade fra Krigs- og Handelsmarinen. Ogsaa i Udlandet blev slige midlertidige Befalingsmænd hvervede; dog antog man helst indfødte Sømænd, der tidligere havde faret til Orlogs.

Til Flaadens fuldstændige Bemanding krævedes, foruden 4000 Soldater, henved 14,000 Søfolk og Haandværkere, deraf noget

---

[1]) Se bl. a. Ref. Sag. $^{10}/_{5}$ Nr. 9.

[2]) Kgl. udf. Exp. $^{8}/_{8}$ 1934, $^{11}/_{8}$ 1943.

[3]) Dsk. Kop. $^{9}/_{8}$ 64, $^{15}/_{3}$ 801, $^{19}/_{4}$ 357, $^{19}/_{7}$ 682, $^{26}/_{7}$ 744—745; Kbh. Tøihusrgnsk.

[4]) Jfr. Side 24 ff.

[5]) Kgl. udf. Exp. $^{13}/_{3}$ 478—480, $^{25}/_{3}$ 580, 581, $^{31}/_{5}$ 1320, 1321.

over 1000 Underofficerer og Ligestillede, henved 1400 Bøsseskytter (Artillerister) og omtrent 10,300 Matroser. Soldaterne kunde uden større Vanskeligheder stilles; vanskeligere var det at skaffe Matroser og det øvrige til Besætningerne hørende Personale. Efter Listerne skulde Indrulleringen være i Stand til at bringe Flaadens Mandskab op paa den ønskede Styrke[1]), men Erfaringerne fra 1709 viste tydelig nok, at disse Værnepligtige var vanskelige at faa fat paa; dels var mange af dem til Søs, og dels skulde den langt overvejende Mængde af dem hentes ned fra Norge. Hertil kom, at det ikke gik an at udplyndre Handelsflaaden fuldstændig; Farten paa Norge maatte for enhver Pris opretholdes, og de danske og norske Søstæder vilde gaa fuldstændig til Grunde, hvis man tvang dem til at oplægge deres Skibe. Krigsskuepladsens Natur gjorde det ogsaa nødvendigt at kunne raade over betydelige Mængder af Transportskibe, og disse kunde kun skaffes hos private Redere, der altsaa maatte have Mandskab til Raadighed. Medens Udskrivningen af de indrullerede Folk stod paa, var der dog lagt Embargo paa alle Skibe i Danmark og Norge; herfra undtoges de Fartøjer, der skulde proviantere Norge, og som var bemandede med Folk af Extrarullerne[2]). Denne Standsning var højst generende og gav Københavns «32 Mænd»[3]) Anledning til at indgive Ansøgning om Frigivelse af en Del af de stoppede Folk, da Byen ellers blev udsat for Mangel[4]).

Allerede den 30te Januar fik Indrulleringscheferne Ordre til at udtage alle til Kongelig Tjeneste brugelige Indrullerede, dog skulde de forbigaa dem, der var Skibsførere eller Redere. For at afhente en Del danske Søfolk, der var i England, blev Kaptajn E. Deichmann, en «sindig og villig Mand», sendt afsted den 4de Januar[5]). Hvervning blev paabudt i Holland, hvortil Kaptajn Ulr. Kaas blev sendt, og i Hamborg, hvor Admiral M. v. Paulsen ledede Arbejdet. Saa vel Indrulleringen som Hvervningen gav gode Resultater. I April var der i Norge samlet henved 3000 Baadsmænd, der skulde anvendes dels paa den norske Sødefension, dels paa Hovedflaaden; Tallet steg i de følgende Maaneder; men Nedsendelsen til Danmark fandt først Sted i Maj og Juni. I Slesvig, hvor

[1]) Jfr. Bind II, Side 116—120.

[2]) Garde: Efterretn. II, S. 185.

[3]) Datidens Borgerrepræsentanter, som dog ikke var valgte af Borgerne.

[4]) Krigskanc. Ind. Sag. 13/5 10.

[5]) do. Adm.tet Forestil. 10.

det indrullerede Mandskab i 1709 havde vist sig genstridigt, blev Udskrivningen dreven med stor Strænghed; det var Søfolkene under Livsstraf forbudt at forlade Hertugdømmet, førend det lovbestemte Antal Baadsmænd var tilvejebragt. I Holland gennemførte Kaptajn Kaas med Snildhed og Dygtighed sit vanskelige Hverv, og trods Myndighedernes Modstand fik han hvervet et ikke ringe Antal Folk. I Hamborg, hvor Hvervningen efter Admiral Paulsens Død fortsattes af Kaptajn Joach. Brütt og efter ham af den nye Chef for Ekvipagen, Viceadmiral Kn. Reedtz, var der livlig Tilstrømning af Folk; inden Udgangen af Maj var der til Hovedflaaden antaget 17—1800 Matroser og desuden det til den lokale Flaadeafdeling nødvendige Mandskab. Endelig kan det bemærkes, at der blev hvervet i Skaane, medens den danske Hær stod der ovre, og at 400 svenske Baadsmænd, der blev fangne i Bleking, tog Tjeneste paa den danske Flaade[1]). I Slutningen af April, altsaa inden det norske Kontingents Ankomst, disponerede man over 7650 Matroser[2]), hvilket Antal var tilstrækkeligt til Udrustningen af de 2 Eskadrer, som man dengang vilde sende ud. Senere fik man et endnu større Antal Folk til Raadighed, man da Afgangen var overmaade stor, havde man aldrig Overflod.

Flaaden blev i 1710 kun forøget med Fregatten Søridderen, der blev købt i Holland; den havde ingen anden Afgang end Orlogsskibet Dannebrog, der sprang i Luften den 4de Oktober.

Nogen Bistand fik Flaaden gennem Kaperne, der blev udrustede i Danmark og Norge[3]). Kapervæsenet gav dog Anledning til mange Forviklinger, i det Kaperne ikke altid holdt sig Reglementet efterretteligt overfor neutrale Skibe, navnlig gjaldt dette deres Forhold overfor Fartøjer fra de neutrale svenske Besiddelser i Tyskland. Ogsaa Sømagterne besværede sig over Kaperne; de klagede ogsaa over Reglementet, der Aaret efter maatte erstattes med et nyt[4]). Heller ikke selve Kaperne var tilfredse med Reglementet; de klagede over, at deres Fortjeneste blev for stærkt beskaaret ved Kaution og Afgifter. De fik da nogle Læmpelser, men rigtig Fart var der ikke i deres Optræden.

---

[1]) Bind II, Side 334.

[2]) Opgørelse af $^{21}/_{4}$ i v. Stöckens Papirer (Krigsforh. under Fr. IV).

[3]) Kaperreglement af $^{5}/_{4}$ 10 (Trykte Forordninger).

[4]) Trykte Forordn. $^{6}/_{4}$ 11.

Man kan ikke nægte, at der var bleven arbejdet med megen Flid og Dygtighed paa at reorganisere Hæren og paa at ruste Flaaden; Arbejdet var al Anerkendelse værd, men det kostede mange Penge, og Udgifterne slugte baade de tilstedeværende Beholdninger og de ordinære Indtægter. Ved Krigens Begyndelse havde Status ikke været helt daarlig. Ved Udgangen af Aaret 1709 var Gælden kun c. 600,000 Rdlr., medens Aktiverne — heri ikke medregnet Statens faste Ejendomme og Beholdninger af Materiel — beløb sig til 2,648,338 Rdlr. Til Aktiverne regnedes rigtignok Restancer til et Beløb af 330,930 Rdlr., og en stor Del af dem kunde gerne stryges; det samme gjaldt sikkert Størsteparten af de 785,855 Rdlr. i udestaaende Fordringer, der figurerede paa Indtægtssiden; men Kassebeholdningen oversteg dog Gælden med 1 Million[1]). I Aaret 1710 beløb de samlede Udgifter sig til 4,292,191 Rdlr., hvoraf 2,674,514 medgik til Hæren i Danmark, 877,069 til Flaaden; Hæren i Norge kostede 770,672 Rdlr., men denne Udgift optoges først paa det næste Aars Regnskab. De ordinære Indtægter beløb sig kun til 2,452,750 Rdlr.; der blev saaledes et betydeligt Underskud, der maatte dækkes dels ved extraordinære Indtægter: 1,120,768 Rdlr., dels ved «Forstrækningspenge og optagne Kapitaler»: 1,455,003 Rdlr. Herved løb den samlede Indtægt — Beholdningen fra forrige Aar inklusive — op til 6,891,005 Rdlr.; til næste Aars Regnskab overførtes Beholdninger og Restancer til et samlet Beløb af 2,598,819 Rdlr.[2]). Disse Tal giver dog ikke noget klart Billede af den finansielle Status; dels var jo Restancer og udestaaende Fordringer et ret usikkert Aktiv, og dels opførtes i Beholdningerne store Summer, der alt var brugte til endnu ikke approberede Udgifter, saaledes til Hæren i Norge.

En Del af de «extraordinære Indtægter» havde i øvrigt flydt i længere Tid, saaledes Subsidiepengene fra Koalitionen mod Frankrig, lidt over 372,000 Rdlr.; andre var derimod ganske nye, saaledes «Krigsstyr», paabudt 25de Marts 1710; denne Skat indbragte 403,562 Rdlr. og paahvilede baade Personer og upriviligeret Hartkorn. Det priviligerede var fritaget, da det leverede Kuske og Heste, som dog kunde erstattes med Penge[3]). For

---

[1]) E. Holm: Danmark-Norges indre Hist. 13. II. S. 199.

[2]) Hovedbog for Rentekammeret 1711.

[3]) Jfr. Side 37 og 46 f.

manglende Heste og Folk blev der i alt betalt lidt over 54,000 Rdlr.[1]). Af nye Paalæg maa endvidere mærkes en Skat paa Parykker, Fontanger, Karosser og Tjenestefolk; den blev paabudt 22de September, men virkede først rigtig det følgende Aar; hertil kom Grundskatten i København, paabudt 28de Juli, der indbragte over 14,000 Rdlr. Endelig maa omtales Kornskatten, paabudt 23de Septbr. 1709; den var noget forskellig fordelt i de forskellige Provinser, men beløb sig i Reglen pr. Td. upriviligeret Hartkorn til 1 Skp. Rug, 3 Skp. Byg, 4 Skp. Havre. Kornskatten for 1710 var imidlertid indbetalt Aaret forud.

Da Indtægterne alligevel ikke vilde strække til, maatte Regeringen søge at rejse Laan baade hos Privatfolk i Ind- og Udlandet og hos fremmede Suveræner. Saaledes paalagdes det Envoyé Rosenkrantz i England at «opnegotiere» en Sum hos private Pengemænd[2]), og der førtes lange, frugtesløse Forhandlinger med Jøden Isaac Liebmann, der skulde skaffe 800,000 Rdlr. mod at blive Leverandør af alt Krigsmateriel, der blev anskaffet fra Udlandet[3]). Etatsraad J. Neve blev sendt til Hannover for hos Kurfyrsten at laane 700,000 Rdlr. mod Pant i Grevskaberne; men Forhandlingerne strandede foreløbig, da Kongen ikke vilde afstaa Suveræniteten over de pantsatte Dele af Oldenborg og Delmenhorst[4]); de blev dog optagne og gennemførte Aaret efter. Endelig modtog Regeringen Forstrækninger fra Privatmænd og Korporationer i Indlandet, saaledes skal Løvendal have ydet et Laan paa 40,000 Rdlr., Københavns Borgerskab et Forskud paa 30—35,000[5]).

Et Forsøg paa at faa Subsidier fra Rusland lykkedes først næste Aar.

Indtægterne indløb imidlertid højst uregelmæssig, og Staten havde meget svært ved at præstere Udbetalingerne i rette Tid. Det er allerede omtalt, hvor vanskeligt det var for de nyoprettede Regimenters Chefer at faa deres Tilgodehavende; heller ikke Leverancerne blev strax betalte; endnu i Slutningen af August skyldte Infanteriregimenterne henved 50,000 Rdlr. for leverede Munderingssager[6]). I Begyndelsen af Oktober skyldte Regeringen Afdelingerne

---

[1]) Hovedb. f. Rentek. 1711.
[2]) Geh. Reg. $^{10}/_{5}$; Püchler $^{24}/_{6}$, $^{28}/_{6}$ 10.
[3]) Geh. Reg. $^{29}/_{7}$, $^{2}/_{8}$ 10.
[4]) do. $^{26}/_{8}$, $^{7}/_{10}$; Chr. Lente til Broderen $^{26}/_{8}$; Püchler $^{30}/_{8}$.
[5]) Chr. Lente til Broderen $^{19}/_{8}$; Püchler $^{1}/_{11}$, $^{4}/_{11}$ 10.
[6]) Tyske Kop. $^{30}/_{8}$ 1852.

i Afregning for de 2 sidste Kvartaler af 1709 og hele 1710 henved 600,000 Rdlr., ligesom Avancen for sidste Kvartal endnu ikke var anvist; de i Holland indkøbte 20,000 Geværer var ikke betalte, lige saa lidt som Krudtleverancen; hertil kom 610,441 Rdlr., som Norge skulde have. Der resterede i alt Dækning for Militærudgifter til et Beløb af lidt over 1,722,367 Rdlr.[1]).

[1]) Tyske Kop. $^{2}/_{10}$ 2037.

III. Svenske Rustninger 1710.

Den svenske Hær var gaaet sejrrig ud af det skaanske Felttog, men dog trængte den saa vel som den danske i høj Grad til nogen Tids Ro; dels havde den lidt store Tab i den afgørende Kamp, dels var de nyoprettede Regimenter endnu noget løse i Sammensætningen, og dels var Sverigs finansielle Kræfter stærkt medtagne. Der forestod endnu betydelige Arbejder at udføre, og derfor blev der foreløbig intet Forsøg gjort paa at bryde den Vaabenstilstand, som de Danskes Nederlag og Forhandlingerne om Neutraliteten i Tyskland medførte. Centraladministrationens Spidser og Hærens højeste Førere havde i fuldt Maal vist sig deres Stillinger voxne, store personelle Forandringer behøvede man derfor ikke at foretage; derimod maatte der anvendes meget Arbejde paa at sætte Hæren i operationsdygtig Stand; men inden man kunde tage fat herpaa, maatte man søge at skaffe Penge; thi Sverigs Finanser var i endnu værre Uorden end Danmarks. For at skaffe Midler til Krigens Fortsættelse besluttede Raadet, der i Kongens Fraværelse var nødsaget til at handle paa egen Haand, at indkalde Stænderne[1]). Det var 12 Aar siden, man sidst havde haft noget Møde, og den Forsamling, der indfandt sig den 2./12. April, var hverken fuldtallig eller sammenkaldt paa sædvanlig Maade, dog var alle 4 Stænder repræsenterede. Det var en højst bedrøvelig Redegørelse, der fremlagdes. De ordinære Udgifter for Sverig og Finland beregnedes for det løbende Aar

[1]) Raadet til Kongen $^{11}/_{2}$ 1710.

til paa det allernærmeste 5,000,000 Rdlr., men hertil kom over 8,000,000 Rdlr., der extraordinært krævedes til Krigsmagten, foruden de store Summer, der vilde medgaa til Kongens Ophold i Tyrkiet samt til Krigsførelsen, naar man skulde føre Hæren over til Tyskland. De ordinære Indtægter løb op til lidt over 3,775,000 Rdlr., og, selv om den udskrevne dobbelte Kontribution vilde indbringe henved 1,200,000 Rdlr., vilde man komme til at mangle et Beløb omtrent dobbelt saa stort som hele Statens ordinære Indtægt. Det var umuligt at stille Forslag til Afhjælpning af denne Nød, og de Gaver og Forstrækninger, man kunde haabe at faa, vilde ikke forslaa. Der kunde være Tale om at pantsætte Provinser, sælge Trofæer, forringe Mønten og lignende fortvivlede Udveje, men herom kunde Stænderne ingen Beslutning tage, og i Juni skiltes de, uden at have udrettet andet end at vedtage en Skat paa Parykker m. m. og at tilbyde nogle Gaver i rede Penge, der vidnede om god Vilje, men ringe Evne[1]). Den finansielle Situation var lige fortvivlet, man maatte fremdeles hjælpe sig med mere eller mindre tvungne Laan hos Banken og hos Private, med Inddragelse af Midler, bestemte til andre Øjemed, og endelig med at undlade at betale Gæld og Leverancer[2]). En Grund til, at Stændermødet var resultatløst, var den store Usikkerhed, der hvilede over det hele; alle vidste, at Indkaldelsen var sket uden Kongens Vidende, og man var temmelig vis paa, at han vilde misbillige det Skridt, Raadet havde gjort. Kongen syntes da ogsaa lige saa lidt om Stændernes Indkaldelse som om Antagelsen af Neutraliteten; men «Utskottsmøtet», som det kaldtes, havde ikke i nogen nævneværdig Grad foregrebet noget; Kongen nedlagde et bestemt Forbud mod at sælge Krigstrofæerne og vilde end mindre give sit Minde til, at man pantsatte Provinser eller udlejede Tropper; derimod befalede han, at en Del ældre Metalskyts skulde udmøntes[3]). Heller ikke alle de Udnævnelser, Raadet havde foretaget, vandt Kongens Bifald; han befalede selv en Del Forfremmelser og Forsættelser; men Ordren, der var udfærdiget sidst i

[1]) C. G. Malmström: Ständernes Utskottsmöte 1710. Sv. Hist. Tidsskr. Bd. VII. S. 1—49.

[2]) En dog ikke ganske udtømmende Fremstilling af Sverigs Statshusholdning findes hos Axelson: Bidrag till kännedommen om Sveriges tillst. i Karl XII's tid. S. 106—224.

[3]) Kongen til Raadet $^{22}/_{11}$ 10. Jfr. Krigskoll. til Kongen $^{18}/_{5}$, $^{16}/_{6}$ 10 (Sv. R. A.) samt Side 7 og 14.

August, naaede først Stockholm langt ind i Marts 1711[1]). Raadet havde hædret Stenbock ved at udnævne ham til Feltmarskalk, men der hengik et Par Aar, inden Patentet opnaaede kongelig Stadfæstelse[2]).

Indenfor de højere Kommandoposter foretog Raadet nogle faa Forsættelser; efter megen Snakken frem og tilbage blev Generalløjtnant C. Nieroth sendt fra den norske Grænse til Finland, medens Generalmajor R. J. Fersen overtog hans tidligere Stilling og afstod sit Landshøvdingdømme, Halland[3]). Endvidere blev Generalmajorerne C. G. Dücker og J. A. Mejerfelt udvexlede[4]). Det var med tvivlsom Ret, at de havde deltaget i det skaanske Felttog, da de kun var frigivne paa Parol, altsaa retlig set endnu Krigsfanger. Generalløjtnant J. N. Burenskiöld blev udvexlet og ansat som Vicestatholder i Stockholm[5]).

Efter Slaget ved Helsingborg blev Felthæren opløst; nogle Regimenter gik til deres Distrikter, andre til Flaaden, men de fleste blev i Skaane. I August var Hæren i Sverig fordelt paa følgende Maade:

I Skaane: Nørre Skaanske Rytterregiment, Søndre Skaanske Rytterregiment, Skaanske Tre- og Femmänninger, Uplands Fyr- og Femmänninger, Livregiment Ryttere, Smaalandske Ryttere, Adelsfanen og de stedlige Ståndsdragoner, Østgøta, Uplands, Vestmanlands, Kronobergs og Södermanlands Infanteriregimenter, Uplands Fyr- og Femmänninger til Fods, Sachsiske Regiment samt Vestgøta Femmänninger og Smaalands Femmänninger, der laa i Garnison i Sundfæstningerne. Hertil kom den skaanske Artilleristat[6]).

---

[1]) Kongen til Raadet $^{30}/_{8}$ 10 (oplæst $^{13}/_{3}$ 11).

[2]) Loenbom: Stenbocks Lefverne. II. S. 164—166.

[3]) Nieroth var først udset til Generalguvernør over Estland, medens Fersen skulde til Riga. (Def.kom Reg. $^{17}/_{8}$, $^{14}/_{4}$, $^{10}/_{8}$. Sv. R. A. Raadet til Kongen $^{30}/_{7}$ 10).

[4]) Def.kom. Reg. $^{17}/_{3}$, $^{21}/_{3}$ 10.

[5]) Overstath. Posse til Def.kom. $^{8}/_{11}$ 10.

[6]) Stenbock til Def.kom. $^{16}/_{7}$ 10.

Paa Flaaden: Jønköping og Calmar Infanteriregimenter samt Vestgøta Tremänninger.

I Calmar: En Bergsbataillon.

I Stockholm: Garden, 2 Kompagnier Helsinge Infanteriregiment, 2 Kompagnier Helsinge-Gestrike Tre- og Femmänninger, 4 Kompagnier Dalregiment[1]).

I Upland: Vesterbottns Regiment[2]); en Del af Regimentet kom senere til Reval.

I Jemteland og Herjedalen: Jemtelands Rytterkompagni og Dragonregiment, 4 Kompagnier Helsinge-Gestrike Tre- og Femmänninger, 5 Kompagnier Helsinge Infanteriregiment[3]).

I Vermland og Dalarne: 4 Kompagnier Dalregiment, Nerike-Vermlands Regiment.

Norske Sydostgrænse: Vestgøta Ryttere, Vestgøta Tre- og Femmänninger til Hest, Enkedronningens Livregiment til Hest, Østgøta Ryttere, Baahus-Lens Dragoner, Elfsborgs, Vestgøta Dal og Skaraborgs Infanteriregimenter, en Bergsbataillon. Rytterne var dog sendte til Rustholderne, Skaraborg Regiment og Bergsbataillonen laa i Fæstningerne.

Foruden de under de forskellige Kommandodistrikter nævnte Regimenter fandtes der i hvert af dem en lille Artilleristat og som oftest et eller flere Kompagnier Ståndsdragoner. I Hovedtrækkene forblev Dislokationen uforandret Aaret ud; dog fandt der en Del større og mindre Forskydninger Sted; Garden, Helsinge-, Vesterbottn-, Vestgøta Dal- samt Dalregimentet maatte sende i alt henved 2000 Md. til Østersøprovinserne[4]), og større Kommandoer blev midlertidig afgivne til Flaaden. Af Ståndsdragonerne fulgte Uplands Kompagni med General Nieroth, da han drog til Finland, medens 200 Ståndsdragoner blev indlemmede i Baahuslens Dragoner[5]).

Aaret 1710 gik hen med at bringe Hæren i det egentlige Sverig i krigsdygtig Stand. For de ordinære Regimenters Vedkommende var Sagen klar nok, dem skulde Landshøvdingerne skaffe Erstatningsmandskab gennem Rust- og Roteholderne; vanskeligere var det med de extraordinære Afdelinger. Efter nogen

---

[1]) Def.kom. Reg. $^{13}/_{6}$, $^{15}/_{11}$.

[2]) do. $^{7}/_{4}$, jfr. $^{24}/_{10}$ 10.

[3]) Pakke i Sv. Kr. Ark.: St. nord. krig Vestra Gränsen $^{1710}/_{1}$.

[4]) Def.kom. Reg. $^{28}/_{6}$; Def.kom. til Kongen $^{17}/_{9}$ 11.

[5]) do. $^{17}/_{9}$.

Tids Vaklen bestemte Defensionskommissionen sig dog til at lade Inddelingsværket rekrutere ogsaa disse. For de to uplandske Fyr- og Femmänningsregimenters Vedkommende blev det saaledes bestemt at paaligne hver Rote og hvert Rusthold henholdsvis 5 og 13 Rdlr. S. m. og saa benytte disse Penge til Anskaffelse af Mandskab, Heste o. s. v.[1]. De 2 skaanske Rytterregimenter, som ikke var bleven tidsnok færdige til at deltage i Felttoget, kom i Sommerens Løb nogenlunde paa Fode; men Arbejdet var yderst besværligt: Rustholderne var udpinte, og Regimentets «Besparingsmidler» havde Statskontoret anvendt til Flaadens Udrustning. Stenbock foreslog da at opløse det skaanske Tre- og Femmänningsregiment, som havde deltaget i hele Felttoget og nu var meget medtaget; han vilde organisere det ene Rytterregiment som et Dragonregiment og lade det andet blive, som det var. Suppleringsmandskab skulde tages fra det opløste Regiment, og Vaaben leveres fra Krigskollegiet[2]. Herpaa turde Defensionskommissionen ikke indlade sig, og hele Byrden kom da til at paahvile Rustholderne[3]. Ved Udgangen af September talte N. Skaanske Regiment 920 Menige, alle beredne og forsynede med nye Vaaben og Hatte, men Hestene var slette, og Munderingen mangelfuld[4]. I Begyndelsen af August havde S. Skaanske 925 Menige og 750 brugelige Heste, men Vaaben havde det endnu ikke faaet[5]. Ved Livregimentet og Smaalandske Ryttere var Tilstanden ved Aarets Slutning alt andet end tilfredsstillende; særlig klagedes der over de slette Munderinger og de smaa Heste[6]. De til Distrikterne hjemsendte Regimenter blev i Løbet af Aaret bragte i en nogenlunde tilfredsstillende Stand.

De i Skaane kantonnerende Infanteriregimenter havde endnu ved Udgangen af Juli en temmelig ringe Styrke under Gevær[7]:

Uplands	Regiment	586 Md.
Sødermanlands	»	588 —
Kronobergs	»	525 —

[1]) Def.kom. Reg. $^{27}/_{4}$, $^{11}/_{5}$; Def.kom. Prot. $^{29}/_{7}$, $^{5}/_{8}$ 10.

[2]) Stenb. til Def.kom. $^{26}/_{4}$, $^{18}/_{5}$; Def.kom. Reg. $^{27}/_{4}$; Krigskol. til Def.kom. $^{30}/_{4}$, $^{21}/_{5}$.

[3]) Def.kom. Reg. $^{11}/_{5}$, $^{30}/_{6}$,.

[4]) Ob. Gyllenbjelke til Def.kom. $^{30}/_{9}$ 10.

[5]) Ob. Ridderskiöld til Def.kom. $^{29}/_{3}$, $^{28}/_{5}$, $^{22}/_{7}$ 10.

[6]) Ldshvd. Sal. Cronhielm til Def.kom. $^{12}/_{11}$ 10.

[7]) Stenb. til Def.kom. $^{16}/_{7}$ 10.

Østgøta	Regiment	.....	771 Md.
Vestmanlands	»	.....	627 —
Uplands Fyr- og Femm.	»	.....	472 —
Sachsiske	»	.....	497 —

Hele den i Skaane staaende Styrke talte i Begyndelsen af Maj 8000 Md.[1])

I Oktober kom der fra Lenene en Del Rekrutter; saaledes fik Uplands Regiment 230, Sødermanlands 314, Vestmanlands 511[2]); men Tilgangen var ikke tilstrækkelig til at udfylde Hullerne. Endog ved de Regimenter, der slet ikke havde deltaget i Felttoget, var Tabene store; Skaraborgs Regiment havde saaledes indtil Udgangen af August haft 124 døde, medens paa dette Tidspunkt 270 Md. stod paa Sygelisterne[3]). Den i Calmar liggende Bergsbataillon var i November reduceret til 230 Md.[4]) Det sachsiske Regiment skulde rekruteres med Tyskere; det laa altsaa meget nær at tildele det de tysk fødte danske Fanger, der var villige til at tage Tjeneste; Landshøvdingerne fik da ogsaa Ordre til at sende disse til Oberst Schommer[5]). Det var paatænkt at bringe Regimentet op paa 2000 Md.[6]), men efter Oberstens Ønske blev det besluttet at nøjes med 1200 og formere et nyt Regiment af det overskydende Mandskab[7]). Midt i September talte den nye Afdeling, der blev underlagt Oberstløjtnant P. Støhr, 3 Kompagnier med i alt 336 Md.[8])

Artilleriet ved den skaanske Hær var sammenstykket alle Vegne fra[9]); det var paatrængende nødvendigt at tilvejebringe en Skaansk Artilleristat. Defensionskommissionen tilsagde ogsaa Stenbock sin Bistand og udnævnte de 2 dygtige Artilleriofficerer fra Slaget ved Helsingborg: Major C. Cronstedt og Kaptajn J. O. v. Vicken, til Oberstløjtnant og Major i den nye «Stat». Krigskollegiet fik Ordre til at hverve 80 Artillerister og til at skaffe 209 Kuske og 361 Heste[10]). I Slutningen af September var alt i Orden,

---

[1]) Def.kom Prot. $^{2}/_{5}$ 10.
[2]) Skaanske Krigskom. ank. Bref. $^{20}/_{9}$, $^{7}/_{10}$, $^{4}/_{10}$ 10. Sv. Kr. Ark.
[3]) Ob. Witting til Def.kom. $^{15}/_{8}$ 10
[4]) Ldshvdg. de la Gardie til Def.kom. $^{2}/_{11}$ 10.
[5]) Def.kom. Reg. $^{13}/_{6}$ 10.
[6]) Stenb. til Def.kom. $^{26}/_{4}$ 10.
[7]) Def.kom. Reg. og Prot. $^{17}/_{8}$ 10.
[8]) Støhr til Def.kom. $^{17}/_{9}$ 10.
[9]) Jfr. Bind II, Side 345—348.
[10]) Def.kom. til Stenb $^{11}/_{5}$, do. til Kr.koll. $^{22}/_{7}$ 10.

Heste og Kuske kom ned fra Midtsverig, og 60 danske Fanger antoges som Konstabler og Haandlangere[1]). Ogsaa de øvrige Artilleristater blev kompleterede.

Foruden gennem Inddelingsværket og Hvervning af Fanger blev Hæren i det egentlige Sverig rekruteret ved udvexlede Fanger og Mandskab fra de af Russerne erobrede Fæstninger i Østersøprovinserne. Det var dog en Tilgang af meget ringe Værdi, da Russerne mod Kapitulationernes Bestemmelser tilbageholdt de raske, og kun løsgav de syge Soldater. De Syge fra Riga, henved 2500 i Tallet, blev sendte til Øsel, og, da denne Ø faldt i Russernes Hænder, blev de 836, der kunde flyttes, sidst i Oktober førte til Sandhamn ved Indløbet til Stockholms Skærgaard; her fik de ikke Lov til at blive paa Grund af Smittefaren; de blev forsynede med Proviant og Halvdelen af dem blev sendt til Østerbottn, Halvdelen til Åbo Len[2]). Samtidig ankom fra Reval 6—700 Md., der lagdes i Karantæne paa Øerne i Skærgaarden[3]). Efter Wiborgs Overgivelse blev 8—900 Syge og Saarede satte om Bord paa den Nyenske Eskadre[4]), men af disse kom vistnok kun en ringe Del Hæren til gode. Foruden disse store Hobe ankom der i Aarets Løb mindre Skarer forsultne og medtagne Officerer og Soldater til forskellige svenske Havne[5]).

Regimenternes Officerskorpser, der talte adskillige mindre egnede Personligheder, blev reorganiserede; en Del Officerer blev afskedigede og erstattede med Folk fra Østersøprovinserne; særlig bestræbte man sig for at faa de fangne Artilleriofficerer udvexlede[6]). Flere Regimenter skiftede Chefer. Uplands Regiment og Uplands Fyr- og Femmänninger, hvis Chefer var faldne, tildeltes Obersterne Gustav Ribbing og C. Bildstein[7]). Chefen for Smaalandske Ryttere, Oberst J. H. Dücker, døde[8]) og blev afløst af Oberst C. G. Bjelke; medens Chefen for Vestgøta Ryttere, Oberst

---

[1]) Krigskoll. til Def.kom. $^{10}/_{9}$ 10; Ob. Appelman til do. $^{5}/_{8}$.

[2]) Def.kom. til Statskontoret $^{22}/_{10}$; Ldsh. L. Clerck til Def.kom. $^{12}/_{12}$ 10.

[3]) Def.kom. til Burensk. $^{24}/_{10}$ 10.

[4]) Def.kom. Prot. $^{14}/_{7}$.

[5]) Statskont. til Def.kom. $^{29}/_{7}$; Stenb. til Def.kom. $^{14}/_{12}$ 10.

[6]) Def.kom. til Stenb. $^{6}/_{7}$; Kr.kol. til Def.kom. $^{11}/_{6}$ 10.

[7]) Kongen til Raadet $^{30}/_{8}$ 10. Def.kom. havde udnævnt Genm. Ekeblad til Chef for Uplands Rgt. (Ekebl. til Def.kom. $^{5}/_{7}$ 10), men han kom ikke til at føre det lige saa lidt som Ribbing, der opholdt sig i Bender.

[8]) Stenbock til Def.kom. $^{24}/_{8}$ 10.

L. Hierta, blev afskediget med Generalmajors Karakter og afløst af Generalmajor C. G. Dücker[1]).

Udrustning og Bevæbning gav Anledning til mange Skriverier og meget Arbejde, særlig for Rytteriets Vedkommende; nogle af Regimenterne førte endnu forældede Hjullaaskarabiner[2]), og Dragonernes «Værger» var i daarlig Stand[3]). Der fandtes Vaaben i Overflod, men Rustholderne havde ingen Penge, og Leverandørerne gav ingen Kredit. Imidlertid blev dog de værste Mangler afhjulpne, og de inddelte Regimenter af begge Vaaben fik i Aarets Løb deres Udrustning nogenlunde i Orden. Værre stod det til med de 2 hvervede tyske Regimenter. Baade Schommer og Støhr klager hele Sommeren igennem over, at deres Folk mangler baade Klæder og Vaaben[4]).

Af særlig Interesse er de Forsøg, der blev gjorte paa at skabe et virkeligt Feltartilleri. Hidtil havde dette kun spillet en underordnet Rolle i den svenske Hær; Carl XII yndede det, som bekendt, ikke; men i Slaget ved Helsingborg havde Major Cronstedt med sine lette Kanoner bidraget meget væsentligt til Sejren og havde støttet Fodfolket særdeles godt. Da han nu kom i Spidsen for den skaanske Artilleristat, satte han al sin Kraft ind paa at gøre Feltartilleriet bevægeligere og lettere at betjene. Det første opnaaede han ved at indrette Bespændingen saaledes, at den kunde anvendes under selve Kampen, medens man hidtil havde ladet Soldaterne slæbe de mindre Kanoner, naar der skulde skiftes Stilling. Efter Cronstedts Projekt blev Trepundingerne førte frem i Trav af et Par Heste foran Fodfolkslinien med Mundingerne vendte mod Fjenden. Skulde der skydes, var et Greb tilstrækkeligt til at frigøre Bespændingen. Under Tilbagegang travede Kanonerne bag Fodfolket, stadig med Mundingerne mod Fjenden; man standsede, skød og indhentede atter Fodfolket. Hvert Stykke fik som Betjeningsmandskab 2 Kuske, 4 Artillerister og 1 «Reserve» samt 10 Infanterister som Kanonbedækning. Til hvert Stykke hørte en Reservehest. Den lettere Betjening opnaaedes, ved at Ladetøjet medførtes paa Kanonen, ved en forbedret Protskæde, ved Indførelsen af den Polhemske Stilleskrue i Stedet for

---

[1]) Def.kom. Prot. $^{25}/_{6}$.
[2]) Krigskoll. til Def.kom. $^{27}/_{7}$, $^{26}/_{8}$ 10.
[3]) do. $^{8}/_{7}$, $^{9}/_{12}$ 10.
[4]) Stenb. til Def.kom. $^{8}/_{8}$, Statskont. til do. $^{10}/_{9}$ 10.

Retningskilerne og endelig ved Enhedskarduser, der medførtes i særlige Tasker. Cronstedt paastod, at han kunde anvende Hestene til en Afstand af 80—100 Skridt fra Fjenden[1]). Stenbock interesserede sig levende for Cronstedts Opfindelser og anbefalede dem i varme Ord; han bad Defensionskommissionen om at faa et Par Hundrede Mand af Helsinge-Gestrike Bataillon til stadig Tjeneste ved Skaanske Artilleri; men dette blev afslaaet[2]). Selve Opfindelserne blev af Artilleriets Chef, Oberst Appelman, nærmest opfattede som en personlig Fornærmelse. Han paastod, at det var vanvittigt at lade Kanonerne køre frem foran Fodfolket; det havde han set paa Rygen i 1678, da han tjente i Artilleriet som Haandlanger. Dengang havde de fjendtlige Ryttere taget dem, og det vilde de ogsaa gøre nu. Stilleskruen var en Umulighed: var den af Træ, bulnede den ud, var den af Jærn, rustede den. Cronstedt maatte være tilfreds med i Løbet af et Aar at være avanceret fra Kaptajn til Oberstløjtnant; det var uforskammet af ham at gøre Opfindelser bag sin Obersts Ryg; ogsaa Stenbock havde fornærmet ham ved at foretage Indstillinger til Officerspladserne ved Skaanske Artilleristat uden at spørge ham til Raads[3]). Stenbock havde fuldkommen Ret, da han skrev til Defensionskommissionen, at Appelmans Modstand skyldtes ren personlig Avind; hvis han uden Fordom satte sig ind i Sagen, maatte han godkende den[4]). Kommissionen fulgte heldigvis Stenbock og udtalte, at den gik ud fra, at han havde prøvet Opfindelserne og været tilfreds med dem, samt at den delte hans Anskuelser om Appelmans «Jalousi»[5]). Oberstens Modstand var imidlertid ikke let at kue, men Stenbock stod fast, og et Par Aar senere bestod Cronstedts System glimrende sin Prøve ved Gadebusch.

I det skaanske Felttog havde Fæstningerne gjort Forsvareren megen Gavn. De havde bundet en Del af Angrebshæren og hindret denne i at indrette en brugelig Basis i det erobrede Land. Det stod imidlertid klart for Stenbock, at de Danske, hvis de kom igen, ikke vilde lade Fæstningerne ligge,

---

[1]) Cronstedt til Stenbock $^{20}/_{8}$ 10, $^{6}/_{6}$ 11 (Stenb. Acta milit. E. A.). Jfr. Osc. Fred.: Några bidr. till Sver. Kr.hist. I. S. 58 ff.

[2]) Stenb. til Def.kom. $^{29}/_{8}$, Def.kom. Prot. $^{5}/_{9}$ 10.

[3]) Def.kom. Prot. $^{19}/_{9}$; Appeldorn til Def.kom $^{6}/_{9}$ 10 (i Stenb. Ank. Bref. 1711. E. A.); Krigskoll. til Kongen $^{5}/_{12}$ 10.

[4]) Stenb. til Def.kom. $^{3}/_{10}$ 10.

[5]) Def.kom. Reg. $^{22}/_{10}$ 10.

men strax skride til Belejring; han foreslog derfor at udbedre dem og forsyne dem med Besætning, Vaaben og Proviant. Malmø behøvede 4000 Infanterister, 400 Ryttere og 500 Artillerister, medens Landskrona kunde nøjes med 1200 Infanterister og 200 Ryttere. Helsingborg betegnede han som et «skadligt näste», saa længe det var befæstet; det kunde let tages og indrettes til Brohoved. Han foreslog at demolere Kärnan og sløjfe Fiskerlejerne, der kun tjente til at lette fjendtlige Landgangsforetagender[1]). Herpaa gik Defensionskommissionen dog ikke ind[2]); derimod havde den i Slutningen af Marts beordret de danske Forsvarsværker sløjfede og befalet at anlægge nogle Tenailler til Beskyttelse af Skibsbroen[3]).

Under Felttoget havde det vist sig uheldigt, at Christianstad ikke var befæstet. Stenbock havde foreslaaet at omgive Byen med Værker[4]), men Planen stødte paa Modstand og kunde ikke gennemføres; i April 1710 blev det derimod besluttet at genopføre Fæstningen, og Generalmajor M. Palmqvist fik Ordre til at lede Arbejderne; samtidig skulde han føre Tilsyn med de Værker, der anlagdes i Bleking til Dækning af Carlskrona. Jordarbejderne skulde udføres af 2000 Bønder, Palissader og Tømmer tages fra de danske Værker ved Helsingborg[5]). Arbejdet skred godt fremad; man raadede over en Del «Besparingsmidler», nemlig de Penge, der oprindelig var bestemte til de af Russerne erobrede baltiske Fæstninger[6]). I November var Volde og Raveliner i Hovedsagen færdige, medens Palissader og spanske Ryttere var opstillede. Arbejdet havde kostet forholdsvis lidt; man havde anvendt Pikenererne af de til Flaaden afgivne Regimenter som Arbejdstropper[7]). Det gjaldt nu om at skaffe den nye Fæstning Besætning og Skyts. I August ankom Oberstløjtnant Støhrs nyoprettede Bataillon til Christianstad[8]), men Defensionskommissionen vilde ikke betro Fæst-

---

[1]) Stenb. til Def.kom. $^{30}/_{4}$ 10; Lönbom: Stenbocks lefverne. II. S. 109.

[2]) Def.kom. Reg. $^{11}/_{5}$ 10.

[3]) Def.kom. Prot. $^{21}/_{3}$; Chr. Boije til Stenbock $^{1}/_{5}$ 10 (Skånsk. Kr.komm. ank. bref. Sv Kr. Ark.).

[4]) Bind II, Side 219 ff.

[5]) Def.kom. til Adlersteen $^{28}/_{4}$, do. til Palmqvist $^{28}/_{4}$, do. Prot. ^{27}—$^{28}/_{4}$ 10.

[6]) Def.kom. til Stenb. $^{22}/_{7}$ 10.

[7]) Palmqvist til Stenb. $^{11}/_{8}$, $^{15}/_{8}$ 10 (Sk. Krigskom. ank. bref.). En smuk og detailleret Tegning af Christianstads Værker findes som Bilag til Stenb. Skr. til Def.kom. $^{28}/_{11}$ 10.

[8]) Stenb. til Def.kom. $^{29}/_{8}$ 10.

ningen til «udenlandske» Tropper; ikke heller vilde den lægge Salpetersyderne derind, derimod paatænkte den Oprettelsen af et nyt Garnisonsregiment[1]), som dog aldrig blev til Virkelighed; foreløbig nøjedes man med de danske Krigsfanger. Bestykningen lod sig heller ikke let gennemføre. Den skulde bestaa af:

4	18	Pd.s	Kanoner,
16	12	»	—
20	6	»	—
8	3	»	—

men endnu i Januar 1711 havde man kun 18 6 Pd.s, 7 3 Pd.s og 9 andre Kanoner af forskellige Kalibre fra 4—9 Pd. Kanonerne kom alle Vegne fra, nogle var Trofæer fra Helsingborg. Krudt sendtes fra Malmø[2]).

Kommandant i Fæstningen blev Oberst C. H. Cronstierna.

Reorganisationsarbejderne blev i Aarets sidste Del i høj Grad hæmmede af den orientalske Byldepest, der holdt sit Indtog i Sverig i August. Værst rasede den i Stockholm, hvor den skal have bortrevet 20,000 Mennesker; ogsaa i Provinserne anrettede den megen Skade. I Stockholms Len, Sødermanland og Livgedinget bortrev den mange; i Østergøtland og Smaaland optraadte den pletvis med stor Voldsomhed, derimod skaanede den de nordlige Provinser og var ikke ondartet i de vestlige. Haardere tog den fat paa det sydlige Sverig; særlig i Bleking anrettede den frygtelige Ødelæggelser, men ogsaa Skaane blev en Del medtagen. Her holdt den sig sporadisk til ind i 1713, medens Stockholm allerede i Februar 1711 var pestfri. Antallet paa Sygdommens Ofre kendes ikke nøje, men det anslaas til 100,000 Mennesker[3]). Længe havde man søgt at værne sig mod den frygtelige Gæst, der havde hærget de svenske Østersøprovinser paa det grusomste; men trods Karantæne og Sundhedspas dukkede den op i Hovedstaden og tvang i September 1710 Regeringen til at fortrække. Raadet og Defensionskommissionen tog til Arboga, Krigskollegiet til Jäderø Bruk, kun Oberst Appelman blev i Stockholm[4]). Garnisonen led meget; den nyoprettede Garde mistede Størstedelen af sit Mandskab, ogsaa Dalregimentet havde store Tab. I November talte de 2 Regi-

---

[1]) Def.kom. Reg. $^{7}/_{11}$.

[2]) Krigskoll. til Def.kom. $^{29}/_{11}$; Maj. v. Vicken til Stenb. $^{16}/_{1}$ 11 (Sk. Krigskom. anf. bref.).

[3]) Axelson anf. Værk, Kapitel II.

[4]) Krigskoll. til Kongen $^{23}/_{9}$, $^{4}/_{10}$ 10, $^{5}/_{1}$ 12.

menter kun 325 friske Folk, hvad der ikke var nok til at bestride Vagttjenesten; man maatte indlægge Soldaterne paa Orlogsskibe, da Kvarterværterne var døde[1]). Til Skaane kom Pesten i December, men Stenbock holdt den foreløbig nede ved kraftige Forholdsregler[2]). Tidligere havde den vist sig i Calmar; i Begyndelsen af December var af Bergsbataillonen 70 Md. døde, medens 90 var syge uden Haab om Helbredelse[3]). Det vil saaledes ses, at Krigsbestyrelsen i det egentlige Sverig havde store Vanskeligheder at bekæmpe, og det maa erkendes, at den trods Pengemangel og Sygdom udrettede et betydeligt Arbejde.

Sverigs tyske Besiddelser var hidtil ikke direkte berørte af Krigen; der blev endog arbejdet paa at gøre dem neutrale[4]); men der var dog megen Udsigt til, at Krigens følgende Akter vilde blive afspillede paa denne Krigsskueplads, der laa bekvemt for Russere og Sachsere, saa meget mere som den svenske Konge ikke vilde høre Tale om Neutralitet. Det vil derfor være nødvendigt at se lidt nærmere paa Forholdene derovre og undersøge, hvilke Kræfter den svenske Regering her raadede over. De tyske Provinser udgjorde hverken territorialt eller administrativt nogen Enhed, men faldt i 3 ulige store Grupper, hver med sin særlige Regering. Længst mod Øst laa Hertugdømmet Pommern med Rygen; det styredes af en Generalguvernør, som residerede i Stettin; Regeringens øvrige Medlemmer var en Præsident, en Kansler, en Slotshauptmand og 2 Raader, desuden fandtes Landstænder (Prælater, Ridderskab og Stæder) med ret udstrakt Myndighed og et Landraad. Rygen havde sin egen Landdag og til Dels egen Forvaltning. Generalguvernør var endnu i 1710 den 77aarige Feltmarskalk Jürgen Mellin, Kansler var Christoph v. Schwalch, Slotshauptmand M. Klinckowström, Raader M. Lagerström og J. L. v. Olthoff; Præsidentens Post var vistnok

---

[1]) Overstath. Posse til Def.kom. $^{7}/_{11}$, $^{27}/_{12}$ 10.
[2]) Stenb. til Def.kom. $^{5}/_{12}$ 10.
[3]) Ob. Zeedtz til Def.kom. $^{25}/_{11}$ 10.
[4]) Jfr. Side 9 ff.

vakant[1]). Længst mod Vest laa Hertugdømmet Bremen med Verden, ligeledes styret af en Generalguvernør med Sæde i Stade. De øvrige Medlemmer af Regeringen var en Kansler og to Raader; ligesom Pommern og Rygen havde Bremen og Verden hver sin Landdag med Beskatningsret og raadgivende Myndighed. Generalguvernør var Feltmarskalk Nils Gyllenstierna. Imellem Bremen og Pommern laa Wismar med sit lille Landomraade: Poel og Neukloster; denne Besiddelse blev styret af en Guvernør, hvortil General M. Vellingk blev udnævnt i Marts 1710; han tiltraadte Stillingen i April. Til de tyske Besiddelser hørte endvidere Zweibrücken, men dette var en ren Familiebesiddelse, som Carl XI havde arvet 1681 som Medlem af det Pfalziske Hus[2]). Kongen befalede i August en Del Forandringer i de tyske Provinsers højere civile og militære Styrelse; men Befalingen naaede først Stockholm langt ind i 1711 og kunde altsaa ikke udføres 1710; derimod foretog Raadet paa egen Haand nogle Forandringer, idet det i September hjemkaldte Generalguvernør N. Gyllenstierna, der blev afløst af M. Vellingk, medens R. J. Fersen blev Guvernør i Wismar[3]). Gyllenstierna blev Præses i Krigskollegiet; Generalfelttøjmester J. Siöblad døde 5te Januar 1711[4]).

Hærstyrken i de tyske Provinser bestod ved Udgangen af Juli 1710 af følgende Afdelinger:

Ryttere.

Pommerske Ryttere,	Feltmarsk. J. Mellin	400	Md.
Bremiske —	Oberst Carl Gust. Mellin	320	—

Dragoner.

Bremiske Dragonrgt.,	Genm. E. D. Krassow	c. 800	—
Pommerske —	Oberst Aug. Phil. Mardefelt	c. 1000	—
Verdiske —	Genm. Carl Gust. Marschalck	c. 1000	—

Fodfolk.

Tyske Livrgt.,	Oberst Phil. Friedr. Rothlieb	c. 600	—
Svenske —	» Nils Posse	c. 800	—

---

[1]) Navnene efter den pommerske Reg. Brev til Kongen 12/9 1710 (Pommeranica Sv. R. Ark.). Generalløjtnant Krassow, der havde afgivet Kommandoen over sit Korps, fik Sæde i den pommerske Regering og gav Møde i Novbr. 1710. (Mellin til Raadet 14/11 10. Pommeranica).

[2]) E. Hildebrand: Svsk. statsförf. hist. utveckl. Stockholm 1896. S. 210; Vellingk til Def.kom. 19/4, 14./24. Juni 10.

[3]) Raadet til Kongen 31/8.

[4]) 26/12 (sv. Tid). Krigskoll. til Kongen 30/12 10.

Malmø Garnisonsrgt.,	Oberst	Lennart Ribbing	c. 1000 Md.
Stuarts Rgt.,	»	Joh. Christoph Stuart	c. 700 —
Horns —	»	Thuro Horn	c. 900 —
Ekeblads —	Genm.	Clas J. Ekeblad	c. 800 —
Ridderhjelms —	Oberst	Henr. Joch. Wangelin	c. 800 —
Schoultz' —	Genm.	Mart. Schoultz	c. 700 —
Lewenhaupts —	Oberst	Carl Jul. Lewenhaupt	c. 1000 —
Vellingks —	Genlt.	M. Vellingk	c. 1200 —
Gyllenstiernas —	Feltmarsk.	N. Gyllenstierna	c. 1200 —

Hertil kom noget Artilleri, fordelt til Fæstningerne, og Adelsfanen, som dog var hjemsendt. Den samlede Styrke beløb sig til 13—14,000 Md., hvilket kun var $^{2}/_{3}$ af den etatsmæssige Styrke[1]).

I Hovedtrækkene var Styrken sidst i Juli 1710 fordelt som følger:

I Stettin og Omegn: Bremiske Ryttere, Stuarts, Rothliebs og Horns Infanteriregimenter.

I Greifswald: Ekeblads Regiment.

I Stralsund: Ribbings og Schoultz's Infanteriregimenter.

I Wismar: Posses, Wangelins og 1 Bataillon af Lewenhaupts Infanteriregimenter.

I de pommerske Landdistrikter: Pommerske Ryttere, Pommerske Dragoner, Bremiske Dragoner, Halvdelen af Verdiske Dragoner.

I Bremen og Verden: 1 Bataillon af Vellingks Infanteriregiment, 1 Bataillon af Gyllenstiernas, Halvdelen af Verdiske Dragoner.

I Hamborg: 1 Bataillon af Gyllenstiernas Infanteriregiment (som Kredstropper).

I Husum m. fl. holsten-gottorpske Byer: 1 Bataillon af Vel-

---

[1](Ovenstaaende Styrkeliste er ikke helt korrekt. I de benyttede svenske Kilder (Feltstat i Pommern 1710 i Sv. Kr. Ark.) opgives kun den etatsmæssige Styrke; derimod findes i det danske Rigsarkiv (Scholtens Arkiv, Pakke «Blandinger») en detailleret Oversigt over Styrken i Pommern 1710, indeholdende baade den etatsmæssige og den virkelige Styrke. Listen er udateret, ikke helt komplet og ikke fuldt nøjagtig, men i Hovedsagen er den sikkert rigtig. I samme Arkiv giver en Relation fra Sverig af $^{2}/_{7}$ 10 en Oversigt over Stridskræfterne i Pommern, dog kun med Angivelse af den etatsmæssige Styrke. Enkelte autentiske Oplysninger findes i J. Mellins Skr. til Kongen $^{1}/_{8}$ 10 (Pommeranica Sv. R. Ark.).

lingks og 1 af Lewenhaupts Infanteriregiment (Hertugindens Livbataillon)[1]).

Endnu midt i Aaret 1710 var Fodfolket i de tyske Provinser i temmelig daarlig Stand, hvilket i første Linie skyldtes Pesten, som Krassow havde ført med fra Polen. Sygdommen havde dog allerede vist sig sporadisk i Sommeren 1709, men var dengang bleven kuet; da Krassow i Oktober importerede friskt Smitstof, blussede den imidlertid op og aad sig langsomt gennem Landet fra Øst til Vest. I Stettin decimerede den Rothliebs og Stuarts Regimenter, og det hjalp kun lidt, at man lagde sidstnævnte udenfor Byen; ogsaa Horns Regiment blev smittet, men da det blev lagt paa et sundt Sted, ophørte Sygdommen. I Stralsund optraadte Farsoten med stor Kraft og holdt sig i Begyndelsen til Schoultz's Regiment, men ind i August blev ogsaa Ribbings Regiment angrebet og led betydelige Tab. Derimod lykkedes det at bevare det paa Landet indkvarterede Rytteri, som i det hele blev holdt i beundringsværdig god Stand lige til 1713, da det blev taget ved Tønning. Wismar og Bremen blev foreløbig forskaanede for Pesten, men Tropperne i alle de tyske Provinser maatte kæmpe med Kopper og andre Sygdomme[2]).

Det blev nødvendigt at rekrutere de haardt medtagne Regimenter. Generalguvernør Gyllenstierna havde allerede i Begyndelsen af Aaret faaet kongelig Befaling til at bringe Korpset i Tyskland paa Fode og oprette nye Regimenter[3]). Der blev foretaget Udskrivninger og Hvervninger. Pommern og Bremen skulde hver levere 416 Md. til Fordeling til Schoultz's, Stuarts og Ekeblads Regimenter, medens Horns skulde anvende sine Besparingsmidler til Hvervning; derimod kunde Ribbings og Posses Regimenter, der kun maatte hverve indfødte Svenskere, foreløbig ingen Rekrutter faa[4]). Hvervningerne blev ilde optagne af de i Haager-Koncerten interesserede Magter, da de stred mod den af det svenske Raad antagne Neutralitet, og August II klagede over Neu-

---

[1]) Scholtens Ark. «Blandinger»; J. Mellin til Kongen $^{1}/_{8}$; Pommerske Reg. til Kongen $^{12}/_{9}$ (Pommeranica); Hagedorns Rel. $^{11}/_{7}$ 10. R. Ark.

[2]) Pommerske Regering til Kongen $^{12}/_{9}$; Mellin til samme $^{1}/_{8}$ 10 (Pommeranica); Ob. Ribbing til Stenbock $^{13}/_{9}$ 12 (Linkøp. Stiftsbibl.); Scholtens Ark. «Blandinger».

[3]) Jfr. Bind II, Side 214; Kongen til Raadet $^{2}/_{7}$, til Mellin $^{2}/_{5}$ 10.

[4]) Mellin til Kongen $^{1}/_{8}$ 10.

tralitetsbruddet[1]). De nye Rekrutter har vistnok været af temmelig daarlig Beskaffenhed; i danske Spionefterretninger skildres de som slet ernærede Folk[2]). I Danzig færdedes i Foraaret 1710 6—700 mest indfødte svenske Soldater, som var undslupne fra de belejrede Fæstninger og fra russisk Fangenskab; de vilde heller end gerne antages ved de hvervede svenske Regimenter, men Regeringen i Pommern kunde ikke afhente dem[3]).

Om at oprette nye, hvervede Regimenter kunde der ikke være Tale, dertil var Fattigdommen for stor; derimod kunde man ty til Udskrivning af Landmilits og Opbud af Landstorm. Kongen paalagde Mellin at oprette en Landmilits[4]); men Feltmarskalken erklærede, at det var umuligt at udruste og underholde de 5000 Md., der vilde komme ind, hvis hver Gaard skulde stille 1 Mand; han foreslog Kongen at nøjes med 2—3 Regimenter à 8 Kompagnier paa 100 Md.[5]) I Juli udstedte den pommerske Regering et Opraab, i Følge hvilket Ridderskab, Amter og Stæder af hver «steuerbar huf» skulde stille 1 Mand med Vaaben og Mundering, Adelsfanen skulde rykke ud med størst mulig Styrke, 1 af Adel for hver 10de «huf», Jægere og Skytter skulde opbydes, Borgerskabet i Stæderne organiseres og væbnes, og i Nødsfald skulde der hele Landet over opbydes «Mand af Hus»[6]). Ogsaa i Bremen blev der taget fat paa Opstillingen af 2 hvervede Dragon- og 1 Landregiment[7]); men saa vel disse som de pommerske Nyformationer kom først i det følgende Aar til at træde ud i Livet.

Den pommerske Regering arbejdede under et haardt pekuniært Tryk; den fik endog Ordre til at erstatte de 35,000 Rdlr., den havde udtaget af Wismars «Renteri» til Garnisonens Udrustning. Mellem Pommern og Bremen herskede der en vis «Jalousi»; sidst nævnte Hertugdømme, der var ganske velhavende, klagede altid over, at det maatte ud med flere rede Penge end Pommern, og erklærede endog i August 1710, at det ikke kunde yde mere til det Krassowske Korps's Underhold; i Virkeligheden var det Pommern, der havde Penge til gode; thi det havde i lange Tider

---

[1]) O. Klopp. B. XIII, S. 504.
[2]) Scholtens Ark. «Blandinger».
[3]) Mellin til Raadet $^{12}/_{4}$ 10.
[4]) Kongen til Mellin $^{21}/_{8}$ 10.
[5]) Mellin til Kongen $^{1}/_{8}$ 10.
[6]) Trykt Opraab af $^{3}/_{7}$ (Pommeranica). Jfr. Schw. Fama. VI. S. 495 f.
[7]) Scholtens Ark. «Blandinger»; Hagedorns Rel. $^{2}/_{12}$ 10, $^{2}/_{1}$ 11.

forplejet de Bremiske Ryttere og Dragoner, hvis Underhold dog ikke burde falde det til Last. Det var da ogsaa i Pommern, at Magasinerne skulde oprettes, og denne Provins havde ene maattet skaffe Mandskab til de hvervede Regimenters Rekrutering, ligesom den var bleven hjemsøgt af Pesten, der havde skaanet Bremen, medens den havde bortrevet mange Mennesker og lammet hele Trafikken i Pommern[1]). Hertil kom den tunge Byrde, som paahvilede Regeringen i Stettin: Underholdet af Kong Stanislaus og hans Hof. Begge Parter klagede, ikke mindst den polske Konge, der havde meget svært ved at faa de Penge, Kong Carl havde tilstaaet ham[2]).

Rustningerne i de tyske Provinser havde saaledes store Vanskeligheder at kæmpe imod: Pest og Pengemangel var vel de største, men ogsaa Kommandoforholdene var vanskelige. Generalguvernøren i Pommern var affældig; i Wismar stod man længe uden Guvernør, og Bremens Generalguvernør blev hjemkaldt. I de tyske Provinser fandtes ingen Personlighed, der var skikket til at føre Overkommandoen, og Krigsforberedelserne blev ikke ledede med den ønskelige Energi; ved Aarets Udgang var de haardest medtagne Regimenter endnu ikke bragte paa Fode og de nye ikke organiserede

---

Den svenske Flaade havde forholdt sig fuldstændig passiv under det skaanske Felttog; den havde intet gjort for at hindre den danske Hærs Transport til Skaane eller dens Tilbagegang til Sjælland. Den var saaledes for saa vidt intakt; men paa den anden Side var den langt fra at være kampdygtig; thi til Flaadens Udrustning krævedes der først og fremmest Penge, og paa dem var der stor Mangel i Sverig. Det var ikke nok, at Skibene var sejlklare og bemandede, der maatte anskaffes store Mængder af Proviant, og dennes Tilvejebringelse blev ikke lettet ved den nye Spisetaxt, der indførtes 1710, og som forøgede Kostportionen meget betydelig baade for «Kahytspersoner» og for de menige Baadsmænd og Soldater. De først nævnte fik nu en Kostportion

---

[1]) Pommerske Reg. til Kongen $^{31}/_{7}$, $^{8}/_{10}$ 10.

[2]) Stanislaus til Kongen $^{29}/_{8}$ 10. Pommeranica.

in natura til en maanedlig Værdi af henved 16 Rdlr. mod 10—14 Rdlr. kontant i 1700, medens de sidst nævntes Underhold, der før havde kostet omtrent 8 Rdlr. 5 Øre, nu krævede over 9 Rdlr. 14 Øre om Maaneden. Det var særlig Kød- og Flæskerationerne, der var bleven forøgede, lige som der nu blev beregnet flere Ærter og Gryn pr. Mand end tidligere; derimod indgik salt Sild i et langt ringere Forhold i Kostportionerne end i 1700.

Defensionskommissionen havde tænkt sig, at Flaaden ogsaa i Resten af 1710 skulde blive i sin passive Rolle og kun indlade sig paa mindre Foretagender baade mod den danske Flaade og mod Russerne[1]); men Admiralitetskollegiet, hvis Præsident, General-Admiral Wachtmeister, indsaa, hvor skæbnesvanger en saadan Passivitet kunde blive for Rigets Forsvar, protesterede energisk herimod og opnaaede virkelig, at Flaaden blev sat i nogenlunde krigsdygtig Stand og kom til at optræde med Kraft. Ogsaa Gøteborg Eskadren fik Befaling til at udruste saa mange Skibe, som der var Raad til[2]), ligesom Admiralitetet fik Ordre til i Begyndelsen af April at udruste den Nyenske Eskadre[3]). En ikke ringe Bistand fik Flaaden af de talrige Kapere, der blev rustede og udsendte af private Redere. Oprindelig var det paalagt disse at stille en betydelig Kaution og betale meget store Afgifter til Kronen af de tagne Priser; men da Forretningen derved blev saa lidet rentabel, at den næppe kunde bære den store Risiko, klagede Rederne saa højlydt, at Regeringen nedsatte Fordringerne meget betydelig, ligesom den støttede Kaperne ved Udlaan af Kanoner og Forskud af Ammunition.

Allerede i 1710 var det forbundet med nogen Vanskelighed at skaffe Flaaden den nødvendige Besætning; siden blev det meget værre. Det viste sig ugørligt at holde Gøteborg Eskadren i Søen samtidig med Hovedflaaden og den Nyenske Eskadre. Admiral E. Siöblad i Gøteborg fik sidst i Maj Ordre til kun at beholde c. 1000 Baadsmænd af det hvervede og inddelte Mandskab og sende Resten til Carlskrona; til Eskadrens Besætning kunde han tage Mandskab af Enrolleringen[4]) Fæstningerne maatte afgive en Del Artillerister til Flaaden[5]), og de i Skaane liggende Regimenter fik

[1]) Def.kom. til Admiral.koll. Jan., Febr. 1710.
[2]) Samme til Genlt. Nieroth $^{21}/_{3}$ 10.
[3]) Samme til Admiral.koll. $^{21}/_{3}$ 10.
[4]) do. $^{18}/_{5}$ 10. Jfr. Bind I, Side 235 f.
[5]) Krigskoll. til Kongen $^{13}/_{6}$.

i Sommerens Løb Befaling til at gaa om Bord, nogle med deres fulde Styrke, andre med større eller mindre Kommandoer; derimod afviste Defensionskommissionen et Forslag, der gik ud paa at anvende 500 danske Fanger paa Flaaden[1]). De til Udrustningerne fornødne Pengemidler blev tagne, hvor de fandtes, ligegyldigt til hvilke Øjemed de oprindelig var bestemte; det gik ud over flere af Regimenterne, hvis «Besparingsmidler» blev tagne i Brug[2]); det skal bemærkes, at der tilflød Flaaden patriotiske Gaver, saaledes skænkede Stockholms Borgere den 5000 Rdlr.[3])

Alt i alt hvilede der over de svenske Rustninger i 1710 en vis Mathed, en ganske naturlig Reaktion efter den feberagtige Iver, hvormed de var drevne i Slutningen af 1709, og en ligefrem Følge af den ringe Kraft, hvormed Sverigs Modstandere førte Krigen efter de Danskes Nederlag i Skaane.

---

[1]) Def.kom. Reg. $^{5}/_{5}$ 10; Def.kom. Prot. $^{8}/_{8}$ 10.
[2]) Jfr. Side 65.
[3]) Def.kom. Prot. $^{13}/_{6}$ 10.

IV. Operationer i 1710 efter Skaanes Rømning.

Det ligger i Sagens Natur, at der efter Afslutningen af det skaanske Felttog ikke kunde være Tale om Operationer i større Stil i et længere Tidsrum. Baade den danske og den egentlige svenske Hær var saa udmattede, at de foreløbig ikke kunde anvendes udenfor Grænserne, og Korpset i Sverigs tyske Provinser, der i øvrigt heller ikke var operationsdygtigt, var bundet ved det Tilsagn om at opretholde Neutraliteten i Tyskland, som den svenske Regering havde givet. Danmark havde intet andet Operationsobjekt end det egentlige Sverig, og herfra kunde man atter kun gaa angrebsvis frem mod Norge og de danske Øer. Den danske Konge, der jo ikke maatte bruge de paa Halvøen staaende Tropper, havde til sin Raadighed kun den norske Hær og de paa Sjælland staaende, lidet operationsdygtige Afdelinger, medens den svenske Regering kun turde anvende sin nationale Hær, der til Dels endnu var under Reorganisation. Til Gengæld raadede begge Monarker over store, endnu temmelig intakte Flaader, men Pengenøden gjorde det vanskeligt for dem begge at holde dette kostbare Krigsapparat i kampdygtig Stand; det blev imidlertid alligevel Flaaderne, der kom til at optræde, og som bevirkede, at der ikke herskede fuldstændig Vaabenstilstand i de sidste 9 Maaneder af Aaret 1710.

Den danske Flaades første Opgave var af ren defensiv Natur; det gjaldt om at hindre Svenskerne i at afbryde Forbindelsen mellem Danmark og Norge og om at afværge Foretagender mod de danske Kyster; der maatte saaledes oprettes en Nordsø- og

en Østersøeskadre, af hvilke sidst nævnte efter Evne tillige skulde besværliggøre Forbindelsen mellem Sverig og dets tyske Provinser. I Princippet var dette allerede fastslaaet inden Slaget ved Helsingborg; fra Begyndelsen af Januar laa der en lille Eskadre under Kommandørkaptajn P. Hjort ved Christiansø[1]), og i Begyndelsen af Marts havde Kongen beordret 6 Orlogsskibe til Norge. Nogle af disse blev benyttede til at dække Hærens Overgang fra Skaane til Sjælland[2]). Den forandrede Situation kom til at indvirke paa Eskadrernes Opgaver og derigennem paa deres Størrelse og Sammensætning. Nordsøeskadren blev underlagt Viceadmiral P. Raben, og dens endelige Sammensætning blev følgende:

Orlogsskibet	Prins Carl (Admiralskib).....	Kapt. Jac. Doss.
»	Mercurius	Kom.kapt. H. C. Gude.
»	Fredericus IIItius	Kapt. H. H. Biørn.
»	Tumleren	» S. C. Hagedorn[3]).
»	Sværdfisken.....	» H. Knoff.
»	Slesvig.....	» C. Boysen.
»	Gyldenløve	» St. Becker.
»	Delmenhorst[4])	» C. T. Carl.
Fregatten	Sværmeren[5]).....	Kaptlt. Th. Jensen.
»	Lossen	Prmlt. G. Siewertz.
Snaven	Pak an	Kaptlt. C. Blichfeldt.
»	Andrikken.....	Prmlt. P. W. Hofftmann.

Nordsøeskadren var i Hovedsagen sammensat af mindre Orlogsskibe; flere af dem var gamle og i temmelig daarlig Forfatning. Besætningen bestod af noget over 3300 Matroser[6]); Soldatesken blev afgiven af Fyns- og Ribe Stifts Regimenter. Afgivelserne af Mandskab fra de nationale til de hvervede Regimenter gav i øvrigt Anledning til en Del Forandringer i Soldateskens Sammensætning, ligesom de foranledigede, at Eskadrens Udløb blev forsinket.

---

[1]) Bind II, Side 301.

[2]) Sammesteds, Side 462 ff.

[3]) Afløste den først ansatte Chef, Kap. L. Walckendorff (Kgl. udf. Exp. 17/4 847).

[4]) Traadte i Stedet for »Svanen», der oprindelig var tildelt Eskadren, men som led Havari (ibidem).

[5]) Smaaskibenes Antal blev flere Gange ændret, men blev endelig bestemt ved Kgl. udf. Exped. 1/5 1013. Fregatterne og Snaverne Hvide Falk, Flyvende Fisk, Makrelen, Raa og Hejren havde i kortere Tid dels tilhørt, dels været bestemte til at tilhøre Eskadren.

[6]) v. Støckens Papirer (Krigsforhold under Fr. IV).

Rabens «secrete» Instrux af 5te April gik ud paa at «befordre den frie Correspondence og Commerce» mellem Danmark og Norge og dække Kysten Søndenfjælds. Fra en Station mellem Skagen og Anholt Rev skulde han, med Iagttagelse af behørig Forsigtighed, lade sine lette Skibe krydse paa den svenske Kyst. Der maatte ikke spares paa Penge, naar der kunde opnaas Kundskab om Fjendens Foretagender. Eskadrens Hovedstyrke skulde holdes samlet, saa vidt muligt under Sejl; blev det nødvendigt at ankre, kunde dette ske i Læssø Rende eller Nord for Skagen. Først naar der var opnaaet Sikkerhed for, at den svenske Eskadre ikke var løbet ud fra Gøteborg og Marstrand, maatte en eller flere Fregatter med Koffardiskibe sejle til Norge, hvor de skulde gøre Anmeldelse om Eskadrens Ankomst og anmode Indrulleringscheferne, Kommandør I. Huitfeldt og Kommandørkaptajn V. Reesen, om at lade de disponible Matroser gaa om Bord paa Transportskibene, som snarest skulde konvojeres til Eskadren, der om muligt skulde sejle dem i Møde. De armerede svenske Fartøjer, der havde vist sig mellem Anholt og Kullen, skulde holdes i Ave af Fregatterne. Hvis Gøteborg Eskadren løb ud, maatte Raben kun angribe den, hvis han var den «bastant»; i modsat Fald skulde han undvige Sammenstød, lige som han i det hele taget mere skulde bestræbe sig for at indeslutte Fjenden end for at søge «Rencontres». Fremmede Handelsskibe skulde behandles efter Kaperforordningen; Skibe med Kontrebande helst sendes til Sundet. Engelske Orlogsskibe og Handelsskibe med Kontrebande maatte ikke indpassere til Fjenden uden at være visiterede. Hollandske Orlogsmænd skulde stryge og give Salut; dertil var Englænderne ikke forpligtede, men de burde anmodes om at salutere.

Raben skulde korrespondere med Slotsloven og Schoutbynacht G. C. Nyebuhr i Norge samt med Magistraterne i de jyske Byer, hvor fra Fartøjer udløb, og sørge for, at de trafikerende Skibe ved Hjælp af visse Tegn kunde give sig tilkende. Sluttelig paalagdes det Viceadmiralen at søge at tilføje Eskadren i Gøteborg og Marstrand Skade ved Brandere, og under 17de April blev der givet Befaling til at tildele ham 2 saadanne[1]), men det synes ikke, at han har faaet dem. Instruxen var saaledes i det hele temmelig tam, og Rabens Opgave rent defensiv.

[1]) Kgl. udf Exp. 17/4 847.

Inden Nordsøeskadren havde faaet sin endelige Organisation, kom den til at optræde som Østersøeskadre. I Marts havde nemlig Stenbock sendt Admiralitetskollegiet i Carlskrona den alarmerende Efterretning, at 15 danske Skibe den 21de var sete ved Christiansø; man formodede, at de skulde forstærke den russiske Flaade. General-Admiralen besluttede da snarest at klargøre den Nyenske Eskadre, der under Viceadmiral G. Wattrang skulde afgaa til de finske Farvande, og strax at afsende en anden Eskadre under Schoutbynacht C. H. v. Loewen til Østersøen. Denne bestod af følgende Skibe:

Orlogsskibet	Vestmanland,
»	Sødermanland,
»	Lifland,
»	Øland,
»	Wachtmeister,
Fregatten	Wiborg,
»	Fønix,
»	Falken,
Brigantinen	Castor,
»	Väduren,
Branderen	Sophie Louise.

Loewens Instrux af 16./26. Marts gik ud paa at løbe til Christiansø, tage de der oplagte Priser, derefter gaa til Farvandet Gedser-Rostock, bemægtige sig mulig derværende danske Kornskibe og lade «Castor» besørge Posten til Stralsund. Traf han paa en underlegen dansk Søstyrke, skulde han angribe, var Fjenden derimod overlegen, skulde han undgaa Kamp.

Eskadren løb ud den 4de April og blev den 6te observeret fra Bornholm[1]). Den fik ikke fat paa Hjorts lille Styrke, der gik til Drogden, men den fulgte efter og tog Station mellem Trelleborg og Falsterbo.

Den 9de sendte Raben en Fregat ud for at rekognoscere og afsejlede selv Syd paa med sin Eskadre. I Drogden havde han det Uheld, at 3 af Orlogsskibene løb paa Grund; han ankrede derfor ved Stevns og ventede paa Efternølerne, der i Løbet af Dagen kom flot og stødte til ham den 10de Kl. 1 Eftermiddag. Om Formiddagen havde han afsendt Hjort med «Højenhald», «Lossen», «Hejren», «Ørnen» og «Mynden» med Ordre til at

[1]) Adm.koll. Reg. (Sv. Fl. Ark.); Brig. Reedtz's Mem. 12/4 10.

krydse mellem Møen og Darss og gøre Priser; da Eskadren var samlet, gik Viceadmiralen selv ad Møn til. Herfra sendte han «Makrelen» til Hjort med Befaling til i paakommende Tilfælde at repliere sig paa Hovedstyrken mellem Møn og Wittmund, men kort efter kom alle Fregatterne strygende ned mod Raben: Fjenden var i Hælene paa dem. Viceadmiralen gjorde nu en Manøvre, som næppe kan forsvares: han ankrede — som han selv siger, for at samle sin Styrke — men herved spildte han en kostbar Tid, og da Svenskerne i $4^1/_4$ Mils Afstand fik Øje paa den meget overlegne danske Eskadre, vendte de og slap bort i en Snetykning. Den 11te om Formiddagen holdt Raben Krigsraad, og om Eftermiddagen, da Fjenden paa ny viste sig, gik han ham i Møde, men Svenskerne vendte atter og løb tilbage Østen om Bornholm. Raben tilbragte Resten af Dagen og Natten med Krydsning mod Rygens Kyst. Den 12te om Morgenen fik man Wittmund i Sigte og alarmerede Rygboerne, der troede, at Eskadren havde noget alvorligt i Sinde. Hjort vedblev i nogen Tid at krydse mellem Darss og Møn, medens Raben tog Station mellem denne Ø og Falsterbo, hvorfra han sendte Rapport til Kongen. «Svanen», Flaadens ældste Orlogsskib, led den 11te Havari og maatte gaa ud af Linien[1]). Den 16de var Raben atter paa Københavns Red; han beklagede vel, at det ikke var lykkedes ham at opsejle Svenskerne, men var dog ganske glad over, at disse ikke havde opdaget, i hvor slet Stand hans Skibe var.

Indtil den 26de April laa Raben paa Reden, beskæftiget med at afhjælpe Eskadrens Mangler, saa lettede han, men kom foreløbig ikke ret langt: endnu den 2den Maj laa han i Sundet, som han først forlod den 4de[2]). Han sejlede da til Fladstrand og konvojerede derfra Proviantskibe til Norge, ligesom han sendte 900 Matroser fra Bergen og 100 fra Christianssand til København, hvortil de ankom den 4de Juni; i alt skal han til den 6te Juni have nedsendt 1800 Baadsmænd[3]). Der var imidlertid flere tilbage deroppe, og der blev lovet ham flere Fregatter til Hjælp; han fik dog kun Snaven Flyvende Dragon og Jagten Meermin

---

[1]) Raben til Kongen $^{12}/_4$ 10 (Gehr. C. Sehesteds Arkiv); J. Mellin til Kongen $^{15}/_4$ (Pommeranica).

[2]) Adm. Siöblad til Def.kom. $^{29}/_4$ 10. Den $^4/_5$ passerede Eskadren Varberg med 72 Handelsskibe (Genm. Fersen til Def.kom. $^{29}/_4$ 10).

[3]) Püchler $^7/_6$, $^{10}/_6$ 10.

af den Glückstadtske Ekvipage, der var sendte til Norge med en Korntransport fra Holsten[1]).

Det kom ikke til noget Sammenstød mellem Raben og Gøteborg Eskadren; denne var nemlig heller ikke synderlig kampdygtig. I Marts blev der udrustet 3 Smaaskibe, der krydsede i Skagerak og Kattegat[2]); i Slutningen af April lod Siöblad 4 Fregatter klargøre for at hindre Farten paa Norge, og da han endelig midt i Maj fik det fornødne Antal Officerer og Feltskærer, satte han Kraft paa Arbejdet, saaledes at han ved Maanedens Slutning havde 8 Skibe i sejlfærdig Stand foruden Orlogsskibet Varberg, der konvojerede Handelsskibe til England[3]). Eskadren fik i Begyndelsen af Juni henved 600 Soldater af Skaraborgs Regiment om Bord, men løb først ud den 4de Juli. Den bestod af følgende Skibe:

Orlogsskibet	Halmstad,
»	Calmar,
»	Stettin,
»	Elfsborg,
»	Fredericus.
Fregatten	Stenbocken,
»	Charlotte,
»	Marstrand[4]).

Krydserne udfoldede stor Virksomhed og tog mange Priser, som de under Tiden udskar af de danske Konvojer, under Tiden erobrede lige under Kysten af Norge. Af og til lykkedes det de danske Fregatter at fravriste Fjenden Byttet, men oftest blev Priserne førte i svensk Havn, og da Siöblad forlangte Magasinkorn til Eskadrens Proviantering, henviste Nieroth ham til de 5000 Tdr., der fandtes paa de tagne Proviantskibe[5]).

Det lykkedes Raben at dække Matrostransporterne, men overfor de svenske Krydseres Kaperier var han temmelig værgeløs, til Dels fordi hans lette Fartøjer var i daarlig Stand. Allerede 26de Maj indberettede han, at «Pak an» var meget læk, og at det samme var Tilfældet med «Sværmeren». Heller ikke Orlogsskibenes

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{5}$ 1184.
[2]) Siöblad til Def.kom. $^{7}/_{3}$, $^{4}/_{4}$ 10.
[3]) Samme til samme $^{22}/_{4}$, $^{10}/_{5}$.
[4]) Nieroth til samme $^{23}/_{5}$; Siöbl. til samme $^{20}/_{5}$, $^{27}/_{6}$ 10.
[5]) Siöblad til samme $^{29}/_{4}$, $^{2}/_{5}$; Nieroth til samme $^{13}/_{6}$.

Tilstand var den bedste: «Mercurius»'s Master var meget skrøbelige, og Kabysserne i «Sværdfisken» og «Prins Carl» saa slet forstøttede, at der udbrød Brand i disse Skibe. Hertil kom, at en tyføs Epidemi[1]), der havde vist sig strax efter Afsejlingen fra København, og som paa Grund af slet Forsyning med Proviant og Medicin ikke virksomt kunde bekæmpes, stadig greb mere og mere om sig trods de Anstrængelser, Raben gjorde, for at skaffe ferske Provisioner. Generalkommissariatet lovede vel at skaffe ham bedre Øl og forsyne hans Eskadre med Galioter til Vandforsyning, men, vistnok inden disse Løfter var opfyldte, blev Eskadren kaldt hjem. Den 6te Juni fik Raben en hemmelig Ordre, der lød paa, at han skulde lade nogle Fregatter sejle den sidste Matrostransport i Møde og selv med hele Eskadren den 11te afgaa til København; her skulde han tage de paa Reden liggende Krigsskibe med sig og støde til Hovedflaaden i Østersøen. Ordren blev udført, og 15de Juni kom Raben til København. Nordsøeskadren manglede ved sin Ankomst til Sundet noget over 200 Matroser, der var døde eller utjenstdygtige paa Grund af Sygdom; værst medtaget var «Fredericus III^tius»», der af 365 Mand havde mistet 45, medens «Gyldenløve» af 300 kun havde mistet 7[2]). Fra Rabens Eskadre bredte Sygdommen sig i Sommerens Løb til Hovedflaaden.

Nordsøeskadren havde ikke udrettet meget; en Del af Skylden maa vel nok søges i Skibenes daarlige Tilstand, Udrustning og Forsyning, men Viceadmiralen lod det ogsaa i høj Grad skorte paa Energi og god Vilje. I Stedet for at arbejde med Kraft paa at afhjælpe Manglerne og saa i øvrigt søge at udrette det mest mulige med de for Haanden værende Midler, hengav han sig til ørkesløse Klager over Generalkommissariatet, over Stabsmedikus og først og fremmest over Holmens Admiral v. Støcken, hvis Stilling han ikke lidet bidrog til at undergrave. De ovennævnte Myndigheder havde alle meget betydelige Vanskeligheder at bekæmpe, men Raben var nu engang en af Bærerne af den daarlige, ukollegiale Aand, der herskede blandt Flaadens Spidser, og som hele Krigen igennem ofte lammede dens Foretagender.

---

[1]) «Fleckfieber».

[2]) Rabens Indb. i Maj og Juni 1710.

Omtrent samtidig med at Nordsøeskadren blev udrustet, blev det befalet at klargøre en større Eskadre, der skulde gaa til Østersøen under Admiral C. E. v. Støckens Kommando[1]). Den skulde sammensættes af 16 Orlogsskibe[2]) og foruden Marineregimentet som Soldateske medføre de 3 Landbatailloner fra den sjællandske Øgruppe, der ikke havde været med i Felten; desuden skulde hvert af Artillerikompagnierne i København afgive 10 Md.[3]) Det viste sig imidlertid snart, at man havde slaaet for stort et Brød op, idet man ikke havde Mandskab nok, og 21de April bestemte Kongen, at Eskadren kun skulde bestaa af 3 store og 6 «middelmaadige» Orlogsskibe; senere vilde den blive forstærket med 1—2 Skibe, der skulde eftersendes[4]). Følgende Orlogsskibe blev udrustede:

Dannnebrog.....	Kommandør I. Huitfeldt.
Lovise	Schoutbynacht C. T. Sehested, Kapt. C. Koningh.
Venden.....	» O. Judichær, Kapt. V. Schindel.
Norske Løve.....	Kom.kapt. C. Christophersen.
Fyn	» H. C. Offenberg.
Prins Vilhelm	Kapt. F. C. Undall.
Anna Sofie.....	» F. Friis.
Oldenborg	» M. Bille.
Nældebladet	» R. Krag.

Besætningen udgjorde henved 3300 Baadsmænd; der var nu kun lidt over 1000 Matroser tilbage, der benyttedes til Arbejde paa Holmen sammen med en Del af de til Soldateske bestemte Landsoldater. Den 5te Maj fik v. Støcken sin Instrux, der gik ud paa, at tage foreløbig Station mellem Stevns og Falsterbo. Herfra skulde han undersøge, hvilke svenske Skibe der fandtes under de pommerske Kyster; var de ham overlegne, maatte han ikke angribe, var Partiet lige, skulde han kun angribe, hvis Fjenden søgte at overføre Tropper; var de Danske derimod de stærkeste, skulde de opsøge Fjenden og slaa ham; dog maatte Forfølgningen kun foretages med største Forsigtighed, man maatte ikke udsætte sig for at blive afskaaren. Der var saaledes heller ingen offensiv Aand i denne Instrux, men det var i øvrigt ogsaa

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{3}$ 603.
[2]) do. $^{15}/_{4}$ 831.
[3]) do. $^{16}/_{4}$ 833, 836; $^{19}/_{4}$ 859—862.
[4]) do. $^{21}/_{4}$ 906.

temmelig ligegyldigt, da Eskadren slet ikke kom ud. Admiral v. Støcken, til hvem det var bleven henstillet, om han mente at kunne undværes paa Holmen, meldte sig syg, og General-Admiral-Løjtnant U. C. Gyldenløve overtog selv Kommandoen; Instruxen fik den Tilføjelse, at Eskadren skulde indhente Oplysninger om den svenske Flaade i Carlskrona. Herpaa var den imidlertid ikke indrettet. Snaven Frøken Elsken, Kaptajnløjtnant P. Wilders, der var bleven afløst som Vagtskib i Sundet af Snaven Fønix, gjorde et lille Kryds i Østersøen og vendte tilbage med den alarmerende og stærkt overdrevne Melding, at 29 svenske Orlogsskibe krydsede ved Falsterbo, 6 laa i Carlskrona og 10 i den østlige Del af Østersøen. Under disse Omstændigheder besluttede Gyldenløve, der den 12te Maj havde hejst sit Flag i «Dannebrog»[1]), at blive liggende ved København, til han kunde faa en større Styrke til Raadighed; men dette skete ikke før midt i Juni, da de sidste Matrossendinger kom ned fra Norge.

De danske Søudrustninger, som hverken var synderlig omfattende eller gik særlig hurtig for sig, vakte alligevel megen Uro i Sverig. Det er allerede omtalt, at Stenbocks Efterretninger skræmmede Admiralitetet i Carlskrona op til febrilsk Virksomhed; men endnu værre blev det, da Raben løb ud for at møde Loewens lille Eskadre. Man troede, at Expeditionen gjaldt Carlskrona; der blev udlagt 1 Orlogsskib, 2 Fregatter, 3 Brigantiner, 2 Krudtskibe og 2 Bombekitzer paa Reden; man traf Anstalter til at imødegaa Angreb fra Landsiden, ja der blev endogsaa bygget Barrikader i Gaderne[2]). Selv i Pommern blev man bange, og Generalguvernør Mellin indberettede den 25de April, at han havde faaet Melding fra Stralsund om, at den danske Flaade var i Søen; man havde talt 16 Orlogsmænd, og 4 af dem havde forfulgt den svenske Postbrigantin lige til Wittows Posthus. Det var Rabens kortvarige Kryds, der vakte denne Forskrækkelse[3]). Raadet

---

[1]) «Lovise»s Journal.

[2]) Konceptprot. til Adm.koll. Forh. (Sv. Fl. Ark.).

[3]) Mellin til Kongen 16/4 10 (Pommeranica). Jfr. Side 84.

Stockholm frygtede mest for, at den danske Flaade skulde gaa til de finske Farvande, forene sig med Russerne og ødelægge den derværende svenske Søstyrke, hvorved Finland vilde komme i en meget mislig Stilling. Det mente derfor, at den Nyenske Eskadre for enhver Pris burde forstærkes[1]). Wachtmeister havde imidlertid faaet beroligende Efterretninger. Loewen kom den 11te April tilbage til Carlskrona uden at blive forfulgt[2]), og Kaptajn O. Unge, der i Slutningen af April var ude at rekognoscere, meldte, at en Del af den danske Styrke gik til Nordsøen. General-Admiralen meddelte derfor Raadet, at der ingen Fare var, og at hans egen Flaade ikke endnu paa langt nær var i Stand til at løbe ud.

Foreløbig blev kun en mindre Styrke udrustet. Den 24de April fik Schoutbynacht E. J. Lillie Ordre til fra Calmar at gaa til Farvandet Nord for Øland med

Orlogsskibet	Gotland,
»	Øsel,
»	Lifland,
»	Øland,
Fregatten	Falken,
»	Reval,
Branderen	Fama,
Hospitalsskibet	Persianske Koopmann,
Krejerten	Johannes.

Han skulde afvente Viceadmiral Wattrang, der førte den Nyenske Eskadre. Admiralen afgik den 6te Maj fra Calmar med

Orlogsskibet	Estland,
»	Gøteborg,
»	Wrede
Fregatten	Wolgast,
Brigantinen	Odin,
»	Goya,
»	Pollux.

Han forenede sig med Lillie og ankrede 15de Maj paa Revals Red.

Samtidig med, at de ovennævnte Eskadrer udsendtes, arbejdede Wachtmeister paa Hovedflaadens Udrustning. I Begyndelsen af April klargjordes 9 Orlogsskibe, og den 6te Maj var

---

[1]) Raadet til Adm.koll. 18/4 10.

[2]) Reedtz's Mem. 12/4 10.

20 Orlogsskibe ekviperede. Raadet opmuntrede stadig Admiralitetskollegiet til at fremskynde Rustningerne baade i Carlskrona og Gøteborg; det var ikke uvidende om, at der var Brist baade paa Penge og paa Mandskab, men haabede dog, at Flaaden snarlig kunde optræde og hævde Herredømmet baade paa Nord- og paa Østersøen[1]).

Inden Raadets sidste Opfordring naaede Carlskrona, havde Viceadmiral J. de Prou faaet Ordre til at løbe ud med en større Eskadre, bestaaende af:

Orlogsskibet	Enigheten,
»	Prins Carl,
»	Nordstiernen,
»	Prins Carl Frederik,
»	Smaaland,
»	Bremen,
»	Frederika Amalia,
»	Pommern,
»	Vestmanland,
»	Sødermanland,
»	Wachtmeister,
»	Skaane,
Fregatten	Fønix,
»	Postillonen,
Branderen	Sophie Louise,
Brigantinen	Castor.

Kaptajn J. G. Anckarstierna med «Skaane», «Frederika Amalia», «Pommern» og «Castor» dannede Avantgarden.

De Prou's Instrux af 11./21. Maj gik ud paa at gaa til Pommern efter Kornskibe, som han skulde konvojere til Sverig. Derefter skulde han tage Station mellem Ystad og Bornholm og blive der, saa længe Provianten slog til. Alle Kornskibe, han traf paa, engelske og hollandske undtagne, skulde opbringes; mødte han den danske Flaade og var den «bastant», skulde han angribe; da det hed sig, at de danske Krigsskibe jævnlig sejlede under svensk Flag, fik han meddelt et hemmeligt, særligt Kendetegn for svenske Skibe. Den 23de Maj saas fra Bornholm 15 svenske Krigsskibe gaa fra Nordost mod Sydvest, det var de Prous Eskadre, der løb ud, og den 5te Juni saas ud for Rønne 12 Orlogsskibe med 60 Handelsskibe, som kom Sydost fra

[1]) Raadet til Wachtmeister 15/5 10.

med Kurs ad Carlskrona til[1]); det var samme Eskadre, der kom hjem med «en konsiderabel Transport». «Wachtmeister» og «Fønix», der havde været detacherede til Møn, havde taget 13 danske, til 8660 Rdlr. vurderede Priser, deriblandt et Skib med 60 Rekrutter til Birchholtz's Regiment og 40 hvervede Matroser[2]).

Hermed var den svenske Flaades Virksomhed i Østersøen foreløbig afsluttet; den var ikke bleven foruroliget af den danske Flaade, som rolig var bleven liggende ved København. Kun Hjorts lette Skibe havde krydset i Østersøen[3]).

Gyldenløves Flaade var efterhaanden bleven forøget med flere Skibe; der blev strax lagt Beslag paa de nys ankomne norske Matroser, og de 2 sjællandske Landregimenter fik Ordre til hver at afgive endnu en Bataillon til Soldatesken[4]). Den 14de Juni løb Gyldenløve endelig ud[5]), efter at Fregatten Hejren og Snaven Snarensvend, der havde været paa Kryds, havde meldt, at den store svenske Eskadre var vendt tilbage til Carlskrona, og at Søen foreløbig var ren. Gyldenløve, der den 8de Juni havde flyttet sit Flag over paa «Elefanten»[6]), havde ikke mindre end 22 Orlogsmænd under sin Befaling; paa Reden laa endnu 6 større Skibe under Udrustning, og Nordsøeskadren var yderligere hjemkaldt for at forstærke ham. Flaaden var i maadelig Stand; det skortede paa Mandskab, Proviant og Medicin, og Skibenes Rejsninger var slet forsete. Allerede den 16de Juni gik Fregatten Raas Rejsning over Bord, den 21de mistede «Lovise» sin Stormast og Forstang, ved hvilken Lejlighed 3 Mand blev dræbte og 15 saarede[7]). Begge Skibene maatte gaa til København for at reparere[8]). Flaaden tog foreløbig Station ved Stevns for at indtage Ballast, og her stødte Raben den 22de til den med «Prins Carl», «Fredericus III^tius^», «Gyldenløve», «Tumleren» og «Mercurius»; sidst nævnte var i daarlig Forfatning og maatte senere[9]) hjemsendes som ubrugelig.

---

[1]) Reedtz's Mem. 8/6 10.

[2]) Adm.koll til Raadet 28/5 10 (Sv. Fl. Ark.). Jfr. Side 35.

[3]) 3die Juni blev Hjort hjemkaldt og ansat som Chef paa «Jylland». Kaptlt. L. Reesen paa «Raa» overtog Kommandoen over Fregatterne.

[4]) Kgl. udf. Exped. 9/6 1484, 1485.

[5]) Püchler 14/6 10.

[6]) «Lovise»s Journal.

[7]) Smstds.

[8]) «Elefanten»s Journal.

[9]) 20de August.

Den 22de Juni kom ogsaa Viceadmiral Barfoed med «Justitia» til Flaaden.

Det var aabenbart en uheldig Ide at kalde Nordsøeskadren ned til Østersøen, hvor dens Nærværelse for Tiden var ganske overflødig; næppe havde Raben forladt Kattegat, før Gøteborg Eskadren, der havde ligget parat, løb ud og gjorde Forbindelsen mellem Danmark og Norge saa usikker, at der i Juli og August ikke kunde sendes Post mellem de to Riger; og dog var man i Sverig aldeles ikke tilfreds med Eskadrens Virksomhed; man havde beordret Admiral Siöblad til at løbe ned i Sundet for derved at tvinge den danske Flaade til at forlade Østersøen, men dertil var Admiralen, der i øvrigt selv havde givet Ideen til Diversionen, dog ikke stærk nok; han var bl. a. ikke i Stand til at skaffe den fornødne Proviant. Misfornøjet herover indberettede Wachtmeister, at Gøteborg Eskadren ikke udrettede noget væsentligt, og Defensionskommissionen besluttede da at indskrænke Eskadrens Besætning til det mindst mulige og sende det undværlige Mandskab til Carlskrona[1]). Siöblads Kaperier havde imidlertid foranlediget Kongen til at befale Gyldenløve at sikre Forbindelsen med Norge[2]), men denne turde ikke svække sig ved Detacheringer, før han vidste, hvorledes det stod til ved den svenske Hovedflaade, saa meget mindre som hans Skibe led flere og flere Havarier; baade «Dannebrog»s, «Havfruen»s, «Sofie Hedevig»s, «Jylland»s og «Charlotte Amalie»s Rejsninger havde vist sig upaalidelige; han indskrænkede sig derfor til at sende Fregatterne Hvide Falk, Lossen, Sværmeren og Snaven Makrelen til København for at konvojere til Norge. Selv gik han den 25de Juni med Hovedstyrken til Bornholm, hvor fra han detacherede Fregatterne Hejren og Ørnen, der med 4 mindre Orlogsskibe som Reserve skulde rekognoscere mod Carlskrona. De vendte tilbage med Melding om, at der i Carlskrona laa 14 helt ekviperede og 5 halvt færdige Orlogsskibe, medens man lige havde begyndt Udrustningen af 3 andre. Brigadér Reedtz meddelte ham desuden, at det rygtevis hed sig, at Carl XII var død og at der var afsendt 16,000 Md. fra Sverig til Lifland. Det sidste Rygte var ikke ganske grebet ud af Luften, idet der var sendt en, rigtig nok langt ringere, For-

---

[1]) Ordre til Siøblad af $^{9}/_{7}$; Wachtmeister til Def.kom. $^{12}/_{7}$. Jfr. Side 78; Adm.-koll. Koncept Prot. (Sv. Fl. Ark.).

[2]) Ordre af $^{20}/_{6}$.

stærkning til Østersøprovinserne. Ved Bornholm modtog Gyldenløve Ordre til at sende 4 nærmere betegnede Orlogsskibe, foruden de 4 ovennævnte Smaaskibe, til Norge samt at udnævne en Flagmand til at kommandere denne Eskadre. De ved Norge liggende Glückstadtske Skibe skulde slutte sig til ham. Styrken skulde være tilstrækkelig til at «modstaa den Gothenborgske Force»[1]). Gyldenløve, som den 20de Juli var bleven forstærket med «Christianus Vtus», «Sværdfisken», «Slesvig», «Neptunus» og «Engelen»[2]), ansatte Viceadmiral N. L. Barfoed som Eskadrechef, og da han havde erfaret, at den Glückstadtske Ekvipage kun havde sendt et Par Smaaskibe til Norge, medgav han ham følgende Skibe:

Orlogsskibet	Fyn	Viceadm. N. L. Barfoed.
»	Gyldenløve	Kapt. St. Becker.
»	Slesvig	» C. Boysen.
»	Neptunus	» S. Munck.
»	Sværdfisken.....	» H. Knoff.
»	Engelen[2])	» C. Wordeman.
Fregatten	Hvide Falk.....	Prlt. C. Güntelberg.
»	Sværmeren.....	Kaptlt. Th. Jensen.
»	Lossen.....	Prlt. G. Siewertz.
Snaven	Makrelen	Kaptlt. B. Eriksen.
Branderen	Hvide Due.	

Den 23de Juli forlod Barfoed Hovedflaaden[4]). Hans Instrux gik ud paa følgende: at sikre Trafikken mellem Danmark og Norge og avertere den københavnske Handelsstand om, at Islandsfarere og andre udgaaende Skibe nu kunde faa Konvoj[5]). Med Orlogsskibene skulde han gaa Øst om Læssø, under Vejs udspejde Gøteborg Eskadren og stoppe op ved Fladstrand. Fregatterne skulde følge den jyske Kyst, medtage de Skibe, der ønskede Beskyttelse, og med disse støde til Hovedstyrken, hvor-

[1]) Kgl. udf. Exped. 4/7 1708.

[2]) «Elefanten»s Journal, der fejlagtig nævner «Christianus IVtus».

[3]) Dette Skib var i daarlig Stand, men kunde dog bruges som Konvojskib.

[4]) Under 14/7 var der gaaet Ordre til Gyldenløve om foreløbig ikke at afsende Nordsøeskadren, men i Stedet derfor detachere Viceadmiral Reedtz med 12 Skibe til Danzig for at afhente 6000 Russere (Kgl. udf. Exped. 14/7 1762 og 1766). Men sidstnævnte Expedition blev stillet i Bero. Gyldenløve modtog først Ordren den 5te Aug. (Gyldenl. til Kongen 6/8 10).

[5]) Til Gyldenløves store Fortrydelse havde Kongen paa Dronningen af Englands Forbøn frigivet 10 opbragte svenske Englandsfarere, der med frit Lejde, efter at have afgivet Kanoner m. m., skulde følge Barfoeds Eskadre.

efter den samlede Styrke skulde afgaa til Laurvig, hvor «Meermin» og «Flyvende Dragon» vilde forene sig med den. Medens Fregatterne nu konvojerede videre til Lindesnæs og Frederikstad, skulde Barfoed holde krydsende under Skagen, anløbe Staværn og konvojere nedgaaende Skibe til Sundet. Med Gøteborg Eskadren maatte han ikke indlade sig i Kamp, hvis den var ham overlegen. Om fornødent skulde han sende Bud til Gyldenløve om Hjælp.

Barfoed havde under 7de August faaet Efterretning om, at den Gøteborgske Eskadre var oplagt, og at kun 2 Fregatter laa ved Marstrand; han vilde nu med sine 6 Orlogsskibe og «Makrelen» fortsætte Konvojeringen[1]). Men endnu den 12te laa han for Modvind i Sundet[2]); nævnte Dag rejste General Løvendal til Helsingør for at gaa om Bord i Eskadren[3]), han forandrede imidlertid Plan og rejste til Fladstrand. Den 16de August lettede Barfoed og stod Nord paa med 72 Koffardiskibe. Ved Anholt blev han stoppet af en stærk nordlig Storm, «Beskærmeren», der tillige med «Svanen» og «Lovise» var bleven underlagt Eskadren, mistede sin Fokkemast og maatte slæbes tilbage til København af «Sværdfisken»; ogsaa «Makrelen», der var sprungen læk, og nogle Koffardiskibe vendte om. Den 20de blev Eskadren observeret fra Varberg, den 22de naaede den Fladstrand, hvor den tog Løvendal om Bord, og den 26de August ankom den til Norge uden at være bleven forulæmpet af Gøteborg Eskadren[4]).

Den 17de Juli afsejlede Admiral v. Støcken med Orlogsskibene Fredericus IV^{tus}, Christianus V^{tus}, Prins Frederik og Delmenhorst samt Fregatten Raa og 2 Bombardergalioter til Hovedflaaden. Det havde holdt haardt at faa disse, gennemgaaende store Skibe bemandede. Der behøvedes 2667 Matroser, og man havde kun 1500 Normænd, c. 400 fra Hvervningen i Hamborg og Lybæk samt 50, hvormed «Engelen»s Besætning var bleven reduceret.

---

[1]) Barfoed til Overkrigssekr. $^{7}/_{8}$ 10 (Krigskancell. I. S.).

[2]) Püchler $^{9}/_{8}$ 1710; Chr. Lente til Broderen $^{12}/_{8}$ 1710.

[3]) Püchler $^{12}/_{8}$ 1710.

[4]) Barfoed til Overkrigssekr. $^{7}/_{8}$, $^{28}/_{8}$; Chr. Lente til Broderen $^{23}/_{8}$; Løvendals Mem. $^{30}/_{8}$ 1710.

De resterende 700 Mand maatte tages af de faste «Maanedstjenere» og af de andre Skibes Besætninger. Efter at Flaaden havde faaet denne Forstærkning, bestod den af følgende Skibe:

Avantgarde.

Orlogsskibet	Dannebrog	Kommandør I. Huitfeldt.
»	Justitia	Schoutbynacht C. Güntelberg.
»	Mars	Kommandør J. Liebedantz.
»	Fredericus IVtus.....	Admiral C. E. v. Støcken.
»	Norske Løve	Kom.kapt. C. Christophersen.
»	Delmenhorst	» C. T. Carl.
»	Prins Vilhelm	Kapt. C. Undall.
»	Oldenborg	» M. Bille.
Fregatten	Hejren	Kaptlt. H J. Rostgaard.
Snaven	Snarensvend	Prmlt. U. F. Suhm.
»	Mynden.....	» J. A. v. Paulsen.
Branderen	Haabet.	

Corps de Bataille.

Orlogsskibet	Nældebladet	Kapt. R. Krag.
»	Christianus Vtus.....	Viceadm. K. Reedtz.
»	Anna Sofie.....	Kom. H. C. Offenberg.
»	Sofie Hedevig	» C. C. Gabel.
»	Elefanten	Gen.-Adm.-Løjtnant U. C. Gyldenløve, Kom. F. Trojel.
»	Prins Christian.....	Kom.kapt. O. J. Thambsen.
»	Fredericus IIItius....	Kapt. V. Schindel[1]).
»	Charlotte Amalie....	» J. Vibe.
»	Havfruen	Schoutbynacht C. T. Sehested, Kapt. C. Koningh.
»	Tumleren	Kapt. S. C. Hagedorn.
Fregatten	Raa	Kaptlt. L. Reesen.
»	Højenhald	» M. Gude.
»	Ørnen	» P. Hansen.
Snaven	Flyvende Fisk	Ltnt. M. Løwe.
Branderen	Ravnen.	
»	Røde Hane.	

Arrieregarde.

Orlogsskibet	Island	Kapt. A. Rosenpalm.
»	Prins Carl	Kom. U. Kaas.
»	Mercurius[2])	» H. Gude,
»	Venden[3])	Viceadm. P. Raben, Kapt. J. Doss.

[1]) Overtog Kommandoen efter Kom.kapt. M. C. Boomveldt, der døde 18/6 paa Københavns Red.

[2]) Blev i Slutn. af Aug. sendt til Kbh. med Havari. Mandskabet kom om Bord paa «Ebenetzer», der først nu blev færdigt.

[3]) Til 22/7 ført af Schoutb. Güntelberg.

Orlogsskibet	Tre Løver	Kom. E. Deichmann.
»	Jylland	» P. Hjort.
»	Prins Frederik	Kom.kapt. V. Reesen.
Snaven	Pak an	Kaptlt. C. Blichfeldt.
»	Flyvende Abe	Prmlt. A. R. Seirøe.
»	Andrikken	» P. W. Hofftmann.
Branderen	St. Marcus.	

Forholdene paa denne anselige Flaade var fra første Færd alt andet end gode. Det er allerede omtalt, at Materiellet var mindre godt, og Personellet utilstrækkeligt; men Flaaden havde endnu 2 store Onder at bekæmpe: Proviantmangel og Sygelighed. Allerede 20de Juni erklærede Gyldenløve, at han ikke turde stikke i Søen, med mindre han fik Proviant for 6 Uger til. Han sejlede dog til Bornholm den 25de og sendte herfra stadige Anmodninger om Forsyninger. Under 3die Juli erklærer han, at han maa gaa tilbage til Køge Bugt, hvis Forplejningen udebliver, og knapt 14 Dage efter klager han over, at der kun i Ny og Næ kommer et enkelt Proviantskib, saa at man akkurat har fra Haanden til Munden. Tilmed er Øllet bedærvet, saa at Folkene bliver syge af at drikke det. Generalkommissariatet svarede, ganske som det havde svaret Raben paa Nordsøeskadren, at Skylden var Skibschefernes, der havde ladet Provianten staa paa Magasinet, men at der var afsendt 1 Skib med Brød, 2 med Øl, og at flere vilde følge efter. Etatsraad O. Hansen, der siden 13de Juni var om Bord paa Flaaden som Komiteret, beviste imidlertid, at Magasinet havde været utilstrækkelig forsynet, og at dette var Grunden til, at Skibene havde manglet 3900 Tdr. Øl m. m.

Foruden med Proviantmangel maatte Flaaden ogsaa kæmpe med Sygdom. Det var Rabens Eskadre, der havde ført den med sig til Flaaden, og i Begyndelsen holdt den sig til hans Skibe. Midt i Juli, da Gyldenløve laa ved Bornholm, indberettede han og O. Hansen[1]), at «Gyldenløve», «Mercurius» og «Slesvig» havde mange Syge, sidstnævnte alene 67 Matroser og 40 Soldater. I Nexø og Svanike var der landsat 130 Syge med Feltskær og Medicin; Dødeligheden var dog kun ringe. Paa dette Tidspunkt havde Flaaden i alt omtrent 650 Syge, men Tallet steg hurtigt, Sygdommen bredte sig til alle Skibene og 20de August stod henved 2000 Matroser og 640 Soldater paa Sygelisterne[2]).

[1]) Gen.kom. til Overkrigssekr. 10/7 1710.

[2]) Opgørelse i Eskadreprotokollen.

I Slutningen af Juli rapporterede Gyldenløve til Kongen, at han nu kun havde Proviant til 3 Uger og Øl til et Par Dage; i Krigsraadet havde Meningerne om, hvad der under disse Omstændigheder skulde gøres, været delte; selv var han stemt for at foretage et Kryds over mod Carlskrona; men kun 3 af Krigsraadets Medlemmer fulgte ham; 2 vilde blive ved Bornholm og afvente Tilførsler, medens 5 strax vilde gaa til Køge Bugt og der indtage Forsyninger. Man blev da liggende ved Bornholm; af Expeditionen mod Carlskrona blev der intet, da man havde erfaret, at der laa 23 Orlogsskibe i Havnen; disse forholdt sig i øvrigt ganske passivt; kun af og til løb nogle af de mindre Skibe ud for at rekognoscere. En sjælden Gang kom der Forsyninger til den danske Flaade, men baade i kvantitativ og kvalitativ Henseende lod de meget tilbage at ønske; Øllet var slet, Bryghusforvalter G. Klaumann havde tappet det paa bedærvede og ildelugtende Tønder. Indtil 4de August var der ikke indløbet nogen Ordre fra Kongen; Vinden var gunstig for Flaadens Hjemsejlen, men følgelig lige saa ugunstig for de ventede Proviantskibe; man besluttede da at forlade Stationen og sejle til Sundet. Forinden medtog Gyldenløve de tjenstdygtige Rekonvalescenter og sendte nogle Krydsere Øst paa for at iagttage den svenske Flaade. Den 5te lettede han og stod Vest paa; kort efter mødte han «Hejren», der overførte en Lakej med Ordre til at oppebie Proviantskibene. Op ad Dagen kom der da ogsaa nogle faa Transportskibe med Forsyninger, som dog var ganske utilstrækkelige. Ved denne Lejlighed fik Gyldenløve endelig Kongens Ordre af 14de Juli om at afsende Viceadmiral Reedtz med 12 Orlogsskibe til Danzig for at afhente 6000 Russere tillige med Fangerne fra Elbing og konvojere Transporten til København; Eskadren skulde i den Anledning yderligere provianteres for 6 Uger[1]). Gyldenløve holdt da Krigsraad, og det blev besluttet alligevel at gaa hjem. Flere af Skibene havde lidt Havari; «Mercurius» maatte som usødygtigt sendes til København, Gyldenløve udbad sig «Ebenetzer» i Stedet. Den 6te om Morgenen sendte han «under Sejl ud for Stevns» Kongen en Skrivelse, hvori han klagede over Tilstanden. I Krigsraadet var der Enighed om Umuligheden af at sejle til Danzig med saa slet forsynede Skibe; Flaaden havde aldrig paa hele Togtet været forsynet med Øl og Brød for 6 Uger paa en Gang; Provianten var

[1]) Gyldenl. til Kongen $^{6}/_{8}$; Kgl. udf. Exped. $^{14}/_{7}$ 1762.

kommen i saa smaa Partier, at man stadig havde haft nok at gøre med at modtage den; dette var en af Grundene til, at man intet havde kunnet foretage mod Carlskrona.

De stadig tilbagevendende Klager over den slette Proviantering og deraf følgende Sygelighed — Gyldenløve skrev, at han 6te August havde 1500 syge — gjorde Regeringen betænkelig. Den 7de August holdt Konseillet en Konference med Generalkommissariatet[1]), der forklarede, at man oprindelig kun havde faaet Ordre til at proviantere Admiral v. Støckens Eskadre, der skulde tælle 14 Skibe. Ikke desto mindre havde man forsynet hele Flaaden til 21de Juli; men nogle Skibschefer havde ladet en Del af deres Proviant blive staaende paa Magasinet. Dette var saaledes Tilfældet med Kaptajn Cl. Wordeman paa «Engelen»; han havde givet Proviantsedlen til sin Løjtnant, men denne havde i en Maaned gaaet med den i Lommen, uden at Kaptajnen havde spurgt om den. Kommissariatet kunde bestemt udsige, at der havde været Forraad til Stede af alle Sorter, undtagen af Eddike, lige til 21de Juli. Yderligere havde man, da man efter Flaadens Afsejling 14de Juni opdagede, at der var efterladt en Del Proviant, lastet nogle Transportskibe dermed; disse var klare den 21de, men naaede paa Grund af Modvind først den 30te Flaaden. Den 18de Juni blev der udgivet en ny Kostseddel for en Maaned; Proviantskibene naaede inden 8de Juli Flaaden, der nu var forsynet til 18de August; 3dje Juli blev endnu en Kostseddel udstedt; Skibene var klare den 21de, men blev holdte tilbage, da Flaaden ventedes hjem fra Bornholm. Man indrømmede, at der havde været Mangel paa haardt Brød; men heri var Generalkommissariatet uden Skyld. Skulde hele Flaaden forsynes fra Hovedstaden, maatte Bagningen begynde et halvt Aar forinden, men nu havde man i Aarets første Maaneder maattet bage til Hæren i Skaane. Der havde været Mangel paa Magasinkorn, og det slette Vejr havde hindret Møllerne i at arbejde, saa at Bagerne ikke kunde faa Mel; man havde da bestilt Brød i Købstæderne i Danmark og Hertugdømmerne, ja endog i Lybæk og Danzig — sidstnævnte Sted formodentlig til Transportflaadens Forsyning. I alt androg Bestillingerne henved det dobbelte af Flaadens Behov, der maanedlig beløb sig til 2581 Tdr.

Hvad Øllet angik, saa havde en sagkyndig Kommission nylig

[1]) Protokol over Konferencen i Sehesteds Arkiv.

synet 24 Fade, der var hjemkomne for 3 Dage siden, og 28; der havde været hjemme i 3 Uger. Alt var udrikkeligt; men det kunde ikke afgøres, om Skylden laa i selve Øllet eller i Fadene. Tøndestaverne var uden Afsmag, og Bryggersvendene vilde gøre Ed paa, at intet Øl var hældt paa Tranfade. Nogle mente, at man om Bord havde fyldt Tønderne med Søvand og brugt dem som Ballast; men Etatsraad Ole Hansen paastod, trods Bryggernes Protest, at Øllet stedse havde været udrikkeligt; rimeligt var det, at det ikke havde kogt længe nok eller var hældt for varmt paa Fadene. I øvrigt kunde selv det bedste Øl ikke holde sig længere end 3—4 Uger om Bord. Generalkommissariatet fastholdt, at Eskadrerne ikke inden Afsejlingen havde medtaget hele den dem anviste Proviant, hvad enten Skylden nu laa hos Cheferne eller hos Magasinerne; man indrømmede, at det var vanskeligt at klargøre saa mange Skibe paa en Gang; men saaledes havde det bestandig været [1]). Man tilstod, at der ikke havde været tilstrækkeligt Brændsel paa Magasinet, men fralagde sig al Skyld derfor: man manglede Transportskibe; endelig udtalte Generalkommissariatet, at man havde sendt Hospitalsskibet Carlshavns Vaaben, en tidligere svensk Prise, til Flaaden; den rummede kun 60 syge, og i den Anledning blev nu «Søhunden» klargjort, men selv om man sendte 20 Hospitalsskibe, var dette ikke nok. Det værste var imidlertid, at der manglede Penge; man havde ikke engang kunnet faa de 4000 Rdlr., der var assignerede paa Bornholms Amtstue, da Kassen var tom.

Af denne Redegørelse fremgik det tydeligt nok, at Flaadens Forsyninger havde været saare mangelfulde; Generalkommissariatet stræbte, som rimeligt var, at rense sig selv for Skyld, men det indrømmede, at det havde skortet paa Brød og Brændsel, at Øllet var slet, og at der ikke var truffet betryggende Foranstaltninger til de Syges Pleje. Paa Flaaden tilskrev man naturligvis Kommissariatet hele Skylden; Gyldenløve paastod, at det havde opfundet et Middel til at holde Folkene i Live uden Mad og Drikke [2]). Regeringen besluttede da ogsaa at høre den anden Part, og den 9de August indtraf Gehejmeraaderne Christian Sehested og Otto Krabbe om Bord paa «Elefanten». Deres Instrux, der

[1]) Ved en tidligere Lejlighed havde Raben klaget over, at der paa Magasinet kun fandtes 1 Maal og 1 Vægt, hvad der i høj Grad forhalede Udleveringen.

[2]) Gyldenl. til Gehr. Sehested 7/8 10.

først er underskrevet paa Jægersborg 11te August, gik ud paa, at de skulde undersøge «hvis (hvilke) Defekter der kan være, saa ogsaa hvad Provisioner er bleven henskikket og virkelig til Flaaden er leveret». De skulde examinere Officererne, om de virkelig havde modtaget den anviste Proviant, forfatte «rigtig Instrument» over Forhøret og endelig «deliberere» med General-Admiral-Løjtnanten og Krigsraadet, om hvad der i øvrigt var at gøre.

Lørdag den 10de og Mandag den 12te August forhandlede de to Gehejmeraader med Flaadens Kommanderende, og den 13de indsendte de Beretning til Kongen om Expeditionen. En foreløbig Melding havde de allerede sendt den 10de. Deres Hovedindtryk var, at Magasinerne ikke fra første Færd havde været fuldt forsynede. Denne Fejl havde det været umuligt at bøde paa; det hjalp ikke, at Kommissariatet sendte Supplementsforsyninger; thi, naar der kom nye Forraad af en Sort, var andre Sorter fortærede, saa Flaaden blev aldrig sejlklar. En kostbar Tid gik tabt med Disputer mellem Flaade- og Skibscheferne og Forplejningsmyndighederne i Land. Nu havde man efter Aftale med Ole Hansen stoppet dette Uvæsen. En Inkvisition maatte til for at komme til Bunds i Sagen; ogsaa for at undgaa nedsættende Kritik fra de Allieredes Side maatte man søge at finde de Skyldige, som maatte straffes. Den 8de og 9de August var der indtruffet nye Forsyninger til Flaaden, men det var umuligt at sige, hvor længe de vilde strække til. Sundhedstilstanden var nu i Fremgang; der var kun 1500 Syge, og af Dødsfald var der siden Flaadens Udløb kun forekommet 150. Gyldenløve og Dr. Jens Bing havde gjort alt muligt for at hjælpe de Syge; Admiralen havde forstrakt Etatsraad Hansen med 1500 Rdlr. Beretningen slutter med følgende Udtalelse: «Vi er af de Tanker, at, om en Inkvisition nogen Sinde behøves, det da her maa ske. Gud alene kan forandre Omstændighederne og Udgangen af alle Sager, men af saadanne Anstalter, som vi her har set, kan intet godt hverken haabes eller ventes. Thi naar D. M. efter 10 Aars Fred trænger til det, som under Krigen behøves, saa synes os uforgribeligt, at ingen utidige Replikker eller Undskyldninger maa finde Sted, men Skylden bør træffe de Skyldige saa vel til D. M. som de tro Undersaatters Fornøjelse, blandt hvilke de vel menende over sligt ret inderlig græmme sig, over at der i en aabenbar deklareret Krig befindes saa mange aabenbare Defekter.»

Indberetningen af 10de August lod Kongen Dagen efter be-

svare af Gehejmeraad D. Vibe: De Syge skulde evakueres dels til Køge og Omegn, dels til København, hvor Matroserne skulde sendes til Søkvæsthuset, Soldaterne til Ladegaarden. Deres Hængekøjer skulde omhyggelig renses, inden de toges i Brug til andre. Mandskabet skulde omfordeles, saa at Besætningerne blev ensartede paa alle Skibe; Fynske hvervede Regiment vilde blive indskibet i Stedet for de syge Soldater, og endelig vilde der blive gjort de yderste Anstrængelser for at skaffe fornøden Proviant. Gyldenløve fraraadede paa det bestemteste at sende de Syge til København; de gik meget snarere til Grunde der, og det var langt vanskeligere at faa dem, der kom sig, tilbage til Flaaden[1]). Hans Indsigelser hjalp imidlertid ikke noget. Det synes endog, som om Kongen ikke har fæstet rigtig Lid til Meldingerne om Sygeligheden paa Flaaden; det lader til, at han har troet, at der bag Jeremiaderne laa en Ulyst til længere at holde Søen. I et Brev af 23de August meddelte Chr. Sehested Gyldenløve, at Gehejmeraad, Admiral Fr. E. Giedde med et Par Læger vilde komme om Bord for at undersøge Sundhedstilstanden; det paalagdes Flaadens Kommanderende paa enhver Maade at hjælpe Gehejmeraaden til at komme til Sandheds Erkendelse. Gyldenløve blev rasende over den Mistillid, der vistes ham, og udtalte i et skarpt Brev til Sehested sin Harme over, at man søgte at indbilde Kongen, at Klagerne var overdrevne. Han forsikrede, at Simulanterne skulde man nok selv helbrede med nogle Prygl; men den Kur hjalp ikke paa dem, der virkelig fejlede noget. Alle Chefer havde energisk bekæmpet Sygdommen, og nu fik de til Løn, at man tvivlede om en Ting, der var saa let at oplyse. Resultatet af Gieddes Besøg, der fandt Sted den 24de, blev, at kun de syge Soldater sendtes til København[2]).

Første Akt af Flaadeoperationerne i 1710 var nu til Ende. Det var ikke store Ting, man havde tilsigtet, men man havde naaet endnu mindre. Det var en fuldstændig rigtig Tanke at sende en Eskadre til Nordsøen og en anden til Østersøen; men Planen blev slet udført særlig paa Grund af Administrationens ovenfor omtalte grove Forsømmelser, der medførte en Række Uheld og Ulykker. Om Fjenden havde man kun mangelfulde

---

[1]) Gyldenl. til Konseil. 12/8 10.

[2]) Alle her benyttede Aktstykker angaaende Undersøgelserne af Provianteringen m. m. findes i Chr. Sehesteds Arkiv.

Efterretninger, og dette bidrog til, at man begik den store Fejl at hjemkalde Rabens Eskadre, som alligevel strax maatte erstattes; dette skabte Usikkerhed og Uro og besværliggjorde Flaadens Indøvelse. Og dog tør man ikke sige, at Flaaden ingen Nytte gjorde. Fra sin Station ved Bornholm hindrede Østersøflaaden den svenske Hovedflaade i at løbe ud. Til Held for Danmark havde denne de største Vanskeligheder at kæmpe mod. Raadet bad indtrængende Wachtmeister om at sætte sig i Bevægelse, da Rigets Velfærd beroede herpaa; men General-Admiralen svarede, at et Udfald med kun halvt bemandede Skibe vilde medføre Flaadens fuldstændige Tilintetgørelse[1]). Den danske Flaade beherskede faktisk Østersøens vestlige Del, og dens Krydsere foruroligede de pommerske Kyster, hindrede de Svenskes Handel og gjorde mange Priser[2]). Men overfor de store Foretagender gøs man tilbage, og det gør et nedslaaende Indtryk at se, at der intet blev foretaget mod det utilstrækkelig beskyttede Carlskrona. Flaaden var dog forsynet med Brandere og raadede ogsaa over et Par Bombarderskibe. Hovedindtrykket af Flaadeoperationerne i den her skildrede Periode er, at der har hersket stor Uorden i Administrationen, til Dels paa Grund af, at man havde styrtet sig ind i Krigen uden at raade over de nødvendige Pengemidler. Et stort Held var det endda, at Fjenden snarere var værre end bedre faren.

Vaaren og Sommeren 1710 gik saaledes hen uden at bringe noget Sammenstød mellem de nordiske Flaader; de røgtede begge deres rent defensive Hverv, og under deres Beskyttelse blev Hærene reorganiserede, saaledes at man kunde tænke paa offensive Foretagender. Dette gjaldt særlig for Danmark-Norges Vedkommende, der i høj Grad trængte til at genoprette sin militære Prestige. Frederik IV var den første og i længere Tid den eneste, der holdt paa Nødvendigheden af saa snart som muligt at fornye Angrebet paa Sverig. Hans Bestræbelser for at faa Hjælpetropper

---

[1]) Adm.koll. Koncept Prot. (Sv. Fl. Ark.).

[2]) J. D. Wilsters Rapport dat. «Beskærmeren» ved Jasmund $^{24}/_{7}$ (Krigskancell. I. S.).

fra de Allierede og for at leje Tropper i Udlandet var sikkert nok et Udslag af hans Ønske om atter at gaa angrebsvis til Værks[1]). Saaledes blev Situationen ogsaa opfattet i Sverig. I Begyndelsen af Maj skriver Stenbock, at de Danske af al Magt ruster deres Flaade og forstærker deres Hær «at vilja dermeth åter giöra en landstigning uppå Skåne»; han havde erfaret, at de Danske ventede 7—8000 norske Soldater og, «om Gud det nådeln eij afwärgar, 26,000 Ryssar», der skulde lande i Sverig, uvist hvor[2]). I Juli drøftede man i Københavns diplomatiske Kredse Muligheden af en Landgang i Skaane[3]), og snart vidste man, at alle Regimenter skulde være marchefærdige den 26de August[4]), hvilket passede godt nok med den snart derefter paafølgende Efterretning om Flaadens Hjemkaldelse. Der var i øvrigt allerede tidligere fastsat forskellige Tidspunkter for Afdelingernes Opbrud, saaledes 1ste Juni og 11te Juli[5]); dette er et Vidnesbyrd om Kongens Utaalmodighed efter at begynde Operationerne; men alle sagkyndige Folk var paa det rene med, at Tidspunktet var for tidligt valgt; selv langt ind i August erklærede baade Lente og Reventlow, at Hæren ikke var operationsdygtig. De var ganske vist begge satte ud af Spillet; men de fulgte Begivenhederne som stærkt interesserede, sagkyndige Tilskuere, og deres Mening deltes ganske af Løvendal. Det skal have været den russiske Gesandt, der ivrigst raadede til at optage Operationerne i Slutningen af August[6]), og det er rimeligt nok, at han har haft et Ord med i Laget; thi Sagen kunde kun gennemføres under de russiske Hjælpetroppers Medvirken. Hermed havde det imidlertid lange Udsigter; Oberst B. Meyer, der skulde forhandle med den russiske Regering om disses Afsendelse, naaede først 7de September til Kronstadt, og kom ikke tilbage til Danzig, hvor Hjælpekorpset befandt sig, før 11te Oktober[7]); men i Danmark troede man midt i August, at Tropperne var marchefærdige.

Det synes oprindelig at have været paatænkt, at den russiske Flaade, støttet af en dansk Eskadre under Viceadmiral K. Reedtz,

---

[1]) Püchler $^{26}/_{4}$ 10.
[2]) Stenbocks Mem. $^{26}/_{4}$ 10 (Linköping Stiftsbibl.).
[3]) Püchler $^{8}/_{7}$ 10.
[4]) do. $^{29}/_{7}$ 10.
[5]) Kgl. udf. Exped. $^{5}/_{4}$ 729, $^{18}/_{6}$ 1503—1504.
[6]) Püchler $^{9}/_{8}$, $^{16}/_{8}$; C. Lente til Broderen $^{19}/_{8}$ 10.
[7]) Jfr. Side 44 f.

skulde foretage en Expedition til Stockholms Omegn. Kongen skrev under 21de Juli til sin Envoyé i Rusland, Just Juel, at Gyldenløve havde beordret Reedtz til at slutte sig til den russiske Flaade med en Del Skibe. Hvis Resultatet ikke blev godt, maatte Rusland selv bære Skylden, da det havde forsømt at forsyne Danmark med Penge; lykkedes derimod Expeditionen, forbeholdt Kongen sig sin Del af Udbyttet[1]). Dagen efter udfærdigede Gehejmeraad Chr. Sehested en Instrux for Reedtz, hvori han gav ham en Oversigt over de Punkter, som «salig Baron Juel»[2]) havde udset som særlig egnede til at gøre Landgang ved: enten mellem Trosa og Sødertelje i Sødermanland eller ved Norrtelje i Upland. Mislykkedes Landgangen her, skulde man hærge «Østerjylland» (Østgøtland), der var et fedt Land. Reedtz skulde korrespondere med Envoyé Juel om Sagen, der i høj Grad interesserede Czaren[3]). Dette Grundlag var imidlertid ikke af den Natur, at man kunde handle derefter. Planen maatte nøjere undersøges og drøftes, og dette fandt Sted i et Krigsraad, som Gyldenløve afholdt paa Flaaden den 5te August. Man kom her til det Resultat, at Foretagendet var ganske umuligt af mange Grunde. For det første kunde man ikke afsejle, inden man havde faaet 2 Maaneders Proviant om Bord, og det vilde tage lang Tid; dernæst var det en vovelig Sag at dele Styrken; den Eskadre, der skulde detacheres til Finske Bugt, gik en uvis Skæbne i Møde, da man ikke saa sig i Stand til at blokere Carlskrona. Hertil kom, at de middelstore Skibe led af adskillige Mangler, medens de største ikke kunde anvendes i Søen efter Mikkelsdag[4]). Hermed faldt da denne ganske løse Plan til Jorden, men kun for snart efter at opstaa i en ikke meget bedre Skikkelse. Strax efter at Gyldenløve havde afsendt sin Beretning til Kongen, fik han en ny Ordre fra denne om at undersøge, hvorledes man bedst kunde anvende de russiske Hjælpetropper, efter at Flaaden var bleven provianteret for 2 Maaneder.

Den 10de August kom den russiske Gesandt om Bord paa «Elefanten»[5]) for at forhandle med Gyldenløve, sandsynligvis ogsaa med Gehejmeraaderne Sehested og Krabbe, der netop i de

[1]) Geh. Reg. $^{21}/_{7}$ 10.

[2]) General-Admiral Jens Juel.

[3]) Koncept af $^{22}/_{7}$ 10 i Sehesteds Arkiv.

[4]) Gyldenløve til Kongen $^{6}/_{8}$ 10.

[5]) «Elefanten»s Journal.

Dage var paa Flaaden. Den 11te holdt Gyldenløve Krigsraad, og Dagen efter indsendte han til Kongen de Udtalelser, som han selv, de øvrige Admiraler og de ældste Kommandører havde fremsat under Mødet. Gyldenløve mente — og hans Mening deltes af næsten hele Krigsraadet — at en Landgang i Stockholms Nærhed var en vanskelig Sag med 10,000 Md. Hertil kom, at ingen rigtig vidste, hvor det russiske Korps var, og hvor det skulde indskibes. Den russiske Gesandt havde udtalt, at det skulde tages om Bord i Libau eller muligvis i Riga; men førstnævnte Stad havde kun en Red, ingen ordentlig Havn; her kunde Flaaden ikke ligge trygt, hellere maatte den tage Station under Øland, skønt det da vilde blive vanskeligt at faa betimelig Meddelelse om, naar Transportflaaden afgik fra Libau. Skulde det vise sig, at Tropperne, samledes ved Riga og man havde beredt sig paa at indskibe dem ved Libau, vilde man spilde 10 Dages Tid; 3—4 Dage vilde yderligere hengaa med Indskibningen, og var Vinden saa ikke føjelig, vilde en uberegnelig Tid gaa tabt. Det var et stort Spørgsmaal, om den Skade, man kunde tilføje Sverig ved at hærge Stockholms Omegn, vejede op mod den Fare, den slet rustede Flaade løb ved denne Expedition. Den svenske Hovedflaade, som ikke kunde spærres inde i Carlskrona, kunde i Ro forstærke sig, løbe ud og forene sig med den Nyenske Eskadre. Saa maatte man da hellere føre Tropperne over til Sjælland, skønt Vejen var længere. Hvis det var Meningen, at Planen skulde gennemføres, maatte han have positiv Ordre om, hvor længe Flaaden skulde vente paa Transportflaaden; thi uforsvarligt var det at lade de store Skibe holde Søen i Oktober. I alle Tilfælde maatte Barfoeds Eskadre atter forenes med Hovedflaaden.

Den eneste, der fremsatte et positivt, om strategisk Blik vidnende Forslag, var Schoutbynacht Chr. Th. Sehested. Efter at have gjort Rede for den store «Hazard», der vilde være forbunden med Transporten af de russiske Tropper, saa længe Sverig var stærkest i Østersøen, udtalte han, at det kunde være ønskeligt at forsøge paa at forsænke Indløbene til Carlskrona, hvad flere Sømænd ansaa for muligt. Helst saa han dog, at man tog Tropper om Bord i København, alarmerede Skaane grundigt ved at kaste dem i Land omkring Helsingborg, for derefter, naar Svenskerne havde trukket deres Tropper Syd paa, atter at indskibe Landgangskorpset og sejle til Hisingen. Her skulde Normændene støde til; i Løbet af 4—5 Uger kunde da Gøteborg tages og den

derværende Eskadre ødelægges. Herved vilde man opnaa større Fordele end ved at erobre hele Skaane; thi Handelen paa Nordsøen og Forbindelsen med Norge vilde blive fri, Indtægterne vilde stige, medens Svenskerne vilde gaa Glip af den Hjælp, som Sømagterne hidtil indirekte havde ydet dem[1]).

Schoutbynacht Sehesteds Plan var naturligvis ikke helt let at realisere; men den havde da et virkeligt Maal, Gøteborg Eskadrens Ødelæggelse var endog ret betydelige Ofre værd; der skulde dog gaa flere Aar hen, inden den blev optagen og gennemført.

Begejstringen for «Transporten» var saaledes ikke overvældende i Flaaden, men ikke desto mindre fastholdt Kongen sin Plan om en Landgang i Stockholms Omegn. Den 19de August konfererede Overgeneralen med Konseillet, og man enedes om at sende Transportflaaden til Memel for at afhente de lovede 6000 Russere tillige med de Tropper, som Czaren vilde give ud over dette Tal. Gyldenløve skulde imidlertid holde sig paa Danzigs Red for at dække Transportflaaden, der af lettere Skibe blev eskorteret til Memel. Naar alt var indskibet, skulde Gyldenløve afholde Krigsraad, angaaende hvad der videre var at gøre, og Flertallets Mening skulde udføres inden sidste September. Opgav man Planen, skulde det russiske Rytteri landsættes paa Bornholm, hvorefter man vilde hærge Øland og Gulland samt bombardere Calmar. Ved København var det paatænkt at oprette en Lejr, og, hvis Flaadens Demonstrationer trak Fjenden bort fra Skaane, vilde Hæren gaa derover og tage Helsingborg. Til Norge skulde sendes 1500 Ryttere og 3—4000 Md. Fodfolk[2]). Om alt dette fik Gyldenløve naturligvis Meddelelse; det paalagdes ham at sende en Fregat til Memel for at søge Forbindelse med den danske Gesandt i Rusland, samt at give Czaren Melding om Ankomsten til Danzig. Endelig fik han Ordre til at holde de russiske Tropper, blandt hvilke der muligvis var smitsom Sygdom, strængt afsondrede fra de danske[3]). Der skulde nemlig ogsaa danske Tropper om Bord under Generalløjtnant Schønfeld, hvem Scholten under 16de August havde sendt Meddelelse om, at man samlede Tropper ved København for at skride til Expeditionen, og at Generalløjtnanten

---

[1]) Krigsraadets Votering i Chr. Sehesteds Arkiv.

[2]) Uddrag af Forh. i Chr. Sehesteds Arkiv.

[3]) Ordre til Gyldenløve af 1/8 (Krigskancell. indk. Sag.).

formodentlig snart vilde faa Ordre til at møde[1]). En saadan blev da ogsaa udfærdiget den 20de August; 3 Dage efter Ordrens Modtagelse skulde Schønfeld være i Hovedstaden; 2 Dage senere afsendtes en lignende Ordre til Generalkvartermester Scheel, der skulde overlade Ledelsen af Arbejderne paa Fredericias Værker til en Ingeniørkaptajn og ufortøvet rejse til København[2]). Der blev udfærdiget en meget udførlig Instrux for Schønfeld, der sammen med Brigadér v. Eynden var udpeget til at føre de 8 Bataillonner, man vilde indskibe i København. Med Expeditionen, om hvis Formaal Schønfeld fik udførlig Besked, skulde der følge en Ingeniør med 2 Konduktører og en Del Værktøj for Jordarbejdere. Landgangsstedet skulde nemlig befæstes tillige med alle de Defileer, man under Fremrykningen fik i Ryggen. Stockholm skulde tages og derefter plyndres under Iagttagelse af den strængeste Disciplin (!). Alle Kostbarheder skulde bortføres, Brandskat paalægges baade Staden og Landdistrikterne. Regeringens Medlemmer skulde tages til Fange og føres til Danmark; ved Løfter og Trusler vilde man formaa Befolkningen til at agere Spioner. Det var paalagt den danske og russiske General at arbejde i god Harmoni, holde Styrken samlet, hævde Mandstugten, og lade Korpset i god Orden gaa om Bord, naar Foretagendet var udført[3]).

Det er ikke let at forstaa, at den besindige Scholten har haft noget at gøre med denne fantastiske Plan, som satte den danske Flaade paa Spil uden Udsigt til nogen virkelig Vinding. Det vilde være en ren halsløs Gerning i det stormfulde Efteraar at øve Strandhug paa Sødermanlands og Uplands Kyster med en daarligt udrustet Flaade og et slet organiseret Landgangskorps, taget fra 2 vidt forskellige Hære; tilmed vilde man være langt borte fra sin Basis, have en stærk svensk Eskadre i Flanken og den svenske Hovedflaade i Ryggen. Planen var da ogsaa dødfødt, og intet alvorligt Forsøg blev gjort paa at kalde den til Live.

Derimod lykkedes det ikke Gyldenløve at undlive den mindre fantastiske, men for Øjeblikket ikke synderlig gavnlige Plan at

---

[1]) Scholtens Prot. $^{16}/_{8}$ 10.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{8}$ 1982, $^{22}/_{8}$ 1984. Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{9}$ 2123 meddeler, at Schønfeld paa ny har overtaget Kommandoen i Hertugdømmerne.

[3]) Schønfelds Instr. i Krigsforhold under Fr. IV. A.

hente det russiske Hjælpekorps, og det skønt han i et udførligt Indlæg af 27de August fremstillede Faren ved at ligge med Flaaden under Kurlands Kyst. Aarstiden var for vidt fremskreden, Skibene i slet Stand og daarligt bemandede, Svenskerne, hvis Flaade var intakt, vilde faa alt for let Spil med den store Transportflaade. Men selv om de ikke angreb den danske Flaade, kunde de benytte dens Fraværelse til et Stød mod København, hvis Havn de kunde «forsiuncke», og som de kunde ødelægge ved et Bombardement[1]. Alt var forgæves, «Transporten skulde gøres», og der blev taget alvorligt fat paa at samle en Transportflaade og bringe Orlogsflaaden i Orden. Den 19de August var der sluttet Certepartier med 81 Skippere, hvis Fartøjer, af tilsammen 3071 Læsters Drægtighed, skulde apteres paa Holmen, og i de følgende Dage blev der fragtet endnu flere Skibe[2]. Den samlede Transportflaade blev paa 90 Skibe; deraf var de 77, hvis Drægtighed varierede mellem 20 og 65, og som tilsammen maalte 2562 Læster, bestemte til at overføre 2022 Ryttere med Heste, medens de 13 øvrige, der gennemgaaende var meget større, tilsammen 1013 Læster, skulde tage 4030 Infanterister om Bord. Det største Skib, «Kronprindsen», var paa 170 Læster og skulde rumme 600 russiske Soldater[3]. En Del af disse Skibe ankom til Flaaden 31te August. Soldatesken om Bord blev til Dels afløst; 23de August blev der udstedt Marchebestemmelse for Fynske hvervede Regiment, som den 26de August skulde gaa om Bord ved Søholm i Stevns[4]. Foruden samtlige «Knægte» efterlod Regimentet, hvis Styrke var 1396 Md., i København 261 Syge og 59 Kommanderede[5]. Samtidig blev der sendt henved 700 syge Soldater af de sjællandske Landregimenter og Ribe Stifts Regiment fra Flaaden til Ladegaarden, hvor der i Forvejen henlaa 300; da her kun var Senge til 450, maatte de Deputerede af Finanserne skaffe Sengeklæder til 5—600 Md.[6] I de første Dage af September blev der i København landsat 85 Md. af Østsjællandske, 93 af Vestsjællandske og 53 af Ribe Stifts Regimenter[7],

[1]) Dateret: Skibet Elefanten til Ankers i Køge Bugt $^{27}/_{8}$ 10.
[2]) Dsk. Kopibog $^{19}/_{8}$ 145, 158—239, $^{28}/_{8}$ 307—308.
[3]) Krigskancell. I. S.
[4]) Dsk. Kopibog $^{23}/_{8}$ 257.
[5]) do. $^{30}/_{8}$ 317; Citadellets Regnskab.
[6]) do. $^{10}/_{8}$ 146.
[7]) do. $^{5}/_{9}$ 368—369, $^{6}/_{9}$ 371.

og den 12te September blev det befalet at hjemsende det Mandskab af Landregimenterne, som ikke var paa Flaaden[1]).

Paa Listerne over de Syge om Bord og i Land opførtes den 20de August 1992 Matroser og 639 Soldater; den 25de var Tallene henholdsvis 1955 og 680. Dagen forinden var der ankommen 79 Md. til Flaaden, og den 31te blev 883 Md. af Fynske hervede Regiment fordelte paa 8 af Orlogsskibene. Den 11te September blev 294 Matroser og 95 Soldater, der nogenledes var kommen sig, afgivne til Besætning paa Transportskibene, og endelig afleverede Flaaden den 13de September inden Afsejlingen 650 Syge[2]). Med et rundt Tal kan de Syges Antal paa dette Tidspunkt anslaas til 3000 Md.[3]) Matroshvervningen blev standset den 12te September[4]).

Flaaden blev forstærket med flere Orlogsskibe. Den 2den September ankom «Ebenetzer» og «Sværdfisken», den 4de kom Admiral Barfoed tilbage fra Norge med «Lovise», «Svanen» og «Fyn», den 8de kom «Beskærmeren» fra København[5]), og den 13de var 83 af Transportskibene ankomne til Køge Bugt, hvor de modtog deres «Seinebrev» (Taktik og Sejlorden). Alt var saaledes beredt til Afsejling; det vil sige, man havde gjort, hvad man evnede; men den kommanderende Admiral var ikke tilfreds med Tilstanden. Om Fjenden havde han 3dje September erfaret, at 24 Orlogsskibe laa i Carlskrona med Besætninger, der var stærkt svækkede af Sygdom. Det var Kaptajn C. Güntelberg paa «Hvide Falk», der bragte denne Efterretning; han havde rekognosceret omkring Carlskrona, var den 24de August bleven jaget af 4 svenske Skibe, men var tyet ind under Sandvig Batteri paa Bornholm, ved hvis Hjælp Forfølgningen blev standset. Gyldenløve detacherede 4 Orlogsskibe og 2 Fregatter, der drev Svenskerne i Havn. Efter gentagen Forespørgsel fik han endelig den 6te September at vide, at Flaaden skulde gaa til Danzig, hvor baade de russiske Tropper og de svenske Fanger fra Elbing befandt sig; med Orlogsskibene kunde han efter Omstændighederne ankre her

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{9}$ 2111. Af Østsjællandske Rgt. var der $^{29}/_{8}$ 603 Md. København, af Vestsjællandske 983, af Fyns Stifts 377 Rekrutter, Syge og Kommanderede. (Citadellets Rgnsk.)

[2]) Uddrag af Eskadreprotokollerne i Prov. Ark.

[3]) I København anslog man de Syges Antal til 6000 (Püchler $^{26}/_{8}$),

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{9}$ 2117.

[5]) «Elefanten»s Journal.

eller holde krydsende; foretrak han det, kunde han med Flaadens Gros blive ved Bornholm. Udbrød der Sygdom, maatte han søge at isolere de Syge og bevare de Sunde. I øvrigt skulde han handle efter Konduite[1]). Gyldenløves Betænkeligheder var imidlertid ikke overvundne; den 10de September holdt han Krigsraad, og Dagen efter fremstillede han paa ny for Kongen de Farer, der truede København, naar Flaaden sejlede bort, og den Risiko, Transportflaaden selv løb. Han udbad sig bestemt Besked om, hvor længe han skulde blive liggende, hvis Russerne ikke var færdige, og forespurgte, om han skulde tage dem om Bord, hvis der var smitsom Sygdom iblandt dem; thi i rum Sø kunde en Omfordeling af Syge og Sunde ikke finde Sted. Sluttelig indberettede han, at en svensk Eskadre paa 11 Skibe havde forladt Carlskrona[2]). Den 12te September svarede Kongen, at Flaaden strax skulde løbe til Danzig, hvor den kunde afvente Russerne til medio Oktober. Alle syge eller blot svagelige Folk skulde afsondres i særlige Transportskibe[3]). Til Generalløjtnant Nostitz, der efter Sigende kommanderede de russiske Tropper, skulde han sende en kongelig Ordre om ufortøvet at drage Omsorg for Korpsets Afsendelse[4]). Endnu manglede 10 Transporskibe, men dem maatte Gyldenløve ikke vente paa; Judichær skulde senere eftersende dem. Samme Dag indberettede Gyldenløve, at han vilde afsejle snarest; han bad om, at det maatte blive bekendtgjort, at Handelsskibe nu ikke kunde vente Beskyttelse i Østersøen[5]).

Den 14de September om Morgenen lettede den store Flaade og stod for en stiv sydvestlig Vind bi de Vind ud af Køge Bugt. Ud paa Aftenen sattes Kursen Ost-Syd-Ost. Men Sejladsen blev ikke heldig. Om Morgenen den 15de hedder det i «Elefanten»s Journal: «Vinden S. V. t. V., haardt Vejr, mørk Luft, Storm og og Tykning; kunde kun se 30 af vore Fartøjer.» Kl. 8 Form. ankrede «Generalskibet» i Sandvig, hvor Flaadens Gros samledes. Ved Middagstid var 22 Orlogsskibe og en Del Transportskibe til Stede, om Eftermiddagen kom yderligere 3 Orlogs- og nogle

[1]) Krigskancell. Kgl. udf. Exped. Geh. Ordrer.
[2]) Gyldenløve til Kongen. (Krigskanc. I. S.)
[3]) Krigskanc. Kgl. udf. Exped.
[4]) Kgl. udf. Exped. 12/9 2118. Czaren havde dog afslaaet Nostitz's Ansøgning om at blive Chef for Hjælpekorpset.
[5]) Krigskancell. I. S.

Koffardiskibe. Men med Resten saa det ilde ud: fra Ankerpladsen saas «Jylland» ligge ud for Hammershus uden Fokkemast, Kl. 1 faldt dets Stormast; enkelte af de opankrede Koffardiskibe drev bort uden Sejl. Den 16de saas fra «Elefanten» 25 Orlogsskibe og 60 Transportfartøjer. Man savnede «Justitia», «Prins Frederik», «Prins Carl», «Prins Vilhelm» og «Island». Den 17de ankom sidstnævnte Skib og «Hejren», der meldte, at «Justitia» laa til Ankers ved Trelleborg uden Fokkemast og Storstang, «Prins Vilhelm» i Nærheden af den ligeledes uden Forrejsning. «Island» havde set «Prins Frederik» ligge til Ankers mellem Jasmund og Bornholm; det havde mistet hele sin Rejsning. Den 18de, 19de og 20de vedvarede Stormen; derefter blev Vejret roligere, og det faldt i med Regn. Den 21de udsendtes «Raa» for at lede efter «Prins Carl», der fandtes $3^1/_2$ Mil Sydvest for Bornholm uden Fokkemast og indslæbtes til Flaaden. Fregatten «Ørnen» blev sendt til Danzig for at se, om de manglende Transportskibe var komne dertil[1]).

I Danzig ventede Krigskommissær Fues længselsfuldt paa den danske Flaade; den 17de September kom 2 Transportskibe, der var forslaaede fra Hovedflaaden, den 18de yderligere 20, den 19de endnu nogle Stykker, deriblandt Hospitalsskibet og «Fyns Baad». De bragte daarlige Efterretninger om Flaaden, der var slet bemandet, og som havde mange Syge. Indtil den 27de September var der kommen 27 Skibe til Danzig. Den 24de melder Fues, at Snaven Flyvende Abe er ankommen, og den 27de rapporterer han, at Fregatten Ørnen under Kaptajnløjtnant P. Hansen er sendt hid af Hs. Høje Excellence for at afhente Transportskibene. Disse havde lidt en Del Skade, som man efter Evne søgte at afhjælpe[2]).

I København var man meget urolig for Flaadens Skæbne; den voldsomme Storm, der udbrød den 15de September, og som holdt ved i 5 samfulde Dage, maatte utvivlsomt have anrettet stor Skade[3]). Allerede den 16de udfærdigede Gyldenløve en Rapport om Expeditionens ulykkelige Skæbne; han meldte, at man endnu ikke kendte Skadens fulde Omfang, men at han var nødsaget til at blive ved Sandvig, til de værste Havarier var af-

---

[1]) «Elefanten»s Journal.
[2]) Fues til Overkrigssekr. $^{20}/_9$, $^{24}/_9$, $^{27}/_9$.
[3]) Püchler $^{23}/_9$ 10.

hjulpne. Han endte med at minde om, at han stedse havde været imod Transporten, og med at foreslaa, at Expeditionen blev kaldt hjem, da den dog intet kunde udrette i Aar Som Kurér afsendtes Kaptajnløjtnant G. Siewertz om Bord paa «Lossen», men han naaede først København den 23de[1]). Gyldenløves Rapport, der blev suppleret af Siewertz, som berettede, at over Halvdelen af Transportskibene var forslaaede, gjorde saa stærkt et Indtryk paa Kongen, at han den 23de befalede, at, da en Del af Krigsskibene var «delabrerede», og Transportflaaden adsplittet, maatte Gyldenløve hellere vende hjem til Køge Bugt og derfra sende Havaristerne til København. Skulde imidlertid Fjenden vise sig, maatte han gøre sit bedste til Flaadens Konservation[2]).

Frederik IV forandrede dog snart sit Standpunkt, og den 29de September sendte han Gyldenløve Ordre til at blive liggende ved Bornholm for at observere Fjenden. Nogle Fregatter skulde rekognoscere, medens 3—4 andre skulde konvojere de sejldygtige Transportskibe til Danzig, indskibe saa mange Russere, de kunde overkomme, og føre dem til København[3]). Inden denne Ordre kom General-Admiral-Løjtnanten i Hænde, var han imidlertid vendt tilbage til Køge Bugt. Den 24de havde han prøvet paa at føre Flaaden hjem, men Stille, Modvind og Strøm tvang ham til at ankre paa Nexø Red; den 30te lettede han atter, slap den 1ste Oktober over under Stevns, sejlede Dagen efter nærmere ind under Land og ankrede ud for Magleby Skov, inden for Juels Grund omtrent $^5/_4$ Mil O. S. O. for Køge By, med Transportskibene længst inde. I Bugten laa «Prins Frederik» i stærkt ramponeret Tilstand; det blev sendt til København sammen med «Jylland».

Den danske Hovedflaade bestod nu af følgende Skibe[4]):

1.	Orlogsskibet	Elephanten.....	Gen.-Adm.-Lt. U. C. Gyldenløve, Kom. F. Trojel.
2.	»	Dannebrog	Kom. I. Huitfeldt.
3.	»	Justitia	Schoutb. C. Güntelberg.

[1]) Püchler $^{27}/_9$ 10.

[2]) Geh. Reg. $^{28}/_9$.

[3]) Krigskanc. udf. Exped.

[4]) Flaadens Styrke angives i flere trykte Kilder til 27 Orlogsskibe, idet «Christianus IVtus» opføres paa Listen. Dette er urigtigt. Nævnte Skib omtales ganske vist i «Elefanten»s Journal som tilgaaet $^{20}/_7$, men det maa være en Fejlskrift for Christianus Vtus»; thi det nævnes intet andet Sted, navnlig ikke — hvad der er afgørende — i Generalkommissariatets Proviantprotokoller.

4.	Orlogsskibet	Mars	Kom. J. Liebedantz.
5.	»	Beskærmeren	» D. J. Wilster.
6.	»	Fredericus IVtus	Adm. C. E. v. Støcken.
7.	»	Lovise	Viceadm. N. L. Barfoed.
8.	»	Norske Løve	Kom.kapt. C. Christophersen.
9.	»	Delmenhorst	» C. T. Carl.
10.	»	Oldenborg	Kapt. M. Bille.
11.	»	Nældebladet	» V. Schindel.
12.	»	Christianus Vtus	Viceadm. K. Reedtz.
13.	»	Anna Sophia	Kom. H. C. Offenberg.
14.	»	Sofie Hedevig	» C. C. Gabel.
15.	»	Prins Christian	Kom.kapt. O. J. Thambsen.
16.	»	Fredericus IIItius	Kapt. R. Krag (?).
17.	»	Charlotte Amalie	» J. Vibe.
18.	»	Havfruen	Schoutb. C. T. Sehested.
19.	»	Tumleren	Kapt. S. C. Hagedorn.
20.	»	Svanen	» H. J. Snidstorph.
21.	»	Island	Kom.kapt. A. Rosenpalm.
22.	»	Ebenetzer	Kom. H. Gude.
23.	»	Tre Løver	» E. Deichmann.
24.	»	Venden	Viceadm. P. Raben.
25.	»	Sværdfisken	Kapt. H. Knoff.
26.	»	Fyn	Kom.kapt. U. Kaas.
1.	Fregatten	Hejren	Kaptlt. H. J. Rostgaard.
2.	»	Raa	» L. Reesen.
3.	»	Højenhald	» M. Gude.
4.	»	Lossen	» G. Siewertz.
1.	Snaven	Snarensvend	Ltnt. U. F. Suhm.
2.	»	Flyvende Fisk	» M. Løwe.
3.	»	Pak an	Kaptlt. C. Blichfeldt.
4.	»	Andrikken	Ltnt. P. W. Hofftmann.

I Danzig fik man først 3dje Oktober Meddelelse om, at Gyldenløve skulde sejle hjem. Det var dog kun Gesandten, Baron Schack, der fik Besked; til Krigskommissær Fues kom ingen Ordre[1]). Russerne, der midt i September havde faaet Befaling af Czaren til at samles i en Hyttelejr et Par Mil fra Danzig, fik nu Kontraordre. Kong August, der var i Danzig den 4de Oktober, var ret tilfreds med at beholde Korpset, men lovede at virke hen til, at Danmark næste Aar fik 16,000 Russere[2]). Den 3dje

[1]) Sachs.-polske Ges. Rel. $^{4}/_{10}$ 10; Kgl. Resol. $^{23}/_{9}$; Fues til Overkrigssekr. $^{4}/_{10}$.

[2]) Sachs.-polske Ges. Rel. $^{4}/_{10}$ 10. Under $^{28}/_{10}$ paalagdes det Schack at virke hen til, at Korpset ad Aare blev forstærket til 15,000 Md., og $^{23}/_{12}$ sendtes Ordre til Just Juel om at bede Czaren om 10,000 Infanterister og 6000 Ryttere uden Heste, men med Saddeltøj. (Geh. Reg.)

Oktober afsejlede Kaptajn P. Hansen med «Ørnen», «Flyvende Abe» og de 27 Skibe med god Vind til Weichselmünde[1]). Den 14de Oktober kom en Skrivelse fra Gehejmeraad Chr. Sehested af 30te September til Schack med Ordre til alligevel at indskibe Russerne. Transportskibene var ganske vist afsejlede, men de kunde jo komme tilbage, og Oberst B. Meyer, der den 11te var kommen til Danzig fra Rusland, fik travlt med sammen med de russiske Generaler at træffe Forberedelser til Afmarchen. Den 18de indtraf der imidlertid en Ordre fra Overkrigssekretæren af 7de Oktober til at afbryde alle Forberedelser, da Expeditionen definitivt var opgiven for i Aar. Af Frygt for, at Korpset skulde blive splittet, fortav Meyer Sagen for de russiske Generaler, men en kategorisk Ordre fra Hjemmet tvang ham til at begive sig til Danmark, efter at han med tungt Hjærte den 5te November havde bragt de russiske Generaler Efterretning om, at Expeditionen ikke blev til noget[2]). Saaledes endte Sagen med de russiske Hjælpetropper. Czaren og de russiske Generaler havde vist megen Iver og god Vilje; Kongen og Scholten havde været meget opsatte paa at faa Hjælpekorpset til Sjælland, og der var anvendt meget Arbeide og mange Penge paa at afhente det, selv efter at Planen om et Togt til Stockholms Omegn var opgiven[3]). Transporten mislykkedes, den blev stoppet midt under Udførelsen, men den fik et Efterspil: den gav Anledning til den eneste Kamp, dette Felttog bragte.

Den svenske Hovedflaade havde Sommeren over forholdt sig temmelig rolig. Efterretningen om den danske Flaades Udløb blev modtagen med Sindsro, man besluttede at afvente Begivenhedernes Gang og fortsætte Udrustningerne[4]). Det kneb med at skaffe Mandskab, og der var stor Brist paa Penge; dog anviste Statskontoret i August 20,000 Rdlr. til Hvervning af Baadsmænd i Stockholm, og hvor der ellers var Søfolk at faa. Siöblad fik

[1]) Fues til Overkrigsskr. $^{4}/_{10}$ 10.
[2]) Meyer til samme $^{15}/_{10}$, $^{18}/_{10}$, $^{22}/_{10}$, $^{1}/_{11}$, $^{5}/_{11}$, 10.
[3]) Scholten til Hertugen af Württemberg $^{16}/_{9}$ 10.
[4]) Def.kom. Prot. $^{22}/_{7}$ 10.

Ordre til at afgive 1500 Baadsmænd fra Gøteborg, og Stenbock fik Befaling til at afgive Soldater til Flaaden[1]). Den svenske Regering vidste meget godt, at Danmark ventede et russisk Hjælpekorps, og 29de Juli fik Fregatterne Fønix, Kaptajnløjtnant J. C. Printz, og Postillonen, Kaptajn A. Siöstierna, Ordre til under dansk Flag at løbe til Danzig for at indhente nærmere Efterretninger[2]). Den 24de August havde den danske Fregat Hvide Falk den tidligere omtalte Affære med 4 svenske Fregatter og Brigantiner[3]). I Begyndelsen af September var Schoutbynacht C. H. Wachtmeister paa Kryds i Østersøen med 4 Skibe; den danske Hovedflaade laa dengang i Køge Bugt, kun nogle lette Krydsere var ude; en af disse stødte den 6te September ikke langt fra Svaneke paa 2 af Wachtmeisters Skibe og flygtede til Christiansø; Svenskerne løb til Gudhjem, vexlede nogle Skud med et derværende Batteri og satte derefter Kursen mod Cimbrishamn. Samme Dag observerede man fra Bornholm i alt 16 svenske Krigsskibe, og endnu næste Morgen laa 9 af dem 1 Mil fra Hammeren[4]). Wachtmeister traf den 6te September paa en engelsk Handelsflaade, der kom fra Sundet, og som medbragte den Efterretning, at der i Køge Bugt laa 17 Orlogsskibe og 100 Transportskibe; naar Barfoeds Eskadre var kommen fra Norge, skulde den samlede Flaade afgaa til Libau, Memel eller Danzig, rimeligvis sidstnævnte Sted, for at afhente russiske Tropper[5]). Den 17de September indberettede Stenbock, at den danske Flaade 3 Dage forinden var løbet ud fra Køge Bugt, 30 Skibe stærk, og var sejlet Øst paa[6]). Han fik Ordre til at træffe Anstalt til at afværge Landgang, og Siöblad i Gøteborg fik Befaling til at udruste nogle Galejer til Kystforsvar[7]). Wachtmeister opgav endnu ikke sin afventende Holdning; den 17de havde han kun en lille Avantgarde ude; den 23de observerede Kaptajn A. Siöstierna, at

[1]) Def.kom. Prot. 5/8, 8/8 10. Wachtmeister havde Opmærksomheden henvendt paa «salig Hertiginnans» (af Gottorp) Juveler og Klenodier (Adm.koll. Konceptprot.); men denne Udvej til at skaffe Penge er sikkert ikke forsøgt. Carl XII nægtede at give sit Minde til, at Enkedronningen og Prinsesse Ulrika Eleonore frivillig skænkede Staten deres Kostbarheder.

[2]) Adm.koll. Konceptprot. (F. A.).

[3]) Jfr. Side 109.

[4]) Reedtz's Mem. 7/9 10.

[5]) Adm.koll. Konceptprot. (F. A.).

[6]) Stenb. til Def.kom. 7/9; Def.kom. Prot. 19/9 10.

[7]) Def.kom. Reg. 13/9 10.

den danske Flaade, 28 Krigsskibe med 40—50 Transportskibe, laa paa Frænne Red ud for Nexø, og nu besluttede General-Admiralen at vove et Fremstød mod sin Modstander, om hvis daarlige Tilstand han havde faaet sikker Meddelelse.

Den 1ste Oktober forlod den svenske Flaade Carlskrona; den bestod af følgende Orlogsskibe:

Avantgarde.

Enigheten	Viceadmiral J. de Prou.
Prinsesse Hedevig Sophie	Kapt. H. Husman.
Wenden	Kom.kapt. C. A. Raab.
Prins Carl Frederik	Schoutb. C. H. Baron Wachtmeister.
Frederika Amalia	Kapt. M. Henck.
Vestmanland	» O. v. Unge.
Wachtmeister	» C. G. Ulric.

Corps de Bataille.

Götha Lejon	Gen.-Adm. H. Greve Wachtmeister, Kapt. Dan. Grundel.
Prins Carl	Viceadm. C. Baron Sparre.
Götha	Kapt. H. Liderus.
Carlskrona	Kom. P. Pley.
Skaane	Kapt. H. Baron Anckarstierna.
Bremen	» V. Gyllenskepp.
Pommern	» G. V. v. Gerdten.

Arrieregarde.

Sverige	Viceadm. O. H. Wernfelt.
Prinsesse Ulrika	Schoutb. C. H. v. Loeven.
Nordstiernan	Kapt. G. Psilander.
Smaaland	» C. Braunjan
Tre Kroner	Viceadm. C. Ruuth.
Södermanland	Kapt. C. v. Frischen.
Verden	» And. Siöstierna.

Tilsammen 21 Orlogsskibe med 1530 Kanoner. Af mindre Skibe nævnes[1]):

Fregatten	Fønix,
»	Sophie Louise,
»	Postillonen,
Branderen	Kat af Kurland,
»	St. Peter,
Brigantinen	Castor,
»	Pollux,
»	Skorpionen,
Bombarderfartøjet	Åskadonner.
»	Elefant.

[1]) Pakke i Dsk. Rigsark.: «Angreb paa Sverig. Forskelligt.»

Den 2den Oktober fik Flaaden Hammershus i Sigte, og Kl. 10 Form. passerede den forbi den gamle Fæstning. Fra Kystbatterierne herfra og til Rønne hørtes en Del Skydning[1]); det var Signalskud, hvis Antal angav Flaadens Størrelse; men denne kan dog ikke være rigtig observeret; Reedtz opgiver nemlig, at den talte 31 Orlogsskibe og 22 mindre Skibe[2]). Efter at have modtaget Spionefterretninger om den danske Flaades Tilstand, da den forlod Bornholms Kyst, sejlede Wachtmeister til Farvandet mellem Ystad og Sandhammeren, og herfra løb han den 3dje Oktober henad Møn til; ved Midnatstid gik kan til Ankers omtrent 2 Mil fra Land. Næste Morgen Kl. 8 lettede Flaaden og stod ind mod Stevns; Kl. 11 observeredes den danske Flaade og en Hob Transportskibe midt i Køge Bugt[3]); Wachtmeister ordnede strax Flaaden og gik med en «dragende Vind» løs paa Fjenden. Da de Danske fik Øje paa de første Sejlere, troede de, at det var Transportskibene, der kom tilbage fra Danzig; men da Gyldenløve «fornam, at det var Fjenden», lod han «gjøre Signal til at kappe for at komme dis hastigere udi nogen ordre»[4]); man var ikke belavet paa Kamp, og under ret ugunstige Omstændigheder begyndte

Kampen paa Køge Bugt[5]).

Efter at have kappet stod den danske Flaade Nordost hen; dens Kurslinie faldt inden for Aflandshagen (Grunden Syd for Amager), Skibene havde følgelig henved 2 danske Mil til Længden af deres Slag. Uden nogen bestemt Orden søgte de efter bedste Evne at krydse sig op til Luvart for at komme i Kast med Fjenden, der opfattede denne Krydsning som et Forsøg paa

---

[1]) C. F. Køhlers Journal over Orlogsflaadens Expedit. (Def.kom. ank. bref.).

[2]) Reedtz's Mem. $^{3}/_{10}$ 10.

[3]) Wachtmeisters Rapport $^{28}/_{9}$; Køhlers Journal.

[4]) Gyldenløves Rapport $^{5}/_{10}$ 10.

[5]) De samtidige Førstehaandskilder, der har staaet til Raadighed, er: Gyldenløves Rapport af $^{5}/_{10}$, Wachtmeisters af $^{28}/_{9}$, Køhlers Journal og følgende Skibsjournaler, der alle findes i Provinsarkivet for Sjælland m. m.: «Elefanten», «Havfruen» (C. Th. Sehested), «Christianus Qvintus» (L. C. Ulfeldt), «Venden» (P. Raben), «Beskærmeren» (D. Wilster), «Fyn» (U. Kaas), «Nældebladet» (V. Schindel), «Lossen» (G. Siewertz). Den tragiske Skæbne, der ramte «Dannebrog», dets tapre Chef og Mandskab, har bevirket, at der er opstaaet en hel lille Litteratur om den ellers ret ubetydelige Affære, og en Del af denne vil blive omtalt i det følgende.

at komme til Luvart af Amager for at slippe ind gennem Drogden[1]). Den svenske Flaade, der stadig holdt Kølvandslinie, kom Sydost fra paa en Linie, der førte c. 1/2 Mil Nord for den danske Flaades Ankerplads, drejede derefter til Vinden over Styrbord omtrent Sydsydvest hen; ankommen ud for den danske Linie vendte den ved Kontramarche, saa at Arrieregarden blev forrest, og gik nu Nordost hen parallelt med den danske Flaade, holdende sig omtrent 1/2 Mil til Luvart af denne. Vinden var S. O. til O.

Da Gyldenløve gav Signal til at «kappe og gaa Sejl», laa «Dannebrog», «Havfruen», «Mars», «Beskærmeren» og «Christianus Quintus» længst mod Øst; de 2 førstnævnte og «Beskærmeren», der hørte til de nyeste og bedst sejlende Skibe, naaede nærmest op til Fjenden, snart kom ogsaa «Lossen» frem i Linien; men Kulingen var for haard til at stagvende; i Slagene maatte der kovendes, hvorved meget af Luven gik tabt, derfor naaede de ikke ind paa sikker Skudvidde. Omtrent Kl. 2[2]) begyndte Svenskerne Ilden mod de 3 nævnte Orlogsskibe; der blev afgivet 200 Skud[3]), men Afstanden var for stor, og Virkningen blev ringe. kun «Beskærmeren» fik «en Kugle om Bagbord imellem begge Dækkene lige ved Stormasten . . . og en gennem Fokken. Dette skete Kl. henved 2 1/2»[4]). Af de svenske Skibe skal 12 have deltaget i Skydningen, af de danske kun «Dannebrog», «Mars» og «Beskærmeren»; men disses Ild synes at have været ganske virkningsløs. Imellem Kl. 2 1/2 og 2 3/4 udbrød der Ild i «Dannebrog»

---

[1]) Køhlers Journal. At de danske Skibe samtidig i Dagens Løb har ligget under forskellige Bouge fremgaar af flere Journaler. C. Th. Sehested («Havfruen») skriver: «Vi faldt N. O. over med en Del af vore Skibe og gjort vort bedste at luvere op mod Fjenden, der var ungefehr 1/2 Mil fra os til Luvart. Vi gjorde Slag paa Slag men maatte mestendels vende for Vinden om . . . . saa vi kunde ikke komme op til ham saa nær som vi gerne vilde.» Et andet Sted skriver han, at han i Nærheden af det brændende «Dannebrog» vendte «sønder over», medens Schindel («Nældebladet») anfører, at han selv omtrent paa samme Tid og Sted vendte O. N. O. over.

[2]) I Gyldenløves Rapport findes ingen Tidsangivelse; men Stenbock melder under 6/10 til Def.kom., at man i Malmø observerede det første Skud Kl. 2. Omtrent samme Tid nævnes i et svensk Diarium i «Acta hist.» T. 1. (Sv. R. Ark.). En Skr. fra Kbh. af 4/10, der findes i samme Pakke, har Kl. 1 1/2, en anden Skrivelse af samme Dato fra Geh.raad C. Sehested til de danske Gesandter siger, at Kampen begyndte Kl. 1. (Geh. Reg.). Svensk Tid er gerne forud for dansk. Jfr. Bind II, Side 437, Note 6.

[3]) Køhlers Journal.

[4]) «Beskærmeren»s Journal.

agterude ved Mesanmasten; alle, der har været i Nærheden af det brændende Skib, er enige om, at Ulykken er hændet derved, at Forladningen fra Skibets egne Kanoner har antændt Skibssiden; formodentlig er glødende Kardusstumper og Forladninger blæste op i Mesanrøstet, hvor de har ligget og ulmet[1]). Kl. 3 faldt Mesanmasten over Bord, men Ilden forplantede sig forefter, og efter Haanden gik ogsaa Stor- og Fokkemasten over Bord, begge brændende[2]). Heraf fremgaar, at Skibet en Stund efter Ildens Udbrud har ligget med Vinden agten for tværs, altsaa ikke til Ankers. Men Kl. 4, da Sehested paa «Havfruen» passerede det brændende Skib, observerede han, at det var ankret op. Der kan ingen Tvivl være om, at dette Udsagn af en af Flaadens allerpaalideligste Officerer staar til Troende, saa meget mindre, som han har været «Dannebrog» nærmest; men da Spørgsmaalet jævnlig har været oppe, om Iver Huitfeldt har været ankret eller ikke, og da hans Ry for Heltedaad staar og falder med dette Spørgsmaals Besvarelse, er det vel værd at gaa noget nærmere ind paa det[3]).

Skønt det tydelig fremgaar af alle Deltageres Beretninger, at Affæren i Køge Bugt for begge Flaaders Vedkommende er foregaaet under Sejl, og skønt en i det hele autentisk Fremstilling[4]) tidlig har været trykt som Flyveskrift og saaledes været let tilgængelig, dannede der sig mærkelig nok temmelig snart den Tradition, at den danske Flaade modtog Fjenden liggende til Ankers, og Huitfeldt berømmes, fordi han, efter at «Dannebrog» var kommen i Brand, blev liggende og foretrak at springe i Luften med hele Mandskabet fremfor at sætte den hele Flaade i Fare ved at kappe Anker og drive ned mod den. Det er A. Højer, der har givet denne fejlagtige Fremstilling af Begivenheden[5]), og senere har O. Malling, Allen, P. A. Munch m. fl. kritikløst fulgt

---

[1]) Svenskerne mente, at det var deres Ild, der havde antændt «Dannebrog»; jfr. Køhlers Journal; svensk Relat. dat. Ystad $^{27}/_{9}$ (Acta hist. Sv. R. Ark.); det ovenfor citerede Diarium paastaar det samme; men det er meget tvivlsomt, om «Dannebrog» over Hovedet er bleven ramt. I «Fyn»s Journal hedder det, at Svenskerne næppe kunde lange det med en 36 Pds. Kanon. Den trykte danske Beretning af $^{7}/_{10}$ siger dog, at Svenskerne skød «Dannebrog» i Brand.

[2]) «Nældebladet»s Journal.

[3]) Sagen har bl. a. været fremme i Tidsskr. f. Litteratur og Kritik. B. VII. S. 366—376. Den anonyme Forf. er A. E. Boye (Biogr. Lex.).

[4]) Anmerckungen üb. d. so genandte Schw. Relat. Geschr. auf dem Schiff Wenden $^{15}/_{11}$ 1710.

[5]) Fr. IV's glorw. Leben. B. I. S. 193 f.

ham; N. D. Riegels har ganske vist genfortalt Begivenheden efter Højer, men har dog i en Note gjort opmærksom paa en anden, paalideligere Kilde, hvis Fremstilling er «anderledes og rigtigere», nemlig Trojel, d. v. s. Kommandør F. Trojel, Flagkaptajn paa «Elefanten», altsaa et Øjenvidne. Derimod har ingen taget Hensyn til den rigtige Fremstilling, som A. Bussæus, der lige som Højer havde levet samtidig med Begivenheden, har givet i «Historisk Dagregister o. s. v.»[1]). Søkrigshistorikeren H. G. Garde har fremstillet Gyldenløves og Huitfeldts Optræden i Køge Bugt den 4de Oktober rigtig nok. Kun et eneste Moment har han glemt at anføre, nemlig at Huitfeldt — efter at «Dannebrog» var kommen i Brand, og altsaa længe efter at det sammen med den øvrige Flaade var lettet — atter gik til Ankers til Luvart af den øvrige Flaade, dels for bedre at kunne arbejde paa Ildens Slukning, dels vel ogsaa for ikke at bringe de øvrige krydsende Skibe i Fare. Og naar Garde[2]) skriver: «Den almindelige Beretning om, at «Dannebrog» laa for Anker, er urigtig», har han ingenlunde villet paastaa, at det var under Sejl, eller rettere drivende, da det sprang i Luften, men kun, at det ikke var opankret, da det kom i Brand[3]).

Hvad der skete, er altsaa dette: Kl. $2^1/_2$—$2^3/_4$ kommer «Dannebrog»s Mesanmast i Brand, medens Skibet ligger bi de Vind d. v. s. med Vinden ind foran for tværs. I Begyndelsen har Huitfeldt maaske ment at kunne lokalisere og beherske Ilden, og saa længe er han bleven ved at sejle; men da Mesanmasten efter kort Tids Forløb gaar over Bord, falder Skibet, der berøves sine kraftigste Agtersejl, fra Vinden, og Ilden forplanter sig forefter. Huitfeldt iler nu med at faa Skibet til Ankers, og heri handler han baade sømandsmæssigt og hensynsfuldt mod den øvrige Flaade. At han alligevel ikke kan faa Bugt med Ilden, er ikke nogen Plet paa hans Sømandsære.

C. Th. Sehested beretter i «Havfruen»s Journal: «Dannebrog» var ulykkelig; idet han fyrede 5—6 Skud, ragte hans Agterskib i Brand, og de var ikke kapable at faa det slukt. Det brændte af til Dækket. I det 8de Glas (c. Kl. 4) vendte vi synder over

---

[1]) Jfr. Boyes ovennævnte Artikkel.

[2]) Dansk-norske Sømagts Hist. II. S. 29.

[3]) Jfr. A. Petersen: «Dsk. Saml.» II. S. 258—269. En populær, i det hele rigtig Fremstilling findes i P. F. Giødesen: Iver Huitfeldt. Kbh. 1885.

og vi (vare) kun et lidet Stykke fra «Dannebrog», og den var kommen til Ankers .... og saa sprang den med det samme.»

Ogsaa Kaptajnløjtnant G. Siewertz's Beretning er af Interesse; han skriver i «Lossen»s Logbog: «Eftermiddags Vagten 3 Glas ude blæste det en halv Storm af en Sydost Vind. Vendte saa over Stag ud for Dragør og sejlte S. S. V. over. 6 Glas ude (c. Kl. 3) kom Dannebrog i Bataille med nogle svenske Skibe. Ragte saa ulykkelig Ild i Agterskibet paa Dannebrog, begyndte stærkt at brænde. 7 Glas ude (c. Kl. $3^1/_2$) havde Ilden taget Overhaand. Jeg gjorde mit bedste for at komme til Dannebrog, men kunde ej for uregerligt Vejr og maatte drive af for Orlogsskibene, og paa det sidste maatte jeg og dreje af for Havfruen. Schoutbynacht Sehested raabte til mig, at jeg skulde gøre mit bedste at faa Folkene paa Dannebrog bjerget; jeg gjorde mit bedste, saa vidt som mulig var, mens som jeg kom noget nær til Skibet, sprang det i Luften.» Baade «Havfruen» og «Lossen» har saaledes været nær ved det brændende Skib, og begge de behjærtede og dygtige Chefer har heller end gerne villet hjælpe deres haardt betrængte Kammerat. Havde nu «Dannebrog» været i Drift, vilde de selvfølgelig selv have ankret, sat deres Storbaade ud og gjort klar til at tage mod de Skibbrudne, som af sig selv vilde være drevet ned til dem; men herom anføres intet; de vedblev tvært imod at presse paa i den Hensigt at komme til Luvart af det stille liggende, brændende Skib for der fra at bringe Hjælpen. Uheldigvis kom de for sent, og Besætningen omkom med Undtagelse af 3—4 Md.[1]), der sprang i Jollen inden Explosionen og reddede sig i Land, hvad der er et yderligere Bevis for, at «Dannebrog» laa til Ankers, da det fløj i Luften. Iver Huitfeldt bærer saaledes sit Heltenavn med Rette; han handlede som en koldblodig, dygtig og ærekær Sømand i den farlige Situation, hvori han uden egen Skyld var kommen. Han fyrede paa Fjenden og arbejdede paa Slukningen, saa længe det var muligt, og forblev paa sin Post til Luvart, hvorved den øvrige Flaade undgik Faren for at antændes eller komme i Forvirring.

Baade i København og i Malmø observerede man, at et Orlogsskib kom i Brand og sprang i Luften, men man kunde ikke se, til hvilken Flaade det hørte, det fik man først at vide om

---

[1]) I Almindelighed nævnes 3 Md. Püchler angiver 4 (Brev af $^7/_{10}$ og $^{11}/_{10}$); ligesaa Køhlers Journal.

Aftenen; men da saa man ogsaa, at 2 store svenske Skibe var løbet paa Grund paa «Dragør Rev»[1]).

Medens «Dannebrog» brændte, var den danske Flaade vedbleven med at krydse paa for at komme op til Fjenden; men Kulingen voxede til en halv Storm, og Strømmen skar bestandig Skibene ind i Bugten; da alle Forsøg paa Stagvending maatte opgives, maatte Flaadens Anstrængelser blive forgæves. Da den svenske Flaade, der havde holdt bi de Vind Nordost over, var kommen nær til Grunden Sønden for Amager, vendte den Sydvest over; dens Arrieregarde var, som alt anført, forrest, og da to af dennes Skibe, «Tre Kroner» og «Prinsesse Ulrika Eleonore», efter nogle forgæves Forsøg paa at gaa igennem Vinden, halsede rundt (kovendte), ragede de begge paa Grund saa eftertrykkeligt, at de ikke kunde komme flot; Resten af Flaaden kneb Syd over til Kl. henad 5 og gik derefter til Ankers. Ogsaa den danske Flaade ankrede[2]), efter de opgivne Pejlinger nærlig paa det Sted, hvor den laa om Formiddagen og omtrent 1 Mil i Læ af Svenskerne. Om Natten patrouillerede Gyldenløves Brandvagter mellem begge Linier, men alt var ellers roligt paa begge Sider; fra Land blev der derimod truffet Forberedelser til at beskyde de strandede Skibe. Fra København afmarcherede 300 Md. af Garden, 300 af Grenaderkorpset og 300 af Birchholtz's Regiment med 80 Artillerister, 3 12 Pds. Metalkanoner og 3 36 Pds. Haubitser til Dragør, og den 5te Oktober blev der afgivet 9 Kanonskud og 14 Haubitskast paa «Trekroner» og «Ulrika Eleonora»[3]). Om Skydningen har haft direkte Virkning, vides ikke; men den har vistnok generet Bjergningsarbejderne. I Løbet af den 5te opgav Svenskerne Forsøgene paa at faa Skibene flot; Besætningerne og noget Inventar førtes bort, hvorefter der blev sat Ild paa begge Orlogsmænd, der sprang i Luften henholdsvis Kl. 12 og 4 Efterm.[4]) «Ulrika Eleonore»s Besætning, i alt 470 Matroser og Soldater, blev landsat i Landskrona[5]).

---

[1]) Geh. Reg. $^{4}/_{10}$; Püchler $^{4}/_{10}$; Stenbock til Def.kom. $^{26}/_{9}$ 10.

[2]) «Elefanten»s Journal.

[3]) Kbh. Tøjhusregnskab 1710; jfr. Køhlers Journal.

[4]) Stenb. til Def.kom. $^{26}/_{9}$. De Danske me at det var deres Ild, der havde foraarsaget Explosionen. (Se dsk. trykt Rei. $^{7}/_{10}$ og P. Phønixbergs Vise.)

[5]) Skr. fra Ldskr. $^{27}/_{9}$ 1710 (Krig m. Danmark. Södra Gränsen. Sv. Kr. Ark.). Til Transporten skal være benyttet et optaget dansk Transportskib (Brev fra Ystad $^{27}/_{9}$ 10).

Den 5te Oktober var Vinden fremdeles sydostlig med stiv Kuling. Kl. 9 Form. skrev Gyldenløve til Kongen, at Svenskerne endnu laa stille, «og tvivler jeg paa, at de vil attakere os, men vilde Gud give os en god Syd Vest, skulde vi i Guds Navn søge dem.» Fregatten Lossen løb rundt til Skibene med Ordre til at gaa i Linie med Spring paa Tovene, og Kl. 2 Efterm. var alle Orlogsskibene paa deres Plads. Da Stormen vedblev, foregik der ikke andet om Søndagen end den omtalte Ødelæggelse af de strandede Skibe. Efter svenske Beretninger[1]) tog deres Krydsere et dansk Transportskib og stak et andet i Brand.

Den 6te Oktober observerede Svenskerne en lille dansk Flaade, der kom Syd fra; det var «Ørnen» og «Flyvende Abe», som eskorterede de tomme Transportskibe hjem fra Danzig; de udsendte nogle Krydsere for at jage dem; de danske Krigsskibe, fulgte af en Del af Koffardiskibene, slap ind paa Præstø Red, men 4 Fartøjer strandede paa Stevns Klint, og en Del blev tagne. Svenskerne frigav de af de opbragte Skibe, der hørte hjemme i Lybæk og Holland, og stak Ild paa Resten. Da Besætningen paa de tagne Skibe kun bestod af 40 Md., kan deres Antal næppe have overskredet 6[2]). Et Forsøg paa at ødelægge «Ørnen» og «Flyvende Abe» ved Hjælp af den gamle svenske Fregat Sophie Louise, der var indrettet til Brander, fik et uheldigt Udfald. Fregatten strandede og blev opbrændt af de Svenske.

Skønt Vinden baade den 5te og 6te havde været gunstig for den svenske Flaade, gjorde Wachtmeister intet Forsøg paa at angribe de Danske; den 6te sent om Eftermiddagen lettede han og «gik Sejl» bi de Vind. Dette blev om Natten af «Lossen» berettet til Gyldenløve, som næste Morgen Kl. 5 lettede med sin Styrke for at forfølge Svenskerne, der stod Øst over[3]). Vinden var S. S. O., men gik i Løbet af den 8de over til O. S. O., hvorefter det næsten blev Vindstille. Wachtmeister passerede Falsterbo[4]) og fortsatte Hjemrejsen; den 18de Oktober kom han til Carlskrona efter

---

[1]) Wachtm. Rapport.

[2]) do.; Køhlers Journal. Førstnævnte opgiver, at foruden «Dannebrog» er 10 danske Skibe brændte.

[3]) Gyldenløves Rapport af $^{9}/_{10}$ 10. Denne hidtil ubenyttede Rapport, der er indlagt i Koncept til Kgl. Ordre af $^{11}/_{10}$, indeholder intet om Affæren $^{4}/_{10}$. Dens Tilværelse har tidligere været kendt, og man har troet, at den supplerede Rapp. af $^{5}/_{10}$, hvilket altsaa ikke er Tilfældet.

[4]) Geh. Reg. $^{7}/_{10}$, $^{11}/_{10}$ 1710.

længere Tid at have ligget for Anker ved Ystad; de største Skibe blev strax oplagte, men en Eskadre holdtes klar[1]). Den danske Flaade gik den 8de Oktober tilbage til Køge Bugt. Den 12te kom «Ørnen» med de reddede Skibe tilbage til Flaaden, og samme Dag indberettede Gyldenløve, at det ikke var lykkedes ham at indhente Fjenden; da hans Folk var meget udmattede, og da han manglede Øl og havde stor Brist paa Køjeklæder og Beklædningsgenstande, havde han bestemt sig til at vende om. «Fyn» havde forfulgt Fjenden og overbevist sig om, at han var passeret Ystad. Fregatten Raa havde bragt ham Kongens Ordre af $^{11}/_{10}$ til at formere en lettere Eskadre, der skulde blive ude, medens han selv med Hovedstyrken gik til København. Den 14de Oktober udgik imidlertid en ny Kgl. Ordre, der bød Gyldenløve blive i Køge Bugt med Hovedflaaden og sende et Par Fregatter til Frederiksort for at fordrive nogle svenske Krydsere. Denne Ordre foranledigede en Indstilling fra Gyldenløve af 17de, der gik ud paa at efterlade 5 Orlogsskibe og nogle Fregatter i Bugten og gaa hjem med Resten. Hertil svarede Kongen Dagen efter, at Krigsraadet skulde træffe Bestemmelse om, hvad der var at gøre, og at dets Beslutning skulde udføres uden nærmere Ordre. Den 23de Oktober stod den danske Flaade op gennem Drogden uden at efterlade nogen Styrke til Observation af den svenske, som man vidste vilde blive oplagt. Den 31te fik Gyldenløve Ordre til at aftakle og indlægge først de store og dernæst de mindre Skibe, der ikke skulde detacheres til Nord- eller Østersøen[2]). Gyldenløve havde indstillet, at man beholdt «det fattige og nøgne» Mandskab Vinteren over, da man ellers næppe kunde faa Flaaden klar tidlig næste Foraar[3]), og Kongen resolverede, at Folkene skulde have Afregning til ultimo August, og at «de befarende Matroser, som bliver om Vinteren», maanedlig skulde have 3 Rdlr. i Kost- og 2 Mark i Kvarterpenge[4]). Den 10de November blev Gyldenløves Flag strøget, og Dagen efter hejste Viceadmiral Knud Reedtz sit Flag i «Beskærmeren» som nominel Chef for den oplagte Flaade; en Del af Besætningerne forblev om Bord og forplejedes paa enkelte af Skibene.

---

[1]) Wachtmeisters Rapport; Køhlers Journal; Rel. fra Ystad; Svensk Diarium; Raadet til Kongen $^{27}/_{10}$ 10.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{31}/_{10}$ 2376.

[3]) Gyldenl. til Kongen $^{17}/_{10}$ 10.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{11}$ 2407, jfr. Esk. Prot. $^{5}/_{11}$.

Det store Arbejde, der var gjort baade i Danmark og Sverig for at tilkæmpe sig Herredømmet i Østersøen, bragte kun et meget tarveligt Resultat; det var Vind og Vejr, ikke Flaadernes Styrke eller Admiralernes Dygtighed, der blev det afgørende. Det var Stormen og ikke den svenske Flaades Udløb, der forpurrede Expeditionen til Danzig, og det var atter Stormen, som den 4de Oktober berøvede Danmark 1, Sverig 2 af deres bedste Krigsskibe. «Slaget» i Køge Bugt 1710 kan ikke nævnes i samme Aandedrag, som Slaget 1677; det var over Hovedet intet Slag; det var en Indledning og blev ikke til andet. Naar det imidlertid har erhvervet en ret fremstaaende Plads i dansk Krigshistorie, skyldes det udelukkende Episoden med «Dannebrog»s Brand og Iver Huitfeldts Heltedød. «Jeg beklager meget, at saa brav og dygtig en Officer, som Huitfeldt var, skulde paa saadan en elendig Maade omkomme,» skriver Gyldenløve; hele det danske Folk delte hans Sorg, og den djærve, pligttro Sømand blev snart en Nationalhelt. Hans Lig drev op paa Køge Strand og blev genkendt paa Fingerringen; den 3dje November blev det indsat i Holmens Kirkes Kapel[1]), og den 26de Marts 1711 jordfæstet paa Holmens Kirkegaard[2]); senere blev det flyttet til Norge og bisat i Hudrum Kirke ved hans Arvegaard Throndstad. Sin Enke, Karen Royem, efterlod han «kun Gæld og 4 umyndige Børn»[3]); hun fik da efter Admiralitetskollegiets Indstilling en Pension paa 200 Rdlr. Denne Indstilling indeholder ogsaa Svenskernes Bedømmelse af den henfarne Helt, idet de «sig haver selver erkyndiget om den Person, som Skibet kommanderede, formedelst at, der Skibet stod i fuld Brand, han da ikke opholdt med at bruge Stykkerne sin Fjende til mulig Afbræk, mens derimod lod se sin uforsagte Tapperhed og ved eget Exempel animerede Skibets Folk til mandelig Strid»[4]).

Hvor mange Folk der gik til Grunde med Dannebrog, vides ikke med Bestemthed. Den 19de Juni talte Besætningen i alt 600 Md., deraf 11 Officerer, 19 andre Aarstjenere, 469 Matroser[5])

---

[1]) Holmens Kirkebog.

[2]) Kbh. Tøjhusregnskab $^{26}/_{3}$ 1711: brugt 16 Pd. Krudt 3 Gange 3 Skud med 3 3 Pds. Kanoner ved Kommandør Huitfeldts Begravelse paa Holmens Kirkegaard.

[3]) Ref. Sag. $^{6}/_{3}$ 1711 Nr. 7.

[4]) Adm.koll. til Kongen $^{23}/_{2}$ 1711.

[5]) 263 fra Danmark, 41 fra Norge og 165 fra Holsten.

og 101 Soldater af Marineregimentet, Kaptajn N. Alfsens Kompagni. Den 25de August havde Skibet 156 Syge, hvoraf en Del var i Land; samme Dag fik det 16 friske Folk; den 11te afgav det 14 Syge, den 13de et ubekendt Antal, og endelig modtog det Dagen før Slaget 50 friske Folk. Man fejler næppe meget ved at anslaa Besætningen den 4de Oktober til c. 550 Hoveder. Da Skibet lettede, blev en Chalup med Besætning sendt i Land[1]), desuden reddede 3 Mand sig i en Jolle; i alt var der saaledes højst 15 Mand, der undgik Katastrofen. Blandt de omkomne var den Deputerede, Etatsraad Ole Hansen; men naar svenske Beretninger meddeler, at med ham gik Krigskassen med 100,000 Rdlr. i Luften[2]), da er dette urigtigt; thi Ole Hansen kan højst have haft 1500 Rdlr. i Kassen[3]). Af de øvrige Deltagere i Kampen havde hverken de danske eller svenske Skibe noget Tab.

Noget materielt Udbytte havde de Danske dog af Kampen. Allerede i November 1710 henledede Brigadér Reedtz paa Bornholm Opmærksomheden paa Kanonerne fra de strandede svenske Skibe, som han gerne vilde have[4]), og Kongen befalede snart efter, at der skulde sendes ham 18 18 Pd.s, 12 14 Pd.s og 6 3 Pd.s Jærnkanoner, der var reddede fra Vragene[5]). Kanonerne afgik fra Tøjhuset i Januar 1711 og kom lykkelig til Bornholm[6]). Foruden disse blev der opfisket en Mængde andre Kanoner ved Dragør; i Juli blev der prøveskudt 11 24 Pd.s Jærnkanoner, hvoraf 3 sprang[7]). Ogsaa fra «Dannebrog» blev der bjerget en Del Metalkanoner, som blev afleverede til Tøjhuset. Det var Zeugwarter Mathias Thy, der ledede disse Bjergningsarbejder, som varede til 1715. Først 1873 blev Arbejderne optagne paa ny, og der blev atter bjerget nogle Kanoner, et Anker og andet Vraggods[8]).

---

[1]) Ref. Sag. $^{22}/_{5}$ 1711 Nr. 18: Chalupbesætn. søger forgæves om Erstatning for deres Tøj, der gik tabt med «Dannebrog»; derimod fik de 3 Mand, der havde deltaget i Kampen, ved Kgl. Resol. af $^{27}/_{4}$ 14 hver 2 Maaneders Løn som Dusør.

[2]) Tornquist: Uttkast til Svenska Flottans Siöslag; Nordberg, B. II, S. 213.

[3]) Gyldenløve til Kongen $^{21}/_{11}$ 10.

[4]) Ref. Sag. $^{14}/_{11}$ 10 Nr. 8.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{28}/_{11}$ 2555—2556.

[6]) Kbh. Tøjhusregnskab 1711.

[7]) do. $^{4}/_{7}$ 1711.

[8]) Krigskancell. Kgl. Exped. $^{24}/_{2}$ 12, $^{14}/_{5}$ 12. Se i øvrigt O. Bloms Afh. »Dannebrogs Kanoner» i P. F. Giødesen: Iver Huitfeldt. S. 56—65, jfr. S. 32 ff.

Planerne om at foretage et Angreb paa Sverig blev ikke strax opgivne, da det viste sig, at man ikke kunde faa Russerne overførte til Sjælland. I København arbejdede man med stor Flid paa at gøre den der værende Del af Hæren krigsberedt. I de første Dage af Oktober manøvrerede Scholten personlig med 8000 Md. Fodfolk i Kongens Nærværelse[1]). Midt i Maaneden udgik Ordre til at etablere en Lejr uden for København, hvor foruden Garnisonens Fodfolk ogsaa 1 Bataillon af Jyske Regiment, Jyske Landdragoner og Ungarske Dragoner skulde udlægges fra den 17de Oktober[2]). Den 24de udgik Ordre til de 5 nationale Rytterregimenter, Livregiment Dragoner og Sjællandske Landdragoner samt Schack v. Wittenaus Regiment om at marchere til Lejren, hvor Generalløjtnanterne Schønfeld og Krag, Generalmajorerne Daa og Lewetzow skulde give Møde[3]). Rytterregimenterne modtog Ordren i Slutningen af Oktober og erklærede sig marchefærdige; men, da de laa spredte over alle Øerne og Jylland, vilde de først kunne møde i Lejren i Slutningen af November[4]). Næppe havde de sat sig i Bevægelse, før de fik Ordre til at blive, hvor de var[5]).

I Lejren, der blev etableret den 18de Oktober, laa følgende Tropper[6]):

Holstenske Artilleri	c. 300 Md.
Jyske Landdragoner	c. 900 —
Ungarske Dragoner	c. 950 —
Livgarden til Fods	c. 1350 —
Grenaderkorpset	c. 1320 —
Dronningens Livregiment	c. 1340 —
Prins Christians Regiment	c. 1340 —
Zepelins »	c. 1340 —
Birchholtz's »	c. 1340 —
	c. 10,200 Md.

Da Lejren blev oprettet, var Fynske hvervede Regiment og Marineregimentet endnu paa Flaaden; førstnævnte kom i Land,

---

[1]) Scholten til Dewitz $^{4}/_{10}$; Püchler $^{4}/_{10}$ 10: «Den lille Kronprins marcherede i Officers Uniform foran sit Rgt.»

[2]) Kgl. udf Exped. $^{14}/_{10}$ 2238—2243; Dsk. Kopibog $^{14}/_{10}$ 701, $^{15}/_{10}$ 712.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{24}/_{10}$ 2323—2327.

[4]) Scholtens Arkiv. I. S. Oktbr. og Novbr. 1710.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{31}/_{10}$ 2363.

[6]) Dsk. Kopibog $^{14}/_{10}$ 696; Citadellets Regnskaber; Gl. kgl. Saml. 2778 $^{18}/_{10}$.

inden Lejren den 11te November blev hævet[1]). Tropperne gik nu i Vinterkvarter, ethvert Anslag mod Skaane var opgivet for dette Aar.

Troppesamlingen ved København vakte en Del Uro i Sverig, hvor man mente, at de Danske endnu ikke havde opgivet Tanken om sammen med Russerne i Vinterens Løb at angribe Gulland. Der blev givet Ordre til at sende Mandskab og Officerer til Øen, hvor der skulde anlægges Værker[2]). Endnu midt i November var Defensionskommissionen bekymret for Skaanes Sikkerhed og beordrede Regimenterne i Østergøtland og Smaaland til at holde sig rede til at afværge Faren[3]).

I Danmark havde man i øvrigt ogsaa næret Frygt for Indfald fra Sverig. Da Gøteborg Eskadren spillede Mester i Kattegattet og Nordsøen, var man bekymret for Vendsyssels Sikkerhed, og Stiftamtmand P. Rodsteen, der førte Kommandoen deroppe, klagede over, at han ingen Tropper havde. Landregimentet var marcheret Syd paa, og det Par Hundrede Mand af 1ste Sjællandske Rytterregiment, som laa i Stiftet, havde ingen Heste[4]). Kongen beordrede da 4 Kompagnier af Aalborg Stifts Regiment fra Fredericia til Vendsyssel; Folkene skulde indlægges i Landsbyerne langs Kysten og tjene hos Bønderne; derimod fik Rodsteen intet Artilleri[5]). Senere fik Brigadér Rosenauer Ordre til at staa ham bi ved Kystbevogtningen. I August laa 3 Kompagnier mellem Hals og Fladstrand, 1 Syd for Limfjorden til Mariager Fjord. I Hals- og Fladstrands Skanser var indlagt 60 Mand[6]). Da Barfoeds Eskadre var løbet ud, og Gøteborg Eskadren indlagt, blev Bataillonen sendt hjem til Lægderne[7]); Faren var nu forbi; der blev dog i September arbejdet en Del paa Fæstningsværkerne ved Fladstrand[8]).

Da den svenske Hovedflaade blev udrustet, opstod der Uro for Øerne. Paa Fyn fik Generalmajor Dewitz Kommandoen, og

---

[1]) Scholten til Brig. Schmettau $^{11}/_{11}$ 10.
[2]) Raadet til Adm.koll. $^{24}/_{10}$ 10 (Fl. Ark).
[3]) Def.kom. Reg. $^{7}/_{11}$ 10.
[4]) Rodsteens Mem. $^{11}/_{8}$ 10.
[5]) Haandbreve $^{17}/_{6}$; Kgl. udf. Exp. $^{20}/_{6}$ 1567.
[6]) Rosenauers Mem. $^{12}/_{7}$, $^{22}/_{8}$ 10.
[7]) Kgl. udf. Exp. $^{12}/_{9}$ 2105.
[8]) Jfr. Side 52.

de 2 Fynske Rytterregimenter blev stillede til hans Raadighed[1]). Paa Laaland og Falster stod Brigadér E. Juel med sine 2 Bataillioner[2]); men begge disse Officerer fik meget snart Ordre til at inddrage deres Posteringer, da Flaaden var stærk nok til at beskytte Øerne[3]). Paa Møn havde Amtmand C. G. Moltke mobiliseret Landeværnet og faaet 400 Flinter og 9 smaa Kanoner til Øens Forsvar[4]). Endelig fik ogsaa Bornholm, der jo stadig omsværmedes af fjendtlige Krigsskibe, anvist en større Mængde Skyts, som dog først ankom det følgende Aar[5]).

I Hertugdømmerne, hvor Generalløjtnant Schønfeld førte Kommandoen, var man i Sommeren 1710 ikke ganske uden Bekymring for et Indfald Syd fra, og det skønt baade den danske Konge og Regeringen i Stockholm var gaaet ind paa Neutraliteten. Opmærksomt fulgte man Troppebevægelserne i Sverigs tyske Provinser, og endnu i Oktober følte man sig ikke sikker mod fjendtlige «mouvements» fra Pommern[6]). De Troppeforskydninger, der foretoges i Holsten og Slesvig, skyldtes dels Forplejnings-, dels Forsvarshensyn. I Slutningen af Maj blev Kaptajn Lorentzens Frikompagni beordret fra Frederiksort til Hitler Skanse[7]), det blev erstattet med et Kompagni af Aarhus Stifts Bataillon[8]). I Begyndelsen af September blev de i Hertugdømmerne staaende Kompagnier af de 4 jyske Landregimenter beordrede hjemsendte[9]). Forsvaret blev overdraget til de hvervede Tropper; 6 Kompagnier Krag skulde til Rendsborg, 6 til Glückstadt; Hansens og Baartigs Kompagnier skulde sendes til Rendsborg, efter Haanden som de blev færdige[10]). Af Reusch's Regiment skulde 3 Kompagnier gaa til Frederiksort, medens 8 Kompagnier Fynske Landregiment fra Glückstadt skulde marchere til Fredericia. De 2 hvervede Kyrasserregimenter Dewitz og Brockdorff skulde gaa til Rendsborg, hvis Fjenden faldt ind i Landet[11]). I Begyndelsen af

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{9}$ 2149.
[2]) do. do. 2156.
[3]) do. $^{26}/_{6}$ 2165 og 2167.
[4]) Kbh. Tøjhusregnskab $^{24}/_{8}$ 10.
[5]) Jfr. Side 126.
[6]) Schønfelds Mem. $^{4}/_{6}$, $^{11}/_{7}$ 10; Kgl. udf. Exped. $^{14}/_{10}$ 2237.
[7]) Kgl. udf. Exped. $^{24}/_{5}$ 1278.
[8]) do. $^{13}/_{6}$ 1528.
[9]) do. $^{2}/_{9}$ 2042.
[10]) do. do. 2043—2045. Hansens Kompagnier blev dog i Glückstadt.
[11]) do. do. 2048, 2050, 2054.

Oktober blev Krags Bataillon i Glückstadt beordret til at afløse det Oldenborgske Landregiment, der havde ligget i Garnison i Grevskaberne, siden Schack v. Wittenaus Regiment afmarcherede[1]); den anden Bataillon af Regimentet marcherede saa til Glückstadt fra Rendsborg, medens 5 Kompagnier Reusch, der kom fra Fredericia, belagde dens Kvarterer[2]). Det var imidlertid ikke blot Svenskerne, man maatte værge Landet imod; man maatte ogsaa søge at holde Pesten ude. I September resolverede Kongen, at der skulde oprettes en Pestkordon fra Østersøen til Elben; den skulde gaa fra Travemünde langs Lybæks og Lauenborgs Grænse til Bergedorf[3]). Vagttjenesten udførtes af Bønder, der inspiceredes af Befalingsmænd og Kyrasserer af Dewitz's Regiment. Der blev forhandlet med Lybæk og Gottorp om Assistance[4]). I Flensborg Amt besørgede Brockdorffs Regiment Patrouilleringen. Alt var i Orden midt i December[5]).

Ved Udgangen af Aaret 1710 var Styrken i Hertugdømmerne sammensat og forlagt som følger:

I Frederiksort:		
3 Komp. Reusch	c. 330	Md.
2 Frikompagnier	c. 120	—
Artilleri	12	—
	c. 460	Md.
I Rendsborg:		
Schack v. Wittenaus Rgt.	c. 1320	Md.
5 Komp. Reusch	c. 550	—
11 » Baartig	c. 1120	—
2 » Artilleri	c. 110	—
3 » Dewitz's Kyrasserer	c. 210	—
2 » Brockdorffs do.	c. 150	—
	c. 3460	Md.
I Glückstadt:		
6 Komp. Krag	c. 670	Md.
10 » Hansen	c. 1000	—
1 » Artilleri	c 80	—
	c. 1750	Md.
I Hitler Skanse:		
2 Frikompagnier	c. 100	Md.

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{3}/_{10}$ 2191, $^{17}/_{10}$ 2252.

[2]) do. $^{21}/_{10}$ 2311, 2312, 2315; Tysk Kopibog $^{25}/_{10}$ 2227.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{19}/_{9}$ 2148.

[4]) Scholten til Schønfeld $^{4}/_{10}$, $^{1}/_{11}$, $^{18}/_{11}$ 10.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{11}$ 2489; Schønfeld til Scholten $^{9}/_{12}$ 10.

I Amterne:

Livregiment Dragoner	c. 1000 Md.
7 Komp. Dewitz	c. 630 —
8 » Brockdorff	c 730 —
	c. 2360 Md.

Den samlede Styrke i Hertugdømmerne var saaledes omtrent 8000 Md.[1]), altsaa betydelig ringere end den svenske Hær i Sverigs tyske Provinser.

I Norge havde man lige til Løvendals Ankomst den 26de August forholdt sig rent defensivt, men den nye Statholder bragte Liv og Foretagelsesaand med sig. Han fandt Tilstanden lidet opbyggelig: Folket knurrede, og Soldaten var utilfreds; men han lovede snart at faa Sagerne i en bedre Gænge[2]). Han tog strax fat paa Mønstringerne og erklærede sig ret tilfreds med Regimenternes Tilstand; enkelte af dem havde dog mange Syge, og Udrustningen var ikke altid i den bedste Forfatning. Løvendal var ikke begejstret over Slotslovens Medlemmer; han kunde ikke blive klog paa Generalløjtnant Tritzschler, paa hvis Brøde han dog ikke ret vilde tro, og erklærede sig ilde hjulpen med Etatsraad H. Adeler og Justitsraad H. Blix[3]). Mest misfornøjet var han dog med den ved Norge efterladte Flaadeafdeling under Kaptajn C. Boysen, der bestod af Orlogsskibene Slesvig, Gyldenløve, Engelen og Neptunus, Fregatten Sværmeren, Snaverne Pak an, Snarensvend og Mynden. Orlogsmændene var alle maadelige Sejlere og slet provianterede[4]).

Skønt Tilstanden saaledes ikke var ideel, mente Løvendal dog, at det var muligt at foretage et Stød mod Sverig; rigtignok kunde han næppe samle mere end 8000 Md., og rigtignok var Aarstiden temmelig fremskreden, men Svenskerne raadede heller ikke over

---

[1]) Styrkeangivelserne skyldes dels Fæstningsregnskaberne, dels Indb. fra Rgtscheferne til Scholten i Nvbr.—Dcbr. 1710. (Scholtens Arkiv. I. S.)

[2]) Løvendals Mem. $^{30}/_{8}$ 10.

[3]) do. $^{14}/_{9}$, $^{22}/_{9}$.

[4]) Løvendal angiver, at de havde Øl paa Tranfade (Mem. $^{24}/_{9}$).

store Styrker, og selv om man ikke kunde sætte sig fast i Fjendens Land, vilde et Angrebsforetagende hæve Hærens Moral. Løvendal vilde selv falde ind i Vigen med 800 Dragoner og 6 Batailloner, medens Galejflotillen skulde gaa til Uddevalla med 3 Batailloner og bombardere og erobre den derværende Skanse. Samtidig skulde Generalmajor C. H. Hausmann, der havde meldt sig til Tjeneste, angribe Vermland med 200 Dragoner, 2 Batailloner og nogle «Udvalgte», medens et lille Observationskorps paa 600 Infanterister og 100 Dragoner skulde staa ved Vinger[1]). Den 4de Oktober meldte Løvendal, at de søndenfjældske Tropper var i Bevægelse, Forsyningerne var nogenlunde tilstrækkelige, Broen, der skulde slaas over Svinesund, var parat, og ved Frederikshald laa 4 fuldt udrustede Proviantskibe[2]). Han manglede imidlertid ganske Efterretninger fra København; Boysens Eskadre havde ikke formaaet at sikre Postgangen. Først den 4de Oktober kom der paa en Gang 8 Poster fra Danmark, men de bragte ingen Meddelelse om, hvad man der nede agtede at foretage. Fra anden Side erfarede Løvendal imidlertid, at der ingen Troppesamlinger foretoges paa Sjælland, som kunde foranledige Svenskerne til at koncentrere sig i Skaane; det forlød ogsaa, at Flaaden var temmelig medtagen, og at der ingen russiske Hjælpetropper kunde ventes i indeværende Aar. Han vilde ikke desto mindre have gennemført sin Plan, hvis ikke Snaven Snarensvend den 9de Oktober var ankommen til Christiania; den bragte ganske vist ingen Ordre til Statholderen, men skulde give Boysen Befaling til at gaa til Sundet med sin Eskadre. Forgæves søgte Løvendal at formaa Kaptajnen til at eskortere Expeditionen blot til Koster Fjord i den Baahuslenske Skærgaard, idet han forsikrede, at Expeditionen kunde være endt, inden Gøteborg Eskadren kom i Orden. Var «Snarensvend» kommen 2 Dage senere, havde Foretagendet været i fuld Gang, paastod Løvendal; og i saa Fald vilde Eskadren næppe være bleven hjemkaldt[3]).

I Sverig havde man ventet et Indfald af den norske Hær efter Slaget ved Helsingborg, og Generalløjtnant Nieroth for-

---

[1]) Løvendals Mem. $^{22}/_{9}$.

[2]) do. $^{4}/_{10}$, $^{10}/_{10}$; H. J. Brun til Overkrigssekr. $^{22}/_{10}$ 10.

[3]) Løvendals Mem. $^{10}/_{10}$ 10. Løvendals Klager over Boysen førte til, at han i April 1711 blev stillet for Krigsret (Admiralitetets Kopibog $^{4}/_{4}$ 1711). Kommandoen over «Slesvig» blev taget fra ham, men han fik snart efter en ny Kommando.

langte 10,000 Md. til Baahus Len[1]). Frygten stilnede dog snart af, men vaagnede igen, da Løvendal fik Kommandoen i Norge. Paa mindre Indfald havde man hele Sommeren været beredt. I Dalarne ventede man et Indfald fra Vinger, og i Herjedalen og Jemteland belavede man sig paa et Besøg af den nordenfjældske Styrke. Landshøvding A. Stromberg fik Skyts opsendt og lagde Halvdelen af Helsinge Regimentet op til Grænsen[2]). I Slutningen af August laa henved 1800 Md. med 8 Feltkanoner i Herjedalen[3]). Lige over for dem stod Oberst V. Budde med 500 Md., der i Begyndelsen af næste Maaned blev forstærkede med 4 Kompagnier Dragoner, lidt Artilleri og 500 Infanterister fra Trondhjem[4]). Flere Gange faldt norske Partier paa nogle Hundrede Mand ind i Landet, udskrev Levnedsmidler og gik tilbage, men til noget Sammenstød kom det ikke[5]). Ogsaa den sydlige Del af Grænsen blev flere Gange overskreden af Normændene. I Slutningen af September gik Major J. O. Sesterfleth fra Vinger ind i Vermland med 200 Md. og alarmerede det der staaende inddelte Regiment; lidt senere vexlede et norsk Parti længere Syd paa Skud med Baahuslenske Dragoner[6]). Løvendal havde udsendt et lille Kommando for at fange en Tolder, der «debaucherede» hans Folk; da det førte Fangen hjem, stødte det paa en Dragonpatrouille, hvoraf 2 Md. blev nedlagte[7]); dette lille Sammenstød antog Svenskerne for en Indledning til et alvorligere Angreb, og Stenbock fik Ordre til at sende Tropper til Baahus Len[8]). Kommandoforholdene her var lige saa uheldige som de havde været i forrige Felttog[9]). Generalmajor Fersen maatte bestandig strides med Admiral Siöblad, der mødte enhver Ordre fra Generalen med en uendelig Række gamle Instruktioner og Bestemmelser, der skulde vise, at han var selvstændig. Striden antog en stadig bitrere Karakter, og Defensionskommissionen vilde ingen Afgørelse træffe; den paalagde vel Siöblad at staa Fersen bi og forbød ham

---

[1]) Nieroth til Def.kom. $^{12}/_{3}$ 10.
[2]) Def.kom. til Ldshvdg. de la Gardie og A. Stromberg $^{30}/_{6}$. $^{6}/_{7}$ 10.
[3]) Pakke i sv. Kr. Ark. «St. nord. Kr. Västra Gränsen».
[4]) Brig. v. Heinen til Overkrigsskr. $^{23}/_{8}$, $^{30}/_{8}$ 10.
[5]) A. Stromberg til Def.kom. $^{2}/_{9}$, $^{3}/_{10}$ 10.
[6]) Løvendals Mem. $^{24}/_{9}$; Genm. Aschenberg til Def.kom. $^{26}/_{9}$ 10.
[7]) Løvendal til Overkrigsskr. $^{10}/_{10}$ 10; Mörner til Def.kom. $^{6}/_{10}$ 10.
[8]) Def.kom. til Stenbock $^{22}/_{10}$.
[9]) Bind II, Side 224.

at give Ordre til Tropper, Garnisoner, Artilleri og Fortifikation, men den stillede ham ikke under Generalens Kommando[1]). Fersen havde anlagt befæstede Stillinger ved Qvistrum Bro og ved Uddevalla, hvor en større Skanse blev opkastet.

Da Løvendal maatte afgive sine Krigsskibe, opgav han Tanken om et Indfald i Baahus Len. De 3 nærmest Grænsen hjemmehørende Regimenter blev sendte til Lægderne, og Krags Regiment opløst; 3 Regimenter indlagdes i Fæstningerne, og Grænsepasserne blev spærrede med smaa palissaderede Reduter og Blokhuse, der hvert rummede 8—10 Md.; de var byggede paa Pæle og havde Huller i Gulvene, hvor igennem man kunde kaste Haandgranater. Med Fæstningernes Tilstand var Løvendal ilde tilfreds; i Norge blev Pengene uøkonomisk anvendte; faa havde rene Hænder og en god Samvittighed[2]). Ved Aarets Udgang beredte Løvendal sig til at rejse til Danmark med Viceadmiral Barfoeds Eskadre. Generalmajor Hausmann skulde føre Kommandoen i hans Fraværelse, lede Slotslovens Forhandlinger og have Forsædet i Krigsraadet. Grænsen deltes i 3 Kantoner. Omkring Frederikshald førte Generalmajor Lützow Kommandoen med Brigadér Sesterfleth som Adlatus; ved Basmo Generalmajor Sehested med Brigadér Cicignon, ved Vinger Generalmajor Følckersam med Brigadér Vind. I hvert Kanton stod en Reserve paa 400 Md. med 2 Kanoner. Brød Fjenden ind i Landet, skulde Oplandske, Smaalenske og Agershusiske Regiment strax indkaldes tillige med Dragonerne. Grænsevagterne skulde forholde sig rolige, saa længe der var Pest i Sverig; naar denne hørte op, kunde Fyrrører og Skiløbere passere Grænsen[3]).

Da Normændene gik i Vinterkvarter, giorde Svenskerne det samme. Alle Tropper hjemsendtes undtagen en Bataillon Skaraborg, en Vestgøta-Dal og en Bergsbataillon, der besatte Fæstningerne[4]).

---

[1]) Fersen til Def.kom. $^{18}/_{8}$, $^{23}/_{11}$, $^{20}/_{12}$; Siöblad til samme $^{16}/_{9}$ 10; Def.kom. Reg. $^{17}/_{8}$ 10.

[2]) Løvendals Mem. $^{26}/_{10}$; samme til Overkrigsskr. $^{26}/_{10}$ 10.

[3]) Løvendals Mem. $^{7}/_{12}$ 10.

[4]) Fersen til Def.kom. $^{10}/_{11}$, $^{17}/_{11}$ 10.

Efter at Gyldenløve den 10de November havde strøget sit Flag, var Flaadens Virksomhed i Hovedsagen til Ende for dette Aar; dog forblev endnu nogle Skibe i Søen. Løvendal, der stadig havde klaget over sine Søofficerers Uvirksomhed, krævede, at en egen Eskadre under en dygtig Chef blev stillet til hans Raadighed, indtil en særlig norsk Søstyrke kunde blive organiseret. Nægtes kan det heller ikke, at Kaptajn Boysen og hans Skibschefer tog valent paa Sagerne. De vovede sig kun 3—4 Mil i Søen med deres ganske vist daarlige Fartøjer og ydede Handelen meget ringe Nytte[1]). Kaptajn Thor Jensen paa «Sværmeren» havde saaledes ved Flækkerø ladet den meget mindre svenske Brigantin Sofie tage 4 norske Skibe lige for Næsen af sig uden at røre sig. Han blev i den Anledning 10de December afløst af Løjtnant P. Grib. En lille svensk Kaper havde jaget Snaven Pak an paa Flugt, og Løvendal paastod, at der i Gøteborg m. fl. Havne laa henved 180 tagne danske og norske Priser[2]); dette Tal var ganske vist overdrevent, men Tabet var stort nok endda. Boysens Eskadre, der blev hjemkaldt 9de Oktober, kom ikke til København i rette Tid; trods Løvendals Opfordringer forsømte den Lejligheden og spildte Tiden med at fejre Kaptajn Wordemans[3]) Begravelse. Da den saa endelig kom ud, blev Vinden ugunstig, og den 4de November melder Løvendal, at Eskadren er ankommen til Staværn efter at have været spredt i Kattegat[4]). Omkring den 20de November naaede «Engelen» og «Neptunus» til Sundet[5]); «Gyldenløve» kom ogsaa til København, men «Slesvig» forblev foreløbig i Norge. Kongen sendte endelig en dygtig Eskadrechef, Viceadmiral Barfoed, til Norge; med ham fulgte Orlogsskibene Ebenetzer, Fyn, Island og Delmenhorst; som Soldateske blev 100 Md. af Marineregimentet og 100 Md. af Fynske hvervede kommanderet[6]). Desuden resolverede Kongen, at Løvendal kunde beholde saa mange Fregatter, han ønskede, af dem der laa ved Norge[7]). Barfoed

---

[1]) Løvendals Mem. $^{11}/_{10}$.

[2]) do. $^{24}/_{10}$ 10.

[3]) W. blev som Chef for «Engelen» afløst af Kapt. R. Juel, der atter $^{17}/_{11}$ blev erstattet med Kapt. S. Heyer.

[4]) Løvendals Mem. $^{4}/_{11}$ 10; endnu $^{15}/_{11}$ skriver Løvendal til Overkrigssekr., at Orlogsskibene ligger ved Larkullen og nødig vil forlade Landet. De tærer slemt paa Magasinerne.

[5]) Admiral. Kopibog $^{26}/_{11}$ 10.

[6]) Kgl. udf. Exp. $^{5}/_{11}$ 2408.

[7]) do. $^{17}/_{11}$ 2474, $^{2}/_{12}$ 2591.

forlod København 11te November med en Konvoj, ankrede den 16de ved Hirtsholmene, lettede den 24de og kom Dagen efter til Ellevigen i Norge. Han forblev deroppe til sidst i Januar, da Eskadren, ledsaget af «Slesvig», løb hjem med en Konvoj. Togtet blev sluttet 10de Februar. Løvendal kom til København sammen med Barfoed. Eskadren var slet provianteret og led meget af Sygdom. For at spare paa Provianten og skaane det slet klædte Mandskab lod Barfoed en Del af de norske Matroser opholde sig i Land, men derved hæmmede han Eskadrens Virksomhed[1]).

Kongen bifaldt Løvendals Forslag om at organisere en særlig norsk søgaaende Flaadeafdeling, der direkte skulde underlægges Statholderen[2]). Dens Sammensætning var efter Løvendals Plan følgende: 1 Skib fra Arendal med 70 Stykker, 1 med 60, der tilhørte Generalmajor Hausmann, og 1, der tilhørte ham selv. 2 Fregatter vilde han lade bygge i Danmark, 2 i Norge, og 2 skulde indkøbes i Holland. Naar man saa fra Danmark sendte ham 2 Orlogsskibe og en flink Eskadrechef, mente han at kunne tage det op med Gøteborg Eskadren[3]). Som det senere skal ses, blev Planen ikke fuldt gennemført, om end den norske Ekvipage blev en Del forstærket.

Gøteborg Eskadren blev indlagt i Gøteborg, ikke, som Aaret forud, i Marstrand[4]).

Søkrigen 1710 havde været ublodig, og dog havde den kostet mange Menneskeliv. Hvor stort Tabet var, kan næppe oplyses; men det var meget betydeligt, selv om det opgivne Tal 6689 Md.[5]) er noget overdrevent. For Soldateskens Vedkommende kendes Tabene ved enkelte Regimenter. Vestsjællandske Regiment mistede 380 Md.; deraf døde 192 om Bord, 80 paa Ladegaarden og 108 paa Land; desuden maatte 180 Md. kasseres[6]). Østsjællandske

[1]) «Island»s Journal.
[2]) Kgl. Resolut. 14/10 10.
[3]) Løvendals Mem. 11/10.
[4]) Def.kom. Reg. 18/11 10.
[5]) Püchler 22/11.
[6]) Scholtens Arkiv. I. S. Marts 1711.

Regiment mistede paa Flaaden 152 Md.[1]) De hvervede Regimenter var mere modstandsdygtige; dog stod i November henved Halvdelen af Fynske Regiments Mandskab paa Sygelisten[2]). Indtil medio November var der paa Ladegaarden fra Flaaden indlagt 1175 Md., af hvilke der den 16de endnu henlaa 113. I de 2 foregaaende Uger var 112 Md. udskrevne, 37 døde[3]). Tabene havde man dog maattet finde sig i, hvis Flaadens Operationer havde givet et godt Resultat; men dette var ingenlunde Tilfældet. Vel havde den danske Flaade saa nogenlunde hævdet Herredømmet paa Østersøen, dog uden at lægge synderlig Energi for Dagen, men i Kattegat og Skagerak havde Svenskerne i en utilladelig Grad spillet Mestre og tilføjet den dansk-norske Handel store Tab. Henved 100 Skibe med en samlet Drægtighed af 4000 Læster og en samlet Værdi af 240,000 Rdlr. blev i 1710 slæbte ind i de svenske Havne; ganske vist blev der ogsaa gjort en Del Priser af danske Krydsere og Kapere, men Svenskerne viste størst Aktivitet[4]).

Der var mange Omstændigheder, der bidrog til det tarvelige Resultat: Pengenød, Sygdom, vanskelige Provianteringsforhold, Mangler ved Skibenes Udrustning og Bemanding; men først og sidst skyldtes det Kommandoforholdene. Regeringens Dispositioner var slet gennemtænkte og som Følge heraf vaklende; næsten hvert Øjeblik sendtes Eskadrer til Norge og Kattegat for strax efter at kaldes tilbage; der træffes store Forberedelser til et Angreb paa Sverig, som atter opgives, fordi det paa Forhaand er uigennemførligt. Der mangler en ledende Tanke, paa hvis Gennemførelse alt kan sættes ind. Ogsaa paa selve Flaaden var Kommandoforholdene mindre gode. Krigsraadet havde alt for stor Magt, og den kommanderende Admirals Energi og Ansvarsfølelse maatte ganske naturlig slappes, naar han kun skulde udføre, hvad Majoriteten enedes om; hertil kom, at han var uenig med Regeringen om, hvad der kunde udrettes, og kun modstræbende iværksatte dens Befalinger. I det hele og store var Flaadens højere og lavere Officerer deres Stillinger voxne; men mange savnede dog Evne til at optræde paa egen Haand og lod sig let skræmme af de Vanskeligheder, de stødte paa.

---

[1]) Ref. Sag. $^{3}/_{7}$ 11 Nr. 5.

[2]) do. $^{10}/_{11}$ 10 Nr. 11, $^{14}/_{11}$ 10 Nr. 8.

[3]) Scholtens Arkiv. I. S. $^{9}/_{11}$, $^{16}/_{11}$ 10.

[4]) Krigsforhold under Fr. IV. 1721. Der vil senere blive gjort udførlig Rede for den Skade, Danmarks og Norges Handelsflaader led under hele Krigen.

Kongen var misfornøjet med Resultatet af Felttoget, og ligesom efter Kampene i Skaane maatte der udfindes en Syndebuk. Det blev Holmens Chef, Admiral C. E. v. Støcken. Han var en dygtig, energisk og pligttro Officer, men havde ikke formaaet at holde Flaaden i slagfærdig Stand, en Opgave, der var uløselig, naar man nægtede ham Arbejdskraft og Penge. Allerede 3dje Oktober lod Kongen nedsætte en Kommission, der skulde undersøge Aarsagerne til de mangfoldige Havarier, Skibene i Løbet af Sommeren og Efteraaret havde lidt. Den skulde bestaa af sagkyndige og upartiske Mænd udenfor Søetaten, og for den maatte Holmens Ekvipagemestre, Skibscheferne m. fl. give Møde. Det viste sig, at flere Chefer egenmægtigt havde ændret Skibenes Rejsninger og Aptering, hvad v. Støcken jævnlig havde paatalt; men det fremgik ogsaa af Undersøgelsen, at Rundholter og Takkelage adskillige Steder havde været slet proportionerede, og for dette gjorde man Holmens Chef ansvarlig. Han blev dog ikke straffet, men ved Juletid maatte han fratræde sin Stilling, der overdroges til O. Judichær. Krænkelsen har sikkert bidraget til at forkorte hans Liv; han døde 8de Februar 1711[1]).

[1]) Garde: Efterretn. m. m. B. II. S. 202 f.

V. Danske Forberedelser til Felttoget 1711.

Skønt Carl XII havde afslaaet at anerkende Neutraliteten i Nordtyskland, havde han ikke opgivet at slutte Fred med Danmark. Midt i Januar 1711 sendte han Raadet Bemyndigelse til at forhandle med Frederik IV om en «gavnlig Fred»[1]; senere tilføjede han dog, at han ingen Ofre vilde bringe i den Anledning[2]. Denne Bemyndigelse modtog Raadet først 5 Maaneder efter, og det svarede da, at det havde ladet mærke, at Kongen ønskede Fred; det havde ogsaa sonderet Garanterne for Traventhaler Freden; men disse havde ytret, at de ikke kunde øve noget Tryk paa Danmark, før Krigen med Frankrig var til Ende. Sagen kunde vanskelig holdes skjult for Rusland og Sachsen-Polen, derfor havde Raadet forsøgt paa at lade Administratoren af Holsten-Gottorp, med hvem Danmark nu var forligt, indlede den; det var imidlertid mislykket, og foreløbig var der ikke noget at gøre; anderledes havde det set ud, om Kongen i sin Tid havde tiltraadt Neutraliteten; ved en Særfred med Danmark vilde meget være vundet[3].

Med den gottorpske Mægling forholdt det sig paa følgende Maade: Mauritz Vellingk, der ligesom i 1710 var den ledende Aand i de dansk-svenske Fredsforhandlinger, maatte efter Carl XII's Ønske ikke optræde personligt; men det lykkedes ham at bevirke,

---

[1]) Kongen til Raadet $^{10}/_{1}$ 11.
[2]) do. $^{3}/_{2}$ 11.
[3]) Raadet til Kongen $^{3}/_{6}$ 11.

at den holsten-gottorpske Gehejmeraad G. v. Dernath blev sendt til København, nominelt for at føre Hamborger Forliget[1]) ud i Livet, men i Virkeligheden for at drive hemmelige Fredsforhandlinger. Han skulde benytte sig af den Uro, Tyrkernes Krigserklæring havde vakt hos den danske Regering, og af den Mistillid, Kongen sagdes at nære til sine Allierede[2]). Gehejmeraaden ankom 26de Marts til København, men Rygtet om hans Sendelse var løbet forud for ham, og dens Øjemed blev drøftet i Hovedstadens diplomatiske Kredse. Man mente, at han skulde forhandle om Fred, og man troede, at Danmark vilde give efter paa Grund af Pengemangel, skønt det næppe kunde opnaa ærefulde Betingelser; man indsaa ikke, at «de høje Allierede» kunde vinde andet ved en saadan Særfred, end at de maaske kunde faa nogle flere danske Tropper i deres Sold[3]). Om sit egentlige Ærinde udtalte v. Dernath sig ikke overfor de fremmede Diplomater i København; kun ytrede han lejlighedsvis, at Sverig var ked af Krigen med Danmark, som vel ikke var nogen synderlig farlig Modstander, men kunde være generende nok, da det hindrede Kongen i at benytte sine Stridskræfter mod Sverigs farligste Fjender[4]). Midt i April sivede det dog ud, at Fredsudsigterne kun var ringe, da Danmark krævede visse Fordele, medens Sverig ikke vilde gaa ud over status quo. Man antog, at den sikre Udsigt til at faa russiske Subsidier gjorde Danmark utilbøjelig til Fred, og snart hed det sig, at Forhandlingerne var strandede[5]); de blev imidlertid fortsatte en rum Stund endnu, og man sagde, at Kongen, der personlig var ked af Krigen, ikke vilde afbryde dem. Den gottorpske Gehejmeraads Nærværelse behagede naturligvis ikke Rusland og Sachsen-Polen; det lykkedes dem at faa Forhandlingerne standsede. Den 20de Juni fik Hagedorn i Hamborg Ordre til at undgaa enhver Berøring med den svenske Resident; den 3dje Juli rejste v. Dernath hjem med uforrettet Sag, og hermed var de dansk-svenske Fredsforhandlinger definitivt til Ende for den Gang[6]).

Raadets diplomatiske Virksomhed blev i øvrigt snart stoppet

---

[1]) Jfr. Side 8.
[2]) F. F Carlson. S. 17 f.
[3]) Püchler $^{21}/_{3}$, $^{24}/_{3}$, $^{28}/_{3}$ 11.
[4]) do. $^{28}/_{3}$ 11.
[5]) do. $^{31}/_{3}$, $^{11}/_{4}$, $^{18}/_{4}$ 11.
[6]) do. $^{2}/_{6}$, $^{23}/_{5}$, $^{4}/_{7}$; Geh. Reg. $^{20}/_{6}$ 11.

af Kongen, der i sin Forbitrelse over, at det havde paatænkt at overlade Sømagterne de pommerske Tropper[1]), fratog det den Myndighed, han havde givet det i udenrigske Anliggender, og paalagde sine Ministre i Udlandet kun at udføre, hvad han personlig paalagde dem. Han bad da sine Allierede om at skaffe ham Fred med Danmark, og Kejseren og Sømagterne erklærede sig villige til at forhandle med Sverigs Fjender. De forlangte dog Kongens Ord paa, at det pommerske Korps ikke faldt ind i Sachsen; men det vilde han ikke give; han kunde ikke nøjes med, at Korpset stødte til ham i Polen, hvad de Allierede nok vilde finde sig i, han vilde have Lov til at forfølge sin eventuelle Sejr ind i Sachsen, og derved stødte han Kejseren og Sømagterne fra sig. August II var ikke uvillig til Fred, men Carl XII, der selv havde erklæret ham Krig, efter at Tyrkiet havde besluttet sig til at bryde med Rusland, erklærede, at han ikke vilde spare Møje eller Penge for at faa Stanislaus sat paa Polens Trone, og at han kun vilde forhandle paa Grundlag af Altranstadt Traktaten[2]). Det var i det hele umuligt at forhandle med Carl XII; han stødte Sømagterne fra sig og afslog 12te Maj 1711 deres Tilbud om at skaffe ham Fred mod til Gengæld at faa Handelsfrihed i Østersøen, ligesom han paa ny vægrede sig ved at tiltræde Neutraliteten.

En af Grundene til Carl XII's Ubøjelighed var, at han mente at have faaet et paalideligt Rygstød i Tyrkiet, som allerede i November 1710 havde erklæret Rusland Krig[3]). Tyrkerne forhastede sig ganske vist ikke, hele Vinteren og det meste af Foraaret gik hen med Forberedelser, men Efterretningen om Krigserklæringen havde dog nogen Indvirkning paa den europæiske Politik. Kejseren var ikke uden Frygt for, at Ungarn var det egentlige Maal for den tyrkiske Hær, og i den Anledning turde han og hans Allierede ikke begynde Felttoget mod Frankrig saa tidligt, som de havde ønsket; først midt i April fik man Sikkerhed for, at Ungarn ikke var truet[4]). At Ruslands Handlefrihed blev meget indskrænket ved Fredsbruddet, er en Selvfølge; det gjorde ogsaa et stærkt Indtryk paa de andre mod Sverig for-

---

[1]) Jfr. Side 12.
[2]) Klopp, B, XIV, S. 65.
[3]) Jfr. Side 14.
[4]) Klopp, B. XIV, S. 67 ff.

bundne Magter. I Danmark fik man i Januar 1711 Meddelelse om Krigserklæringen, og Frederik IV benyttede strax den nye Situation til at skaffe sig russiske Subsidier: Kun naar Czaren støttede ham med Folk og Penge, kunde han træde offensivt op og derved hindre Sverig i at sende Tropper over Østersøen; bandt man den svenske Hær til Moderlandet, kunde Carl XII kun i ringe Grad støtte Tyrkerne, medens Czaren kunde bruge hele sin Magt mod disse[1]). Den russiske Gesandt i København lovede at skaffe 200,000 Rdlr., og den danske Envoyé i Rusland, J. Juel, fik Ordre til at faa disse Penge omsatte i Vexler paa Holland og Hamborg og sende dem til Danmark[2]). De danske Gesandter hos Sømagterne fik Ordre til i Forbindelse med deres russiske og sachsisk-polske Kolleger at gøre England og Generalstaterne opmærksomme paa den Fare, der truede Europa, hvis Carl XII gennemførte sine «ukristelige Planer». De maatte snarest gøre «Krassows Korps» uskadeligt, da de ellers vilde tvinge de «nordiske Allierede» til at gøre det[3]). I Haag var man bleven opskræmmet ved Rygterne om, at Sverrig havde forstærket det pommerske Korps, og at det paatænkte yderligere at sende 10,000 Mand derover. Den svenske Gesandt, J. Palmqvist, havde ganske vist dementeret Rygterne og insinueret, at Danmark krænkede Neutraliteten; men Raadspensionæren vilde ikke fæste Lid hertil og spurgte den danske Envoyé, H. H. Ahlefeldt, hvorfor Danmark da ikke rustede en Flaade, der kunde hindre svenske Troppeoverførsler. Denne Udtalelse blev fra dansk Side opfattet som en Tilkendegivelse af, at Generalstaterne ikke ønskede den svenske Styrke i Tyskland forstærket, og som en Opmuntring til at hindre dette med Magt; Ahlefeldt fik Ordre til at paavise, at det var af største Betydning for de høje Allierede, at den danske Flaade løb ud, og til i den Anledning at forsøge paa at faa Holland til at yde Hjælp til Søudrustninger[4]). Forsøget glippede dog, og Generalstaterne gav utvetydigt tilkende, at de ikke ønskede, at Danmark skulde tage sig selv til Rette; de truede endog med at anvende den i øvrigt ikke existerende Neutralitetsarmé mod Danmark, der beskyldtes for at have krænket Neutraliteten ved

[1]) Geh. Reg. $^{3}/_{1}$ 11.
[2]) do. $^{24}/_{1}$ 11.
[3]) do. $^{10}/_{1}$ 11.
[4]) do. $^{20}/_{1}$, $^{27}/_{1}$ 11.

at forstærke Tropperne paa den jyske Halvø. Frederik IV tilbageviste Beskyldningen: han var rede til at opretholde Neutraliteten med Magt, og han og hans Forbundsfæller vilde se sig nødsagede til at tilintetgøre det Krassowske Korps, hvis «de høje Allierede» ikke selv fjærnede denne eneste Hindring for Neutraliteten i Tyskland[1]). For at øve et Tryk paa Sømagterne truede Danmark med at kalde sit Auxiliærkorps tilbage, og hertil var der saa meget mere Anledning, som Alliancetraktaten af 1701 udløb den 15de Juni 1711. England og Holland syntes at have glemt dette og paastod trods Traktatens klare Ord, at Forbundet var sluttet for Krigens Varighed. Den danske Regering holdt paa, at der maatte en ny Traktat til, hvis Forholdet skulde bestaa uforandret, og indbød Sømagternes Gesandter i København til at træde sammen med Chr. Sehested, D. Vibe og et Par andre af Konseillets Medlemmer for at forhandle om en saadan, men herpaa vilde de ikke gaa ind[2]). Midt i Juli befalede Kongen Hertugen af Württemberg strax at begive sig hjem med Korpset[3]), og den danske Gesandt i Haag fik Ordre til i Forening med Ruslands og Sachsen-Polens Gesandter at forestille «de høje Allierede», at det var paa Tide, at de opfyldte deres Forpligtelse til at gøre det svenske Korps i Pommern uskadeligt. De «nordiske Allierede» vilde ikke længere lade sig holde for Nar, men selv tage Sagen i deres Haand. Hvis det var sandt, at Neutralitetshæren samledes, skulde Gesandterne forlange, at den i Forbindelse med de nordiske Allieredes Hære optraadte offensivt mod Sverig, der havde forkastet Neutraliteten, ellers vilde Danmark og Sachsen hjemkalde deres Auxiliærtropper. Hvis Sømagterne brugte Trusler, skulde den russiske Gesandt svare, at Czaren vilde stoppe al Handel paa de nys erobrede svenske Østersøprovinser. «De høje Allierede» behøvede ikke at stille Rytteri til Neutralitetshæren; det var tilstrækkeligt, at de lod en Fodfolksstyrke slutte sig til den danske Hær[4]). Alt blev imidlertid uafgjort, Tropperne blev ikke hjemkaldte; der blev ikke sluttet noget nyt Forsvarsforbund i 1711 og heller ikke oprettet nogen Neutralitetshær. Kejseren var den eneste, der interesserede sig

---

[1]) Geh. Reg. $^{21}/_{2}$ 11.
[2]) do. $^{8}/_{5}$, $^{12}/_{5}$, $^{22}/_{5}$, $^{28}/_{6}$ 11.
[3]) do. $^{18}/_{7}$ 11.
[4]) do. $^{17}/_{7}$, $^{30}/_{7}$ 11.

for denne Sag; et lille østerrigsk Korps blev samlet ved Grünberg i Schlesien, og der blev forhandlet med Hansestæderne om at stille Artilleri[1]); men i øvrigt lagde ingen «de nordiske Allierede» større Hindringer i Vejen, da de endelig skred til Udførelsen af deres Plan, der gik ud paa at erobre Sverigs tyske Provinser under Skin af at tvinge det til at overholde Neutraliteten i Tyskland.

Grunden til denne valne Optræden fra de mod Frankrig allierede Magters Side, selv efter at det havde vist sig, at der ikke truede nogen Fare fra Tyrkiet, maa søges i, at Alliancen stod paa svage Fødder. Frankrig, der i 1710 ved Forhandlingerne i Gertruidenburg forgæves havde søgt at skille Holland fra dets Forbundsfæller[2]), havde i Januar 1711 med større Held begyndt hemmelige Fredsforhandlinger med England, hvor et Toryministerium i November 1710 havde afløst Whiggerne, der i lange Tider havde været ved Roret. Disse Forhandlinger fik ny Fart, da Kejser Joseph I 17de April 1711 afgik ved Døden og som Kejser blev efterfulgt af Carl III af Spanien under Navn af Carl VI. Kun 5 Dage efter denne Begivenhed formulerede den franske Udenrigsminister, Torcy, Fredsbetingelserne; det vigtigste Punkt var, at England anerkendte Philip V som Konge af Spanien, medens der sikredes England store Handelsfordele. Hvis Carl III foruden at være Konge af Spanien tillige skulde være tysk Kejser og Besidder af de østerrigske Arvelande, vilde den europæiske Ligevægt blive forrykket i langt højere Grad, end naar Ludvig XIV's Sønnesøn beklædte den spanske Trone. Dette var England snart paa det rene med; Holland derimod holdt paa Carl III af Frygt for Frankrigs Overvægt, og Kejseren endelig kunde ikke have noget mod at blive Europas mægtigste Monark. Det var lykkedes Frankrig at drive en Kile ind i Alliancen, selv om Spaltningen ikke strax indtraadte[3]).

Fra de høje Allieredes Side truede altsaa ingen Fare for et Modtræk mod Planerne om et Angreb paa Pommern, og snart viste det sig ogsaa, at Sultanens Interesse for Carl XII og hans Sag var af en ret platonisk Art. Tyrkerne vilde ikke give den svenske Konge ringeste Indflydelse paa Krigsføringen, og da Czaren

---

[1]) Hamb. Ges. Rel. 1/9 11; jfr. Lundberg anf. Værk, S. 38.

[2]) Klopp XIII, S. 403 ff.

[3]) Jfr. Klopp, B. XIV, S. 99 ff.

i Juli blev indesluttet med sin Armé af Storviziren og nødsaget til at bede om Fred, fik Carl XII heller ingen Indflydelse paa Fredsbetingelserne, en ganske naturlig Følge af at Porten ikke havde erklæret Krig for hans Skyld, men for at lukke Rusland ude fra Sortehavet. Alt, hvad han opnaaede, var frit Lejde til Hjemrejsen, men det brød han sig aldeles ikke om. I Juli fik Rusland altsaa Raadighed over sine Stridskræfter; det var sluppet forholdsvis billigt ud af den Klemme, hvori Tyrkiet havde bragt det; men Krigen havde dog tvunget de nordiske Allierede til at forholde sig rolige indtil ind i August Maaned.

Til sine Allierede stod Danmark ikke i det intimeste Forhold, særlig gjaldt dette med Hensyn til Sachsen-Polen. August II havde gjort Sverig Fredstilbud, og Frederik IV nærede Frygt for, at han skulde træde ud af Forbundet[1]); man var meget utilfreds med den sachsisk-polske Gesandt Manteuffel, der stod i et fjendtligt Forhold til Løvendal og modarbejdede Danmarks Interesser, og man klagede over, at de sachsisk-polske Gesandter i Udlandet ikke optraadte i Harmoni med de danske, særlig overfor Sømagterne. August II bøjede sig imidlertid; han hjemkaldte Manteuffel, og i April afgav Gesandten i Haag den Erklæring, at Neutraliteten betragtedes som ikke existerende, da Kongen af Sverig havde forkastet den[2]). Ikke desto mindre vedblev man med Skinsyge at vaage over August II's Forhandlinger med Sømagterne, idet man nærede Frygt for, at han skulde tilrane sig Fordele paa Danmarks Bekostning. Solidaritetsfølelse og Loyalitet kendte denne upaalidelige Forbundsfælle jo ikke noget til. Endnu efter at Operationerne mod Pommern i August var begyndte, opretholdt han i sin Traktat med Sømagterne Fiktionen om Neutraliteten i Tyskland, hvilket foranledigede Frederik IV til paa ny at erklære, at denne, der var forkastet af Sverig, eo ipso var ude af Verden[3]). Selv da Krigen i Pommern var i fuld Gang, hed det sig, at Sachsen-Polen søgte Særfred med Sverig[4]), og dog lykkedes det August II og hans Ministre at besnære den danske Konge og hans Raadgivere, saa at Operationerne blev ledede i en Retning, der ensidig begunstigede sachsiske Interesser.

---

[1]) F. F. Carlson, S. 18.
[2]) Geh. Reg, $^{27}/_{1}$, $^{13}/_{7}$, $^{21}/_{3}$, $^{24}/_{4}$ 11; jfr. Side 4.
[3]) Instr. til Ahlef. $^{23}/_{8}$ 11. Geh. Reg.
[4]) Hagedorns Rel. $^{18}/_{9}$.

Ruslands Optræden var i Begyndelsen af 1711 i høj Grad under Indflydelse af dets Forhold til Tyrkiet. Czaren var ikke uvillig til at slutte Fred med Sverig men dog loyal nok til at erklære, at han vilde have sine Allierede med. Frederik IV forlangte imidlertid de sikreste Garantier, da han ikke efter Freden vilde udsættes for Carl XII's Hævntørst[1]). Udsigterne til, at Sverig vilde antage de russiske Fredsbetingelser, var imidlertid kun ringe; de gik ud paa: Tilbagegivelsen af de Provinser, Rusland havde afstaaet i det 17de Aarhundrede, nemlig Ingermanland og Karelien, inklusive Narva. Som Skadeserstatning for den Tid, Sverig havde besiddet disse Provinser, forlangtes Estland med Reval, som Sikkerhed mod Indfald: Wiborg, som Krigsomkostning: en Del af Finland og 5,000,000 Rdlr. August II skulde have Lifland med Riga; forlangte han mere, maatte han selv komme med sine Krav, Czaren sluttede ikke Fred uden ham. Frederik IV skulde have alle tidligere afstaaede danske og norske Provinser tilbage; Sverig skulde opgive sin Toldfrihed, betale Krigsomkostninger, finde sig i, at alle tidligere Traktater blev ophævede, og love «General Amnesti»[2]). Disse Betingelser kan ikke kaldes billige; Rusland stod jo lige overfor en Krig med Tyrkiet, hvis Udfald var højst tvivlsomt; det har næppe heller været Meningen, at de skulde diskuteres for Alvor; snarere har de skullet vise, hvor godt Czaren undte sine Allierede det. De Midler, han kunde anvende til at tvinge Sverig til at gaa ind paa de haarde Betingelser, var meget ringe; han havde kun Menschikoffs 15,000 Md. i Finland og de 6000 Md. i Elbing, som Danmark skulde have haft Aaret forud. Den sidste Styrke ønskede August II at raade over, men Czaren vilde kun tillade dette med den danske Konges Minde[3]). Denne vilde ikke give Slip paa det lovede russiske Hjælpekorps[4]), men tillod dog August II at disponere over det i 7 Uger, hvorefter det skulde stilles til Danmarks Raadighed[5]); denne Overenskomst blev imidlertid ikke overholdt. I København fulgte man med megen Interesse Forholdet mellem Czaren og den polske Konge. Denne havde lovet sin Allierede at møde ham i Krakau,

---

[1]) Instrux til Ahlef. og Rosenkr. i Haag og London $^{3}/_{3}$ 11.

[2]) Konference med den russ. Ges. i Kbh. $^{2}/_{8}$ 11.

[3]) Smstds.

[4]) Instr. til J. Juel $^{25}/_{4}$ 11.

[5]) Fr. IV til Aug. II $^{5}/_{5}$ 11.

men opholdt sig endnu i Begyndelsen af Maj i Leipzig; her modtog han gennem russiske Kurerer adskillige Opfordringer til at drage til Polen, og, da dette ikke frugtede, rejste Czaren selv til Sachsen, hvor han den 13de havde en ganske kortvarig Sammenkomst med Kongen i Torgau. Nogle Dage efter blev det i et Møde mellem de sachsisk-polske og russiske Ministre bestemt, at de to Monarker skulde mødes i Polen, og den 2den Juni indtraf Kong August i Jaroslaw i Galizien, hvortil Czaren allerede var ankommen. Fra dansk Side var ingen befuldmægtiget Minister til Stede, kun Legationssekretæren ved det polske Hof, T. V. Jessen, var mødt; men i Czarens Følge var den dansk fødte Generaladjutant P. Vendelbo eller, som han nu hed, Løvenørn, og han varetog med Iver sit Fædrelands Interesser. I Jaroslaw blev det besluttet at rette et Angreb paa svensk Pommern; Czaren lovede at lade 16,000 Dragoner optræde i Forening med den sachsisk-polske Hær og at bistaa sine Allierede paa enhver Maade. Den 14de Juni rejste Løvenørn til København med Instruxer til den russiske Gesandt og med Underretning til den danske Konge om den lovede Understøttelse[1]). Det viste sig vel snart, at Czaren havde lovet mere, end han kunde holde; men det var dog lykkedes at føre den «nordiske Alliance» frelst igennem den første Halvdel af 1711. Dette skyldtes i ikke ringe Grad de to fremragende Danske Løvendal og Løvenørn, der var højt anskrevne hos den polske Konge og den russiske Czar. Først nævnte var i Slutningen af Januar kommen til København fra Norge; den 12te Marts rejste han til Sachsen, hvor han forblev til sidst i April. Han gav en glimrende Beskrivelse af Danmarks militære Tilstand, satte Ondt for Sømagterne og gjorde sit til at undergrave Manteuffels Stilling i København. Den 14de Maj kom Løvendal atter til det danske Hof[2]).

Med Hannover kom Danmark i 1711 til en nærmere Forstaaelse. I Marts blev Joh. Jac. v. Holtzen sendt dertil som Legationssekretær[3]); han skulde arbejde videre paa Udviklingen af det Aaret forud sluttede Forsvarsforbund, men først og fremmest sørge for at skaffe Danmark Penge. For Hannover var

---

[1]) Sachs.-polske Ges. Rel. 15/5, 18/5, 22/5, 25/5, 7/6, 17/6 11.

[2]) Geh. Reg. 31/1; Fr. IV til Aug. II 8/3; sachs.-polske Ges. Rel. 3/4, 27/4; Püchler 14/3, 21/3, 16/5 1711.

[3]) Geh. Reg. 7/3, 4/4 11.

det af stor Betydning, at Danmark blev sat i Stand til at fortsætte Krigen[1]); det var ogsaa villigt nok til at yde Laan; men, skønt Kurfyrsten var bange for, at Danmark skulde slutte Særfred[2]), gjorde han sig i Begyndelsen temmelig kostbar, og Forhandlingerne gik foreløbig kun smaat fremad. Paa den anden Side var Frederik IV ogsaa ivrig for at faa Penge, og Holtzen fik Ordre til at gøre ret vidtgaaende Indrømmelser[3]). I Maj gik Kongen ind paa at pantsætte Dele af Grevskaberne paa 20 Aar, dog paa den Betingelse, at der ikke blev paalagt dem extraordinære Byrder[4]). Den 3dje Juli blev der underskrevet en Traktat[5]), i Følge hvilken Kongen paa 20 Aar afstod Staden, Slottet og Fogderiet Delmenhorst med 3 andre Fogderier, hvis Indbyggere skulde aflægge Ed til Kurfyrsten. Herfor skulde der betales 250,000 Rdlr., medens der senere mod Udleveringen af 4 andre Fogderier yderligere skulde betales 300,000 Rdlr.[6]). Oprindelig havde det været Meningen at laane en hel Million, og Forhandlingerne om at faa flere Penge fortsattes, længe efter at Traktaten var underskreven, lige som den danske Regering gjorde frugtesløse Forsøg paa at faa Hannover med i Alliancen[7]).

Ogsaa i Brunsvig-Wolffenbüttel og i Venedig søgte Frederik IV at rejse Laan; han tilbød Dogen Hjælpetropper, naar Krigen var til Ende[8]). Disse Forhandlinger førte ikke til noget, og Forsøgene paa at faa Holland til at give Penge til Flaadeudrustninger strandede ligeledes[9]).

Af mere storpolitisk Natur var de Forhandlinger, der i April aabnedes med Preussen, hvortil H. A. Ahlefeldt blev sendt som Gesandt. Han skulde søge at faa Kongen til at gaa ind paa et Angrebsforbund, og, hvis dette ikke lykkedes, formaa ham til at love, at han ikke vilde lægge Danmark og dets Forbundsfæller

---

1) Ifr. Side 6.

2) Püchler $^{21}/_{4}$, $^{9}/_{5}$, $^{12}/_{5}$, $^{19}/_{5}$ 11.

3) Geh. Reg. $^{18}/_{4}$, $^{21}/_{4}$ 11.

4) do. $^{5}/_{5}$ 11.

5) Ratificeret $^{21}/_{7}$. Sagen blev først endelig afgjort i Slutningen af Novbr., da Hertugen af Plöns Samtykke til Pantsættelsen af Delmenhorst først maatte indhentes. (Schartau, S. 63.)

6) Geh. Reg. $^{3}/_{7}$ 11.

7) do. $^{20}/_{8}$ 11.

8) Instr. til Søhlenthal $^{17}/_{1}$; Kongen til Dogen $^{3}/_{3}$ 11. Geh. Reg.

9) Instr. til H. H. Ahlefetdt $^{28}/_{3}$ 11.

Hindringer i Vejen[1]). Preussen gik ind paa under Haanden at hjælpe de Allierede med Ammunition og Levnedsmidler[2]), men kunde ikke bestemme sig til et aabent Brud med Sverig. Og dog havde Frederik I ingen Grund til at nære særlig venlige Følelser mod Carl XII, der havde brugt meget skarpe Ytringer mod ham i Anledning af, at han havde givet Stødet til Neutralitetsbevægelsen; han var imidlertid bange for at udæske Sverig, da han tillagde Tyrkiets Brud med Rusland stor Betydning. I den Anledning havde han ogsaa modstaaet Fristelsen, da Rusland havde tilbudt ham Elbing strax og svensk Pommern senere, hvis han vilde hjemkalde 10,000 Md. af de i fremmed Sold staaende Tropper og tiltræde Forbundet mod Sverig. Fredsslutningen mellem Tyrkiet og Rusland gjorde foreløbig Ende paa Carl XII's Udsigter til at komme til Polen og Pommern med Vaaben i Haand, og nu maatte det næsten vaabenløse Preussen forholde sig ganske passivt[3]).

Endnu staar tilbage at omtale Forholdet til Holsten-Gottorp. Tvunget af Omstændighederne optraadte det lille Fyrstendømme tilsyneladende som loyal Nabo; Hamborger Forliget, der blev ratificeret 13de Januar 1711[4]), havde fjærnet en Del svævende Stridsspørgsmaal, kongelige og fyrstelige Tropper hjalp hinanden med at holde Pesten ude, og Gehejmeraad v. Dernath havde forstaaet at vinde Kongens Yndest under sit Ophold i København[5]). Men hjærteligt var Forholdet ikke, Administratorens svenske Sympatier var alt for godt kendte. Med mistænksomme Øjne saa man i Danmark paa de to svenske Batailloner i gottorpsk Sold. Paa den ene Side fandt man det farligt at lade disse fjendtlige Afdelinger opholde sig indenfor Monarkiets Grænser, men paa den anden Side vilde man nødig se dem marchere til den svenske Hær i Tyskland. Den gottorpske Regering erklærede, at den gerne vilde af med dem, da Sverig ikke længer betalte dem[6]); men Etatsraad J. Neve, der endnu opholdt sig dernede, fik Ordre til i de skarpeste Udtryk at foreholde Administratoren, at man

---

[1]) Instrux til Ahlefeldt $^{10}/_{4}$ 11.
[2]) Geh. Reg. $^{7}/_{8}$.
[3]) Lundberg, S. 31—39.
[4]) Jfr. Side 8.
[5]) Jfr. Side 8.
[6]) Püchler $^{2}/_{6}$ 11.

vilde gribe til de alvorligste Forholdsregler, hvis han lod dem gaa til Tyskland[1]).

Ved Udgangen af Juli 1711 var den politiske Situation altsaa følgende: Forbindelsen mellem de nordiske Allierede var bevaret, alle Tanker om Særfred opgivne, da Faren for, at Carl XII med en tyrkisk Hær skulde komme til Polen og Tyskland, var dreven over. Sammenholdet mellem de mod Frankrig forbundne Magter var svækket, en Indgriben fra disses Side for at opretholde Neutraliteten i Tyskland syntes utænkelig. Danmarks Forhold til Hannover var venskabeligt, medens Preussen, vaabenløst, som det for Tiden var, maatte nøjes med at nedlægge afmægtige Indsigelser mod, at Pommern blev gjort til Krigsskueplads. Fra Udlandets Side var der nu intet til Hinder for en Invasion i Sverigs tyske Provinser.

I Løbet af Vinteren 1710—1711 skete der ingen Forandringer i den danske Hærs Dislokation. Da Lejren ved København var hævet, gik Artilleriet og det meste af Fodfolket i deres Kvarterer i Hovedstaden, kun Birchholtz's Regiment og Fynske hvervede Regiment blev forlagte til de sjællandske Købstæder, først nævnte Syd, sidst nævnte Nord for Linien Køge—Slagelse—Korsør[2]). Det Ungarske Dragonregiment blev indkvarteret i Sjællands sydlige, Jyske Landdragoner i Øens nordvestlige Amter[3]). Endelig blev Kaptajn Hess's Artillerikompagni fra Kronborg forflyttet til Korsør og Fredericia[4]).

I Januar 1711 blev de hvervede Fodfolksregimenter mønstrede, og saa vel Mandskab som Udrustning fandtes i ret god Stand. Helt fuldtallige var de dog ikke[5]); de Ungarske Regimenter i Hertugdømmerne havde stadig mange Desertører, medens Fynske og Marineregimentet var bleven temmelig ilde medtagne

---

[1]) Instrux til Neve af $^{9}/_{7}$ 11.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{11}$ 2492; Gen.kom. dsk. Kopibog $^{15}/_{11}$ 1144—1156, $^{29}/_{11}$ 1170—1180 (1710).

[3]) Dsk. Kopib. $^{15}/_{11}$ 1084—1090 (1710).

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{2}$ 1711 Nr. 303, 305, 306. Jfr. Side 52.

[5]) Scholtens Koncepter $^{14}/_{1}$, $^{20}/_{1}$, $^{28}/_{1}$ 11.

paa Flaaden. Først nævnte havde 90, sidst nævnte 150 Døde[1]), og da Flaaden i November lagde ind, havde de henholdsvis 244 og 261 Syge[2]). Ved Udgangen af Marts havde Krags Regiment 46, Reusch's 37, Arnoldts 94 og Marineregimentet 78 Vakancer[3]). Obersterne Baartigs og Hansens nyhvervede Regimenter kom ikke i fuldt brugbar Stand i Vinteren 1710—1711. Først nævnte fik ganske vist alle sine Kompagnier præsenterede inden Udgangen af Februar[4]), og i Marts havde hele Regimentet faaet Geværer udleverede[5]); men i April fandt Scholten det endnu i en yderst mangelfuld Forfatning[6]). Af Hansens Regiment blev det 11te Kompagni først færdigt i Juni, det 12te i Oktober 1711. I Marts talte Regimentet 1110 Mand; det kunde ikke mere rummes i Glückstadt, hvorfor 3 Kompagnier forlagdes til Altona[7]).

Landmilitsen havde i 1710 haft meget store Tab. Regimenterne fra den sjællandske Øgruppe mistede mange Folk i Skaane; derefter afgav hele Militsen den bedste Tredjedel af sit Mandskab til de hvervede Regimenter, og endelig havde Tjenesten paa Flaaden foranlediget stor Afgang. Disse Tab kunde ikke dækkes ved den ved Forordningen af 29de Marts 1710 paabudte Udskrivning, og Forholdene forværredes yderligere derved, at en almindelig og stadig stigende Uvilje mod Tjenesten gjorde sig gældende blandt Almuen paa Landet. Det unge Mandskab søgte paa enhver Maade at unddrage sig Udskrivning ved at flygte til Byerne eller til Udlandet, og ved Afdelingerne fandt der ikke saa faa Desertioner Sted[8]). Misstemningen var ikke ugrundet; Regeringen havde jo selv brudt de Tilsagn, den havde givet med Hensyn til Tjenestetidens Varighed og det udskrevne Mandskabs Anvendelse.

Under disse Omstændigheder var det umuligt at bringe Landmilitsen op paa den planmæssige Styrke, og den 3dje April 1711 blev der udstedt en «Forordning om Reduktion ved Nationalregi-

---

[1]) Heraf var c. 100 Mand gaaet under med «Dannebrog».

[2]) Scholtens Protokol $^{21}/_{11}$ 10.

[3]) Samme I. S. $^{31}/_{3}$ 11.

[4]) Tyske Kop. $^{3}/_{2}$ 11 Nr. 186.

[5]) Glückstadts Fæstn. Rgnsk. $^{4}/_{3}$ 11.

[6]) Tyske Kop. $^{21}/_{4}$ 635.

[7]) Glstd. Fæstn. Rgnsk. $^{6}/_{6}$, $^{15}/_{10}$ 11.

[8] Otto Krabbes Betænkning af $^{28}/_{2}$ 1711 (Justitsministeriets Aflevering, Skab 8, Nr. 224 B).

menterne til Fods i Danmark». Denne, der var affattet i Overensstemmelse med General Scholtens Forslag af 23de Marts, bestemte, at ethvert Landmilitskompagni foruden Prima Plana skulde bestaa af 120 Menige, udtagne af Kompagniets bedste Folk. Det overskydende Mandskab skulde afgaa «for at tjene hos Bonden eller Almuen paa Godset» og aflevere Mundering og Geværer til nærmeste Fæstning. Afgang blandt Kompagniernes Mandskab skulde først søges dækket efter endt Felttog ved en Rekrutering, der ikke foretoges «af Lægderne in specie, men af det hele Land proportionaliter».

Inden Forordningen udkom, talte Landmilitsens 85 Kompagnier planmæssigt 13,776 Md.; denne Styrke blev nu nedsat til 10,200; men denne Lettelse fik «Proprietarierne» ikke gratis. For hver Mand, der manglede, da Reduktionen kom til Udførelse, og for hver, der som Følge af denne blev frigiven, maatte de betale 25 Rdlr. Det herved indvundne Beløb 89,400 Rdlr. skulde anvendes til Hvervning af Erstatningsmandskab ved de hvervede Regimenter[1]). I April og Maj blev Reduktionen udført. Som Følge af Pantsættelsen af Delmenhorst m. m. blev det Oldenborgske Landregiment foreløbig formindsket med 2 Kompagnier[2]).

I Følge Scholtens Forslag skulde Landmilitsen i 1711 udelukkende anvendes paa Flaaden og i Fæstningerne paa følgende Maade:

30	Kompagnier	paa Flaaden,
18	»	i København og Citadellet,
5	»	paa Kronborg,
1	»	i Nyborg,
2	»	- Fredericia,
18	»	- Rendsborg,
9	»	- Glückstadt,
2	»	- Frederiksort.

De Tropper, der skulde danne Flaadens Soldateske, blev strax afsendte. Den 6te og 11te April udgik Ordre til, at 2 Kompagnier af Østsjællandske, 4 af Viborgske[3]), 6 af Fynske og 6 af

---

[1]) J. Scholtens Forslag af 23/3 11 til Landmilitsens Indretn. i Krigstid. (Justitsm. Aflev., Sk. 8, Nr. 224 B).

[2]) Ob. Samsøe til Overkrigsskr. 26/7 11.

[3]) De Laaland-Falsterske Bat.

hvert af de 3 jyske Regimenter skulde marchere til København for at indskibes[1]).

De to Landdragonregimenter blev, som tidligere omtalt, i Vinterens Løb omdannede til Kyrasserregimenter. I den Anledning blev Tamburerne afskaffede og erstattede med 1 Pauker ved Staben og 1 Trompeter ved hvert Kompagni[2]).

Ved Rytterregimenterne blev der foretaget en Del Organisationsforandringer. Oprettelsen af de nye Kompagnier ved de 5 «nationale» Regimenter blev fortsat i Vinteren 1710—1711. I Begyndelsen af Marts fik Regimentscheferne Ordre til at sørge for, at Kompagnierne «ufejlbarlig» var i Orden medio April, og samtidig fik Generalkommissariatet Ordre til at anvise de manglende Penge[3]); men Arbejdet blev ikke fuldført, og midt i April manglede der endnu et Kompagni ved 1ste Sjællandske og 1ste Jyske[4]); man havde ikke kunnet opdrive tilstrækkelig mange brugbare Ritmestre. Livgarden til Hest blev forøget med 20 Md. pr. Kompagni. For hver bereden og udrustet Mand skulde der godtgøres 100 Rdlr.; men dette Beløb slog ikke til, og Kongen ydede da desuden Sadler med Tilbehør foruden Kolletter, Karabiner, Pistoler, Kyrasser og Kalotter[5]). Dewitz's og Brockdorffs Kyrasserregimenter blev formerede paa 12 i Stedet for paa 10 Kompagnier, men Styrken vedblev at være 900 Md. pr. Regiment[6]). Livregiment Dragoner fik 1 Furér pr. Kompagni[7]).

I Januar Maaned 1711 blev samtlige beredne Regimenter mønstrede. Mandskab og Udrustning var i ret god Stand, lige saa Regimentets egne Heste[8]); derimod var de til de nye Kompagnier bestemte Dyr, der stammede fra Liebmanns Leverance, gennemgaaende vanrøgtede, ved de 2 Fynske Regimenter endog delvis utjenstdygtige. Herpaa blev der dog raadet Bod, og i Marts kunde Generalmajor Dewitz indberette, at Hestene ved 2det Fynske nu var gode og ved 1ste «endnu bedre»[9]).

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{6}/_{4}$ 566, $^{11}/_{4}$ 594, 595, 597. Den $^{8}/_{5}$ var Kompagnierne Aarh. St. Rgt. allerede i Roskilde (Oblt. Vind til Scholten $^{8}/_{5}$ 11).

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{12}$ 10 2679, $^{3}/_{2}$ 11 200.

[3]) do. $^{9}/_{3}$ 389—390.

[4]) Tyske Kop. $^{16}/_{4}$ 605.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{5}/_{1}$ 17, $^{12}/_{1}$ 47.

[6]) do. $^{9}/_{3}$ 388.

[7]) do. $^{16}/_{1}$ 71.

[8]) Scholtens Koncepter $^{28}/_{1}$ 11; sammes Prot. $^{10}/_{1}$ 11.

[9]) Ref. Sag. $^{20}/_{3}$ Nr. 3.

Ved Artilleriet gik Bestræbelserne navnlig ud paa at reorganisere Staldetaten. I December 1710 havde man kun 211 Kuske; der manglede 283, som Brigadér Wilster fik Ordre til at hverve mod en Godtgørelse af 25 Rdlr.[1]). I Marts 1711 blev der sluttet Kontrakt med Hestehandler Moritz Baltzer Busch i Husum om en Leverance paa 1000 Artilleriheste; disse skulde være 5—8 Aar gamle, mindst 15 Palmer høje og leveres i Haderslev og Fredericia inden Udgangen af April mod en Betaling af 36 Rdlr. Stykket[2]). Af Hestene skulde Halvdelen indkvarteres og forplejes i de sydjyske Amter, Resten paa Fyn, men ved Udgangen af April var kun Halvdelen af Leverancen præsteret[3]).

I Hærens Kommandoforhold skete der kun faa Forandringer, inden Felttoget 1711 begyndte. I Januar døde Oberst J. B. Eickstedt, Kommandør for Garden til Fods; Scholten foreslog Kongen at gøre den danske Adelsmand, Oberst Jesper Frijs, der stod ved Gardebataillonen i Brabant, til hans Efterfølger, men denne foretrak den tysk fødte Oberst Schack v. Wittenau, der kommanderede et af de Ungarske Regimenter; dette tilfaldt Chefen for Ribe Stifts Regiment, Oberst H. J. Arnoldt, der afstod sit Regiment til J. Frijs[4]). Denne fik dog snart en gevorben Afdeling, idet den svagelige Oberst Reusch meget mod sin Vilje maatte afstaa ham sit Regiment og selv overtage Ribe Stifts[5]). Han døde allerede 11te September; sidst nævnte, stærkt omtumlede Regiment tilfaldt nu Oberst P. Hegemann. I samme Maaned døde Chefen for Østsjællandske Regiment, Oberst Kaphengst, og blev efterfulgt af Kommandanten i Frederiksort, Oberst Fr. Joachim Barner[6]), i hvis Sted Scholtens Svigersøn, Oberst J. Vogt, overtog Befalingen i den lille Fæstning[7]).

Blandt de højere Officerer foretoges en Del Forfremmelser inden Udrykningen. I April blev Generalmajorerne L. Hohendorff, E. Wedel og F. J. Devitz udnævnte til Generalløjtnanter[8]).

---

[1]) Tyske Kop. $^{8}/_{12}$ 1710 Nr. 2460, $^{10}/_{12}$ 2498.
[2]) do. $^{17}/_{3}$ 442.
[3]) do. $^{30}/_{4}$ 694.
[4]) Scholtens Mem. $^{23}/_{1}$ 11; Kgl. udf. Exped. $^{30}/_{1}$ 171, 175.
[5]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{4}$ 671, 673; Reusch til Scholten $^{8}/_{5}$ 11.
[6]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{9}$ 1823, $^{24}/_{9}$ 1896; Tyske Kop. $^{19}/_{9}$ 1544.
[7]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{9}$ 1824.
[8]) do. $^{14}/_{4}$ 645, $^{15}/_{4}$ 646, $^{17}/_{4}$ 647.

Generalmajor F. Leegaard, der blev forbigaaet af Dewitz, klagede sin Nød til Scholten, der trøstede ham med, at hans Tur nok skulde komme: Grunden til, at Dewitz blev trukken frem, var den, at han havde haft det Held at redde den slagne Hær over til Sjælland fra Helsingborg[1]). Udnævnelsen kom da ogsaa i Juni[2]). I Marts og April blev Brigadererne V. Reedtz, P. Ingenhaven og B. Brockdorff udnævnte til Generalmajorer[3]), og i Begyndelsen af August fik A. P. v. Eynden og C. J. Møsting samme Charge[4]). Under 17de April blev Brigadér M. J. Wilster udnævnt til Oberst af Artilleriet[5]) og fik herved Generalmajors Rang. I April blev Oberst S. H. Donop Brigadér[6]), og i Juli og August fik Obersterne D. Holsten, M. Krag, R. Biege og G. W. H. Greve Sponneck samme Charge[7]). I Maj blev Generalmajor S. Brockdorff afskediget med Generalløjtnants Karakter[8]).

Medens Hæren i Hovedsagen havde endt sine Reorganisationsarbejder inden Udgangen af 1710, havde Flaaden i 1711 et stort Arbejde at udføre, inden den paa ny kunde blive krigsberedt. Baade Personel og Materiel havde lidt betydeligt, og der var mange Huller at udfylde, store Mangler at afhjælpe. Allerede 16de Januar udgik der til Admiralitetet Ordre om snarest at begynde Hvervning af Mandskab i Hertugdømmerne, i Hamborg og i Holland, og en Uge senere blev det befalet at hverve 1500 dygtige Søfolk i Norge[9]). Ligesom Aaret forud blev det forbudt Rederne at antage Søfolk, der var indskrevne i Rullerne[10]), og dette Forbud syntes at være bleven overholdt, at dømme efter

---

1) Scholten til Leegaard $^{28}/_{4}$, $^{30}/_{5}$ 11.
2) Kgl. udf. Exped. $^{1}/_{6}$ 1004.
3) do. $^{30}/_{3}$ 511, $^{17}/_{4}$ 652, 654
4) do. $^{8}/_{8}$ 1624, 1625.
5) do. $^{17}/_{4}$ 696.
6) do. $^{17}/_{4}$ 650.
7) do. $^{24}/_{7}$ 1512, 1514, $^{8}/_{8}$ 1621, 1622
8) do. $^{1}/_{5}$ 760.
9) Krigskanc. Resol. $^{16}/_{1}$, $^{22}/_{1}$ 11.
10) Ordre af $^{27}/_{4}$ fra Rentekammeret til Magistrater m. fl.

de mange Klager over, at «Negotien» gik i Staa; i øvrigt fik ogsaa Regeringen de skadelige Følger af Forbudet at føle, idet det blev meget vanskeligt at skaffe Besætninger til Transportfartøjerne, der for Størstedelen blev stillede af Private[1]). Generalkommissariatet saa sig saaledes i Marts nødsaget til at anmode om Frigivelse af 500 indrullerede Søfolk, der skulde anvendes ved Korntransporten. I Norge lagde den stedlige Galejflaade Beslag paa 1200 Md. af den indrullerede Styrke, og et stort Antal Folk vilde medgaa til Defensionsskibenes Udrustning. Det tegnede til at blive vanskeligt at skaffe Flaaden fornødent Mandskab; blandt de faste Folk var der store Vakancer — i Holmens «første Kompagnier» manglede saaledes over en Fjerdedel af Styrken[2]) — og de 2 Kilder: Indrulleringen og Hvervningen, flød meget sparsomt. Hertil bidrog i høj Grad det slette Lov, Orlogstjenesten havde paa sig, baade med Hensyn til Kosten og Udredningen af Lønningerne; medens en Koffardimatros kunde tjene 15—19 Rdlr. maanedlig, var Orlogsmatrosen kun beregnet med $3^1/_2$, som han tilmed sjælden fik udbetalt. Derfor deserterede de Indrullerede i store Skarer, ofte støttede af den civile Befolkning, og derfor gav Hvervningen kun ringe Udbytte. I Holland fik Kommandørkaptajn Ulr. Kaas kun 139 Md., medens Viceadmiral Kn. Reedtz, der hvervede i Hamborg, i April havde faaet 900. I Hertugdømmerne hvervede Kaptajn M. Bille med Assistance af 3 Løjtnanter, samtidig med at han opbød de Indrullerede. Han maatte kæmpe med store Vanskeligheder og true med militær Exekution, da Folkene paa enhver Maade søgte at unddrage sig Tjenesten. Midt i April afsendtes fra København Fregatten Hejren (Kaptlt. M. P. Herlof), Snaverne Andrikken (Kaptlt. P. W. Hofftmann) og Flyvende Fisk (Løjtnt. C. L. Vieregg) til Frederiksort for at afhente Mandskabet fra Holland, Hamborg og Holsten; midt i Maj sejlede de tilbage, men blev af Modvind standsede i Grønsund, hvorfra Mandskabet over Land marcherede til København[3]).

I Norge ledede Schoutbynacht Fr. Trojel Hvervningen. Den 12te Marts kom han med Fregatten Ørnen (Kaptlt. C. Güntelberg)

---

[1]) Admiralitetet I. S. passim. bl. a. $^{12}/_{3}$ 11.

[2]) Viceadmir. P. Raben til Admir. $^{17}/_{3}$ 11.

[3]) 12te Maj indberetter Cheferne for «Hejren» og «Andrikken», at de er sejlklare; de har faaet 258 Matroser om Bord og venter flere. Den 10de ligger «Hejren» med 5 Transportskibe i Grønsund.

til Bergen. Her fandt han kun 200 Md. af det indrullerede Mandskab, medens det ikke indrullerede for en stor Del havde taget Hyre paa Handelsskibene; den 31te indberettede han, at han havde hvervet 180 Md.; han manglede Penge, og de offentlige Kasser i Bergen var tomme; midt i April modtog han de fornødne Midler, men fik kun 370 Md. Sagen var, at der krævedes et ikke ringe Antal Folk til Grønlands- og Islandsfarerne, og dette Mandskab fritoges for Orlogstjeneste. Den 18de Maj afsejlede Trojel fra Bergen med det hvervede og indrullerede Mandskab, som han havde indskibet i et Defensionsskib, en Vest- og en Ostindiefarer samt 8 Islandsfarere. Ved Høje Varde stødte Snaverne Pak an, Snarensvend og Mynden til ham; den 31te naaede han Langesund, efter ved Hitterø at have fordrevet en svensk Kaper, der var ved at plyndre en dansk Islandsfarer. Han detacherede nu Snaverne til Frederikstad og sejlede med Mandskabet videre til Fladstrand[1]). I det sydlige Norge, hvor Indrulleringschefen, Kommandørkaptajn V. Reesen forestod Hvervningen, var Udbyttet heller ikke godt, sidst i April havde han knap faaet 140 Md. «Alle flygter for mig,» skriver han; og han beklager sig over, at mange ikke indrullerede Folk sad som Fanger i opbragte Skibe i Gøteborg[2]). Fra det søndenfjældske Norge blev en Del af det indrullerede Mandskab dog disponibelt for Hovedflaaden, idet der fra Stavanger og Trondhjem blev nedsendt 800 Md., der kunde anvendes paa de norske Galejer; dette forvoldte ret anselige Udgifter, da Mandskabet fra Nordland maatte befordres med Skyds[3]). Endnu i Slutningen af Juli, da Hovedflaaden var løbet ud, manglede der et stort Antal norske Matroser, som Admiralitetet med Længsel ventede paa[4]). Den 4de August bragte Sehested dem endelig til København.

Alt i Alt gik det kun langsomt med Tilvejebringelsen af Mandskab, der yderligere besværliggjordes, ved at den i Naborigerne udbrudte Pest ogsaa havde forplantet sig til Danmark; det var en af Grundene til, at Flaaden saa sent blev krigsberedt.

En anden Grund var de store Arbejder, der maatte foretages for at bringe Materiellet i krigsdygtig Stand. De mange Klager, der i 1710 var førte over Flaadens daarlige Forfatning, havde

---

[1]) Admiralit. I. S. 1711.

[2]) Reesen til Admiralit. $^{25}/_{4}$ 11.

[3]) Samme til samme $^{10}/_{3}$, $^{13}/_{3}$; Schoutbynacht G. C. Nyebuhr til samme $^{24}/_{4}$ 11.

[4]) Adm. til Gyldenløve $^{24}/_{7}$ 11.

haft til Følge, at Holmens Chef, Admiral v. Støcken, var bleven afskediget og erstattet med den tidligere Fabriksmester, Schoutbynacht O. Judichær, og nu gjaldt det om at rette Manglerne. Den 9de Januar 1711 befalede Kongen Admiralitetet at udarbejde et Reglement for Takkelagens og Rundholternes Førlighed, for hvert enkelt Skibs Aptering og for Bygningen af nye Skibe. I det forløbne Aar havde det vist sig, at Masterne var for høje, ofte tillige for tynde, at Sammenføjningerne var upaalidelige, Mersene for smaa. Undervanterne havde været satte snart for forligt, snart for agterligt, derved var der kommet Bugt i Masterne, og dette var Grunden til, at saa mange Skibe havde mistet deres Rejsninger eller lidt svære Havarier. De kommanderende Officerer havde vist megen Selvraadighed ved at omdanne Skibenes Indre og ved at ændre paa Takkelagen, derfor maatte der sættes en Stopper ved bestemte Regler. Officererne havde ogsaa været for raske til at kassere ældre Tovværk i Stedet for at spledse det, og havde undladt at benytte de gamle Sejl i den gode Aarstid og spare de nye til Vinterkampagnen. Czar Peter havde lovet at levere 2000 Skpd. Hamp til Flaadens Tovværk, heraf kom der i Aarets Løb kun 1570 Skpd. fra Archangelsk; men det var af slet Beskaffenhed og havde krævet store Transportomkostninger[1]).

Da Mandskabets Beklædning i afvigte Felttog havde været daarlig, befalede Kongen under 20de Februar, at der til hvert større Orlogsskib skulde anskaffes 200 Klædes- og 100 Sejldugsklædninger, 600 hvide og blaa Skjorter, 300 «gemene» Nathuer og lige saa mange Par Strømper og Sko. Fra Færøerne kom der c. 10,300 Par Strømper, der fordeltes til Skibene[2]); men med de andre Forsyninger gik det daarligt, da Leverandørerne trykkede sig af Frygt for ikke at faa Betaling. Langt ind i Juni kom der dog et Tilbud fra Lybæk om at levere 6000 Skjorter, 3000 Klædes- og 2000 Sejldugsklædninger samt 4000 Huer[3]); men det kneb stadig med Betalingen, og det ses, at Leverandørerne fra Hertugdømmerne i November vægrede sig ved at udlevere de bestilte Klæder, naar de ikke strax fik Penge[4]).

Skibenes Proviantering havde i det foregaaende Aar beredt

---

[1]) Gen.kom. til Kongen $^{29}/_{12}$ 11.
[2]) Samme til Admiralit. $^{28}/_{5}$ 11.
[3]) Admiralit. til Kongen $^{27}/_{6}$ 11.
[4]) Gen.kom. til Kongen $^{24}/_{11}$ 11.

mange Vanskeligheder, særlig havde der ingen Ende været paa Klagerne over Øllet. Man beredte sig derfor paa at kunne tilvejebringe denne vigtige Proviantsort i fornøden Mængde og af god Beskaffenhed. Til de 20,000 Portioner Skibskost, der paaregnedes, krævedes ugenligt 2536 Tdr. à 136 Potter, hvilket for 7 Maaneder gav 71,008 Tdr. Heraf kunde i Marts og April, de heldigste Maaneder for Tilvirkningen af holdbart Øl, 47,200 Tdr. brygges i København, 2800 i Køge. I Maj kunde Bryghuset levere 6000 Tdr., der strax maatte fortæres, da det var mindre holdbart; de resterende 15,008 Tdr. maatte skaffes fra Udlandet og Købstæderne[1]). I April blev der bestilt 8000 Tdr. i Lybæk, senere endnu 8000, men da det kneb med Betalingen, var der indtil August kun leveret 12—1300 Tdr. Ogsaa i Flensborg, Eckernførde og paa Møn var der kontraheret om Øl; men Leverancerne kom ikke i rette Tid, og paa Flaaden herskede der ofte Mangel. Brændevinen, der i hine Tider spillede en betydelig Rolle som Forfriskningsmiddel, skulde leveres fra Flensborg, men paa Grund af Modvind var Leverancen endnu i Slutningen af Maj ikke kommen til Flaaden; et andet højt skattet Nydelsesmiddel var Tobak; da Mandskabet af Frygt for Pesten ikke vilde modtage den, der blev leveret fra København, blev 10,000 Pd. Tobak og 4000 Piber anskaffede i Lybæk. Da Samkvemmet mellem Sjælland og det øvrige Danmark var afbrudt paa Grund af Pesten, maatte Flaadens Skibe ofte direkte afhente deres Fornødenheder i danske og fremmede Havne. Saa stor var Frygten for Sygdommen, at københavnske Transportskibe ikke kunde faa Adgang til Provinshavnene selv efter 8 Ugers Karantæne.

Ligesom i 1710 blev der fra Forplejningsmyndighederne ofte ført Klage over den Skødesløshed, Officererne udviste ved Proviantens Modtagelse; de undlod at tage de anviste Forraad om Bord; de forsømte at tilbagesende de tømte Øltræer i rette Tid og glemte at indsende Styrkelister til de befalede Tider. Den 30te Maj meldte Generalkommissariatet til Admiralitetet, at der paa Proviantgaarden laa klar til Udlevering 3 Maaneders fuld Proviant til hele Flaaden foruden 3 Ugers «Spisning» paa Reden. Cheferne blev anmodede om at afhente Forsyningerne snarest muligt; dette kan dog ikke være sket; thi 17de Juni meddeles paa ny, at der er udfærdiget Kostsedler for 3 Maaneder, samt at

[1]) Generalkom. til Admiralit. $^{25}/_{1}$ 11.

der var Øl og Brændsel for 6 Uger. Den 6te Juli indberetter Generalkommissariatet til Krigskancelliet, at Flaaden endnu har Proviant for 8—10 Uger og Øl for 6. Alt er klart til at sende den yderligere Forsyninger for 6 Uger; Proviantskibene udlægges, efter Haanden som de bliver færdige. Trods alt dette lykkedes det dog ikke at tilfredsstille Flaaden; der klages stadig over, at Forsyningerne var utilstrækkelige og ikke kom i rette Tid, og Operationerne led i ikke ringe Grad derved. Generalkommissariatet paastod, at det behørige Kvantum baade var anvist og modtaget, men det synes ikke at have tænkt sig den Mulighed, at en Del af Provianten kunde være gaaet til Grunde, og dette kan let have været Tilfældet, da Skibene ikke var egnede til at opbevare Fødevarer for længere Tid, især ikke om Sommeren.

Misfornøjelsen med Generalkommissariatet var stor paa Flaaden, ja i hele Søetaten, og dette førte til, at der i 1712 blev oprettet et Kommissariat for Flaaden alene, saaledes at de 2 Etater i økonomisk Henseende fik særlige Forvaltningsorganer. Det synes i øvrigt, at man har gjort Kommissariatet en Del Uret; det havde virkelig udvist baade Energi og Omtanke, men Pengemanglen lagde det utallige Hindringer i Vejen, og man maa endda beundre, at det har formaaet at skaffe baade Provisioner, Materiale og Arbejde paa Kredit. Værst gik det ud over Holmens Arbejdere og øvrige Mandskab, der i August 1711 havde 17 Maaneders Gage og 55 Ugers Dagløn til gode; de nægtede da at arbejde og søgte i Pestens Tid Fortjeneste som Gravere og Ligbærere, hvad der kostede mange af dem Livet. Ogsaa Leverandører, Redere, Officerer og Embedsmænd havde store Summer til gode; i alt skyldte Søetaten ved Aarets Udgang over $1^1/_2$ Million Rdlr.[1]).

I Løbet af Aaret 1711 forefaldt der i Søofficerskorpsets højere Charger følgende Forfremmelser: General-Admiral-Løjtnant U. C. Gyldenløve blev den 19de Juni udnævnt til General-Admiral; Schoutbynacht Chr. Th. Sehested fik den 9de Marts Viceadmirals Karakter; Kommandørerne J. Liebedantz, D. J. Wilster

[1]) Chefen for Bogholderkontoret til Kongen $^{31}/_{9}$, $^{31}/_{12}$ 11.

og Fr. Trojel blev den 17de April udnævnte til Schoutbynachter, medens Kommandørkaptajnerne C. C. v. Gabel, P. Hjort og O. J. Thambsen blev udnævnte til Kommandører den 23de Januar, L. L. Stavanger og V. Reesen den 8de Marts, E. Deichmann den 17de s. M., U. Kaas og C. Christophersen den 31te December. Afgangen var følgende: Admiral C. E. v. Støcken døde den 8de Februar og Schoutbynacht Cl. Güntelberg den 26de s. M.

Flaadens Materiel blev forøget med følgende Skibe: Orlogsskibet Laaland, 50 Kanoner, bygget paa Nyholm, Fregatterne Postillon, oprindelig St. Franciscus, købt i Frankrig, Leoparden, bygget i Norge, Bergens Galej, købt i Norge paa Auktion efter Kammerraad Mohrsen, Søridderen, bygget i Holland, og Svenske Sophie, erobret fra de Svenske, Snaven Ormen[1]) og nogle svenske Kapere, der blev erobrede og tagne til Tjeneste.

Flaadens Virksomhed begyndte, længe før Felttoget blev aabnet til Lands. Den 12te Januar indgav Admiralitetet et Forslag til Bestridelse af Sikkerhedstjenesten i de danske Farvande; dette, som strax blev approberet af Kongen, gik ud paa følgende:

1. Et 40 Kanonskib med en Snav og en Hukkert konvojerer mellem København og Grenaa, medtagende alle Skibe til denne By, til Randers, Mariager, Hals og Retur.

2. En større og en mindre Fregat konvojerer fra Sundet norden eller sønden om Samsø til Fredericia og til de mellem denne By og Ebeltoft liggende Havne.

3. En Hukkert konvojerer mellem Sundet og Isefjord.

4. En Fregat tager Station mellem Rødby og Femern for at dække Lille Bælt.

5. En Fregat med en Hukkert konvojerer fra Grønsund til København.

6. En Fregat lægges i Store Bælt som Vagtskib mellem Sprogø og Knudshoved.

7. En Fregat stationeres som Vagtskib i Sundet.

---

[1]) I Gardes Efterretninger urigtig benævnt Lindormen.

Skibe til Jylland og Norge skulde i Sundet afvente Konvoj og maatte ikke afgaa uden denne, der skulde ledsage dem til Hals. Skibe, der fra Store Bælt skulde til Norge, førtes af Vagtskibet til Kyholm Sund. Til deres Beskyttelse anlagdes en Skanse ved Slipshavn og 2 paa Kyholm[1]); herfra skulde Vagtskibet gaa tilbage til Bæltet med Returkonvoj. Fra Hals til Fladstrand og herfra til Norge skulde 3 Fregatter besørge Tjenesten.

I Hovedtrækkene blev Planen gennemført; dog kneb det med at skaffe det fornødne Antal Fregatter, hvorfor Orlogsskibenes søgaaende Baade maatte træde til. Disse saakaldte «Hukkerter» gjorde god Fyldest.

I Sundet laa «Frøken Elsken» (Kaptlt. P. Torstensen) som Vagtskib, paa Københavns Red Orlogsskibet Svanen (Kapt. F. C. Undall) og i Store Bælt Snaven Jagt Elefanten (Kaptlt. B. N. Hemstrup). Langs Skaanes Kyst patrouillerede Hukkerterne: Prins Christians Baad (Løjtnt. S. Siewertz, afløst i Maj af Løjtnt. P. Ohnsorg) og Dannebrogs Baad (Løjtnt. P. Nebel), medens Christianus Qvintus Baad (Løjtnt. I. Thommesen) havde Station ved Kastrups Knæ. Orlogsskibet Engelen (Kapt. S. Heyer) fik Station ved Hals, men maatte reparere i Aalborg og blev ikke klar, før det skulde indlemmes i den nedenfor omtalte norske Eskadre. Heyer havde haft store Vanskeligheder at bekæmpe; da Skibet endelig var sejlklart, skulde det provianteres, og da Kaptajnen opholdt sig i Aalborg for at ordne denne Sag, opstod der stærk Storm med Isgang; han kunde ikke komme om Bord, og Skibet maatte gaa til Søs uden ham for at klare sig, hvad der ogsaa lykkedes. Ved Hals laa «Sofie Hedevigs Baad», der strandede 4de Januar, men atter bragtes flot, samt «Justitias Baad» og «Makrelen». Den lille Fregat Sværmeren (Løjtnt. P. Grib), som havde overvintret i Norge, forliste den 27de Februar i Tykning paa Anholts Rev. Det lykkedes dog at bjærge Godset i Land paa Øen[2]).

I Januar afsendtes til Konvojering mellem Fladstrand og Norge Fregatten Lossen (Kaptlt. G. Siewertz), Snaverne Flyvende Abe (Løjtnt. A. R. Seirøe) og Andrikken (Kaptlt. P. W. Hofftmann); men disse Skibe hjemkaldtes tidlig paa Foraaret, da Kommandørkaptajn H. Knoff med sin Eskadre gik til Norge. I Grønsund

---

[1]) Arbejderne paabegyndtes i Marts af Ingeniørkaptajn A. Günther (Indb. fra Birkedommer H. Mouritsen af 24/3 11).

[2]) «Sværmeren»s Journal.

blev Snaven Fønix (Løjtnt. R. Jansen) stationeret; 1ste April stødte «Jyllands Baad» (Løjtnt. S. J. Esmarck) til den; 1ste Juli gik «Phønix» til Fladstrand og blev afløst af «Flyvende Abe».

Konvojeringen over Kattegat til Jylland besørgedes af Fregatten Hvide Falk (Kaptlt. H. J. Rostgaard), Snaven Snarensvend (Løjtnt. F. Neuspitzer), Hukkerterne Justitias Baad (Løjtnt. C. F. Møring) og Lovises Baad (Løjtnt. T. Jensen). Hertil kom i Marts «Sofie Hedevigs Baad» (Kaptlt. U. F. Riis, afløst af Ltnt. C. Staff), i Maj den erobrede svenske Fregat Svenske Sofie (Ltnt. S. Siewertz), Snaverne Makrelen (Kaptlt. J. Friis) og Flyvende Fisk (Ltnt. C. L. Vieregg) samt Fregatten Lossen (Kaptlt. G. Siewertz).

I Lille Bælt fik endelig «Fredericus Quartus' Baad» (Ltnt. Jac. Møller) Station for at holde Øje med svenske Kapere, og i Juni beordredes «Hejren» (Kaptlt. M. P. Herlof) til at konvojere Ammunition fra Lybæk.

Det var saaledes et ret betydeligt Apparat, der blev sat paa Benene for at skaffe Sikkerhed mod Svenskernes Kaperier. Det hjalp ogsaa en hel Del; men Svenskerne tog dog i dette Aar 35 Priser med en Drægtighed af 2300 Læster og til en Værdi af c. 105,000 Rdlr. Kaperne var utrolig dristige, særlig huserede Gøteborgerne slemt i Kattegattet og i Nordsøen. I Marts tog de saaledes 2 Skuder ved Gilleleje og en Færgesmakke mellem Tunø og Samsø; i April 2 Brændeskibe ved Grenaa, et Par Timer efter at den danske Konvoj havde forladt dem; den 16de Maj tog de sammesteds 4 Skibe, skønt «Hvide Falk» laa kun 2 Mil nordligere; den 14de Maj opbragte de 1 Skude, der skulde til Anholt med Kul til Fyret, og borttog Godset fra «Sværmeren»s Vrag, der var oplagt paa denne Ø. Kaptajnløjtnant G. Siewertz indberetter midt i Juni, at c. 5 svenske Skærbaade stadig krydser udenfor Randers Fjord; de drev det endog saa vidt, at de forfulgte «Sofie Hedevigs Baad» ind i Ebeltoft Vig. Midt i Juli indberetter Stiftamtmand P. Rodsteen, at en svensk Kaper har taget et Thisted Skib under Hals Skanse, der manglede Krudt! Der klages fra Aalborg over, at Fregatterne kun viste ringe Energi, og at de Svenske ofte angreb Konvojernes Bagtrop, da disse sejlede for spredt. Kaptajnløjtnant G. Siewertz paa «Lossen», som ellers havde et godt Lov paa sig, blev midt i Juni angreben af en svensk 30 Kanons Fregat; Vejret var stille, og Modstanderne maatte bruge Aarerne, men under den i øvrigt resultatløse Kamp roede en Skærbaad ind i Konvojen og opbrændte 3 Handels-

skibe[1]). Stiftamtmand O. Krabbe foreslog under 18de April at anlægge Batterier ved Indløbet til Isefjorden, ved Kalundborg Fjord, ved Vordingborg, mellem Jungshoved og Præstø; i Forvejen laa der Batterier ved Rørvig, ved Dragør m. fl. Steder, men disse har vel været i samme Stand som Hals Skanse. I Hamborg hvervede den svenske Kaptajn J. G. Anckarstierna Mandskab til Kapere fra Stade[2]); disse Kapere opbragte en Del norske Skibe i Nordsøen, og det lykkedes ikke de danske Krydsere at faa fat i dem, da de i Reglen reddede sig ind under Helgoland, der var i holsten-gottorpsk Besiddelse og altsaa neutralt.

Det paalaa særlig den Glückstadtske Ekvipage at hævde det danske Herredømme paa Nedreelben og langs Hertugdømmernes Vestkyst. Den var underlagt Viceadmiral K. Reedtz, der i Juni forlod Hamborg, hvor han havde ledet Hvervningen, og rejste til København; Kommandørkaptajn Paul Holst, der hidtil havde været hans Næstkommanderende, overtog nu Befalingen over Ekvipagen. I August blev han Chef for Orlogsskibet Stormarn, og Kommandanten i Glückstadt, Brigadér Fuchs, fik den direkte Kommando over Flaadeafdelingen[3]).

17de—21de April blev følgende Ansættelser under Ekvipagen approberede:

Orlogsskibet	Stormarn	Kommandørkaptajn Paul Holst[4]).
»	Ditmarsken	Kaptajnløjtnant L. Reesen.
Fregatten	Postillon	» H. J. Rostgaard, Løjtnant P. Wessel.
Snaven	Flyvende Dragon ...	Løjtnant Poul Chr. Brun.
Jagten	Meermin	» Math. Løwe.
»	Prins Frederik	» Cl. Øsau.
»	Junker	» A. Pedersen Krog.
»	Thorenscheut.....	» Martin Schwensen[5]).
»	Ny Jagt.....	» Lars Larsen.

Til Besætning krævedes 900 Md., men disse havde man meget svært ved at skaffe til Veje; desuden var Skibene ikke i krigs-

[1]) Viceadm. Barfoeds Indb. fra Aarhus i Marts; En Borgers Indb. fra Grenaa 29/4, 17/5; Fogden paa Anholt til Fr. Rostgaard 20/5; G. Siewertz's Indb. 14/6.

[2]) K. Reedtz's Indb. af 1/2 11. Svenskerne skal ogsaa have skaffet sig Kapere fra Dunkerque, som de bemandede med Mandskab, der var hvervet i Hamborg.

[3]) Krigskancel. Kgl. Resol. 7/8 11.

[4]) Blev først klargjort i August.

[5]) Kasseret i Decbr. paa Grund af Drik. Afløst af Ltnt. M. Pütgens.

dygtig Stand; der var udvist megen Forsømmelighed ved deres Vedligeholdelse, «Stormarn» trængte til en ny Stormast, «Ditmarsken»s Master var raadne, «Postillon», «Flyvende Dragon» og «Meermin» var de eneste, der kunde ventes færdige midt i Maj[1]). Admiralitetet havde gjort Regning paa, at Ekvipagen kunde være klar midt i April og havde disponeret over Skibene, af hvilke de 4 sidst nævnte skulde gaa til Norge med Konvoj, medens de 4 mindste Jagter ledsagede Kornskibe fra Vestkysten til Glückstadt. Senere blev det befalet, at «Postillon» og «Flyvende Dragon» skulde tage Station mellem Glückstadt og Stade for at sikre Sejladsen paa Elben[2]); men ingen af disse Befalinger kunde udføres for det første, skønt Løvendal trængte paa for at faa nogle Skibe til Norge, og skønt Reedtz anstrængte sig for at udføre Admiralitetets Ordrer. Først i Juni lykkedes det at faa et Par Skibe afsted. Den 1ste løb «Postillon» ud, men kom tilbage den 5te uden Ankre; efter at have opfisket disse, løb Rostgaard atter ud og laa den 20de ved Flækkerø. Ogsaa «Ditmarsken» kom til Norge, hvorfra den kom hjem i Oktober. Da en svensk Kaper paa Elben havde opbragt 4 mindre norske Skibe, som maatte løskøbe sig, blev «Meermin» sat til at konvojere Kornskibe fra Neumühle ved Altona til Glückstadt. I øvrigt kom Ekvipagen ikke til at spille nogen synderlig Rolle; enkelte af dens Skibe optraadte i Forbindelse med Hovedflaaden og vil blive omtalte nedenfor.

Flaadens Virksomhed, inden Felttoget begyndte, var dog ikke indskrænket til den blotte Sikring af Forbindelsen mellem Monarkiets forskellige Dele; det paahvilede den ogsaa at skaffe Oplysninger om de svenske Søudrustninger og hindre Troppetransporter fra Sverig til Tyskland. Allerede 23de Januar afsendtes 4 Smaaskibe i dette Øjemed til Østersøen, nemlig:

Fregatten	Højenhald,	Kaptlt. M. Gude	(afløst 1/4 af Kaptlt. N. Banner).
»	Raa,	» L. Reesen	(» » » » J. A. v. Paulsen).
»	Hejren,	» M. P. Herlof.	
Snaven	Flyvende Fisk,	Ltnt. M. Løwe	(afløst 15/5 af Ltnt. C. L. Vieregg).

Der var imidlertid intet at gøre for denne lille Søstyrke; den svenske Flaade forholdt sig fuldstændig passiv; før i Begyndelsen

[1]) Reedtz til Admiralitetet 3/5 11; Kapt. J. Brütt havde allerede 7/4 indberettet, at Skibene kunde være klare midt i April. hvad der var ganske urigtigt; han udviste i det hele stor Forsømmelighed.

[2]) Adm. Kopibog 20/4, 25/4, 2/5 11.

af Maj løb intet svensk Krigsfartøj ud fra Carlskrona[1]). Midt April gav Kongen Befaling til at udruste et Par Fregatter, der skulde gaa til Femern Sund for at passe paa nogle Kapere fra Stralsund og Wismar; hertil bestemtes «Hejren» og Snaverne Andrikken og Flyvende Fisk; de skulde desuden konvojere 5 Transportskibe og afhente noget Mandskab, der var hvervet i Holland, Hamborg og Holsten[2]). Den 8de April blev Snaven Makrelen (Kaptlt. J. Friis) udsendt paa Kryds mellem Møn, Gedser og Darss; hvis den observerede noget fjendtligt, skulde den sende Melding derom over Møn, samtidig med at den averterede de i Grønsund liggende Kornskibe om Faren[3]). Den 15de April blev «Højenhald» og «Raa» sendte til Bornholm for derfra at rekognoscere mod Hanø og Carlskrona. «Raa» skulde blive ved Bornholm, naar den anden Fregat gik til København med Melding. Den 8de Maj laa de begge ved Hasle med et Transportskib, der skulde til Christiansø. Den 4de var nogle svenske Fregatter og Transportskibe observerede paa Vej fra Carlskrona til Pommern[4]). Efterretningerne fra den svenske Flaadestation gik i øvrigt ud paa, at kun 3 Fregatter var sejlklare, og at 7 Orlogsskibe var udlagte paa Reden, men at de hverken var provianterede eller bemandede. Disse Efterretninger, der skrev sig fra Overløbere, var ikke rigtige; den 3dje Maj var nemlig 3 Orlogsskibe løbne ud[5]); derimod var det rigtigt nok, naar de meldte, at Pesten havde anrettet store Ødelæggelser i Carlskrona, men at Dødeligheden nu var i Aftagende. Ellers hører man ikke meget til «Raa» og «Højenhald»; midt i Juni maa de have været i Kjøbenhavn; thi den 17de sendes de atter ud for at skaffe Oplysninger om den svenske Flaade. Den 30te indberetter Kaptlt. J. A. v. Paulsen, at 3 svenske Krigsskibe 2 Dage forinden havde konvojeret 5—6 Koffardiskibe fra Pommern til Carlskrona, at 10 Orlogsskibe var løbne ud fra Stockholm, at 3 andre snart vilde følge dem, og at der ialt laa 24 større og mindre Skibe under den liflandske Kyst[6]). Den første

---

[1]) Brigadér Reedtz til Admiralitetet, April—Maj 1711, jfr. Afsnit VI.

[2]) Jfr. Side 156.

[3]) I Grønsund laa 60 Kornskibe, og senere tog de til Frederiksort sendte Skibe deres Tilflugt dertil.

[4]) Reedtz til Adm. 8/5. Han beretter, at det var 3 Fregatter med 6 Transportskibe; det var i Virkeligheden kun 1 Fregat og 1 Brigantin. (Se Afsnit VI).

[5]) Jfr. Afsnit VI.

[6]) Rapport fra «Raa» 30/6 11.

Melding var rigtig, de andre i høj Grad overdrevne. I de sidste Dage af Juni var virkelig en lille svensk Eskadre gaaet fra Carlskrona til Pommern og tilbage; men Flaaden under Lifland indskrænkede sig til Schoutbynacht Lillies lille Eskadre, der havde Station ved Gotland og af og til gjorde et Kryds mod de baltiske Kyster[1]).

Medens den danske Flaade i den første Halvdel af 1711 i Østersøen kun var repræsenteret af ovennævnte Smaaskibe, optraadte en ikke uanselig Eskadre i Kattegattet, hvor Viceadmiral C. T. Sehested efter Haanden fik samlet 10 Orlogsskibe og en Del Fregatter og Snaver, der skulde deltage i Løvendals Angreb paa Sverig[2]); men denne Søstyrke lagde i længere Tid Beslag paa Marinens Pengemidler og Arbejdskraft, og før langt ind i Juli naaede man ikke at faa Hovedflaaden udrustet.

Medens Udrustningen stod paa, førte Viceadmiral P. Raben Kommandoen over de paa Reden udlagte Skibe, men da Flaaden var sejlklar, overtog General-Admiral Gyldenløve selv Befalingen. Som Krigskommissær medfulgte Etatsraad F. C. Adeler. Hovedflaaden bestod af følgende Skibe:

Orlogsskibet	Elefanten, Gen.-Adm. Gyldenløve Kom. O. I. Thambsen.	800	Md.
»	Justitia, Viceadm. N. Barfoed Kom.kapt. L. Walkendorff.	660	»
»	Venden, Viceadm. P. Raben Kom.kapt. J. Doss.	530	»
»	Christianus Vtus, Viceadm. K. Reedtz Kapt. L. C. Ulfeldt.	607	»
»	Prins Frederik, Schoutb. J. Liebedantz	550	»
»	Beskærmeren, » D. J. Wilster	444	»
»	Jylland, Kom.kapt A. Rosenpalm	466	»
»	Lovise, Kom. P. Hjort	513	»
»	Prins Christian, Kom. C. Christophersen	473	»
»	Sofie Hedevig, » C. C. v. Gabel	453	»
»	Ebenetzer, » H. Gude	412	»
»	Tre Løver, » E. Deichmann	442	»
»	Mars, Kom. U. Kaas (eft. 8/1 Kapt. Boysen)	441	»
»	Norske Løve, Kom.kapt. J. Vibe	421	»
»	Charlotte Amalie, Kapt. P. Hansen	358	»
»	Prins Carl, Kom.kapt. C. T. Carl	330	»
»	» Vilhelm, Kapt. S. C. Hagedorn	320	»

[1]) Se Afsnit VI.
[2]) Se Afsnit VII.

Orlogsskibet	Svanen, Kom.kapt. H. C. v. Offenberg	311	Md.
»	Anna Sofie, Kom.kapt. F. C. Undall	363	»
»	Fredericus IIItius, Kaptlt. J. Friis	402	»
Branderen	Marius, Branderkom. L. Hald	24	»
»	Sorte Hane, » H. Hansen	24	»
»	Fortuna, » C. P. Ærøe	24	»
»	Haabet, » J. de Koningh	24	»
Hospitalsskibet	Carlshamns Vaaben, Skipper A. N. Bagge	42	»
		9434	Md.

Den 13de Juli var Flaaden sejlklar; det var for saa vidt tidsnok, som det endnu varede længe, inden den svenske Flaade havde fuldført sin Udrustning, men Viceadmiral C. T. Sehested havde dog Ret, naar han i Juli Maaned i et Brev til Kongen udtalte, at det havde været heldigt, om en Viceadmiral i April med 9 Orlogsskibe var bleven afsendt til Østersøen; thi da vilde det have været muligt ganske at hindre Forbindelsen mellem Sverig og dets tyske Provinser. Nu burde man snarest løbe ud med 20 Skibe, slaa de 12, som Svenskerne havde klargjort, brandskatte og hærge Calmar og Gotland, derfra gaa til Danzig og Colberg, rense Søen helt og afskære alle svenske Tilførsler. Til Chef for Expeditionen foreslog Sehested Judichær; thi, som han spøgende udtrykte sig, hvis en anden faar Kommandoen, vil det vare længe, inden de efterladte Skibe bliver færdige; faar derimod Judichær kategorisk Ordre til at afsejle om 8 Dage, vil flere Skibe blive færdige, og mere Mandskab disponibelt, end nogen aner. Hvis Judichær har holdt Skibene i forsvarlig Stand, kan en flink Overskipper i hans Fraværelse besørge Udrustningen[1]). I øvrigt kan Judichær ikke ene bære Ansvaret for Rustningernes langsomme Gang; han kunde ikke gøre for, at de norske Matroser saa sent kom til København, og han var ganske uskyldig i, at Pesten i Juni viste sig i Hovedstaden.

Foruden ovennævnte Orlogsskibe var «Fredericus IVtus» og «Christianus IVtus» sejlklare; der var, efter Admiralitetets Udtalelser, efterladt et tilstrækkeligt Antal Matroser og Soldater til at besætte dem; men naar «Oldenborg» og det nybyggede «Laaland» skulde afgaa, vilde de 30 Kompagnier Landmilits være opbrugte, og de maatte afsejle uden Soldateske[2]).

[1]) Sehesteds Arkiv.
[2]) Adm. Kopibog 16/7 11.

Den 13de Juli afgik Flaaden til Køge Bugt. Den 22de lettede den og ankrede samme Dag mellem Gedser og Darss, hvorfra den 2 Dage senere gik til Bornholm[1]). Den 25de opbragte Løjtnant P. Grib et lybsk Skib, «St. Jørgen», der kom fra Carlskrona med en svensk Kornet, en Raadmand og 12000 Rdlr. i rede Penge. Fangerne udsagde, at der i Orlogshavnen laa 12 store Skibe færdige, at 6 Skibe krydsede under Gotland, og at en Eskadre var gaaet til de finske Farvande[2]). Disse Efterretninger var i Hovedsagen rigtige[3]). Ved Bornholm indtraf Orlogsskibene Nældebladet og Delmenhorst samt Snaven Fønix (Kaptlt. R. Jansen) med nogle Proviantskibe fra København, og i Løbet af August tilgik der Flaaden endnu en Del Forstærkninger. Den 4de August kom Viceadmiral Sehested ned fra Norge med sin Eskadre, men først den 8de afgik han med «Havfruen», «Island», «Tumleren» og «Sværdfisken» til Hovedflaaden. Af Frygt for Pesten, der rasede i København, var alt Samkvem med Land bleven ham forment. Det Mandskab, han førte ned fra Norge, blev fordelt til «Christianus IV^tus^» og «Fredericus IV^tus^», som den 25de August stødte til Flaaden under Kommandørkaptajn P. Wecke og Schoutbynacht F. Trojel, der med «Ørnen» var kommen hjem fra Norge[4]). Den 4de August gik Hovedflaaden over til Østsiden af Bornholm og ankrede paa Frænne Red. Et Detachement blev sendt til Carlskrona for at indhente Efterretninger om den svenske Flaade; det vendte tilbage 2 Dage senere, nye Detachementer udsendtes, men Fjenden gav intet Livstegn. Den Efterretning, som Admiralitetet den 7de August sendte Gyldenløve, at den svenske Flaade var løben ud med 30 Skibe, hvoraf en Del laa ved Gotland, en Del ved de finske Skær, var saaledes urigtig. Hovedflaaden tilbragte i øvrigt Tiden med Evolering og anden Øvelse; der blev øvet Skarpskydning mod Maal paa 1500 Alens Afstand. «Norske Løve» (Kommandørkaptajn J. Vibe) blev den 7de August med nogle armerede Baade sendt til Nexø for at optage et svensk Fartøj med 60 Mands Besætning, som laa i Havnen; men Fjenden slap bort, og Vibe blev i den Anledning belagt med Arrest. Den 25de løb Flaaden ind i Køge Bugt[5]), og her blev den liggende til langt ind

---

[1]) Adeler og Geh.raad Giedde til Krigskancelliet $^{24}/_{7}$ 11.

[2]) Gyldenl. Rapp. af $^{2}/_{8}$ 11.

[3]) Jfr. Afsnit VI.

[4]) Adm. Kopibog Aug. 1711.

[5]) «Elefanten»s Journal.

i Oktober; kun mindre Dele af den medvirkede ved Landhærens Operationer, som tog deres Begyndelse den 9de August, da Hovedhæren gik over den lauenborgske Grænse. Meget Arbejde og mange Penge var anvendte paa at sætte Flaaden i kampdygtig Stand; det tegnede ikke til, at Udbyttet vilde svare til Anstrængelserne.

Kaperreglementet af 5. April 1710 blev ændret netop et Aar efter dets Udstedelse[1]). Kaperne fritoges for Kaution; de kunde optage Priser fra Sverigs tyske Provinser; Skibe, der opbragtes udenfor Kanalen eller Nord for Shetlandsøerne, kunde indbringes i hvilken som helst Havn; Erstatningspligten over for Skibe, som Priseretten frikendte, blev gjort læmpeligere; men foretog Kaperkaptajnen «ulovlig Plyndring», eller handlede han paa anden Maade mod Forordningerne, skulde han og hans Hjælpere straffes paa Ære og Liv. Under 28de September blev det bestemt, at Kaperne skulde beholde Indtægten af Priserne mod at levere 10 % til Flaadens Højstkommanderende, 1 % til Admiralitetssekretæren og 6 % til de Fattige i København. Var det derimod et kongeligt Skib, der gjorde Priser, skulde Besætningen have 25 %, medens Resten indgik i Statskassen med Fradrag af de ovenfor nævnte Afgivelser til Flaadechefen og Admiralitetssekretæren. Sidst nævnte Bestemmelse afløste de under 11te Juli fastslaaede, meget omstændelige Regler for Byttefordelingen[2]). Saa vel Kaperne, af hvilke de fleste var Smaaskibe paa 8 Kanoner, som de kongelige Skibe gjorde i 1711 betydeligt Bytte og opsnappede mange svenske Kystfartøjer, men ogsaa en Del Spanie- og Indiefarere og andre større Skibe[3]).

I April 1711 var Regimenterne nogenlunde krigsberedte, men Hæren laa endnu temmelig spredt, som det fremgaar af omstaaende Dislokationstabel.

---

[1]) Trykte Forordninger.

[2]) Krigskancelliets Kgl. Resol. 11/7 11.

[3]) Meget udførlige, men næppe helt paalidelige Beretninger om Kapernes Færd findes i Ny Kgl. Saml. 1090 samt i Mag. Hulbechs Beretninger i Kalls. Saml. (delvis trykte i Museum 1895, 2det Halvbind, særlig S. 83—91). De 2 Manuskripter synes at være Varianter af samme Original.

Antal Kompagnier

af:	Paa Sjælland og omliggende Øer					Paa Fyn			I Jylland			I Slesvig og Holsten						I Oldenborg	Beordrede til Flaaden
	København o. Citadellet	Helsingør og Kronborg	Korsør	I Købstæderne	I Amterne	Nyborg	I Købstæderne	I Amterne	Fredericia	Fladstrand og Hals	I Amterne	Rendsborg	Glückstadt	Altona	Frederiksort	Hitler Skanse	I Amterne		
Fodfolk																			
Garden til Fods	12																		
Grenaderkorpset	12																		
Dronningens Livregiment	12																		
Prins Christians Regiment	12																		
Jyske do.		12																	
Fynske do.[1])							12												
Zepelins do.	12																		
Marineregimentet	12																		
Birchholtz's Regiment				12															
Arnoldts do.												12							
Krags do.[2])													6					6	
Frijs's do.[3])									4			5			3				
Hansens do.													9	3					
Baartigs do.												12							
Frikompagnier[4])			1							1					2	2			
Østsjællandske Landregiment	4				6														2
Vestsjællandske do.	4				8														
Fynske do.[7])						1		6											6
Viborg Stifts do.					4						4								4
Aalborg » do.											6								6
Aarhus » do.											6								6
Ribe » do.											6								6
Oldenborgske do.																		6	
Rytteri og Dragoner																			
Livgarden til Hest	6																		
1ste Sjællandske Regiment											6								
3dje do. do.											6								
1ste Fynske do.								6											
2det do. do.[5])								3			3								
1ste Jyske do.											6								
Oberst Dewitz's do.[6])												3					9		
» Brockdorffs do.[6])												2					10		
Sjællandske Landregiment[8])					12														
Jyske do.					12														
Livregiment Dragoner											5						7		
Ungarske Dragonregiment				12															
Artilleri																			
Danske Artilleri	4	1	1/2						1/2										
Holstenske do.	3											2	1						
Oldenborgske do.																		1	

[1]) Kgl. udf. Exped. 3/4 548. 549. [2]) do. 3/10 10 Nr. 2192, 21/10 2311. [3]) do. 21/10 2312; Scholtens Koncepter 14/1 11; do. Prot. 3/1 11; Rdsbg. Fæstnrgnsk. [4]) Kgl. udf. Exped. 24/5 10 Nr. 1278; Frederiksort Fæstnrgnsk. [5]) Scholtens Prot. 10/1 11. [6]) Rdsbg. Fæstnrgnsk. [7]) Kgl. udf. Exped. 1/12 10 Nr. 2583. [8]) Dsk. Kop. 20/1 506, 507.

Sagen var jo den, at de politiske Forhold endnu var temmelig uklare, saa at man ikke kunde lægge nogen Felttogsplan. I Slutningen af 1710 havde man nærmest været betænkt paa at angribe Skaane, og denne Tanke havde man ikke skrinlagt, samtidig med at man sendte Tropperne i Vinterkvarter og aftaklede Flaaden. Midt i December udtalte Scholten Ønsket om, at der maatte blive anvist ham et større Kvantum Palissader og Skansekurve til at befæste det Støttepunkt, som en landgaaet Hær skulde anlægge i Skaane; han indstillede, at der blev oprettet en Staldetat ved Artilleriet, og at der blev samlet et Antal Robaade, der var tilstrækkeligt til at landsætte 4—5000 Mand ad Gangen[1]). Kongen lovede at skaffe 13000 Palissader samt de fornødne Kuske og Heste og bemyndigede Generalen til at forhandle med Judichær om Fartøjerne[2]). Midt i Marts indsendte Scholten til Kongen et Forslag til Hærens Anvendelse i det forestaaende Felttog[3]), der ogsaa tyder paa, at man tænkte sig Skaane som Objekt: Paa Sjælland skulde samles en Hær, bestaaende af hele Rytteriet, paa det Sjællandske Landkyrasserregiment nær, de hvervede Dragonregimenter og desuden 20 danske og 8 russiske Batailloner, ialt henved 25000 Kombattanter. Til Norge skulde sendes Reusch's Ungarske Regiment og Sjællandske Landkyrasserer, medens 6 hvervede Batailloner, deriblandt Hansens og Baartigs, samt 2000 russiske Dragoner skulde stilles til August II's Raadighed. Besætninger i Fæstningerne og Soldateske paa Flaaden skulde Landmilitsen stille[4]). Projektet er meget løst; Russerne havde man jo slet ikke, og det var tvivlsomt, om man over Hovedet fik dem; det ses heller ikke ret, hvad August II skulde med de i øvrigt højst maadelige Tropper, man vilde overlade ham. Endnu midt i April var Situationen ikke bleven klarere, end at Overgeneralen kunde skrive til sin nærmeste Underfører: «Ingen kan sige, om Expeditionen i Aar gælder Skaane eller Tyskland; man holder sig parat til begge Dele»[5]).

Fra Sjælland blev der i April foretaget forskellige smaa Expeditioner til Skaane, der dog kun havde til Formaal at forurolige og trætte Kystbevogtningen. Den 2den April tog de Danske ved Helsingborg 4 Baade med 19 Md.; en Uge senere prøvede de

---

[1]) Scholtens Prot. 17/12 10.
[2]) Kgl. udf. Exped. 19/12 2713.
[3]) Scholtens Prot. 16/3 11.
[4]) Jfr. Side 152.
[5]) Scholten til J. Rantzau 14/4 11.

forgæves at sætte 30—40 Md. i Land ved samme By, den 13de og den 28de foretog de smaa Expeditioner til Ystad, hvor de tog nogle Baade og plyndrede et Skib, der laa paa Reden. Natten til den 29de gik en Del af Jyske Regiment fra Helsingør over Sundet. Kaptajn C. A. Ahlefeldt med en Løjtnant og 40 Md. landede ved Raa, fordrev Kystvagten og alarmerede hele Kysten i en vid Udstrækning. Samtidig søgte Kaptajn H. R. Mitzlaff med en lignende Styrke forgæves at komme i Land ved Raa Teglværk, Strømmen var for strid; derimod havde en Løjtnant bedre Held ved Hettarp, lidt Syd for Kulla Gunnarstorp; med 24 Mand drev han den lille Kystvagt tilbage og gik om Bord efter at have vexlet nogle Skud med de tililende Fjender. Den 4de Maj landsatte nogle Kapere en lille dansk Styrke ved Mølle, Kystvagten blev fordreven, og Baadene gik tilbage for at hente flere Folk; da brød Kaptajn G. Ericson med et Kommando af Østgöta Regiment pludselig frem og drev de Danske ned til Kysten, hvor de blev støttede af Kaperne, hvis Ild holdt de Svenske paa Afstand, til Landgangsstyrken var kommen om Bord[1]). Senere blev Kysten oftere foruroliget af Kapere og andre lette Fartøjer, men Tropper synes ikke tiere at være kastede i Land.

Fra svensk Side blev der ikke foretaget Landgangsforsøg paa Sjælland; men de danske Myndigheder traf dog forskellige Foranstaltninger til Øresundskystens Sikring. Flaadeudrustningerne blev fremskyndede, København og Kronborg satte i Forsvarsstand, de store Krudtbeholdninger i Hovedstaden henflyttede til Steder, hvor de var i nogenlunde Sikkerhed; der blev holdt Kystvagt og anlagt enkelte Strandbatterier[2]).

Skaane og Sjælland var imidlertid i 1711 lige uskikkede til at anvendes som Operationsobjekt og Operationsbasis. Først nævnte Sted havde den orientalske Byldepest taget fat 1710, og i Begyndelsen af det følgende Aar bredte den sig til den danske Øresundskyst. Ved strænge Karantænebestemmelser havde man længe søgt at beskytte sig mod Smitten, men i November 1710 optraadte i Fiskerbyen Lappen ved Helsingør flere mistænkelige Sygdomstilfælde, der viste sig i høj Grad smitsomme. I Slutningen

---

[1]) Adm.koll. Ank. bref. $^{3}/_{4}$ 11 (Sv. Fl. Ark.); Chr. Rodsteen til Overkrskr. $^{29}/_{4}$; Chr. Boye til Genll. Skytte, samme til Stenbock $^{26}/_{4}$ (Stenb. acta milit. og ank. bref. 1711 E. A.)

[2] Scholten Prot. $^{2}/_{4}$ 11.

af Januar 1711 blev Lappen fuldstændig afspærret, og de af Indbyggerne, der endnu ikke var angrebne, sendte til Karantæneanstalten paa Saltholm. Skønt der hos flere syge Soldater i Helsingør blev konstateret de for Pesten karakteristiske Buboner, erklærede de fra København ankomne Sagkyndige endnu i Februar, at Sygdommen ikke var af pestagtig Natur. I Begyndelsen af Marts var den næsten ophørt paa Lappen, og i Helsingør mærkedes ikke stort til den; men ved Maanedens Midte indtraf flere pludselige Dødsfald med Buboner og sorte Pletter, og nu blev man nødsaget til at erkende, at Pesten havde holdt sit Indtog i Danmark[1]). Helsingørs Afspærring fra Land- og Søsiden blev nu paabudt; men det var for silde, Sygdommen havde bredt sig til en Del af de omliggende Landsbyer. Den 5te Maj fik Kommandanten paa Kronborg, Generalmajor C. Rodsteen, Ordre til at lægge Jyske Regiment i Lejr udenfor Byen, som Mandskabet kun maatte betræde, naar det skulde paa Vagt eller var sendt i tjenstligt Ærinde[2]). Den 15de Maj blev det paalagt Rodsteen at afspærre de smittede Landsbyer og det pestbefængte Helsingør fra Omverdenen[3]). Førstnævnte Opgave skulde løses af en Løjtnant med en Tambur, 8 Underofficerer og 71 Md., der fordeltes i 9 smaa Detachementer, som atter udstillede Poster ved Adgangene til Byerne, medens et andet Kommando paa en Løjtnant, 3 Underofficerer og 50 Md. dannede Sanitetskordon omkring selve Helsingør ved at omgive Byen i $^1/_4$ Mils Afstand med en meget tynd Kæde. Byvagterne i Helsingør skulde bestrides af Borgerskabet, medens Kronborg og Magasinerne blev bevogtede af Soldaterne. Afspærringssystemet viste sig snart ganske ufyldestgørende. De kamperende Soldaters Helbredstilstand bedredes ganske vist meget, men blandt Helsingørs og Omegnens Beboere greb Sygdommen mere og mere om sig.

I København kom man nu til Erkendelse af, at Helsingør maatte afspærres grundigere, og 25de Maj udgik Ordre til en

---

[1]) I Historisk Tidsskr. Bind 1—4 har Dr. F. V. Mansa grundig behandlet Pestens Optræden i Helsingør og København 1710—1711. I nærværende Værk vil kun blive omtalt dens Optræden i Krigsmagten og dens Indflydelse paa de militære Operationer.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^5/_5$ 805.

[3]) do. $^{15}/_5$ 856.

fuldstændig Cernering af Byen[1]). Jyske Landkyrasserregiment, der kantonnerede i Midtsjælland, brød 31te Maj op fra sine Kvarterer og etablerede den 5te Juni Afspærringslinien mellem Espergærde og Villingebæk. Jyske Regiments Posteringer blev inddragne og Regimentet besatte fremdeles kun Vagterne paa Kronborg og ved Magasinerne.

1ste Juni fik Kaptajnløjtnant P. Torstensen paa Vagtskibet Frøken Elsken Ordre til i Forbindelse med «Prins Christians Baad» og 2 Galioter at afspærre Helsingør fra Søsiden. Vagtskibet lagde sig midt for Byen, Hukkerten mellem Aalsgaarde og Hammermøllen, Galioterne udfor Kronborg og Byens Sydende. Kaptajnløjtnantens Stilling var meget vanskelig, da han tillige førte Tilsyn med de gennemsejlende Skibe, der skulde betale Øresundstold, men ikke maatte proviantere i Byen. De fremmede Skibsførere beklagede sig højlig over, at de ikke kunde faa deres Post direkte i Land, at de maatte gaa til Helsingborg efter Proviant, og at de ikke engang kunde faa Vand paa Sjælland. Endnu den 18de Juni var Tolderne ikke komne om Bord paa «Frøken Elsken», og Opkrævningen blev derfor højst uregelmæssig.

Den 8de Juni blev Chr. Rodsteen udnævnt til Generalløjtnant i det norske Rytteri og beordret til efter endt Karantæne at begive sig til Fladstrand for at overtage Kommandoen over et Detachement, der skulde overføres til Norge[2]). Han afgav nu Kommandoen til Generalmajor J. P. Ingenhaven, der allerede en Uge senere blev beordret til med sit Regiment at afgaa til den aktive Hær, der samledes i Holsten[3]). Denne Ordre blev imidlertid den 23de Juni ændret til, at Regimentet forblev i sin Lejr udenfor Helsingør, medens Ingenhaven skulde afgive Kommandoen til Oberstløjtnant C. H. Moltke og selv begive sig til Armeen efter udstaaet Karantæne[4]). Regimentet havde dengang siden Pestens Begyndelse haft 105 Dødsfald, 47 Md. laa syge af Pest, medens 30 Rekonvalescenter holdt Karantæne[5]). I Slutningen af Juni afgik Fursmans Kyrasserer fra Pestposteringen og marcherede til

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 25/5 940, 941. I «Museum» 1892 2det Halvbind S. 293—318 har I. C. W. Hirsch beskrevet «Pestposteringen om Helsingør».

[2]) Kgl. udf. Exped. 8/6 1078, 1115—1116.

[3]) do. 15/6 1177.

[4]) do. 29/6.

[5]) Museum anf. Bind S. 308.

Holsten, kun Ritmestrene Cl. J. v. Deden og H. H. Eichstedts Kompagnier var bleven smittede og blev tilbage med 42 Syge[1]). Den 10de Juli afgik v. Deden med Eskadronen til København, og en Uge senere sluttede Eichstedt sig til ham med de Kyrasserer, der havde overstaaet Sygdommen[2]), hvorefter Styrken blev benyttet til Kystsikringstjeneste. Paa Posteringen ved Helsingør blev Fursmans Regiment afløst af 6 Kompagnier af Vestsjællandske Regiment[3]).

Først i Slutningen af Juni blev Artillerikompagniet paa Kronborg inficeret. Moltke udlagde da alle syge og svagelige Artillerister i en Lejr udenfor Kronborg og indkvarterede de 30 sundeste Folk i Kronværket; men da Sygdommen ogsaa brød ud blandt disse, blev de ligeledes udlagte og 16 Artillerister forskrevne fra København[4]). Paa dette Tidspunkt kulminerede Pesten i Helsingør; den tog da gradvis af, men først ved Udgangen af Aaret hørte den fuldstændig op efter at have bortrevet 1500 Mennesker. Hvor stort Garnisonens Tab var, kan ikke bestemt opgives, men forholdsvis led den meget mindre end Borgerskabet.

Da Pesten ophørte, blev de 6 Kompagnier Vestsjælland indkvarterede i de nordsjællandske Landsbyer, hvor de forblev, til de i Februar 1712 hjemsendtes til Lægderne[5]). Af Jyske Regiment blev 2 Kompagnier indlagte paa Slottet, 3 i Kasematterne 1 i det gamle Lavethus[6]). De øvrige 6 Kompagnier var i August marcherede til København, hvor de foreløbig blev liggende i en Hyttelejr[7]). Artilleristerne blev i Februar sendte tilbage til Hovedstaden[8]).

I Juni Maaned udbrød Pesten i København; naar og hvor de første Tilfælde viste sig, og om disse skyldtes Smittens Overførelse fra Helsingør eller fra de inficerede Østersøhavne kan ikke med Sikkerhed oplyses. Den 31. Juli befalede Kongen, at Garnisonen skulde lægges i Lejr uden for Byen[9]), og Konseillet, der

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{27}/_{6}$ 1339.
[2]) Museum S. 310 f.
[3]) Kgl. udf. Exped. $^{26}/_{6}$ 1308; Dsk. Kopib. $^{25}/_{6}$ 1477.
[4]) Kgl. udf. Exped. $^{13}/_{7}$ 1444—1446.
[5]) do. $^{8}/_{12}$ 2362; $^{2}/_{2}$ 12 Nr. 132.
[6]) do. $^{14}/_{11}$ 2199.
[7]) Se nedenfor Side 178.
[8]) Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{2}$ 2151.
[9]) do. $^{31}/_{7}$ 1583.

i Kongens Fraværelse varetog Regeringsforretningerne, bestemte, at Tropperne indtil videre skulde ligge i Teltlejr paa Fæstningsværkerne[1]); midt i August rykkede Garnisonen ud «at kampere ved Fuglestangen»[2]), d. v. s. paa Nørre Fælled. Besætningen bestod kun af 5 Kompagnier Øst- og 6 Vestsjællandske Regiment, 1 Eskadron Sjællandske og 1 Jyske Landkyrasserer, af hvilke et Detachement var paa Kystvagt, medens 1 Kompagni Østsjællandske var designeret til Tjeneste paa Flaaden[3]). Soldaterne blev saaledes fjærnede fra deres Kvarterer i smittebefængte Huse; men da de vedblivende skulde forrette Vagttjeneste, og da baade Befalingsmænd og Mandskab undlod at rette sig efter Sundhedskommissionens Forskrifter, blev Garnisonen i lige saa høj Grad som den civile Befolkning angreben af Sygdommen. En ikke ringe Skyld herfor maa ogsaa tillægges Regeringen, der anvendte Soldaterne til at grave Grave paa Pestkirkegaarden og til at bære Lig. I Begyndelsen af September var Tredjedelen af Garnisonen angreben af Sygdommen eller bortreven af denne[4]).

I Citadellet laa 4 Kompagnier af Viborg Stifts Regiment under højst ubehagelige Forhold; thi udenfor Østerport «til højre ved Citadellet» havde Sundhedskommissionen anlagt en Pestkirkegaard, og her henlaa Ligene under Tiden ubegravne 3—4 Dage og udbredte en saa rædsom Stank, at Konseillet befalede Kommandanten i København, Generalløjtnant Cormaillon, ved Hjælp af Kanonskud at «dissipere den onde Lugt», som Vinden bar ind over Citadellet[5]). Dette hjalp dog ikke paa Sundhedstilstanden, Dødsfaldenes Antal voxede i en foruroligende Grad, og i Begyndelsen af September blev de 4 Kompagnier lagte i Lejr paa Stadens Fælleder[6]).

I Juli havde Sundhedskommissionen indrettet et Pesthospital paa Regimentskvartermester Wodroffs Ejendom ved Ferskvandssøerne. Her blev ogsaa de smittede Soldater indlagte, men da Hospitalet allerede i Begyndelsen af August var overfyldt, bifaldt Konseillet, at Landetatens Hospital paa Ladegaarden blev stillet

[1]) Sjæll. Tegn. 3/8 LVIII, S. 261 f.
[2]) Ref. Sag. 21/8 Nr. 1.
[3]) Citadellets Rgnsk. Kgl. udf. Exped. 3/7 1391.
[4]) Ref. Sag. 11/9 Nr. 1.
[5]) Kgl. udf. Exped. 18/8 1677.
[6]) Citadellets Rgnsk.; Dsk. Kop. 8/9 582.

til Kommissionens Raadighed som Pesthospital[1]). Herimod nedlagde de militære Myndigheder Protest; Kongen gav dem Ret og forbød ved Resolution af 22de August Krigshospitalets Overgang til Sundhedskommissionen[2]); men denne havde handlet hurtigt; og den 28de, da Kongens Ordre kom fra Rostock, var Hospitalet allerede belagt med 108 Pestsyge; den oprindelige Sygebestand var flyttet til «det gamle Assistentshus» ved Nyhavn. I 3 Maaneder optog Hospitalet paa Ladegaarden 1167 Pestsyge; det blev lukket 28de November.

Allerede paa det Tidspunkt, da Københavns Garnison forlod sine Kvarterer paa Grund af Pesten, var den for svag til alene at bestride Vagttjenesten; Borgerskabet fik derfor Ordre til daglig at supplere den med 184 Md.[3]). Efterhaanden som Sygdommen greb om sig, svandt de vaabendygtige Borgeres Antal saa stærkt ind, at det blev nødvendigt at forstærke Garnisonen, og i Slutningen af August blev en Bataillon af Jyske Regiment sendt fra Helsingør til København[4]), hvor den blev lagt i Lejr «nogle faa Hundrede Skridt fra de inficerede Tropper[5]). Midt i September, da Pesten kulminerede, indberettede Generalløjtnant Cormaillon: «Jeg og mine Folk har endnu ikke Pest; men jeg lider meget af Gigt. Sygdommen raser, og i forrige Uge havde vi 2318 Døde. De 4 Kompagnier Viborg og de 10 Øst- og Vestsjælland er reducerede til Halvdelen. Af Jyske Regiment er 20 Md. døde; Prehns Eskadron har mistet 25 Md., Fursmans holder sig bedre[6]).

I de første Dage af Oktober tog Sygdommen stærkt af, men helt ophørte den ikke før et godt Stykke ind i det nye Aar; en gennemført Rensning og Røgning af de smittede Huse lod sig ikke gennemføre inden Vinteren, hvorfor det blev bestemt at lægge Garnisonen i Barakker paa Fælleden[7]).

I Slutningen af Oktober begyndte Rytteriet at forrette Patrouilletjeneste i København, hvor Politiet ikke formaaede at hævde Retssikkerheden. Hver Nat fra 9—6 patrouillerede 3 Ryttere i hvert af Stadens 12 Distrikter for at hindre Indbrud i de talrige

---

[1]) Sjæll. Tegn. $^{5}/_{8}$ LVIII S. 264.
[2]) Kgl. udf. Exped. $^{22}/_{8}$ 1717.
[3]) do. $^{8}/_{7}$ 1393.
[4]) do. $^{24}/_{8}$ 1732; Dsk. Kop. $^{25}/_{8}$ 489.
[5]) Scholten Indk. Br. $^{23}/_{8}$ 11.
[6]) Cormaillon til Overkrsk. $^{15}/_{9}$ 11.
[7]) Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{9}$ 1842; Dsk. Kopib. $^{15}/_{10}$ 104, 106, $^{16}/_{10}$ 108, $^{20}/_{10}$ 140.

uddøde Huse; senere blev Rytterne til Dels afløste af Fodfolk og Vægtere[1]).

Citadellets Garnison flyttede midt i December ind i sine Kvarterer, efter at disse var bleven desinficerede med Svovl[2]); indtil da blev den liggende i Teltlejr paa Fælleden. Grunden til, at Indrykningen fandt saa sent Sted, skønt Rensningen var endt midt i November, var vistnok den, at man ikke kunde blive enig om, hvor vidt de af de Pestsyge benyttede Senge og Sengklæder skulde brændes. Kongen havde ganske vist befalet det[3]), men Kommandanten opsatte Brændingen, da de, der havde Leverancen af Senge i Entreprise, forlangte 25—30 Rdlr. i Erstatning for hver Seng. «Disse Penge kan spares», skriver han[4]). «Oberstløjtnant Klenow forsikrer, at hans Folk efter sket Renselse sover paa en Seng, hvori 7 Mand er døde af Pest; Gehejmeraad Vieregg forsikrer det samme. I Danzig gør man det samme, ligesaa i København uden Ulæmpe»[4]). De økonomiske Hensyn sejrede, Kongen resolverede, at man skulde nøjes med at rense Sengklæderne efter Sundhedskommissionens Anvisning[5]).

Midt i Marts 1712 var Pesten fuldstændig ophørt i København efter at have bortrevet c. 23000 af Byens 60000 Indbyggere. Garnisonens Tab kan ikke nøje opgives. Bataillonen i Citadellet mistede 2 Officerer, 154 Underofficerer og Menige[6]), Artilleriet 124 Underofficerer og Menige[7]). Jyske Regiment havde et samlet Tab af 206 Md.; deraf var dog de fleste døde i og ved Helsingør; ved Bataillonen foran København forefaldt indtil 10de November 35 Dødsfald[8]).

Foruden i København og i Helsingør med nærmeste Omegn huserede Pesten slemt paa Amager, hvor den bortrev over 1100 Mennesker. I Roskilde viste den sig i August og September, men vandt ingen Udbredelse; den optraadte ligeledes i Køge, i Stevns Herred og paa Møn, ligesom den ogsaa sporedes paa Antvor-

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{27}/_{10}$ 2108; do. $^{18}/_{12}$ 2382; Ref. Sag. $^{28}/_{3}$ 12 Nr. 4.

[2]) Til dette Brug leverede Kbhvn. Tøjhus 460 Pd. Svovl (Tøjhusrgnsk.).

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{7}/_{11}$ 2159.

[4]) Ref. Sag. $^{12}/_{12}$ Nr. 12.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{8}/_{12}$ 2338.

[6]) E. Juel til Scholten $^{22}/_{12}$ 11.

[7]) Tyske Kopibog $^{9}/_{7}$ 12 Nr. 1111.

[8]) do. $^{10}/_{7}$ 12 Nr. 1143; Oblt. Moltke til Scholten $^{10}/_{11}$ 11.

skov Gods og omliggende Rytterdistrikt, men nogen Landesot blev den ikke.

Holmens Mandskab, af hvilke mange med kongelig Tilladelse tog Tjeneste som Ligbærere, led meget under Pesten. Talrige Huse i Nyboder var uddøde. Slaverne, af hvilke en Del blev kommanderede til Tjeneste paa Pestkirkegaarden, hvorfra de bragte Smitten til deres Kammerater, døde næsten alle[1]). Sundhedskommissionens Bestemmelser overholdtes lige saa lidt i Nyboder som i Stadens øvrige Kvarterer, og Beboerne modsatte sig energisk Paabudet om at opbrænde de Pestsyges Sengklæder.

Paa Flaaden synes Byldepesten ikke at have anrettet store Ulykker; der var nok en Del Sygdom om Bord, men dog mindre end Aaret forud[2]). Da Flaaden skulde oplægges, gjaldt det om at holde Mandskabet borte fra Hovedstaden. Planen om at bygge Barakker paa Nyholm blev opgiven som for kostbar, ligesom man ogsaa opgav Tanken om at sende Matroserne til Øerne Syd for Sjælland, som blev belagte med syge og saarede Soldater fra Hæren i Pommern; man indskrænkede sig til at beholde Mandskabet om Bord paa Skibe, der laa tæt ved Bommen, og forbyde det Samkvem med Land. Medens Flaaden var i Søen, blev de Syge sendte direkte til Saltholm; da den laa paa Reden og i Havnen, kom de syge Soldater til København, de syge Matroser til Møn. Overtrædelser af Forbudet mod at gaa i Land i København fandt naturligvis ofte Sted[3]).

Forbindelsen mellem Sjælland og de øvrige Dele af Riget blev fuldstændig afbrudt. Ingen, af hvad Stand han end var, maatte forlade Øen uden Kongens egenhændig underskrevne Pas[4]). Saa strængt blev Afspærringen gennemført, at Kommandanten i Korsør, Major J. N. Leo, den 20de Oktober blev afskediget, fordi han havde ladet den russiske Gesandts Frue med Følge passere over Bæltet med et af Konseillet underskrevet Pas[5]). Han blev dog i Februar pardonneret og paa ny ansat i sin Stilling[6]).

---

[1]) Kommissariatsbogholder Rejersen til Kongen $^{31}/_{8}$ 11.

[2]) Etatsraad F. C. Adelers Indb. af $^{19}/_{9}$ og $^{17}/_{10}$.

[3]) Generalkom. til Kongen $^{17}/_{11}$: Geh.raad Giedde til Gyldenløve $^{29}/_{11}$ 11.

[4]) Trykte Forordn. $^{19}/_{9}$ 11.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{10}$ 2044.

[6]) do. $^{8}/_{2}$ 12, 171.

Ved denne strænge Gennemførelse af Afspærringen lykkedes det at hindre Smitten i at brede sig til de øvrige Øer og til Jylland; men Sjælland var selvfølgelig i 1711 uanvendelig som Basis, medens Pesten paa den anden Side beskyttede Øen mod fjendtlige Indfald. Det samme gjaldt ikke «Smaalandene» og Fyn, til hvis Beskyttelse der i Foraaret 1711 blev truffet forskellige Foranstaltninger. Paa Laaland og Falster skulde Brigadér E. Juel føre Kommandoen; hans Troppestyrke bestod af en Del af hans Regiment samt af de Sjællandske Landkyrasserer. Generalmajor F. J. Dewitz skulde forsvare Fyn med de 2 nationale Rytterregimenter, Fyns Stifts Regiment og Fynske hvervede Regiment; sidstnævnte Afdeling blev fra Sjælland forlagt til Fyn; derimod forblev Halvdelen af 2det Fynske Rytterregiment i Jylland. Dewitz fik Bemyndigelse til at anvende Almuen til Kystbevogtning, og der blev tildelt hans Korps nogle lette Kanoner fra Nyborg[1]). Paa Grund af Dewitz's Sygdom førte Brigadér A. P. v. Eynden Kommandoen til midt i Maj[2]). I Jylland, som ansaas truet af Gøteborg Eskadren, fik Generalløjtnant Palle Krag Overkommandoen med Generalmajorerne G. Daa og Th. Lewetzou som Underførere. Forsvarsstyrken bestod af de 3 nationale Rytterregimenter, som Aaret forud var forlagte til Halvøen[3]), Livregiment Dragoner og de jyske Landregimenter.

I April rekognoscerede Krag de sandsynlige Landgangssteder og sørgede for, at Landregimenterne blev forsynede med Ammunition. Frygten for Gøteborg Eskadren svandt imidlertid ret hurtigt; i Maj havde Generalen travlt med at sende Landmilitskompagnier til Flaaden og til Holsten, hvorhen ogsaa de 4 sidste Kompagnier af Arnoldts (fh. Reusch's) Regiment blev beordrede[4]); der fandtes nu intet hvervet Fodfolk i Jylland.

Noget mere Alvor var der i Forsvarsforanstaltningerne i Holsten, hvor Generalløjtnant Schønfeld førte Kommandoen[5]). Hans Instrux gik ud paa følgende: Hvis Fjenden rykkede ind i Meklenborg, skulde 4 Kompagnier Viborg, 2 Ribe og 2 Aalborg kaldes ned til Rendsborg, 2 af Fynske Landregiment til Frederiksort og 3 af samme Regiment til Glückstadt. Naar disse var ankomne,

---

[1]) Scholten til Dewitz $^{14}/_{4}$ 11.

[2]) Dewitz til Overkrskr. $^{8}/_{4}$; v. Eynden til samme $^{18}/_{4}$; Scholten til Dewitz $^{12}/_{5}$ 11.

[3]) Jfr. Side 21.

[4]) P. Krags Mem. $^{10}/_{4}$; samme til Overkrskr. $^{10}/_{4}$, $^{8}/_{5}$.

[5]) Scholtens Mem. $^{2}/_{4}$ 11.

skulde de 3 Ungarske Infanteriregimenter samt 1 Bataillon Hansen og 1 Baartig rykke ud af Fæstningerne for i Forbindelse med Dewitz's og Brockdorffs Regimenter at danne den mobile Forsvarsstyrke. Trængte Fjenden ind i Holsten, skulde Schønfeld med sine 2 Rytterregimenter og 8 Batailloner marchere til en Lejr mellem Kolding og Fredericia, medens Generalmajor F. Leegaard førte Kommandoen over de tilbageblevne Tropper og af al Magt arbejdede paa at sætte Fæstningerne i Forsvarsstand[1]). Senere blev der lavet lidt om paa Troppefordelingen, idet 2 Kompagnier Aarhus blev beordrede til Frederiksort i Stedet for 2 Kompagnier Fyn; i Begyndelsen af Juni fik Landkompagnierne Marcheordre til Hertugdømmerne[2]).

Skønt det svenske Korps i Pommern var Styrken i Holsten betydelig overlegen, vovede det ikke at angribe Danmarks Sydgrænse; det turde ikke blotte eget Land, som da utvivlsomt vilde blive angrebet af Sachserne. Den svenske Hær i Moderlandet var endnu ikke egnet til at gaa offensivt til Værks; Sjælland var beskyttet af Pesten, og Jylland og Fyn kunde ikke tages, før den danske Flaade var besejret. Faren for et svensk Angreb var for Øjeblikket ikke overhængende. Paa den anden Side kunde der heller ikke godt være Tale om et Angreb af de Allierede paa det egentlige Sverig, dels fordi dette af de tidligere anførte Grunde ikke godt kunde udgaa fra Sjælland, og dels fordi det i Hovedsagen maatte udføres af de Danske alene uden kraftig Medvirken af Rusland og Sachsen-Polen, der frygtede for Angreb af Tyrkerne, og som desuden var afmægtige til Søs. Ganske anderledes stillede Sagen sig, hvis man valgte Sverigs tyske Provinser til Angrebsobjekt; dem kunde alle 3 Allierede naa til Lands; den danske Flaade kunde hindre eller i alle Fald besværliggøre Moderlandets Forsøg paa at sende Hjælp, medens en Diversion fra Norge bandt en større Del af den svenske Hovedhær. Lykkedes det at tage dem, vilde man ikke blot berøve Sverig et anseligt og i det hele velhavende Landomraade, men ogsaa tilføje dets Hær et meget betydeligt Tab; man vilde dække Danmarks Sydgrænse og i høj Grad vanskeliggøre Carl XII's Tilbagevenden. Fæstningerne Stralsund med Rygen, Stettin og Wismar var Udfaldsporte, hvor igennem de svenske Hære kunde bryde ind i Tyskland, og de stærke Fæst-

---

[1]) Scholten til Schønfeld $^{26}/_{5}$ 11; Kgl. udf. Exped. $^{26}/_{5}$ 944—945, $^{29}/_{5}$ 969—970.
[2]) Kgl. udf. Exped. $^{12}/_{6}$ 1148.

ninger var tillige Brohoveder, hvorpaa de kunde repliere sig for at afvente Forstærkninger, naar de midlertidig blev drevne tilbage. Ganske vist brød man Neutraliteten i Tyskland, men det kunde man gøre med god Samvittighed, da Carl XII jo havde forkastet den, og man behøvede ikke at nære Frygt for, at «de høje Allierede» skulde gøre noget alvorligt for at opretholde den. Hvad Udfald den russisk-tyrkiske Krig kunde faa, var vel ikke godt at vide, men, naar galt skulde være, var det da bedre, at en stærk allieret Hær stod i Pommern, end at dette Land stod aabent for Carl XII, medens en dansk Hær var i Sverig og en russisk i Finland. Sverigs tyske Provinser var imidlertid kun et sekundært Objekt: Erobringen af dem vilde ikke tvinge Sverig til Fred; men var de først tagne, kunde alle de Allierede vende deres samlede Kræfter mod Hovedlandet, som maatte kunne betvinges, naar det blev angrebet Øst fra af Rusland og Sachsen-Polen, Vest fra af Danmark og Norge.

Allerede i Slutningen af 1710 havde Rusland og Sachsen-Polen drøftet Planen for det følgende Aars Felttog. Manteuffel var beordret til at forhandle med den danske Regering om dette Emne, men havde ikke kunnet formaa den til at fatte en Beslutning; Flemming havde været betænkt paa selv at rejse til København, men Rejsen blev opgivet paa Grund af den fremrykkede Aarstid. Sidst i November bad han den danske Regering om at sende en Minister med Fuldmagt til den Konference, han snart skulde have med Czaren, eller om i Nødsfald at give ham selv Instruxer; han skulde da med Glæde varetage Danmarks Interesser[1]) De danske Forhandlinger med Sachsen-Polen begyndte dog først efter Nytaar. August II var alvorlig bange for Carl XII's Planer; han frygtede baade Tyrkerne og Tropperne i Pommern og nærede desuden Mistillid til Danmark. Envoyé Baron B. Schack, havde i Løbet af Januar en lang Række Sammenkomster med de sachsisk-polske Ministre, hvem det endelig lykkedes at overtyde om, at Danmark ikke pønsede paa Særfred, og at Holsten-Gottorp ikke mæglede Fred med Sverig, idet Administratoren havde nok at gøre med Ordningen af Forholdet mellem ham selv og Kongen. Den 26de Januar afsluttedes Forhandlingerne i Leipzig med en natlig Konference, hvori August II selv deltog, og man enedes om, at Danmark og Sachsen-Polen i Fællig skulde

[1]) Flemming til Baron Schack $^{28}/_{11}$ 10 (Sachs.-polsk Ges. Rel.).

angribe Sverigs tyske Provinser. Enkelthederne blev ikke aftalte; men Schack havde faaet det bestemte Indtryk, at August II virkelig var opsat paa at faa en for begge Monarker heldig Ende paa Sagen, medens Flemming var i højeste Grad upaalidelig[1]). Efter Forhandlingernes Afslutning rejste Schack til København for at drive paa Sagen; han ankom midt i Februar til Hovedstaden, hvor den sachsiske Generalmajor J. F. Arnstedt indtraf nogle Dage senere for at optræde som en Slags Interimsgesandt i Stedet for den ilde sete Manteuffel[2]).

Den 15de Februar blev der holdt et stort Krigsraad, hvori baade Schack og Løvendal deltog[3]). Planen om et fælles Angreb paa Pommern blev drøftet; fra flere Sider lød der Advarsler mod at rykke ind i dette Land, før Wismar var taget, og Kongen indrømmede ogsaa, at denne Fæstnings Erobring maatte være det første Skridt[4]). Han skrev til August II, takkede, fordi han havde givet saa udførlige Meddelelser om sine Planer, som han gerne gik ind paa, men gjorde samtidig opmærksom paa, at man først maatte vide, hvorledes de mod Frankrig allierede Magter stillede sig til Sagen[5]). I København vaklede man længe, inden en Beslutning blev tagen; man nærede Betænkeligheder ved at blotte Riget for Tropper; det kunde i hvert Fald ikke gøres, før Flaaden var udrustet, og dermed havde det lange Udsigter[6]). Imidlertid rejste Løvendal til Sachsen, hvor han benyttede sin Indflydelse til at virke for sit Fædreland[7]). I Maj og Juni fortsattes Underhandlingerne i København med August II's og Czarens Udsendinge; de blev holdt hemmelige, men et og andet sivede dog ud. Sømagternes Gesandter, Pulteney og Goës, fortalte, at Scholten havde meddelt dem, at man vilde ødelægge »Krassows Korps», hvad der kun kunde være gavnligt for «de høje Allierede», og i de første Dage af Juni hed det sig i Københavns diplomatiske Kredse, at de Danske vilde angribe Pommern, medens den norske Hær, forstærket med danske Tropper, skulde falde ind i Sverig[8]).

---

[1]) Sachs.-polsk Ges. Rel. $^{2}/_{1}$, $^{20}/_{1}$, $^{24}/_{1}$, $^{27}/_{1}$ 11.
[2]) do. $^{6}/_{2}$, $^{13}/_{2}$ 11.
[3]) Püchler $^{17}/_{2}$ 11.
[4]) D. Vibes Betænkn. $^{27}/_{9}$ 1718 (Dsk. Mag. 5. III).
[5]) Geh. Reg. $^{27}/_{2}$ 11.
[6]) Püchler $^{7}/_{3}$, $^{14}/_{3}$, $^{24}/_{3}$ 11.
[7]) Jfr. Side 147.
[8]) Püchler $^{5}/_{5}$, $^{9}/_{5}$, $^{26}/_{5}$, $^{30}/_{5}$, $^{3}/_{6}$ 11.

Den afgørende Beslutning blev dog først tagen i Mødet den 27de Juni. Paa den Dag meddelte den danske Regering de sachsiske og polske Ministre, at en Hær paa 10000 Ryttere og 26 Bataillioner samledes i Holsten, en Flaade paa 21 Linieskibe var sejlklar, og en Eskadre skulde gaa til Norge. Man enedes nu om, at Wismar og Stettin skulde være de første Operationsobjekter; førstnævnte Fæstning skulde belejres af de Danske, sidstnævnte af de sachsisk-polske Tropper, der stod i Posen og Sachsen, forstærkede med de til Danmark designerede russiske Hjælpetropper og et Korps paa 6000 Russere under General Bauer. Om fornødent, vilde Menschikoff selv marchere fra Finland til Pommern[1]). Inden Belejringen begyndte, skulde den danske Hær hjælpe de Allierede med at drive Svenskerne ind i Fæstningerne; den maatte altsaa marchere til Pommern og kunde først efter at have udført dette foreløbige Hverv vende sig mod Wismar. En Diversion fra Norge skulde binde saa mange svenske Tropper som muligt til Moderlandet, medens den danske Flaade hindrede Sverig i at sende Forstærkninger til Tyskland. Underligt nok omtalte Felttogsplanen ikke Stralsund; denne Fæstning var i sig selv meget stærk, havde Rygen til Opland og langt lettere Forbindelse med Sverig end Wismar og Stettin. Det havde været det naturligste at nøjes med at blokere sidstnævnte Fæstning, medens man rettede Hovedangrebet mod Stralsund; den danske Hær kunde gerne hjælpe med til at rense Pommern, men den maatte erobre Wismar, før den med fuld Kraft kunde deltage i Stralsunds Belejring. Derover var den danske Regering fuldstændig klar; med dette Maal for Øje blev alle Forberedelser trufne, og de sachsisk-polske Deltagere i Konferencen, Generalmajor Arnstedt og Generalløjtnant Grev Lagnasco, gik uden ringeste Indvendinger ind herpaa. Senere lykkedes det August II at faa den danske Konge til at ændre sin fornuftige Felttogsplan, og Operationerne mislykkedes[2]).

I Sverig fulgte man med spændt Opmærksomhed Rustningerne i Danmark. Talrige Spioner sendte fyldige Efterretninger til Stenbock og Raadet; man vidste nøjagtig Besked om Krigsmagtens Tilstand og Styrke, man vidste, at det gjaldt de tyske Provinser, men troede mest paa en Demonstration mod Wismar og et An-

---

[1]) Instr. til Schack $^{30}/_{6}$ 11 (Geh. Reg.). Jfr. D. Vibes anf. Beretn. i dsk. Magasin.

[2]) Kongens Instrux til Generaladjut. B. Meyer i Anl. af dennes Sendelse til Dresden $^{30}/_{3}$ 1712 (Geh. Reg.).

greb paa Bremen[1]). Vellingk sendte sin Sekretær O. Sandberg til Hamborg for derfra at udbrede falske Efterretninger om svenske Foretagender mod de danske Øer og Jylland, der vilde blive blottede for Forsvarere, naar Hæren gik til Tyskland[2]). Men der var ingen, der fæstede Lid til hans Udsagn, Tilstanden i Sverig var for godt kendt.

Svensk Pommern[3]), hvis Erobring var Maalet for de Allieredes Bestræbelser, bestod af Forpommern, den mindre, vestlige Del af det gamle Hertugdømme, samt af Øerne Rygen, Usedom og Wollin. Mod Nord begrænsedes det af Havet, mod Øst i Hovedsagen af Oderen, mod Vest og Sydvest af forskellige Floder og Søer; kun mod Syd savnedes naturlige Grænser. Et Angreb paa Landgrænsen kunde kun ske, naar Fjenden passerede meklenborgsk eller preussisk Territorium; men for Øjeblikket kunde hverken Meklenborg eller Preussen hævde deres Neutralitet.

Den udstrakte Kyst var til Trods for sine mangfoldige Indskæringer kun i ringe Grad tilgængelig, og Floderne, der, paa Oderen nær, var lidet sejlbare, faldt ikke direkte ud i Østersøen, men i lavvandede Bugter. Forholdene var i det hele ret ejendommelige, idet der saa at sige fandtes en dobbelt Kyst, en ydre og en indre, af hvilke den første bestod af den lange og smalle Halvø Darss med sin Fortsættelse Zingsten, den af talrige Fjorde og Sunde sønderrevne Ø Rygen samt de ligeledes stærkt indskaarne Øer Usedom og Wollin; den indre Fastlandskyst havde en noget mere regelmæssig Form. Det indenskærs Farvand var lavt og grundet, vanskelig tilgængeligt; paa den indre Kyst laa Havnene, der var ubetydelige og vanskelige at anløbe; kun Stettin var tilgængelig for større Skibe, men denne anselige Fæstning laa i en Afkrog af Landet, kunde let isoleres og havde ingen synderlig strategisk Betydning. Den ydre Kyst var næsten blottet

---

[1]) Efterretn. fra Kbhvn. til Stenbock fra Juni 1711 (Stenbock Acta militaria. E. A.).

[2]) Sandberg til Raadet $^{23}/_{6}$, $^{30}/_{6}$, $^{3}/_{7}$ (Handl. rör. ndsk. Kriget. Tyskld. Danm. I. Sv. R. Ark.).

[3]) Se Plan 1.

for Havne; Rygens talrige Bugter og Fjorde var dels trange og lavvandede, dels ganske aabne mod Havet, og dog var Øen af stor Betydning for Forbindelsen med Moderlandet; paa adskillige Punkter kunde store Skibe nærme sig dens Kyster, benytte en eller anden Bugt som Red og ved roligt Vejr kaste Tropper og Krigstilbehør i Land. Den korteste Forbindelse mellem Rygen og Fastlandet gik over det smalle Strela Sund, paa hvis vestlige Side den stærke Fæstning Stralsund var anlagt for at tjene som Brohoved. Paa Rygen var Kommunikationerne vanskelige; de dybt indskaarne «Bodden» (Fjorde) mangedobblede Vejenes Længde og gjorde Transporterne langsomme og kostbare. Naar Undsætningstropper skulde føres over til Fastlandet, maatte det ske paa Kystfartøjer, og det indre Farvand, «Binnenwasser», maatte da absolut være i Forsvarerens Haand. Besiddelsen af den frugtbare Ø var af største Betydning for den svenske Hær i Pommern og ganske særlig for Stralsunds Besætning, som blev provianteret herfra, og som delvis kunde søge derover for at finde Hvile under en Belejring. Ogsaa for en Angriber var det af største Vigtighed at faa fast Fod paa Rygen; ikke saa meget for at bruge Øen som Basis under et Angreb paa Fastlandet som for at hindre Forsvareren i at udnytte dens Hjælpekilder. Til Udgangspunkt for et Angreb paa Fastlandet var Rygen ikke særlig egnet. Selv om Angriberen var ubetinget Herre til Søs, og det var en nødvendig Betingelse, saa var han ikke Herre over Vind og Vejr, og i hine Tider var en Operationslinie, der gik over Havet, højst usikker.

Pommerns Vestgrænse dannedes af Floderne Reckenitz, Trebel og Peene samt Kummerower Søen. Førstnævnte Vandløb har sit Udspring i Meklenborg c. 1½ Mil Nordøst for Güstrow; nær den lille By Sülze bliver den Grænseflod og fortsætter sit Løb 2½ Mil i nordvestlig Retning til Damgarten, hvor den falder ud i Indhavet mellem Darss og Pommern. Kun 1 praktikabel Vej førte over Vandløbet, nemlig ved Damgarten, hvor der fandtes en Stendæmning med en fast Bro. Ved Marlow, 1½ Mil ovenfor denne, saas endnu Rudera af en Bro, der var afløst af en Færge; en saadan fandtes ogsaa ved Sülze. Her var Vandløbet c. 40 Skridt bredt; længere nede var det noget bredere; Dybden var ringe, saa at det kun kunde besejles af Pramme, men det løb gennem side Enge, Moser og Ellekrat. Floddalen var i Reglen over 1400 Skridt bred og kunde kun passeres ved Hjælp af Faskindæmninger og Sumpbroer udenfor de nævnte faste Over-

gange. Ved Plummendorf og Dashow ikke langt fra Damgarten fandtes et Par vanskelig tilgængelige Vadesteder.

Trebel kommer fra Franzburg c. $2^1/_2$ Mil Sydvest for Stralsund, løber mod Sydost til Grimmen, hvor den bøjer mod Vest; $2^1/_2$ Mil herfra ved Byen Triebsees bliver den Grænseflod og fortsætter sit Løb i sydostlig Retning, til den nær Demmin falder i Peene. Trebel Dalen var ved Moser og Enge forbunden med Reckenitz Dalen, som den i høj Grad lignede, sid og moradset som den var. Ved Bassendorf fandtes et Overgangssted, som dog ikke var let tilgængeligt, ved Nehringen en Færge; længere ned ad Floden kunde man paa et Par Steder naa selve Vandløbet, men Broer fandtes ikke.

Imellem Demmin og Kummerower Sø dannede Peene Grænsen paa henved $1^1/_2$ Mil; ogsaa denne Flod havde side Bredder med Overgange ved Bauhof, nær Søen, og ved Trittelwitz. Pommerns Vest- og Sydvestgrænse havde saaledes helt igennem samme Karakter: den dannedes af en Række Sumpe, gennemstrømmede af dyndede, lavvandede Floder. Over Aadalene førte faa og slette Veje; kun i strænge Vintre var de let tilgængelige; men Grænsen var henved 11 Mile lang, og Forsvareren maatte splitte sin Styrke, naar han vilde bevogte de spredte Overgangssteder, der i alle Tilfælde kunde benyttes af fjendtlige Partier.

Pommerns Sydgrænse, mellem Malchin ved Peene og Schwedt ved Oder, kom ikke til at spille nogen Rolle i Felttoget 1711 og skal derfor ikke nærmere omtales her; kun skal det bemærkes, at naar Landet skulde værnes mod et Angreb Syd fra, maatte Forsvareren tage Opstilling i Meklenborg Strelitz, hvor de talrige Søer med deres Afløb og Tilløb dannede en Række brugbare Forsvarsstillinger. Paa en større Strækning dannedes den egentlige Sydgrænse af Landgraben med flere ret utilgængelige Aamoser.

Østgrænsen dannedes af den brede, sejlbare Oder med dens forskellige Arme. Paa flere Steder, saaledes ved Gartz, kunde der slaas Bro; men foruden ved Schwedt, der laa paa preussisk Grund, fandtes der kun faste Overgange ved Stettin. I øvrigt havde Østgrænsen ikke synderlig Interesse for de Danske, men desto mere for de Allierede.

Stettin var den eneste Grænsefæstning af Betydning. Passet ved Damgarten var forskanset, men kunde ikke holdes ret længe mod en overlegen Styrke; ved Marlow fandtes Spor af en tidligere Befæstning, og Triebsees var endnu forsynet med Mure og Rester

af ældre Værker; endelig var Demmin en Fæstning, men Værkerne var forældede og forfaldne. Paa Sydgrænsen fandtes flere faste Punkter, der dog var uden væsentlig Betydning.

Svenskpommern var et lavt, men bølgeformigt Sletteland, temmelig skovrigt og ret frugtbart. I Modsætning til Meklenborg var det fattigt paa Søer, men i det Indre dannede Vandløbene forskellige Afsnit, der kunde forsvares, naar Syd- og Østgrænsen maatte opgives. Et større Afsnit dannedes saaledes af Reckenitz, Trebel og den nedre Peene fra Demmin over Anklam til Udløbet Peenemünde, medens et mindre begrænsedes af Reckenitz, Øvre Trebel fra Triebsees til Grimmen, og Ryckgraben eller Ryckau herfra til Greifswald og videre til Dänisch Wieck. Over den nedre Peene var Overgange ved Anklam, en forfalden Fæstning, ved Gützkow Sluse, Jarmen og Loitz, der alle havde Rudera af tidligere Værker. Det nordligere Afsnit var Syd fra tilgængeligt over Passene ved Grimmen, Eldenau og særlig ved Greifswald; mindre betydende Overgange fandtes ved Jarmshagen og Petershagen. Grimmen, der var et Hovedpas paa Vejen fra Loitz til Stralsund, havde tidligere været en Fæstning og kunde let indrettes til Forsvar, Byen var omgiven af side Enge, hvorover Vejene gik paa Dæmninger. Ogsaa Greifswald var ret vanskelig tilgængelig; den laa ved den temmelig brede Ryckau, og Omegnen var moradset; de gamle Stadsmure var i Trediveaarskrigens Tid bleven forstærkede med Jordvolde. Det nordlige Afsnits Grænselinier kunde yderligere forkortes, naar man indskrænkede sig til at forsvare Linierne Barth—Grimmen og Grimmen—Greifswald og benyttede Barthe som Vestgrænse i Stedet for Reckenitz. De nævnte Afsnit var imidlertid nemmere at forsvare Syd end Nord fra. Anklam og Demmin, Greifswald og Grimmen ligger Syd for Vandløbene, hvis sydlige Bred ofte dominerer den nordlige; de egnede sig bedre til Indeslutnings end til Forsvarslinier.

Som Reduit for Forsvaret tjente Fæstningen Stralsund. Tæt Sydost for Byen i det 4000 Alen brede Strela Sund laa Øen Dänholm, der var inddraget i Fæstningen, og hvis nordostlige Kyst kun var 2000 Alen fjærnet fra Rygen. Da Stralsund ikke blev belejret 1711, skal dens Værker ikke omtales her; kun skal det bemærkes, at den var yderst vanskelig tilgængelig fra Landsiden, idet den kun kunde naas ad Dæmninger, der førte over Smaa-

søerne Francker og Knieper Teich[1]). Herved blev Fæstningen imidlertid saa meget lettere at indeslutte; den manglede detacherede Værker i tilstrækkeligt Antal, og tæt Nordvest for den fandtes Højder, som Angriberne uhindret kunde tage. Foran Franckenthor paa det saakaldte Mühlberg havde Svenskerne dog anlagt en ret udstrakt, befæstet Lejr, det saakaldte «Gustavianske Retranchement». En Angriber, der vilde indskrænke sig til at blokere Stralsund, behøvede dog ikke at lægge sig umiddelbart udenfor Fæstningen; han kunde nøjes med at besætte Linien Prohn—Pütte—Niederhoff, der bestaar af Søer og Vandløb, som let kunde forbindes til en stærk Cirkumvallationslinie. Stor Betydning som Brohoved havde Stralsund alligevel; en talrig Hær, der blev overført fra Sverig, vilde kunne bryde Hul paa Indeslutningslinierne og oprulle dem, men dertil krævedes at Rygen kunde holdes, Øen og Fæstningen dannede et Hele, der ikke kunde skilles.

Det vil saaledes ses, at Pommern ikke kunde forsvares mod et koncentrisk Angreb over Grænserne; det var ikke engang gørligt i længere Tid at holde et af de omtalte Afsnit; men paa den anden Side var det yderst vanskeligt ganske at fordrive Svenskerne fra Pommern. Naar de resolut opgav Forsvaret af det aabne Land og gik tilbage til de 2 Hovedfæstninger og Rygen, kunde de holde sig længe; var Sverig tilmed Herre til Søs, havde Angriberne ikke store Chancer, særlig naar de havde lang Vej til deres Basis; thi vel var Pommern et forholdsvis rigt Land; men Angriberne vilde snart komme til Ende med at fortære, hvad Forsvarerne havde levnet.

Den nærmeste Vej fra Holsten til Pommern gik over Mølln, Gadebusch, Rostock og Ribnitz. Det var en lang Operationslinie, 20 danske Mile, og den frembød flere Ulæmper. Galt var det, at Landevejene var i en maadelig Tilstand, men værre var det, at Operationslinien i hele sin Længde førte gennem neutralt Territorium; det værste var imidlertid, at den gik tæt forbi den stærke Fæstning Wismar, der med sit lille Distrikt dannede en svensk Enklave omtrent midtvejs mellem den holstenske og den pommerske Grænse. Byen laa ved den inderste Vig af en Bugt og havde en Havn, der dog kun var tilgængelig for Skibe af indtil 8 Fods Dybtgaaende. Større Skibe kunde imidlertid lægge til ved Walfisch, en lille Ø med et Fort ½ Mil Nord for Wismar.

[1]) Se Plan 2.

Ligesom Stralsund var Byen til Dels omgivet af Moradser og Smaasøer, hvad der besværliggjorde en Belejring. Selve Fæstningen, der gik for at være meget stærk, og som jævnlig blev kaldt «det nordiske Dünkirchen», bestod af 18 Bastioner med dybe, vaade Grave og 14 Udenværker; da den ikke blev belejret i 1711—12, skal dens Værker ikke nærmere beskrives.

Det var uomgængelig nødvendigt at efterlade et Indeslutningskorps foran Wismar, men derved svækkedes Angrebshæren betydelig, og, da Fæstningen var saa udstrakt, kunde den Styrke, man formaaede at afse, ikke indelukke Besætningen fuldstændig. Større eller mindre Strejfkorps kunde smutte ud og gøre Operationslinien meget usikker. Skulde Danmark med Kraft deltage i Angrebet paa Pommern, maatte Wismar først tages, derved fik man ogsaa en god Etapestation; thi det var altid en mislig Ting at anlægge en saadan midt i et neutralt Land. Foreløbig maatte man dog gøre dette, og man bestemte sig for at okkupere Rostock, der havde flere gode Betingelser: Byen var befæstet, ganske vist kun nødtørftigt, men dog saaledes, at den var sikret mod Overfald af Strejfkorpser; den havde en Havn, der rigtignok laa i nogen Afstand, men dog muliggjorde en Forbindelse med Danmark ad Søvejen; Proviant og Furage kunde føres derhen fra Moderlandet; Brødkornet kunde males og bages i Byen, og Forsyningerne i nogenlunde Sikkerhed transporteres pr. Axe de 3 Mil til den pommerske Grænse [1]).

I Felttoget 1711 kom Meklenborgs naturlige Beskaffenhed ikke til at spille nogen Rolle; kun skal det bemærkes, at den danske Hær og Wismars Besætning i stort Omfang udnyttede Landets Hjælpekilder.

I de første Dage af Juni, altsaa da Forhandlingerne i København var saa vidt fremskredne, at Angrebet paa de svensk-tyske Provinser var besluttet, begyndte Mobiliseringen af den danske

[1]) Beskrivelsen af Krigsskuepladsen er i Hovedsagen bygget paa H. O. Scheel: Alm. Udkast af Krigens Skueplads samt J. C. Seitz: Geogr. Hist. Beschreibung d. Herzogth. Pommern. 1716. Oberst A. Tuxen har i 1905 besøgt Pommern og Meklenborg og rekognosceret de Lokaliteter, der har haft Betydning for Operationerne i den St. Nord. Krig.

Angrebshær. Den 2den Juni fik Generalkvartermesteren Ordre til at udstikke en Lejr paa Fælledernе ved København, og her blev Garden til Fods, Grenaderkorpset, Dronningens Livregiment, Prins Christians Regiment og Marineregimentet udlagte tillige med en Bataillon af Zepelins Regiment; den anden blev foreløbig i Citadellet[1]). Omtrent samtidig blev Birchholtz's Regiment beordret over til Fyn, hvor det foreløbig skulde belægge Nyborg og de andre Købstæder, som blev rømmede af Fynske hvervede Regiment, hvis ene Bataillon gik til Haderslev, medens den anden gik til Flensborg[2]). I den sidste Halvdel af Juni begyndte Opbruddet fra Sjælland. Infanteriregimenterne afmarcherede 2 og 2 ad Gangen fra København med 2 Dages Mellemrum; Marchen til Korsør tog 4—5 Dage. Den 24de Juni gik Grenadererne og Dronningens Livregiment over Bæltet, den 25de—29de Garden, Prins Christians, Zepelins og Marineregimentet. Alt Fodfolket var saaledes overført til Fyn inden Udgangen af Juni. Overførselen gik temmelig langsomt, da det var stille Vejr, og Fartøjernes Antal temmelig ringe. Det Ungarske Dragonregiment havde allerede forladt Sjælland den 21de Juni[3]); men Fursmans Kyrasserer blev slemt forsinkede; de skulde have været i Haderslev 8de Juli, men naaede først den 5te Korsør[4]). En pestsmittet Eskadron forblev paa Sjælland[5]). Livgarden til Hest passerede Bæltet 2den—3dje Juli[6]). Ved Udgangen af 1ste Uge af Juli var Sjælland næsten helt blottet for hvervede Tropper, kun Jyske Regiment var tibage, og det alene fordi det var «inficeret».

Gennem Fyn, hvis Besætning allerede inden 1ste Juli var gaaet over Lille Bælt, marcherede Rytteriet til Middelfart, Fodfolket til Assens[7]); man kamperede om Natten, Rytteriet fik ingen Rastdag, Hestene var ogsaa noget medtagne ved Ankomsten til Fredericia[8]). De 3 i Jylland kantonnerende Rytterregimenter: 1ste

---

[1]) Kgl. udf. Exp. $^{2}/_{6}$ 1028, 1029, 1031.

[2]) do. $^{5}/_{6}$ 1067 f.; Dsk. Kopibog $^{6}/_{6}$ 1156, 1160; Tyske do. $^{6}/_{6}$ 969. Jfr. Stenb. Efterretn. fra Kbh. (acta milit. $^{6}/_{6}$ 11. E. A.).

[3]) Dsk. Kop. $^{18}/_{6}$ 1341—1346; Kgl. udf. Exp. $^{15}/_{6}$ 1177; Püchler $^{20}/_{6}$; Seidelin til Scholten $^{21}/_{6}$, $^{25}/_{6}$, $^{28}/_{6}$ (Sch. I. S.).

[4]) Seidelin til Scholten $^{5}/_{7}$.

[5]) Jfr. Side 176.

[6]) Seidelin til Scholten $^{2}/_{7}$ 11.

[7]) Dsk. Kop. $^{20}/_{6}$ 1391.

[8]) G. E. Bülow til Scholten $^{26}/_{6}$ 11.

og 3dje Sjællandske, 1ste Jyske, brød op henholdsvis 23de og 25de Juni samt 8de Juli og marcherede over Fredericia til Holsten.

I Hertugdømmerne skulde Tropperne anbringes dels i Kantonnement, dels i Lejre.

I Flensborg	Garden til Fods, Prins Christians Regiment.
- Flensborg- og Bredsted Amter	Livregiment Dragoner, Ungarske »
- en Lejr ved Rendsborg	1ste Fynske Rytterregiment, 2det » » 1ste Sjællandske » 3dje » » 1ste Jyske » Fursmans Kyrasserer, Zepelins Regiment.
I Rendsborg Amt	Livgarden til Hest.
- Segeberg »	Brockdorffs Kyrasserer.
- Pinneberg »	Dewitz's »
- Itzehoe	Grenaderkorpset.
- Krempe	Birchholtz's Regiment.
- Wilster	Fynske hvervede »
- Elmshorn	Dronningens Livregiment.

Fodfolket rykkede ind i de anviste Kvarterer i Tiden mellem 4de og 9de Juli, medens Rytteriet indtraf i Lejren ved Rendsborg mellem 12te og 15de s. M.[1]). Kun Jyske Landkyrasserer blev forsinkede og ankom først 20de Juli[2]).

Den 12te Juli kom General Scholten til Rendsborg, og den 15de indberettede han til Kongen, at alle Regimenterne var i god Stand[3]). Generalitetet havde Ordre til at indfinde sig i Rendsborg 15de Juli, og Generalløjtnanterne fik derefter anvist følgende Standkvarterer: P. Krag i Flensborg, J. Rantzau i Pinneberg, Fr. Leegaard i Oldesloe og C. Schønfeld i Itzehoe[4]).

Medens Rytteriet og Fodfolket i rette Tid ankom til Samlingspunkterne, blev Artilleriet betydelig forsinket. Det var Meningen, at Materiellet fra København den 14de Juli skulde indtræffe i Frederiksort med 2 Kompagnier af Danske, 3 Kompagnier af Holstenske Artilleri. Her skulde Kaptajn Pohlmanns Kompagni, forstærket

---

[1]) Alle Oplysninger vedrørende Marchen findes i Tyske Kopibog 1101—1168.

[2]) Scholten til Overkrskr. 11/7 11.

[3]) Samme til Oblt. Barner 13/7; samme til Kongen 15/7 11.

[4]) Kgl. udf. Exp. 15/6 1179, 1181; Scholten til Overkrskr. 15/7 11.

med Mandskab af de 2 i Holsten tilbageblivende Kompagnier, slutte sig til det øvrige Artilleri, ligesom den ny oprettede Staldetat var beordret til samtidig at give Møde[1]). Derefter skulde Feltartilleriet udskibes og føres til Hæren, medens det svære Artilleri, suppleret med holstensk Materiel, skulde sejle derhen, «hvor det skulde bruges»[2]). Trods alle Scholtens Paamindelser blev Artilleriskibene først sejlklare den 14de Juli, saa blev det Modvind, og de kom først afsted den 21de. Hovedflaaden fulgte med til Stevns, og Transporten ankrede i Grønsund, til «Højenhald» og «Raa» havde meldt, at Farvandet var rent. Den 26de og 27de ankom Transporten til Frederiksort under Konvoj af Orlogsskibene Delmenhorst og Nældebladet, Fregatterne Raa, Hvide Falk og Højenhald, Snaven Flyvende Abe og det armerede Lastskib Christiansø. Staldetaten var den 21de ankommen til Frederiksort med 1000 Heste. Den 27de toges de 5 nys ankomne Artillerikompagnier i Forplejning, og den 31te ankom Pohlmanns Kompagni til Fæstningen[3]).

Den 18de Juli afrejste Kongen fra København, og den 22de ankom han til Rendsborg[4]). I den følgende Ugestid foretog han forskellige Udflugter, mønstrede Regimenterne og havde i Rendsborg flere Sammenkomster med Administratoren; ogsaa Enkedronningen indtraf her den 29de og rejste den 31te til Oldenborg; Dagen efter forlod Kongen definitivt Rendsborg[5]).

Samtidig med at de hvervede Afdelinger afmarcherede fra deres Standkvarterer og Vinterkantonnementer, brød ogsaa en Del af Landregimenterne op fra deres Lægder. Den 18de Maj udgik Ordre til Aarhus-, Aalborg- og Ribe Stifts Regimenter om hvert at formere en udsøgt Bataillon paa 4 Kompagnier, der skulde rykke i Felten[6]). Disse 3 Batailloner blev dog snart efter bestemte til Norge[7]), medens 4 Kompagnier Aarhus og 4 Kompagnier Ribe fik Ordre til at afgaa fra København for at indlemmes

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{15}/_{6}$ 1177; Scholten til Brig. Fuchs og Schnitter $^{18}/_{7}$ 11 sammes Mem. $^{13}/_{7}$.

[2]) Scholtens Mem. $^{20}/_{6}$ 11.

[3]) do. $^{6}/_{7}$; Overkrskr. til Scholten $^{14}/_{7}$; Scholten til Overkrskr. $^{18}/_{7}$; Geh. Reg. $^{21}/_{7}$; Frederiksort Fæstnrgnsk. 1711.

[4]) Geh. Reg. $^{20}/_{7}$; Scholten til Schønfeld $^{22}/_{7}$ 11.

[5]) Rdsbg. Kommand. Prot. Nr. 4 (Krigsmin. Ark.); Frederiksort Fæstnrgnsk.

[6]) Kgl. udf. Exped. $^{18}/_{5}$ 878.

[7]) do. $^{8}/_{6}$ 1116.

i Felthæren[1]). Men heller ikke denne Ordre blev helt udført; kun Aarhus Bataillonen kom til Holsten og blev 19de Juli tagen i Forplejning i Rendsborg; Ribe Bataillonen blev i København for at tjene paa Flaaden[2]).

Ribe- og Aalborg Stifts Regimenter gav hvert 2 Kompagnier til Garnison i Rendsborg, Aarhus Stifts 2 til Frederiksort, Fynske Landregiment 3 til Glückstadt, 3 til Fredericia; endelig blev den jyske Bataillon af Viborg Stifts Regiment indlemmet i Felthæren[3]).

I Slutningen af Maj ankom den Bataillon Krag, der havde ligget i Oldenborg, til Glückstadt[4]), hvor fra den sammen med Resten af Regimentet skulde afgaa til Armeen. Til denne skulde Obersterne Hansen og Baartig hver afgive Oberstløjtnantens, Majorens og de 4 bedste Kaptajnskompagnier, medens Cheferne med Resten af Regimenterne skulde blive henholdsvis i Glückstadt og i Rendsborg og fortsætte Organisationsarbejdet[5]).

Da det trak saa længe ud med Artilleriets Ankomst, lod Scholten for at spare paa Magasinerne Ungarske Dragonregiment samt 1ste og 3dje Sjællandske Rytterregiment gaa i Kantonnement omkring Preetz, Horst og Kellinghusen[6]).

Den Artilleripark, hvorover det danske «Felt- og Reserve-artilleri» raadede, bestod af:

26	24	Pd.s	Metalkanoner,
26	18	»	»
20	12	»	»
14	6	»	»
14	4	»	»
30	3	»	»
8	200	»	Metalmorterer,
8	150	»	»
19	100	»	»
14	50	»	»
16	36	»	Metalhaubitser,
257	Vogne af forskellig Art.		

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 28/6 1292; Dsk. Kop. 28/6 1465 f.

[2]) Kgl. udf. Exped. 27/6 1334; Rdsbg. og Citadellets Rgnsk.

[3]) Kgl. udf. Exped. 26/6 942 ff.; Rdsbg. Fæstnrgnsk. 12/6, 4/7, 5/7 11; Tyske Kop. 9/6 1014, 16/6 1077; Kgl. udf. Exped. 12/6 1134, 1150, 1151, 1152, 1155.

[4]) Glst. Fæstnrgnsk. 2/6 11.

[5]) Tyske Kop. 5/5 723; Scholten til Schønf. 5/5 11.

[6]) Scholtens Mem. 18/7 11.

Fra Københavns Tøjhus og fra Citadellet var der i alt udleveret 37 sværere Kanoner, 15 Morterer, 5 Haubitser, 76 Vogne og 14 Pontoner, til Dels som Erstatning for det i Skaane tabt gaaede Materiel[1]). Resten af Beholdningerne i Parken hørte hjemme i Glückstadt, men en Del af Reserveartilleriet havde været indskibet og var i 1709 ankommet til København for at anvendes i det skaanske Felttog, hvor dog kun nogle faa sværere Kanoner havde fundet Anvendelse[2]). Fra Rendsborg modtog Hæren 10 Metalkanoner, næsten alle 3- eller 4-Pundigere[3]). Fra København medførte Artilleriskibene 2435 Centner Krudt, fra Fredericia blev der sendt 800 og fra Glückstadt 2000 til Frederiksort[4]). Senere kom der betydelige Forsendinger Ammunition fra Rendsborg og Lybæk[5]).

Af Danske Artilleri gik Oberstløjtnant Harbous og Kaptajn Beckers Kompagnier med i Felten, af Holstenske Livkompagniet med Haandværkere og Pontongaster, Majorens, Kaptajn v. d. Pfordtens og Kaptajn Pohlmans.

Forplejningstjenesten blev ledet af en Generalkrigskommissær, bistaaet af en Overkrigskommissær og flere Krigskommissærer. Brødforsyningen blev i Feltoget 1711 indrettet paa en anden Maade end i det foregaaende Aar. Dengang havde Staten selv besørget Bagningen, nu blev der antaget Leverandører, der benævnedes Overproveditører og Proveditører. Med Jøden Jacob Hertz blev der sluttet Kontrakt af følgende Hovedindhold: Der skal daglig i 184 Dage leveres indtil 38,000 Portioner Brød à $1^1/_2$ Pd. af rent Rugmel i 6 Pd.s Brød. Leverandøren skal sørge for Magasiner, for Rug og Mel, for Maling, Bagning og rettidig Levering. Han skal strax anlægge Magasiner og tilvejebringe Korn-

---

[1]) Res. u. Feltart. Rechn. 1711—1712; Kbh. Tøjhusrgnsk. 1711; Kgl. udf. Exp. $^{19}/_6$ 1205; Citadellets Rgnsk. 1711.

[2]) Jfr. Bind II, Side 201.

[3]) Rdsbg. Fæstnrgnsk. 1711.

[4]) Tyske Kop $^{27}/_8$ 1217; Dsk. Kop. $^4/_7$ 69; Res. u. Feltart. Rechn.

[5]) $^3/_8$, $^{18}/_8$ bragte «Hejren» Ammunition fra Travemünde, og 3dje, 9de og 16de Aug. kom en Del Vognladninger fra Rendsborg («Christiansø»s Journal).

forraad for 2 Maaneder. Et Parti Rug leveres ham forskudsvis paa kongelig Risiko. Rykker Hæren ud af Landet, transporteres Kornet paa kongelig Regning, de øvrige Transporter betaler han selv. I fjendtligt Land faar han fri Eskorte, Bøndervogne anvises ham, men han skal selv betale dem; saa vidt muligt anvises ham Magasiner; kan offentlige Bygninger ikke faas, maa han leje private; han fritages for Told og Akcise, men maa ikke drive Handel. Det Brød, som uden Skyld fra hans Side ikke bliver udleveret, skal han have Betaling for. Afdelingerne skal indsende Brødlister, der gælder for 4—8 Dage, og selv afhente Brødet ved Magasinerne.

Til 38,000 Portioner Brød daglig i 184 Dage krævedes:

43,700 Tdr. Rug à $2^1/_2$ Rdlr. =	109,250 Rdlr.
Andre Udgifter	63,729 »
	172,979 Rdlr.

Ved Kontraktens Underskrift udbetaltes 10,000 Rdlr.; der anvistes strax 14,000 Tdr. Rug in natura og til 1ste Maj lige saa meget; paa denne Maade vilde i alt 80,000 Rdlr. blive betalte. Resten af Rugen, 15,700 Tdr., skulde Leverandøren have anskaffet inden 1ste Juli. For 12 Pd. Brød beregnedes $9^1/_2$ ß lybsk; Afregningen vilde finde Sted ved Felttogets Slutning: 50,000 Rdlr. skulde erlægges i kongelige 5 % Obligationer, Resten kontant. Møllerne skulde male for Leverandøren for samme Pris som for Kongen; det paalagdes ham altid at have en Fuldmægtig i Hovedkvarteret, naar han ikke selv kunde være der; der tillagdes ham Portofrihed for Tjenestebreve, og han maatte forpligte sig til at være ansvarlig for sine Folk[1]).

Furageforsyningen overtoges af Staten selv; Havren blev leveret fra Magasiner, der i Hovedsagen forsynedes fra Moderlandet; Høet blev udskrevet eller indkøbt i Nærheden af det Sted, hvor Armeen opholdt sig.

Egentlig Naturalforplejning blev der ikke udleveret til Soldaterne, men der blev sørget for, at de kunde faa Øl og Fødemidler til Købs, dels hos Marketendere, dels hos Landets Indbyggere; ret hyppigt blev der dog leveret Folkene Kød, Øl, Brændevin og Tobak, dels som Betaling for udført Arbejde, dels mod Afdrag i Lønningen.

---

[1]) Schollens Koncepter $^7/_3$ 11.

I Løbet af Maj blev der ophobet store Masser af Rug og Havre i de holstenske Magasiner; en Del af Kornvarerne var til Veje bragt ved Køb, men det meste skrev sig fra Kornskatten, der i 1711 ogsaa blev udskreven af det priviligerede Hartkorn[1]). Den 26de Maj indberettede Overkrigskommissær i Holsten, Etatsraad L. Nissen, at han havde modtaget 14,684 Tdr. Rug og 30,000 Tdr. Havre; fra Jylland ventede han 7600 Tdr. Rug og 14,000 Tdr. Havre[2]). I de holstenske Fæstninger løb Beholdningerne i 1711 op til c. 40,000 Tdr. Rug og 70,000 Tdr. Havre[3]), men heraf skulde ogsaa Garnisonerne forplejes.

I Slutningen af Juni ankom «Overproveditør» Salomon Abraham med Jac. Hertz til Rendsborg, hvis Kommandant fik Ordre til at hjælpe med ved Bageriernes Indretning[4]), og kort efter traadte Leverandørerne i Virksomhed. Ordningen viste sig snart meget uheldig; de 2 Jøder havde svært ved at opfylde deres Forpligtelser, særlig kneb det for dem med at skaffe Transportmidler. Men heller ikke Regeringen havde let ved at holde, hvad den havde lovet Leverandørerne. En Forsending paa 6000 Tdr. Rugmel, der fra København skulde afgaa til Frederiksort, blev stærkt forsinket; Melskibene afgik først omkring den 28de Juli under Konvoj af Snaven Fønix (Kaptlt. R. Jansen) og Hukkerten Jyllands Baad (Ltnt. Esmarck) til Grønsund, hvor fra sidstnævnte førte dem til Bestemmelsesstedet. En anden Meltransport, konvojeret af «Fredericus IV^tus^ Baad», ankom omtrent samtidig fra Fredericia[5]).

Ved General Scholtens Initiativ blev Afdelingernes Økonomi indrettet paa en ny Maade. Hvert Regiment fik en Kasse, hvori hvert Kompagni havde sin Pung Naar «Avancen» blev udbetalt, skulde Rekrut- og Munderingspengene strax nedlægges i denne. Hver Uge blev Vakancerne opgjorte, og alle de ledige Lønninger lagte i Pungen. Denne maatte under Felttoget kun aabnes, naar der blev hvervet Folk eller købt Heste. Efter endt Kampagne skulde Rekrutpengene anvendes til Hvervning; Undermunderingspengene skulde blive i Kassen til Terminens Udløb, Vakancepengene, til Kvartalsafregningen var opgjort. Hvis Avancen udeblev,

---

[1]) Trykt Forordn. 29/9 1710.

[2]) Scholten I. S. 1711.

[3]) Rdsbg., Glückst. og Frederiksorts Fæstnrgnsk. 1711.

[4]) Rdsbg. Kom. Prot. Nr. 4 25/6 (Krigsmin. Ark.).

[5]) Adm. Kopibog 28/7 11.

kunde den forskudsvis udbetales af Kassen, saaledes at Mandskabet fik Lønning, medens Officererne fik deres halve Gage foruden Knægte- og Beslagpenge. Indbetalingerne skulde kontrolleres af Majorerne[1]).

Med megen Møje lykkedes det Scholten at faa organiseret et Felthospital og et Feltapotek. Allerede tidlig paa Aaret havde han henledet Kongens Opmærksomhed paa Nødvendigheden af Oprettelsen af disse Institutioner, men endnu i Begyndelsen af Juni manglede der baade Betjente og Transportmidler; først midt i Maaneden gav Kongen Generalkommissariatet Ordre til at træffe de fornødne Foranstaltninger[2]). Instrux for Inspektøren blev udfærdiget 2den Juni, for Lægen den 16de[3]).

Hospitalets Personale bestod af:

1 Inspektør,
1 Medikus,
1 Kirurg,
2 Undermestre,
3 Svende,
1 Hospitalsskriver,
2 Betjente,
Sygeplejersker,
4 Knægte,
16 Kuske.
14 Køretøjer, 40 Heste.

Af Inventar anskaffedes:

1 Instrument- og 1 Medicinkasse, 150 Straasække og lige saa mange Tæpper og Par Lagner.

En Tredjedel af Sengene var dobbelte; det hele var altsaa beregnet til 200 Md.[4]), lovlig lidt for en Hær paa 30,000 Md. Feltapotekets Personale var:

1 Feltapoteker,
2 Svende,
2 Drenge,
9 Knægte og Kuske,
1 6-spændig og 1 4-spændig Rustvogn og 11 Heste.

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{27}/_{4}$ 732.

[2]) Scholtens Mem. $^{8}/_{6}$, $^{11}/_{6}$ 11; Kgl. udf. Exped. $^{16}/_{6}$ 1186.

[3]) Tysk Kop. $^{2}/_{6}$ 937, $^{16}/_{6}$ 1083.

[4]) do. $^{20}/_{8}$ 452. Penge til Hospitalets Indretning udbetaltes sidst i Juli; der medgik 7000 Rdlr. til Befordringsmidler og Inventar, 400 til de maanedlige Lønninger (Rechn. v. d. kgl. Feldcassa $^{24}/_{7}$, $^{31}/_{7}$ 11.

Betalingen erlagdes kvartalsvis efter Regning, bilagt med Feltmedikus's Recepter. Officererne fik fri Medicin. Kongen garanterede Apoteket, hvis det blev taget[1]). Sundhedsvæsenet var i øvrigt ordnet som i det skaanske Felttog; ved Overkommandoen var ansat en Feltmedikus og en Generalstabskirurg.

Overkommandoen var sammensat ganske som i 1709—1710[2]); kun var den forøget med en Guidekaptajn og 12 Guider[3]).

Under 10de Juli approberede Kongen de af Scholten udarbejdede Bestemmelser for Tjenesten i Felten[4]). Reglementet indeholder i sine første Afsnit Bestemmelser for Forhold i Lejr og giver Regler for Bøn, Gudstjeneste, Reveille og Retræte samt for Vagttjenesten. Garderegimenterne skulde afgive Vagt for Kongen og inspiceres af deres egne Majorer; de øvrige Vagter stod under den jourhavende Brigademajors Tilsyn. Hestgarden afgav daglig 60, de andre Garderegimenter skiftevis 100 Md. med de fornødne Befalingsmænd. Den kommanderende General fik en Vagt paa 50 Md., en Generalløjtnant en paa 24 og saaledes nedad til Regimentscheferne, der fik 6 Md. Gehejmeraader, Generalkvartermestre o. s. v. fik særlige Vagter hver efter sin Rang, lige saa de forskellige Institutioner som Felthospital m. m. Hvert Rytterregiment havde en Standartvagt paa 20 Ryttere, hver Bataillon en Fanevagt paa 24 Md., alt foruden Befalingsmænd. Naar Armeen skulde marchere, vendte Vagtstyrken tilbage til Afdelingerne, en mindre Del blev dog afgiven til Bagagen.

Hver Dag havde 1 Generalløjtnant, 1 Generalmajor og 1 Brigadér med Brigademajor af de 2 Hovedvaaben «jour». De mødte Kl. 4 Efterm. i Hovedkvarteret for at modtage Ordre. Generalløjtnanterne udarbejdede de nødvendige Detailordrer, som af Brigadererne overleveredes til Generalernes Adjutanter og Brigademajorerne, der ogsaa havde givet Møde, og som nu bragte dem til deres Chefer. Brigadererne meddelte derpaa Ordrerne til Regimenterne. Generalkvartermesteren og Garden fik Ordre direkte fra den kommanderende General, ligesaa Artilleriet og de særlige Institutioner.

---

[1]) Herholdt og Mansa: Saml. til dsk. Medicinalhist. B. I. S. 291.

[2]) Bind II, Side 189 ff.

[3]) Kgl. udf. Exped. 15/6 1186.

[4]) do. 10/7 1441.

Naar Retræten var slaaet og Vagtskuddet faldet, traadte Piketterne an: Rytteriets, hvoraf der var 1 til hver Fløj, bestod hvert af 1 Stabsofficer, 6 andre Officerer, desuden 2 Trompetere, 2 Underofficerer pr. Regiment og 4 Ryttere pr. Kompagni. Fodfolkets Piket bestod i alt af 3 Stabsofficerer, 24 andre Officerer, samt 2 Underofficerer og 36 Md. pr. Bataillon. Naar Piketterne var mønstrede, traadte Folkene af; de skulde sove i Klæderne, og Hestene skulde staa opsadlede; Officererne besørgede Ronderingen. De indkomne Meldinger indgik til den jourhavende Generalmajor, der rapportercde til den kommanderende General, medens den jourhavende Generalløjtnant rapporterede til Kongen.

Paa Marchedage afgik Generalkvartermesteren med en Generalmajor, Kvarterfanerne og en efter Forholdene afpasset Eskorte før Daggry fra Lejren for at udfinde den næste Lejrplads. Paa saadanne Dage blev der ikke slaaet Reveille, men «Generale», og $^1/_2$—1 Time derefter «Vergattering». Tropperne, der paa det første Signal havde begyndt at gøre sig klar til Afmarche, afbrød nu Teltene og læssede dem paa Vognene, som derpaa afgik til Trænet, der blev ordnet af Generalvognmesteren. Paa nærmere Ordre blev der slaaet «Marche», Rytterne formerede Eskadroner, Fodfolket Batailloner, og Hæren satte sig i Bevægelse i det befalede Anta Kolonner; de jourhavende Officerer af Rytteriet red foran den forreste Eskadron af 1ste Linie, medens Fodfolkets var i Spidsen for Grenaderkorpset eller Garden til Fods, eftersom Hæren var højre eller venstre afmarcheret. Under Marchen maatte ingen, der ikke vilde behandles som Desertør, fjærne sig længere end et Musketskud fra Kolonnen. Alle Officerer fra Generaler til Fændrikker skulde være paa deres Pladser. Ved hver Bataillon skulde 1 Tambur slaa Marchen og 1 Officer marchere til Fods; de øvrige Officerer red foran deres «Divisioner». Naar Hæren ankom til Lejrpladsen, skulde de jourhavende Generaler sørge for, at Vagterne strax blev udstillede; det paahvilede særlig Rytteriets Generaler at sørge for de ydre Vagter, Feltvagter og Poster. Ingen maatte rykke ud paa Furagering uden efter den kommanderende Generals Ordre.

For at komme til Pommern maatte den danske Hær marchere igennem holsten-gottorpsk, hannoveransk og meklenborgsk Territorium; det blev paalagt Generalmajor Gregers Juel og Oberst B. Meyer at slutte Overenskomster med de respektive Regeringer[1]). Med Administratoren kom man let til Enighed, da danske Tropper til enhver Tid havde fri Gennemmarche gennem hertugeligt Territorium, men Kurfyrsten gjorde Vanskeligheder. I Begyndelsen krævede han, at Hæren paa 1 Dag rykkede gennem Lauenborg, der skulde være fritaget for Leverancer af enhver Art, men til sidst gav han sit Minde til, at Gennemmarchen maatte vare 2 Dage; han befalede hver Helgaard at levere 300 Pd. Hø og 6 Sække Hakkelse, medens mindre Landejendomme skulde levere Furage i Forhold til deres Størrelse, og han gav Ordre til at tilvejebringe store Forraad af Levnedsmidler og Øl, der mod kontant Betaling skulde sælges til de danske Tropper. Veje og Broer lod han sætte i Stand, og han skænkede Scholten 300, Generalkvartermesteren 50 Dukater, mod at de garanterede stræng Overholdelse af Marchedisciplinen. Hæren skulde gaa gennem Landet i 3 Kolonner. Venstre Fløjs Rytteri skulde gaa over Bille ved Köthel og over Steckenitz ved Oberschleuse, Corps de bataille med Artilleriet skulde passere Bille ved Grande og Hahnenburg, højre Fløj ved Grande og Grambek. Efter en Nats Hvile ved Steckenitz skulde hele Hæren marchere til Ziethen, hvor den vilde rykke ind i Meklenborg[2]).

Hertug Frederik Vilhelm af Meklenborg-Schwerin tog selv Initiativet til at hidføre en Ordning af Gennemmarchen og sendte den 20de Juli Gehejmekammerraad Fr. Mumme til det danske Hovedkvarter[3]). Han skulde tilbyde Scholten 2000 Rdlr. og stræbe at opnaa, at Gennemmarchen blev rigskonstitutionsmæssig og saa lidt tyngende som muligt. Kommissæren fik Foretræde den 24de; Kongen henviste ham til Overgeneralen, der meddelte ham, at

---

[1]) Geh. Reg. $^{24}/_{7}$.

[2]) Aktstykkerne vedrørende Gennemmarchen findes i Lauenb. Acten. D. I. Nr. 3016. Statsark. Slesvig.

[3]) Legationssekr. M. A. Fecht var allerede i April sendt til København for at hidføre en Ordning af Forholdet til Danmark (Ausw. Angeleg. Danica. Ordre af $^{22}/_{4}$ 11. Geh. Ark. Schwerin). I en Skr. af $^{18}/_{7}$ beder Hertugen Kongen om skaansom Behandling, og et Par Dage efter meddeler han, at Mumme er sendt til Scholten (Durchzüge. Vol. 84. Schwerin).

Oberst Meyer var afsendt til Schwerin for at ordne Sagen[1]); samtidig satte han ham ind i Marcheplanen og betydede ham, at Hæren maatte have Brød og Furage for 4 Dage i Meklenborg, men at alt skulde blive betalt. Den 26de Juli blev der undertegnet en Overenskomst imellem Danmark og Meklenborg, der paatog sig under Gennemmarchen daglig at levere 17,200 Rationer Furage og 30,000 Portioner Brød, samt pr. Eskadron 1 Læs Halm og 1 Læs Brænde og pr. Bataillon 6 Læs Halm og 3 Læs Brænde. Desuden skulde der daglig præsteres 600 Tdr. Øl, og ved Lejren hver Dag etableres et Torv, hvor alle Slags Levnedsmidler falholdtes. Hver 8de Dag skulde der holdes Afregning; Prisen for en Brødportion blev sat til 1 ß lybsk, for en Furageration til 4, et Læs Halm til 48 og et Læs Brænde til 24 ß lybsk. Al Marodering, Krybskytteri, Betræden af Kornmarker o. l. blev forbudt[2]).

Meklenborgs Stilling var overordentlig vanskelig; thi Svenskerne stillede de samme Fordringer som de Danske. Kort Tid efter, at den dansk-meklenborgske Overenskomst var sluttet, forlangte Generalmajor M. Schoultz, der kommanderede i Wismar, 30,000 Rationer Furage og 36,000 Portioner Brød foruden store Mængder Kød, Øl, Ærter, Gryn og Smør; Hertugen erklærede, at han ikke kunde præstere det forlangte; han besvor Schoultz ikke at lægge Haand paa de Forraad, der var indsamlede til de Danske, og truede med at indkalde Rigstropper, hvis han prøvede paa at tage Proviant. Den svenske General svarede, at han vilde tage, hvad han kunde faa fat paa, da de Danske dog kom til at betale det; og da Hertugen gjorde ham opmærksom paa, at Borgerne i Wismar var saa vel forsynede, at de havde lovet Schwerinerne at hjælpe dem med deres Leverancer, udtalte Schoultz, at Garnisonen var bleven saa stærkt forøget, at han maatte have store Leverancer, hvis han ikke skulde ty til Rekvisition og Furagering. Hertugen henvendte sig nu til Scholten, og denne lovede snarest at blokere Wismar[3]). Under Haanden erklærede Hertugen,

---

[1]) $^{27}/_{7}$ meddeler Hertugen i et Cirkulære til Amtmd. m. fl., at Obersten s. D. havde rekvireret Gennemmarche (s. o.).

[2]) Mecklenb. Kommissariat u. Durchmarche Acta $^{18}/_{7}$—$^{7}/_{8}$ 11 (Kallske Samlinger 12 Fol.); Dsk. Kgrs. Hist. 255 b. $^{26}/_{7}$ 11.

[3]) Schoultz til Def.kom. $^{12}/_{8}$ 11 sv. St.; Mecklenb. Kom. und Durchm. Act. $^{6}/_{8}$—$^{8}/_{8}$ 11; Schoultz til Hertugen $^{6}/_{8}$, $^{7}/_{8}$, $^{11}/_{8}$ 11; Hertugen til Schoultz $^{8}/_{8}$. (Durchzüge, Vol. 84. Schwerin).

at han var rede til at hjælpe Danmark med 1500 Md. og 30—40 Kanoner, hvis man efter Krigen vilde afstaa ham Wismar med eller uden Fæstningsværker[1]).

Meklenborg var saa godt som værgeløst. Ligesom saa mange andre tyske Fyrster havde Hertugen afstaaet de fleste af sine regulære Tropper — 1 Rytter- og 2 Fodfolksregimenter — til Koalitionen mod Frankrig. I Landet fandtes endnu kun 3 Kompagnier Dragoner med i alt 10 Officerer, 320 Underofficerer og Menige, 2 Frikompagnier med 5 Officerer, 174 Underofficerer og Menige, hertil kom 2 nylig oprettede Landmilitsbataillioner[2])med i alt 11 Officerer, 60 Underofficerer, 1220 Tamburer og Menige. Mandskabet opholdt sig i Reglen i Lægderne og blev uddannet ganske paa samme Maade som de danske Landsoldater; hver Bataillon afgav 100 Md. ad Gangen til Garnisonstjeneste. Paa Fæstninger havde Landet ingen Mangel, idet de fleste Byer fra gammel Tid var omgivne af mer eller mindre solide Forsvarsværker, men kun Dömitz, Schwerin og Rostock havde Garnisoner, bestaaende af Frikompagnierne, Landmilitssoldater, nogle faa Fæstningsbetjente og Artillerister. Øverstkommanderende var Generalmajor A. P. Krassow; til Hjælp ved Administrationen havde han en Stadsmajor, en Krigssekretær, der tillige var Auditør, og en Krigskancellist. De aarlige Udgifter til Troppernes Underhold beløb sig til 100,000 Rdlr., hvoraf henved Halvdelen faldt paa Rytterregimentet, der ikke var udlejet, men afgivet som Rigskontingent[3]).

Kort Tid inden Forhandlingerne med de neutrale Magter var begyndte, indtraf der en Begivenhed, der viste, hvor upaalidelig den holsten-gottorpske Regering var. I Juni forlød det rygtevis, at de 2 svenske Bataillioner i gottorpsk Sold skulde afgaa til Stift Bremen, og Kongen befalede da Schønfeld for enhver Pris at hindre dette[4]). Den Vellingkske Bataillon laa dengang i Slesvig, medens Hertugindens Livbataillon laa i Tønning; til begge Stæder var der sendt danske Spioner, og den Glückstadtske Ekvipage havde Ordre til at hindre Troppernes Overførsel fra Tønning til Bremen[5]). Den 29de Juni marcherede Vellingks Bataillon i største

---

[1]) Geh. Reg. $^{30}/_{8}$.

[2]) Ved Reglement af $^{1}/_{8}$ 1711.

[3]) Militaria. Cassa. Vol. XI (Schwerin); Interims. Rgl. $^{1}/_{1}$ 1702; Rgl. wegen der Landmilice $^{1}/_{8}$ 1711 (Landesbibl. Rostock).

[4]) Kongen til Schønfeld $^{23}/_{6}$, $^{30}/_{6}$ 11.

[5]) Schønfeld til Overkrigsskr. $^{26}/_{6}$; Leegaard til samme $^{1}/_{7}$ 11.

Hast til Tønning, hvor fra Hertugindens Livbataillon under Oberstløjtnant H. G. Wrangel brød op; den gik om Bord paa nogle fladbundede Fartøjer og slap 5te Juli ind i Elbens Biflod, Oste, forfulgt af Jagterne Meermin og Prins Frederik, der fyrede paa Transporten, men ikke var i Stand til at følge den ind paa det flakke Vand[1]). Den 7de Juli sendte Kongen Etatsraad J. Neve Ordre til at meddele Administratoren, at han betragtede Bataillonerne som fyrstelige og paa ingen Maade vilde tillade, at de blev sendte over paa svensk Territorium[2]); men nu var det sket og kunde ikke gøres om igen; dog blev der ikke gjort noget Forsøg paa at lade Vellingks Bataillon følge Livbataillonen. At det ikke kom til et aabenbart Brud med Holsten-Gottorp, laa vel nærmest i, at man ikke havde Tropper at undvære til at indeslutte Tønning, og ikke paa nærværende Tidspunkt vilde lægge sig ud med Garanterne for Freden i Traventhal.

I Slutningen af Juli begyndte Hærens Afdelinger at sætte sig i Bevægelse mod Grande ved Bille, hvor Armeen skulde samles. Livregiment Dragoner, Garden til Fods og Prins Christians Regiment, der laa i Slesvig, indtraf den 25de og 26de i Lejren ved Rendsborg, hvor Zepelins Regiment laa sammen med 1ste Jyske og de 2 Fynske Rytterregimenter samt Fursmans Landkyrasserer. I Rendsborg laa Arnoldts, Frijs's og Baartigs Regimenter samt 1 Bataillon Aarhus og 1 Viborg. Hele Styrken med Undtagelse af 1 Bataillon Baartig brød op den 1ste August og marcherede over Nortorf, hvor Hestgarden sluttede sig til den, Neumünster, Heidmühlen og Bargteheide til Grande, hvor den indtraf den 6te. Marchen var krigsmæssig i 2 Kolonner, hvis Sammensætning skiftede fra Dag til Dag[3]).

I Lejren ved Itzehoe samledes i Ugen fra den 25de Juli til 1ste August Krags Regiment, Fynske hvervede Regiment og 1 Ba-

---

[1]) Schønfelds Mem. $^{30}/_{6}$, $^{3}/_{7}$; Leegaard til Overkrigsskr. $^{4}/_{7}$; Schønfeld til samme $^{7}/_{7}$ 11.

[2]) Geh. Reg. $^{7}/_{7}$ 11.

[3]) Scholtens Prot. $^{22}/_{7}$, $^{1}/_{8}$—$^{5}/_{8}$.

taillon Hansen. Denne Styrke skulde indtræffe i Grande den 5te August og under Vejs drage Grenadererne og Dronningens Livregiment til sig[1]). De 2 Sjællandske Rytterregimenter, Dewitz's og Brockdorffs Kyrasserer skulde bryde op fra deres Kantonnementer saa betids, at de kunde gaa i Lejr ved Grande den 5te, paa hvilken Dag ogsaa de 4 holstenske Artillerikompagnier med Feltartilleriet ventedes sammen med Skytsbedækningen: det Ungarske Dragonregiment[2]).

Fra den 6te – 8de August laa Hæren i Lejren ved Grande, hvor den blev mønstret. Sammensætningen og Styrken var følgende:

Generalstaben.

General J. Scholten, kommanderende General.
- Oberst B. Meyer, Oberslt. P. Motzfeld, Major H. V. J. Lindau, } Generaladjutanter.

Generalløjtnant H. C. Schønfeld.
- Major C. Wennighusen, Genadjutltnt.

Generalløjtnant J. Rantzau.
- Major Fr. V. Schindel, Genadjutltnt.

Generalløjtnant P. Krag.
- H. Hoff, Genadjutltnt.

Generalløjtnant L. Hohendorff.
- M. Lerche, Genadjutltnt.

Generalløjtnant E. Wedel.
- C. F. v. Wangelin, Genadjutltnt.

Generalløjtnant F. J. Dewitz.
- B. E. Prehn, Genadjutltnt.

Generalløjtnant F. Leegaard.
- I. E. Treu, Genadjutltnt.

Generalmajor J. Bruin.
- C. Selmer, Genadjutltnt.

Generalmajor Gr. Daa.
- J. Kruse, Genadjutltnt.

Generalmajor T. Lewetzow.
- E. B. Rauch, Genadjutltnt.

Generalmajor Gr. Juel.
- J. A. Melling, Genadjutltnt.

Generalmajor B. Brockdorff.
- B. Brockdorff, Genadjutltnt.

---

[1]) Scholten til Schønfeld $^{30}/_{7}$ 11.

[2]) Samme til Genlt. Leegaard $^{30}/_{7}$; samme til Genm. Wilster $^{30}/_{7}$ 11.

[3]) Overkommandoens Sammensætning ses af Milit. Rgnsk. IX, 4, Nr. 85.

Generalmajor J. P. Ingenhafen.
Generalmajor M. J. Wilster.
Brigadér[1]) B. J. Mørner.
Brigadér S. H. Donop.
Fr. Kampferbeck, Brigademajor.
Brigadér Chr. Juel.
C. R. Mohr, Brigademajor.
Brigadér Chr. Fursman.
J. G. F. Bornemann, Brigademajor
Brigadér U. O. Dewitz.
G. Hoffmann, Brigademajor.
Brigadér R. H. v. Bülow.
Chr. Alb. Jensen, Brigademajor.
Brigadér A. Gaffron.
F. A. Sprengel, Brigademajor.
Brigadér A. P. v. Eynden.
J. M. Kühlbrun, Brigademajor.
Brigadér C. J. Møsting.
Fr. H. Oldenburg, Brigademajor.
Brigadér H. Rosenauer.
P. v. Støcken, Brigademajor.
Brigadér M. Krag.
Generalstabssekretær S. Junge.
Generalvognmester O. H. Gøe.
Feltprovst Hr. A. Hoff.
Feltmedikus Dr. D. Wagener.
Generalstabskirurg J. V. T. Hoffmann.
Feltapoteker G. Becker.
Guidekaptain J. Pedersen Kuhlman.

Fortifikationsbetjente.

Generalkvartermester H. H. Scheel.
2 Stabskvartermestere:
Oberst M. Heinsohn,
Oblt. S. Pechernaut.
2 Majorer.
2 Kaptajner.
2 Overkonduktører.
1 Konduktør.
5 Underkonduktører.

Justitsbetjente.

Generalauditør H. Bornemann.
1 Overauditør.
1 Skriver.

---

[1]) Brigadererne er medtagne her, skønt de egentlig ikke hørte til Generalstaben

1 Generalfiskal.
1 Generalgevaldiger med Løjtnant.
6 Justitssergenter.
2 Stokmestere med Knægte.
2 Skarprettere med do.

Kommissariat.

Generalkrigskommissær M. Numsen.
Overkrigskommissær H. Seidelin.
Krigskommissær P. Himmelstrup.
» C. C. Breitenbach.
» Joh. Schrader.
» Dan. Sasse.
Rejsekommissær G. Wulff.
4 Furageforvaltere.
4 Furagebetjente.
1 Bogholder.
1 dansk Kommissariatsskriver med Dreng.
1 tysk do. med do.
2 Kopister.
1 Skriver ved Feltkassen.
Generalproveditør S. Abraham.
Proveditør Jac. Hertz.

Rytteri og Dragoner.

Afdeling og Chef		Styrke
Livgarden til Hest,	Brigadér B. J. Mørner	639 Heste
1ste Sjællandske Rytterregiment,	Oberst H. Løvenhjelm	911 —
3dje » »	Brigadér S. H. Donop	1007 —
1ste Fynske »	» Chr. Juel	911 —
2det » »	Oberst F. A. Danneskjold-Laurvig	1007 —
1ste Jyske »	» H. Eyffler	815 —
Ungarske Kyrasserer,	Brigadér U. O. Dewitz	1199 —
Brockdorffs »	Oberst H. Brockdorff	1199 —
Jyske Landkyrasserer,	Brigadér Chr. Fursman	1007 —
Livregiment Dragoner,	» R. H. v. Bülow	1210 —
Ungarske »	Oberst G. E. v. Bülow	1204 —
11 Regimenter.		11,109 Heste.[1]

[1]) Styrken efter Milit. Rgnsk. IX—4 Nr. 85. De nationale Rytterregimenter skulde have 10 Kompagnier, men Løvenhjelms og Juels havde 9, Eyfflers kun 8. Fursman havde 10 Kompagnier, 2 var efterladte paa Sjælland. Mandskabets Styrke er ikke opgiven, men kan anslaas til c. 9500 Kombattanter og 1000 Knægte.

Fodfolk[1]).

Afdeling og Chef.	Styrke
Garden til Fods, Oberst A. Schack de Wittenau	c. 1400 Md.
Grenaderkorpset, Brigadér A. Gaffron	c. 1400 —
Dronningens Livregiment, Oberst G. W. H. Greve Sponneck	c. 1400 —
Prins Christians Regiment, Oberst R. R. Biege	c. 1400 —
Fynske hvervede » Brigadér A. P. v. Eynden	c. 1400 —
Marineregimentet, Oberst A. Andichou	c. 1400 —
Zepelins Regiment, Oberst D. E. Zepelin	c. 1400 —
Birchholtz's » » J. S. Birchholtz	c. 1400 —
Arnoldts » » H. J. Arnoldt	c. 1250 —
Krags » Brigadér M. Krag	c. 1300 —
Frijs » Oberst J. Frijs	c. 1350 —
1 Bataillon Aarhus Stifts Regiment, Oberstltnt. J. Vind	c. 500 —
1 » Viborg » » » J. Lund	c. 500 —
1 » Hansens hvervede Regiment, Oberstltnt. J. H. Stein	c. 650 —
1 » Baartigs » » » J. Reckentrogh	c. 650 —
26 Batailloner.	c. 17,400 Md. c. 2500 Heste.

Artilleri.

Underafdeling.	Styrke
Livkompagni med Fyrværkere, Haandværkere, Knægte og Pontongaster, Generalmajor M. J. Wilster	208 Md.
Major C. Buchners Kompagni	108 —
Kaptajn U. W. v. d. Pfordtens »	106 —
» J. H. Pohlmanns »	106 —
4 Kompagnier.	528 Md.

[1]) Styrken efter Regnskaberne for de Fæstninger, hvor Afdelingerné sidst er forplejede. Den var meget nær ved den etatsmæssige; kun de «Ungarske» Regimenter var noget svagere. I Styrken er Knægtene medregnede, deres Antal var c. 1300.

Staldetat[1]).

Staldmester C. E. Trane.
1 Understaldmester.
6 Fuhrherrer.
18 Skaffere.
c. 600 Kuske.
c. 1000 Heste.

Materiel[2]).

56 Feltkanoner.
4 Haubitser.
116 Køretøjer.
20 Pontoner.
16 ponts volants.

Den ved Grande samlede Styrke kan anslaas til:

Generalstab m. m.	c. 1000	Hoveder,	800	Heste
Rytteri, 55 Esk.	c. 10,500	—	11,100	—
Fodfolk, 26 Bat.	c. 17,400	—	2500	—
Artilleri m. m.	c. 1200	—	1200	—
	c. 30,100	Hoveder,	15,700	Heste[3]).

Den 7de August kom Kongen til Grande, ledsaget af Gehejmeraaderne V. Eickstedt, D. Vibe, den russiske, den sachsisk-polske Gesandt og et stort Følge. Han medførte 360 Heste og 66 Vogne[4]).

Den Hær, hvormed Frederik IV rykkede sine Allierede til Undsætning, var den største og bedste, Danmark i lange Tider havde opstillet[5]). Afdelingerne var næsten fuldtallige, og det nationale Element stærkt repræsenteret ikke mindst i Generalitetet: af Generalløjtnanterne var 4 dansk fødte, af Generalmajorerne 4 og af Brigadererne 4; alle de øvrige havde i lange Tider tjent i

---

[1]) Frederiksorts Fæstnrgnsk.

[2]) Liste i Gl. kgl. Saml. 2778. Kanonernes Antal er vist for højt anslaaet; en officiel Liste har ikke været til at finde. I svenske Kilder findes en Del Oplysninger, stammende fra danske Desertører, men de er meget modstridende.

[3]) Den i Theatrum Europæum B. XIX, S. 745 anførte Ordre de Bataille angiver Rytteriets Styrke til 8900, Fodfolkets til 18,000 Md. Regimenternes Navne er til Dels urigtige, og Eskadronernes Antal lidt for højt.

[4]) Rdsbg. Fæstnrgnsk.; Milit. Rgnsk. IX—4 Nr. 85.

[5]) Geh.leg.raad W. L. Fabrice skriver under $^{13}/_{9}$ fra Pütte foran Stralsund til Kurfyrsten af Hannover, at det danske Rytteri gjorde et meget godt Indtryk, og at Fodfolket var saa godt, at man ikke skulde have troet, at det til Dels var bleven oprevet i det skaanske Felttog (Sachsen Nr. 158. Statsark. Hannover)

den danske Hær og var for største Delen knyttede til Landet ved stærke Baand. Alle de gamle Regimenter var i Hovedsagen rekruterede i Danmark, kun de «Ungarske» Regimenter, Brockdorffs Kyrasserer, Hansens og Baartigs Batailloner bestod næsten udelukkende af Udlændinge; men disse Afdelinger stod ogsaa meget tilbage for de danske; deres Brugbarhed afhang væsentlig af Chefens Personlighed.

Aanden i Hæren var god. Der herskede Liv og Lystighed i Lejren ved Grande:

«Kongens Lof i alles Mund
«Blef hørt paa danske Maal[1]).

[1]) N. Corneliussen: Martis urolige Stridtz Dage o. s. v. (Ny Kgl. Saml. 1097 a).

VI. Svenske Forberedelser til Felttoget 1711.

Allerede under 30te August 1710 (sv. St.) havde Carl XII befalet en stor Mængde Forfremmelser og Forsættelser indenfor Centraladministrationen, Hæren og Flaaden, men Brevet kom ikke til Stockholm før i Marts 1711. Raadet fik følgende nye Medlemmer: M. Stenbock, der beholdt Kommandoen over Hæren i Skaane, men ikke blev Feltmarskalk, skønt Raadet havde udnævnt ham dertil, Landshøvding H. Clerck, Generalløjtnant M. Vellingk, der blev Generalguvernør i Bremen og Øverstbefalende over Hæren i de tyske Provinser, Hofkansler G. Cronhjelm og General J. Spens. Senere paa Aaret traadte ogsaa Generalløjtnant R. J. Fersen ind i Raadet. I Løbet af 1711 fik Defensionskommissionen følgende nye Medlemmer: Feltmarskalk N. Gyllenstierna, M. Stenbock, J. Spens og R. J. Fersen.

Præses i Krigskollegiet blev fhv. Generalguvernør i Bremen, Feltmarskalk N. Gyllenstierna; han afløste N. Stromberg, der havde ledet Forretningerne efter Joh. Siöblads Død[1]), men som nu blev Præsident i Kammerkollegiet efter Fab. Wrede, der blev fritagen for at beklæde denne byrdefulde Stilling.

Generalmajorerne C. G. Skytte, R. J. Fersen, Jac. Burenskiöld, G. A. Taube, C. G. Dücker og J. A. Mejerfelt blev dels udnævnte til Generalløjtnanter, dels fik de deres Udnævnelse

[1]) Krigskoll. til Kongen $^{9}/_{3}$ 11.

bekræftet. Sidstnævnte blev i Løbet af Aaret forfremmet til General sammen med Generalløjtnant C. G. Mørner. Obersterne G. R. Patkul, H. Hamilton, C. J. Ekeblad, C. G. Marschalck og J. B. Schommer blev Generalmajorer.

I Wismar blev R. J. Fersen Guvernør, men da han udnævntes til Kgl. Raad, overtog Generalmajor M. Schoultz Posten som Viceguvernør. I Stettin blev Generalløjtnant Mejerfelt Overkommandant[1]).

I Aarets Løb blev en Del nye Regimentschefer ansatte, og Kongen indskærpede den tidligere givne Bestemmelse, at Raadet kun maatte ansætte Kompagniofficerer og ikke tildele nogen en højere Karakter[2]).

Kongens Plan at oprette en Del nye Regimenter vandt kun ringe Fremgang. I Slutningen af Aaret 1710 udtalte han Haabet om, at Garden, Livdragonerne og de Skaanske Dragoner nu var i Orden[3]); men dette var langt fra at være Tilfældet. De to Dragonregimenter, der skulde kommanderes af G. A. Taube og H. H. Liewen, blev ikke organiserede i 1711[4]), og Garden, der i Marts 1710 var bragt op til 1400 Md., var et Aar efter svunden ind til 485; det var Pesten i Østersøprovinserne og i Stockholm, der havde udtyndet dens Rækker[5]). Bergslagerne blev opfordrede til at stille 10—1200 Rekrutter til Garden, og Stæderne fik en lignende Opfordring[6]); men synderlig Frugt bar disse Henvendelser ikke, og Garden blev ikke kampdygtig i 1711.

I Januar 1711 befalede Kongen, at Skaane og Halland skulde levere Soldater i Stedet for Penge; der skulde udskrives saa mange Folk, Provinserne kunde taale, og Mandskabet inddeles i Regimenter[7]). Raadet indvendte, at man vanskelig kunde undvære de 40,000 Dlr. S. m., man hidtil havde oppebaaret i Udskrivningspenge; desuden var Skaane haardt nok medtaget i Forvejen; der var 1000 Ødegaarde, og Provinsen havde maattet stille Masser af

---

[1]) Kongen til Raadet $^{30}/_{8}$ 10; Def.kom. Prot. $^{15}/_{4}$ 11; Raadet til Kongen $^{27}/_{6}$ 11. Jfr. Nordberg, B. II, S. 282 f.

[2]) Kongen til Raadet $^{25}/_{5}$ 11.

[3]) Samme til samme $^{23}/_{11}$ 10.

[4]) Def.kom. til Statskont. $^{12}/_{9}$ 11; Statskont. til Def.kom. $^{19}/_{9}$; Kongen til Raadet $^{10}/_{10}$ 11.

[5]) Def.kom. til Kongen $^{17}/_{8}$ 11; Raadet til Kongen $^{2}/_{3}$ 11.

[6]) Def.kom. Prot. $^{17}/_{3}$, $^{15}/_{4}$ 11; sammes Reg. $^{8}/_{6}$.

[7]) Kongen til Raadet $^{10}/_{1}$ 11.

Ryttere og Knægte, lige som Hvervningerne til Garnisonerne og Dragonerne havde krævet mange Folk; det tilføjede dog, at Landshøvding A. Faltzburg, der havde afløst Fersen i Halland, samt Generalløjtnant Skytte havde faaet Ordre til i al Hemmelighed at forberede Udskrivningen[1]).

Længere hen paa Aaret befalede Kongen Genoprettelsen af følgende extraordinære Regimenter:

Livregiment- og Østgøta	Tremänninger	til Hest.
Upland-Vestmanland-Dalregiment	»	» Fods.
Smaalandske	»	» —
Sødermanland-Østgøta	»	» —

Landshøvding N. Posses Regiment, der bestod af Bergsknægte, kunde ikke genoprettes, da Bergslagerne jo skulde afgive Rekrutter til Garden, men man skulde søge at formaa Rust- og Roteholderne til at stille en Bataillon mod Løfte om Moderation i Skatter m. m. Kongen forbeholdt sig kun at udnævne Obersterne[2]). Denne Ordre, der var afsendt midt i Juli 1711, brugte 5 Maaneder om at komme til Stockholm. Raadet gjorde opmærksom paa, at Rote- og Rustholdere ikke var forpligtede til at stille Mandskab til de extraordinære Afdelinger, og at de, selv med deres bedste Vilje, ikke var i Stand dertil; Landshøvdingerne havde alle som en ud talt, at Udskrivningerne og Pesten havde tæret frygteligt paa Befolkningen, der næppe kunde holde de »ständige» Regimenter fuldtallige. Til Munderinger krævedes henved $^1/_2$ Million Dlr. S. m., hvis de skulde være blaa, og Vaabnene vilde koste mange Penge; men Raadet lovede at gøre sit Yderste for at faa Regimenterne opstillede. Officerer kunde de vistnok faa fra de liflandske Garnisoner[3]). Resultatet blev imidlertid, at Hæren i Moderlandet ikke blev forstærket med nye Afdelinger før ind i 1712; Kompleteringen af de gamle Regimenter lagde Beslag paa de disponible Midler af Folk, Materiel og Penge.

I Begyndelsen af Juli havde de i Skaane staaende inddelte Infanteriregimenter følgende Antal Vakancer:

Uplands	Regiment.....	450.
Sødermanlands	»	116.
Østgøta	»	389.
Vestmanland	»	87.

[1]) Raadet til Kongen $^{17}/_6$ 11.
[2]) Kongen til Raadet $^1/_7$ 11.
[3]) Raadet til Kongen $^{24}/_1$ 1712.

Desuden havde de 4 Regimenter tilsammen 425 Syge[1]). I Slutningen af August var Sundhedstilstanden bedret, men Vakancernes Antal steget[2]). Endnu i Oktober, da de nye Rekrutter var ankomne, havde Uplands Rgt. 216 Vakancer[3]). Calmar Rgt., der havde lidt meget af Pesten, blev rekruteret midt i Juli, men havde i August endnu 131 Vakancer[4]); samtidig manglede Elfsborgs Rgt. 100 Mand[5]), Skaraborgs Rgt. havde i November 131 Vakancer[6]), Kronobergs og Jønkøpings Rgtr. var derimod fuldtallige[7]). Vestgøta-Dals Rgt. havde sidst i August 843 Soldater foruden Rekrutter[8]). Dalregimentet, der i 1710 sendte 600 Md. til Stockholm, mistede 400 Md., der døde af Pest, dels i Reval, dels i Hovedstaden[9]).

Pesten, Udkommandoerne paa Flaaden og Detacheringerne til de baltiske Provinser havde medtaget det inddelte Fodfolk slemt; Rytteriet derimod førte en rolig Tilværelse og led kun ringe Tab. Adelsfanen mistede i Bleking 50 Md., der blev Ofre for Pesten[10]).

Tabene ved de inddelte Regimenter skulde erstattes af de respektive Rust- og Roteholdere, men derved blev nogle Provinser langt mere medtagne end andre. Meget billigt slap de Landsdele, hvis Regimenter hverken havde fulgt Kongen over Østersøen eller deltaget i det skaanske Felttog, men tungt bebyrdede blev de, der havde maattet rekrutere de i Rusland ødelagte Afdelinger og derefter sendt de nyoprettede Regimenter mod de Danske; de havde ikke blot maattet afgive Masser af Folk, men Soldaterlejen var stegen til en svimlende Højde. Forsøgene paa at udjævne Byrden ved at foretage en Udskrivning over hele Landet strandede paa Kongens bestemte Modstand.

Inddelingsværket kom ogsaa til at bære Byrderne ved Kompleteringen af de extraordinære Regimenter, hvad der var ganske ulovligt; det blev paalagt Lægderne at betale Hvervepengene, da

---

[1]) Stenbock til Def.kom. $^{26}/_{6}$ 11.
[2]) Samme Acta milit. $^{15}/_{8}$ 11 (E. A.).
[3]) Ob. G. Fleetwood til Def.kom. $^{17}/_{10}$ 11.
[4]) Ob. Biörnberg til Def.kom. $^{31}/_{7}$ 11.
[5]) Elfsb'g. Rgt. til Def.kom. $^{26}/_{7}$ 11.
[6]) Ob. Witting til Def.kom. $^{12}/_{11}$ 11.
[7]) Ob. Hästsko til Def.kom. $^{3}/_{7}$ 11.
[8]) Burenskiöld til Raadet $^{24}/_{8}$ 11.
[9]) Ob. de la Gardie til Def.kom. $^{17}/_{6}$ 11.
[10]) Ob. H. Kruse til Def.kom. $^{11}/_{6}$, $^{12}/_{10}$ 11; Burensk. til Raadet $^{24}/_{8}$ 11. (Acta hist. fr. Carl XII's Tid).

Statskontoret ingen Midler havde[1]). Der blev udstedt Hvervningspatenter til de forskellige Regimenter, som fik Ret til at hverve overalt i de pestfrie Provinser; dog maatte de ikke øve Vold, men kun antage Frivillige og «tage løst Folk»[2]). Hververne gik imidlertid voldsomt frem; den ophidsede Befolkning tog Repressalier, en Hverver blev dræbt og Mandskabet befriet[3]). Det saa ilde ud ved flere af de extraordinære Regimenter: Uplands Fyr- og Femmänninger til Fods manglede i Juni næsten Halvdelen af Styrken, og Vestgøta Tremänninger havde i Januar kun 262 Mand under Vaaben[4]). Bergsbataillonen i Marstrand havde i Marts kun 281 tjenstdygtige Folk, men 162 Syge, hvoraf 100 afgik ved Døden. Bataillonen i Calmar mistede 130 Mand, der bukkede under for Pesten[5]). Regimentet fik ingen Erstatning, da Bergslagerne, som allerede omtalt, skulde rekrutere Garden[6]).

Schommers sachsiske Regiment, der i 1710 blev rekruteret med danske Fanger, havde i Juni 1711 312 Vakancer[7]); Støhrs tyske Bataillon fik Befaling til at udfylde disse, og de andre Regimenter blev beordrede til at udlevere de Tyskere, de maatte have antaget[8]); men i Oktober havde de 5 Kompagnier, der laa i Bleking, 421 Vakancer; Pesten havde et fast Tag i det ulykkelige Regiment[9]).

I Sverigs tyske Provinser kom i 1711 nye Mænd til Roret overalt. Det er allerede omtalt, at Vellingk afløste Gyllenstierna i Bremen, at Fersen blev Guvernør i Wismar og at Mejerfelt blev Overkommandant i Stettin; men det var ikke det hele. Den gamle Generalguvernør i Pommern, Feltmarskalk

---

1) Def.kom. Prot. $^{30}/_{1}$, $^{1}/_{3}$ 11; do. Reg. $^{17}/_{1}$ 11.
2) do. Reg. $^{14}/_{10}$ 11.
3) Stenbock til Def.kom. $^{6}/_{3}$ 11.
4) Samme til samme $^{26}/_{6}$; Ob. Köhler til samme $^{24}/_{1}$ 11.
5) Ob. Zeedtz til samme $^{17}/_{3}$; Def.kom. Reg. $^{17}/_{8}$ 11.
6) Statskont. til Def.kom. $^{18}/_{12}$ 11.
7) Stenbock til samme $^{26}/_{6}$ 11.
Def.kom. Reg. $^{17}/_{8}$ 11.
9) Adm.koll. ank. Bref $^{8}/_{10}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

J. Mellin, ansøgte Kongen om Tilladelse til at nedlægge Kommandoen; han bad om at maatte beholde sin Karakter, sin Gage, sin Tjenstbolig paa Slottet i Stettin og sit Regiment[1]). Han udtalte, at han med Glæde og Tryghed vilde overlade Kommandoen til Mejerfelt, som den 4de Juni ankom til Stettin[2]). Kongen havde i øvrigt, inden han modtog Mellins Ansøgning, resolveret, at Mejerfelt skulde være Viceguvernør og have Kommandoen over Hærstyrken i Pommern[3]); denne var ikke henrykt over, at baade Mellin og Vellingk under Paaskud af Svagelighed lagde hele Byrden over paa ham, der endnu følte sig som Halvinvalid, men han lovede at gøre sit bedste[4]). Det blev imidlertid ikke ham men Generalløjtnant C. G. Dücker, der kom til at spille den afgørende Rolle i det tilstundende pommerske Felttog. Heller ikke Fersen kom til at føre Kommandoen i Wismar, det blev, som alt omtalt, Generalmajor M. Schoultz[5]). Generalmajoren, der hidtil havde kommanderet i Stralsund, blev afløst af Generalmajor Ekeblad, medens Dücker overtog Befalingen over de mobile Tropper i det vestlige Pommern, hvor til han ankom sidst i Marts 1711[6]). Den betydeligste af disse Mænd var vistnok Vellingk, en højt begavet Personlighed, en snild Diplomat og en stor Menneskekender, men en rænkefuld og upaalidelig Mand, en Egoist af det reneste Vand. Af en hel anden Støbning var Dücker, en djærv og støt Krigsmand, udholdende og energisk; Kommandoen kunde ikke lægges i bedre Hænder end i hans. Schoultz var en tapper og brav Soldat, foretagsom og viljekraftig; men hans Planer var ikke altid vel gennemtænkte, og hàn synes at have været ret tarvelig begavet.

Kongens Befaling at oprette Landmilitsregimenterne i Pommern[7]) var ikke bleven udført i 1710; Regeringen frygtede de store Udgifter: 80,000 Rdlr. en Gang for alle og 170,000 aarligt, og Mellin forestillede Kongen, at «paa Grund af Neutraliteten» var denne Forholdsregel ganske overflødig; men Carl XII fastholdt

---

[1]) Mellin til Kongen 12/6 11 (Pommeranica).

[2]) Mellin til Raadet 11/6 11; Mejerfeldt ankom 4/6 til Stettin i Følge Hagedorns Relat. 9/6 11.

[3]) Kongen til Raadet 4/7 11.

[4]) Brev af 21/6 11 (Acta hist. G. IV).

[5]) Vellingk til Raadet 4./14. Maj 11 (Pakke W. R. Sv. R. Ark.).

[6]) Dücker til Kongen 27/3 11.

[7]) Jfr. Side 76.

Ordren og udtalte, at han ikke kunde skaane Stænderne; deres Løfte om at stille «Mand af Hus» satte han ingen Pris paa[1]). Der blev da oprettet 3 Landregimenter: Mejerfelts, Mellins og Wrangels, af hvilke de 2 først nævnte blev forlagte til Stettin, sidst nævnte til Stralsund. De skulde tælle 1000 Md. hvert, men i Marts 1712 var Mejerfelts Regiment kun naaet op til henved 500 Md., de 2 andre talte ikke mere end 166 og 118 Md.[2]). I Bremen skulde der oprettes et Landregiment paa 1200 Md. ved Udskrivning af hver 16de Mand mellem 16 og 40 Aar. Kommandoen skulde føres af Oberstløjtnant M. Issendorff. Bønderne tilbød at yde Penge i Stedet for Mandskab, men da dette blev afslaaet, gjorde de Oprør i Februar 1711. Regeringen udsendte et Par Kompagnier under nævnte Oberstløjtnant for at kue Opstanden, og den 22de Februar kom det ved Dohrenbusch til et Sammenstød mellem Soldaterne og en stor Hob Bønder, støttede af en hel Del Pak fra Hamborg. Væbnede med Geværer, Leer, Forke og andre landlige Vaaben tog Bønderne Offensiven; de nedhuggede omtrent Halvdelen af Soldaterne og fangede Resten, hvoriblandt den dødelig saarede Issendorff. Trods denne Sejr maatte de til sidst give efter, Vellingk gav dem sit Æresord paa, at det nye Regiment ikke skulde blive anvendt udenfor Stiftet[3]), og i Løbet af Aaret blev det Bremiske Landregiment oprettet under Oberst H. J. Wangelin[4]); det blev et Militsregiment i Ordets sletteste Betydning.

Foruden Landregimenterne blev der opstillet et Par hvervede Dragonregimenter. Generalguvernør Gyllenstierna sluttede i December 1710 Kapitulationer med Obersterne B. Schwerin og Ulr. Carl Bassewitz[5]); det gik uhyre smaat med Hvervningen af Mandskab, derimod var der rigelig Tilgang af Underofficerer; i Juli 1711 disponerede Schwerin over 83, Bassewitz over 44 Under-

---

[1]) Mellin til Kongen $^{21}/_{5}$ 11; Kongens Paategning $^{14}/_{8}$ 11 (Pommeranica).

[2]) Breve fra Stettin $^{6}/_{4}$ 12 (Pakke «Pommern» Sv. Kr. Ark.); Styrkeliste fra Stralsund $^{22}/_{8}$ 12 (Acta hist. G. IV). Jfr. Spionefterretn. i Overkrskr. Indk. Br. $^{7}/_{3}$, $^{11}/_{3}$ (Dsk. R. Ark.).

[3]) Hagedorns Relat. $^{2}/_{1}$, $^{24}/_{2}$ 11; E. Wedel til Overkrskr. $^{15}/_{3}$, $^{21}/_{3}$ 11. I Følge Feltskærernes Indberetninger havde Regimenterne 75 Saarede, hvoraf de fleste blev Invalider (Celle 105 a. Hannover).

[4]) Var $^{30}/_{8}$ 10 af Kongen udnævnt til Chef for et Ldrgt. i Pommern.

[5]) Gyllenstierna til Regeringen i Pommern $^{12}/_{1}$ 11 (Pommeranica); Hagedorns Relat. $^{2}/_{12}$ 10, $^{2}/_{1}$ 11.

officerer. I September havde de henholdsvis 200 og 100 Menige[6]). Begge Regimenter deltog senere i Krigen, og Bassewitz's, der kom til Wismar, hvor det blev forstærket med Mandskab fra de 3 gamle Dragonregimenter, gjorde under sin kække og foretagsomme Chef udmærket Fyldest.

De gamle Regimenter i Pommern fortsatte i 1711 de Aaret forud begyndte Reorganisationsarbejder[2]); det var yderst vanskeligt at skaffe Rekrutter, da Stift Bremen ikke kunde levere Mandskab. Gyllenstierna befalede da, at det bremiske Kontingent skulde hverves i Pommern for bremiske Penge, men herimod nedlagde den pommerske Regering energisk Protest, og det lykkedes da heller ikke fuldstændigt at stoppe de Huller, Pesten havde slaaet i Schoultz's og Stuarts Regimenter[3]). Svenske Livregiment og Malmø Garnisonsregiment, der i 1709 var overførte fra Skaane, havde i Pesten mistet 225 og 348 Md.[4]); disse Regimenter maatte kun rekruteres med indfødte Svenske; men da saadanne ikke kunde skaffes til Veje i Pommern, tillod Kongen dem at hverve Tyskere[5]), men Tilladelsen kom saa sent, at den ikke kunde benyttes[6]).

Midt i Marts begyndte Tropperne i Bremen og Pommern at røre paa sig. Den 17de samledes den i Stiftet staaende Halvdel af de Verdiske Dragoner ved Stade, og i Marts og April gik de i Smaahobe paa 10—20 Md. gennem Lauenborg og Meklenborg til Pommern. Sammen med dem fulgte de nyhvervede Bassewitzske Dragoner og en Del Rekrutter, hvoraf mange manglede baade Saddeltøj og Mundering[7]). I April afmarcherede Gyllenstiernas

---

[1]) Brev fra Stade $^{8}/_{7}$ 11 («Bremen og Verden» Sv. Kr. Ark.); Ordre fra Reg. Stade af $^{20}/_{5}$, $^{20}/_{5}$, $^{8}/_{9}$ (Pakke «Celle 105 a. Hannover); Brev fra Stade af $^{17}/_{3}$ 11 (Stadsark. i Wismar). I Følge dette var Bassewitz's Rgt. fra sin Oprettelse bestemt for Wismar. Det skulde i Maj 1711 være bragt op paa 250 Md.

[2]) Jfr. Side 75 f.

[3]) Gyllenstierna til Reg. i Pommern $^{12}/_{1}$; dennes Svar af $^{28}/_{1}$ 11 (Pommeranica); Oblt. Oertzen til Overkrskr. $^{30}/_{7}$ 11.

[4]) N. Posse til Def.kom. $^{18}/_{3}$; Ob. L. Ribbing til samme $^{21}/_{4}$ 11.

[5]) Kgl. Ordre $^{24}/_{5}$ 11.

[6]) Def.kom. Reg. $^{12}/_{9}$ 11.

[7]) Hagedorns Relat. $^{20}/_{3}$, $^{10}/_{4}$ 11; Schønfeld til Scholten $^{21}/_{4}$ 11. Hertugen af Mklb.-Schw. skriver under $^{20}/_{5}$ til Skr. Fecht, at Svsk. gaar fra Bremen gennem Mklb. i Smaahobe, og at Gen.guv. har anmodet om Lov til at lade et helt Rgt. rykke igennem, hvad han ikke kan hindre. (Ausw. Ang. Danica. Schwerin).

Regiment under Oberst L. F. Wullwart, der havde ligget dels i Hamborg, dels i Stade, til Wismar, hvor fra det den 23de Juli afgik til Pommern; kun 1 Kompagni blev liggende i Fæstningen Ottersberg i Bremen. Regimentet skal af sine 800 Mand have mistet en Femtedel ved Desertion under Vejs[1]). I Stade var der nu kun 1 Bataillon af Vellingks Regiment tilbage; i Juli sluttede den fra Tønning overførte Bataillon sig til den[2]). Hertil kom Landregimentet, hvis Mandskab blev uddannet af Soldater af de hvervede Regimenter, samt Schwerins ukomplette Dragonregiment. En Del af Militsen blev i Stade indøvet i Artilleritjeneste, da Konstablerne var sendte til Wismar[3]).

I 1711 blev det nye Exercerreglement, som man ikke havde turdet tage i Brug ved de 1709 genoprettede Regimenter[4]), indført baade ved Rytteriet og ved Fodfolket[5]); det var dateret: Rawa 1ste Maj 1705 og forelaa kun i Manuskript; ved Generalkvartermesterens Foranstaltning blev det kopieret 1710—1711[6]).

I Marts 1711 udtalte Raadet i et Brev til Kongen, at det vilde afsende den sædvanlige Eskadre til de finske Farvande, hvorfra den ganske mod General Nieroths Ønske var sejlet hjem i Januar; det ønskede meget ogsaa at kunne lade Hovedflaaden og Gøteborg Eskadren løbe ud, men Pengemidlerne var knappe; Rustningerne til Lands og til Vands vilde kræve 113 Tdr. Guld, det tredobbelte af et Aars ordinære Indtægter[7]). Dengang var Wachtmeister nylig ankommen til Arboga, hvortil Pesten havde fordrevet Raadet, og skønt han var kommen slemt til Skade ved

---

[1]) Hagedorns Rel. 20/3, 10/4, 21/4, 1/5 11; Schønfeld til Scholten 21/4, 24/4 11; Ref. Sag. 5/6 Nr. 1. Jfr. Pakke «W. R.» Nr. 150 Sv. R. Ark.; Schrøder: Beschr. d. St. Wismar.

[2]) Ref. Sag. 17/7 Nr. 1; Vellingk til Rothlieb 6/7 11. Jfr. Side 205.

[3]) Ref. Sag. 3/6 Nr. 1, 17/7 Nr. 1; Hagedorns Rel. 5/6 11.

[4]) Jfr. Bind II, Side 242.

[5]) Def.kom. Reg. 22/6 11.

[6]) M. Palmqvist til Def.kom. 12/2, 13/3 11.

[7]) Raadet til Kongen 3/3 11; jfr. Kongen til Raadet 9/3 11.

at vælte med Slæden, deltog han dog i Forhandlingerne[1]). Det var en trist Skildring, General-Admiralen gav af Forholdene i Carlskrona, hvor Pesten havde huseret frygteligt: kun 180 Tømmermænd, 24 Smede og 46 andre Arbejdere kunde endnu gøre Tjeneste, 73 Haandværkere var syge og en overvældende Mængde døde. Af Skippere og Højbaadsmænd levede kun de to Tredjedele endnu, og et uhyre stort Antal Matroser var bortrevne[2]). Raadet stillede 90,000 Dlr. S. m. til General-Admiralens Raadighed og lovede at give ham Soldater i Stedet for de døde Baadsmænd, men Pengene strakte ikke til, og Soldaterne indtraf sent til Flaaden. Hele Maj Maaned gik hen, inden den Nyenske Eskadre kunde stikke i Søen, og indtil da drev Englændere og Hollændere til Kongens store Ærgrelse en livlig Handel paa de af Russerne erobrede Østersøhavne. Og dog havde Raadet paa enhver Maade søgt at støtte Admiralitetet med Penge og Folk, men det viste sig yderst vanskeligt at skaffe Haandværkere. Da man endelig havde skaffet Besætning til den Nyenske og Gøteborg Eskadren samt til de Flaadeafdelinger, der skulde beskytte Skærgaarden og Gotland, havde man kun 6000 Md. tilbage til Hovedflaaden, knap Halvdelen af den Styrke, der behøvedes[3]).

Den Nyenske Eskadres Virksomhed falder udenfor dette Værks Ramme og skal derfor ikke omtales her; derimod skal der gives en Oversigt over de Søudrustninger, der gjaldt Danmark. I April var Skaanes Kyster bleven hjemsøgte af danske Kapere og Smaaskibe, der havde landsat Folk og alarmeret Bevogtningsstyrken[4]). For at gøre Ende herpaa blev det midt i Maaneden befalet at udruste Orlogsskibene Bremen, Verden og Wachtmeister, der tillige skulde dække Forbindelsen mellem Carlskrona og de sydsvenske Byer. Den lille Eskadre afsejlede 3dje Maj under Kommando af Kaptajn Hans Husman, Chef for «Bremen»[5]). Noget hen i Maj blev «Wachtmeister» erstattet med «Fønix», og Husman fik Ordre til at krydse mellem Bornholm og Cimbrishamn, Hanø og Carlskrona og til at repliere sig paa sidstnævnte Punkt, hvis han blev angreben af en overlegen Styrke; traf han paa en

---

[1]) P. Malmberg til Stenbock $^{1}/_{3}$, $^{11}/_{3}$; P. Danckwardt til samme $^{25}/_{2}$ (E. A.).

[2]) Adm.koll. ank. bref $^{18}/_{2}$, $^{18}/_{3}$; Adm.koll. Reg. $^{3}/_{3}$, $^{11}/_{3}$, $^{21}/_{3}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

[3]) Raadet til Kongen $^{24}/_{4}$, $^{25}/_{5}$ 11. Jfr. Oscar Frederik I, S. 44 f.

[4]) Jfr. Side 172 f.

[5] Adm.koll. Reg. $^{31}/_{3}$, $^{5}/_{4}$, $^{20}/_{4}$, $^{25}/_{4}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

underlegen Fjende, skulde han selv angribe[1]). Samtidig med Husmans Eskadre blev Fregatten Postillon og Brigantinen Wäduren udrustede; de skulde i Begyndelsen af Maj løbe til Stralsund og hente Generalguvernør N. Gyllenstierna[2]); men da denne rejste over Land gennem Danmark, blev de indlemmede i Husmans Eskadre. Midt i Juni blev sidstnævnte kaldt hjem med «Bremen» og «Verden», medens Kaptajn J. C. Printz blev paa Stationen med «Fønix» og de to Smaaskibe[3]).

Den 5te Juni blev Schoutbynacht E. J. Lillie med Orlogsskibene Pommern, Wachtmeister og Sødermanland samt Fregatten Falken sendt til Farvandet mellem Gotland og de svenske Skær[4]). Midt i Juni afgav han et Par Skibe som Konvoj for de Fartøjer, der førte Fangerne fra Riga til Øsel[5]); derefter krydsede han mellem Slijtehamn og Sandhamn og gjorde en Gang imellem en Afstikker til Kurlands Kyst mellem Libau og Windau[6]).

I Slutningen af Juni fik Kaptajn Printz Ordre til med sin lille Eskadre at føre Kaptajn Michel Bluhm til Stralsund, hvor han skulde efterlade «Wäduren», medens han selv med de 2 andre Skibe sejlede til Danzig. Bluhm skulde afløse Kommandør Jonas Ruschenfelt som Chef for det pommerske Kystforsvar og lede dette fra Wolgast. Regeringen i Stettin fik Ordre til at udruste Kapere og sætte Peenemünde Skanse i Forsvarsstand[7]).

Den Gøteborgske Eskadre begyndte sine Operationer i April, idet Admiral Siöblad udrustede et Par Orlogsskibe og 3 Fregatter, der skulde besværliggøre Farten paa Norge[8]) og gøre Priser.

Ovennævnte smaa Eskadrer var de eneste, der kom i Søen, inden Felttoget blev aabnet. Raadet skyndede stadig paa Hovedflaadens Udrustning, men Admiralitetet svarede bestandig, at paa Grund af Pesten kunde man ingen Haandværkere faa, de overlevende faste Tømmermænd og Smede havde nedlagt Arbejdet, da Lønningen udeblev. Det var lykkedes paa Kredit at faa indkøbt

---

1) Adm.koll. Reg. 13/5 11.
2) Jfr. Side 213.
3) Adm.koll. Reg. 31/3, 6/4, 25/4, 22/5, 3/6 11; Gyllenstierna til Scholten 14/5 11.
4) Adm.koll. Reg. 24/5, 30/5 11.
5) Jfr. Side 67.
5) Adm.koll. Reg. 8/6, 14/6 11.
6) do. 3/6, 6/6, 19/6 11.
8) Def.kom. Reg. 3/4 11; Genlt. Hausmann til Overkrskr. 25/4.

Proviant for 2 Maaneder til 12,000 Md.; men en Masse Skibsfornødenheder kunde kun faas mod kontant Betaling, og, da Skibene skulde kølhales, digtes og kalfatres, krævedes der et stort Antal Tømmermænd, der ikke vilde arbejde, naar de ikke fik rede Penge[1]). Midt i Juli erklærede Kollegiet, at det maatte have de 30,000 Speciesdukater og lige saa mange Albertus Dalere, som Kongen havde deponeret hos Kommissær Huswedel i Hamborg; de af Statskontoret anviste Midler forfaldt først langt hen paa Aaret. Der manglede Penge til Artilleri, Officerskost og Lønninger. Et Antal større Skibe var ganske vist udrustede, men kun, hvis Wachtmeister strax fik 100,000 Rdlr., kunde han løbe ud med 26—28 Skibe og nogle Fregatter, deri iberegnet Lillies Eskadre[2]). Med Mandskabets Tilvejebringelse var det ogsaa gaaet smaat. Enkelte Landshøvdinge havde i Juni faaet Ordre til at sende de i deres Len indkvarterede Baadsmænd til Carlskrona; der var gjort Skridt til at sende Enroulleringskompagnierne fra Baahus Len, Halland og Skaane derned; Gøteborg Eskadren afgav sin Besætning paa 600 Mand nær; Kronoberg og Calmar Regimenter fik Ordre til at holde sig rede til at afgaa til Flaaden. Videre var de svenske Udrustninger ikke fremskredne, da Admiralitetet 14de Juli fik Underretning om, at den danske Hovedflaade var løbet ud, og Felttoget saaledes faktisk begyndt[3]).

Det skulde synes, som om de svenske Rustninger kun kunde have et rent defensivt Formaal; det vilde allerede være store Ting, om Sverig formaaede at holde sine overmægtige Fjender nogenlunde fra Livet. Dette var sikkert ogsaa Raadets Tanke, men den deltes ikke af Kongen. Han vilde tværtimod gaa angrebsvis til Værks; hans Plan var at lade en svensk Hær støde til Tyrkerne, naar disse var trængte ind i Polen, og hans Bestræbelser gik ud paa at gøre denne Hær saa stærk som muligt. Det pom-

---

[1]) Adm.koll. Reg. $^{3}/_{6}$, $^{10}/_{6}$, $^{17}/_{6}$ 11.

[2]) do. $^{5}/_{7}$; Genlt. Skytte til Adm.koll. $^{3}/_{7}$ 11.

[3]) Wachtmeister til Stenbock $^{5}/_{7}$ 11 (E. A.); Adm.koll. Reg. $^{10}/_{6}$, $^{5}/_{7}$ 11.

merske Korps maatte paa ingen Maade svækkes, det skulde forstærkes med alle de Felttropper, Moderlandet kunde undvære. Saa snart Aarstiden tillod det, skulde den svenske Flaade løbe ud; lykkedes det at komme den danske i Forkøbet, var Svenskerne Herre paa Østersøen, og da kunde man uden Fare blotte det egentlige Sverig for Tropper, medens man forstærkede Stridskræfterne i Finland og Tyskland. Til Pommern skulde efter Kongens Plan følgende Regimenter overføres[1]):

Vestgøta Ryttere,
Enkedronningens Livregiment,
Baahus Lens Dragoner,
Elfsborgs Infanteriregiment,
Vestgøta-Dals »
Jemtelands uberedne Dragonregiment.

Det var alle de «ständige» Regimenter, som ikke havde været med i Rusland; men de hørte alle hjemme ved den norske Grænse, som Raadet ansaa for særlig truet; det var betænkeligt at drage dem alle bort og erstatte dem med nye, der ikke kendte det vanskelige Terræn, hvori der skulde kæmpes. Raadet foreslog derfor at give Korpset følgende Sammensætning:

Vestgøta Ryttere,
Østgøta »
Uplands Fyr- og Femmänninger til Hest,
Elfsborgs Infanteriregiment,
Vestmanlands »
Jønköping Lens »

Men i øvrigt var det ikke meget tilfreds med at skulle sende Tropper ud af Landet. Vel havde de Regimenter, der for Tiden var hjemme, en etatsmæssig Styrke af 12,000 Ryttere og 23,000 Infanterister, men de var ikke fuldtallige, og, sendte man 3 Infanteriregimenter til Pommern, havde man næppe 5—6000 Md. Fodfolk tilbage til Operationer i aaben Mark, hvis man da skulde give Fæstningerne en nogenlunde forsvarlig Besætning. Hertil kom, at Transporten til Tyskland vilde koste 150,000 Dlr. S. m. foruden 3 Maaneders Proviant[2]) Utaalmodig skyndede Kongen paa Raadet;

---

[1]) Kongen til Raadet $^{23}/_{11}$ 10 (modtaget $^{28}/_{3}$ 11), $^{7}/_{1}$ 11.

[2]) Def.kom. Prot. $^{15}/_{4}$, $^{17}/_{4}$; sammes Reg. $^{15}/_{4}$, $^{30}/_{5}$; Raadet til Kongen $^{24}/_{4}$ 11.

han forbød det at «deliberere» om, hvor vidt Tropperne kunde undværes, det maatte være nok, at de skulde oversendes[1]).

Nølende og modstræbende skred Raadet til Udførelsen af Kongens Ordrer. De Hindringer, der tog sig smaa ud, sete fra hans fjærne Opholdssted, syntes uovervindelige, naar man stod lige op ad dem. Rigets Forsvar forekom Senatorerne at være en langt vigtigere og langt overkommeligere Opgave end en angrebsvis Optræden i fjærne Lande. Det højeste Maal, man kunde sætte sig, var at opnaa en snarlig og taalelig Fred[2]). Med Misnøje havde Raadet erfaret, at Vellingk havde udspredt Rygter om paatænkte Landgangsforsøg paa de danske Øer; dette kunde medføre, at den danske Flaade kom i Søen før den svenske[3]). Kongen derimod fandt Krigslisten fortræffelig; den vilde forlede de Danske til at splitte deres Kræfter. Fra Pommern skulde «Diversionen» udgaa, Raadet havde at lystre og holde op med sine Indvendinger[4]).

For at sikre Skaanes Kyster, naar en Del af Tropperne drog bort, blev de sandsynligste Landgangssteder befæstede med Brystværn, forsynede med Grave, Palissader og spanske Ryttere i flere Rækker. I Linierne maatte der ikke lægges lukkede Værker, da dette kun var til Fordel for en landgaaet Fjende. Arbejdet blev udført af Bønder, og disse skulde ogsaa til Dels føre Forsvaret; Kongen stolede paa, at de vilde gøre Fyldest, naar man viste dem Tillid[5]).

Stenbock havde beholdt Kommandoen over Hæren i Skaane, men maatte afstaa Guvernementet til Burenskiöld, der atter maatte overdrage det til Generalløjtnant Skytte, da han selv fik Kommandoen ved den norske Grænse. Derved kom den højeste civile og den højeste militære Myndighed i Skaane paa to forskellige Hænder, hvad Stenbock var meget ilde tilfreds med, og det var med Sorg, at han i Marts fratraadte den Stilling, han i henved 4 Aar havde beklædt med saa megen Ære[6]). I Foraaret 1711 stod følgende Afdelinger i Skaane[7]):

---

[1]) Kongen til Raadet $^{9}/_{3}$, $^{23}/_{5}$, $^{1}/_{7}$ 11.

[2]) Raadet til Kongen $^{24}/_{4}$ 11.

[3]) Samme til samme $^{15}/_{3}$ 11.

[4]) Kongen til Raadet $^{23}/_{5}$ 11.

[5]) Samme til samme $^{30}/_{8}$ 11; samme til Stenbock s. D. (acta militaria E. A.); Raadet til Kongen $^{31}/_{5}$; Krigskoll. til Kongen $^{5}/_{6}$ 11.

[6]) Loenbom, B. II, S. 152—172.

[7]) Def.kom. Prot. $^{8}/_{3}$; Stenb. til Def.kom. $^{25}/_{3}$; Stenb. ank. bref $^{8}/_{3}$ 11 (E. A.).

Nørre Skaanske Rytterregiment,
Søndre » »
Skaanes Tre- og Femmänninger til Hest,
Livregiment til Hest,
Vestgøta Tre- og Femmänninger til Hest,
Uplands Fyr- og Femmänninger - —
1 Komp. Østgøta Ryttere,
Østgøta Infanteriregiment,
Sødermanlands »
Vestmanlands »
Schommers »
Støhrs Bataillon,
Vestgøta Femmänninger til Fods,
Smaalands » - »
Uplands Infanteriregiment,
» Fyr- og Femmänninger til Fods.

Denne Indkvartering trykkede den udpinte Provins meget haardt; navnlig var det den umuligt at skaffe Furage til de 5000 Heste[1]). Det hjalp kun lidt, at Defensionskommissionen forlagde nogle Rytterkompagnier til Halland[2]).

Det var Stenbocks Hensigt, hvis de Danske landede, at indlægge Østgøta Infanteriregiment i Landskrona, Uplands 2 Infanteriregimenter i Malmø samt Vestmanlands og Schommers Regimenter i Christianstad. Med Resten af Hæren vilde han tage Stilling ved Markaryd, og i Nødsfald opbyde Mand af Hus.

I Baahus Len skete ingen andre Forandringer i den første Halvdel af 1711, end at Burenskiöld overtog den militære Kommando efter Fersen; foreløbig havde han ingen andre Fjender at bekæmpe end Admiral Siöblad, der ikke kunde finde sig i, at Defensionskommissionen havde forbudt ham at befatte sig med Fæstningerne og Tropperne. Den haarde Frost gjorde Bevogtningstjenesten vanskelig, men Normændene holdt sig rolige. Almuen i Dalsland blev organiseret; Oberstløjtnant J. Dreffenskiöld blev udnævnt til Væbningens Chef, og en Del ulønnede Officerer ansatte i den[3]).

Ogsaa i Vermland blev Almuen organiseret; den talte 5000 Mand under Oberstløjtnant L. Granfelt og gjorde god Nytte ved

---

[1]) Stenbock til Def.kom. $^{6}/_{3}$ 11.
[2]) Def.kom. Reg. $^{3}/_{3}$ 11.
[3]) Fersen til Def.kom. $^{19}/_{1}$, $^{30}/_{1}$, $^{3}/_{2}$, $^{14}/_{2}$ 11; Def.kom. Prot. $^{11}/_{3}$.

at tilbagevise de smaa Indfald, de norske Grænsevagter fra Tid til anden satte i Scene[1]).

Forholdene langs den norske Grænse undergik i øvrigt ingen Forandringer i den første Halvdel af 1711.

Pengenøden var i 1711 endnu større end Aaret forud; de ordinære Indtægter beløb sig til knapt 40 Tdr. Guld, medens Rustningerne krævede 113 Tdr. Det ulykkelige Land fik nye Paalæg, og de gamle Skatter blev skærpede. Der maatte betales Afgift af Ildsteder, Parykker, Fontanger, Karosser og Tjenestefolk, hver Bid Brød blev beskattet, Embedsmændenes Løn ubarmhjærtigt reduceret, Kirkerne plyndrede og ikke rentebærende Kapitaler maatte svare Skat; de Penge, hvormed Kongens Vexler og hans uhyre Gæld til Mazeppas Arvinger skulde betales, blev anvendte til Rustninger; der udgik Opfordringer til Private om at yde Laan uden Pant, og der blev gjort Forsøg paa at rejse Laan i Udlandet. Her som overalt hæmmede Kongen Raadets Bestræbelser; han forbød at rejse Laan i Udlandet mod Pant i de tyske Provinser, vilde ikke tillade, at Stænderne indkaldtes, og gav ikke sit Minde til, at Kongehusets Damer skænkede Staten deres Juveler. Han fandt sig dog uden Indvendinger i, at hans Kreditorer ikke blev betalte, og, skønt det stred mod hans Retfærdighedsfølelse, maatte han tillade, at hans fattige Undersaatter betalte alt, hvad de ejede, for at Krigen kunde fortsættes. Men Raadet fik fornyet Paalæg om at holde inde med sine Klager over Rigets slette Tilstand[2]).

---

[1]) Mørner til Def.kom. $^{24}/_{1}$, $^{14}/_{3}$, $^{28}/_{3}$; Def.kom. Reg. $^{30}/_{1}$ 11.

[2]) Kongen til Raadet $^{7}/_{1}$, $^{9}/_{1}$, $^{3}/_{2}$, $^{31}/_{5}$; Raadet til Kongen $^{2}/_{3}$, $^{24}/_{4}$, $^{2}/_{6}$; Prinsesse Ulrica til Raadet $^{8}/_{2}$, $^{11}/_{3}$, $^{17}/_{3}$ 11. Se i øvrigt Axelson, anf. Værk, S. 125—128, 173—177.

VII. Krigsbegivenhederne i Norge 1711.

I 1710 havde den norske Hær forholdt sig fuldstændig passiv; den havde, som Reventlow siger, været «inutile terræ pondus»; Svenskerne havde derfor kunnet indskrænke sig til at observere Grænsen med en forholdsvis ringe Styrke, medens de satte al deres Kraft ind paa at fordrive de Danske fra Skaane. I 1711 havde de mod Sverig forbundne Magter valgt Pommern til Operationsobjekt; men i Felttogsplanen indgik forskellige «Diversioner» over den norske Grænse ind i Sverig; man haabede derved at binde en stor Del svenske Tropper og hindre Oversendelsen af en Undsætningshær til de tyske Provinser[1]). Den norske Hær havde i Baron Valdemar Løvendal faaet en dygtig og energisk Overgeneral; i hans Hænder var ogsaa den øverste civile Myndighed bleven lagt, hvorved man havde opnaaet den hidtil saa haardt savnede Enhed i Kommandoforholdene. En Betingelse for, at den norske Hær kunde optræde med Kraft, var imidlertid, at den stod i let og sikker Forbindelse med Danmark, hvor fra den for en stor Del modtog sine Forsyninger, og at dens Operationer i Baahus Len blev direkte støttede af Flaaden. Med andre Ord: den norske Overkommando maatte kunne raade over en anselig Søstyrke, og denne maatte i Hovedsagen opsendes fra Danmark, da den norske Flotille var for svag.

Da Viceadmiral Barfoed sidst i Januar 1711 forlod Norge[2]), efterlod han kun nogle lette Skibe deroppe, som i Forbindelse

[1]) Jfr. Side 185.
[2]) Jfr. Side 136

med de Smaaskibe, der var stationerede ved Fladstrand, skulde vedligeholde Forbindelsen med Danmark. Det viste sig snart, at denne lille Søstyrke ikke var den Gøteborgske Eskadre «bastant», og Kongen besluttede derfor at sende nogle Orlogsskibe derop. Den 23de Marts fik Kommandørkaptajn H. Knoff Ordre til med «Fyn», «Delmenhorst» og «Island» at følge en Konvoj til Fladstrand, hvor Fregatten Lossen, Snaverne Mynden og Flyvende Abe skulde støde til ham med en Del Handelsskibe, der havde ligget ved Kyholm og i forskellige jyske Havne. Orlogsskibene og «Mynden» skulde følge den samlede Konvoj til Staværn, blive der i 3 Dage og derefter vende tilbage med ny Konvoj; de af Barfoed efterladte Rekonvalescenter samt de disponible norske Baadsmænd skulde følge med til Danmark. Den 20de April tiltraadte Knoff Hjemrejsen; han fik ingen Matroser med sig, men samlede en Konvoj paa 75 Skibe. Ved Skagen lod han «Mynden» og Snaven Snarensvend, der havde sluttet sig til ham, løbe til Fladstrand med de til Jylland bestemte Skibe, medens han selv med Resten sejlede til Sundet, hvortil han ankom sidst paa Maaneden. Undervejs havde han optaget 12 svenske Fiskerfartøjer[1]).

Den 12te Maj fik Knoff en ny Sejlordre. Med Orlogsskibene Fyn, Island, Neptun og Engelen, Fregatten Lossen og Snaven Flyvende Fisk skulde han konvojere fra Sundet til Norge. Ved Kullen skulde han detachere de 2 Smaaskibe via Kyholm til de jyske Byer, for her fra at følge Handelsskibene til Eskadren, der ventede dem ved Fladstrand. Herfra skulde hele Flaaden samlet gaa til Staværn, følge Skibene til deres Bestemmelsessteder og dernæst gaa tilbage til Danmark med ny Konvoj. Knoff havde Ordre til at sætte sig i Forbindelse med Schoutbynacht F. Trojel, der havde samlet hvervet og indrulleret Mandskab i Bergens Omegn, og som antoges at være paa Tilbagerejse med Fregatten Ørnen[2]).

Rygterne om den Gøteborgske Eskadres Foretagsomhed bevirkede, at det blev besluttet at sende Orlogsskibene Gyldenløve (Kommandørkaptajn St. Becker) og Slesvig (Kaptajn J. Juul) paa Kryds i det sydlige Kattegat. De fik Sejlordre den 25de Maj, men der maatte drives paa dem, og de afgik først omkring den 4de Juni[3]). Næppe var de komne afsted, før det blev besluttet

---

[1]) Admiralit. Kopibog; Hausmanns Mem. $^{18}/_{4}$; samme til Overkrigsskr. $^{25}/_{4}$ 11.

[2]) Adm. Kop.

[3]) do. $^{25}/_{5}$, $^{2}/_{6}$ 11.

at opsende endnu et Antal Krigsskibe og formere dem tillige med den Søstyrke, der allerede var i Norge, i en Eskadre, der underlagdes Viceadmiral C. T. Sehested. Man haabede derved at kunne sikre den norske Søhandel, opretholde Forbindelsen mellem Kongerigerne og uskadeliggøre Gøteborg Eskadren.

Sehesteds Styrke bestod af følgende for en stor Del ældre og mindre gode Skibe[1]):

Orlogsskibet	Havfruen.....	Viceadmiral C. T. Sehested.
		Kapt. C. Koningh.
»	Sværdfisken.....	» E. P. Paulsen.
»	Gyldenløve.....	Kom.kapt. St. Becker.
»	Slesvig	Kapt. J. Juul.
»	Fyn.....	Kom.kapt. H. Knoff.
»	Island	Kapt. H. J. Snidstorph.
»	Neptun	» T. Fr. Brandt.
»	Engelen.....	» S. Heyer.
»	Tumleren	» M. Gude.
Snaven	Snarensvend.....	Ltnt. F. Neuspitzer.
»	Mynden.....	Kaptlt. H. Güntelberg.
»	Pak an	» J. Friborg.
»	Andrikken.....	» P. W. Hoftmann.
Branderen	Engelen Raphael.	
»	Ravnen.	
Bombardergaliot	Citronen.	
»	Pomerantsen	
	2 Galioter.	

Desuden skulde følgende Skibe af den Glückstadtske Ekvipage gaa til Norge og underlægges Viceadmiralen:

Orlogsskibet	Ditmarsken[2])	Kapt. L. Reesen.
Snaven	Flyvende Dragon	Ltnt. P. C. Bruun.
Jagten	Meermin	» M. Løwe.
Fregatten	Postillon	Kaptlt. H. J. Rostgaard.

De 2 først nævnte af disse Skibe kom dog ikke afsted før den 19de Juli. Om Bord paa «Postillon», der den 20de Juni ankom til Flækkerø, tjente Løjtnant P. Wessel. «Meermin» laa endnu i Begyndelsen af August paa Elben og gjorde først senere et kortvarigt Kryds til Norge.

---

[1]) Adm. Kop. $^{13}/_{6}$, jfr. Kgl. udf. Exped. $^{5}/_{6}$ 1038.

[2]) Benævnes ofte Fregat.

Sehesteds Sejlordre er af 13. Juni. Han skulde føre Konvoj op til Norge ganske paa samme Maade som Knoff. Efter Ankomsten til Staværn skulde et Par af Snaverne gaa Øst paa til Frederikshald, medens Resten ledsagede Islandsfarerne et Stykke Vest paa. Selv skulde han med Orlogsskibene krydse mellem Skagen og Staværn og give nøje Agt paa Gøteborgerne. Naar en tilstrækkelig Konvoj var samlet, skulde han føre den hjem, og desuden efter Samraad med Løvendal skaffe Englands- og Hollandsfarerne forsvarlig Konvoj over Nordsøen og igennem Kanalen, hvor Kaperne fra Sverig og Dunkerque gjorde Farvandet usikkert.

Den 23de Juni laa Eskadren ud for Fladstrand, hvor Løvendal opholdt sig for at inspicere Magasinerne. Der var jævnlig ført Klage over, at Kornvarerne kom til Norge i fordærvet Tilstand; nu blev det konstateret, at Fejlen udelukkende laa hos de Embedsmænd, der besørgede Transporten, og Løvendal fik sat igennem, at Transportvæsenet direkte blev underlagt ham; han overdrog Tilsynet til Kancelliraad N. Nissen, hvem det ogsaa blev paalagt at forpleje de til Norge bestemte Tropper[1]). Efter endt Inspektion gik Løvendal om Bord, kom den 27de til Risør og indtraf den 30te i Christiania sammen med Sehested[2]). Nu var altsaa Hærens og Flaadens Øverstkommanderende samlede i den norske Hovedstad, og der kunde tages fat paa Forberedelserne til «Diversionen»; inden denne skildres, vil det være nødvendigt at kaste et Blik paa den militære Tilstand i Norge ved Løvendals Ankomst.

I Vinterens Løb havde Generalmajor Hausmann fortsat de Arbejder, der var satte i Gang inden Løvendals Afrejse. Den 2den Reserve var bleven udskreven; men da der var Mangel paa Officerer og til Dels paa Vaaben, var den endnu ikke anvendelig, ikke engang til Garnisonstjeneste. Derimod var Fyrrør- og Skiløberkompagniernes Organisation tilendebragt, og disse lette Tropper havde foretaget nogle smaa Expeditioner over Grænsen[3]). I Besættelsen af de højere Kommandoposter var der foregaaet flere Forandringer; Generalmajor A. C. v. Heinen var bleven kom-

---

[1]) Løvendal til Overkrskr. $^{28}/_{6}$; samme Mem. $^{24}/_{6}$, Kgl. udf. Exped. $^{6}/_{7}$ 1411.

[2]) Løvendal til Overkrskr. $^{4}/_{7}$ 11.

[3]) Hausmann Mem. $^{28}/_{2}$; samme til Overkrskr. $^{28}/_{3}$; Kgl. udf. Exped. $^{24}/_{3}$ 484; Løvendal Mem. $^{10}/_{4}$ 11.

manderende General Nordenfjælds i Stedet for den gamle Generalmajor G. C. Schultz, der var bleven afskediget[1]), Oberst J. O. Brockenhuus var ansat som Chef for Oplandske Infanteriregiment, og Oberst J. V. Øtken havde faaet Søndenfjældske Dragonregiment[2]); desuden var Hausmann selv bleven Generalløjtnant, Obersterne P. C. Halcke og V. Budde Brigaderer[3]). Brigadér C. C. Brockenhuus havde faaet Afsked med Generalmajors Karakter[4]).

Af krigerske Begivenheder var der næsten ingen forefalden, I Februar var der indløbet foruroligende Efterretninger fra Sverig, der havde bragt en Del Røre i Grænsekantonerne. Generalmajor B. H. Lützow havde samlet Smaalenske Regiment, 4 Kompagnier Cicignon og 2 Dragonkompagnier; ogsaa i de andre Kantoner var man begyndt at trække Tropper sammen; men da Hausmann hurtig kom paa det rene med, at det hele var blind Alarm, lod han snarest muligt Tropperne gaa i Kvarter; det gjaldt jo om at spare paa Magasinerne[5]). I Marts blev der fra Vinger og Basmo sendt nogle Skiløbere ind i Vermland og Dalslænd; det blev paalagt dem at optræde i Partier paa mindst 15 Mand; om Dagen skulde de søge Skjul i Skovene; deres Hverv var at udskrive Kontributioner paa 6 Rdlr. pr. Gaard, at gøre Fanger og «insinuere» Plakater, og de havde Ordre til at optræde venligt, vinde Befolkningen og behandle Fangerne mildt. Paa Grund af det slette Sneføre kom de ikke ret langt ind i Landet, men de udførte dog deres Hverv, saa godt de kunde. Bedre Held havde Løjtnant Chr. Paulsen, der med en Brigantin og en Skærbaad gjorde Landgang paa Vigsiden; han fangede en Del Lodser og andre Søfolk og fyldte Landet med Plakater. I April viste et svensk Parti paa 100 Ryttere og 100 Infanterister sig ved Magnør, men gjorde intet Bytte; fra Midten af Maaneden var alt stille ved den norske Grænse[6]).

I det Søndenfjældske fandtes i Slutningen af April følgende Tropper foruden de der hjemmehørende Afdelinger: 8 Kompagnier

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{13}/_{3}$ 410.
[2]) do. $^{13}/_{3}$ 413; $^{18}/_{4}$ 617.
[3]) do. $^{20}/_{2}$ 286, 296; $^{8}/_{6}$ 1086.
[4]) do. $^{13}/_{3}$ 413.
[5]) Hausmann til Overkrskr. $^{21}/_{2}$; samme Mem. $^{28}/_{2}$ 11.
[6]) Hausmann Mem. $^{4}/_{4}$, $^{11}/_{4}$; samme til Overkrskr. $^{28}/_{3}$ 11.

af 2det Trondhjemske Regiment, 2 Kompagnier Nordenfjældske Dragoner og Bergenhusiske Regiment. Sidstnævnte havde tilbragt Vinteren i og omkring Frederikshald og Agershus[1]); de nordenfjældske Afdelinger var i Slutningen af Vinteren marcherede Syd paa og blev sidst i April indlagte i og omkring Bragernæs[2]),

Ved Løvendals Ankomst til Norge bestod Hæren Søndenfjælds af følgende Afdelinger:

Dragoner.

Oberst Kruses Regiment.
» Øtkens »
2 Komp. Nordenfjældske Rgt.

Fodfolk.

Cicignons hvervede Regiment.
Agershusiske nat. »
Smaalenske » »
Oplandske » »
Vesterlenske » »
Bergenhusiske » »
8 Komp. af 2det Trondhjemske.
1 » Skiløbere.
1 » Fyrrører.

Fra Danmark skulde følgende Tropper oversendes til Norge[3]):

Rytteri.

5 Esk. Sjællandske Landkyrasserer.

Fodfolk.

1 Bat. Aalborg Stifts nat. Regiment.
1 » Aarhus » » »
1 » Ribe » » »

I Slutningen af Juni blev Marchebestemmelserne udfærdigede. Kyrassererne skulde efterlade 1 Eskadron ved København, medens de 5 andre skulde marchere til Omegnen af Aalborg, hvorhen de 3 Batailloner ogsaa blev dirigerede[4]). Inden sin Afrejse bad Løvendal indtrængende om, at disse Tropper maatte

---

[1]) Frederiksstens og Agershus Fæstn. Rgnsk. (Nsk. R. Ark.).
[2]) Hausmann til Overkrskr. 28/4, 25/4 11.
[3]) Kgl. udf. Exped. 8/6 1115—1116.
[4]) do. 29/6 1349; Dsk. Kopibog 30/6 1559—1561.

blive direkte underlagte ham og holdt klare til at afmarchere paa hans første Vink; han forudsaa, at det vilde gaa noget langsomt med at skaffe kongelige Resolutioner, naar Felttoget først var begyndt[1]).

Med utrættelig Iver tog Løvendal fat paa Forberedelserne til Felttoget. Afdelingernes Udrustning blev bragt i den bedst mulige Orden, Officerer udtagne til at indøve Reserverne, nye Fæstningsværker anlagte, Galejflaaden klargjort, Artilleri og Proviant samlet og indskibet. Intet blev forsømt, for at Angrebet kunde komme saa overraskende som muligt; store Lejre blev udstukne ved Vinger, Basmo og Frederikssten for at holde Svenskerne i Uvished, og Planerne blev ikke engang meddelte de norske Generaler, for at Hemmeligheden ikke skulde sive ud. I Slutningen af Juli erklærede Løvendal, at han kunde optræde defensivt eller offensivt, ganske som det forlangtes, alt var i Orden; naar han blot var sikker paa virksom Støtte fra Flaaden, vilde han sikkert kunne udrette noget betydeligt. Svenskerne kunde næppe gøre synderlig Modstand; de ventede nemlig, at den danske Hær vilde gøre et Indfald i Skaane, og turde ikke blotte denne Provins ved at sende Tropper til den norske Grænse[2]).

I Baahus Len førte Burenskiöld Kommandoen over Grænsehæren, den saakaldte Vestgøta Armé. Dens Sammensætning var følgende[3]):

Rytteri og Dragoner.
Enkedronningens Livregiment.
Baahus Lens Dragoner.

Fodfolk.
Skaraborgs Infanteriregiment.
Elfborgs »
Vestgøta Dals »
1 Bergsbataillon.
Hertil kom en lille «Artilleristat» og Dalslands væbnede Almue.

---

[1]) Løvendal til Overkrskr. $^{28}/_{6}$ 11.
[2]) do. $^{18}/_{7}$; samme Mem. $^{25}/_{7}$ 11.
[3]) Vestgøta Armeen $^{29}/_{5}$ 11 (Acta hist. Sv. R. A.).

Indtil langt ud paa Sommeren var kun Dragonerne, Halvdelen af Rytterregimentet og af Vestgøta Dals Regiment marchefærdige. Skaraborgs Regiment blev anvendt som Besætning i Gøteborg og som Soldateske paa Eskadren, Bergsbataillonen laa i Marstrand, Resten var hos Rote- og Rustholderne.

I Vermland kommanderede General Mørner over:

2 Kompagnier Ståndsdragoner,
Nerike-Vermlands Infanteriregiment,
hvortil kom en lille Artilleristat og den væbnede Almue.

Ligesom den danske Hær i 1709—1710 havde valgt den gamle danske Provins Skaane til Operationsobjekt, saaledes rettede Normændene i 1711 deres Angreb mod den gamle norske Landsdel Baahus Len. Denne 19 Mil lange og 7 Mil brede Kystprovins[1]) danner Kattegattets Østgrænse fra Svinesund til Gøtaelven. I politisk Henseende grænser den mod Nord til Norge, hvis Grænselinie skyder en 4 Mil lang Kile omkring Enningdalen ind i Baahus Len, mod Øst til de gamle svenske Provinser Dalsland og Vestergøtland, af hvilke sidst nævnte ogsaa begrænser den mod Syd.

Baahus Lens sydlige Del, Elfsyssel, kom ikke til at spille nogen Rolle i de Begivenheder, som nu skal skildres; det var den nordlige Del, Viken, i Syd begrænset af Vanddragene mellem Uddevalla og Gullholmen, der blev Skuepladsen for «Løvendalsfejden».

Viken er over alt opfyldt af lave, men stejle og usammenhængende Klipper, mellem hvilke snævre Kløfter bugter sig i alle Retninger. Kun i den østlige Del samler Klipperne sig i to nogenlunde sammenhængende Rygge, der i Retning fra Nord til Syd strækker sig paa begge Sider af de smalle, men tilsammen 4 Mil lange Bullare Søer, der adskilles af det snævre Pas Langevath. Den største Højde naar Klipperne ved Idefjord, Svinesunds 2 Mil lange sydlige Udløber, hvor «Bjørnepiken» hæver sig 600 Fod over Havfladen; herfra aftager de i Højde saa vel i sydlig

---

[1]) Se Plan 3.

som i sydvestlig Retning henimod Kysten, der har samme sønderrevne Karakter som det indre. Talrige, stejlt affaldende Odder og Næs skyder sig — overvejende i sydvestlig Retning — ud i Havet og omslutter smalle, men dybe Fjorde, der navnlig i Vikens sydlige Del skærer sig langt ind i Landet.

Sydligst ligger Koljøfjord, der mellem den store Ø Oroust og Halvøen Bokenäs fører ind til Uddevallafjord. Derefter følger i Retning mod Nord:

Gullmarsfjord, der løber mellem Halvøerne Bokenäs og Stångenäs med Lysekil, og deler sig i to Grene: Saltkälleviken mod Nordost og Färlöfbugten mod Nord;

Åbyfjord imellem Stångenäs og Sotenäs;

Bottnefjord mellem Sotenäs og Quille Herred;

Sandnäsfjord, der i sydlig Retning skærer sig ind i Tanum Herred;

Strømsvattnet, der fører forbi Strømstad og modtager Tilløb af den gennem Vette Herred løbende Vettelands Aa;

Dynekilen, der skærer sig ind i Vette Herred og mod Nord begrænses af Høgdals Näs, og endelig

Svinesund, der danner Baahus Lens nordlige Grænse og fører ind til Frederikshald Her bøjer det af mod Syd og fortsættes i den smalle Idefjord, der paa en Strækning af 2 Mil danner Vikens Østgrænse og modtager Tilløb fra Norr Bullare Sjøen.

Langs hele Vikens Kyst ligger en Skærgaard, dannet af Tusinder af større og mindre Øer, Holme og Skær, aftagende i Højde, jo mere de fjærner sig fra Fastlandet. Kun ud for Sotehufvud er Søen temmelig ren.

Under Klippekysten er Havet de fleste Steder flere Favne dybt; det har langs Viken forskellige Navne, til Dels efter de Øgrupper, det omgiver. Ud for Vette Herred kaldes det Kosterfjord, ud for Tanums Herred Hafstenssund og ud for Quille Herred Väderøfjord.

Af Søer mærkes, foruden de ofte nævnte Bullare Sjøer, Kärn Sjøen, der ud for Sydenden af disse, men $^3/_4$ Mil længere mod Øst, strækker sig henved en Mil mod Syd. Den gennemstrømmes af den fra Dalsland kommende Quistrum Elv, Vikens eneste nævneværdige Vandløb, der $^3/_4$ Mil Syd for Søen falder i Saltkälleviken. Mellem denne og Dalslands Grænse er Lenet smallest: kun 1 Mil bredt.

Den vestlige Del af Viken var skovfattig, den østlige Del mere skovrig. Bebyggelsen var meget spredt, da Jordbunden gennemgaaende var ufrugtbar. Af Købstæder fandtes kun Strømstad, der var højst ubetydelig. Vejnettet var ufuldkomment, og Vejenes Tilstand elendig. Fra Svinesund førte en Vej mod Syd tæt forbi Dynekilen og Strømsvattnet, hvor en fra Enningdalen kommende Vej stødte til; den gik nu over Vettelands Aa og fulgte indtil Tanum Kystlinien i temmelig ringe Afstand. Her optog den en fra Nafverstad ved Sødra Bullare Sjøen kommende Vej og gik derpaa i sydøstlig Retning længere ind i Landet forbi Rabalshede til Svarteborg. I Nærheden af dette Sted optog den en Vej, der fulgte Bullaresøernes vestlige Kyst. Den bøjede nu mod Syd, gik tæt forbi Saltkällen til Herresta, hvor fra den gik Øst paa til Uddevalla.

Ovennævnte Vej var den eneste, som en fra Norge kommende Hær kunde følge; den var en daarlig Operationslinie; det var næsten ugørligt at medføre svært Artilleri og Træn; Hæren maatte basere sig paa en Skærgaardsflaade, der fulgte dens Bevægelser indenskærs, og denne Galejflaade maatte yderligere sikres af søgaaende Skibe, der kunde beskytte den mod Gøteborg Eskadrens smaa Orlogsskibe og store Fregatter. I det hele frembød Vikens vilde, sønderrevne Klippeland, hvor man, som Burenskiøld siger, kun kan angribe med 4 Mands Front[1]), lidet gunstige Betingelser for en større Hærstyrkes Operationer. Bevægelsesfriheden var stærkt begrænset, Vejene slette og Forplejnings- og Indkvarteringsforholdene yderlig vanskelige. Angriber og Forsvarer var i Grunden lige uheldig stillede; fra den norske Grænse og lige til Uddevalla fandtes ikke en eneste god Forsvarsstilling; det tilsyneladende stærke Pas ved Quistrum Bro har Gang efter Gang vist sig umuligt at forsvare. Paa den anden Side kunde en Nord fra kommende Angriber kun holde sig, hvis han trygt kunde stole paa sit Herredømme til Søs.

Skønt Baahus Len i mere end et halvt Aarhundrede havde hørt til Sverig, nærede mange af Indbyggerne endnu norske Sympatier. De norske Partigængere fandt ofte Støtte hos Befolkningen, der ogsaa under Felttoget ydede den norske Hær Bistand. Et drastisk Udtryk finder Stemningen i de Ord, som Løvendal

---

[1]) Burensk. til Raadet $^{23}/_{8}$ 11.

tillægger de svenske Embedsmænd, der forgæves opfordrede Bønderne til at forlade Hus og Hjem, naar den norske Hær nærmede sig: «Gaa Fanden i Vold til Jer Bro'r, Normanden». Ogsaa Præsteskabet var gennemgaaende norsk sindet[1]).

I det norske Hovedkvarter var man ved Løvendals Ankomst nøje bekendt med Forholdene i Baahus Len. Man vidste, hvilke Tropper Burenskiöld raadede over, og hvilke han i fornødent Fald kunde vente at faa stillet til Raadighed; man vidste ogsaa, hvorledes Stridskræfterne var fordelte, og havde et bestemt Indtryk af, at man vilde faa at gøre med et overlegent Rytteri og et underlegent Fodfolk[2]). Svenskerne havde ikke vist offensive Tendenser; dog havde Gøteborg Eskadren gentagne Gange foruroliget Kysten. I Maj havde en Skærbaad og nogle Chaluper gjort Landgang paa Hvaløerne og bortført nogle Fiskere, hvad der havde foranlediget Kaptajn Paulsens oven for omtalte Expedition til Viken. Nogle Fyrrører fra Frederikssten havde fordrevet Svenskerne, men ikke kunnet fratage dem deres Bytte. I Begyndelsen af Juni fandt en højst ubetydelig Affære Sted mellem svenske og norske Skærbaade, og sidst paa Maaneden gæstede 3 Brigantiner og 3 Galejer den norske Sydostkyst[3]), ellers forholdt Gøteborg Eskadren sig temmelig rolig; Hovedflaaden lagde Beslag paa alt disponibelt Mandskab og paa de til Stede værende Pengemidler; den danske Søstyrke i Kattegat var ogsaa voxet stærkt; den kunde nok holde de større svenske Skibe i Skak, men formaaede ikke at rense Søen for de talløse Kapere, der som «næsvise og sultne Jagthunde» omsværmede de danske og norske Konvojer[4]).

---

[1]) Løvendals Relat.: $^{27}/_{8}$ (Dsk. Kgrs. Hist. 257.); Burensk. til Raadet $^{9}/_{9}$ 11. En udførlig Beskrivelse af Tilstanden i hele Baahus Len findes i Stenbocks Rapport til Senatet af $^{30}/_{7}$ 11. (Koncept i Linköping Stiftsbibliotek.)

[2]) Hausmann til Overkrskr. $^{9}/_{6}$; Lützow til samme $^{3}/_{6}$; Kom. i Fr.sten Oblt. Brun til samme $^{1}/_{7}$.

[3]) Brun til Overkrskr. $^{10}/_{6}$, $^{24}/_{6}$; Hausmann til samme $^{20}/_{6}$ 11.

[4]) Th. Sehested: Adm. C. T. Sehesteds Saga S. 70.

Efter Sehesteds Ankomst til Norge var de Danske Herrer i Kattegat, og da Løvendal den 7de Juli samlede sine Underførere til et Krigsraad, var de alle paa det rene med, at man var overlegen til Søs, og enige om at udnytte denne Overlegenhed. Marstrand burde angribes, Eskadren indesluttes og Kysten alarmeres. Mindre Enighed var der om Hærens Anvendelse; Hausmann holdt paa en energisk Offensiv; men de andre manede til Forsigtighed: man burde enten forholde sig rent defensivt eller kun rykke et kort Stykke ind i Sverig; man maatte jo erindre, at den danske Hovedhær stod Syd for Østersøen, Skaane var ikke udsat for Angreb, saa at de der staaende Tropper kunde sendes op til den norske Grænse. Men Løvendal saa stort paa Sagerne og paaviste, at den rene Defensiv var i højeste Grad skadelig: Norge var slet ikke i Stand til at modtage et Angreb, Fæstningerne var i daarlig Stand, og man vilde bortødsle en Masse Penge paa en uvirksom Hær og Flaade. «Krig føres for at gøre Fjenden Afbræk»; ved at forholde sig uvirksom fraskrev man sig enhver Indflydelse paa Krigsførelsen. Løvendal resolverede derefter, uden at gaa ind paa Enkeltheder, at han vilde gaa angrebsvis til Værks til Lands og til Søs. Han udtalte, at han vidste, at det kneb med Penge, Proviant og meget andet, men han og hans Officerer vilde nøjes med Salt og Brød, lade det meste af Bagagen blive hjemme og efterligne Fjenden i Nøjsomhed[1]). Og dette var ikke tomme Ord; ligesom sin Fader var Løvendal en Levemand, der satte Pris paa et overdaadigt Levnet, men ligesom Gyldenløve kunde han dele den simple Soldats Kaar og bære Savn, som om det var den naturligste Sag af Verden.

Den 1ste Juni ankom Burenskiøld til Gøteborg og gik strax i Lag med at undersøge Forholdene. Hans Rekognosceringer gav det Resultat, at der mellem den norske Grænse og Uddevalla ikke fandtes en eneste Stilling, der kunde holdes mod en til Søs overlegen Modstander; skulde han derfor gøre energisk Modstand, maatte han kunne paaregne kraftig Støtte af Gøteborg Eskadren.

---

[1]) Krigsraad 7/7, Løvendals Mem.

Midt i Juni var han færdig og havde den Gang samlet en Del Oplysninger om Forholdene paa norsk Side. Han vidste, at en større Hærstyrke var samlet nær Norges Sydostgrænse, og at der var kommen en Del Orlogsskibe derop; han havde faaet det Indtryk, at Normændene pønsede paa Angreb, men antog ikke en Overgang over Svinesund for nær forestaaende; større Bekymring nærede han for et Indfald fra Enningdalen, skønt han godt vidste, at de derfra kommende Veje ikke var passable for Artilleri[1]). Den 8de Juni sendte han Raadet en lang Række Forespørgsler, men først den 18de Juli indløb der Svar[2]), som gik ud paa, at han skulde sammendrage sine Tropper, at han kunde gøre Regning paa Elfsborgs Infanteriregiment og Vestgøta Ryttere, at Skaraborgs Regiment og Bergsbataillonen skulde besætte Fæstningerne tillige med de Soldater af andre Afdelinger, der for Tiden var i Lenet; han kunde disponere over «Jægeristaten» i Vestgøtland og over den væbnede Almue; han skulde korrespondere med Stenbock om at faa Sødermanlands Regiment og Ståndsdragonerne opsendte fra Skaane, og med Admiral Siöblad om Eskadrens Optræden. Om fornødent kunde han henvende sig til Wachtmeister, da denne vilde drage alt Mandskab fra Gøteborg til sig.

Da det trak saa længe ud med Raadets Svar, maatte Burenskiöld begynde paa egen Haand; han koncentrerede sin lille Styrke og sendte Siöblad c. 450 Md.[3]); han indledede Forhandlinger med Stenbock om at faa Tropper sendt op; men saa længe han ikke havde faaet Forholdsordre fra Senatet, kunde han intet foretage. Han vidste, at Enkedronningens Livregiment, Vestgøta Ryttere og Elfsborgs Regiment skulde til Pommern[4]) og turde derfor ikke indkalde dem, saa meget mindre som Kasser og Magasiner var tomme; han bad indtrængende om at Skaraborgs «Gärd» (Proviantskat) maatte blive sendt til Baahus Len i Stedet for til Skaane[5]). Stenbock gav Sødermanlands Regiment og 1000 Ryttere Ordre til at holde sig marchefærdige og rejste selv den 20de Juli til Baahus Len for at se paa Forholdene; han havde tænkt at

---

[1]) Burenskiöld til Raadet $^{22}/_{5}$, $^{25}/_{5}$, $^{7}/_{6}$ 11 (Acta hist.).

[2]) Samme til samme $^{29}/_{5}$ med Raadets Paategning af $^{4}/_{7}$, ankommen $^{8}/_{7}$ sv. St.

[3]) Burensk. til Raadet $^{7}/_{6}$ 11.

[4]) Jfr. Side 224.

[5]) Burensk. til Raadet $^{28}/_{6}$, $^{2}/_{7}$, $^{10}/_{7}$ 11.

blive deroppe, men da han fik Underretning om, at Senatet ikke ønskede hans Nærværelse, rejste han tilbage til Malmø efter først at have rekognosceret Lenet grundigt fra Gøta Elv til Svinesund[1]). Han vilde lægge hele Vægten paa Forsvaret af de faste Punkter, særlig af Gøteborg, og raadede til at anvende den Styrke, der ikke bruges som Besætningstropper, til at forsvare Adgangene til Hovedfæstningen. I de 4 Fæstninger: Baahus, Marstrand, Elfsborg og Gøteborg laa der i alt 1200 Md., akkurat Tredjedelen af hvad der behøvedes, desuden havde Uddevalla Skansen en Besætning paa 20 Md.

Burenskiöld besluttede at indskrænke sig til den rene Defensiv og at opgive Forsvaret af Viken. I Slutningen af Juli havde han faaet tilforladelig Underretning om Fjendens Land- og Søstyrke; han var meget ængstelig for sin venstre Flanke, frygtede en Landgang mellem Gøteborg og Varberg og sendte Landshøvdingen i Halland foruroligende Meddelelser[2]). Den 8de August var Burenskiöld i Uddevalla; Siöblad havde erklæret sig ude af Stand til at hjælpe; derimod vilde Mörner, hvis Løvendal faldt ind i Baahus Len, fra Vermland gøre et Stød ind over den norske Grænse[3]).

Mærkværdigvis havde den danske Regering ikke Øjet aabent for Nødvendigheden af at hævde Herredømmet i Kattegat, hvis et Indfald fra Norge skulde faa Betydning for Krigsførelsen i det hele. Allerede den 17de Juli blev der udstedt Ordre til Løvendal og Sehested om at sende «Fyn», «Island», «Lossen», «Ørnen», «Andrikken» og de 2 Galioter ned til Hovedflaaden[4]). Løvendal modtog denne Ordre omkring den 25de og blev meget betænkelig ved at se sin Søstyrke reduceret, saa meget mere som Skibene fra Glückstadt endnu ikke var ankomne; han opgav dog ikke Planen om at foretage noget alvorligt mod Gøteborg og sendte 4de August en Ordre til Sehested om med de tilbageblivende Skibe at lægge sig udenfor denne Fæstning[5]). Admiralen havde imidlertid den 1ste August faaet en ny Ordre fra Admiralitetet, der gik

[1]) Stenb. til Def.kom. $^{6}/_{7}$; sammes Rapport Malmø $^{30}/_{7}$ (Linköping).

[2]) Burensk. til Raadet $^{10}/_{7}$; hermed følger som Bilag et paa den danske Postjagt fundet Brev fra «Engelen»s Chef, Kapt. S. Heyer, med detaillerede Oplysninger om den danske Eskadre, som supplerer en Spionefterretning af $^{23}/_{6}$ (n. St.).

[3]) Raadet til Mörner $^{7}/_{7}$; Mörner til Raadet $^{18}/_{7}$ 11 (sv. St.).

[4]) Kgl. udf. Exp. $^{17}/_{7}$ 1462 f.

[5]) Løvendals Mem. Udtal. i Krigsraad $^{7}/_{8}$ 11.

ud paa, at han selv med 4 Orlogsskibe skulde støde til Hovedflaaden, «Fyn» og «Island» var paa dette Tidspunkt endnu ikke afsendte, og førstnævnte Skib kom over Hovedet ikke bort. Sehested var den Gang i rum Sø, optagen af Smaakampe med de svenske Kapere, der «kan fly en fattig Karls Hoved saa meget at bestille, han knap ved, hvor han er vendt». Han havde nylig 3 Mil Nord for Skagen haft et Sammenstød med en engelsk Konvoj, hvis Kommandør han havde tvunget til at tillade en Visitering, skønt han var «noget stræng i Førstningen, sigende, der var ingen svenske under hans Konvoj». Det viste sig da, at 10 store svenske Skibe havde søgt Beskyttelse under engelsk Flag, og de blev strax gjorte til Prise. Det var i øvrigt samme Konvoj, af hvilken Kaptajn J. Juul paa «Slesvig» udskar et Skib, der manglede Nationalitetspas. I det hele havde Sehesteds Nærværelse sat Fart i den danske Søstyrke i Kattegat; baade Orlogsskibene og de mindre Skibe, til hvilke Kaperne Ulven og Ræven havde sluttet sig, var i travl Virksomhed med at opbringe svenske Skibe og Kystfartøjer. Ordren om at sejle hjem berørte Admiralen paa det pinligste. «Gud forlade Svensken, som ved hans listige og falske Tidender om hans Transport, som jeg er forsikret om ej kan ske i en Maaned endnu, har hindret Hs. E. Hr. Baron Løvendal og mig at gøre ham den Skade, han aldrig kunde hindret os, og kunde næst Guds Hjælp bleven D. Ms. Riger og Lande til største Fordel»[1]).

Den 4de August kom Sehested til Københavns Red med Orlogsskibene Havfruen, Island, Tumleren og Sværdfisken, Fregatterne Ørnen og Lossen, 10 svenske Priser og en Del Skærbaade. De tagne Skibe blev i November kondemnerede og for Størstedelen anvendte som Lastdragere; Ladningerne blev solgte til Fordel for Flaadens Reparation, og Sehested fik ingen Prisepenge. Med Eskadren fulgte 900 norske Matroser. Den nye norske Fregat Søridderen, der under Kaptajn Søren Hansen Lange fulgte med ned til København, gik tilbage til Norge med Konvoj. Sehesteds Tilbagekaldelse var motiveret ved Rygterne om, at en stor svensk Flaade skulde overføre en betydelig Troppestyrke til Pommern; men den danske Regering burde have haft saa megen Kendskab til Forholdene i Sverig, at den vidste, at de svenske Søudrustninger var

[1]) Sehesteds Brev af $^{4}/_{8}$; Th. Sehested, anf. Værk, S. 70 f.

langt tilbage[1]), og at de kampdygtige Afdelingers Antal var stærkt begrænset, ligesom den ogsaa burde have indsét, at en kraftig «Diversion» fra den norske Grænse vilde binde mange svenske Regimenter; men kraftig kunde den kun blive, naar den blev støttet fra Søsiden. Den danske Hovedflaade, som den 13de Juli var løben ud i Østersøen, vilde i lange Tider kunne holde den udrustede Del af den svenske Søstyrke Stangen.

Først den 7de August fik Løvendal Meddelelse om, at Sehested var kaldt til Hovedflaaden. Han sammenkaldte samme Dag et Krigsraad i sit Hovedkvarter, Nygaard ved Frederiksstad, og meddelte de forsamlede højere Officerer den fortrædelige Nyhed. Et Held i Uheldet var det, at det norske Belejringsartilleri først den 7de August kom til Frederiksstad; var det ankommen til den fastsatte Tid, havde det nu været ved Sehesteds Eskadre og vilde have været ilde stedt, naar Orlogsskibene gik bort. Planerne mod Gøteborg og Marstrand maatte nu opgives; det var i det hele vanskeligt at foretage noget som helst, da de tilbageværende Skibe var stærkt spredte. De Forslag, Løvendal forelagde Krigsraadet, var følgende: enten strax at rykke ind i Fjendens Land og blive staaende der saa længe som muligt, eller at indskrænke sig til at alarmere og opsætte Indrykningen, til Resten af Eskadren var samlet. Hvis man sendte Tropperne hjem, kunde den gode Aand, der nu besjælede dem, let fordunste, man burde højest sende Dragonerne hjem en Ugestid og lade Fodfolket kampere saa længe. Kun den djærve Hausmann og Lützow, hvem Løvendal satte meget højt, holdt paa strax at angribe; de øvrige Underførere fraraadede et Angreb eller vilde kun tilraade det, naar Flaaden kunde medvirke. «Da ikke 2 Vota stemte overens», fattede Løvendal den 12te August sin Beslutning «i Guds Navn». Den gik ud paa at lade 4 Kompagnier Dragoner og 1 Bataillon af Smaalenske Regiment gaa hjem i Lægderne, efterlade det svære Artilleri i Frederiksstad og lade 8 Kompagnier Dragoner[2]) og 12 Batailloner i 3 Kolonner bryde ind i Fjendens Land for at samles ved Blomsholm, 1¾ Mil Syd for Svinesund. Paa Skærgaards-

[1]) Jfr. Side 221 ff.

[2]) Af «Hovedbog for den norske Militie 1711» synes det at fremgaa, at 6 Komp. af Kruses og 6 Komp. af Øtkens Rgt. har deltaget i Felttoget, men Frederikstens Regnskab opfører i Tiden omkring 20de Aug. kun 2 Komp. Øtken og 5 Kruse, medens Frederiksstad har 1 Komp. Øtken; der har saaledes vistnok kun været 8 Komp. med i Felttoget.

flaaden: 5 Galejer, 4 Brigantiner og 4 Skærbaade, støttede af 3 Fregatter, vilde han indskibe 1000 Md., der skulde alarmere Fjenden i Flanke og Ryg, medens de større Krigsskibe dækkede baade dem, Proviant- og Artilleriskibene. Løvendal følte sig overbevist om, at denne Plan var vel skikket til at fremkalde Usikkerhed hos Fjenden og til at hindre eller forhale den paatænkte Expedition til Pommern[1]).

Omkring den 20de August var den i det Søndenfjældske staaende Hærstyrke fordelt paa følgende Maade[2]):

Hovedhæren omkring Frederikshald.

Rytteri[3]).

5 Komp. Kruses Rgt.
3 » Øtkens »

Fodfolk.

8 Komp. Cicignons hvervede Rgt.
5 » Agershusiske nat. »
6 » Smaalenske » »
10 » Bergenhusiske » »
4 » Vesterlenske » »
4 » 2det Trondhjemske » »
1½ » Fyrrører og Skiløbere.

Indskibet paa Galejerne.

8 Komp. Cicignons hvervede Rgt.
2 » Bergenhusiske nat. »
1 Detachement Artilleri.

Ved Berg.

3 Komp. Oplandske nat Rgt.

I alt kunde der til Indrykningen i Baahus Len disponeres over 8 Komp. Dragoner, 48½ Komp. Fodfolk og Fyrrører samt et Detachement Artilleri, idet de 3 Oplandske Kompagnier foreløbig skulde danne en Slags Repli ved Grænsen. Styrken kan ikke nøje opgives. Kompagnierne var af meget forskellig Størrelse, de hvervede talte 100, de nationale c. 110, Reservekompag-

---

[1]) Løvendals Mem. 12/8 11.

[2]) Der foreligger ingen Ordre de Bataille. Fordelingen er opgjort efter Fæstningsregnskaberne og efter Proviantforvalternes Regnskaber, alle i det norske Rigsark.

[3]) Jfr. Side 243, Note 2.

nierne over 200 Md. Man fejler næppe meget, naar man sætter Gennemsnitsstyrken til 130 Md. Operationshæren har saaledes talt:

c. 1000 Dragoner,
c. 6000 Infanterister,
c. 100 Artillerister.

I alt omtrent 7000 Kombattanter[1]).

Korpset ved Basmo.

Rytteri.

1 Komp. Øtkens Dragoner.

Fodfolk.

1 Komp. Agershusiske nat. Rgt.
2 » Bergenhusiske » »
3 » Vesterlenske » »

I alt c. 120 Dragoner og c. 780 Infanterister.

Korpset ved Kongsvinger.

Rytteri.

2 Komp. Nordenfjældske Dragoner.

Fodfolk.

4 Komp. Agershusiske nat. Rgt.
9 » Oplandske » »[2]).

I alt c. 250 Dragoner og c. 1700 Infanterister.

I Garnisonerne efterlodes følgende Tropper, hovedsagelig af Reserven:

Paa Frederikssten.

2 Komp. Smaalenske nat. Rgt.
1 » Vesterlenske » »

I Frederiksstad.

1 Komp. Smaalenske nat. Rgt.
3 » Vesterlenske » »
2 » 2det Trondhjemske » »

I Laurvig.

1 Komp. Smaalenske nat. Rgt.

Paa Agershus.

2 Komp. Agershusiske nat. Rgt.

---

[1]) Jfr. Hausmann til Overkrskr. 31/8 11.
[2]) Heraf 1 Komp. delvis paa Christiansfjæld.

I Christianssand.

2 Komp. Vesterlenske nat. Rgt.

I Lægderne.

3 Komp. Smaalenske nat. Rgt.
1 » Kruses Dragonrgt.
3 » Øtkens »

Den Del af Hovedflaaden, der efter Sehesteds Tilbagekaldelse forblev i de norske Farvande, bestod af følgende Skibe:

Orlogsskibet	Fyn,
»	Engelen,
»	Slesvig,
»	Gyldenløve,
»	Neptunus,
»	Ditmarsken.
Fregatten	Postillon.
Snaven	Flyvende Dragon,
»	Pak an,
»	Andrikken,
»	Mynden,
»	Snarensvend.
Bombardergalioten	Citronen,
»	Pommeransen.
Branderen	Engelen Rafael,
»	Ravnen.

Disse Skibe var imidlertid meget spredte. Den 3dje August laa Kommandør Knoff ved Fladstrand med «Fyn», «Engelen», «Neptunus», «Slesvig», «Postillon» og Bombardergalioterne, medens «Gyldenløve» og «Mynden» var med Konvoj i England; den 15de kom Knoff til Staværn med en Konvoj paa 50 Skibe; Rejsen havde været haard; «Slesvig» og begge Bombardergalioterne var bleven læk. Under Opholdet paa Fladstrands Red havde man faaet Øje paa nogle svenske Krigsskibe, som «Neptunus» og «Slesvig» forgæves havde søgt at opsejle. Den 16de August blev Knoff kaldet til Løvendal ved Frederikshald for at forhandle med ham om «Diversionen»; den 19de kom han tilbage, og den 24de afsejlede han til Gullholmen i Viken med «Fyn», «Neptunus», «Ditmarsken», «Andrikken», «Pak an» og en Brander; til «Slesvig» og «Flyvende Dragon», der var bleven sendte til Jylland efter en ny Konvoj, blev der efterladt Ordre om at gaa til Gullholmen efter Tilbagekomsten, medens «Engelen» og «Postillon» skulde gaa til

England med Konvoj; Løjtnant P. Wessel blev sendt til Løvendal for at faa hans Approbation paa Konvojen til England[1]).

Paa svensk Side havde man i det hele rigtige Efterretninger om Fjenden. Man vidste, at en Styrke paa 7—8000 Md. stod omkring Frederikshald, og at en Del Fartøjer med Tropper og Proviant om Bord laa ved Frederiksstad. Man ventede, at det norske Rytteri og en Del af Fodfolket vilde gaa gennem Enningdalen over Berby Bro; derimod troede man ikke ret paa en Overgang over Svinesund, men frygtede meget for et Angreb fra Søsiden. Da Admiral Siöblad havde erklæret, at han intet kunde gøre, besluttede Burenskiöld at gaa til Uddevalla og dér afvente Forstærkning[2]). Den 21de August var Styrken saaledes fordelt[3]):

Ved Grænsen.....	Baahus Lens Dragoner[4]).		
— Svarteborg.....	2	Komp.	Enkedr. Livrgt.
— Saltkällan.....	1	»	» »
— Herresta.....	1	»	» »
— —	5	»	Vestgøta Dals Rgt.

Den 19de August fik Brigadér Cicignon Ordre til at indskibe 8 Kompagnier af sit eget og 2 af Bergenhusiske Regiment for sammen med Proviant- og Artilleriskibene at gaa til Hafstenssund[5]).

Hovedstyrken under Generalløjtnant Hausmann fik den 20de om Aftenen Ordre til at afmarchere til Svinesund, hvor Overgangen skulde ske ved Hjælp af en Aaret forud bygget Flydebro, der i Nattens Løb slæbtes ned fra Frederikshald. En mindre Styrke under Generalmajor Lützow skulde fra Id passere Idefjorden i Baade og Pramme.

---

[1]) Knoffs Rapp. 6/9 11.

[2]) Siöblad til Burensk. 5/8; Ob. Th. Bielke til samme 5/8; Burensk. til Raadet 9/8 11.

[3]) Burensk. til Raadet 11/8 11.

[4]) Det synes, som om 2 Kompagnier har staaet i Bullarens Herred. Jfr. Th. Europ. XIX. S. 769 f. og Side 248.

[5]) Egentl. Relat. af Christiania Postkont. 23/8 11. Jfr. Pl. 3.

Den 21de om Morgenen tog Overgangen sin Begyndelse og fuldførtes i Dagens Løb uden Modstand, hvorefter Marchen blev fortsat til Dynekilen. Major H. A. Stockmann af Kruses Regiment, der førte Fortroppen, stødte paa et Par svenske Dragonkompagnier, der afgav en virkningsløs Salve og gik tilbage til Vettelands Bro[1]).

Den 22de kom Løvendal til Hæren; han havde haabet, at Cicignon den 21de var naaet frem til Hafstenssund, og at han kunde landsætte nogle Kompagnier for at spærre Svenskerne Tilbagevejen; men Modvind havde sinket Brigaderen, og da Hæren den 22de kom til Vettelands Bro, fandt den Broen brændt, og Stillingen ved Aaen forladt af de svenske Dragoner[2]). Normændene blev nu staaende her et Par Dage, men da der den 24de indløb Efterretning om, at Svenskerne havde standset Tilbagegangen ved Tanum, og at 4 Kompagnier af Enkedronningens Livregiment var rykkede Dragonerne til Undsætning, blev Brigader Budde hen paa Eftermiddagen med 400 Dragoner af Kruses Regiment og 3 Batailloner sendt til Passet Herrebro mellem Vik og Tanum med Ordre til at sætte sig fast der. Han kom tidsnok til at se et svensk Parti ødelægge Broen og trække sig tilbage[3]).

Den 25de August blev Broen istandsat, og Hæren marcherede til Tanum, hvor der blev slaaet Lejr. Fra Svarteborg indløb Melding om, at Svenskerne havde overnattet her, men at de var gaaede tilbage til Quistrum, da det ovenfor omtalte Parti havde meldt, at Normændene rykkede frem[4]). Løvendal ønskede strax at forfølge, men da Brødbeholdningen var ved at slippe op, og der indløb Melding om, at Proviantfartøjerne nu laa ved Hafstenssund, besluttede han at blive staaende ved Tanum den 26de over og at sende Generalmajor Sehested med 400 Dragoner og 3 Batailloner forud. Sehesteds Tropper fik det Brød, som endnu var i Behold, og gik til Rabalshede. Der indløb Melding om, at de svenske Posteringer, der havde staaet i Nafverstad og Krokstad, over Svarteborg var gaaede tilbage til Quistrum, og at Burenskiöld samlede sin Styrke ved Herresta, Vest for Uddevalla[5]).

---

[1]) Burensk. til Raadet $^{11}/_{8}$; Løvendals Mem. $^{23}/_{8}$ 11.

[2]) Løvendals Mem. $^{23}/_{8}$ 11.

[3]) Løvendals Relat. $^{24}/_{8}$ (Dsk. Kongers Hist. 257).

[4]) do. $^{25}/_{8}$ 11.

[5]) do. $^{26}/_{8}$ 11.

Disse Meldinger var rigtige[1]), og Løvendal besluttede nu at rykke mod Uddevalla. Galejflaaden fik Ordre til med første gunstige Vind at løbe Nord om Oroust til Indløbet af Byfjorden, ved hvis Bund Staden ligger, medens Hæren, efter at have forsynet sig med Brød for 8 Dage, Nord fra nærmede sig den svenske Stilling. Løvendal formodede, at Svenskerne uden Modstand vilde gaa tilbage i Retning af Baahus, og det var hans Agt at fortsætte Forfølgningen. Oberstløjtnant F. Genschaw af Smaalenske Regiment blev sendt til Nafverstad med 80 Fyrrører og 20 Dragoner; han skulde samle et Par Hundrede Mand af den «Smaalenske Grænsebataillon»[2]), gøre et Indfald i Dalsland og udskrive Kontributioner[3]).

Den 27de August naaede Hæren Svarteborg, hvor den overnattede. Sehesteds Avantgarde, forstærket med 120 Fyrrører, gik forud og naaede om Natten til Quistrum Bro. Fyrrørerne passerede Elven ovenfor Passet og lagde sig i Baghold paa Uddevalla Vejen, men gav for tidlig Ild paa den tilbagevendende svenske Postering, der slap bort med Tabet af en eneste Mand[4]). Den 28de naaede Hæren til Quistrum og slog Lejr. Fra Cicignon kom Melding om, at han uantastet havde passeret Sotehufvud og vilde gaa Fjenden i Ryggen. Han fik Ordre til, naar han den 30te var naaet til Brattøen ved Byfjordens Munding, at skyde dansk Løsen, som Løvendal vilde besvare fra Herresta, hvor han til den Tid haabede at være ankommen[5]).

Løvendal naaede den 29de Herresta og slog Lejr med Rytteriet i Midten, Fodfolket paa Fløjene; men Galejerne kom ikke, og det var svensk, ikke dansk Løsen, man fik at høre. Den 29de var Schoutbynacht Nyebuhr og Brigadér Cicignon med 6 Galejer og 10 Skærbaade komne til Lysekil, hvor Knoff et Par Dage havde ligget med sin Eskadre, og hvorfra han havde sendt «Andrikken» og «Pak an» paa Rekognoscering mod Marstrand[6]). Den norske Flotille løb strax ind i Koljø Fjord, men kom næste Dag tilbage til Lysekil, da Svenskerne var komne den i Forkøbet. Med et Par Fregatter, 3 Galejer, 8 Skærbaade og 10—12 andre

---

[1]) Burensk. til Raadet 16/8 11.
[2]) Formodentlig af de hjemsendte Kompagnier
[3]) Løv. Relat. 26/8, 27/8 11.
[4]) do. 27/8 11.
[5]) do. 28/8 11.
[6]) Knoffs Rapp. 6/9 11.

Fartøjer var de sejlede Øst om Oroust og havde nu lagt sig ved Brattøen. Herom fik Løvendal Melding, ligesom han ogsaa fik Efterretning om, at Burenskiöld havde faaet betydelige Forstærkninger, og at han havde forstærket sin Stilling med Forhug og andre feltfortifikatoriske Arbejder[1]).

Efterretningerne var paalidelige nok; i Dagene 27de—29de August var der indtruffet en Del Tropper i Uddevalla, saa at Burenskiöld nu raadede over følgende Styrke:

Rytteri og Dragoner.

Enkedronningens Livregiment	c. 1000 Md.
Vestgøta Ryttere	c. 900 —
Uplands Fyr- og Femmänninger	c. 150 —
Baahuslens Dragoner / Ståndsdragoner	c. 1000 —

Fodfolk.

Sødermanlands Regiment	c. 620 Md.
Elfsborgs »	c. 830 —
Vestgøta Dals »	c. 840 —

I alt c. 3050 Ryttere og Dragoner, c. 2300 Infanterister, foruden en Del Rekrutter og bevæbnede Bønder.

Burenskiöld følte sig dog ikke stærk nok til at gaa angrebsvis til Værks; hans Rytteri var ganske vist det fjendtlige langt overlegent, men i det bjærgfulde Terræn var denne Vaabenart kun til ringe Nytte. Han vilde oppebie Uplands Fyr- og Femmänninger til Fods og det øvrige Fodfolk, der kunde ventes fra Skaane, og saa angribe Normændene, hvis de ikke forinden angreb ham[2]).

Normændene angreb imidlertid ikke. Den 30te August efter endt Gudstjeneste holdt Løvendal Krigsraad. Han gjorde gældende, at et Angreb paa det befæstede Uddevalla var farligt og, hvad værre var, unyttigt, da Fjendens Retræte var fri. Stillingen paa Herresta Hede var uheldig; den norske Flotille, der skulde dække højre Fløj, kunde ikke komme ind i Fjorden, man vilde af den Grund komme til at mangle Brød; man var heller ikke

[1]) Løv. Relat. $^{29}/_{8}$ 11. Efter Burensk. Indb. til Raadet af $^{9}/_{9}$ bestod den tilstedeværende svenske Flotille af 2 Brigantiner, 3 Galejer, 2 Galioter og 4 Skærbaade, alt under Kommandør Knape.

[2]) Burensk. til Raadet 17de, 20de, 24de Aug.

tryg for en Diversion fra Dalsland. Han ansaa det derfor for at være rigtigst at gaa tilbage til Quistrum og sætte sig fast dér. Alle Generaler og Brigaderer paa Hausmann nær sluttede sig til ham, Lejren blev afbrudt og Tilbagetoget tiltraadt. Om Aftenen stod Hæren med højre Fløj ved Saltkällan, venstre ved Quistrum Bro. Elven og Fjorden havde Hæren i Ryggen[1]).

Den 1ste September sejlede Løvendal paa en Jagt til Lysekil for at konferere med Knoff og de andre Skibschefer. De meddelte ham, at «Fyn»s Stormast ikke duede, at «Neptunus» og «Ditmarsken» ikke var egnede for Farvandene, og at «Slesvig» var forsvunden. De bad om at maatte krydse eller gaa til Norge og forklarede, at de ikke kunde dække Galejerne, som, naar de passerede Sotehufvud, var udsatte for Gøteborgernes Angreb. Løvendal befalede dem at blive liggende til nærmere Ordre[2]). «Andrikken» og «Pak an» var komne tilbage til Eskadren; først nævnte havde gjort et Kryds til Fladstrand og meldte, at «Postillon» havde søgt Ly i Tømmersund for Storm[3]). Den 2den September kom Løvendal tilbage til Hæren, ledsaget af Transportfartøjerne; næste Dag blev 8 Haubitser, nogle smaa Morterer og 10 Feltkanoner udskibede. Til Fjenden saa man ikke stort; Løvendal rekognoscerede med 400 Dragoner og 1000 Musketerer den svenske Forpoststilling, uden at det kom til Kamp; derimod leverede Fyrrørerne den 3dje de svenske Dragoner en lille Fægtning og nedlagde og saarede nogle faa Heste og Folk[4]).

Den 4de September kom de udlossede Fartøjer tilbage til Lysekil, og Dagen efter sejlede hele Galejflotillen, konvojeret af Krigsskibene, til Hafstenssund; hvor den blev liggende, medens Knoff løb op i Koster Fjord[5]).

Den 3de gik Løvendal bag Quistrum Elv, men den 7de lod han 3 Batailloner gaa over paa Elvens venstre Bred, nærmest for at indbilde Fjenden, at han havde sat sig fast for længere Tid[6]).

Burenskiöld var fulgt efter den norske Hær, men kun til Herresta Hede. Herfra rettede han en indtrængende Bøn til Raadet

---

[1]) Løv. Rel. 30/8–11.
[2]) Løv. Mem. 1/9 11.
[3]) Knoffs Rapp. 6/9 11.
[4]) Løv. Mem. 2den og 3dje Sept. 11.
[5]) Knoffs Rapp. 6/9 11.
[6]) Løv. Mem. 4de, 5te, 6te Sept. 11.

om Forstærkning. Han manglede «Generaler og Adjutanter, snart sagt alt muligt»[1]). Næppe var Skrivelsen afsendt, før der indløb Meddelelse fra Raadet om, at det havde beordret Jønköping Regiment fra Smaaland og henved 1900 Md. Fodfolk fra Skaane til hans Bistand. Idet Generalen takkede for den lovede Hjælp, henledede han Raadets Opmærksomhed paa Regimenternes daarlige Tilstand og udtalte, at han ikke var stærk nok til at angribe, men at Situationen vilde blive betydelig forbedret, hvis Generalløjtnant Mörner maatte blive beordret til gennem Dalsland at rette et Angreb mod Normændenes venstre Flanke[2]).

Mörner, der førte Kommandoen i Vermland[3]), var i Løbet af August Maaned 3 Gange fra Eda trængt frem til Glommen. Generalmajor Følckersam, der med c. 2000 regulære Soldater stod omkring Kongsvinger, havde hver Gang unddraget sig Kamp med den betydelig underlegne Fjende, der grundig udfuragerede Egnen. Denne Uvirksomhed paadrog den norske Generalmajor en drøj Irettesættelse fra Løvendal, men han blev derved ikke mere foretagsom[4]).

Den 8de September gav Raadet Mörner Ordre til at efterlade den nødvendige Grænsevagt og med Resten af sine Tropper marchere til Dalsland for derfra at operere ind i Baahus Len. Den 12te indberettede han, at han vilde efterlade den bevæbnede Almue og 4 regulære Kompagnier ved Grænsen og afmarchere med Resten[5]). Men inden Marchen blev tiltraadt, havde Løvendal forladt Stillingen ved Quistrum og derved unddraget sig Virkningen af et Angreb fra Dalsland.

Løvendals ovenfor omtalte Fremstød over Elven havde imponeret Fjenden, der troede, at hele Hæren vilde følge efter; den blev efterfulgt af en Furagering, men dens Hovedøjemed var at maskere Tilbagetoget. Den 8de September blev alt Artilleriet paa 4 Feltkanoner nær sendt forud, og Dagen efter blev Lejren afbrudt. Her, som overalt under Felttoget havde Normændenes Sikringstjeneste været særdeles god; Svenskerne havde kun faaet ufuldstændige Efterretninger. En Skærbaad, som den 8de kom

---

[1]) Burensk. til Raadet $^{23}/_{8}$ 11.

[2]) Samme til samme. $^{24}/_{8}$ 11.

[3]) Jfr. Side 235.

[4]) Mörner til Raadet $^{19}/_{8}$, $^{24}/_{8}$; Løv. Rel. $^{31}/_{8}$ 11.

[5]) Mörner til Raadet $^{2}/_{9}$ 11.

til Saltkällan for at rekognoscere, blev angrebet af et Detachement Fyrrører, der nedlagde en Officer og 12—13 Md.[1]). Som Repressalier for Mörners Udpresninger blev Adelsgaardene udfuragerede, og der blev paalagt Åbygård, der tilhørte Upsala Universitet, en Brandskat paa 300 Rdlr. Den 9de brød Hæren op og gik til Svarteborg, hvor den blev staaende den næste Dag over. Her fik Løvendal Meddelelse om, at den svenske Galejflotille var kommen til Saltkällan kort efter hans Afmarche, og at en større Styrke samledes i Dalsland[2]).

Ved Tilbagegangen fra Quistrum havde Løvendal undladt at afbryde Broerne; han sendte en Tambur til Burenskiöld for at «komplimentere» ham og meddele, at Normændene havde fundet lutter afbrudte Broer, men efterladt lutter hele. Burenskiöld spurgte da, hvorfor Løvendal havde opgivet den gode Stilling ved Quistrum, hvortil Tamburen i Følge sin Instruktion svarede, at Generalen i 3 Uger forgæves havde søgt Burenskiöld, i hvis Nærhed han allerhelst vilde være; men nu maatte han gaa tilbage, da «Brødkurven» var saa langt borte. Ved sin Hjemkomst den 10de berettede Tamburen, at den svenske Forvagt talte 200 Heste, og at der bag den kamperede 16 Standarter à 127 Md.; paa Herresta Hede var der fuldt af Fodfolk og Ryttere[3]).

Den 11te September gik den norske Hær til Tanum, hvor det var Løvendals Hensigt at holde Rast et Par Dage; men den 12te viste den svenske Hær sig uventet foran den norske Stilling.

Dagen efter, at den norske Hær havde tiltraadt Tilbagegangen, var Burenskiöld fra Herresta rykket frem til Quistrum Elv. En Bataillon Vestgøta Femmänninger og vistnok ogsaa Uplands Fyr- og Femmänninger var ankomne fra Gøteborg, men hverken Østgøta-, Jønkøping- eller Uplands «ständige» Regimenter, der havde faaet Marcheordre, var endnu naaede frem til Vestgøta Armeen[4]). Den 11te naaede Burenskiöld med henved 5000 Md. Svarteborg, og den 12te afmarcherede han nogle Timer før Dag, idet han lod Bagage og Oppakning blive i Lejren. Rytteriet og Dragonerne ilede forud og indtraf Kl. 7 Morgen foran de norske Forposter.

---

[1]) Løv. Rel. $^{8}/_{9}$ 11.
[2]) do. $^{10}/_{9}$ 11.
[3]) do. $^{9}/_{9}$ 11.
[4]) Burensk. til Raadet $^{22}/_{8}$, $^{24}/_{8}$; A. Faltzburg til Stenbock $^{22}/_{8}$ (E. A.).

Fodfolk og Artilleri kunde ikke vinde med og var langt tilbage[1]).

Løvendal og hans Generaladjutant, Oberstløjtnant J. Rantzau, var netop ude ved Forposterne, da de opdagede den svenske Fortrop; han troede først, at det var hans egne Fyrrører, men da Fejltagelsen blev opklaret, lod han skyde dansk Løsen som Tegn til, at alle Telte skulde afbrydes og Tropperne holde sig rede til Slag[2]).

Egnen Sydøst for Tanum er ret overskuelig; Løvendal kunde derfor observere Svenskernes Bevægelser, medens det Højdedrag, hvor han havde taget Stilling, skjulte hans Manøvrer for dem. En Spion havde meldt ham, at Svenskerne havde marcheret 24 Timer i Træk og medførte Fodfolk paa Bønderheste; og da Løvendal saa det svenske Rytteri formere sig paa 3 Træfninger, fik han Indtrykket af, at 2den Træfning til Dels bestod af Fodfolk. Han lod sine Dragoner og Fyrrører tage Stilling paa den dækkende Højderyg og sendte Bagagen tilbage gennem Defileerne Nord for Tanum. Det kom dog ikke til Fægtning. Svenskerne vilde ikke angribe, da de ikke kunde bedømme den norske Hærs Styrke og manglede Artilleri og Fodfolk; Løvendal vilde heller ikke indlade sig paa en Kamp; han betragtede sin Opgave som løst og tænkte kun paa at føre Hæren uskadt tilbage til Norge. Han gav sig i øvrigt god Tid, uddelte den i Tanum Kirke magasinerede Brødbeholdning, og lod først Artilleriet og derefter Fodfolket afmarchere. En Arrieregarde blev dannet af 400 Grenaderer og Øtkens Dragoner, og Hausmann fik Ordre til med dem at «amusere» Fjenden, til Kruses Dragoner og Fyrrørerne havde faaet et klækkeligt Forspring. Kl. 3 Efterm. gik Hausmann tilbage. Svenskerne forfulgte ikke men standsede i Tanum[3]).

Om Aftenen naaede den norske Hær Vik; den 13de gik den over Vettelands Bro tilbage til Blomsholm, hvor den mellem Strømsvattnet og Färingen Sø indtog en stærk Stilling, som Løvendal befalede forstærket med Forskansninger[4]).

Som Følge af Hærens hastige Tilbagegang fra Tanum var Oberstløjtnant Genschaws Detachement nær bleven taget. Den

---

[1]) Burensk. til Raadet $^{3}/_{9}$; Løv. Rel. $^{15}/_{9}$ 11.
[2]) Løv. Rel. $^{12}/_{9}$ 11.
[3]) do. $^{12}/_{9}$, $^{15}/_{9}$ 11.
[4]) do. $^{14}/_{9}$ 11.

11te stod det ved Langevaths Pas mellem de 2 Bullare Søer, da det fik Ordre til at marchere til Tanum; heldigvis opdagede Oberstløjtnanten i yderste Øjeblik, at Svenskerne havde besat Stillingen, han vendte om og slap lykkelig ind over den norske Grænse; 2 andre Fyrrørdetachementer var ligeledes i stor Fare, men slap bort ved Hjælp af Bønderne, der endog sørgede for, at de fik de udskrevne Kontributioner med. Den 14de September fik Løvendal Meddelelse om, at Svenskerne havde slaaet Lejr ved Vik, men at Afdelingerne var udmattede og havde mange Marodører[1]).

Indtil den 15de blev den norske Hær staaende ved Blomsholm, forgæves ventende paa Proviantskibene, der var beordrede ind i Dynekilen. Saa blev der holdt Krigsraad. Løvendal udtalte, at «Diversionen» havde opfyldt sin Hensigt, og henviste til, at Brødmangelen var følelig, og at den svenske Hær, der efter indløbne Meldinger talte 11,000 Md., nu var den norske meget overlegen. Enstemmig vedtoges, at Hæren den 16de skulde gaa tilbage over Svinesund, og om Aftenen blev Generalmajor Lützow med 200 Heste, 3 Batailloner og 50 Fyrrører detacheret til Berby Bro for at dække Hæren mod omgaaende Bevægelser fra Dalsland og Bullarens Herred[2]).

Den 16de tidlig om Morgenen blev Bagagen sendt til Svinesund, og hen paa Formiddagen satte Tropperne sig i Bevægelse; indtil Dynekilen dannede Dragoner og Grenaderer, derefter Fodfolk Arrieregarden. Kl. 8 om Aftenen havde alt «til den ringeste Marketender» passeret Broen. Den 17de lod Løvendal et Par Fag tage af Broen, Resten lod han blive liggende; han mente, at Burenskiöld i det højeste kunde blive staaende 4—5 Dage i den udpinte Provins, og vilde holde alt klar til at rykke efter ham, naar han fjærnede sig[3]).

Den 8de September havde Løvendal befalet Kommandørkaptajn Knoff at løbe ud for at bemægtige sig en svensk Handelsflaade, der fra Holland ventedes til Gøteborg. Han sendte «Flyvende Dragon» til Galejerne og løb ud med Resten, men Modvind drev ham tilbage til Koster Fjord; den 13de gentog han Forsøget uden Resultat, men den 15de afslog han at gøre det, før «Fyns» Stor-

---

[1]) Løv. Rel. 14/9 11.
[2]) do. 15/9 11.
[3]) do. 16/9, 17/9 11.

mast var skiftet. Det synes, som om Galejflotillen er indtruffen i Dynekilen umiddelbart efter Hærens Afmarche; thi den 17de beordrer Løvendal alle Smaafartøjer fra Flaaden derhen for at udbugsere Proviantfartøjerne, der samme Dags Eftermiddag ankrede ved Maagø. Den 19de fik Knoff Ordre til at løbe til Langesund for at reparere; samme Dag kom Løjtnant P. Wessel paa en ny Snav, Ormen, som var bygget i Langesund; han manglede Mandskab og fik nogle Folk, der hørte til «Slesvig», som var og blev borte; det maa være gaaet under ved Vikens Kyst med Mand og Mus. Den 22de fandt en resultatløs Fægtning Sted imellem den norske Flotille og de svenske Skærgaardsfartøjer; et Par gøteborgske Fregatter laa skjulte i Skærene, men deltog ikke i Kampen. Den 23de afsejlede Orlogsskibene; «Fyn» naaede kun til Larkullen, hvor der laa en Del engelske og hollandske Orlogsmænd, og hvor det endnu laa den 30te; paa dette Tidspunkt var «Neptunus», «Mynden» og «Snarensvend» beordrede til at konvojere mellem Staværn og Fladstrand[1]).

Den svenske Hær havde ikke forstyrret Normændenes Tilbagegang; hvor Forfølgningen er standset, kan ikke bestemt angives; alt tyder paa, at Hæren er bleven staaende omkring Vik. Hovedkvarteret var den 16de i Risången og den 19de i Øfverby, der begge ligger tæt Syd for Vik. Herfra standsede Burenskiöld de Forstærkninger, der var paa Vej til ham; han bad Mörner om at blive i Vermland, beordrede Jønkøpings Regiment til at gøre Holdt i Smaaland, og befalede Østgøta og Uplands Infanteriregimenter ikke at rykke ud over Uddevalla. Uplands Fyr- og Femmänninger til Hest blev standsede i Halland. De i Baahus Len hjemmehørende Ryttere og Dragoner gik til Rustholderne, Resten af Hæren blev foreløbig holdt samlet; men paa Grund af Forplejningsvanskeligheder maatte den allerede omkring den 20de September gaa tilbage til Egnen Syd for Tanum[2]). Ved Maanedens Udgang blev Vestgøta Ryttere, Elfsborgs og Jønkøpings Infanteriregimenter beordrede til Skaane for derfra at transporteres til Pommern; Resten af Vestgøta Armeen blev hjemsendt[3]).

Paa norsk Side skred man, faa Dage efter at Grænsen var passeret, til at hjemsende de i Grænseprovinserne hjemmehørende

---

[1]) Knoffs Rapp. $^{30}/_{9}$ 11.

[2]) Burensk. til Raadet $^{6}/_{9}$, $^{9}/_{9}$, $^{12}/_{9}$ 11.

[3]) do. $^{23}/_{9}$.

Tropper. I Begyndelsen af Oktober var Agershusiske, Smaalenske og Oplandske Regiment samt Kruses og Øtkens nationale Dragonkompagnier gaaede hjem til deres Lægder. De øvrige Afdelinger blev i Slutningen af September fordelte til forskellige Fæstninger og Kantonnementer. I Løbet af Efteraaret blev der foretaget nogle mindre Omdislokationer, og ved Aarets Udgang var de fordelte som følger[1]):

Agershus.

8 Komp. Cicignons hvervede Rgt.

Frederiksstad.

4 Komp. Cicignons hvervede Rgt.
6 » Bergenhusiske »

Frederikssten og Omegn.

4 Komp. Cicignons hvervede Rgt.
4-5 » Bergenhusiske »
4 » 2det Tronhjemske »
2 » Øtkens Dragonrgt.
1 » Fyrrører og Skiløbere.

Basmo og Omegn.

5 Komp. Vesterlenske Rgt.
1 » Øtkens Dragonrgt.

Høland.

3 Komp. Bergenhusiske Rgt.

Kongsvinger og Omegn.

4 Komp. Vesterlenske Rgt.
2 » Nordenfjældske Dragonrgt.
1 » Fyrrører og Skiløbere.

Christiansfjæld og Omegn.

1 Komp. Vesterlenske Rgt.
4 » 2det Trondhjemske »

Christianssand.

2 Komp. Vesterlenske Rgt.

Artilleristerne vendte efter Felthærens Opløsning tilbage til de Fæstninger, hvorfra de var komne; Galejflotillen blev oplagt i Frederiksstad.

---

[1]) Fæstningsregnskaber i det norske Rigsark.

De til Norge bestemte Afdelinger af den danske Landmilits[1]) kom ikke afsted. Fra Lejren ved Quistrum Bro skrev Løvendal 5te September til Generalmajor Rodsteen og befalede ham at holde 2 Eskadroner Sjællandske Landkyrasserer og 1 Bataillon Aalborg rede til Indskibning. De øvrige 3 Eskadroner og 2 Batailloner skulde gaa til Haderslev[2]). I Begyndelsen af November blev den Aalborgske Bataillon hjemsendt, medens Rodsteen med de 2 Eskadroner fik fornyet Ordre til at gaa til Norge. Men heller ikke denne Ordre blev udført; kun Generalen kom til at rejse, medens Rytterne marcherede til Sjælland[3]). Hertil indtraf ogsaa Resten af de til Norge bestemte Tropper. Fra Haderslev blev de i Oktober overførte til Fyn[4]), og i Begyndelsen af November gik de her fra til Sjælland; Rytteriet blev indkvarteret i de nærmest København liggende smittefrie Landsbyer, medens Fodfolket blev anbragt i en udenfor Hovedstaden oprettet Hyttelejr, hvor ogsaa den hjemsendte Aalborgske Bataillon fik anvist Kvarter[5]). Bataillonerne Aarhus og Ribe kom til Lejren i Begyndelsen af December, Aalborg først henimod Maanedens Udgang. Landkyrassererne kom ikke til Københavns Omegn, men blev indlagte i Rytterkvartererne i Sydsjælland[6]). Den projekterede Troppetransport blev altsaa til intet, men den kostede mange Penge til Marcher og Forplejning samt til Fragt for de talrige Skibe, som i lange Tider forgæves laa og ventede paa Sejlordre.

Efterdønningerne af Felttoget i Baahus Len var saaledes først forbi ved Udgangen af Aaret 1711; men allerede fra Begyndelsen af Oktober kunde Svenskerne gøre sikker Regning paa, at Nor-

---

[1]) Jfr. Side 233.

[2]) Rodsteens Mem. 11/9; Krigskom. Nissen til Overkrigskr. 16/9 11; Kgl. udf. Exp. 19/9 1868.

[3]) Rodsteens Mem. 3/11; Gen.kom. do. 31/10 11; Kgl. udf. Exped. 24/10 2074, 8/12 2244—46.

[4]) Kgl. udf. Exped. 17/10 2020—21.

[5]) do. 7/11 2150—53.

[6]) Refererede Sager 18/12 Nr. 3, 22/12 Nr. 1, 28/12 Nr. 2.

mændene vilde lade dem i Ro. Af og til forlød det nok, at et Indfald i Vermland kunde ventes, naar Frosten indtraadte; men der var ingen, som rigtig troede paa det[1]). I Slutningen af December afgav Burenskiöld Kommandoen over Vestgøta Armeen til Stenbock og rejste til Skaane, hvor han skulde være Guvernør[2]).

I Christiania fejrede Løvendal med store Festligheder Hjemkomsten fra Felttoget[3]). Store Resultater havde han ganske vist ikke opnaaet, og den norske Hær havde ikke en eneste glimrende Daad at opvise; men den havde dog i en Maanedstid levet paa Fjendens Bekostning og gjort et ganske betydeligt Bytte. Viceadmiral Sehesteds temmelig umotiverede Hjemkaldelse havde umuliggjort de paatænkte Foretagender mod Marstrand og Gøteborg, og det var derved paa Forhaand afgjort, at man ikke kunde faa fast Fod i Fjendens Land; men noget var der dog opnaaet: man havde bundet en betydelig Del af den svenske Hær og derved forsinket Overførslen af Tropper til Pommern. Det synes dog, som om Tilbagetoget var noget forhastet; det havde vistnok været muligt i et endnu længere Tidsrum at hindre den svenske Regering i at disponere over Vestgøta Armeen.

Den nordenfjældske Del af den norske Hær var bleven i høj Grad svækket ved Afgivelserne til Angrebskorpset. Generalmajor v. Heinen, der førte Kommandoen heroppe, indskrænkede sig derfor til at holde Grænseskanserne besatte og til ved Smaapartier at forurolige Herjedalen og Jemteland. Generalløjtnant A. Stromberg, der var Landshøvding i de nævnte Grænseprovinser, truede Røros og tvang v. Heinen til at befæste dette Punkt og forlægge Halvdelen af sin Styrke dertil, men Angrebet udeblev[4]). Da Styrken ved Røros var paa sit Højdepunkt, talte den, saa vidt det kan ses, 6 Kompagnier af 1ste, 3 af 2det Trondhjemske Regiment

---

[1]) Burensk. til Raadet $^{18}/_{10}$ 11; Mörner til samme $^{10}/_{10}$ 11.

[2]) Burensk. til samme $^{19}/_{12}$ 11.

[3]) Theatr. Europ. XIX, S. 770.

[4]) v. Heinen til Overkrigsskr. $^{19}/_{12}$ 11.

og 2 uberedne Kompagnier af de Nordenfjældske Dragoner. I Oktober blev Størstedelen hjemsendt; ved Aarets Udgang stod Oberstløjtnant H. J. Emahusen endnu ved Røros med det meste af 3 Kompagnier af 1ste Trondhjemske Regiment, medens 1 Dragonkompagni kantonnerede i Guldalen [1]).

---

[1]) Krigskom. Jac. Herslobs Regnskaber (Norske Rigsarkiv). Jfr. Norske Saml. B. II, S. 520 f.

VIII. De Allieredes Indfald i Pommern 1711.

Den svenske Hærstyrke i Pommern bestod af et godt og talrigt Rytteri, særdeles vel egnet til at optræde i aaben Mark, og af et faatalligt Fodfolk, der næppe var tilstrækkeligt til at besætte Fæstningerne. Af disse kom Stettin ikke til at spille nogen Rolle i 1711, i hvert Fald ikke for den danske Hær, som ikke optraadte over for den; den blev blokeret af Russerne, og dens Besætning blev saaledes neutraliseret. Til Raadighed ved Forsvaret af Pommern Vest for Oderen havde General Dücker kun:

Bremiske Ryttere,	Oberst C. G. Mellin	c. 700	Md.
Pommerske »	» C. G. Wulfrath	c. 700	—
Adelsfanen,	» F. Mevius	c. 170	—
Bremiske Dragoner,	» J. C. Stromfelt	c. 1300	—
Verdiske »	Generalmajor C. G. Marschalck	c. 1200	—
Pommerske »	Oberst A. P Mardefelt	c. 1300	—
12 Komp.	Schoultz's Infanteriregiment	c. 780	—
8 »	Ekeblads »	c. 900	—
8 »	Ribbings »	c. 550	—
1 »	Horns »	c. 106	—
3 »	Gyllenstiernas (Wüllwarts) do.	c. 220	—
Wrangels Landregiment		c. 130	—
Artilleri, Major A. Lilliegranat		c. 200	— [1]
Fortifikation, Oberstlt. J. C. Scheven		8	—
		c. 8264	Md.[2]

[1]) Deraf 100 Infanterister.

[2]) Ekeblad til Stenbock (E. A). Rytteriets Forplejningsstyrke udgjorde 13. Juli 5904 Md. (Pommeranica).

Herfra maa drages 420 Dragoner, der blev detacherede til Wismar og Stettin; men til Gengæld kan man til Forsvarsstyrken regne Stralsunds Borgervæbning: 7 Kompagnier à 100 Md. Fodfolkets Hovedstyrke dannede Besætningen i Stralsund; smaa Detachementer laa i Peenemünde Skanse og i Wittau paa Rygen. I Fæstningen fandtes c. 300 Kanoner af alle Kalibre, i Magasinerne var der Forraad til Marts 1712, men i Krigskassen fandtes kun 6000 Rdlr.[1]), og det var alt for lidt til at afhjælpe de mange Mangler. Officererne havde i $1^1/_2$ Aar ingen Gage faaet, hvad der var saa meget mere betænkeligt, som de fleste af dem var Udlændinge, og Stralsunds Værker var i en ret ufærdig Tilstand uden Palissader og spanske Ryttere; ja der fandtes saa at sige ikke et Batteri i kampdygtig Stand. En uvelkommen Forøgelse fik Stralsunds Besætning paa det Tidspunkt, da de Allierede faldt ind i Pommern: Kong Stanislaus med sit Hof og sin Drabantgarde; mere velkommen var General Smiegelsky med sine 55 polske Partigængere og Slotshauptmand M. Klinckowström, der var udsendt af Regeringen i Stettin for at hjælpe Generalmajor Ekeblad med at bestride Kommandantforretningerne[2]).

Medens Besætningen i Stettin kun kom i Berøring med Russerne, havde Wismars Garnison udelukkende Interesse for de Danske. Den bestod paa det Tidspunkt, da Indfaldet fandt Sted, af følgende Tropper, hvis Styrke ikke er funden nærmere specificeret:

Svenske Livregiment til Fods,
Guvernørens Infanteriregiment,
1 Bataillon af Lewenhaupts do.,
Bassewitz's Dragoner,
Artilleri.

I alt henved 3000 Md. Fodfolk, 400 Dragoner og 150 Artillerister, hvortil endnu kom en talrig, vel sindet men daarlig øvet Borgervæbning paa 6 Kompagnier[3]).

Højt regnet kunde Generalerne Dücker og Schoultz stille 12,000 Md., for Størstedelen hvervede Tyskere, mod den overmægtige Fjende, men til Gengæld kunde de støtte sig paa 2 stærke Fæst-

---

[1]) Promemoria fra Stralsund af $^{13}/_{10}$ 11 (Handl. rör. nord. Krig. I).

[2]) Ekeblad til Raadet $^{4}/_{8}$, $^{18}/_{8}$ n. St. (W. R. Nr. 154 svsk. R. Ark.). Jfr. Dücker til Konge og Senat $^{16}/_{11}$ n. St. (Acta hist. G. IV).

[3]) I Beg. af Aug. blev Væbningen forøget til 10 Komp. foruden et Brandkomp. (D. Schröder: Kurze Beschr. d. St. Wismar etc. Wismar 1743).

ninger, og af de 3 Angrebshære raadede kun den danske over et Belejringsmateriel, der dog paa Grund af fejlagtige Dispositioner næsten ikke kom til Anvendelse.

Den 9de August brød den danske Hær op fra Grande, venstre afmarcheret i 3 Kolonner. Højre Kolonne, der kun bestod af Rytteri, vadede over Bille, passerede ved Breitenfelde Steckenitz paa en Feltbro, gik derpaa i Bivuak og marcherede næste Dag til Ziethen. Her traf den sammen med Corps de Bataille og Trænet, der var marcheret over Mølln, og med venstre Kolonne, som var gaaet over Trittau, Nüsse, der tilhørte Lybæk, Ober Schleuse og Schmielau. Marchen var yderst anstrængende; det var meget varmt, Vejene elendige, Drikkevand ikke til at opdrive; Vognene kunde næppe slæbes frem, Bagagen indtraf alt for sent i Bivuakken. Og dog var der mange, der, da man passerede Mølln, ikke kunde modstaa Fristelsen til at besøge Uglspils Grav og ved et Glas «Sæk» fejre den berømte «Pudsenmagers» Minde[1]). Efter Aftale forsynede den lauenborgske og lybske Regering Hæren med Hø og sørgede for, at der var Levnedsmidler at faa til Købs i Bivuakkerne. Ridderskabet leverede 24,000 Pd. Hø og Byen Mølln 155 Tdr. Øl[2]).

Fra Ziethen brød Hæren op den 11te og marcherede i 2 venstre afmarcherede Kolonner til Gadebusch. Højre Kolonne, der bestod af 1ste Linie, gik over Roggendorf, venstre over Holdorf Bro. Artilleriet fulgte 1ste Linie, Bagagen var fordelt til begge og blev konvojeret af 1 Bataillon og 2 Eskadroner. Pionerkommandoer udbedrede Vejene, Generalkvartermesteren med 600 Ryttere dannede Fordækningen; man nærmede sig Wismar og maatte marchere med Sikringsdele. Da Hæren naaede Gadebusch, viste det sig, at Bassewitz med sine Dragoner allerede havde været der og ødelagt en Del af de her ophobede Forraad[3]). Meklenborgerne leverede i øvrigt troligt de forlangte Mængder af

---

[1]) Ny Kgl. Saml. 1097 a.

[2]) Slesvig. D. I. 1. Nr. 3016; Indb. til Mag. i Lybæk 7/8 11 (Statsark. Lybæk).

[3]) Mecklenb. Com. acta 9/8, 11/8 11.

Furage, Spise- og Drikkevarer; Hertugen havde beskikket Proviantkommissærer, der ordnede Leverancerne i hvert enkelt Amt[1]). I Gadebusch rastede Hæren 1 Dag, gik den 13de August til Dambeck, hvor Hertugen af Meklenborg indtraf, og ankom den 14de foran Wismar, hvor den blev staaende til den 17de mellem Landsbyerne Lübow, Karow og Mecklenburg. Ved førstnævnte By traf man paa nogle fjendtlige Ryttere, der blev drevne ind i Fæstningen, som hilste Forfølgerne med Kanonskud. 30 Desertører havde allerede den 13de anmeldt de Danskes Komme[2]).

I Wismar var man ikke ganske paa det rene med de Danskes Planer; dog mente Schoultz, at Hæren først vilde rykke ind i Pommern og derefter vende sig imod ham. Han var ikke glad ved Udsigten til en Belejring; han havde forgæves søgt at faa Hjælp fra Sverig, Pommern og Bremen; der var kun 10,000 Rdlr. i Kassen, og det var ikke lykkedes at faa Proviant fra Meklenborg[3]).

Længe kom Schoultz ikke til at svæve i Uvished; den 17de afmarcherede Kongen med Hovedhæren efter at have overdraget Generalløjtnant Schønfeld og Generalmajor B. Brockdorff Kommandoen over et Indeslutningskorps, der bestod af følgende Tropper[4]):

4 Eskadroner 1ste Sjællandske Rytterrgt.,
5 » 3dje » »
1 » Ungarske Dragoner,
Marineregimentet,
Zepelins Regiment,
Hansens Bataillon,
Viborg Stifts Bataillon,
4 Feltkanoner med Betjening,
2 Fortifikationsofficerer.

En Fregat paa 20—30 Kanoner skulde snarest sendes til Wismar for at yde Hjælp ved Indeslutningen. Schønfeld anlagde en befæstet Lejr ved Karow, 1/2 Mil Syd for Fæstningen, som han søgte at afspærre fra Omverdenen ved Posteringer og Detacheringer, hvad der kun ufuldstændig lykkedes. I den første Tid led Korpset

---

[1]) Ordre fra Hert. Fr. Vilhelm af 1/8 (Durchzüge Vol. 84. Schwerin).

[2]) Daglig Annotation (Gl. Kgl. Saml. 2778 4°); Scholten til Løvendal 16/8 11; Schröder anf. Værk 13/8—14/8.

[3]) Schoultz til Def.kom. 12/8 11 n. St.

[4]) Kgl. udf. Exped. 1659—1664; Scholten til Løvendal og til Enkedronningen 10/8 11; Genm. Numsen til Hert. af Mklbg. 16/8 (Durchzüge Vol. 84. Schwerin).

Nød, da Forplejningsvæsnet var slet ordnet; Følgen heraf var talrige Desertioner især fra den usle Hansenske Bataillon. Fjendtlige Smaapartier viste sig hyppig, men Schønfeld lod dem i Fred: han skulde kun hindre større «Exkursioner» [1]).

Den 17de August om Aftenen gik Hovedhæren i Lejr mellem Alt- og Neu Buchow paa Vejen til Rostock; herfra blev Oberst B. Meyer sendt til August II for at forberede Hærenes Forening [2]). Marchen havde været fuldt krigsmæssig; af Hensyn til mulige Fremstød fra Wismar havde begge Kolonner haft stærke Arrieregarder [3]). Dagen efter marcherede Hæren i 2 Kolonner til en Lejr mellem Doberan og Retschow, og den 19de gik man til Rostock. Den Dag marcherede Hæren i 2 Kolonner, den højre var højre afmarcheret og bestod af hele højre Fløj med Rytteriet i Teten, den venstre Kolonne var venstre afmarcheret og i øvrigt ordnet ganske paa samme Maade [4]).

I Spidsen for Hestgarden og en Bataillon af hvert af Garderegimenterne red Kongen ind i Rostock. Borgerskabet stod i Gevær, og 27 Kanonskud fra Voldene bød ham et næppe oprigtig ment Velkommen [5]). Resten af Hæren gik i Lejr udenfor Byen, og her blev den staaende til den 24de om Morgenen. Forskellige Exekutioner foretoges; en Soldat blev dømt til Galgen paa Grund af Drab, 3 Desertører af Fynske Regiment maatte spille om Livet, den uheldige blev hængt.

Den 16de August havde Kongen og Hertugen af Meklenborg truffet Aftale om de Vilkaar, paa hvilke Rostock overlodes de Danske [6]). I Byen skulde en meklenborgsk Bataillon paa knap 200 Md. [7]) blive liggende, Resten af Garnisonen, højst 2000 Md., skulde være Danske. Meklenborgerne besatte Vagten paa Hopfen Markt; Hovedvagten og alle øvrige Vagter tilfaldt derimod de Danske. Byen beholdt sin Administration, vedblev at staa i Undersaatsforhold til Hertugen, hvem Fæstningens Artilleri og Ammunition

---

[1]) Scholten til Schønfeld $^{28}/_{8}$ 11.

[2]) Geh. Reg. $^{18}/_{8}$.

[3]) Scholtens Prot. $^{16}/_{8}$ 11.

[4]) do. ^{17}—$^{18}/_{8}$ 11.

[5]) Daglig Annotation.

[6]) Geh. Reg. $^{16}/_{8}$ 11. Jfr. Mecklenb. Com. acta; Theatr. Europæum XIX, S. 760.

[7]) Ob. du Puits Frikompagni, der udgjorde Rostocks Garnison, bestod kun af 2 Officerer, 6 Uoff., 53 Tamburer og Menige. Formodentlig er det blevet forstærket med Landmilitstropper.

vedblivende skulde tilhøre. De danske Tropper tilkom der kun frit Kvarter, ellers intet. Kommandant i Byen blev Oberstløjtnant J. Vind, Forplejningstjenesten underlagdes Krigskommissær P. Himmelstrup. Garnisonen bestod af[1]:

1 Esk. Brockdorffs Kyrasserer,
1 Bat. Aarhus Stifts Regiment,
1 » Baartigs »

I Rostock udstedte Kongen den 21de August et Opraab til Indbyggerne i Pommern; han bad dem rolig forblive i deres Hjem og tilsagde dem fuld Sikkerhed for Person og Ejendom, hvis de nu adlød de danske, som de tilforn havde adlydt de svenske Myndigheder[2]).

Den 24de August marcherede Hæren til Rövershagen som sædvanlig i 2 Kolonner; man kunde nu vente at støde paa Fjenden og maatte sikre sig. Generalkvartermesteren med 300 Ryttere dannede Fordækningen; 1 Bataillon, opløst i Pelotons, og 3 Eskadroner dækkede Bagagen, højre Flanke ansaas særlig truet; den næste Dag naaede man Ribnitz; man havde marcheret i 2 Kolonner med en fælles Avantgarde paa 20 Eskadroner og med 2 Arrieregarder, hver paa 3 Eskadroner. Ribnitz var den sidste meklenborgske Etape; herfra kunde man se den svenske Lejr ved Damgarten[3]). Det var nu paa Tide at komme i Forbindelse med de Allierede, og den 26de August blev en Kurér afsendt til Kong August med Melding om, at hele den svenske Hær, paa 2 Rytterregimenter nær, stod lige overfor den danske; Frederik IV udtalte, at han vilde passere Reckenitz og prøve paa at afskære Fjenden fra Stralsund; han opfordrede den polske Konge til at gaa over Peene ved Anklam, hvor en Styrke burde efterlades, tilstrækkelig stor til at hindre det svenske Rytteri i at repliere sig paa Stettin; samtidig indbød han ham til et Møde ved Triebsees[4]). Mødet kom ikke i Stand, og den danske Konges Følelser over for sine Forbundsfæller var ved Felttogets Begyndelse ikke de aller varmeste; han beskyldte August II for hos Sømagterne at have erhvervet sig Fordele aa sine Allieredes Bekostning, og

---

[1]) Meklenb. Com. acta; Ny Kgl. Saml. 1097 a.
[2]) Europ. Fam. XI. S. 46.
[3]) Scholtens Prot.; Daglig Annotation.
[4]) Geh. Reg. 26/8 11.

var misfornøjet med den Langsomhed, hvormed de russiske Subsidier blev indbetalte, hvorved Flaadens Udløb var bleven forhalet i en utilbørlig Grad[1]).

Omtrent samtidig med de Danske havde de Allierede sat sig i Bevægelse. Ogsaa de skulde passere neutralt Territorium, nemlig Preussen, som dog var lige saa værgeløst som Hannover og Meklenborg. Kongen, der havde overladt Regeringens Førelse til Kronprins Frederik Wilhelm, opholdt sig i Holland, hvor han den 24de Juli havde en Sammenkomst med den sachsisk-polske Gesandt G. v. Wertheren. Han lovede de gennemmarcherende Tropper al mulig Understøttelse, men erklærede sig ude af Stand til at bryde aabent med Sverig; hvad han nu havde forbunden sig til, var allerede farligt nok; han maatte have hastig og kraftig Hjælp, hvis han for den Tings Skyld kom i Fortræd. Forhandlingerne blev fortsatte, og Sachserne søgte at faa Kong Frederik I til at love Afstaaelsen af nogle Landstrækninger, der skilte Sachsen fra Polen, mod til Gengæld at faa Elbing og Dele af Svensk Pommern, men Kongen af Preussen vilde ikke binde sig[2]). Samtidig forhandlede Flemming i Berlin med Kronprinsen; denne gjorde mange Indvendinger og vilde intet love, før han havde forhandlet med sin Fader; men da Flemming ikke vilde give ham Tid dertil, maatte han nøjes med at nedlægge Protest mod Gennemmarchen; dette var kun en tom Formalitet, han tog imod Gisler og udnævnte Kommissærer, der skulde sørge for de nødvendige Leverancer[3]). Preussen frygtede for, at Kampen skulde blive ført paa dets Territorium; nogle faa Kompagnier blev sendte til Oderbroen ved Schwedt og til Grænsepasset ved Löcknitz for i det mindste at konstatere Neutraliteten.

Midt i August gik Sachserne over Oder ved Göritz ovenfor Küstrin, marcherede gennem Altmark og et Hjørne af Uckermark, stod den 20de ved Zehdenick i Mark Brandenborg, gik

---

[1]) Kongen til Just Juel $^{23}/_{8}$ 11 (Geh. Reg.).

[2]) Droysen. B. IV. 4. S. 292 f.

[3]) Lundberg, S. 40 f.

derfra til Fürstenberg i Meklenborg og forenede sig her den 22de med Russerne, der havde overskredet Oderen ved Alt Güstebiese, $3^1/_2$ Mil nedenfor Küstrin, og var marcherede over Eberswalde og Templin[1]). Kong August fulgte ligesom den danske Konge med Hæren, i hans Følge var den danske Envoyé Baron Schack. Den 23de August forlangte August II fri Gennemmarche, og Dagen efter brød de Allierede op fra Fürstenberg og gik over Neu-Strelitz, Penzlin og Treptow til Jarmen ved Peene, som de naaede den 30te; man havde Føling med Fjenden, men denne veg stadig tilbage uden at gøre Modstand[2]).

Den sachsiske Hær, der blev kommanderet af General A. C. Grev Wackerbarth, bestod af følgende Regimenter[3]):

Kyrasserer.
Chevaliergarde,
Garde du corps,
Königinn,
Kurprinz,
Pr. Alexander,
Beust,
Eichstädt,
Damnitz.

Dragoner.
Bayreuth,
Brause,
Baudissin,
St. Paul,
Weissenfels,
Goltz.

Det russiske Korps bestod udelukkende af Dragoner; Regimenternes Navne var:

Astrakan,
Rostow,
Jaroslaw,
Archangel,
Ingermanland,
Ustjug.

---

[1]) Lundberg, S. 41; Theatr. Europ. B. XIX. S. 748; Landraad v. Oertzen til Hertug Fr. Wilh. $^{12}/_8$, Bilag til Skr. af $^{15}/_8$ (Durchmärsche. Vol. 102 Schwerin).

[2]) Sachs.-polske Ges. Rel. $^{28}/_8$—$^{30}/_8$ 11; Aug. II til Hert. $^{23}/_8$; Hert. til Aug. II $^{25}/_8$ (Durchm. Vol. 102. Schwerin).

[3]) Schuster u. Francke: Gesch. d. sächs. Armee. B. I. S. 185; Theatr. Europ. XIX. S. 766 Plan; Promemoria fra Stralsund, oplæst $^{13}/_{10}$ 11 (Handl. rör. nord. Kr. I).

Det sachsiske Korps medførte 9 lette Kanoner og fik senere lidt mere Skyts; Russerne havde intet Artilleri. Sachsernes Styrke angives til 14,000 Md., Russernes til 6000. Først nævnte skildres som fortræffelig udrustede og beredne, medens sidst nævnte var slet klædte og daarligt forsynede med Heste[1]), Det var en mærkelig Belejringshær, uden Artilleri og uden andet Fodfolk end en Del Dragoner, hvis Heste var kreperede. Det havde været Wackerbarths Hensigt at forene sig med de Danske i Meklenborg for med samlet Styrke at bryde ind i Pommern, men Scholten fraraadede det: «Vi maa trænge ind i Pommern fra 2 Sider for at dele Fjenden; samler vi os, samler han sig ogsaa; vi kan desuden ikke skaffe Furage til saa mange Heste. Er vi først komne ind i Pommern, kan vi samles paa 2 Dage»[2]).

Den 12te August fik Generalløjtnant Dücker Melding om, at de Danske havde tiltraadt Marchen. Rigtig glad ved Situationen var han ikke; han vidste, at de neutrale Nabomagter var ude af Stand til at hindre Fjenden i at passere deres Landomraade; Pommern var henvist til sine egne Kræfter, og de kunde ikke slaa til; Dücker vilde møde Angriberne i Spidsen for sine Ryttere, men forudsaa, at han snart vilde blive trængt tilbage til Stralsund, hvorfra han maatte sende sine Kyrasserer og Dragoner til Rygen; gik de Danske over til denne Ø, saa det ilde ud; snarlig Hjælp fra Moderlandet var nødvendig[3]).

I og ved Stralsund blev der arbejdet af al Magt for at skabe de bedst mulige Betingelser for Forsvaret. Landfolket paa Rygen blev opbudt og forstærket med et Detachement Dragoner. Skansen ved Alt Fehr blev indrettet til Brohoved, Dänholm forsynet med Besætning, Skansen repareret, et Batteri anlagt og monteret; en Bro satte Øen i Forbindelse med Værket foran Franken Thor,

---

[1]) Fabrice til Kurf. 13/9 (Sachsen. Nr. 158. Hannover).

[2]) Scholten til Wackerbarth 12/8 11.

[3]) Dücker til en Ubenævnt 2/8 11 (Handl. rör. nord. Kriget. I). Da Dückers Ordrer næsten alle findes i denne Pakke, vil den ikke mere blive citeret.

som blev sat i Stand, bestykket og besat med en Eskadron; lige saa Værket ved Knieper Thor. Kreaturerne fra Usedom og Wollin blev drevne til Stralsund og Rygen, Tømmer til Palissader m. m. blev indsamlet. Kommandanten traf Anstalter til Stralsunds Sikring mod Brandfare: al Furage blev ført ud af Husene, sendt til Rygen eller anbragt i Værkerne udenfor Byen; fyldte Vandkar og Gødningsbunker anbragtes udenfor Husene o. s. v. Endelig blev der givet Ordre til at sørge for Renlighed i Gader og Gaarde, for at smitsomme Sygdomme ikke skulde finde alt for gunstig Jordbund. Al Vægt skulde lægges paa Forsvaret af Hovedfæstningen og Rygen; Greifswald, Anklam og Demmin maatte opgives; kun Peenemünde Skanse blev sat i Forsvarsstand[1]), hvad man dog helst burde have undladt. Regeringen i Stettin udskrev 3600 Bønder fra Rygen og Pommern, der skulde arbejde paa Værkerne og forstærke Passerne ved Damgarten og Triebsees[2]).

Den 13de August udgik Ordre til Generalmajor Marschalck, der med sit eget og Mardefeldts Dragonregiment bevogtede Sydgrænsen[3]), om at samle sin Styrke omkring Loitz Nordost for Demmin efter at have ødelagt Overgangene over Tollense og Landgraben og efterladt 50 Dragoner ved Osten og Kavelpasset. Anklam og Demmin skulde rømmes, Feltskyts og transportabelt Fæstningsskyts sendes til Triebsees eller Stralsund, Resten sænkes i Peene eller ødelægges paa anden Vis. I Anklam skulde efterlades 100 Dragoner til Bevogtning af Broen, der foreløbig ikke maatte ødelægges. Alle Fartøjer i Wolgast, Uckermünde og Anklam skulde lades med Tømmer, Furage og Levnedsmidler og sendes til Stralsund; mellem denne By og Greifswald paa den ene, Triebsees og Damgarten paa den anden Side skulde de Bremiske Dragoner oprette Relaisposter. Ekeblads og de 3 Kompagnier af Gyllenstiernas (Wüllwarts) Regiment, der havde kantonneret i Byerne ved Peene, afgik til Stralsund, og de 2 Rytterregimenter, af hvilke Pommerske havde ligget mellem Barth og Loitz, samledes i sidstnævnte By, hvor Dücker den 18de August

---

[1]) J. Eldstierna $^{9}/_{8}$ 11 (Handl. rör. nord. Kr.).

[2]) Ordre af $^{3}/_{8}$ 11 (Stadsark. Stralsund).

[3]) I Følge Ordre af $^{30}/_{7}$ fra Regeringen i Stettin laa Regimenterne i og omkring Demmin, Treptow, Anklam, Wolgast og Greifswald. (Stadsark. Stralsund).

havde sit Hovedkvarter[1]). Bremiske Dragoner bevogtede Vestgrænsen[2]).

Da Dücker udstedte disse Ordrer, havde han kun meget ufuldkomne Efterretninger om den danske Hærs Styrke, Sammensætning og Tilstand; han ansaa den for at være svagere og mindre godt udrustet, end den i Virkeligheden var; om Russerne og Sachserne vidste man endnu mindre, men Generalen var fuld af Tillid til sine egne Tropper, hvis gode Aand han ikke noksom kunde rose; særlig var han stolt over sit Rytteri og erklærede sig rede til at gribe Offensiven, saa snart han fik Forstærkninger fra Moderlandet; han ventede længselsfuldt paa Flaaden, der skulde tilføre ham friske Tropper[3]).

For at sikre Rygen yderligere, fik Oberst Mellin Ordre til at gaa derover med de 3 Kompagnier Gyllenstierna og 100 Dragoner; til Triebsees blev Adelsfanen og Herregaardsskytterne sendte, og nogle lette Kanoner dirigeredes herhen og til Damgarten[4]).

Efterhaanden begyndte der at indtræffe Desertører fra den danske Hær, mest forhenværende svenske Soldater, og i Dagene omkring den 22de August havde Dücker temmelig nøjagtige Efterretninger om Fjendens Styrke; Marschalck fik gode Oplysninger om Sachserne, og den 24de var man i Hovedkvarteret i Loitz paa det rene med, at de Danske snart vilde prøve paa at forcere Reckenitz. Generalmajor Marschalck fik da Ordre til med sine Dragoner og det Pommerske Rytterregiment at gaa til Grimmen, medens Mardefelts Dragoner og det Bremiske Rytterregiment blev forlagte til Triebsees. I Loitz blev der efterladt 100 Dragoner under Oberstløjtnant R. Oppenbusch, der ogsaa kommanderede de andre mod Sydgrænsen fremskudte Posteringer, og der blev givet Befaling til at ødelægge Broen ved Anklam, naar Sachserne gik over Tollense. Naar Fjenden kom til Peene, skulde Oberstløjtnanten gaa langsomt tilbage[5]).

Den 25de August var Dücker i Triebsees og rejste samme Dag til Damgarten; herfra sendte han Ordre til Stralsund om at

---

[1]) Dücker til Marschalck $^{13}/_{8}$, til Mardefelt $^{14}/_{8}$, til Ob. Mevius $^{18}/_{8}$ 11.

[2]) Under $^{20}/_{7}$ havde Reg. i Stettin tildelt Rgt. Egnen om Grimmen og Triebsees og beordret det til at besætte Posteringerne langs Reckenitz (Belagerungsacten $^{24}/_{7}$ 11. Stadsark. Stralsund).

[3]) Dücker til Kongen $^{18}/_{8}$, til Wachtmeister s. D.

[4]) Samme til Ob. Mevius og Genm. Ekeblad $^{18}/_{8}$ 11.

[5]) Samme til Marschalck, Mellin og Oppenbusch $^{24}/_{8}$ 11.

overføre den polske Hofstat til Rygen, om at tilvejebringe gode Forbindelser med denne Ø, arbejde paa Udenværkerne ved Stralsund, modtage Kvæg fra Omegnen, kort sagt gøre sig rede til at modstaa en Belejring[1]).

Den 26de August var de 2 Rytter- og de 3 Dragonregimenters Hovedstyrke samlet ved Damgarten. Dagen forud var den danske Hær ankommen til Ribnitz. Afstanden mellem de 2 smaa Grænsebyer er knapt et Par Kilometer, men for at komme fra den ene til den anden maa man passere over Reckenitz og dens brede, sumpede Floddal. Grænsepasset er i og for sig ret stærkt, og der er kæmpet om det i mange Krige baade i ældre og nyere Tid[2]), men Forsvaret kræver temmelig betydelige Kræfter. Vejen fra Ribnitz, der ligger ved den inderste Vig af Saaler Bodden, til Damgarten gaar først c. 1500 Meter mod Øst og føres derefter i nordostlig Retning paa en Stendæmning over Dalen til Floden, som den c. 600 Meter fra Knækket passerer paa en 50 Skridt lang Bro. Herfra fortsættes Dæmningen endnu c. 500 Meter til Damgarten. Langs begge Dalbredderne gaar der Veje i sydostlig Retning. I 1711 var Floddalen, der var en Kilometer bred, impassabel udenfor Dæmningen, men ved Plummendorff c. 2 Kilometer ovenfor Damgarten kunde der tilvejebringes en Sumpbro, da Bunden her var nogenlunde fast. Selve Vandløbet var ved Broen temmelig dybt og kunde ikke overvades[3]). Fra Dalbredderne hæver Terrænet sig paa begge Sider temmelig langsomt; nærmest Passet er den meklenborgske Side dominerende; højere oppe hæver den pommerske Side sig ret betydeligt over den modsatte Bred[4]). Imellem Damgarten og Broen, tæt Nordost for denne, anlagdes en lille Skanse, som Svenskerne besatte med 2 Kanoner[5]), og Broen blev afbrudt. I det danske Hovedkvarter betragtede man Passet som utilgængeligt[6]), og den 26de August begyndte Tropperne at binde

---

[1]) Ordre til Ob. Scheven m. fl. $^{25}/_{8}$ 11 (Handl. rör. nord. Kr.).

[2]) Dalen er nu nogenlunde afvandet og kan bære baade Mennesker og Kreaturer; under Indgrøftningen, der er foretaget i den sidste Tredjedel af det 19de Aarhundrede, fandt man i den bløde Bund Masser af Projektiler, stammende fra højst forskellige Tider (mundtlige Meddelelser fra Beboere af Damgarten).

[3]) I 1905 blev Broen ombygget; der var dengang 5 Meter til fast Bund.

[4]) Passet ved Damgarten er i 1905 rekognosceret af Oberst A. Tuxen.

[5]) Plan 4. Dücker til Senatet $^{10}/_{9}$ 11.

[6]) Den tørre Sommer havde dog i høj Grad forringet Passets Utilgængelighed Sekr. Püchler til Gehr. Bernstorff $^{30}/_{8}$. (Dänemark Nr. 107. Hannover.)

Faskiner for at tilvejebringe Materiale til en Sumpbro; hvert Regiment skulde forarbejde 1000 Stkr.; Floddalen var til Dels kratbevoxet. Det hed sig, at Svenskerne var 6000 Md. stærke. Den 27de om Morgenen laa der en tæt Taage over Dalen, og, da den lettede, aabnede den lille svenske Skanse en livlig, men temmelig virkningsløs Ild[1]). Natten til den 28de byggede de Danske af en Del af de forfærdigede Faskiner et Batteri paa Højden ved Vejknæet, hvor Stendæmningen begyndte; Kl. 7 Form. var det færdigt og bestykket med 7 Kanoner, 3 12 Pd.s og 4 6 Pd.s, Kl. 11 aabnedes Ilden og efter 6 Lag var det lille svenske Værk bragt til Tavshed[2]). Samtidig blev der arbejdet paa at tilvejebringe en Sumpbro ved Plummendorf, og Pontonerne holdt rede. Det var Dronningens Fødselsdag, og Humøret var højt i den danske Hær. Kongen skænkede hvert Kompagni 3 Tdr. Rostocker Øl, Kanonerne saluterede, et Fyrværkeri blev afbrændt og 3—4 «Lystbomber» kastede ind i Damgarten[3]). Natten til den 29de rømmede Svenskerne Stillingen, om Morgenen mødte en Præst og en Borger fra Damgarten i den danske Lejr for at bede om Naade for Byen. Et Rekognosceringskommando gik over Vandløbet og afsøgte Staden, et Grenaderdetachement besatte Skansen, og Broen blev nødtørftigt repareret. Kongen red over den, inspicerede de svenske Værker, der foruden Skansen bestod af et Retranchement foran Byen, og gav Befaling til at sløjfe dem. I Løbet af Dagen blev der slaaet 2 Broer over Reckenitz, og den 30te gik hele Hæren over. Kongen tog Kvarter i Byen, medens Armeen gik i Lejr mellem denne og Plummendorf og blev staaende her til den 6te September. Regnen faldt i stride Strømme, Vejene blev til Moradser, Lejren til en Sump; der indtraadte Forplejningsvanskeligheder[4]), og det viste sig, at Proveditørerne ikke kunde opfylde deres Forpligtelser; Brødet var tilmed daarligt og undervægtigt. Først den 5te September fik Tropperne noget Kød: 1 Ko og 4 Lam pr. Bataillon, men Dyrene var smaa og magre. Salomon

---

[1]) De Danskes Tab var 4—5 Md.

[2]) Res. u. Feldart. Rechn.

[3]) Ny Kgl. Saml. 4°. 1090.

[4]) Scholten til C. Ahlefeldt, Løvendal, Feltmarsk. Wedel og Hertugen af Württemberg $^{31}/_{8}$, $^{4}/_{9}$; samme til Flemming $^{8}/_{9}$; Kongen til August II $^{29}/_{8}$; Scholten til Schønfeld $^{31}/_{8}$; Dagl. Annot.; Dücker til J. Sandberg $^{9}/_{9}$, til Schoultz $^{10}/_{9}$. til Senatet s. D.; Gehr. Groote til Kurf. af Hannover $^{27}/_{8}$, $^{28}/_{8}$, $^{29}/_{8}$ (Dänemark Nr. 107. Hannover).

Abraham var ikke ene om at bære Skylden: Regeringen havde ikke skaffet ham det lovede Mel; sidst i August manglede der 2500 Tdr., der skulde komme fra Jylland og Fyn, og fra Lybæk og Holsten ventedes endnu 8000 Tdr. Rug; Etatsraad Nissen havde heller ikke tilvejebragt de 40,000 Tdr. Havre, der skulde indkøbes i Holsten og efter Haanden sendes til Hæren[1]).

Under Marchen til Pommern havde de Danske mange Desertører, særlig af de Ungarske Regimenter og det Brockdorffske Kyrasserregiment. Daglig indtraf der Overløbere i det svenske Hovedkvarter; men det er en stor Overdrivelse, naar Dücker beretter, at 3000 Md. forlod Fanerne og for Størstedelen gik til Preussen[2]); thi med denne Magt havde Danmark sluttet et Kartel, og ingen af de 2 Magter antog Folk, der var deserterede fra den andens Hær.

Den sachsisk-russiske Hær var imidlertid uden at træffe paa Modstand naaet til Jarmen ved Peene; den mente at have 2 Regimenter imod sig, medens den i Virkeligheden kun havde et Par svage Detachementer. Den 1ste September stod Sachserne ved Greifswald; Svenskerne trak sig nu ind i Stralsund, og Dücker bad indtrængende om Hjælp[3]).

---

[1]) Daglig Annotat.; Scholtens Prot. $^{29}/_{8}$ 11.

[2]) Dücker til Senatet $^{25}/_{8}$, $^{29}/_{8}$, $^{31}/_{8}$ 11; Fabrice opgiver $^{22}/_{9}$ i et Brev til Kurf., at de Danske daglig havde 40 Desertører (Sachsen 157. Hannover).

[3]) Sach.-polske Ges. Rel. $^{30}/_{8}$; Geh. Reg. $^{31}/_{8}$; Dücker til Cronfelt $^{1}/_{9}$, til Sandberg $^{9}/_{9}$, til Senatet $^{10}/_{9}$ 11.

IX. Blokaden af Stralsund og Wismar. August 1711—Januar 1712.

Det voldsomme Regnvejr, der rasede i de første Septemberdage, umuliggjorde de allierede Hæres Forening. August II vilde gerne sammen med den danske Hær have angrebet Svenskerne under deres Tilbagegang til Stralsund, men den danske Overkommando erklærede den 3dje September, at dette var umuligt; før den 6te kunde Hæren ikke bryde op, da Hulvejene var forvandlede til Floder; desuden var det til ingen Nytte, da Dücker allerede stod i Stralsund[1]). En Rekognoscering blev foretagen den 3dje ad Vejen til Stralsund, men Fjenden var som blæst bort[2]).

Den 6te brød Hæren op fra Damgarten og marcherede i 3 Kolonner med en stærk Avant- og Arrieregarde til Redebas ved Bartheflodeu; den følgende Dag gik man over Velgast og Pütte til Langendorf mellem Pütter- og Borgwall-See, $^3/_4$ Mil Sydvest for Stralsund[3]). I Damgarten blev Generalmajor T. Lewetzow tilbage med et Kommando, hvis Styrke jævnlig vexlede, men som i Reglen bestod af 1 Bataillon og 3—4 Eskadroner[4]). Hans Opgave var at sikre Forbindelsen mellem Rostock og Stralsund. Det Ungarske Dragonregiment blev den 5te September sendt tilbage

[1]) Scholten til Flemming $^3/_9$ 11.

[2]) Samme til C. Ahlefeldt m. fl. $^4/_9$ 11.

[3]) I det danske Hovedkvarter mente man, at man om et Par Uger vilde vende tilbage til Wismar. (Kr.kom. Engel til Hert. $^3/_9$, $^5/_9$, $^6/_9$. Schwerin.)

[4]) Milit. Rgnsk. IX. 5. Nr. 87.

til Wismar, hvortil det ankom omtrent den 10de[1]). I Ribnitz blev der oprettet et Hospital under Kaptajn H. J. Unger og et Magasin under Furageforvalter H. Folsack. Paa Hospitalet henlaa i de første Maaneder 200—250 Syge; Etablissementerne blev bevogtede af en lille Garnison, sammensat af Kommanderede af forskellige Regimenter. I Barth blev der lagt en Sauvegarde[2]).

Den 8de September fejrede de 2 Monarker Hærenes Forening med en stor Revu over de danske Tropper. Frederik IV, der ikke manglede personligt Mod, red op paa en Bakke, der laa inden for Fæstningsartilleriets Rækkevidde; Svenskerne hilste ham med en Kanonkugle. Næste Dag var der Revu over det sachsisk-polske Korps, efterfulgt af et glimrende Taffel[3]). De 2 Konger lod til at befinde sig vel i hinandens Selskab, og det lykkedes snart August II at faa Frederik IV overtalt til at frafalde den oprindelige Felttogsplan og gaa ind paa at gennemføre Erobringen af Stralsund og Rygen, inden han vendte sig mod Wismar. Scholten, der sammen med Eickstedt og D. Vibe forhandlede med de sachsisk-polske Generaler og Ministre[4]), kæmpede tappert for den oprindelige Plan og paaviste, hvor vigtigt det var, at Wismar først blev erobret; derved blev Pommern komplet afskaaret fra Bremen, og Danmarks Sydgrænse sikret; Stralsund kunde let blokeres af det sachsisk-russiske Korps, der yderligere kunde forstærkes med 4000 danske Ryttere. Alt var forgæves. August II, hvis Hest havde sparket Scholten, saa at han maatte holde Sengen, fik let Overtaget; han truede med at forlade Pommern med sin Hær, hvis Frederik IV støttede sin General; herved vilde Felttogsplanen blive uigennemførlig, da Stralsund maatte holdes indesluttet, naar Wismar skulde belejres. Paa den anden Side formaaede den polske Konge med sine Ryttere og Dragoner intet overfor Stralsund og Rygen, der kun kunde tages ved Hjælp af det danske Fodfolk og Artilleri og den danske Flaade. Nu maatte altsaa Dispositionerne ændres: Fodfolket fra Wismar trækkes til Stralsund og erstattes med Rytteri her fra, og, hvad værre var, Artilleriet indlades paa andre Skibe for at kunne landsættes paa

---

[1]) Scholten til Schønfeld $^{14}/_{9}$ 11; Gehr. Groote til Kurf. $^{6}/_{9}$ (Dänemark Nr. 107. Hannover).

[2]) Milit. Rgnsk. IX. 5. Nr. 87; Meklenb. Com. acta; Scholtens Prot. $^{11}/_{9}$, $^{27}/_{9}$ 11; Krigskom. Engel til Hert. $^{6}/_{9}$ (Durchzüge Vol, 85. Schwerin).

[3]) Daglig Annot.; Rosencreutz til Stenbock $^{9}/_{9}$ 11 (Stenb. ank. bref. E. A.).

[4]) Geh. Reg. $^{9}/_{9}$ 11.

den fladvandede pommerske Kyst; men dette vilde tage lang Tid, Efteraaret stundede til, Jævndøgnsstormene kunde blive skæbnesvangre for Belejringsparkens Transport[1]); og det blev de!

Stralsund skulde altsaa erobres, og de Danske gøre Hovedarbejdet. Fæstningen skulde belejres og maatte derfor indesluttes tættere; i den Anledning brød den danske Hær den 11te September op fra Langendorf og oprettede en ny Lejr foran Knieper Porten med venstre Fløj ved Parow ved Strela Sund, højre ved Fuglestangen[2]); bag Stillingen laa Herregaarden Gr. Kedingshagen, hvor Kongen opslog sin Residens. Sachsernes Lejr laa foran Triebsees Porten til højre for de Danskes, Russernes foran Franken Thor med højre Fløj til Voigdehagen ved Sundet. Hele Cerneringslinien var 2 Mile lang; Forbindelsen mellem Indeslutningskorpserne var ikke god — mellem de Danske og Sachserne laa der saaledes et utilgængeligt Morads — og Afstanden til Fæstningen var ikke større, end at den danske Lejr kunde rækkes med en 24 Pd.s Kugle[3]).

Der maatte træffes Forberedelser til en Overgang til Rygen; i den Anledning fik Generalmajor Lewetzow i Damgarten Ordre til at skaffe Oplysning om, hvor mange Smaafartøjer der kunde skaffes fra Ribnitz, Damgarten, Barth m. fl. Steder, medens Overkrigskommissær H. Seidelin fik en lignende Opgave for Rostocks Vedkommende[4]).

Den 23de September marcherede Generalløjtnant J. Rantzau med Chr. Juels, Brockdorffs. og Fursmans Kyrasserer til Wismar; Generalløjtnant F. Leegaard og Generalmajor T. Lewetzow fulgte med ham. I Damgarten efterlodes Oberstløjtnant W. F. Rhedern med 1 Eskadron Juel og 1 Eskadron Fursman, medens de Ryttere og Dragoner, som for Øjeblikket stod der, sluttede sig til Korpset. I Rostock blev Oberstløjtnant H. F. Oertzen staaende med 1 Eskadron Brockdorff, medens Oberstløjtnant J. Vind med Bataillonen af Aarhus Stifts Regiment marcherede til Stralsund,

---

[1]) Scholten til Løvendal $^{22}/_{9}$, til Czaren $^{21}/_{11}$; Püchler $^{10}/_{9}$, $^{23}/_{9}$, $^{27}/_{9}$; Daglig Annot. $^{11}/_{9}$ 11; jfr. D. Vibe $^{27}/_{9}$ 10 (Dsk. Mag.); Geh.leg.raad Fabrice til Kurf. $^{13}/_{9}$ (Sachsen Nr. 158. Hannover).

[2]) Se Plan 2.

[3]) Dagl. Annot.; Scholtens Prot. $^{21}/_{9}$; Promemoria fra Stralsund opl. i Senatet i Stockholm $^{13}/_{10}$ (Handl. rör. Nord. Kr.).

[4]) Scholten til Lewetzow og Seidelin $^{13}/_{9}$ 11; Krigskom. Engel til Hertugen $^{18}/_{9}$ (Schwerin).

medførende de af Hospitalet udskrevne Soldater af de i Pommern staaende Regimenter[1]). Rantzau ankom den 30te September til Wismar, paa Marchen var han bleven ret tilfredsstillende forplejet af Hertugen af Meklenborg[2]). Den 2den Oktober brød Generalløjtnant Schønfeld og Generalmajor Ingenhaven op fra Lejren foran Wismar med Marineregimentet, Zepelins Regiment og Fortifikationsofficererne; den 4de kom de til Rostock, den 9de til Stralsund[3]).

I Lejren foran denne Fæstning laa den danske Hær i 3 Linier. Den 10de Oktober var Regimenternes Fordeling og Styrke følgende[4]):

1ste Linie[5]).

1ste Jyske Rytterregiment	660	Md.
2det Fynske »	820	—
Dewitz's Kyrasserer	1025	—
Garden til Fods	1280	—
Arnoldts Regiment	933	—
Krags »	1125	—
Frijs's »	1084	—
Marineregimentet	1260	—
Birchholtz's Regiment	1266	—
Grenaderkorpset	1336	—
Garden til Hest	497	—
Livregiment Dragoner	1040	—

2den Linie.

Prins Christians Regiment	1216	Md.
Zepelins »	1245	—
Aarhus Stifts Bataillon	505	—
Fynske Regiment	1283	—
Dronningens Livregiment	1287	—

3dje Linie.

4 Artillerikompagnier	462	Md.
Staldetat	596	—

Den samlede Styrke blev saaledes c. 18,920 Md.

---

[1]) Scholten til Rantzau $^{22}/_{9}$, til Vind $^{27}/_{9}$; milit. Rgnsk. IX. 5.

[2]) Rantzau til Overkrskr. $^{1}/_{10}$ 11

[3]) Meklenb. Kom. acta; Schønfeld til Scholten $^{4}/_{10}$; Scholten til Schønfeld $^{5}/_{10}$; Dagl. Annot.

[4]) Styrken, der kun omfatter Kombattanterne, er given efter Brødregnskaberne i Milit. Rgnsk. IX—5—87. En Soldat fik daglig 2 Pd. Brød, en Knægt 1 $^{1}/_{2}$ Pd

[5]) Rgtr. regnede fra venstre til højre.

Der blev nu taget fat paa Anlæget af en Circumvallationslinie. Tæt foran den danske Lejr anlagde Scholten en dobbelt Række Reduter og forbandt Værkerne i den forreste indbyrdes med Løbegrave; ved alle Regimenter blev der forfærdiget Faskiner og Skansekurve, de Soldater, der arbejdede paa Reduterne, fik i «douceur» 4 ß lybsk daglig. Foran Sachsernes og Russernes Lejre blev der opkastet lignende Værker som de af Scholten anlagte[1]), og endelig blev der udstedt en meget omstændelig Anvisning til den Fremgangsmaade, der skulde følges under en regelmæssig Belejring[2]).

Alt var rede til at begynde Belejringen; kun én Ting manglede — Artilleriet. Følgende Piecer behøvedes:

26	24	Pd.s	Metalkanoner,
26	18	»	—
26	12	»	—
4	200	»	Metalmorterer,
8	150	»	—
12	100	»	—
12	50	»	—
12	Haubitser,		
200	Haandmorterer,		

med Tilbehør af Affutager, Vogne, Redskaber og Ammunition: 300 Skud pr. Kanon, 300 Kast pr. Morter og Haubits, 400 pr. Haandmorter[3]).

Af dette Artilleri var 3 12 Pd.s Kanoner og 4 Haubitser fulgte med Hæren; midt i Oktober kom et sachsisk Infanteriregiment til Lejren, medførende 6 16 Pd.s og 6 8 Pd.s Kanoner med 70 Vogne[4]); men det forslog intet. Det danske Artilleri laa i Frederiksort, hvor det blev omladet, og det afhang ganske af Vind og Vejr, naar det kunde komme. Dette var højst uheldigt! havde det kunnet træde i Virksomhed, strax efter at Indeslutningen var fuldført, vilde det have gjort god Virkning; en Beskydning af Retranchementet foran Franken Thor, der var opfyldt af Rytteri, vilde have generet Svenskerne føleligt[5]). Til Begyndelsen af November maatte man nøjes med Arbejder i Indeslutningslinien og

---

[1]) Scholten til Kongen $^{28}/_{9}$; samme til Geh.raad C. Sehested $^{6}/_{10}$; Rech. v. d. Kgl. Feldcassa; Püchler $^{30}/_{9}$; Dagl. Annot.; Dsk. Kongers Hist. 255 b.

[2]) Trykt i Theatr. Europ. XIX. S. 762 ff.

[3]) Dsk. Kongers Hist. 255 b; jfr. Liste i Res. u. Feldart Rechn.

[4]) Europ. Fam. B. XI. S. 109; Dagl. Annot. $^{25}/_{10}$ 11.

[5]) Rosencreutz til Stenbock $^{9}/_{9}$ 11 (E. A.).

i Lejren. Russerne, der ikke medførte et eneste Stykke Skyts, fik 10 Kanoner til deres Skanser. De havde heller ingen Telte, men maatte fra første Færd grave sig ned i Jorden. De Danske og Sachserne byggede Træbarakker, tækkede med Halm, man belavede sig paa Vinterens Komme. Den 16de og 24de Oktober blev Artilleristerne og Staldetaten sendte til Greifswald for at hente Kanoner; det hed sig, at Skibene var ankomne; men det var blind Alarm[1]).

Inden Circumvallationslinien var færdig, fandt der forskellige Smaakampe Sted mellem Forposterne, saaledes den 10de, 12te, 14de, 15de og 19de September[2]); senere synes de Danske at have haft Ro, medens Russerne jævnlig blev forstyrrede i deres Løbegrave og Skanser.

Der var daarligt Humør i den danske Lejr. Uvirksomheden demoraliserede Tropperne, som desuden led Nød. Salomon Abraham erklærede, at han ikke havde Mel nok; det viste sig ganske vist, at han havde solgt 14,000 Brød til Sachserne, men sikkert var det, at Transporterne fra Rostock var forsinkede. Generalmajor Numsen var fortvivlet, og Seidelin, der i Forbindelse med Himmelstrup besørgede Proviantsendingerne fra Rostock til Hæren, havde et meget brydsomt Hverv. Brødet blev til Dels afsendt pr. Axe fra Rostock til Ribnitz i Transporter paa 120—160 Bøndervogne, der betaltes med 1—1½ Rdlr. pr. Tur; men det var ofte vanskeligt at skaffe det fornødne Antal Køretøjer til Veje[3]). Den allerstørste Del af Transporterne saa vel fra Danmark som fra Meklenborg foregik ad Søvejen til Barth, Barhöft eller Prerow enten direkte eller over Ribnitz. I Løbet af et Par Uger afsendtes fra Warnemünde til de pommerske Smaahavne 24 Fartøjer med Mel, Brød, Havre, Flæsk, Kød, Ærter, Tobak, Brændevin o. s. v. Men Forsyningerne var utilstrækkelige og uregelmæssige[4]). Medens Havren for største Delen kom fra Danmark, maatte den øvrige Furage skaffes fra Stralsunds Omegn; denne blev delt i 2 Distrikter, af hvilke det ene tilfaldt de Danske, det andet Sachserne. Russerne maatte kun furagere under sachsisk Tilsyn. De 2 Hæres

---

[1]) Dagl. Annot. 10/10, 24/10, 25/10 11.

[2]) do.; Ekeblad til Raadet 19/9 (W. R.); Ny Kgl. Saml. 4° 1090; Gl. Kgl. Saml. 2778; Püchler 16/9 (Dänemark Nr. 107. Hannover).

[3]) Numsens Mem. 22/9 11; Seidelins Mem. 8/9 11; Himmelstrups Regnsk. 12/10, 18/10 11.

[4]) Rdsbg. Fæstn. Regnsk.; Himmelstrups Regnsk.

Generalgevaldigere skulde patrouillere paa Grænsen mellem Distrikterne for at hindre Overgreb[1]); men saadanne fandt hyppigt Sted, og de danske Besætninger i Barth og Triebsees maatte jævnlig med Magt tilbagedrive de russiske og sachsiske Furageringskommandoer[2]). Svenskerne havde i øvrigt ødelagt en stor Del af Omegnen[3]).

Desertionen greb stærkt om sig i Hæren; inden den 19de September havde 200 Overløbere indfundet sig i Stralsund; adskillige Desertører blev paagrebne og hængte, men Scholten havde Fornemmelsen af, at Folkene under Tiden kunde have skellig Grund til Misfornøjelse, og han befalede, at de skulde indkomme med deres Klager — om det saa var direkte til ham — naar de ikke fik, hvad der tilkom dem[4]). Selv henvendte han sig til Kongen med Anmodning om Ordrer til at afhjælpe de Mangler, hvor under Hæren led; der blev udstedt kongelig Befaling til Generalkommissariatet om at skaffe Ammunition; der blev givet Tilladelse til at købe Klæde til Munderingerne i Udlandet; Kompagnicheferne fik Tilhold om at erstatte de Tab, Kompagnierne havde lidt ved Sygdom og Desertion[5]); men Proviant- og Furagemangelen kunde Kongen ikke afhjælpe.

Frederik IV maa snart have bemærket, at den indtraadte Stagnation skyldtes den Ændring i Felttogsplanen, som August II havde forledet ham til; der opstod en Misstemning mellem Forbundsfællerne, og det gik ikke helt stille af. Ved Kejserhoffet mente man, at man burde benytte sig af «Misforstaaelserne», og den kejserlige Resident i Hamborg, M. H. Kurzrock, søgte at vinde Etatsraad Hagedorn for Tanken om Særfred med Sverig. Han ytrede, at man i Wien havde en klar Forstaaelse af Danmarks Fortjenester af den fælles Sag og gerne vilde hjælpe det til en

---

[1]) Dansk-sachsisk Konvertion af $^{29}/_{9}$ 11.
[2]) Scholtens Prot. $^{22}/_{10}$, $^{30}/_{10}$ 11.
[3]) Dücker til Senatet $^{10}/_{9}$ 11.
[4]) Scholtens Prot. $^{5}/_{10}$ 11.
[5]) Kgl. udf. Exped. $^{27}/_{10}$ 11.

gunstig Fred med Sverig. Det gjaldt om at benytte Øjeblikket; nu kunde man vistnok haabe paa Landafstaaelser, men ventede man til den almindelige Fred var sluttet, vilde Sømagterne sikkert mægle Fred i Norden, og de var venligt stemte mod Sverig. Kongen burde snarest fremsætte sine Betingelser; han kunde sikkert stole paa Prins Eugens Støtte. Ogsaa Vellingk henvendte sig til Hagedorn og meddelte ham, at han havde Fuldmagt til at slutte Særfred [1]).

Den danske Regering vidste naturligvis saare godt, at «den almindelige Fred» i høj Grad vilde berøre Danmarks Interesser, og Gesandterne i London og Haag var instruerede om at give nøje Agt paa de Forhandlinger, der førtes mellem Frankrig og dets Fjender, og af al Magt stræbe hen til, at der intet blev vedtaget, som kunde være til Skade for Danmark [2]). Paa en Særfred vilde Frederik IV dog ikke indlade sig, men han stræbte ved Henvendelser til Czaren at faa sat noget mere Liv i Krigsførelsen. Først blev Løvenørn sendt afsted, dels for at lykønske til Freden med Tyrkiet, dels for at anmode om Subsidier og Hjælpetropper. Han skulde gøre opmærksom paa de store Udgifter, Danmark havde haft med at reorganisere sin Hær, og fremhæve, at det var den danske Flaade, der havde sikret Rusland den uforstyrrede Besiddelse af Lifland. Denne Instrux blev udfærdiget den 27de September; et Par Uger senere skrev Kongen til Czaren, at han gerne gik ind paa dennes Ønske om en Sammenkomst, og samtidig paalagde han Løvenørn at virke hen til, at Mødet fandt Sted i Greifswald eller Rostock [3]). Snart efter afgik en mere officiel Sendelse til Czaren, idet Gehejmeraad D. Vibe og Envoyé B. Schack blev instruerede om at opsøge ham i Carlsbad, Dresden, eller hvor han maatte befinde sig, for at forsikre ham om, at Danmark ønskede at fortsætte Krigen med fuld Kraft, men at Kongen ønskede at kende Czarens Hensigter for at kunne handle i Harmoni med ham. Ministrene skulde skaffe Oplysning om, paa hvilke Betingelser Freden med Tyrkiet var sluttet, hvilken Understøttelse Danmark kunde vente, hvilken Stilling Czaren vilde tage, hvis den lille gottorpske Hertug blev Konge af Sverig, hvorledes han stillede sig overfor de mod Frankrig forbundne Magter,

---

[1]) Hagedorns Rel. $^{2}/_{10}$, $^{9}/_{10}$ 11.
[2]) Geh. Reg. $^{17}/_{10}$ 11.
[3]) do. $^{27}/_{9}$, $^{15}/_{10}$ 11.

og paa hvilke Betingelser han vilde slutte Fred med Sverig. I en «geheime Nebeninstruction» paalagdes det Ministrene at overtale Czaren til at give Danmark 2000 Rekrutter foruden de Hjælpetropper, Sachsen for Øjeblikket disponerede over, samt til at opstille 30—40,000 Md. i Tyskland for at paralysere «Neutralitetsarmeen». De skulde henlede Opmærksomheden paa, hvor vigtigt det var at sikre sig mod, at «de høje Allierede» greb ind, og hvor ønskeligt det var at opnaa en virkelig Alliance med Preussen; de skulde love 10 % af Subsidiernes Beløb til den, der sørgede for, at de blev rigtig udbetalte, og endelig skulde de overtale Czaren til at møde Kongen i Strelitz, da denne ikke for Øjeblikket turde rejse til Frankfurt a. d. Oder eller Crossen, som Peter I havde valgt til Mødested[1]).

I Crossen traf Czaren sammen med de danske Ministre; men Mødet blev uden al Betydning; Czaren var i alt væsentligt enig med August II, med hvem han formodentlig under Sammenkomsten i Jaroslaw 26de Maj—9de Juni havde aftalt Operationerne[2]). Fra Crossen rejste Czaren over Thorn og Kønigsberg til Elbing; han traf heller ikke senere paa Aaret sammen med Kongen; der siges, at det var Flemming, som hindrede Mødet mellem de to Monarker[3]).

I Pommern forefaldt der i Oktober ikke andre krigerske Begivenheder end Erobringen af Usedom med Peenemünde- og Swine Skanser. Førstnævnte spærrede Sejladsen paa Peenen og hindrede de Allierede i at hente Fartøjer fra Demmin, Anklam m. fl. Steder til Brug ved et Foretagende mod Rygen. Den 16de Oktober gik Prins Joh. Adolf af Sachsen-Weissenfels over til Usedom med et sachsisk-dansk Detachement. Det danske Kontingent under Oberstløjtnant P. B. Johannsen bestod af 200 kommanderede Grenaderer, 9 Kanoner og 4 Haubitser. Den 17de faldt Peenemünde efter en kort Beskydning[4]); Kommandanten overgav sig med 2 Officerer, 54 Md. og 9 Kanoner; Prinsen besatte Skansen med 40 Sachsere og 20 Danske og marcherede til Swine Skanse, der ligeledes blev

---

[1]) Geh. Reg. $^{29}/_{10}$. Jfr. $^{15}/_{10}$ (til Løvenørn).

[2]) I. Brückner: Peter d. Grosse, S. 423, siger urigtig, at Frederik IV og Czaren mødtes i Crossen; i Schuyler: Peter the Great, B. II, S. 269 omtales derimod Mødet i Crossen mellem Peter I og de 2 danske Ministre. Jfr. Geh. Reg. $^{27}/_{10}$ 11 (Brev fra D. Vibe til Løvenørn).

[3]) Schuyler, S. 279.

[4]) Der blev afskudt 14 4 Pd.s Kugleskud (Res. u. Feldart. Rech.).

tagen i en Haandevending, og derefter demoleret. Den 25de var Øen rømmet af Svenskerne, men fra Søsiden forulæmpede de stadig den lille Besætning, Prinsen efterlod derovre[1]).

I Stralsund var man bleven af med Kong Stanislaus, som den 25de September landede i Carlskrona[2]); det var altid en Lettelse; men man iagttog med voxende Bekymring Belejringsarbejderne og Forberedelserne til en Landgang paa Rygen. Dücker, der havde sendt de fleste Heste over paa Øen, lod nu ogsaa Generalmajor Marschalck sætte derover med 1200 Dragoner. Det var hans Hensigt efter Haanden at lade hele Rytteriet følge efter; derved blev der Plads i «Tranchementet» ved Franken Thor, som hidtil havde været opfyldt med Ryttere og Heste. Han bad indtrængende Raadet om at faa nogle Skibe, da han ellers ikke kunde holde Rygen[3]). I Stettin fandtes 10, i Stralsund 4 Kapere foruden 2 Pramme, men denne Søstyrke var utilstrækkelig[4]). Generalmajor Ekeblad, der med stor Dygtighed havde sat Fæstningen i Forsvarsstand, klagede over, at Artilleriet manglede baade Mandskab og Ammunition[5]). Foreløbig var der ikke megen Anvendelse derfor; kun af og til sendte de Svenske en Kugle ind i den danske Lejr eller affyrede et Kanonskud mod de danske Strejfpartier, naar de blev for nærgaaende.

Saaledes gik hele Oktober hen med Forberedelser. Belejrerne ventede længselsfuldt paa Artilleriet, der stadig udeblev, og de Belejrede spejdede stadig efter Hjælp fra Moderlandet, som heller ikke vilde komme. Den 17de Oktober viste den danske Flaade sig ved Rygen; den kunde jo nok holde Undsætningen borte, men kunde ikke direkte bidrage til Erobringen af Stralsund og formaaede ikke engang at landsætte et Korps paa Rygen.

---

[1]) Johannsen til Scholten $^{10}/_{10}$, $^{18}/_{10}$, $^{25}/_{10}$, $^{1}/_{11}$, $^{4}/_{11}$; Scholten til J. Rantzau $^{20}/_{10}$, til v. Dernath $^{7}/_{11}$; Europ. Fama. B. XI. S. 219 f.

[2]) Adm.koll. Reg. $^{16}/_{9}$ (Sv. Fl. Ark.).

[3]) Dücker til Senatet $^{10}/_{9}$, $^{2}/_{10}$ 11.

[4]) Mejerfelt til Raadet $^{14}/_{10}$ 11 (Pommeranica); Dücker til Adm.koll. $^{11}/_{10}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

[5]) Ekeblad til Raadet $^{1}/_{10}$ 11 (W. R. Nr. 154). Borgerskabet skulde levere 68 Artillerister, fordelte paa Laugene; det tilbød at give Penge i Stedet. (Belagerungs Acten $^{29}/_{8}$. Stadsark. Stralsund).

Heller ikke paa andre Punkter af Krigsskuepladsen var der forefaldet Begivenheder af afgørende Betydning. Om Diversionen fra Norge er der allerede talt; det staar nu tilbage at omtale, hvad der var sket ved Wismar, efter at Hovedhæren havde tiltraadt Marchen herfra til Pommern.

Wismars Omegn falder ganske naturlig i 3 Sektorer: en vestlig mellem Bugten og Wallensteins Graben[1]), en sydlig mellem denne og Greese Bach og en østlig mellem dette Vandløb og Bugten. Den vestlige og østlige Sektor har mange Lighedspunkter; nærmest Byen bestaar de begge af udstrakte, flade Enge, der endnu ofte oversvømmes om Vinteren, og som ved det 18de Aarhundredes Begyndelse var sumpede og utilgængelige udenfor Vejene; i det østligste Afsnit begrænses Byen paa et Stykke af en lille Sø, Mühlenteich. Gennem dette Afsnit gaar Poeler- og Rostock Vejene gennem Poeler- og Alt-Wismar (Rostocker) Thor: gennem det vestlige Vejene til Gadebusch og Lybæk gennem Mecklenburg- og Lübscher Thor. En Kilometer Vest for Byen begynder Terrænet saa smaat at hæve sig, og nær Wendorf, 3 Kilometer Vest for Lübscher Thor, naar det en Højde af 35 Meter. Mod Øst findes i 2 Kilometers Afstand Højder paa 26 Meter, medens Terrænet mod Nordost er fladt og sumpet indtil $2^1/_2$—3 Kilometer fra Byen. De 2 nys beskrevne Terrænafsnit var under en Belejring af ringe Interesse; Angriberen maatte nøjes med at afspærre de Veje, der førte igennem dem; det var umuligt at udføre Belejringsarbejder i Engene, og det høje Terræn laa saa langt fra Byen, at den ikke kunde bombarderes derfra.

Langt vigtigere var den sydlige Sektor, thi her naaede det tørre Terræn op til Mecklenburg Thor; 1000 Meter Syd for denne ligger det høje Galgenberg, som nu er Kirkegaard, og hele Afsnittet danner en bølgeformet Slette, hvor igennem nedennævnte ubetydelige Vandløb snor sig: Wallensteins Graben gaar fra Schweriner See i nordlig Retning, skærer Schweriner-Vejen omtrent 2 Kilometer Syd for Wismar, drejer saa mod Øst forbi Grönings Mühle til Kluss Mühle, hvor der er Bro, optager her et Par Bække fra Syd og Sydost, drejer derpaa selv mod Nordost og falder efter et 1500 Meter langt Løb i Mühlenteich, hvis Afløb udmunder i Havnen efter at være løbet gennem Byen. I nævnte Sø falder ogsaa Greese Bach, et lille Vandløb, der

[1]) Afløbet fra den store Schweriner Sø

kommer fra Sydøst og løber forbi Greese, en Gaard 5 Kilometer Sydost for Wismar, hvor der findes en Bro. Ved Flöte, c. 1500 Meter Nordvest for Greese, deler Bækken sig i 2 Arme, af hvilke den nordligste falder i Mühlenteichs nordligste Del. Fra Greese Bro og Rothen Thor, hvor Wallensteins Graben skærer Schwerin Vejen, danner Vandløbene paa Grund af deres side Bredder ret betydelige Hindringer. Gennem Afsnittet førte 2 Veje, der fra Wismar gik mod Syd og Sydost; ved den første laa Landsbyerne Karow og Mecklenburg c. 4 og $5^1/_2$ Kilometer fra Byen, ved den anden Triwalk og Lübow $3^1/_2$ og $5^1/_2$ Kilometer fra samme. Afstanden mellem Mecklenburg og Lübow, der begge er Kirkebyer, er $3^1/_2$ Kilometer, Terrænet mellem dem er temmelig højt. Hele Afsnittet er skovløst og fra Wismars høje Taarne har man god Oversigt over det.

Vejene i Wismars Omegn var endnu daarligere end paa mange andre Steder i Meklenborg; thi Jordbunden er leret og blev i fugtigt Vejr et ufremkommeligt Ælte; Jorden var frugtbar og de omliggende Landsbyer ret anselige og ganske velstaaende[1]).

For en Angriber, der raadede over en stor Troppestyrke, var det ikke saa vanskeligt at blokere Wismar, men General Schønfelds Styrke var ikke Garnisonen meget overlegen. I Begyndelsen raadede han kun over 10 Eskadroner og 5 Bataillonner; i de første Dage af September stødte Aarhus Stifts Bataillon, der altid var paa Vandring, til ham, men den gik snart igen tilbage til Rostock; omkring ved den 10de indfandt det Ungarske Dragonregiment sig i Schønfelds Lejr[2]), og det forblev til Stadighed ved Wismar. Men Styrken var stadig for lille. Schønfeld manglede næsten aldeles Artilleri og var derfor nødsaget til at holde sig i en ærbødig Afstand fra Fæstningen; han formaaede ikke med sit faatallige Fodfolk og sit svage Rytteri at afspærre den fuldstændigt fra Omverdenen. Postgangen fra Hamborg og Lybæk til Wismar kunde han ikke hindre, end mindre kunde han sikre Forbindelsen mellem Holsten og Hæren i Pommern[3]). Sammenstød mellem de svenske Partier og de danske Ryttere hørte til Dagens Orden. Den 31te August fordrev 300 Dragoner og 150 Infanterister et dansk Parti fra Galgenberg, og den 2den September blev

---

[1]) Wismars Omegn er i Sommeren 1905 rekognosceret af Oberst A. Tuxen.

[2]) Side 275.

[3]) Scholten til Schønfeld $^{14}/_9$; Schoultz's Brev $^{10}/_9$ 11 (Handl. rör. nord. Kr.).

en Afdeling af Bassewitz's Dragoner kastet af en dansk Rytterstyrke, der tog nogle Fanger, men under Forfølgelsen kom den Fæstningen for nær, og det fjendtlige Artilleri nedlagde 10—12 Heste[1]). Den 7de tog de Danske en Transport og 50 Fanger fra Poel; den 8de kæmpede Bassewitz's Dragoner ved Rothen Thor $^1/_4$ Mil Syd for Wismar med Ungarske Dragoner og Sjællandske Ryttere; den 9de tog de Danske 100 Oxer, der fra Lübow skulde drives ind i Fæstningen, og Dagen derefter blev en svensk Furagetransport til Dels tagen, Eskorten blev adsplittet og forfulgt til Fæstningens Porte[2]). Den 11te gik Oberst Bassewitz og Kaptajn Wittinghoff med 300 Dragoner og 300 Infanterister til Redentin, $^3/_4$ Mil Nord for Wismar; de sprængte Byporten og førte uantastet 200 Oxer og 240 Svin til Fæstningen. Den 15de kom de igen og hentede et større Parti Faar. Den næste Dag furagerede de Ungarske Dragoner i de svenske Landsbyer Klüssendorf og Martensdorf, $^3/_4$ Mil Sydost for Wismar, og den 17de sendtes 260 Ryttere, Dragoner og Infanterister til Grevesmühlen for at dække nogle Transporter til Lejren, medens 260 Ryttere furagerede i de nævnte Landsbyer og i Rothen Thor. Furageringskommandoerne traf kun paa smaa svenske Styrker, der veg for Overmagten; men om Eftermiddagen Kl. 4 viste 1000 Svenskere sig paa Galgenberg, hvorfra de med 6 Kanoner beskød de Danske, der mistede et Par Mand. Natten til den 15de blev Posten fra Lybæk opsnappet og bragt til Lejren ved Karow[3]).

Til Gengæld for disse Harcelleringer besluttede Schoultz at aflægge den danske Lejr et Besøg i større Stil. Fredag den 18de September Kl. 4 om Morgenen marcherede han i dybeste Stilhed ud af Fæstningen med alle Dragonerne, 2000 Infanterister og 18 Kanoner. Det var mørkt og taaget, Vinden blæste fra Lejren, og Kl. 5 naaede Svenskerne uopdagede Bakkerne ved Papirmøllen[4]), 1500 Meter Nordvest for Karow, og ved Rothen Thor; 4 Kanoner bragte de i Stilling ved Møllen, Resten paa Galgenberg[5]). I Lejren

---

[1]) Mecklenb. Com. acta; Schrøder.

[2]) do. do.

[3]) Scholten til Schønfeld $^{14}/_9$; Brev fra Wismar $^{10}/_9$; Mecklenb. Com. acta.

[4]) Se Plan 5.

[5]) En meklenborgsk Kilde (Kom. Fritz) siger, at 14 Kanoner opstilledes ved Møllen, 8 ved Rothen Thor, men de svenske Kilder er sikkert her paalideligere. Fritz meddeler, at 2 svenske Overløbere alarmerede de Danske, lige før Beskydningen begyndte.

var alt stille; Reveillen var ved en Forsømmelse ikke bleven slaaet Kl. 4½; men da Svenskerne fra 2 Sider sendte deres Kanonkugler ind mellem Teltene, blev der Uro; fra Bakken saa man Soldater og Fruentimmer i det blotte Linned løbe om i Lejrgaderne. Schønfeld tabte dog ikke Hovedet; snart rykkede Generalmajor Brockdorff med 8 Eskadroner frem mod Terrænet Vest for Papirmøllen for at falde Fjenden i Flanken, medens 2 Batailloner gik frem mod Papirmøllen og mod Rothen Thor. Schoultz opførte sig efter den svenske Relations Udsagn som en «kristelig, klog Mand»; han vilde ikke angribe, «da derved tabes mange Folk», men trak sig langsomt tilbage til Galgenberg, hvor hele Artilleriet nu kørte op. Schønfeld, der kun havde 4 Kanoner, kunde naturligvis ikke forfølge videre energisk, og Kampen døde snart hen; den varede i alt 2 Timer. Tabene var smaa: Svenskerne mistede 1 Fange, de Danske havde 12 Saarede og Døde[1]), blandt andre Kaptajn Eberl af Hansens Bataillon, der blev dødelig saaret af en Kanonkugle[2]). Derimod blev Lejrmateriellet ilde medtaget, Teltene var flængede og flaaede i en saadan Grad, at de fleste af dem var ubrugelige[3]). Lejren ved Karow blev til Dels afbrudt, og Fodfolket gik tilbage til Landsbyerne Mecklenburg og Lübow, hvor man indrettede sig dels i de for Haanden værende Bygninger, dels i Hytter og Barakker. Rytteriet blev foreløbig liggende[4]).

Den 23de September fandt der en større Rytterfægtning Sted. Oberst C. F. Lewetzow af Juels Regiment havde været sendt til Bückow for at eskortere 6000 Furagerationer fra Amtet til Lejren; da han kun havde faaet en mindre Del af det rekvirerede med tilbage, blev Oberstløjtnant M. A. Pottendorf af Ungarske Dragonregiment udsendt med 250 Ryttere og Dragoner for at hente Resten. De Svenske, der havde faaet Nys herom, udsendte om Natten Kaptajn J. Schwaanfeld med 200 Infanterister og Oberst Bassewitz med 200 Dragoner for at ødelægge det danske Kommando i Hulvejen hinsides Greese. Dragonerne skulde angribe dem i Fronten og drive dem tilbage paa Fodfolket, der skulde tage en skjult Opstilling Vest for Broen. Schwaanfeld kom imidlertid for sent,

---

[1]) Svenske og meklenborgske Kilder siger 30.

[2]) Schrøder, anf. Værk; Brev fra Wismar 19/9; Schønfelds Mem. 20/9; samme til Overkrskr. 22/9; Ny Kgl. Saml. 1090; Mecklenb. Com. acta 18/9; Kom. Fritz til Hert. 18/9 (Durchmärsche. Vol. 85. Schwerin).

[3]) Ob. Zepelin til Scholten 24/4 12.

[4]) Mecklenb. Com. acta 2/10; jfr. Scholten til Schønfeld 28/8.

eller, rettere sagt, de Danske kom for tidligt; deres Fortrop passerede Broen, inden det blev helt lyst, skønt Schønfeld havde befalet at afvente Dagens Frembrud, og blev i Hulvejen angreben af Bassewitz's Dragoner. Det kom til Nærkamp; Pottendorfs Hovedstyrke kom op, men i Morgendæmringen kunde de danske Dragoner ikke skælnes fra de svenske, der ogsaa var klædte i blaat, og de danske Kyrasserer skød derfor i Flæng paa Ven og Fjende. Efter Sammenstødet trak begge Parter sig tilbage; til Held for de Danske var det svenske Fodfolk stadig ikke naaet frem, de blev derfor ikke afskaarne men naaede Lejren i temmelig stor Uorden. Oberstløjtnant Pottendorf blev fangen tillige med 7 Ryttere og 3 Dragoner; han var haardt saaret og døde den 25de i Wismar. Af svenske Fanger blev 3 Underofficerer og 7 Dragoner indbragte til den danske Lejr. De Faldnes Antal kendes ikke bestemt, det angives til 30—40 Md. paa hver Side. Furagetransporten fra Bückow fik ingen Eskorte, og det meste af den faldt i Svenskernes Hænder[1]).

Den 14de September kom Orlogsskibet Sværdfisken (Kapt. P. E. Paulsen) til Wismar Bugt; det blev liggende paa Stationen til Begyndelsen af December og opbragte inden Udgangen af Oktober 3 svenske Priser[2]).

Den 25de September gik Aarhus Stifts Bataillon tilbage til Rostock, hvor fra den strax blev dirigeret til Stralsund, og den 2den Oktober marcherede Schønfeld med de 2 Infanteriregimenter samme Sted hen efter at være bleven afløst af J. Rantzau med hans Ryttere[3]). Hermed var 1ste Periode af Wismars Indeslutning til Ende. Det havde ikke været nogen behagelig Tid: Fjenden havde jævnlig foruroliget Blokadekorpset, der desuden maatte kæmpe med Forplejningsvanskeligheder og Sygdom. Da Proveditørerne ikke kunde opfylde deres Forpligtelser, blev Hertugen af Meklenborg tvungen til at supplere Brødforsyningerne, til at skaffe Furage og sørge for, at Lejrens Torv var vel forsynet med Varer; flere Gange maatte Schønfeld true med Rekvisition og Furagering, naar Tilførslen var knap[4]). Det gik haardt ud

---

[1]) Schønfelds Mem. $^{26}/_{9}$; Bülows do. $^{26}/_{9}$; Brev fra Wismar $^{23}/_{9}$; jfr. Scholten til Schønfeld $^{28}/_{9}$; Ny Kgl. Saml. 4⁰. 1090; Schrøder $^{25}/_{9}$; Kom. Fritz til Hert. $^{28}/_{9}$ (Schwerin).

[2]) «Sværdfisken»s Journal.

[3]) Milit. Rgnsk. IX—5 Nr. 87 og 88; Ny Kgl. Saml. 1097 a; jfr. Side 277.

[4]) Schønfelds Mem. $^{20}/_{9}$; Scholten til Schønf. $^{29}/_{8}$, $^{31}/_{8}$, $^{14}/_{9}$.

over Meklenborg, der i Efteraaret 1711 leverede de Danske for 144,000 Rdlr. Furage, medens Garnisonen i Wismar tog for 25,000[1]). Schoultz havde ligefrem lagt Bückow Amt i Skat, og da hans Rekvisitioner blev upaaagtede, furagerede han paa egen Haand[2]). Sundhedstilstanden i den danske Lejr var daarlig, særlig krævede Blodgangen mange Ofre; indtil den 20de September døde 62, medens 200 Md. paa dette Tidspunkt laa syge. Navnlig var Viborg Stifts Bataillon haardt medtagen; den 1ste Oktober stod henved Halvdelen af Mandskabet paa Sygelisten. Hansens Bataillon havde mange Desertører, men ogsaa af Rytteriet løb mange over. Indtil den 20de September havde Fodfolket mistet 135, Rytteriet 65 Md. ved Desertion, medens kun 16 svenske Overløbere havde indfundet sig i den danske Lejr[3]).

Den 1ste Oktober overtog Generalløjtnant Rantzau Kommandoen over Korpset ved Wismar. Han forlod definitivt Lejren ved Karow og anbragte hele sin Styrke i Lejr med venstre Fløj til Mecklenburg, højre ved Lübow; et Detachement Fodfolk paa 200 Md. blev forlagt til Greese for at dække højre Flanke. En Cernering af Wismar ansaa han for umulig; han vilde ikke splitte sin Styrke men mente, at han fra sin centrale Stilling kunde imødegaa de Belejredes Forsøg paa at foretage Udfald i større Stil[4]). Dette stemte ikke ganske med Scholtens Instrux, der gik ud paa, at Korpset skulde deles i 2 Dele, hvoraf den ene, der omfattede hele Fodfolket og Halvdelen af Rytteriet, blev staaende ved Karow, medens Leegaard med Resten anbragtes saaledes, at han kunde støtte Hovedstyrken[5]); det viste sig senere, at Rantzau havde handlet rigtigt.

Forholdene ved Wismar blev i øvrigt ikke stort anderledes, end de havde været i Schønfelds Tid; Desertionerne vedblev; særlig viste det sig, at de nyhvervede Eskadroner ikke var meget værd; den Eskadron, Oberst Baartig havde leveret til 3dje Sjællandske Rytterregiment, svandt ind til intet, og det skønt Rantzau sørgede for, at Lønningerne blev udbetalte i rette Tid. For at

---

[1]) Milit. Rgnsk. IX—5—80.

[2]) A. Faber: Europ. Staatskantzley B. XIX $^{1}/_{9}$, $^{21}/_{9}$, $^{25}/_{9}$, $^{29}/_{9}$; Mecklenb. Com. acta $^{21}/_{9}$ 11.

[3]) Schønfelds Mem. $^{20}/_{9}$; Rantzau til Overkrigsskr. $^{1}/_{10}$ 11; Kom. Fritz til Hert. $^{31}/_{8}$ (Schwerin).

[4]) Rantzaus Mem. $^{8}/_{10}$; samme til Overkrskr. $^{1}/_{10}$ 11; Kom. Fritz til Hert $^{30}/_{9}$, $^{3}/_{10}$ (Schwerin); Schrøder ^{1}—$^{2}/_{10}$.

[5]) Scholten til Rantzau $^{22}/_{9}$ 11.

hæmme Desertionen bad han om, at der maatte blive sluttet et Kartel med Hertugen af Meklenborg, og om, at han selv maatte holde Standret over Desertørerne. Han fik da ogsaa Lov til at exekvere Dødsdomme, men det paalagdes ham først at undersøge ved Forhør, hvor vidt Folkene havde haft gyldig Aarsag til Klage, og var løbne bort paa Grund af slet Behandlig[1]). Med Hertugen forhandlede Generalen dels om Leverancer, dels om Forholdsregler mod de svenske Udpresninger. Hertugen raadede Rantzau til at kundgøre, at han vilde beslaglægge alle de Forsyninger, som Schoultz havde udskrevet til Garnisonen i Wismar, og lovede paa Rantzaus Anmodning at spærre de fra Wismar udgaaende Veje med Dragonposteringer og Militsafdelinger. Men Hertugen holdt ikke sit Løfte, og Rantzau klager stadig over, at Regent og Befolkning i Meklenborg er svensk sindede. Da «Brødjøden» Jacob Hertz ikke kunde skaffe Brød, søgte Rantzau at forsyne sig fra Schwerin, men Hertugen maatte tvinges til at give sit Minde dertil. Ogsaa med Furageleveringen gjorde han Vanskeligheder; først da de smaa svenske Distrikter var udfuragerede til sidste Straa og Kærne[2]), gik Hertugen ind paa at levere Furage til 10de Januar; men han holdt ikke Overenskomsten, han leverede Halm i Stedet for Hø, Rug og Byg i Stedet for Havre; paa den Diæt kunde Hestene ikke leve, og Regimentscheferne erklærede, at deres Afdelinger gik til Grunde. Endelig beklagede Rantzau sig over, at han ingen Spioner kunde faa, skønt han var ret vel forsynet med «Kundskabspenge», og han beskyldte Hertugen for at staa i Ledtog med Vellingk og sende ham Efterretninger om Forholdene ved de danske Tropper[3]). Mod Blodgangen kæmpede Rantzau efter eget Sigende med stort Held; han var i Besiddelse af en herlig Recept, der havde staaet sin Prøve i Brabant, og som nu gjorde god Gavn i Meklenborg[4]).

---

[1]) Rantzaus Mem. $^{8}/_{10}$, $^{14}/_{10}$, $^{24}/_{10}$; samme til Overkrskr. $^{1}/_{10}$, $^{8}/_{10}$, $^{10}/_{10}$; Scholten til Rantzau $^{20}/_{10}$ 11. Kom. Fritz indb. $^{3}/_{10}$ til Hertugen: I Nat deserterede 23 Md.; de led Mangel (Schwerin). Schrøder angiver under $^{17}/_{10}$ de danske-Desertørers Antal til 1034 (!).

[2]) $^{5}/_{10}$ og $^{6}/_{10}$ blev Triwalk udfurageret og $^{12}/_{10}$ blev Landsbyen afbrændt (Fritz til Hert. Schwerin); den $^{28}/_{10}$ blev Papirmøllen ødelagt, og den $^{30}/_{10}$ Grönings Mølle udplyndret (Schrøder).

[3]) Rantzaus Mem. $^{8}/_{10}$, $^{14}/_{10}$, $^{24}/_{10}$, $^{30}/_{10}$ 11.

[4]) Rantzau til Overkrskr. $^{10}/_{10}$ 11. Den danske Sekretær i Paris, Wernicke, fik af Konseillet Ordre til at skaffe en Recept mod Dysenteri, som den hollandske Læge Helvetius engang havde givet Ludvig XIV (Geh. Reg. $^{6}/_{10}$ 11).

Rantzaus Bestræbelser gik ud paa at indeslutte Wismar og at sikre Operationslinien gennem Meklenborg paa Strækningen fra den holstenske Grænse til Rostock; derimod nedlagde han den bestemteste Protest mod at lade sine Ryttere agere Konvoj paa Strækningen herfra til Stralsund; her kunde man kun træffe paa smaa fjendtlige Partier, og dem maatte Oertzen i Rostock og Rhedern i Damgarten let kunne klare sig imod. I Oktober blev Brigadér Donop med 7 Eskadroner afgiven som Eskorte for Rejsekommissær G. Wulff, der bragte en større Pengesum til Pommern; 200 Ryttere hentede ham i Pinneberg og fulgte ham gennem Lauenborg, hvor de begik forskellige Excesser, bemægtigede sig nogle Kreaturer m. m., hvorover Kurfyrsten var meget vred[1]). Da der senere skulde sendes et nyt Kommando gennem Lauenborg, protesterede han imod det under Paaskud af, at der herskede Pest blandt de danske Tropper; men Oberstløjtnant N. M. West af Fursmans Regiment, der førte Kommandoet, fik Ordre til at udtale, at dette ikke var Tilfældet, og til, om fornødent, at bane sig Vej med Magt.

Af Sammenstød med Fjenden fandt der næsten ingen Sted i Oktober. Fursman befriede med 200 Dragoner og Ryttere et Kommando paa 30 Ryttere og 36 Rekrutter, som et svensk Parti havde spærret inde i Gadebusch. Den 12te afbrændte de Danske Triwalk, og den 15de faldt 3 danske og 5 svenske Ryttere i en Forpostfægtning[2]). Oktober Maaned gled saaledes ret fredelig hen ved Wismar. Ved dens Udgang var Tilstanden i alt væsentligt uforandret.

Den lille Garnison i Rostock havde det i mange Maader bedre end de 2 Indeslutningskorpser: bedre Kvarterer, bedre Forplejning.

«At alt, vi pegte paa, det straxen var parat,
Med Øl, med Mad, Kvarter for jyske Landsoldat».

---

[1]) Rantzau til Overkrigsskr. $^{1}/_{10}$, $^{24}/_{10}$; Lauenb. Reg. til Kurfyrsten (D. I—1. Nr. 3016. Slesvig).

[2]) Rantzau til Scholten $^{10}/_{10}$; Fritz til Hertugen $^{12}/_{10}$, $^{15}/_{10}$ (Schwerin).

synger Aarhus Bataillonens poetiske Præst[1]). Men var Garnisonen tilfreds, saa var Borgerskabet det ikke. Magistraten klagede over, at Overkrigskommissær Seidelin og Oberstløjtnant Vind med Magt tvang Torvebønderne til at køre, naar de rekvirerede Køretøjer ikke mødte i tilstrækkeligt Antal[2]). Klagen var sagtens berettiget nok; men Vogne skulde der jo skaffes, om der ikke skulde indtræde Brødmangel ved Stralsund. Ogsaa Hospitalsforholdene gav Anledning til mange Klager. En stedlig Læge, Dr. Vogel, var antagen som Lasaretlæge og havde faaet en udførlig Instrux, Garnisonens Feltskærere blev ham underlagte, Byen skulde levere Bespisningen for 5 ß daglig pr. Md., Kostportionens Sammensætning blev bestemt; den var som sædvanlig meget solid og temmelig krydret: Havresuppe med Kørvel, Persille, Annis og Kummen, Kødsuppe med Urter, kogt Oxe-, Kalve og Lammekød, Grøntsager, Byggrynsgrød og Øl var de sædvanlige Retter. Hver Mand skulde daglig have ½ Pd. Brød, 12 Lod skært Kød, 1 Pot Suppe, 1—3 Potter Øl, Smør og Simler efter Fornødenhed. For hver 25 Syge var der ansat en Kone til Betjening[3]). Kommandanten skulde besørge Begravelser og sørge for Rekonvalescenterne; Dødeligheden var stor, og Magistraten var oprørt over, at Begravelserne fandt Sted inde i Byen[4]).

I Ribnitz var Tilstanden blandt de Syge daarlig. I Toldhuset og en Smedie, der tjente som Sygehuse, henlaa i Begyndelsen af September 170 Patienter, af hvilke mange døde af Blodgang. Sygdommen bredte sig til Borgerskabet, der blev haardt plaget af den lille Garnison, som endog truede Borgmester J. Michaelsen med Prygl, naar han ikke var imødekommende nok[5]).

Forbindelsen mellem Rostock og Ribnitz var ikke helt sikker; midt i Oktober blev nogle Brødvogne tagne af et svensk Parti i Nærheden af sidst nævnte By. Garnisonerne i Rostock og Damgarten fik da Ordre til at rense Egnen for Strejfpartier, og det blev paalagt Oberstløjtnant Oertzen at eskortere Vognene med 50 Ryttere til Ribnitz, hvorfra Oberstløjtnant Rhedern skulde følge dem til Redebas[6]).

---

[1]) Ny Kgl. Saml. 1097 a.
[2]) Mag. i Rostocks Mem. 9/9 11.
[3]) Vogels Instr. i Himmelstrups Rgnsk.
[4]) Mecklenb. Com. acta 4/9.
[5]) do. 5/9, 6/9 11.
[6]) Scholten til Oertzen 10/10, til Rhedern 20/10 11.

Grunden til, at Operationerne saa tidlig gik i Staa og stagnerede saa længe, var jo den, at Felttogsplanen blev ændret, og at man ikke kunde tage fat paa Udførelsen af den nye Plan, før Artilleriet var ankommet. Dette var indladet i København og Frederiksort under den Forudsætning, at det skulde anvendes mod Wismar, og det har formodentlig været Hensigten at udlosse det i Nærheden af Tarnewitz ved Boltenhagen Bucht, hvor man senere hen paa Aaret landsatte nogle Morterer; men de store Skibe, som kunde anvendes her, kunde ikke flyde paa Binnenwasser. Man maatte altsaa omlade Materiellet paa Smaaskibe; af dem havde man imidlertid ikke et tilstrækkeligt Antal ved Haanden, og, da man endelig langt om længe fik anskaffet dem, gik endnu en kostbar Tid til Spilde ved Omladningen. I September og Oktober var «Hejren» og «Bergens Galej» travlt beskæftigede med at afhente eller opbringe Transportfartøjer, Købstæderne i Hertugdømmerne og forskellige tyske Byer saasom Rostock og Kønigsberg maatte mere eller mindre frivillig yde Bidrag til Dannelsen af Transportflaaden. Den 5te Oktober kom Kommandør E. Deichmann og Oberst B. Meyer til Frederiksort for at lede Arbejderne, og den 14de indtraf Orlogsskibet Charlotte Amalie, der skulde konvojere Artilleriskibene[1]).

Inden Deichmanns Ankomst var der allerede indløbet 2 Ordrer fra Hovedkvarteret til Frederiksort om snarest at afsende de sejlklare Artilleriskibe og udlosse dem paa et passende Sted mellem Stralsund og Greifswald[2]); men Fæstningens Kommandant vilde ikke lade dem afsejle, da han havde sat sig i Hovedet, at der var Pest om Bord paa Transportflaaden. Der var ganske vist død 12—15 Md., men Søofficererne paastod paa det bestemteste, at det ikke var af Pest[3]). Oberst Barner havde dog Grund til at være mistænksom, thi i September havde Farsoten vist sig i Fæstningen, og skønt Besætningen blev lagt i Lejr i Forterrænet, bortrev Sygdommen 80 Md. inden Udgangen af Oktober[4]). Deichmanns Ankomst bragte ikke synderlig mere Fart i Sagerne, han spildte en Masse Tid med forgæves Forsøg paa at tilvejebringe et Antal Pramme og en Bro med Kraner, der skulde anvendes ved Skytsets

[1]) «Christiansø»s Journal.
[2]) Kgl. udf. Exped. 20/9 1874—1875.
[3]) Kaptlt. Herlof og Paulsen til Krigskancell. Oktbr. 11.
[4]) Frederiksorts Fæstnrgnsk.

Udskibning i Pommern[1]). Det viste sig imidlertid, at Prammenes Bygning vilde medtage 3 Maaneder, og at Broen lige saa godt kunde bygges i Wieck ved Greifswald, hvor Udskibningen skulde finde Sted. Den 20de Oktober sendte Hovedkvarteret Deichmann en kategorisk Befaling til strax at afsende de sejlklare Transportskibe og eftersende Resten[2]). Ordren blev modtagen den 23de, og den 26de svarede Kommandøren fra Kiel, at han havde været sejlklar i 6 Dage, men manglede Konvoj. Svaret var misvisende; sejlklar blev man først den 30te[3]), og «Charlotte Amalie» havde allerede i et Par Uger ligget ved Frederiksort; desuden disponerede Deichmann over flere lette Krigsskibe, saa at han let kunde have rekognosceret Farvandet. Sikkert er det, at hverken han eller Oberst Barner havde fremmet Arbejdet med behørig Energi, og de uheldige Følger af Felttogsplanens Ændring blev herved endnu værre.

Den 29de Oktober indløb der til Deichmann en Ordre fra General-Admiralen af 23de, hvori det paalagdes ham strax at afsejle med den Konvoj, der var for Haanden: Hovedflaaden var ankommen til Rygen, og Farvandet var frit[4]); efter 2 Maaneders næsten fuldstændig Ørkesløshed var Gyldenløve endelig kommen saa vidt.

Kort efter sin Ankomst til Køge Bugt den 25de August[5]) havde Hovedflaaden modtaget en kongelig Befaling til at alarmere den skaanske Kyst og borttage alle de Baade og Smaafartøjer, som man kunde faa fat paa. Den 31te August og den 3dje September blev der udsendt Expeditioner, bestaaende af Fregatter, Hukkerter og armerede Chalouper. Det lykkedes i alt at tage 60 svenske Smaafartøjer, men de fleste af dem saa man sig nødsaget til at sænke, da det stormfulde Vejrlig ikke tillod at føre dem til Flaaden[6]). Den 11te September blev Viceadmiral Sehested med 7 Orlogsskibe og 2 Fregatter udsendt paa Kryds i Østersøen. Han lod Fregatten Lossen løbe Østen om Bornholm, sejlede selv til Jasmund paa Rygen og satte derefter Kursen mod Bornholms Østkyst; «Lossen» var imidlertid løbet ind til Christiansø med Havari, og den 24de stødte Sehested atter til Flaaden i Køge

[1]) Deichm. til Overkrskr. $^{7}/_{10}$ 11.
[2]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{10}$ 2066.
[3]) «Christiansø»s Journal.
[4]) Undersøgelseskommissionens Rapport af $^{30}/_{4}$ 12 (Kr. Kancell. I. S.).
[5]) Jfr. Side 169.
[6]) Etatsr. Adeler til Krigskom. $^{19}/_{9}$ 11.

Bugt uden at have set noget til Fjenden. Fra den 5te til den 11te Oktober var han ude paa et nyt Kryds, der gav lidt mere Udbytte, idet han den 10de ud for Jasmund opbragte den svenske Postjagt og en Galiot fra Calmar[1]).

Ligesom i det forgaaende Aar var der megen Sygdom paa Flaaden. Det var dog ikke saa meget Pest som Skørbug, der hærgede Besætningerne. Midt i September var af 233 Patienter de 146 angrebne af sidst nævnte Sygdom; paa dette Tidspunkt var der indtruffet i alt 85 Dødsfald[2]). De Syge blev landsatte paa Stævns for at forplejes med Grøntsager. I langt højere Grad end Sygdommene hæmmede imidlertid Proviantmangelen Flaadens Bevægelighed, og det var naturligvis højst uheldigt, at man ikke fuldt kunde forsyne sig fra København. Da Pesten rasede i Hovedstaden, var Flaaden til Dels afskaaren fra sin naturlige Basis. I Begyndelsen af Oktober slap Øllet op, og Folkene blev henviste til at drikke Vand, hvad der i hine Tider blev betragtet som en stor Kalamitet, og midt i Maaneden var Proviantbeholdningen svunden saa stærkt, at Kosten maatte reduceres til 2 Maaltider daglig. Besætningerne klagede højlydt herover, men gav sig dog tilfreds, da man lovede dem Pengeerstatning; om de fik den udbetalt, er imidlertid meget tvivlsomt. Folkene led ogsaa af Kulde; der manglede endog Brændsel til Madlavning. Beklædningen var i den ynkeligste Forfatning; men herpaa blev der dog raadet nogenlunde Bod ved en større Forsending, der i Slutningen af Oktober ankom fra Lybæk[3]). Midt i Maaneden havde Gyldenløve indberettet til Kongen, at han manglede Øl, Brød, Brændevin og Tobak; han kunde ikke holde Søen over 18—20 Dage, hvis han ikke fik Proviant[4]). Herpaa fik han det Svar, at han kun skulde have Forsyninger til midt i November, at 10,000 Tdr. Øl var til hans Disposition i Lybæk, 5200 kunde ventes fra København, hvor Bryghuset paa Grund af Pesten kun kunde arbejde med ringe Kraft; muligvis vilde der ogsaa kunne skaffes Øl fra Flensborg og Frederiksort, og Brændsel kunde faas fra Holsten.

---

[1]) «Havfruen»s Journal.

[2]) Adeler til Krigskanc. $^{10}/_{9}$ 11. I et opsnappet Brev fra Flaaden, der findes i «Pommeranica» (Sv. R. Ark.), hedder det, at der paa hvert Skib var 2—300 Pestsyge, og at 3 Skibe var sendte til København, da de næsten manglede Besætning. Dette er altsaa en «Skipperhistorie».

[3]) «Havfruen»s og «Elefanten»s Journaler.

[4]) Ref. Sag. ^{27}—$^{28}/_{10}$ 11.

Under disse Omstændigheder kunde Flaaden kun i ringe Grad medvirke ved Operationerne mod Rygen og Stralsund. Den 20de September befalede Kongen General-Admiralen at sørge for Konvoj til Artilleriskibene ved Frederiksort og at sende de ved den skaanske Kyst optagne Smaafartøjer sammen med Flaadens armerede Baade til Binnenwasser. Gyldenløve skulde tillige sende de af Overkrigskommissær Seidelin paa Sjælland, Fyn og Smaaøerne udskrevne Smaaskibe til ovennævnte Farvand, ledsagede af en Del Fregatter og Snaver, der kunde holde den Stralsundske Flotille i Ave[1]). Samtidig meddelte Admiralitetet ham, at Seidelins Baade vilde blive samlede i Grønsund, hvor «Jyllands Baad» (Løjtnant S. J. Esmarck) vilde give Møde med en Del jyske Koffardiskibe. Disse viste sig i øvrigt uanvendelige og blev derfor frigivne[2]). Fra Vagtstationen ved Helsingør skulde «Prins Christians Baad» (Løjtnant J. Thommesen). og nogle Galioter gaa til Grønsund, hvor Snaven Fønix (Kaptlt. R. Jansen) vilde give Møde sammen med Stationsskibet i Store Bælt «Jagt-Elefanten». Senere vilde «Frederik IV's Baad» (Løjtnant Jac. Møller), «Christian V's Baad» (Løjtnant P. Ohnsorg) og «Sophie Hedevigs Baad» (Løjtnant S. Thrane) blive sendte til de Rygenske Farvande. Flere Fartøjer kunde ikke undværes; til Konvojering til Jylland havde man kun Snaven Makrelen, 2 Hukkerter og den lille Fregat Svenske Sophie[3]). Sidstnævnte Skib blev dog alligevel beordret til Binnenwasser. Gyldenløve saa meget skeptisk paa Kongens Operationsplaner og udtalte Frygt for, at Aarstiden var for langt fremrykket[4]).

Smaafartøjerne blev nu samlede, og den 1ste Oktober sendte Kongen Gyldenløve en ny Ordre, hvori han nærmere præciserede de Opgaver, Flaaden skulde løse. Den skulde detachere de til «Desseinet ved Rygen» nødvendige Skibe og Smaafartøjer og medgive dem Tømmermænd, Værk og Beg til Forfærdigelse af nogle Pramme, dernæst fremskynde Artilleritransporten og sluttelig hindre svenske Expeditioner til Sjælland eller Pommern. I sidst nævnte Øjemed skulde Flaadens Hovedstyrke holdes samlet ved Bornholm eller et andet passende Sted. Den vilde kun blive forsynet med Proviant m. m. til Udgangen af November[5]).

---

[1]) Gehejme Ordrer.
[2]) Adm. Kopibog.
[3]) do. 26/9 11.
[4]) Gyldenløve til Kongen 26/9 11.
[5]) Reg. over Kgl. Exped.

Gyldenløve forhastede sig ikke; han lod Sehested foretage sit 2det Krydstogt, lettede først den 16de Oktober og ankrede Dagen efter paa Østsiden af Rygen mellem Jasmund og Perd[1]). Den 18de blev «Fønix», «Flyvende Abe», «Prins Christians» og «Jyllands Baad» sendte ind under Land, og den 19de løb «Raa» med Kommandørkaptajn U. Kaas og Kaptajn H. Kaas om Bord, ledsaget af en armeret Chaloupe fra hvert Skib, gennem Ost Tief mod Ruden for at angribe den fjendtlige Flotille, som imidlertid trak sig tilbage; den 21de løb «Fønix» gennem Wester Tief i samme Øjemed; men Fjenden holdt ikke Stand. Den 22de kom «Norske Løve» og den 31te «Hejren» med en Del af Fartøjerne fra Grønsund, og i de mellemliggende Dage forjog Fregatterne de svenske Brigantiner fra Binnenwasser. Det lykkedes ikke at opsejle dem, «Flyvende Abe» grundstødte den 30te under et Forsøg paa at erobre en af dem, derimod lykkedes det at opbringe nogle mindre Kystfartøjer[2]).

Medens Flaaden opholdt sig ved Rygen for at «udføre Hs. Majestæts dessein efter Gørlighed»[3]), holdt Generalerne Scholten og Wackerbarth den 27de Oktober et Møde, hvor man efter nogen Forhandling enedes om følgende Operationsplan: Den danske Flaade skulde ved Wittau paa Rygens Nordkyst landsætte 2000 Md. med 4 3 Pd.s Kanoner, medens 2000 Sachsere og 1000 Danske med 6 sachsiske 3 Pd.s Kanoner om Bord paa pommerske Kystfartøjer landede paa Mönchgut, Øens sydøstligste Del. Disse Expeditioner var kun Demonstrationer, der skulde lede Forsvarernes Opmærksomhed i urigtige Retninger. Det egentlige Landgangskorps, 2000 Danske og 3000 Sachsere med 6 danske Feltkanoner, skulde gaa over til Neuenfehr paa Øens Sydkyst under Dækning af 23 sværere Kanoner i Batteri; Rytteriets Heste skulde svømme over det smalle Sund[4]). Den 29de Oktober fik Viceadmiral Sehested Ordre til at møde i Hovedkvarteret[5]), og fra dette Øjeblik ledede han Operationerne i de Rygenske Farvande; men hans Flag vedblev, mærkelig nok, at vaje paa «Havfruen» til 15de November[6]). I det Krigs-

---

[1]) «Elefanten»s Journal.

[2]) «Jagt.Elefanten»s Journal. Jfr Adm.koll. I. S. Brev fra Stralsund $^{2}/_{11}$ n. St. (Sv. Fl. Ark.).

[3]) Ref. Sag. $^{27}/_{10}$, $^{28}/_{10}$ 11.

[4]) Protokol af $^{27}/_{10}$. Dsk. Kgrs. Hist. 255 b.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{29}/_{10}$ 2112.

[6]) «Havfruen»s Journal.

raad, der blev afholdt kort efter hans Ankomst, udtalte han, at Flaaden, selv med Vind fra Øst eller Nordost, kunde hindre en fjendtlig Transport til Rygen, Sjælland og Smaalandene, naar det blot ikke blev Storm. Den kunde afgive saa mange Fartøjer, at 2500 Md. ad Gangen kunde landsættes; den kunde med et armeret Fartøj afhente Baade fra Rostock, og ligeledes ved at stationere en Fregat mellem Rygen og Barhöft sikre Afhentningen af Smaafartøjerne fra Ribnitz, Barth og de andre Smaabyer ved Indvandet mellem Darss og Fastlandet. Sehested gav i øvrigt Planen til Foretagendet mod Rygen sin Tilslutning og foreslog Scholten snarest i Forbindelse med ham at udsé Pladserne for Batterierne. Men det maatte ske strax; thi længe kunde Flaaden ikke blive liggende ved Rygen; naar den gik bort, vilde han dog med «Raa», «Ørnen», «Jagt-Elefanten», «Flyvende Abe», 6 Chalouper og 3 armerede Baade være i Stand til at holde Binnenwasser og til at dække Udskibningen af Belejringsartilleriet[1]). Generalløjtnanterne Schønfeld, Krag, Hohendorf og Dewitz, som deltog i Forhandlingerne, enedes om en Fællesudtalelse, der gik ud paa, at Foretagendet var voveligt, men at de Fordele, der kunde vindes, hvis det lykkedes, var langt større end den Skade, et mislykket Forsøg kunde medføre. Naar hver Mand gjorde sin Pligt, naar Flaaden holdt fjendtlige Transporter borte, og naar det danske Artilleri kom, var Udsigterne gode. Operationerne burde sættes i Gang, saa snart Skytset var landsat[2]). Ulykkeligvis var Aarstiden meget ugunstig for Foretagender, baserede paa en Sejlskibsflaade. Tilstanden paa Flaaden var jo tilmed alt andet end god, og General-Admiralens Helbredstilstand blev stadig slettere. Lige som Aaret forud havde man ladet den gode Aarstid gaa ubenyttet hen, nu var Efteraaret indtraadt, Vejret var bleven raat og stormfuldt, man kunde intet udrette med de slet forsynede, kun nødtørftig udrustede Skibe. Den 2den November holdt Gyldenløve Krigsraad, og den 3dje afsejlede han i en forrygende Storm til Køge Bugt[3]).

Denne Storm blev skæbnesvanger for Artilleritransporten, der endelig var kommen afsted. Den 31te Oktober var «Charlotte Amalie», «Hvide Falk» og «Bergens Galej» afsejlede med en Flaade,

---

[1]) Scholtens Mem. $^{31}/_{10}$ 11.

[2]) do. $^{2}/_{11}$ 11.

[3]) «Elefanten»s Journal.

der bestod af 3 Skibe, 2 Hukkerter, 1 Galiotskib, 17 Galioter, 1 Smakke, 5 Krejerter og 3 Skuder[1]. 5 Lodser og Skippere, der var fortrolige med de Rygenske Farvande, fulgte Expeditionen. Om Aftenen ankrede Konvojen mellem Femern og Laaland. Den næste Dag blev man liggende for Storm; men den 2den November lettede man, efter at «Norske Løve» havde sluttet sig til Konvojen. I det haarde Kryds — Vinden var Sydost — blev Transporten splittet; nogle Skibe løb ind i Grønsund, et enkelt, der hørte hjemme i Rostock, kom med knækket Mast ind til Warnemünde[2]. Den 3dje November havde Konvojen dog 29 Skibe i Sigte, og man ankrede atter under Femern. Stormen vedvarede stadig; den 4de lettede en Del Skibe og fulgte «Hvide Falk», der den 6te kom tilbage med dem til Frederiksort[3]; 2 Havarister løb ind til Warnemünde, hvor endnu et Fartøj indtraf den 5te[4]. Paa denne Dag laa «Charlotte Amalie» med en Del Skibe under Darss, «Norske Løve» med en anden Del under Poel. Den 6te faldt Vejret i med Sne og Hagl; den 7de November søgte man at lette, men i det orkanagtige Vejr sprang Vinden flere Gange om og umuliggjorde enhver Navigering. Transporten blev nu fuldstændig splittet; 5 Fartøjer slap yderligere ind til Warnemünde[5]; et Krudtskib strandede ved Gedser[6], enkelte reddede sig ind i Grønsund[7], men de fleste vendte tilbage til Frederiksort[8], hvortil «Bergens Galej» indtraf den 7de tillige med «Sværdfisken», der havde Station ved Wismar. «Charlotte Amalie» laa den 8de og 9de November under Femern, sprang læk og gik i Drift den 10de; Dagen efter slog Vinden om til Sydvest, og den 15de kom Orlogsskibet til Ankers ved Dragør; hvor Transporten var bleven af, anede Chefen ikke. «Norske Løve» havde allerede den 6te November forladt Konvojen med Havari og naaede Dagen efter Hovedflaaden i en saa ynkelig Tilstand, at det den 14de maatte sendes til København[9].

I Hovedkvarteret havde man faaet Melding om Transportens

---

[1]) Løjtnant M. Sørensens Indb. til Kr.kanc. $^{2}/_{1}$ 1712.
[2]) Krigskom. Himmelstrup til Overkrskr. $^{2}/_{11}$ 11.
[3]) «Hvide Falk»s Journal.
[4]) Himmelstrup s. o. $^{5}/_{11}$ 11.
[5]) Seidelins Mem. Nvbr. 1711.
[6]) Res. u. Feldart. Rechn. 1713.
[7]) Løvenørn til Overkrskr. $^{27}/_{11}$ 11.
[8]) Ob. Barner til samme $^{9}/_{11}$ 11.
[9]) «Charlotte Amalie»s, «Norske Løve»s og «Havfruen»s Journaler.

Afgang og ventede med Spænding dens Komme. Himmelstrup havde indmeldt Havaristernes Ankomst til Warnemünde, men om Resten af Flaaden hørte man intet, før det store Transportskib Christiansø den 7de November løb ind til Wieck ved Rychflodens Munding; det medførte Oberstløjtnant Harbous Kompagni, 24 24 Pd.s og 11 18 Pd.s Kanoner, til Dels uden Underlag. I Storm og Tykning var det sejlet over Gedser Rev med sin kostbare Ladning, hvad man senere søgte at lægge Skipperen til Last. Sammen med «Christiansø» kom «Fredericus IV^tus^ Baad» fra Grønsund med 9 af de der samlede Smaaskibe, der ikke hørte til Artilleritransporten[1]).

Den 13de November var «Christiansø» udlosset, og alt var klart til at udlade de andre Skibe, naar de bare kom; men de udeblev stadig. Kommandør Deichmann blev beordret til Warnemünde for at afhente de derværende Artilleriskibe og «uden ringeste Tidsspilde» føre dem til Greifswald[2]). Den 15de kom han sammen med Krigskommissær Himmelstrup til Havnen; men Skibene kunde paa Grund af Lavvande ikke løbe ud; dette var højst uheldigt; thi om Aftenen henad 9 kom et svensk Parti, der den 13de var marcheret fra Wismar, til Warnemünde for at tilintetgøre Transporten. Vagten, 40 Md. af Baartigs Regiment under Løjtnant C. F. Schultz og 24 Brockdorffske Kyrasserer, gjorde tapper Modstand, nedlagde en Officer med 4—5 Md. og saarede adskillige, men maatte vige for Overmagten med et Tab af 3 Md. Svenskerne stak nu Ild paa Skibet De Liefde, der medførte 14 svære Kanoner og en Mængde Lavetter m. m., og, da det blussede godt op, kappede de Fortøjningerne, i det Haab at det skulde drive ned paa Krudtskibene; heldigvis sank det, inden det naaede saa vidt. Partiet gik derpaa tilbage til Wismar, hvortil det ankom den 17de; Expeditionen gav Anledning til, at Rostocks Garnison blev forøget med Viborgske Bataillon og nogle Hundrede kommanderede Ryttere fra Rantzaus Korps[3]).

Den 19de November afsejlede de ubeskadigede Artilleriskibe fra Warnemünde, og den 21de og følgende Dag kom de til Wieck;

---

[1]) «Christiansø»s Journal; «Jagt-Elefanten»s do.; Scholtens Prot. $^{7}/_{11}$; Klepping til Overkrigsskr. $^{11}/_{11}$, $^{13}/_{11}$ 11; Gl. Kgl. Saml. 2778.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{13}/_{11}$ 2195.

[3]) Oblt. Reckentrogh til Scholten $^{17}/_{11}$; Himmelstr. til Overkrskr. $^{16}/_{11}$; J. Rantzau til samme $^{22}/_{11}$; Scholten til Rantzau og Oertzen $^{17}/_{11}$; Himmelstrups Rgnskb.; Schrøder: Beschr. d. St. Wismar.

de medførte 6 18 Pd.s, 5 12 Pd.s Kanoner, 4 50 Pd.s Morterer, en Mængde Haandmorterer, et betydeligt Antal Kanon- og Morterunderlag, Pontoner, Redskaber m. m. og et ikke ringe Kvantum Ammunition. Den 5te December var Udlosningen endt; de sidst indkomne Skibe medførte Affutager til en Del af de fra «Christiansø» udlossede Kanoner[1]). De med «De Liefde» sunkne Kanoner blev bjergede, og den 29de December indbragtes de til Københavns Tøjhus tillige med Beslagene af de ved samme Lejlighed opbrændte Affutager[2]).

Den Del af Artilleritransporten, som var sluppen ind til Frederiksort, blev liggende der; foreløbig havde man nok at gøre med at udbedre Havarierne og supplere Forsyningerne[3]). I Hovedkvarteret havde man imidlertid ikke opgivet Haabet om at faa Artilleriet til Pommern, og den 18de November gik Ordre til Kaptajnløjtnant Suhm paa «Hvide Falk» om snarest at afgaa til Wieck med de sejlklare Skibe; Schoutbynacht Trojel med 6 Orlogsskibe skulde støde til Transporten mellem Møn og Rygen. Traf Suhm ugunstigt Vejr, skulde han søge ind i Grønsund. Den 25de November sendtes Løvenørn med Ordre til de der liggende Artilleriskibe om snarest at gaa til Pommern; han fandt ved Stubbekøbing 3 Skibe, som var rede til at afsejle, saa snart de fik Konvoj[4]). Samme Dag fik Kommandør Deichmann, der laa i Warnemünde og fiskede Kanoner, Befaling til at overlade Oberstløjtnant E. Z. Ahrentzen Arbejdet, begive sig til Frederiksort og besørge Transporten afsendt til Greifswald[5]). Han kom til Kiel, vistnok den 27de November; men 2 Dage forinden var Suhm afsejlet med 26 Skibe, deriblandt «Hvide Falk» og «Bergens Galej»[6]). Vinden var imidlertid ugunstig, og endnu den 28de om Morgenen laa Flaaden under Femern; men i Løbet af Dagen lettede den og stod til Søs, inden Deichmann var kommen i Forbindelse med den. Men heller ikke denne Gang naaede Artilleritransporten sit Maal; Trojels Eskadre viste sig ikke, og efter mange Genvordig-

---

[1]) Adm. Sehested til Scholten $^{5}/_{12}$; Seidelins Mem.; i Europ. Fama, B. XI, S. 302 findes en urigtig Fortegnelse over Artilleriet ved Wieck.

[2]) Kbh. Tøjhusregnsk. 1711. Optagningen kostede 252 Rdlr. 42 β (Himmelstr. Regnsk.).

[3]) Hertil medgik 10,000 Rdlr. (Ref. Sag. $^{20}/_{11}$ 11 Nr. 4).

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{11}$ 2256; Løvenørn til Overkrskr. $^{27}/_{11}$ 11.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{11}$ 2257.

[6]) do. $^{29}/_{11}$ 2276; «Hvide Falk»s Journal.

heder kom Suhm gennem Store Bælt Norden om Laaland og Falster til Grønsund; den 7de December ankrede han ved Stubbekøbing, og her blev han liggende[1]).

Skønt kun en mindre Del af Artilleritransporten var bleven udskibet ved Wieck, fortsattes Forberedelserne til Overgangen til Rygen. Den 22de November konfererede Scholten med Sehested og Envoyé i Rusland Just Juel[2]), og man enedes om, at Sehested i Forbindelse med Generalmajor Wilster skulde anbringe 4 18 Pd.s og 8 12 Pd.s Kanoner med 84 Artillerister paa nogle Pramme og gøre et lignende Antal Kanoner af samme Kaliber klare til Anvendelse i Batterier. Sehested skulde skaffe Oplysning om, hvor mange Soldater der kunde transporteres paa de for Haanden værende Smaafartøjer, og Juel gaa til Barhöft og sørge for, at de Smaafartøjer, Kaptajnløjtnant Jens Baastad samlede i Byerne ved Indvandet mellem Darss og Pommern, under Eskorte af Kaperne Ræven, Ulven og en armeret Baad førtes til Greifswald Norden om Rygen[3]).

Den 24de November blev der holdt en ny Konference mellem Scholten og Sehested paa den ene, Flemming og Wackerbarth paa den anden Side. Sachserne udtalte, at de Forudsætninger, der laa til Grund for den tidligere vedtagne Plan til et Angreb paa Rygen, nu var bristede; efter at Flaaden var sejlet bort, kunde man ikke mere alarmere hele Øen. Nu vilde det være formaalstjenligt at alarmere Stralsund ved at aabne Trancheerne. Herimod indvendte Scholten, at de danske Værker laa saa nær ved Fæstningen, at Approcherne strax vilde komme indenfor Musketildens Rækkevidde; desuden var Forsvarernes Artilleri saa overlegent, at alle Angrebsarbejder hurtigt vilde blive ødelagte. Sehested foreslog at «gøre Diversion» fra Søsiden; man burde demonstrere ved Altenkamp, Iserhof og lande ved Palmer Ort lige overfor Stahlbrode

---

[1]) «Hvide Falk»s og «Bergens Galej»s Journaler; Rapport fra Undersøgelseskom. $^{30}/_{4}$ 12.

[2]) Juel blev først $^{21}/_{12}$ hjemkaldt fra sin Post (Geh. Reg).

[3]) Dsk. Kgrs. Hist. 255 b.

Færge. Han paatog sig at overføre 3000 Infanterister og 400 Ryttere og at dække Overfarten ved Hjælp af «Jagt-Elefanten», «Flyvende Abe» og de 2 tidligere omtalte bestykkede Pramme[1]). De store Fregatter Ørnen og Raa stak for dybt til at kunne anvendes mod Stralsund Flotillen, men de kunde dække Foretagendet mod mulige Angreb fra den svenske Flaade. Af Landbatterier behøvedes 2: 1 paa 10 6 og 12 Pd.s Kanoner ved Woltershagen og 1 paa 12 12 og 18 Pd.s Kanoner paa Wallensteins Skanse. De danske Deltagere i Konferencen var enige om, at en Alarmering af Stralsund bedst lod sig udføre i Form af et Bombardement med alt det disponible Skyts; men Sachserne indvendte, at herved averterede man blot Svenskerne om, at man ikke vilde angribe Fæstningen; de vilde da ganske roligt sende alle deres Tropper over til Rygen og derved blive i Stand til at umuliggøre Landgangen; denne burde først forsøges, naar Løbegravene var aabnede[2]). Med andre Ord: man kunde intet udføre, før det danske Artilleri var ankommet, og det var endnu ikke afgaaet fra Kieler Fjord.

November Maaned gik hen, uden at Angrebsarbejderne gjorde nævneværdige Fremskridt. Smaafartøjerne fra Barth m. fl. Steder samledes ved Barhöft, og Wallensteins Skanse blev monteret[3]). Overvejelser og Konferencer var der nok af, og Scholten havde udarbejdet en fuldstændig Plan til en regelmæssig Belejring af Stralsund[4]); men til Handling kom det ikke, navnlig fordi Samarbejdet med Flaaden saa fuldstændig glippede.

Da Hovedflaaden den 3dje November afsejlede fra Rygen, havde den efterladt «Ebenetzer» og «Nældebladet» foruden Sehesteds lette Eskadre paa Stationen. De 2 Orlogsskibe stødte allerede den 10de med Havari til Flaaden, der den 5te var ankret i Køge Bugt[5]). Den havde lidt megen Skade i Stormen; «Justitia» og «Venden» maatte den 14de gaa til København for at reparere. Den 8de ankom «Hejren» med Melding om, at «Christiansø» med nogle andre Fartøjer, som med Urette antoges for Artilleriskibe, var løbet ind til Wieck, men at Transporten i øvrigt var splittet[6]).

---

[1]) Jfr. Side 279.

[2]) Konference $^{24}/_{11}$ 11 (Dsk. Kgrs. Hist. 255 b).

[3]) Scholten til Kapt. Stadtländer $^{8}/_{12}$; samme til Genm. Wilster $^{4}/_{12}$ 11.

[4]) Scholtens Prot. $^{9}/_{11}$ 11.

[5]) Ref. Sag. $^{27}/_{11}$ Nr. 3.

[6]) «Elefanten»s Journal.

Tilstanden paa Flaaden var elendig; Sygdomme rasede om Bord paa alle Skibe; flere af disse havde ikke Folk nok til at manøvrere, andre havde mistet Anker og Tov og lidt svære Havarier; det var ugørligt at udsende Krydsere, og i det stormfulde Vejr kunde man ikke engang losse de til Flaaden ankomne Proviantskibe. Strax efter Ankomsten til Køge Bugt havde General-Admiralen ment, at han kunde blive der nogen Tid; men snart indsaa han, at ikke engang det var muligt; han maatte afgaa til København, inden Vinden gik om i Nord[1]). Den 18de November løb Flaaden ind paa Reden.

At dette Skridt var stik imod Kongens Vilje er afgjort. Vel havde han den 3dje November bemyndiget Gyldenløve til at gaa til Køge Bugt, hvis Opholdet ved Rygen blev for farligt; men derved havde han ikke renonceret paa enhver Samvirken med Flaaden; han havde befalet General-Admiralen at efterlade «flest mulige Skibe under en duelig Flagmand, indtil Øen er tagen»; denne Eskadre skulde krydse mellem Jasmund og Møn for at hindre en fjendtlig Transport til Pommern. Først efter Rygens Erobring maatte Flaaden indlægges. Fra Orlogsskibene skulde 24 svære Kanoner afgives til Landartilleriet i Pommern, og til Sehesteds Eskadre skulde leveres 100 Baadsmænd og 3000 Favne Trosse[2]). Kanonerne blev afgivne af «Norske Løve», der var sprungen læk[3]), og den 16de November bragte Lodsgalioterne West Vlieland og Eyland Schilling dem til Wieck[4]), men Tovværket kunde ikke undværes.

Den 14de November gentager Kongen i stærkere Udtryk sin Ordre til Gyldenløve om Samarbejde med Hæren i Pommern. Han minder ham om hans Opgaver: at hindre en fjendtlig Transport og at sikre det danske Artilleris Overførsel; han befaler ham med en Eskadre at afsøge Farvandet langs Kysten til «Hukken af Perd» og forvisse sig om, at ingen svensk Flaadeafdeling har listet sig langs den søndre Val. Under dette Kryds skal General-Admiralen lade Resten af Flaaden ride for sine Ankre i Køge Bugt, til Rygen er «emporteret»; endvidere skal han anholde alle fremmede Korn-

[1]) Gyldenløve til C. Th. Sehested $^{15}/_{11}$ (opsnap. af Svskr.; findes i Handl. rör. Nord. Kr. I. Sv. R. Ark.); samme til Kongen $^{5}/_{11}$ (Ref. Sag. $^{27}/_{11}$ Nr. 3).

[2]) Reg. over Kgl. Exped. Novbr. 1711; jfr. Kongen til Konseillet $^{7}/_{11}$ 11 (Geh. Reg.).

[3]) Side 300.

[4]) «Christiansø»s Journal.

skibe, der stikker under 9 Fod, love dem Erstatning og sende dem til Hæren, der behøver 12,000 Tdr. Havre og 6000 Tdr. Rug. Samtidig faar Gyldenløve Meddelelse om, at Flaaden skal forsynes til Udgangen af December[1]).

Da Gyldenløve modtog ovenstaaende Ordre, laa han paa Københavns Red under Proviantering. Nøden var nu til Dels afhjulpen, og Folkene fik atter deres reglementerede 3 Maaltider; men Gyldenløve mente, at Flaaden ikke var kampdygtig og rørte sig ikke. Da blev Kongen alvorlig vred, og den 29de November befaler han kategorisk, at General-Admiralen skal gaa til Køge Bugt med alle sødygtige Skibe for at hindre en Expedition til Pommern. Desuden skal han beordre en Eskadre til at konvojere Artilleritransporten, der den 25de forlod Frederiksort, og som nu antagelig ligger i Grønsund, og endelig skal han forstærke Sehesteds Eskadre med «Snarensvend» og «Svenske Sophie»[2]). Et Par Dage senere befaler Kongen, at Viceadmiral Barfoed skal afløse Gyldenløve, hvis denne føler sig syg[3]). Det var dog ugørligt at lade hele Flaaden løbe ud, mange Skibe var ukampdygtige, og af Besætningen var 3500 Md. syge[4]); Judichær fik derfor Ordre til at tage det friske Mandskab fra de Skibe, der laa indenfor Bommen, og sætte det om Bord paa den søgaaende Eskadre, og Reedtz fik en lignende Befaling for de Skibes Vedkommende, der laa udenfor Bommen[5]). Soldatesken blev forstærket med 1 Bataillon Aarhus og 1 Bataillon Ribe, der lige var ankomne til København[6]). Den 8de December løb Schoutbynacht Trojel ud med 5 Orlogsskibe, og den 12te blev han forstærket med «Island» og 2 Bombardergalioter. Men hermed var ogsaa Gyldenløves Energi udtømt; den 10de strøg han Kommandoen, og «Elefanten» lagde ind i Flaadens Leje[7]). Trojels Eskadre udrettede intet; den kom for sent til at bringe Artilleritransporten til Wieck; var den løben ud en halv Snes Dage tidligere, kunde den muligvis have ført Artilleriet til Pommern; men saa havde den ogsaa været udsat for at støde sammen med den svenske Hovedflaade, der den 4de December

[1]) Reg. over Kgl. Exped. 1711.
[2]) Kgl. udf. Exped. $^{29}/_{11}$ 2276; jfr. Side 297.
[3]) do. $^{3}/_{12}$ 2303.
[4]) Gyldenl. til Krkanc. $^{12}/_{12}$ 11.
[5]) Kgl. udf. Exped. $^{14}/_{12}$ 2370—2371.
[6]) do. $^{14}/_{12}$ 2378.
[7]) «Elefanten»s Journal.

forlod Carlskrona. Gyldenløves Passivitet kan ikke undskyldes. Han vidste, at den svenske Expedition til Pommern var samlet og vilde løbe ud[1]); han vidste, hvor magtpaaliggende det var, at Belejringsparken førtes til Stralsund, og han kunde ikke være uvidende om, at den svenske Hovedflaade var i en maadelig Forfatning. Hvis han selv følte sig legemlig svag, burde han have nedlagt Kommandoen.

Hovedflaadens mer eller mindre nødtvungne Passivitet var ikke den eneste Grund til Hærens Uvirksomhed. Dens Handlekraft lammedes ogsaa i høj Grád af Pengetrang og den deraf flydende Elendighed. De Summer, man skulde have fra Rusland og Hannover, indløb uregelmæssigt, og naar de endelig blev anviste, var de paa forskellige Maader beskaarne. Dels blev de betalte i saa slet Mønt, at der tabtes indtil 10 % paa dem, og dels svandt de ind paa anden Vis. Den russiske Gesandt, Fyrst Dolgorucky, stak saaledes 14,000 Rdlr. i sin egen Lomme og rejste til Carlsbad med dem. Heldigvis var England en prompt Betaler, og saa vel i November som i December bragte Rejsekommissær Wulff 100.000 Rdlr. til Hæren[2]).

Med Proviant og Furage kneb det haardt. I Begyndelsen af November herskede der Brødmangel, og i 4 Lønningsterminer maatte der udbetales Brødpenge. Takket være Admiral Sehesteds Energi lykkedes det i Perioden 16de November til 10de December at tilføre Hæren 75,000 Brød, 365 Tdr. Mel og en Del Brændevin og Tobak paa Smaafartøjer fra Rostock, ligesom der ogsaa kom en Del Brød fra Barth; men det forslog i alt kun til 20 Dage; man var derfor jævnlig ikke i Stand til at uddele fulde Portioner[3]).

---

[1]) $^{27}/_{11}$ meldte «Pr. Vilhelms Baad», at 3 svenske Krigsskibe med en stor Transportflaade var i Søen; det var Orlogsskibet Wiborg og 2 Brigantiner med mindst 70 Transportskibe, der kom fra Calmar, bestemte til Carlskrona.

[2]) Overkrkom. J. Schrader til Overkrkom. $^{9}/_{10}$, $^{23}/_{10}$, $^{27}/_{10}$, $^{8}/_{11}$, $^{7}/_{12}$, $^{25}/_{12}$; sammes Mem. $^{12}/_{11}$; Ref. Sag. $^{26}/_{10}$ Nr. 10.

[3]) Scholtens Mem. $^{10}/_{11}$; Rechn. v. d. kgl. Feldcasse; Seidelins Mem. $^{16}/_{12}$; Himmelstr. Rgnsk.; Daglig Annotation; Dsk. Saml. 1. V. S. 272 f.

Med Furagen stod det om muligt endnu værre til. Allerede i Begyndelsen af November klages der over, at Staldetatens Heste kreperer af Sult. Det var yderst vanskeligt at faa Havren overført fra Danmark. Usikkerheden paa Søen var stor, og Skipperne maatte med Magt tvinges til at sejle. Fra Aalborg skulde der saaledes sendes 30,000 Tdr. til Korpserne ved Stralsund og Wismar, men Stiftamtmand Rodsteen kunde kun opdrive Fartøjer til 2500 Tdr. Fra Pommern indkom Leverancerne langsomt og trevent; jævnlig maatte de inddrives ved militær Exekution[1]).

Beklædningen var i den jammerligste Tilstand og ydede ingen Beskyttelse mod det barske Efteraarsvejr. Overmunderingsterminen var for de fleste Regimenters Vedkommende udløben; Kamisolerne var ganske ubrugelige. Under al denne Elendighed kom det Rygte ud, at Kongen agtede at klæde hele Hæren i rødt; de opskræmmede Chefer, der vidste, at den nye Beklædning vilde blive meget kostbar, og Leverancerne forsinkede, lod forhøre hos Overkrigssekretæren, om Rygtet var paalideligt[2]). De fik det Svar, at det forholdt sig meget rigtigt med den nye Mundering; men der blev ikke ydet dem nogen forøget Udrustningshjælp; 1 Rdlr. pr. Md. til et Par nye Sko var alt, hvad de fik[3]).

Trænet var i den maadeligste Forfatning; Vognene ødelagte og Hestene afrakkede; ogsaa Teltmateriellet var meget medtaget.

Den danske Hær i Pommern laa i Hovedsagen samlet omkring Stralsund. Kun paa Etapelinien var der forskellige Steder anbragt mindre Styrker. Om Besætningerne i Ribnitz og Damgarten er der allerede talt[4]). I og ved Barth laa 3 Officerer med henved 100 Md., deraf 7 Ryttere; i Barhöft 3 Officerer med 120 Md., deraf 13 Ryttere; i Prohn 2 Officerer med 53 og i Richtenberg 1 Officer med 26 Md. En mindre Rytterstyrke blev anvendt til Strandvagt. I Triebsees var der ingen fast Besætning; Garnisonen i Damgarten patrouillerede jævnlig dertil. Wallensteins Skanse var besat med 5 Officerer og 156 Md., og da den svenske Undsætning nærmede sig, blev 200 danske Dragoner sendte til

---

[1]) Ref. Sag. $^{12}/_{11}$ Nr. 13, $^{24}/_{11}$ Nr. 4, $^{20}/_{12}$ Nr. 2; Dsk. Kopibog $^{21}/_{11}$ 372; Scholtens Prot. $^{30}/_{12}$ 11; jfr. Gehejmer. Viereggs Mem. $^{19}/_{4}$ 12.

[2]) Samtl. Rgtsch. til Overkrskr. $^{6}/_{11}$ 11.

[3]) Kgl. udf. Exp. $^{24}/_{10}$ 2069 indeholder Bestemmelserne om den nye Mundering; de vil først blive omtalte senere, da de ikke traadte i Kraft 1711.

[4]) Side 275 f.

Greifswald[1]). Af Sehesteds Eskadre laa i Begyndelsen af December «Flyvende Abe», «Jagt-Elefanten», «Raa» og «Ørnen» med nogle Baade og Pramme i Binnenwasser; «Hejren» og «Højenhald» laa ved Wittau for at modtage Artilleritransporten, der 25de November havde forladt Frederiksort[2]).

I Stralsund havde Generalmajor C. J. Ekeblad udrettet et stort Arbejde. De udstrakte Værker var satte i Forsvarsstand, og Garnisonstjenesten ordnet paa bedste Vis; hver Afdeling havde sin bestemte Post paa Volde og Udenværker[3]). Indeslutningshæren forstyrrede kun i ringe Grad Besætningens Ro. Forberedelserne til Angrebet paa Rygen foruroligede ikke Dücker, der mente, at Marschalck med sine 2400 Dragoner let kunde afvise Landgangsforsøgene. Den danske Flaades Uvirksomhed viste tydelig, at fra den Kant truede ingen Fare. Men paa den anden Side indsaa han nok, at i Længden kunde han ikke holde Øen og Fæstningen med sin ringe Styrke. Det kneb haardt med Proviant og Penge; hvis det lykkedes de Allierede at faa fast Fod paa Rygen, vilde Fæstningens Forraad være udtømte i Løbet af 3 Uger. Stralsunds Borgere viste deres Patriotisme i Gerningen og ydede 20,000 Rdlr. i Forstrækning; fra Stettin sendte General Mejerfeldt ret betydelige Beløb, og fra Stade var der siden de Danskes Indrykning i Pommern sendt over 150,000 Rdlr. Ikke desto mindre havde Dücker midt i December ikke flere Penge, end der behøvedes til Mandskabets Lønning i 14 Dage. Officererne fik stadig intet, de havde $1^1/_2$ Aars Gage til gode. For deres Vedkommende var Dücker noget urolig, da de snart vilde være ude af Stand til at holde Pinen ud; dog var han særdeles tilfreds med sine Underførere, navnlig med Ekeblad, Marschalck, Grev Mellin og Oberst Mevius. I Begyndelsen af December stod Halvdelen af Rytteriet i det Gustavianske Retranchement, Resten paa

---

[1]) Scholtens Prot. $^3/_{12}$; samme til Overkrskr. $^9/_{12}$ 11.

[2]) Sehested til Scholten $^{30}/_{10}$, $^5/_{12}$ (Scholtens Ark.).

[3]) Ordningen, der bestod til $^{20}/_5$ 12. er udførlig fremstillet i Ekeblads Skr. til Stenbock $^{25}/_8$ 11 (E. A.).

Rygen, medens hele Fodfolket laa i Stralsund[1]). I Stettin var Tilstanden ganske god, Mejerfelt kunde hjælpe sig og havde tilstrækkelig af Penge og Forraad[2]). Men hverken her eller i Wismar, som stadig stod i Forbindelse med Stralsund, havde man Tropper at undvære. Hjælpen maatte komme fra Moderlandet, og den kom, om end i langt mindre Stil end Dücker havde tænkt sig.

Freden mellem Rusland og Tyrkiet gjorde foreløbig Ende paa Carl XII's Drøm om at rykke ind i Polen i Spidsen for en tyrkisk Hær. Det var nu unyttigt at sende større Troppemasser fra Sverig til Pommern; de Forudsætninger, under hvilke Kongen i Slutningen af 1710 havde befalet dette, var jo bristede. Men nogle Tropper maatte sendes derover, Dücker trængte haardt til Forstærkning, hvis han ikke skulde indskrænke sig til et rent passivt Forsvar. Raadet var villigt nok til at sende ham Hjælp, men mange Hindringer stillede sig i Vejen for Planens Udførelse. Normændenes Indfald i Baahus Len bandt en Mængde Tropper til ind i September, og den svenske Flaade blev ikke sejlklar før langt hen paa Efteraaret. Midt i August erklærede Admiralitetskollegiet, at Flaaden ikke kunde løbe ud, hvor ønskeligt det end var. Skibene havde Aaret forud lidt saa stor Skade paa Takkel og Skrog, at der krævedes meget Arbejde og mange Penge for at sætte dem i Stand. Der manglede baade Tømmermænd og Baadsmænd, og de anviste Pengemidler kom ikke ind[3]). Fik man blot 100,000 Dlr. S. m. i rede Penge, kunde Flaaden løbe ud, ellers ikke; og der vilde endda hengaa lang Tid, inden den blev sejlklar[4]). Om disse Penge havde der allerede været Tale i Juli[5]), og i de følgende Maaneder raabes der stadig paa dem; de kom endelig i Oktober, men forslog ikke. I Mellemtiden havde den nys ansatte Overkommissær Joh. Lagerbielke, en dygtig og

---

[1]) Dücker til Raadet $^{16}/_{11}$, $^{15}/_{12}$; samme til Kongen $^{12}/_{12}$ (alle i Acta hist.); Brev fra Bremiske Kammer $^{19}/_{12}$ (Handl. rör. Nord. Kr. I).

[2]) Mejerfelt til Raadet $^{5}/_{12}$ (Pommeranica).

[3]) Adm.koll. til Flaaden $^{2}/_{8}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

[4]) Raadet til Kongen $^{12}/_{8}$ 11.

[5]) Jfr. Side 223.

energisk Mand med gode Forbindelser, skaffet Forstrækning til Haandværkerløn for Juli og August Maaneder[1]).

I Slutningen af August kunde Admiralitetet disponere over 5000 Md., lidt over Halvdelen af det Antal Søfolk, den fuldtudrustede Flaade behøvede. Kun 3000 var nogenlunde søvante, Resten «Bondepojker». Wachtmeister bad indtrængende om, at der hele Riget over maatte blive hvervet og presset Baadsmænd; de skaanske Provinser og Baahus Len havde i sin Tid stillet 4000 søvante Folk, men var nu helt udpinte[2]). I September og Oktober kom der endelig en Del Folk til Carlskrona: Fra Gøteborg blev afsendt 765 Baadsmænd[3]), Hallands Enrolleringskompagni mødte op med 3 Officerer, 23 Skippere og 236 Md.[4]), de andre Enrolleringskompagnier stillede tilsammen 5—600 Md.[5]), og de 2 dertil udpegede Regimenter, Calmar og Kronoberg, blev beordrede om Bord[6]). De Transportskibe, som ikke blev anvendte ved Overførslen til Pommern, synes at have afgivet deres Besætninger til Flaaden. Wachtmeister bad om at faa Artillerister fra Fæstningerne, da Pesten havde ryddet slemt op blandt Flaadens Konstabler, og i Slutningen af September anmodede han Stenbock om 800 Soldater af de i Skaane kantonnerende Afdelinger[7]). Det var Tilvejebringelsen af Besætningen, der krævede mest Tid; selve Udrustningen af Skibene gik hurtigere for sig. I Begyndelsen af Oktober var 26 Orlogsskibe og 4 Fregatter klare i Carlskrona, forsynede med Proviant for 6 Uger til 12,000 Md.; der manglede dog endnu Proviant til de 4000 Md., der skulde føres paa Transportskibene, og man savnede Penge dertil[8]).

Det var oprindelig bestemt at sende 3 Rytter- og 3 Fodfolksregimenter til Pommern; det er allerede omtalt, hvilke Regimenter Kongen ønskede oversendte, og hvilke Afdelinger Raadet

---

[1]) Adm koll. til Raadet $^{15}/_{8}$, $^{19}/_{8}$, $^{9}/_{9}$, $^{18}/_{10}$ 11 (Sv. Fl. Ark.). Det er meget vanskeligt at komme til Bunds i den svenske Sømagts Regnskaber for 1711. Hovedbogen blev først udfærdiget 1733; af denne fremgaar, at der til Indkøb af Reparationsmateriale medgik 177,000 S. m., til Udrustning 532,000; hertil kommer Arbejdspenge, Lønninger m. m.

[2]) Adm.koll. til Raadet $^{22}/_{8}$ 11.

[3]) E. Siöblad til Adm.koll. $^{8}/_{10}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

[4]) Adm.koll. ank. bref $^{28}/_{9}$ 11.

[5]) Adm.koll. Reg. $^{9}/_{10}$ 11.

[6]) do. $^{18}/_{10}$ 11.

[7]) Stenb. ank. bref $^{18}/_{10}$. E. A.

[8]) Stanislaus's Promemoria af $^{30}/_{9}$ 11 (Handl. rör. Nord. Kr.).

ansaa mest egnede dertil[1]). Raadet holdt fast ved sin Bestemmelse, dog fandt det sig i, at Enkedronningens Livregiment skulde afløse Uplands Fyr- og Femmänninger til Hest. Det indberettede i Slutningen af September til Kongen, at det havde lejet og apteret det nødvendige Antal Transportskibe til Rytteriet, forsynet dem med Proviant og afsendt dem fra Stockholm; de havde ligget flere Uger for Modvind ved Dalarø og laa der endnu. Med Opbydelse af de yderste Anstrængelser var det lykkedes at faa Orlogsflaaden udrustet og provianteret, og man havde grebet til de mest yderliggaaende Forholdsregler for at faa den bemandet. Vestgøta Ryttere, Elfsborgs og Jønköpings Regimenter var nu beordrede ned til Skaane, hvor Vestmanlands Regiment allerede stod. Tropperne skulde gaa om Bord i Åhus, der var fri for Pest; det var Meningen, at Wachtmeister skulde løbe ud med Flaaden, indespærre den danske Flaade og derved dække Transportskibene, som skulde gaa til Pommern med de 4 sidst nævnte Regimenter; naar disse var landsatte, skulde Skibene vende tilbage, tage Østgøta Ryttere og Enkedronningens Livregiment om Bord og overføre dem. Man havde beordret Admiralitetet til at lade den Del af Flaaden, der var sejlklar, løbe ud, men Wachtmeister havde erklæret, at han maatte have de største Orlogsmænd med for at være absolut overlegen[2]).

Saaledes mente man i Stockholm, men baade i Carlskrona og i Stralsund saa man anderledes paa Sagerne. Wachtmeister erklærede, at det var for sent paa Aaret til at overføre Rytteri, og Kong Stanislaus fandt ogsaa Aarstiden for langt fremskreden til en «transport en général»; begge mente, at der for Tiden i Pommern var mest Brug for Fodfolk[3]). General Dücker var af samme Mening; han vilde gerne have 7 Infanteriregimenter og haabede at kunne faa et Par til fra Stettin; i saa Fald følte han sig stærk nok til at angribe og slaa Cerneringshæren[4]). Raadet opgav da tilsidst, om end modstræbende, at overføre Rytteriet og bestemte, at Undsætningsstyrken skulde bestaa af 6000 Md. Fodfolk. Det mente, at Calmar og Kronobergs Regimenter, der i

---

[1]) Jfr. Side 224.

[2]) Raadet til Kongen $^{19}/_{9}$ 11.

[3]) Wachtmeister til Stenbock $^{30}/_{9}$ 11 (Stenb. ank. bref E. A.); Stanisl. Promemoria $^{30}/_{9}$ 11.

[4]) Dücker til Adm.koll. $^{21}/_{10}$ (n. St.).

Forbindelse med Vestgøta Tremänninger dannede Flaadens Soldateske, kunde supplere de allerede designerede Afdelinger, som forøgedes med Sødermanlands Regiment; men herimod protesterede Wachtmeister energisk: selv om han var sikker paa ikke at komme i Kamp med den danske Flaade, kunde han ikke undvære en Mand af Besætningen; men naar han kom hjem, skulde han sende Suppleringsmandskab over under Konvoj[1]). Der var i det hele megen Uenighed mellem Raadet og Admiralitetskollegiet. Wachtmeister vilde ikke paa nogen Maade gaa ind paa at anvende Åhus som Indskibningssted; det laa alt for ubekvemt, Flaaden kunde ikke komme det nærmere end paa 3—4 Mil, og man disponerede kun over et ringe Antal Pramme; desuden var Tropperne lige saa udsatte for Pest paa Vejen dertil som under Marchen til Carlskrona, hvor Indskibningen kunde tilendebringes paa 1 Dag, medens den i Åhus vilde kræve mange Dage[2]). Naar Undsætningskorpset kun skulde bestaa af Fodfolk, mente Wachtmeister at kunne hjælpe sig uden Transportskibe; Infanteristerne kunde han let have om Bord paa Orlogsskibene[3]).

Raadet var ikke tilfreds med Wachtmeister, der havde forledet det til at anvende mange Penge paa Tilvejebringelsen og Apteringen af Transportskibene[4]), men denne var heller ikke fornøjet med sig selv; han følte sig gammel og svag og lod Raadet vide, at han ønskede en energisk og dygtig Medhjælper. Men hvem skulde det være? Af Admiralerne var de Prou død, Ruuth havde god Vilje men ringe Evne, Anckarstierna havde Hoved nok men alt for megen Krop; han maatte bæres af 4 Mand og hejses op og ned af sit Skib. I Flaaden var der ingen, som egnede sig, og udenfor den kun Stenbock, men han var ogsaa «af stor og moden Forstand, rask til Handling, men dog af prøvet Forsigtighed»; han hørte desuden til Raadet, der oftere havde adjungeret Admiralen et eller flere af sine Medlemmer. Stenbock var villig til at arbejde sammen med Wachtmeister, der paa sin Side gerne antog ham til Medhjælper; Raadet befalede ham da paa eget Ansvar «at være General-Admiralen

---

[1]) Adm.koll. til Raadet $^{9}/_{10}$ 11 (findes i Stenb. ank. bref 1711. E. A.); jfr. Raadet til Kongen $^{6}/_{10}$, $^{9}/_{10}$ 11.

[2]) Adm.koll. til Raadet $^{9}/_{10}$ 11.

[3]) do. $^{5}/_{9}$ 11.

[4]) Raadet til Kongen $^{18}/_{10}$ 11.

følgagtig», og det skønt han af Kongen var ansat som Øverstbefalende i Skaane, som dog for Tiden ikke truedes af nogen Fare[1]).

Midt i Oktober blev de til Transporten bestemte Regimenter: Jønköping, Södermanland og Elfsborg, sendte pr. Skyds fra Vestgrænsen ned til Skaane af Admiral Siöblad, men Wachtmeister vilde ikke have dem til Carlskrona før Baadsfolket var samlet; han frygtede baade for Pest og for Proviantmangel[2]).

Medens Hovedflaaden blev udrustet, og Transporten til Pommern forberedt, havde Sverig kun et Par mindre Eskadrer i Østersøen; den ene af disse, der under Schoutbynacht Lillie havde krydset i de Gotlandske Farvande fra Begyndelsen af Juni[3]), blev til Dels inddragen i Begyndelsen af September. Først blev Skibene Pommern og Wachtmeister kaldte tilbage til Carlskrona og erstattede med Galioten Jonas og det armerede Skib Thomas, og derefter fik Lillie Ordre til med disse samt «Södermanland» og «Falken» at gaa til Carlskrona; paa Stationen blev kun det armerede Skib Marcus og en Bombarderkitz, der blev provianterede for 3 Maaneder[4]). Den 5te September fik Kaptajn Friherre C. H. Wachtmeister Ordre til med Fregatten Postillon og Brigantinen Wäduren at gaa til Stralsund og hente Kong Stanislaus med Familie; «Pommern» og «Wachtmeister» skulde konvojere de høje Rejsende[5]). Expeditionen løb vel af, og den 25de ankom Kongen til Carlskrona, hvorfra han strax rejste til Stockholm, medens Følget forblev i Skaane[6]). I Carlskrona havde man været ængstelig for Stanislaus; det hed sig nemlig, at en dansk Eskadre paa 3 mindre Linieskibe, 3 Fregatter og 1 Galiot laa mellem Bornholm og Carlskrona, og i den Anledning blev Schoutbynacht Grev C. H. Wachtmeister 19de September beordret til med Skibene Bremen, Verden, Frederika Amalia, Skaane, Øsel, Pommern, Wachtmeister og Phoenix samt Branderen Fama at sikre Kongens Overfart, om fornødent ved at angribe den danske Eskadre; «Gotland»

---

[1]) Raadet til Kongen $^{19}/_{9}$; Wachtmeister til Stenbock $^{3}/_{9}$, $^{19}/_{10}$ 11 (Stenb. anf. bref. E. A.).

[2]) E. Siöblad til Stenbock $^{7}/_{10}$; Adm.koll. til samme $^{26}/_{9}$, $^{11}/_{10}$ 11 (alle i Stenb. ank. br. 1711. E. A.).

[3]) Side 222.

[4]) Adm.koll. til Lillie $^{28}/_{8}$ 11 (Sv. Fl. Ark.).

[5]) Samme til C. Wachtmeister $^{26}/_{8}$ 11.

[6]) Adm.koll. Reg. $^{16}/_{9}$ 11.

og «Estland» blev et Par Dage senere beordrede til at forstærke Wachtmeister[1]).

Den 2den Oktober fik Kaptajn Michael Henck Ordre til med Skibene Frederika Amalia, Estland, Wachtmeister, Phoenix, Fregatten Postillon, Krejerten St. Johannes og Brigantinerne Wäduren og Castor at sætte Kursen til Pommern; naar Kysten var i Sigte, skulde Løjtnant Joh. Lewe med de 3 Smaaskibe, eskorterede af «Postillon», løbe til Perd paa Rygens Sydøstpynt; her skulde «Postillon» indhente Efterretning om Tilstanden i Stralsund hos Lodserne og derefter sejle tilbage til Eskadren, medens Lewe, «coûte que coûte», skulde forcere Indløbet til Binnenwasser; alle Proviantskibe, der blev antrufne under Vejs, skulde føres til Stralsund, og Dücker fik Ordre til at benytte Brigantinerne til at holde Forbindelse mellem Pommern og Rygen. Det meddeltes ham, at en velforsynet Transport snart vilde indtræffe, og som et lille Forskud bragte «St. Johannes» ham 300 Ctn. Krudt, nogle Kugler og nogle Haandkværne. Expeditionen løb godt af; Smaaskibene kom lykkelig til Stralsund, og Eskadren naaede midt i Oktober heldig tilbage til Carlskrona[2]).

Men med Transporten havde det lange Udsigter. Regimenterne, der skulde overføres, var marchefærdige, Soldatesken ligesaa[3]), men Besætningen var ikke fuldtallig, og Transportskibene med Provianten fra Stockholm udeblev, skønt de var afsejlede derfra midt i September. Den 10de Oktober skrev Wachtmeister til Vicelandshøvding i Calmar, G. Gyllengryp, og bad ham skynde paa Transportflaaden, der blev eskorteret af Brigantinerne Jungfrau og Pollux[4]); men den udeblev bestandig; endnu 9de November var den ikke kommen[5]). Under disse Omstændigheder kunde Flaaden ikke løbe ud, kun enkelte Smaaskibe foretog mindre Expeditioner, saaledes krydsede Kaptajn Joh. Uggla fra 24de Oktober til 5te November med «Falken» og «Postillon» mellem Hanø og Bornholm[6]). Alt var fuldstændig sovet ind, da Stenbock sidst i Oktober kom til Carlskrona. Den 28de holdt han sit første Møde med Admiralitetet; samme Dag blev 3 af de største Skibe

---

[1]) Adm.koll. Reg. $^{9}/_{9}$, $^{13}/_{9}$ 11.

[2]) Adm.koll. til Henck, Lewe og Dücker $^{22}/_{9}$; samme til Raadet $^{6}/_{10}$ 11.

[3]) Adm.koll. Reg. $^{26}/_{9}$ 11.

[4]) do. $^{30}/_{9}$ 11.

[5]) do. $^{30}/_{10}$ 11.

[6]) do. $^{14}/_{10}$, $^{25}/_{10}$ 11.

udlagte paa Strømmen; der udgik Ordre til Regimenterne, at de «genom natt och dag skulle skynde sig hijt», og Baadsmændene fik Befaling til skyndsomst at indfinde sig. Den næste Dag begyndte man at fordele Besætningerne til Skibene og at forsyne disse med Brændsel og Vand; det gik yderst langsomt, da det blæste haardt, og der var Mangel paa Smaafartøjer. Den 2den November bedagede Vejret sig; Indskibningen af Tropperne begyndte den 5te, og den 8de var alle Regimenterne med Undtagelse af Calmar om Bord; men Vejret blev atter slemt: det frøs haardt, stormede og sneede. Den 7de kom Kong Stanislaus fra Stockholm, han afrejste til Christiansstad den 13de; Dagen forud gik Wachtmeister og Stenbock om Bord paa «Kong Carl», hvor Kommandoen blev hejst. Vejret var bestandig lige skrækkeligt [1]). Paa dette Tidspunkt var Skibene Wachtmeister og Phoenix, Fregatterne Postillon og Falken under Kaptajn C. G. Ulric afgaaede som en Slags Avantgarde til den pommerske Kyst, medens Løjtnant Nils Hoen med Brigantinen Enhørningen var sendt til Stralsund for at avertere Dücker om Transportens Ankomst [2]). Den 14de November rapporterede Wachtmeister til Raadet, at Flaaden var sejlklar; Besætningerne var fordelte, men Transportskibene udeblev; 3 Dage senere indberettede han, at han ikke vilde vente paa disse men afsejle med første gunstige Vind [3]).

Transportskibene kom imidlertid før Medvinden. I Slutningen af November førte Kaptajn Aaron Siöstierna, Chef paa Skibet Wiborg, den længselsfuldt ventede Flaade ind til Carlskrona [4]), de 2 Brigantiner fulgte med. Hele November igennem havde Wachtmeister sendt Bud paa Bud til Calmar for at skynde paa Kaptajn Sam. Helding, der førte Konvojen, han havde afsat ham, erstattet ham med Kaptajn J. C. Printz, og atter genindsat ham for til sidst at beordre Siöstierna til at tage Affære. Stenbock og Wachtmeister udvalgte nu de bedste Transportskibe, fyldte dem med Proviant og lod 1000 Soldater gaa om Bord paa dem. I de første Dage af December laa hele Flaaden paa Reden, klar til at afsejle; det faldt i med Storm, «Enigheten» led Havari og

---

[1]) Feltsekr. Rolands Journal $^{18}/_{10}$—$^{4}/_{11}$ (Stiftsbibl. i Linköping).

[2]) Adm.koll. Reg. $^{28}/_{10}$, $^{30}/_{10}$ 11.

[3]) do. $^{4}/_{11}$, $^{7}/_{11}$ 11.

[4]) Flaaden anslaas i en Indb. fra den fangne Kapt. Boicken af Birchholtz's Rgt. til 70 Skibe, og han beretter, at den forlod Calmar $^{21}/_{11}$ (Genlt. E. Wedel til Overkrskr. $^{4}/_{12}$ 11).

maatte indlægges. Tilstanden om Bord var alt andet end god, Pesten hærgede Besætningerne, en stor Del af Provianten var fortæret under den lange Ventetid; Pengemangel forbød at supplere Beholdningerne [1]).

Den 4de December afsejlede Flaaden fra Carlskrona [2]) med følgende Styrke [3]):

General-Admiralens Eskadre.

Frederika Amalia	Kapt. M. Henck.
Sverige	Viceadm. G. Wattrang.
Øsel	Kapt. G. Grubbe.
Bremen	» C. H. Wachtmeister.
Kong Carl	Gen.-Admiral Wachtmeister.
Prinsesse Hedvig Sofia	Schoutbynacht C. H. Wachtmeister.
Verden	Kapt. E. D. Taube.
Estland	» And. Siöstierna.

Admiral Anckarstiernas Eskadre.

Wenden	Major G. Psilander.
Prins Carl	Viceadmiral C. Sparre.
Gotland	Kapt. Anders Sund.
Sødermanland	» H. Wolf.
Gøta Leijon	Admiral C. T. Anckarstierna.
Vestmanland	Kapt. O. Unge.
Gøta	Schoutbynacht E. J. Lillie.
Wrede	Kapt. G. V. Leijonsteen.

Admiral Ruuths Eskadre.

Skaane	Kapt. Anckarstierna.
Prins Carl Frederik	Admiral C. Ruuth.
Carlskrona	Kapt. C. Braunjan.
Wachtmeister	» C. G. Ulric.
Riga	» Grev U. G. Gyllenborg.
Pommern	» G. V. v. Gerdten.
Nordstiernan	Schoutbynacht C. H. Loewen.
Smaaland	Kapt. N. Ehrenskiöld.

Fregatter og armerede Lastdragere.

Thomas	Kapt. H. B. Piper.
Marcus	» Seohl.
Phoenix	» F. Fistulator.

---

[1]) Adm.koll. Reg. $^{26}/_{10}$, $^{27}/_{10}$, $^{30}/_{10}$. $^{31}/_{10}$, $^{6}/_{11}$, $^{8}/_{11}$, $^{9}/_{11}$; Raadet til Kongen $^{25}/_{11}$, $^{29}/_{11}$ 11.

[2]) Raadet til Kongen $^{4}/_{12}$ 11 (sv. Tid).

[3] Oscar Frederik. I. S. 46 ff.

Wiborg	Kapt.	Aar. Siöstierna.
Postillon	»	Th. Christophers.
Falken	»	Joh. Uggla.

32 Transportskibe.

Ialt 24 Orlogsskibe og 6 lette Skibe med 1768 Kanoner[1]).

Til Pommern overførtes:

Elfsborgs Lens	Rgt.
Sødermanlands	»
Vestmanlands	»
5 Komp. Jønkøpings	»

I alt henved 4000 Md.; af disse var c. 300 om Bord paa Fregatterne, c. 1000 paa Transportskibene, Resten paa Orlogsskibene. Som Soldateske var indskibet[2]):

Calmar Lens	Rgt.
Kronobergs »	»
Dele af Uplands	»
— Schommers	»
— Stöhrs Bat.	

I alt vistnok henved 3000 Md.

I Pommern ventede man i største Spænding paa Transporten. Dücker længtes efter at kunne træde aktivt op. Stor var derfor hans Skuffelse, da han den 22de November fik Meddelelse fra Stenbock om, at han kun fik 4000 Md. og utilstrækkelig Proviant. Den 24de skrev han til Stenbock, at han endnu var Herre over Rygen, saa at Landgangen kunde foregaa her. Skete den ved Perd i Mönchgut, kunde han skaffe Baade; Transportskibene kunde løbe ind til Stralsund, men Fregatterne maatte da spærre Adgangen til Neutief for de danske Krydsere ved Greifswald. Skete Landgangen ved Jasmund, kunde ingen Baade skaffes. Han led Mangel paa Proviant og Ammunition, havde ingen Penge og savnede Artillerister. Den Forstærkning, man vilde sende ham, var for lille, til at han kunde tage Offensiven. Den 5te December skrev Dücker, der intet Svar havde faaet, paa ny til Stenbock og bad indtrængende om 30,000 Rdlr. samt Proviant for 4 Maaneder,

---

[1]) Styrken er opgivet efter Oscar Frederik. I. S. 46 ff. Her opgives dog kun 7 Transportskibe, hvad der aabenbart er for lidt, da de medførte 1000 Md. De danske Rapporter angiver 32 (Side 336), og af Raadets Brev til Kongen 18/12 11 fremgaar, at Antallet har været større end 7.

[2]) 19/12 faar Oberst Biörnberg, Genm. Schommer og Oblt. Stöhr Ordre til at marchere hjem med deres Regimenter efter endt Togt. (Adm.koll. Reg. 9/12 11).

saa kunde han da holde Fæstningen til Foraaret, naar den store Transport kom. Pengemangelen var meget stor; Soldaterne havde hidtil faaet deres Lønning og havde holdt sig godt, men det var ikke rimeligt, at de, der næsten alle var Udlændinge, vilde blive ved dermed, naar Lønningen udeblev. Officererne havde i henved 2 Aar ikke faaet Gage og var nu meget utaalmodige. Indeslutningshæren var mindst 25,000 Md. stærk og havde sat sig saa godt fast, at han ikke kunde angribe den med den ringe Styrke, der var stillet til hans Raadighed[1]).

I det danske Hovedkvarter vidste man naturligvis, at den svenske Flaade blev rustet, og at den skulde have Tropper om Bord; men hvor Expeditionen skulde hen, vidste man ikke. I Slutningen af Oktober meldte den bekendte Kaperkaptajn og Efterretningsmand Niels Eggesen, ogsaa kaldet Heggesen, at 26 Orlogsskibe laa udrustede i Carlskrona, men at Besætningerne var saa yderlig smaa, at de ikke kunde løbe ud. Den 10de November berettede han, at 50 Transportskibe var under Vejs fra Stockholm; naar de var komne til Carlskrona, skulde Flaaden gaa til Pommern; og den 21de meldte han, at Stenbock var gaaet om Bord[2]). De fleste andre Beretninger gik ud paa, at den svenske Flaade vilde kaste Tropper i Land paa Sjælland, i Jylland eller i Holsten; næsten alle gav dog rigtige Oplysninger om Landgangskorpsets Styrke; man vidste, at Skibene kun medførte 4 Regimenter Fodfolk og intet Rytteri[3]).

Paa det Tidspunkt, da den svenske Transport nærmede sig Pommerns Kyster, var den danske Hovedflaade ikke længere i Søen; de faa Skibe, der endnu var ude, formaaede intet mod den overlegne svenske Sømagt. Der var al Udsigt til, at Landgangen vilde foregaa uden Modstand; de Allierede var nødsagede til at forblive paa Fastlandet, desuden var Opmærksomheden i Lejren

---

[1]) Dücker til Stenbock $^{24}/_{11}$, $^{5}/_{12}$ (Acta hist. Sv. R. Ark.).

[2]) Ob. Moltke til Scholten $^{24}/_{10}$, $^{10}/_{11}$, $^{21}/_{11}$ (Scholtens Ark.).

[3]) Püchler $^{1}/_{11}$; Hagedorns Rel. $^{27}/_{11}$; Genlt. E. Wedel til Overkrskr. $^{4}/_{12}$ 11

mest henvendt paa Wismar, hvor det gik livligere til end ved Stralsund, og hvor der, netop samme Dag som Flaaden forlod Carlskrona, var forefaldet meget interessante Begivenheder.

November Maaned var gaaet hen, uden at det var kommen til noget større Sammenstød mellem Wismars Garnison og Rantzaus Korps. Bassewitz's Dragoner foretog jævnlig smaa Expeditioner og gjorde Operationslinien gennem Meklenborg usikker. En af de første Dage i November opsnappede de Kongens Køkkeninspektør, Nicolai Wiwet, og det holdt meget haardt at faa ham paa fri Fod igen[1]). Posten fra og til Pommern blev idelig beslaglagt, og de Forsyninger, der fra Holsten og Hamborg sendtes til Hovedhæren, faldt ofte i Svenskernes Hænder. I Reglen gik Dragonerne ud i Smaapartier paa 18—20 Md.; men den 13de November gik et stærkt Parti, forsynet med Begkranse og Granater, til Warnemünde, hvor det den 15de antændte et dansk Transportskib[2]). Indeslutningskorpset svækkedes ved Desertion, Sygdom og Bortkommando. Allerede i September havde Schoultz af danske Desertører oprettet et Frikompagni, hvis Styrke efterhaanden steg til 150 Md.; desuden blev mange Overløbere stukne ind i Garnisonens Regimenter[3]). Rantzau fortæller, at der var 2 Frikompagnier, et til Hest og et til Fods, henholdsvis 150 og 300 Md. stærke[4]); men dette er urigtigt. Blodgang huserede stadig i Lejren, og der var Mangel paa Medicin og Læger[5]); det lader altsaa ikke til, at Rantzaus ypperlige Recept har været rigtig probat. Den 22de November maatte Generalløjtnanten afgive Viborgske Bataillon og 300 udvalgte Ryttere til Rostock; han havde nu intet andet Fodfolk end den Hansenske Bataillon[6]). Denne Afgivelse var

---

[1]) Rantzaus Mem. $^{4}/_{11}$; samme til Overkrskr. $^{18}/_{11}$ 11.

[2]) Side 301. Om Strejferierne se i øvrigt Mecklenb. Com. acta; Rantzau til Overkrskr. $^{22}/_{11}$, $^{25}/_{11}$ 11; Europ. Staatskanz. XIX. $^{20}/_{11}$, $^{5}/_{12}$; Schrøder anf. Værk.

[3]) Schrøder anf. Værk.

[4]) Rantzaus Mem. $^{23}/_{11}$; samme til Overkrskr. s. D.

[5]) Ref. Sag $^{27}/_{11}$ Nr. 20.

[6]) Rantzau til Overkrskr. $^{22}/_{11}$ 11.

permanent; men der gik ikke en Dag hen, uden at der maatte udsendes større eller mindre Kommandoer for at konvojere Tilførsler, navnlig af Furage. Det var saare vanskeligt at holde Hestene i Live; Hertugen af Meklenborg-Schwerin kunde ikke holde sit Løfte om at skaffe Furage, og man maatte derfor hente Havre ved de danske Magasiner. Den 15de November hentede Generalmajor Brockdorff med 700 Ryttere 2500 Tdr. Havre i Rostock; men paa Grund af Vejenes daarlige Beskaffenhed medtog Expeditionen en hel Uge, og Forsyningen slog kun til for 7 Dage[1]). Den 22de November blev Oberst Chr. Rantzau sendt til Lybæk for at købe Havre; hans Sendelse lykkedes, men der krævedes 700 Ryttere til at konvojere denne Forsyning[2]). I sin Fortvivlelse foreslog Jørgen Rantzau at forlade Lejren og lægge Tropperne i Kantonnement i Amterne Øst for Wismar[3]); men heraf blev der ikke noget; Furagen maatte stadig hentes langvejs fra: den 4de December blev ikke mindre end 1000 Ryttere anvendte til Konvoj[4]). Ogsaa med Brød kneb det; man maatte hente det meste af det i Schwerin, og Hertugen havde ikke villet forpligte sig til at levere noget ud over den 20de December[5]). Rantzau var ilde til Mode; han havde kun 3000 Md. til Raadighed; hans Styrke var Wismars Garnison underlegen i Tal, og baade Folk og Heste var slet nærede. Han ventede stadig et Udfald; hele Garnisonen havde været i Udenværkerne den 16de November, medens Brockdorff med den store Konvoj var paa Vej til Rostock; men noget Udfald blev ikke foretaget[6]); Meningen har vist kun været at optage Bassewitz, som vendte tilbage fra sin Expedition til Warnemünde[7]). Den 26de gik Generalløjtnant Leegaard med et Rekognosceringskommando ved Kluss Mühle over Wallensteins Graben og naaede frem til Glaciset. Da han gik tilbage, blev han forfulgt; ved Rothen Thor blev hans Adjutant, Major Treu, haardt saaret og døde 4 Dage efter af Koldbrand[8]).

Generalmajor Schoultz havde meget ringe Tanker om sine

---

[1]) Rantzau til Overkrskr. $^{22}/_{11}$; jfr. Himmelstrups Regnskab.

[2]) Rantzau til Overkrskr. $^{2}/_{12}$ 11.

[3]) Rantzaus Mem. $^{28}/_{11}$ 11.

[4]) Rantzau til Hagedorn $^{7}/_{12}$ 11.

[5]) Rantzaus Mem. $^{2}/_{12}$ 11.

[6]) do. $^{25}/_{11}$.

[7]) Schrøder anf. Værk.

[8]) Leegaard til Overkrskr. $^{2}/_{12}$; Fritz til Hertugen $^{28}/_{11}$ (Schwerin).

Modstandere. Desertørerne havde fortalt ham, at der herskede stor Misfornøjelse i den danske Lejr, og at Aanden var slet; Forpostkampene havde givet ham Indtrykket af, at 1 Svensk kunde tage det op med 3 Danske; og da han i de første Dage af December havde erfaret, at Rantzau havde maattet bortkommandere 1000 Mand til Lybæk og Rostock for at hente Furage, mente han, at Tiden til Handling nu var inde. Den 4de December var Wismars Porte lukkede, de danske Patrouiller kunde gaa helt frem til Fæstningen uden at træffe Modstand. Schoultz holdt Krigsraad, og det blev enstemmig besluttet at foretage et Udfald med hele Garnisonen for at ødelægge den danske Lejr og ophæve Blokaden. Synderlig Modstand ventede man ikke at træffe paa: Indeslutningskorpsets Styrke oversteg næppe 1600 Md.; det havde intet Artilleri, Hestene var afmagrede og kraftesløse, Folkene længtes efter at blive «befriede» af Svenskerne.

Kl. 11 Nat samledes Udfaldsstyrken paa det store Torv i Wismar. Borgerskabet overtog Vagterne, thi næsten hele Garnisonen deltog i Udfaldet. Stemningen var temmelig høj, mange af Folkene var berusede, Soldaterkvinderne mødte op i stort Antal for at tage Afsked med deres Mænd, og man glemte at holde «chorum», som Skik og Brug ellers var[1]). Kl. 2 satte Schoultz sig i Bevægelse og marcherede ud af Alt Wismar Thor (Rostocker Thor) i Spidsen for følgende Styrke:

2	Eskadroner Dragoner	Oberst C. U. Bassewitz.
2	Batailloner Svenske Livregiment til Fods	Oberstløjtnant N. Palmfelt[2]).
2	» Guvernørens Regiment	Major G. Lilliencron.
1	» Lewenhaupts Infanteriregiment	Major M. Rosenacker.
12	3 Pd.s Kanoner.	

Den samlede Styrke var omtrent 200 Dragoner, 2300 Infanterister og nogle faa Artillerister. Schoultz vilde alarmere den danske venstre Fløj for noget før Daggry at rette et afgørende Stød mod den højre[3]).

---

[1]) Schrøder.

[2]) De respektive Regimentskommandører, Obersterne A. v. Fürstenberg, H. J. Burenskiöld og C. J. Lewenhaupt, var alle fraværende.

[3]) Førstehaandskilderne til Udfaldets Historie er følgende: Rantzaus Skrivelse til Resident Hagedorn af 7/12, som sikkert har været bestemt til at offentliggøres; den blev strax trykt som Flyveblad, og Exemplarer findes endnu bl. a. i Schwerin, i Lybæk og vistnok i mange flere Arkiver. Den er gengivet mange

Den danske Lejr laa mellem Mecklenburg, hvor Hovedkvarteret var, og Lübow, hvor Generalløjtnant Leegaard førte Kommandoen; Afstanden mellem Fløjene var en halv Mil. Naar man fra Mecklenburg Thor vilde marchere mod venstre Fløj, maatte man passere Wallensteins Graben ved Rothen Thor; vilde man fra samme Port gaa mod højre Fløj, maatte man overskride Vandløbet ved Kluss; man kunde ogsaa rykke ud af Rostocker Thor, og i saa Fald skulde man passede Greese Bach for over Højderne ved Triwalk at gaa mod Lübow. Denne Vej valgte Schoultz, formodentlig fordi han med Rette antog, at Angrebet herfra vilde komme uventet; men Vejen var yderst besværlig, Terrænet stærkt kuperet, og Højderyggen, der kun var lidt over 2000 Alen bred, begrænsedes til alle Sider af Vandløb med moradsede Bredder; et Tilbagetog kunde blive skæbnesvangert, i Ryggen havde man trange Defileer, og til Siderne var det næsten umuligt at undslippe; over Greese Bach fandtes kun én Bro foruden den, som Schoultz havde ladet slaa ved Flöte, nær Bækkens Udløb i Mühlenteich.

Den 4de December om Aftenen fik Rantzau Meddelelse om, at et Overfald kunde ventes, men ingen Underretning om, hvilken Vej Fjenden vilde følge. Han lod Posterne forstærke og sendte 3 Patrouiller, hver paa 30 Heste, frem mod Wismars Porte. Han gav endvidere Ordre til, at alt skulde være kampberedt Kl. 3 Morgen, men denne Befaling synes ikke at være naaet ned til højre Fløj; Leegaard paastaar i det mindste, at han ingen Anelse havde om det forestaaende Udfald, og sikkert er det, at Angrebet paa Lübow kom ganske overraskende[1]).

Steder, f. Ex. i Hortleder Hist. Nachr. v. d. nordd. Kriege. Freystadt 1716; sidst i «Vort Forsvar» Nr. 337, Aarg. 1893; Rantzaus Memorial af $^{5}/_{12}$, $^{7}/_{12}$; samme til Hertugen af Schwerin (fransk) $^{7}/_{12}$ (Schwerin); Genlt. Leegaard til Overkrskr. $^{6}/_{12}$, $^{18}/_{12}$; Genm. C Juel til de Deput. af Landetaten (Ny Kgl. Saml. 1087); Kommissær Fritz til Hert. af Schwerin $^{5}/_{12}$ (Schwerin); Genm. Schoultz til Vellingk $^{6}/_{12}$, til Raadet $^{2}/_{1}$ (Wismarensia); Schoultz til Dücker $^{5}/_{12}$, til Raadet $^{8}/_{12}$ (Acta historica). I det svenske Krigsarkiv findes endvidere en samtidig, udførlig, men fortegnet Skitse af Valpladsen med Text (gengivne som Plan 5 og Bilag II). Derimod er et Kroki, indsendt af Genlt. Leegaard (Mem. $^{18}/_{12}$), desværre forsvundet. Schrøders Fremstilling er sikkert støttet paa samtidige Wismarske Kilder. I Wismars Stadsarkiv er det ikke lykkedes at finde noget Aktstykke om Kampen.

[1]) Rantzaus Mem. $^{5}/_{12}$, $^{7}/_{12}$; samme til Hagedorn $^{7}/_{12}$; Leegaard til Overkrskr $^{18}/_{12}$ II.

Den 5te December Kl. 2 Morgen[1]) rykkede den svenske Hovedstyrke altsaa ud af Rostocker Thor, og samtidig marcherede mindre Kommandoer ud af de andre Porte; de danske Patrouiller blev kastede og replierede sig paa Posteringerne, som ogsaa gik tilbage; de svenske Partier nærmede sig Mecklenburg, og Rantzau fik Indtrykket af, at hans venstre Fløj var stærkt truet[2]). Det var ganske mørkt, og Generalen, der ikke kunde faa noget Overblik over Situationen, besluttede at afvente Dagens Frembrud, inden han skred til Handling. Dette var meget heldigt, da Angrebet paa venstre Fløj kun var en Finte. Det synes ogsaa, som om «Partierne», efter at have udført Alarmeringen, har trukket sig tilbage til Rothen Thor og Kluss Mühle for at sikre de derværende Overgange. Imidlertid havde Schoultz fortsat sin March; men da han kom til Broen ved Flöte, opstod der Uorden i Kolonnen, Guvernørens Regiment, der var forrest, kom i Opløsning, og det varede over en Time, inden Marchen kunde fortsættes[3]). Fremrykningen gik meget langsomt, det var yderst besværligt at slæbe Kanonerne i Mørket gennem de opblødte Marker og over Bakkerne. Det havde været paatænkt, at hver Dragon skulde tage en Grenader foran paa Hesten og ile forud til Lübow, men denne Plan blev opgiven; Kl. 6 Morgen naaede Teten en Bakke 600 Alen Nord for Lübow, her kørte Artilleriet op[4]) og aabnede Ilden mod Lejrens venstre Fløj, hvor de Ungarske Dragoner laa. Disse blev overraskede; de fleste kom vel til Hest, men det lykkedes ikke at faa dem ordnede; Bassewitz's Dragoner trængte ind i Lejren; der opstod en forvirret Kamp, hvorunder Brigadér Bülow blev haardt saaret, og en Del af hans Folk flygtede, grebne af Panik, Syd paa ad Schwerin til[5]). Leegaard tabte imidlertid ikke Hovedet, han samlede en Hob Dragoner under Kaptajn Brock ved Lübow Kirke, og da 2 Kompagnier af Guvernørens og 2 af Svenske Livregiment vilde rykke ind i Lejren, hvor Bassewitz allerede plyndrede og brændte, blev de modtagne med en kraftig Ild; vel fordrev de Svenske Dragonerne, men disse blev forstærkede med Piketterne af Jyske Landkyrasserer og 3dje

---

[1]) Schoultz til Raadet $^{8}/_{12}$.

[2]) Rantz. Mem. $^{7}/_{12}$ 11.

[3]) Korttexten.

[4]) Schoultz til Raadet $^{8}/_{12}$; Korttexten.

[5]) Leegaard til Overkrskr. $^{6}/_{12}$ 11.

Sjællandske Rytterregiment, som Leegaard sendte dem til Hjælp, gik paa ny frem, og Kampen blev staaende[1]). Schoultz sendte nu Kaptajn J. Schwaanfeld frem med en samlet Fodfolksstyrke; da Fremrykningen ikke gik Kaptajnen hurtigt nok, kommanderede han «Avancer», og dette Raab forplantede sig til hele Fodfolket, der under vilde Raab stormede ind i Lejren. De «spanske Ryttere», som skulde tjene dem til Værn mod det danske Kavalleri, kastede de bort; de halvfulde Soldater affyrede deres Musketter, saa Kuglerne peb om Ørene paa Schoultz og de svenske Dragoner, der færdedes i Lejren. Mange af Hytterne stod allerede i Flammer, og Forvirringen øgedes ved, at Artilleriet vedblev Beskydningen i Mørket. Nogle svenske Infanterister blev saarede, deres Smertensskrig foraarsagede en «konsiderabel Konfusion», og Bataillonerne begyndte at spredes. Med megen Møje fik Officererne de fleste af Folkene samlede Nord for Byen, men Raabene og Skrigene vedblev, Planen var øjensynlig strandet, og Generalen besluttede at iværksætte Tilbagetoget[2]).

Den stærke Skydning paa højre Fløj overtydede Rantzau om, at denne var det egentlige Angrebspunkt; han befalede Fursman, Donop og Brockdorff at ile Leegaard til Hjælp, gav denne Ordre til ikke at engagere sig, før det blev lyst, og beholdt under sin umiddelbare Kommando Juels og Løvenhjelms Regimenter tillige med Hansens Bataillon. Juels Regiment blev anbragt i Centrum, hvor Vejen fra Lejren førte ned til Triwalk, Løvenhjelms blev staaende paa venstre Fløj tillige med Bataillonen, der blev skudt frem, vistnok til Krattet ved Rosenthal, som Fjenden maatte passere, hvis han vilde angribe Mecklenburg[3]). I denne Stilling afventede han Dagens Frembrud.

Det var Schoultz's Hensigt at lægge Greese Bach mellem sig og Fjenden, og han gav sine Tropper Ordre til at gaa over Broen ved Greese og besætte Passet; men Ordenen var ikke fuldt genoprettet, og en af Bassewitz's Eskadroner tillige med en Del af Guvernørens Regiment under Major Lilliencron var endnu i Kamp med Leegaards Ryttere Syd for Lübow Kirke. For at degagere disse Tropper ilede Schoultz med den anden Eskadron gennem Byen; de Danske blev trykkede lidt tilbage, og Svenskerne slap

---

[1]) Schrøder; Korttexten; Schoultz $^{8}/_{12}$; Leegaard $^{6}/_{12}$.

[2]) Schoultz $^{6}/_{12}$, $^{8}/_{12}$; Leegaard $^{6}/_{12}$; Plan 5 I. K. L. m.

[3]) Rantz. Mem. $^{7}/_{12}$; samme til Hert. af Mklbg. $^{7}/_{12}$ (Schwerin).

ud af Klemmen; de begyndte nu Tilbagetoget, men det hele gik «noget hovedkulds». Dragonerne gik snart fra Trav over til Galop og red ikke til Greese men ilede i stærkeste Gangart tilbage til Wismar ad den Vej, de var komne; sammen med dem fulgte en Del Infanterister, ridende paa Heste, de havde taget i Lejren, og Stykkuskene, der lod Kanonerne i Stikken[1]). Synet af de Flygtende fik Fodfolket til at vakle, og det viste sig snart, at Schoultz vilde have handlet klogere, hvis han havde overladt Lilliencron til sin Skæbne og selv ført de andre Batailloner over til Greese; thi medens han var ude paa sin Expedition, begyndte Dagen at bryde frem, og Rantzau, der nu kunde overse Situationen, tog Offensiven. Med Juels Regiment ilede han i Galop gennem den afbrændte Landsby Triwalk mod Nordost for at afskære Svenskerne Tilbagetoget, medens Leegaard med sine 4 Regimenter gik frem gennem Lübow i Hælene paa Lilliencrons vigende Bataillon; da Leegaard fik Rum, opmarcherede han og gik løs paa Fjenden. Lewenhaupts Bataillon flygtede strax, men Oberstløjtnant Palmfelt med Svenske Livregiment formerede 2 Karreer og besvarede Opfordringerne til Overgivelse med Salver. Leegaard red den ene Karré over Ende, Fursman sprængte den anden ved et glimrende Indhug og anrettede et frygteligt Blodbad paa «de nationale», der ikke vilde have Kvarter. Det øvrige Fodfolk havde uden Modstand grebet Flugten, mange kastede Vaabnene, og alle ilede ned mod Kluss Mühle. Schoultz og de andre højere Officerer gjorde alt muligt for at standse de Flygtende, men ingen vilde høre; de løb lige i Armene paa Juels Regiment, til hvilket nu Løvenhjelms sluttede sig. «Det var skrækkeligt at se smaa Partier paa 10—20 Md. hugge ind paa de uordnede Hobe og nedhugge dem eller fange dem efter Behag,» skriver Schoultz. Ved Kluss Mühle var Regimentskvartermester A. Spielbaum efterladt med en Repli paa 50 Md., men han tog Flugten uden at løsne et Skud, og dermed var alt Haab om at standse Flugten ude. Med yderste Nød slap Schoultz selv igennem Passet, Major C. F. Faltzburg og Kaptajn G. Löwenheim blev nedlagte ved hans Side. Bassewitz's Dragoner kom ind i Fæstningen, og 80 Infanterister med 7 Officerer slap ogsaa ind, men hele Resten af Udfaldsstyrken faldt eller blev fangen. De Danske fortsatte Forfølgningen lige til Porten. Fursmans Regiment blev i 2 Timer staaende paa Glaciset. I Wismar bestod

[1]) Plan 5. O; Schoultz til Vellingk $^{6}/_{12}$, til Raadet $^{8}/_{12}$ 11.

Garnisonen foruden af Borgerskabet nu kun af henved 1000 Md. «Jeg arme Mand er utrøstelig,» skriver Schoultz, «trods min gode Vilje kan jeg kun vente en haard Dom, og dog var Planen god og ikke dumdristig»[1]).

De Svenskes Tab var meget stort: 478 Faldne og over 2000 Fanger, af hvilke omtrent 500 var saarede. Af disse blev 176 senere sendte til Wismar, da Rantzau ganske manglede Midler til deres Pleje. Af Fangerne var 40 Officerer. De Danske havde 135 Faldne, deriblandt 4 Officerer, og 144 Saarede, af hvilke 6 var Officerer; desuden mistede de 300 Heste[2]). 930 usaarede Fanger blev anbragte i Lübow Kirke; i Landsbyen Mecklenburg indlagdes 470 saarede og i Kirken 490 usaarede Fanger; 128 Underofficerer blev internerede i et Hus, hvor Juels Regiment bevogtede dem. Fangerne hørte til følgende Afdelinger[3]):

Bassewitz's Dragoner	14	Md.
Svenske Livrgt.	629	—
Guvernørens Rgt.	820	—
Oberst Lewenhaupts do.	425	—
Artilleriet	16	—

Blandt Fangerne var 33 Desertører af Rantzaus Korps, der strax blev hængte, og 22 af Korpset ved Stralsund, der sendtes til Rostock[4]).

Hele Udfaldsstyrkens Artilleri faldt i de Danskes Hænder; det talte oprindelig 12 Kanoner, men kun 8 var brugelige og blev indlemmede i det danske Reserveartilleris Beholdninger. De andre sprang, da der blev skudt «Victoria» med dem[5]).

Affæren ved Wismar var en smuk Vaabendaad, en Kamp, der var til megen Ære for det danske Rytteri og dets gæve, dansk fødte Førere: Jørgen Rantzau, Fr. Leegaard, Chr. Juel, Chr.

---

[1]) Schoultz til Dücker $^{5}/_{12}$, til Raadet $^{8}/_{12}$, til Vellingk $^{6}/_{11}$; Rantz. Mem. $^{7}/_{12}$.

[2]) Rantzaus Mem. $^{7}/_{12}$; samme til Hagedorn $^{7}/_{12}$; Leegaard til Overkrskr. $^{5}/_{12}$; Brig. Chr. Juel til de Deput. af Gen.kom. (Ny Kgl. Saml. 1087); Püchler $^{9}/_{12}$.

[3]) Rantzaus Mem. $^{7}/_{12}$ 11; samme til Hertugen $^{5}/_{12}$ (Schwerin). I Schoultz's Brev til Raadet af $^{2}/_{1}$ 12 (Wismarensia) findes en specificeret Tabsliste, der i Hovedsagen stemmer med ovenstaaende. Han angiver, at 14 saarede Officerer, 6 Underofficerer, 13 Korporaler, 2 Tamburer og 155 Menige indsendtes til Wismar.

[4]) Rantzaus Mem. $^{19}/_{12}$ 11.

[5]) Chr. Juels anf. Skr.; Res. u. Feldart. rechn. 1712; Fritz til Hertugen $^{7}/_{12}$ 11 (Schwerin).

Fursman og H. B. Løvenhjelm. Rantzau havde vist, at, om han end ikke var Feltherre, var han dog en glimrende Ryttergeneral; men Sejren blev uden reel Betydning, og det skønt Wismars Garnison var reduceret til lidt over en Fjerdedel af sin oprindelige Styrke. «Havde jeg nu haft 8—10 Morterer, lige saa mange svære Kanoner og et Par Regimenter Fodfolk, vilde jeg snart være Herre over Wismar,» skrev Rantzau til Kongen[1]); men det var jo netop Ulykken, Rantzau havde kun 4 smaa Feltstykker og 1 daarlig Bataillon, og med et saadant Belejringskorps kunde han ikke tage en stormfri Fæstning med et intakt Artilleri. Moralsk Betydning fik Sejren dog i alle Tilfælde, og megen Glæde vakte den i den danske Hær. Kongen udnævnte Rantzau til General af Kavalleriet; fra ham og fra Scholten ja endog fra Hertugen af Meklenborg indløb varme Lykønskningsskrivelser[2]). Den gamle danske Adel var særlig glad over «vor kære Jørgen Rantzaus lykkelige Dag»[3]). Naturligvis havde han ogsaa Misundere; Generalløjtnant Schønfeld, der 1710 havde opnaaet højere Aldersorden end Rantzau[4]), vilde nu ogsaa være General, men Kongen afslog det med den Motivering, at Schønfeld jo ikke havde udført nogen Vaabendaad; Generalløjtnanten bad sig da fritagen for at staa under Rantzau[5]). Ogsaa Rantzaus Underførere blev lønnede paa forskellig Vis: Leegaard fik det hvide Baand, C. Juel og Fursman blev Generalmajorer[6]). Sidstnævntes Regiment omtaltes med megen Berømmelse[7]), og det blev snart Tradition, at det i Anledning af Kampen ved Wismar blev forfremmet fra et Landdragon- til et Kyrasserregiment[8]); men dette er urigtigt; denne Forandring var alt foretagen det foregaaende Aar[9]).

Rantzaus første Bestræbelser gik nu ud paa at skaffe sig saa meget Artilleri og Fodfolk, at han kunde udnytte sin Sejr, og at blive af med de mange Fanger, der generede ham. Under Eskorte

---

1) Rantzaus Mem. $^{7}/_{12}$ 11.

2) Kgl. udf. Exped. $^{7}/_{12}$ 2321; Scholtens Prot. $^{7}/_{12}$.

3) Chr. Sehested til I. Rosenkrantz $^{15}/_{12}$ 11 (Geh. Reg.).

4) Bind II, Side 513.

5) Ref. Sag. $^{5}/_{2}$ 12 Nr. 11; $^{7}/_{5}$ Nr. 6.

6) Püchler $^{23}/_{1}$ 12; Kgl. udf. Exped. $^{19}/_{1}$ 12.

7) Se f. Ex. Scholtens Brev af $^{14}/_{12}$ 11 til Hert. af Württemberg m. fl.; Rantz. Brev af $^{7}/_{12}$ til Hert. af Mklbg. (Schwerin).

8) Pers. Tidsskr. 3. I. S. 103.

9) Side 37.

af 500 Ryttere sendte han da allerede den 6te December alle dem, der kunde gaa, til Rostock; men Byens Magistrat nedlagde energisk Protest mod denne Indkvartering. Den indvendte, at det var umuligt at forsyne Hæren ved Stralsund, naar man skulde forpleje de mange Fanger; desuden vilde Svenskerne, der allerede fandt, at Rostock i alt for høj Grad begunstigede de Danske, behandle Staden ganske som fjendtlig, hvis den skulde være Fangedepot[1]). Det var nu heller ikke den danske Overkommandos Mening, at Fangerne skulde blive i Rostock; allerede den 8de December sendte Scholten Føreren for Eskorten Ordre til at lade Fangerne hvile 2 Dage i Rostock og derefter føre dem tilbage til Lejren ved Wismar[2]); Dagen forud havde han afsendt en Skrivelse til Rantzau, hvori han paalagde ham at sende Fangerne til Holsten. Ved Oldesloe skulde Transporten deles, i det alle Officerer og 1200 Md., eskorterede af 300 Ryttere, gik til Rensborg, hvorfra Officererne, efter at have givet Revers, sendtes til Flensborg, medens 800 Fanger, ledsagede af 200 Ryttere, marcherede til Glückstadt[3]). Kommandanterne i Rendsborg og Glückstadt fik Ordre til at modtage Fangerne og prøve paa at faa Trosknægtene til at tage dansk Tjeneste[4]). Da Kurfyrsten af Hannover ikke vilde tillade Fangetransporten at gaa gennem Lauenborg, blev den ført gennem lybsk Territorium og passerede Traven ved Herrenfähre[5]). Fangerne afgik fra Wismar den 15de; hver af dem fik et 6 Pd.s Brød med paa Vejen, og Føreren for Eskorten, Oberst C. F. Lewetzow, fik 700 Rdlr. til at bestride Omkostningerne. Officererne kom først nogle Dage senere afsted, da det var meget svært at opdrive Vogne[6]).

Scholten var enig med Rantzau i, at man nu maatte forsøge paa at tage Wismar. Han lovede ham Kanoner og Morterer og

---

[1]) Mag. i Rostock til Kongen (Dsk. Kgrs. Hist. 257).

[2]) Scholtens Prot. $^{8}/_{12}$.

[3]) Scholten til Rantzau $^{7}/_{12}$; Kgl. udf. Exped. $^{7}/_{12}$ 2321. Fangernes Antal var bleven forøget med 60 Md., tagne paa Poel.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{8}/_{12}$ 2332—33.

[5]) $^{8}/_{12}$ skrev Scholten til Mag. i Lybæk med Anmodning om, at Fangerne maatte rykke gennem Byen i Hold paa 200 Md.; hvis dette ikke kunde tillades, skulde de overføres ved Herrenfähre; den $^{13}/_{12}$ beder Rantzau Magistraten om den 16de at holde de nødvendige Færgebaade klare ved Herrenfähre tillige med 2000 Brød og 30 Tdr. Øl (Durchmärsche 1711—1716, Lybæk).

[6]) Scholtens Prot. $^{8}/_{12}$; Rantzaus Mem. $^{15}/_{12}$, $^{19}/_{12}$ 11; Rechn. v. d. kgl. Feldcassa.

meddelte, at Oberst Bendix Meyer vilde blive sendt til Wismar med Fuldmagt til at forhandle om en Kapitulation[1]). Den simpleste Maade, hvorpaa man kunde blive Herre over Fæstningen, var at overtale Kommandanten til at overgive den mod et rigeligt Vederlag. Meyer var bemyndiget til at byde Schoultz 20,000 Rdlr. tillige med en Ansættelse i den danske Hær med den Grad, han nu havde, og Bassewitz skulde have 4—5000 Rdlr., hvis han vilde bidrage sit til Byens Overgivelse; desuden skulde han beholde sit Regiment, hvis dette traadte i dansk Tjeneste[2]). Der var i og for sig intet urimeligt i at gøre Schoultz et saadant Tilbud; han havde jo baaret sig ret ubesindigt ad og kunde vente en haard Dom; desuden var Forholdene i Fæstningen fortvivlede. Garnisonens Fodfolksstyrke var følgende:

Svenske Livregiment	350 Md.
Guvernørens Regiment	383 —
Lewenhaupts »	148 —
	881 Md.[3])

Af Styrken var 116 Md. syge, 38 afgivne til Artilleriet; til Vagt behøvedes 180 Md., til særlige Hverv 100. Der blev saaledes knap 450 Md. tilovers til Arbejde m. m. Af Artillerister havde man kun 45; Infanteriet og Borgerskabet stillede desuden omtrent 100 Md. til Artilleriets Raadighed, hvoriblandt en stor Del Søfolk; men der behøvedes yderligere 67. Med denne Styrke kunde Schoultz ikke besætte de vidtløftige Værker, saa meget mindre, som han ikke stolede paa Borgerskabet; men Forræder vilde han ikke være. Vistnok den 11te havde han udenfor Fæstningen en Samtale med Oberst Meyer, men da denne tilbød ham Kongens «Protektion» og en stor Sum Penge, svarede han, at saaledes talte man til Tyve og Skælmer, ikke til ærlige Mænd, og afbrød strax Forhandlingerne. Rantzaus Henvendelse til det «kleinmodige» Borgerskab gjorde heller ingen Virkning[4]).

---

[1]) Scholten til Rantzau $^{7}/_{12}$ 11.

[2]) Kgl. Ordre $^{7}/_{12}$ 11 (Dsk. Kgrs. Hist. 255).

[3]) Vagtfordeling for Garn. i Wismar $^{9}/_{12}$ 11 (Pakke: Pommern 1711. XII. 9. Sv. Kr. Ark.). I Styrken er ikke medregnet de saarede Fanger, der var sendte til Wismar.

[4]) Schoultz til Stenbock $^{7}/_{1}$ (E. A.); samme til Raadet $^{7}/_{1}$ 1712 (Wismarensia). Opfordringen, dateret $^{10}/_{12}$, var trykt og findes i «Durchzüge. Vol. 86». Schwerin.

Da Guldet ikke kunde fremkalde Fæstningens Overgivelse, maatte man prøve paa at fremtvinge den med Magt. Samme Dag, som Udfaldet blev slaaet tilbage, erobrede Generalmajor Lewetzow Øen Poel, hvor en Kaptajn efter en kort Kamp blev tagen med 60 Md. og 6 Metalkanoner. Major L. Behr med 180 Md. og 3 Kanoner blev staaende derovre til den 16de[1]).

Med sine Ryttere alene kunde Rantzau umuligt tage Wismar, saa meget mindre som han maatte detachere en Mængde af dem: til Fangetransporten 500, til at eskortere Penge fra Holsten 700, til Garnison paa Poel c. 200 og til Stift Bremens Grænse 300, i alt 1700 Md. I Lejren var der kun 1000 Heste tilbage[2]). Indtrængende bad han om Midler til at udnytte den gunstige Situation; gav man ham 20 Kanoner og 20 Morterer, der med føjelig Vind i 24 Timer kunde føres ad Søvejen fra Greifswald til Tarnewitz, $2^1/_2$ Mil Nordvest for Wismar, og sendte man ham 4000 Infanterister og nogle dygtige Artillerister og Ingeniører, vilde han i Løbet af 6 Dage kunne tage Wismar, hvis Besætning var faatallig, demoraliseret og næsten uden Officerer[3]).

Strax efter Sejren sendte Rantzau Oberst Løvenhjelm til Hertugen af Meklenborg med Meddelelse om den heldige Kamp og med Anmodning om Hjælp til at tage Fæstningen[4]). Hertugen, der af Hjærtet ønskede Wismars Erobring, lovede under Haanden at støtte Foretagendet. Han havde i Schwerin rigtignok kun 2 smaa Morterer og 80 Centner Krudt, som han vilde sende til Wismar i Ølfade, men i Dömitz havde han en Del Kanoner, som han skulde sende en Fortegnelse over. I Rostock stod c. 70 Kanoner, som dog var temmelig smaa, og i Byens Tøjhus eller «Zwinger» laa en Del Skyts, tilhørende Borgerskabet, der sikkert vilde stikke det til Side, hvis man ikke tog det ved Over-

---

[1]) Ny Kgl. Saml. 1087, 1090; Scholten til Hertugen af Württemberg $^7/_{12}$; Rantz. Mem. $^{10}/_{12}$, $^{17}/_{12}$ 11; Rantz. til Hert. af Mklbg. $^5/_{12}$ (Schwerin).

[2]) Rantzaus Mem. $^{15}/_{12}$ 11. Allerede $^5/_{12}$ havde Scholten sendt Rantzau Ordre til at eskortere Rejsekommissær Wulf med 700 Ryttere fra den lauenborgske Grænse til Rostock; det var endda et stort Held, at denne Ordre ikke var udstedt 3 Dage tidligere. Sendelsen til Bremens Grænse var foranlediget ved Rygtet om, at 200 Md. skulde afgaa fra Stade til Wismar. (Ordre til Rantzau, Oertzen og Rhedern $^5/_{12}$; Rantzaus Mem. $^{17}/_{12}$; Ref. Sag. $^{31}/_{12}$ 11).

[3]) Rantzaus Mem. $^9/_{12}$, $^{15}/_{12}$ 11.

[4] Brevet, som er dateret $^8/_{12}$, er skrevet egenhændigt paa Fransk og findes i «Ausw. Angeleg. «Danica». Schwerin.

rumpling[1]). I Rostock var Brigadér Schack de Wittenau for Øjeblikket Kommandant; han var bleven sendt derhen ved Efterretningen om de svenske Fangers Ankomst; han henvendte sig til Magistraten og bad den aabne Tøjhuset. Efter Forhandling med Borgerskabet gav den et afslaaende Svar, og Brigaderen lod da Zwingeren bryde op med Magt. Hele Beholdningen bestod af 1 150 Pd.s, 1 100 Pd.s Metalmorter, 1 24 Pd.s Metalkanon, 1 24 Pd.s Metalhaubits, 1 150 Pd.s Jærnmorter og en Snes smaa Jærnkanoner samt noget Krudt, der for Størstedelen var privat Ejendom[2]). Den danske Regering søgte at formaa Hertugen til at slutte en formelig Alliance, og den 19de overrakte Baron B. Schack ham et Udkast til en Traktat, hvori man lovede ham Wismar med tilhørende Distrikt, mod at han paa egen Bekostning leverede 4—5 Batailloner og 300 Ryttere eller 2500 Rekrutter strax og siden 1000 aarlig, hvorhos han skulde frafalde Krav om Erstatning for leveret Furage m. m.[3]). Paa dette højst ufordelagtige Tilbud gik Hertugen ikke ind.

Da Rantzau bad om Artilleri fra Greifswald, vidste han ikke, hvor uheldigt Artilleritransporten var løbet af; det erfarede han først i Dagene omkring den 16de December, og bad nu om, at der maatte hlive sendt Skyts fra Frederiksort til Tarnewitz[4]). Scholten havde imidlertid beordret Generalmajor Wilster til at sende 4 50 Pd.s Morterer med 376 Granater over Damgarten til Wismar; fra Lejren ved Stralsund sendte han yderligere 4 Haubitser med Granater og Brandkugler samt en Del Redskaber, alt under Kommando af Kaptajn C. E. Mushardt, der medførte en Løjtnant, 3 Fyrværkere, 16 Konstabler og Underfyrværkere samt 120 Heste med det nødvendige Personale af Staldetaten[5]). Den 20de December kom Kaptajnen med sit Artilleri til Rostock, og Dagen efter marcherede han, under Bedækning af Viborg Stifts Bataillon, til Wismar, hvor til han ankom den 23de om Formiddagen; Brigadér Mogens Krag fulgte med for at kommandere Fodfolket under J. Rantzau[6]). Nu var der altsaa lidt Artilleri ved Wismar,

---

[1]) Løyenhjelm til Rantzau $^{9}/_{12}$ 11 (Mem.).

[2]) Schack de Wittenau til Scholten $^{12}/_{12}$; Mecklenb. Com. acta $^{11}/_{12}$. $^{20}/_{12}$ 11.

[3]) Ausw. Angeleg. Danica (Schwerin).

[4]) Rantzaus Mem. $^{17}/_{12}$ 11.

[5]) Scholten til Wilster $^{14}/_{12}$ 11.

[6]) Püchler $^{20}/_{12}$; M. Krag til Scholten $^{21}/_{12}$ 11; Himmelstrups Rgnsk. Kommissær Fritz melder $^{23}/_{12}$ til Hertugen, at Artilleriet var ankommet; det bestod

men Granaterne manglede Brandrør, og Antallet af dem var heller ikke tilstrækkeligt. I den Anledning var der gaaet Bud fra Greifswald til Løvenørn, der laa i Grønsund med Artilleriskibene, om snarest at sende de manglende Sager til Rostock; den 21de kom de dertil paa en Galiot ført af Løjtnant P. Grib[1]), og den 28de naaede de Wismar sammen med 6 Kanoner fra Rostock, alt under Bedækning af Aarhus Stifts Bataillon, der fra Stralsund blev sendt til Rantzau; samtidig ankom fra Schwerin de 2 omtalte Morterer. Det blev hurtigt opdaget, hvor de kom fra[2]).

Det var et saare tarveligt Apparat, der var stillet paa Benene for at bombardere Wismar: 6 smaa Morterer, 4 Haubitser og 26 smaa Feltkanoner, naar det erobrede Skyts medregnes. Løvenørn havde nok faaet Ordre til at sende 2 100 Pd.s og 2 50 Pd.s Morterer med Tilbehør fra Grønsund; men de naaede kun til Tarnewitz. Af Fodfolk raadede Rantzau alene over de 3 svage Batailloner: Hansen[3]), Viborg og Aarhus; Baartigs Bataillon skulde fra Rostock støde til det lille Belejringskorps[4]); men den nævnes ikke blandt dem, der virkelig deltog i Angrebet paa Fæstningen.

Rantzau tog fat paa Arbejdet med de smaa Midler, han raadede over. I M. Krag og Mushardt fik han et Par fortræffelige Hjælpere, ogsaa Chr. Juel og Th. Lewetzow var intelligente og dygtige; de andre Generaler var tapre og paalidelige nok, «mens udi Raad og dessein vorder jeg snarere af dennem confunderit end assisterit»[5]). Strax efter Ankomsten maatte Krag og Mushardt ud paa Rekognoscering; de kom til det Resultat, at Morterkedler og Batterier burde anlægges paa Galgenberg c. 600 Alen Syd for Byen, hvilket stemmede fortrinligt med Indholdet af en kongelig Ordre, der ankom Juledag. Dagen efter blev Ar-

---

af 4 store og 6 smaa Morterer samt 6 12 Pd.s Kanoner (Schwerin). Denne Efterretning er fejlagtig.

[1]) Kleppings Mem. $^{10}/_{12}$; Løvenørns Mem. $^{18}/_{12}$; Kgl. Ordre $^{15}/_{12}$ (Løvenørns Papirer. Dsk. Kgrs. Hist. 256 b); M. Krag til Scholten $^{21}/_{12}$.

[2]) Rantzaus Mem. $^{26}/_{12}$, $^{28}/_{12}$; Püchler $^{27}/_{12}$ 11, $^{10}/_{1}$ 12.

[3]) «Hansens Drenge» var i en ynkelig Forfatning; mangfoldige af dem maatte

«. . . . skammelig for Verden Galgen klæde,
Og Ravneungerne skal deres Legem æde.
Jeg dømmer ikke, hvor at Sjælen kommer hen,
Enten i Satans Klør eller i Himmelen.»

Saaledes synger N. Corneliussen, Aarhus Bataillonens poetiske Præst.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{23}/_{12}$ 2428.

[5]) Rantzaus Mem. $^{17}/_{12}$ 11.

bejdet paabegyndt, og den 28de var det fuldført. Trods den store Mangel paa Redskaber var Værket gaaet flinkt fra Haanden. Soldaterne havde arbejdet med Lyst, de fik «Tranchepenge» og blev trakterede med Brændevin og Tobak. For at beskytte Arbejderne mod overraskende Angreb blev 300 Ryttere opstillede ved Poeler Thor, 100 ved Galgenberg og 200 ved Lübscher Thor, medens Fursmans Regiment holdt ved Rothen Thor. Den 27de og 28de blev Belejringsarbejderne beskudte, dog uden synderligt Resultat[1]).

Den 29de aabnede Rantzau Ilden; men den Dag gjorde Bombardementet paa Grund af det regnfulde Vejr ingen Virkning. Den 30te gik det bedre; der opstod Ild paa 3 Steder, men Borgerskabet, der blev ledet af Borgmestrene C. Gröning og J. Kuhlmann, var uforsagt, og Branden blev hastig dæmpet. Fæstningens Skyts havde Overtaget, Schoultz stillede 14 store Morterer og 16 svære Kanoner mod det usle Belejringsartilleri. Mushardt viste sig som en dygtig Artillerist; skønt de schwerinske Morterer var ubrugelige, og alle Haubitserne efter Haanden blev demonterede, sendte han 535 Kugler, 478 Granater, 954 Bomber og 32 Brandkugler ind i Staden. Nytaarsnat havde Rantzau ikke en eneste Granat tilbage; men, da der kom nogle Kugler fra «det bevidste Sted» (Schwerin), sendte han den 1ste og 2den Januar en Del Brandkugler ind i Wismar; de gjorde god Virkning; der opstod flere Ildebrande, Borgerskabet blev uroligt og holdt Sammenkomst for at øve Tryk paa Kommandanten, men denne var urokkelig, og Natten til den 3dje standsede Beskydningen: de Danske havde ingen Ammunition mere! Planen at tage Wismar ved et Bombardement var strandet; Byen havde kun taget ringe Skade, men heller ikke Belejrerne havde lidt synderligt; Viborg Bataillon havde 7, Aarhus 2 Saarede. Saa vel Fodfolk som Rytteri havde været besjælet af en udmærket Aand; Rantzau kan ikke nok rose Soldaternes og Officerernes Udholdenhed; i 2 Døgn stod de i Løbegravene uden Afløsning. Et regelmæssigt Angreb kunde ikke udføres uden Artilleri og Ingeniører, et voldsomt Angreb var umuligt uden Fodfolk og kunde over Hovedet ikke udføres, saa længe Tøvejret vedvarede. Rantzaus Haab stod nu til, at Hovedhæren vilde komme ham til Hjælp, naar den marcherede hjem fra Stralsund; men ogsaa dette Haab blev skuffet. Der blev ganske vist

[1]) Rantzaus Mem. $^{25}/_{12}$—$^{26}/_{12}$ 11; Fritz til Hert. $^{27}/_{12}$ (Schwerin).

meddelt ham, at nogle Fregatter og Orlogsskibet Sværdfisken vilde krydse udenfor Wismar, samt at nogle Morterer med Tilbehør var sendte til Tarnewitz, og han fik Ordre til at anskaffe 4000 Par Issporer, da man vilde foretage noget alvorligt, naar Frosten indtraf; men ud over disse Forberedelser kom man ikke[1]).

Grunden til, at Hovedhæren ikke øjeblikkelig sendte Rantzau den begærede Hjælp og udnyttede den ved Sejren den 5te December skabte Situation ved Wismar, var den svenske Undsætningsexpeditions Ankomst. Den 4de December var Wachtmeister og Stenbock gaaet under Sejl, og Dagen efter fik de Rygen i Sigte. To Mil ud for Jasmund gik Flaaden til Ankers, og den 6te krydsede den op til Perd. Dücker fik snarest Underretning om Ankomsten, og den 8de havde han paa Admiralskibet en Sammenkomst med General-Admiralen og Stenbock[2]); han følte sig meget skuffet; Undsætningen var alt for svag, og Tilførslen af Proviant saa ringe, at Forraadene kun vilde forslaa til Udgangen af Februar. Skulde han kunne staa Vinteren igennem, maatte han have 50,000 Rdlr. og et større Parti Rug; og saa var han tilmed fordømt til at forholde sig rent passiv, medens han kunde have gaaet angrebsvis til Værks, hvis man i Tide havde sendt ham en tilstrækkelig Styrke Fodfolk og Rytteri[3]). Og Dücker havde Grund til Klage: Raadet havde lovet ham 6000 Md. og havde stillet ham i Udsigt, at en Transportflaade med rigelig Proviant vilde følge Hovedflaaden, samt at denne skulde sikre hans Forbindelse med Stettin; men de fra Sverig ankomne Tropper var i den kummerligste Forfatning, Sødermanlands og Jønkøpings Regimenter næsten nøgne, uden Mundering, uden Sko og Strømper. Man havde heller ikke sendt ham de Artillerister og den Ammunition, han behøvede, hvis han skulde kunne holde ud, indtil en større, bedre

---

[1]) Rantzaus Mem. $^{28}/_{12}$, $^{30}/_{12}$, $^{31}/_{12}$ 11, $^{2}/_{1}$, $^{4}/_{1}$ 12; Püchler $^{27}/_{12}$, $^{30}/_{12}$ 11, $^{3}/_{1}$ 12; Schoultz til Raadet $^{3}/_{1}$, $^{6}/_{1}$, $^{7}/_{1}$ 12 (Wismarensia); samme til Dücker $^{22}/_{12}$ 11 (Acta hist.); Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{1}$ Nr. 11.

[2]) Oscar Fred. I. S. 50; jfr. Raadet til Kongen $^{18}/_{12}$ sv. St.; Dücker til Raadet $^{9}/_{12}$ n. St.

[3]) Dücker til Raadet $^{9}/_{12}$.

forsynet Transport ankom. Man havde ogsaa brudt det givne Løfte ikke at landsætte syge Soldater; kort sagt, Udsigterne for Vinteren var saa slette som muligt; de nyankomne Soldater vilde i deres usle Klæder og med deres elendige Proviantering komme til at lide Nød og Mangel; man maatte indlægge dem i Rytteriets Hytter i det Gustavianske Retranchement, da man ikke turde indkvartere dem i Byen, dels paa Grund af Pladsmangel, dels fordi de led af «fordægtige» Sygdomme[1]).

Det havde været Dücker's Ønske, at de svenske Fregatter skulde rense Binnenwasser, hvor Sehesteds lille Eskadre stadig laa, saa at Landgangen kunde finde Sted saa nær Stralsund som muligt; men hertil stak disse Fartøjer for dybt, og hele Landsætningen fandt Sted paa Mönchgut. Det kom til at gaa haardt ud over Rygboerne, der maatte levere en Masse Vogne til Transport af Regimenternes Bagage og Tros fra Göhren i Mönchgut tværs over Øen til Altfehr. Wachtmeister havde lovet at udlosse Korn og Proviant paa Hiddensee, hvor fra det i Baade kunde føres til Stralsund; men i sidste Øjeblik fik han Betænkeligheder og begyndte Udlosningen ved Göhren. I Huj og Hast blev Kornet og Fødevarerne kastede i Land, og Wachtmeister gav sig ikke engang Tid til at føre Arbejdet til Ende, men sejlede hjem med en Del fuldt lastede Skibe. Krigskommissær C. Drüsell, der med stort Besvær havde tilvejebragt nogle midlertidige Magasiner paa Stranden, maatte til sin Ærgrelse se Flaaden gaa under Sejl[2]). Den 16de saa man fra «Jagt-Elefanten» den svenske Flaade med 32 Transportskibe staa Øst paa[3]), og den 17de meldte Stenbock og Wachtmeister til Raadet i Stockholm, at Flaaden var ankommen til Carlskrona[4]).

Den lille Søstyrke ved Greifswald havde naturligvis ikke formaaet at hindre de Svenskes Landgang. Den 7de December sendte Kommandørkaptajn U. Kaas Hovedkvarteret Melding om, at en Del større og mindre svenske Skibe laa ud for Perd[5]). Fregatterne Raa og Ørnen, Kaperen Ulven og Hukkerten Fredericus IV's Baad blev sendte ud for at rekognoscere, og der blev truffet

---

[1]) Dücker til Raadet $^{12}/_{12}$, $^{20}/_{12}$ (Acta hist.).
[2]) Drüsell til Dücker $^{19}/_{12}$; Dücker til Raadet $^{26}/_{12}$ (Acta hist.).
[3]) Ltnt. Sv. Bruuns Indb. af $^{10}/_{12}$ (Adm.koll. I. S.).
[4]) Raadet til Kongen $^{18}/_{12}$ 11.
[5]) Ob. Klepping til Overkrskr. $^{7}/_{12}$.

Foranstaltninger til at hindre Fjenden i at løbe ind i Binnenwasser. Generalmajor Wilster bragte 4 svære Kanoner i Batteri ved Wieck og bestykkede Wallensteins Skanse med 8 Kanoner; disse Batterier i Forbindelse med de 2 bestykkede Pramme ansaas for tilstrækkelige til at dække Udskibningsstedet for det danske Artilleri mod Angreb fra Flaaden og Fæstningen. De 400 danske og sachsiske Dragoner[1]) blev lagte saaledes, at de hastigt kunde ile Batterierne til Hjælp. Skibet Christiansø, der blev besat med Halvdelen af Oberstløjtnant Harbous Kompagni, blev inddraget i «Defensionen»[2]). Den 12te December fik Sehested Ordre til at forsænke Indløbene Ost- og Westtief med 12 Koffardiskibe, der dog maatte anbringes saaledes, at Passagen ikke helt blev spærret for de Danske. Sehested, der i Forvejen havde rekognosceret Farvandet, begav sig derhen med de omtalte Fartøjer, men førte dem atter den 16de tilbage til Greifswald, da Fjenden ikke prøvede paa at forcere Indløbene[3]).

Da den svenske Flaade forlod Carlskrona, laa den danske paa Københavns Red i mindre krigsdygtig Tilstand[4]). Den 9de December blev «Hejren» udsendt for at skaffe Oplysninger om Fjenden, og den 10de kom «Ulven» fra Greifswald med Underretning om Svenskernes Landgang[5]); samme Dag var Schoutbynacht Trojel endelig løben ud med Orlogsskibene Jylland, Havfruen, Christianus IV^tus^, Delmenhorst og Nældebladet, nærmest med den Opgave at bringe Artilleritransporten i Sikkerhed[6]). Den 12te laa han ved Kastrup, og her stødte «Island» til ham med Bombarderskibene Citronen og Pommerantsen. Samme Dag var «Hejren» med «Højenhald» gaaet til Rygen, hvorfra den den 14de kom tilbage med Melding om, at den havde set en Del svenske Skibe[7]). Den 22de naaede Trojels Stevns, og den 26de ankrede han ved Hestehoved S. S. V. for Møn[8]); herfra rapporterede han den 29de, at han nogle Dage forinden havde udsendt Fregatten Højenhald paa Rekognoscering; denne kom tilbage Nytaarsdag,

---

[1]) Jfr. Side 308.
[2]) Klepping til Overkrskr. $^{9}/_{12}$, $^{19}/_{12}$; Wilster til samme $^{14}/_{12}$ 11.
[3]) Reg. over Kgl. Exped.; «Jagt-Elefanten»s Journal.
[4]) Jfr. Side 306 f.
[5]) «Hejren»s Journal.
[6]) Jfr. Side 306.
[7]) «Hejren»s Journal.
[8]) «Havfruen»s Journal Adm. I. S.

den havde været ved Rygen og Ystad, men havde ikke set noget til Fjenden. Tilstanden paa Trojels Eskadre var daarlig. Han havde sendt en Del Syge i Land paa Møn, men havde endnu 173 om Bord.

Den 25de var Løjtnant P. Grib[1]) kommen om Bord til Trojel med en af Admiralitetet udstedt Ordre, der gik ud paa, at han, efter at været bleven forstærket med «Beskærmeren» og «Prins Vilhelm», skulde føre Artilleriet fra Greifswald og Grønsund til København. Fregatten Hejren vilde komme med 4 Proviantskibe, der ved Lejlighed skulde konvojeres til Christiansø, desuden skulde den paa 4 Koffardiskibe bringe ham 500 friske Matroser; de syge Soldater skulde paa «Carlshamns Vaaben» føres til Københavns nærmeste Omegn, de syge Baadsmænd paa Koffardiskibene til Møn. I Grønsund laa «Hvide Falk», «Bergens Galej» og «Fønix» med Artilleriskibene, rede til at afgaa, naar Trojel kom. Naar Konvojen var passeret Møn, skulde han give den en Fregat med paa Vejen og med Resten af Eskadren gaa til Rygen, hvorfra Proviantskibene skulde sejle til Christiansø. Fra Greifswald vilde «Ørnen» og «Raa» komme med Artilleriskibene, og disse vilde blive underlagte ham. Senere skulde han med Orlogsskibene Island, Delmenhorst, Nældebladet og Fregatterne Raa, Højenhald og Ørnen søge at modsætte sig en forventet Undsætningsexpedition til Wismar, som de derværende Skibe Sværdfisken, Tumleren og Bombardergalioterne Citronen og Pommerantsen næppe var stærke nok til at afværge. Naar Greifswald Transporten var kommen hjem, skulde «Jylland», «Havfruen», «Beskærmeren», «Christianus IV^tus» og «Prins Vilhelm» oplægges[2]).

Hele denne Ordre var mindre vel overvejet. Der laa slet ingen danske Skibe ved Wismar, og den Styrke, som Trojel beholdt efter at have hjemsendt de ovennævnte 5 Orlogsskibe, vilde ikke have været nær stærk nok til at optage Kampen mod den svenske Eskadre, der virkelig blev sendt dertil. Regeringen maa da ogsaa have haft en Følelse deraf; thi den 5te Januar blev Viceadmiral Barfoed beordret til at samle saa mange Skibe, som han kunde opdrive, og med dem forstærke Trojels Eskadre, hvorpaa de i Forening skulde angribe Svenskerne. Var der ingen

---

[1]) Grib skulde til Grønsund for at afløse Suhm som Chef for «Hvide Falk».

[2]) Krigskancell. I. S. 29/12 11; jfr. Kgl. udf. Exped. 19/12 2395, der gaar meget mindre i Detailler.

Skibe disponible, skulde Barfoed selv begive sig til Eskadren og overtage Kommandoen[1]). Paa dette Tidspunkt var intet Skib i Stand til at løbe ud fra København, og et Held var det, at Trojel ikke traf den svenske Expedition.

Efter Gribs Ankomst havde Trojel over Land sendt Bud til Løvenørn i Grønsund og anmodet ham om at støde til ham med Artilleriskibene, men havde faaet det Svar, at man ingen Lodser havde. Denne Mangel maa dog til sidst være bleven afhjulpen; thi den 1ste Januar kom «Hvide Falk», «Fønix» og «Bergens Galej» fra Grønsund med 33 Transportskibe til Eskadren, som fulgte dem op til Stevns, hvorfra «Fønix» og «Bergens Galej» ledsagede dem til København. Hertil ankom Artilleritransporten den 2den Januar[2]), og snart efter blev den udlosset[3]).

Fra Hestehoved detacherede Trojel «Hejren» med 4 Koffardiskibe til Rostock og beordrede «Havfruen» og «Delmenhorst» over mod Rygen for at hjælpe Artilleriskibene fra Greifswald til København[4]). Da den svenske Transport uantastet var kommen til Stralsund, og da Artilleriskibene stadig udeblev, var det nemlig bleven meningsløst at fortsætte Belejringen, og den danske Overkommando havde besluttet at sende det defekte, for en stor Del af umage Kanoner og Underlag bestaaende Artillerimateriel tilbage til Danmark. For at skuffe Fjenden blev der, umiddelbart efter at den svenske Flaade var afsejlet, arbejdet ivrigt paa Circumvallationslinien; de danske Værker blev fuldstændiggjorte og indbyrdes forbundne, medens Sachserne fra et Batteri ved Hohenbrücke sendte nogle glødende Kugler og andre Projektiler ind i det Gustavianske Retranchement, hvorved adskillige Mennesker og Heste blev dræbte[5]). Samtidig blev imidlertid det danske Artilleri indskibet. Allerede den 10de December havde Wilster faaet Ordre til at indlade det Skyts, der ikke skulde anvendes ved Stralsund eller Wismar[6]). Sammen med Artilleriet skulde de 2 Kompagnier af Danske Ar-

---

[1]) Reg. over Kgl. Exped. 1712.

[2]) Ref. Sag. 1712 $^{18}/_{1}$ Nr. 1. Tyske Kopibog $^{2}/_{1}$ 12 Nr. 2 opgiver, at Art. fra Grønsund paa 28 Skibe i Dag er indkommen.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{11}/_{1}$ 44.

[4]) «Havfruen»s Journal.

[5]) Ekeblad til Senatet $^{27}/_{12}$ 11. I Dagene ^{12}—$^{21}/_{12}$ blev der i «Tranchepenge» betalt 1100 Rdlr. (Rechn. v. d. kgl. Feldcassa).

[6]) Kgl. udf. Exped. $^{10}/_{12}$ 2358.

tilleri under Harbou afgaa til Københavns Omegn[1]). Den 2den Januar var Artilleriet indladet i 19 Skibe, og Sehested begav sig paa Vejen til København, ledsaget af «Raa» og «Ørnen»[2]). Ved Greifswald blev U. Kaas tilbage med «Christiansø» og nogle Koffardiskibe, der skulde føre syge Soldater til Laaland. Wilster havde faaet Ordre til at aflevere de 16 12 Pd.s Kanoner fra «Norske Løve» til Sachserne, men dette blev ikke udført, da Artilleriskibene var afsejlede[3]). Sehesteds Transport naaede i øvrigt ikke København. Af flere Grunde saa Viceadmiralen sig 3dje Januar foranlediget til at lade 15 af sine Skibe under Konvoj af «Raa» løbe ind i Grønsund, hvorfra «Fredericus IV^tus^ Baad» fulgte dem til Korsør. Den 5te Januar løb 4 af dem ind til denne By, medens 11 ankrede under Egholm[4]). Det havde været Meningen at føre Transporten fra Korsør til København, men Vinteren satte i og tvang den til at blive der til April[5]). Først da var Artilleritransportens bedrøvelige Saga til Ende. Sehested var med en ringe Del af Konvojen kommen til København; en Del af Artillerimandskabet er vistnok fulgt med ham, da det fra Begyndelsen af Januar forplejedes fra Citadellet[6]).

Den 4de Januar afgik Kaas fra Greifswald med «Jagt-Elefanten», «Christiansø» og c. 25 Koffardiskibe. Foruden Materiel medførte han c. 700 syge Soldater, der skulde føres til Laaland og Falster. Næsten alle Regimenter var repræsenterede med 40—50 Md., Prins Christians Regiment dog med 180[7]). Som Underlag for de Syge anvendtes de ubrugelige Telte. «Christiansø» ankrede 7de Januar paa Københavns Red; det medførte Harbous Artillerikompagni[8]).

Allerede den 21de December sendte Frederik IV de 2 meklenborgske Hertuger Meddelelse om, at han vilde standse sin «Dessein» mod Stralsund for dette Aar og gaa tilbage til Holsten. Han bad dem oprette Furagemagasiner ved Triebsees, Schwaan

---

[1]) Scholten til Wilster $^{20}/_{12}$.

[2]) «Havfruen»s Journal.

[3]) Kgl. udf. Exp. $^{2}/_{1}$ Nr. 13; Kaas til Krigskanc. $^{8}/_{1}$ 12.

[4]) Ref. Sag. $^{13}/_{1}$ Nr. 11. (Melding fra Kapt. Baronoffsky af $^{5}/_{1}$ nævner, at 19 Skibe fulgte Sehested fra Greifswald, andre Kilder, f. Ex. Gl. kgl. Saml. 2778 og «Jagt-Elefanten»s Journal har 17).

[5]) Ref. Sag. $^{30}/_{1}$ Nr. 4, $^{10}/_{3}$ Nr. 1, $^{10}/_{4}$ Nr. 14; Løvenørns Mem. $^{1}/_{3}$; Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{8}$ 445.

[6]) Citadellets Rgnsk.

[7]) Jfr. 2 Lister i Scholtens Koncepter $^{22}/_{12}$ 11 og Ref. Sag. $^{23}/_{3}$ 12.

[8]) «Christiansø»s Journal; «Jagt-Elefanten»s do.

og paa et Punkt midt imellem disse Stæder. Wismar agtede han fremdeles at blokere[1]). Nogle Dage efter havde Scholten et Møde med den meklenborgske Overkommissær, hvem han meddelte, at Hæren vilde tiltræde Hjemmarchen den 5te Januar. I 3 Dagsmarcher vilde man gaa til Schwaan og raste der i 2 Dage; derpaa skulde Fodfolket over Neu Kloster gaa til Wismar, hvor det vilde blive i 8 Dage, medens Rytteriet direkte skulde marchere til Holsten; paa Grund af Aarstiden maatte man kantonnere[2]). Det var dog ikke Meningen helt at rømme Pommern; et dansk Korps paa 8 Batailloner, 2 Rytterregimenter og 1 Artillerikompagni skulde i Forbindelse med et sachsisk og et russisk Korps vedblivende blokere Stralsund, medens en stærk dansk Garnison skulde holde Rostock[3]).

Det vilde baade i politisk og i militær Henseende have været meget heldigt om den danske Hær for Stralsund strax efter Rantzaus Sejr den 5te December havde kunnet sende ham tilstrækkeligt Fodfolk og Artilleri til at erobre Wismar. Øjeblikket blev imidlertid ikke benyttet, og da Hæren paa Tilbagemarchen til Holsten endelig sluttede sig til Rantzau, var det for silde; det voldsomme Indtryk af Nederlaget var forsvundet, og Fæstningen havde faaet Undsætning.

Da den svenske Flaade laa ved Rygen, fik General-Admiralen Underretning om Generalmajor Schoultz's Nederlag og var strax paa det rene med, at der maatte sendes Hjælp til Wismar[4]). Det naturligste vilde have været strax at afsende en Del af Flaaden og kaste et af Soldateskens Regimenter ind i den betrængte Fæstning; men herpaa turde Wachtmeister ikke indlade sig; Hovedflaadens Besætning var saa ringe, at Soldaterne maatte gøre Matrostjeneste. Han forcerede Udskibningen paa Rygen og ilede hjem for at forberede en ny Expedition. Det blev besluttet at afsende

---

[1]) Geh. Reg. $^{21}/_{12}$.

[2]) Mecklenb. Com. acta ^{21}—$^{26}/_{12}$ 11.

[3]) Se nærmere Afsnit XII.

[4]) Def.kom. Prot. $^{16}/_{12}$ 11.

Kronobergs Regiment under Oberst N. Hestsko og at lade den energiske og dygtige Viceadmiral G. Wattrang lede Overførslen. Konvojen skulde bestaa af:

Orlogsskibet	Bremen,
»	Frederika Amalia,
»	Vestmanland,
»	Sødermanland,
»	Pommern,
»	Verden,
»	Riga,
»	Gotland,
»	Wrede.
Fregatten	Phoenix,
»	Falken,
»	Postillon.
Branderen	Fama.

Instruxen lød paa, at Viceadmiralen skulde løbe ud med første gunstige Vind og landsætte Expeditionen paa det Sted og paa den Maade, han selv fandt tjenligst. Han maatte ikke lade sig standse af noget men skulde angribe og slaa alt, hvad der vilde modsætte sig ham. Alle Førselsskibe, han traf paa, skulde han opbringe og føre til Wismar. Samtidig med ham skulde Kaptajn A. Otter løbe ud med:

Lastdrageren	Thomas,
»	Marcus.
Brigantinen	Frigga.
9 Proviantskibe.	

Han skulde gaa til Wittmund, sende Proviantskibene til Wittau hvor de skulde losse, og derefter med hele den lille Eskadre følge Wattrang, naar han gik hjem fra Wismar[1]). Viceadmiralen afsejlede 2den Januar, men Otter kom først afsted Dagen efter, da Koffardiskibene vægrede sig ved at sejle, før de fik Penge. En hollandsk Fløjte med Rug lod sig ikke overtale[2]).

Generalløjtnant Rantzau var ude af Stand til at hindre Wismars Undsætning uden Hjælp fra Flaaden, og den glippede. Det havde været Hensigten at forstærke Søstyrken ved Wismar, der

---

[1]) Wattrangs og Otters Instruxer af $^{10}/_{12}$ (Adm.koll. Reg. Sv. Fl. Ark.).

[2]) Adm.koll. til Raadet $^{19}/_{12}$, $^{25}/_{12}$; Lagerbjelke til Stenbock $^{20}/_{12}$, $^{24}/_{12}$, $^{26}/_{12}$ 11 (E. A.).

oprindelig kun bestod af det gamle Orlogsskib Sværdfisken[1]), og allerede den 29de November[2]) havde Judichær udarbejdet et Forslag dertil Han vilde sende et andet gammelt Skib, «Tumleren» samt Fregatterne Hvide Falk og Bergens Galej, der laa i Grønsund, ind i Wismar Bugten. Bombardergalioterne Citronen og Pomerantsen skulde følge med og lægges saa nær Fortet Walfisch, at dette idelig kunde alarmeres. Galioten Eiland Schilling med 12 12 Pd.s Jærnkanoner skulde følge «Tumleren», om fornødent udlosse dette Skyts og stille det til Rantzaus Disposition. Den modige og dygtige Kaptajn G. Siewers skulde føre «Tumleren». Om denne Plan blev der forhandlet i en hel Maaned og 29de December afgav Judichær saa endelig Erklæring[3]). Nu var Faren for en svensk Undsætningsexpedition overhængende, men underligt nok troede Judichær, at denne snarere vilde komme fra Rygen end fra Carlskrona; han maa jo dog have vidst, at den svenske Flaade var vendt hjem. Han gentog sit tidligere Forslag om at sende «Tumleren» afsted. Hvis Øen Poel kunde holdes, var der Haab om «en ræsonabel Defense», da Fjenden ikke kunde fordrive de 2 Skibe uden alt for store Tab. Var Øen i Fjendehaand, var der Fare for at miste Skibene, som ikke kunde lægges udenfor den af Hensyn til Vinterstormene. Konseillet udtalte i sin Indstilling til Kongen, at det billigede Judichærs Plan; skulde de to gamle Skibe gaa til Grunde, var Ulykken ikke stor; langt værre var det, om Wismar blev undsat. Var dette sket, maatte Planen opgives. Judichær havde henstillet, at Trojels Eskadre, som var i Søen[4]), skulde hjælpe med til at afvise de svenske Forsøg paa at undsætte Wismar, men dette fandt Konseillet alt for voveligt paa denne Aarstid[5]).

Desværre fulgtes Flaadens Foretagender i 1711 stadig af Uheld, og alle Forudsætninger for Judichærs Plan glippede. Poel var allerede opgivet den 16de December, da Major Behr ikke følte sig stærk nok til hævde sin Stilling[6]), og «Sværdfisken» var ikke mere paa sin Station. Den 7de December havde Kaptajn E. P. Paulsen erfaret, at den svenske Expedition var kommen til Rygen;

---

[1]) Jfr. Side 300.
[2]) Admiralitetet I. S.
[3]) do.
[4]) Jfr. Side 337 ff.
[5]) Adm. I. S.
[6]) Rantzaus Mem. 17/12 11. Jfr. Side 331.

han holdt Krigsraad, og man enedes om at gaa til Frederiksort, hvortil Skibet ankom den 10de[1]). Da Admiralitetet fik Underretning herom, befalede det den 19de Paulsen at begive sig til sin Station; han svarede, at han manglede Proviant og ikke kunde afgaa; derimod afsendte han Løjtnant Wilcken med en Baad, som imidlertid maatte landsættes, da den blev forfulgt af Svenskerne[2]). Den 29de beordrede Admiralitetet Paulsen til at afgaa, saa snart han fik Proviant, men han undskyldte sig paa ny med, at hans Folk manglede Klæder, og at Skibet var skrøbeligt[3]).

Den 31te December fik G. Siewers Ordre til at afgaa til Wismar med «Tumleren», «Citronen», «Pomerantsen», «Eiland Schilling» og «Justitias Baad» samt 4 Kornskibe, som skulde til Travemünde. Vinden faldt uheldigvis sydlig, og 5te Januar var Siewers kun naaet til Stevns. Dagen efter fik han af «Havfruen» og «Delmenhorst» Meddelelse om, at der var set en halv Snes svenske Skibe ved Darss; han gik da op til Trojels Eskadre[4]) og fik her Admiralitetets Ordre til at forblive hos denne indtil videre[5]).

Under disse Omstændigheder havde Wattrang frit Spil. Den 5te Januar ankrede han indenfor Grunden Hannibal mellem Poel og Fastlandet. Vejret var godt med østlig Vind. Den 6te om Morgenen befalede han, at Ammunitionen skulde indlades i Espinger og føres ind til Fæstningen, som skulde sende alle sine Fartøjer ud til Walfisch for at modtage Transporten. Schoultz havde da ogsaa ladet alle Baade og Pramme ise ud, saa snart man var kommen paa det rene med, at det var svenske og ikke danske Skibe, der laa paa Bugten. Men nu blæste det op til en Storm af Nordost, de haardt lastede Espinger kom i Drift, og nogle af dem sank, skønt man fortøjede dem til Skibene; ogsaa disse kom i Drift, «Wrede», «Riga» og «Pommern» kolliderede, først nævnte løb paa Land og sad uhjælpelig fast; «Fama» mistede sin Rejsning. Wattrang satte nu Soldaterne om Bord paa Fregatterne

---

[1]) «Sværdfisken»s Journal. Under 8/12 befalede i øvrigt Kongen, at Genlt. Rantzau skulde beordre Skibet til at afgaa fra Wismar til København, Frederiksort eller Nyborg, da en stor fjendtlig Flaade laa ved Rygen (Kgl. udf. Exped. 8/12 2336).

[2]) Admiralitetet I. S. 1712.

[3]) do.

[4]) Jfr. Side 346.

[5]) «Tumleren»s Journal.

og en dansk Prise, som var opbragt den 4de[1]), og lod dem sejle saa nær ind til Fæstningen som muligt; kun Prisen kunde flyde ind i Havnen. I 1½ Dag blev Wattrang liggende, og da Fregatterne ikke vendte tilbage, afsejlede han med Orlogsskibene efter at have sat Ild paa «Wrede». Den 12te kom han til Hanø og den 14de til Carlskrona. Dengang havde Fregatterne sluttet sig til ham[2]), kun «Fama» blev ved Wismar.

Den 6te Januar indberettede Rantzau til Kongen, at der Dagen forud var ankommen 14 svenske Skibe til de Wismarske Farvande; de laa paa Wohlenberger Wieck c. 1½ Mil fra Walfisch; i det taagede Vejr var det umuligt at skønne, hvor mange af dem der var Krigsskibe. Den 9de melder han, at Svenskerne har landsat 1200 Md., og at den svenske Eskadre var bleven haardt medtagen i Stormen. Den 8de havde Svenskerne selv antændt et stort Orlogsskib, og den 10de er det endelig bleven saa klart, at man kan tælle 14 fjendtlige Krigsskibe, som dog ligger saa langt fra Land, at man ikke kan tælle Stykkerne. Den 12te fik Rantzan endelig gennem en svensk Desertør Underretning om, at Undsætningen bestod af et Regiment paa 1000 Md., klædt i Graat med gult For[3]). Rantzau havde erfaret, at General Schoultz skulde afløses af General «Wrede»; det var en snurrig Navneforvexling med det brændte Skib; men med Afløsningen forholdt det sig rigtigt, idet Generalløjtnant Krassow den 10de overtog Befalingen[4]). Indeslutningskorpset havde maattet indskrænke sig til at observere de Svenskes Foretagender. Ved en natlig Rekognoscering 7de Januar skete den Ulykke, at Generalmajor Fursman styrtede og kom saa alvorligt til Skade, at han døde 15de Februar[5]). Denne tapre, dansk fødte Rytterførers Død var et stort Tab for Hæren.

Den samme Storm, der generede Wattrang paa Wismars Red, havde faret meget ilde med Otters Skibe. «Marcus» forliste, hvor-

---

[1]) Dette Skib, der medførte 1900 Tdr. Rug, var blandt dem, som «Hejren» skulde føre til Rostock. Det lykkedes Kaptlt. Herlof at redde de andre Skibe ved at løbe ind mellem Grundene (Adm. I. S. 12/1 12).

[2]) Wattrangs Rapport 3/1; Hamilton til Stenbock 28/1 (E. A.); Admiralitetet til Senatet 5/1 (E. A.); samme til samme 4/1 (Adm.koll. Reg.); Brev fra Lybæk 7/1; Schoultz til Raadet 6/1 (Wismarensia). I Følge Schrøder forlod Fregatterne Wismar 11/1.

[3]) Rantz. Mem. 6/1, 9/1, 10/1, 12/1 12.

[4]) do. 9/1; Schrøder anf. Værk.

[5]) Rantz. Mem. 9/1, 19/2; Scholtens do. 17/2 12.

ved 41 Md. druknede medens Kaptajn Otter med 60 Md. blev reddede; «Frigga» løb helt op paa Land uden at tage videre Skade. Førselsskibene forliste næsten alle, 3 af dem gik under med Mand og Mus. Kun «St. Thomas» (Kapt. Piper) slap gennem Neutief vel beholden ind i Binnenwasser[1]).

Wattrangs Expedition blev ikke i mindste Maade forulæmpet af den danske Flaade; men hans Eskadre var dog bleven observeret af flere danske Krigsskibe. Den 3dje Januar iagttog Kaptajn C. Koningh, der med «Havfruen» og «Delmenhorst» fra Trojels Eskadre var sendt Syd paa, 9—10 Orlogsskibe, som han mærkelig nok ansaa for danske, hvorfor han ingen Melding sendte herom[2]). Brigadér Reedtz derimod, der iagttog Eskadren fra Bornholm, var paa det rene med, at det var en Undsætningsexpedition til Wismar, men hans Melding kom naturligvis for sent[3]). Den 5te Januar hedder det i «Havfruen»s Journal, at Fregatten Hejren havde mødt 12 svenske Orlogsskibe og 2 Fregatter ved Gedser Rev, og dette havde til Følge, at Siewers, der med sine Fartøjer var paa Vej til Wismar, gik tilbage til Trojels Eskadre og derved undgik at løbe lige i Løvens Gab[4]). Schoutbynacht Trojel havde i øvrigt faaet at vide, at Fregatten Raa den 3dje havde set den svenske Eskadre, men at den havde sejlet under dansk Flag, hvorfor Fregatten intet havde foretaget sig[5]).

Trojels Eskadre var i en maadelig Forfatning og havde ikke været Wattrangs «bastant», men han lettede dog den 8de og stod Syd paa til Møn med 8 Orlogsskibe, 3 Fregatter og 2 kongelige Koffardiskibe. Snaven Fønix sluttede sig til ham og blev med de andre lette Skibe sendt ud paa Rekognoscering. Den 11te kom «Raa» og «Højenhald» tilbage med Melding om, at de havde set den svenske Eskadre ved Rygen, styrende Østnordøst over[6]). Den 15de kom Admiral Barfoed med «Justitia»[7]) og overtog Be-

---

[1]) Adm.koll. til Dücker $^{20}/_{1}$ 12; Lagerbring til Stenbock $^{24}/_{1}$ (E. A.); Dücker til Adm.koll. $^{11}/_{1}$, $^{16}/_{1}$ 12 (Acta hist.).

[2]) «Havfruen»s Journal.

[3]) Admiralitetet I. S. $^{4}/_{1}$ 12

[4]) Jfr. Side 344.

[5]) Admiralitetet I. S. $^{4}/_{1}$ 12.

[6]) Trojels Indb. $^{12}/_{1}$ (Adm. I. S.).

[7]) Fra Skanør meldes under $^{5}/_{1}$ sv. St., at et Admiralskib og 4 andre laa ved Stevns, og under $^{7}/_{1}$ sv. St., at 16 danske Skibe kommer Syd fra (Adm.koll. ank. bref. Sv. Fl. Ark.).

falingen over Eskadren[1]), og Dagen efter rapporterede han hjem, at Fjenden var gaaet til Carlskrona. «Raa» havde taget en svensk Postjagt med Generalkvartermester Oberst J. C. v. Schewen om Bord. Paa Eskadren tog Sygdommene til, og Skibene var alt andet end sødygtige. Den 19de beordrede Kongen Barfoed til at indlægge sine Skibe med Undtagelse af «Ditmarsken», «Højenhald» og «Raa», der skulde konvojere de meget omtalte Proviantskibe til Christiansø og forblive der Vinteren over[2]). Den 24de kom Barfoed paa Reden, og den 2den Februar lagde han ind[3]). «Makrelen» og «Svenske Sophie» sendtes til Travemünde med Konvoj, og dermed var Kampagnen til Søs for dette Aar til Ende. «Sværdfisken», der klogelig havde holdt sig ved Frederiksort, saa længe den svenske Eskadre var ude, fik den 19de Januar Besked om, at Søen var ren, og kom den 12te Februar til Dragør.

Ogsaa til Lands var Kampagnen forbi. Den 7de Januar ved Morgengry brød den allierede Armé op fra Lejren for Stralsund og marcherede Syd paa. Trænet var sendt forud. Hytterne blev antændte, og snart stod hele Lejren i lys Lue. Fra Stralsunds Taarne iagttog man Flammerne; Dücker udsendte strax 300 Ryttere, der skulde holde Føling med de bortdragende, og søgte forgæves at faa 1000 Dragoner overførte fra Rygen: Vejrliget hindrede Færgefarten. Svenskerne harcellerede Arrieregarden, 8 Eskadroner under Generalløjtnant Dewitz, og tog 40 Fanger, men kunde naturligvis ikke udrette noget væsentligt[4]). Natten til den 8de lejrede Hærene ved Sievertshagen mellem Stralsund og Grimmen. Den næste Dag marcherede de 1 Mil mod Syd, saa skiltes de, Sachserne og Russerne gik mod Øst til Greifswald, de Danske mod Sydvest til Triebsees. Det danske Observationskorps, som skulde blive staaende i Pommern Vinteren over, fulgte et Stykke med

---

[1]) Eskadren bestod af følgende Orlogsskibe: Justitia, Jylland, Havfruen, Beskærmeren, Prins Vilhelm, Christianus IVtus, Island, Delmenhorst, Nældebladet og Tumleren. (Gl. kgl. Saml. 2778).

[2]) Reg. over Kgl. Exped.

[3]) «Havfruen»s Journal (Gl. kgl. Saml. 2778).

[4]) Dücker til Senatet 11/1 (Acta hist.).

og gik dels til Grimmen, dels til Triebsees. Den 10de Januar gik den hjemvendende danske Hær gennem dette Pas. Bagagen var gaaet der igennem Dagen forud, og en Del Artillerimateriel var bleven ødelagt ved en Ildebrand[1]). Den 10de var Hovedkvarteret paa Nustrow, en Herregaard $^{5}/_{4}$ Mil Øst for Tessin, den 11te paa Teschow hos Generalmajor Malzahn, den 12te i Schwaan. Hertil var Bagagen ankommen den 11te; den afgik den 13de og Hæren afmarcherede Dagen efter. Scholten begav sig til Rostock for at ordne Forholdene her[2]). Hjemmarchen gik ad en sydligere Vej end Udmarchen, da Egnen her ikke var saa udpint. Den nordlige Landevej blev dog holdt under Observation og Broen ved Damgarten brændt[3]). I Rostock blev Grev Sponneck efterladt med Dronningens Livregiment, Zepelins Regiment, 2 Eskadroner Dewitz og 2 Eskadroner Brockdorff, af hvilke den ene laa der i Forvejen, medens den anden skulde sendes tilbage fra Wismar, desuden et Kompagni Artilleri og nogle Ingeniører[4]). Det var Kong August, der havde ønsket Rostock saa stærkt besat; Hertugen af Meklenborg var naturligvis yderst misfornøjet derover[5]). Fra Rostock modtog Hæren ved Schwaan 27,000 Brød[6]).

Den 15de Januar laa Kongen paa Gnemern, $2^{1}/_{2}$ Mil Vest for Schwaan, den 17de i Warin, den 19de i Modenthin, 1 Mil Syd for Wismar[7]). Nu stod altsaa en stor dansk Styrke ved Wismar, og Kongen havde i sin Tid udtalt, at han «vilde foretage noget alvorligt», naar han kom dertil[8]). Men heraf blev der intet; Wismar var jo nu undsat, og den danske Hær ret medtagen. Den 21de brød hele Hæren op fra Wismars Omegn, og samme Aften tog Kongen Kvarter i Gadebusch[9]); herfra vilde han næste Dag rejse til Mölln, men maatte opsætte Rejsen, til der den 23de var truffet tilstrækkelige Sikringsforanstaltninger mod et Parti fra Wismar[10]). Fra Mölln begav Kongen sig til Oldesloe og

---

[1]) Wilsters Mem. $^{21}/_{8}$ 12.

[2]) Scholtens Koncepter $^{7}/_{1}$ 12; Mecklenb. Com. acta $^{10}/_{1}$—$^{12}/_{1}$; Dücker til Senat. $^{11}/_{1}$; Scholten til Oblt. Oertzen $^{12}/_{1}$.

[3]) Scholten til Grev Lagnasco $^{30}/_{1}$ 12.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{13}/_{1}$ 52.

[5]) Püchler $^{23}/_{1}$ 12; Meckl. Com. acta $^{10}/_{1}$.

[6]) Himmelstrups Regnskaber.

[7]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{1}$ 67; Scholtens Prot. $^{19}/_{1}$.

[8]) Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{1}$ Nr. 11.

[9]) Mecklenb. Com. acta; Geh. Reg. $^{21}/_{1}$.

[10]) Mecklenb. Com. acta $^{22}/_{1}$; Püchler $^{23}/_{1}$.

derfra til Kolding, hvor han ankom 30te Januar[1]). Hovedhæren passerede gennem det Lauenborgske ad 3 Veje: over Donnerschlense, Breitenfeld og Gudow, hver Kolonne overnattede én Gang i Lauenborg. Der blev holdt god Orden og alle Ydelser betaltes; kun klagedes der over, at det forfølgende svenske Korps forøvede adskillige «Insolentier». De danske Tropper skal have været meget udmattede, baade Folk og Heste[2]).

Rantzau marcherede den 21de Januar med sit Korps til Grevesmühlen og derfra til Schönberg, hvor det blev staaende et Par Dage, til Magistraten i Lybæk havde slaaet Bro ved Herrenfähre. Et Kommando paa en Løjtnant og 20 Mand, der skulde hjælpe Løjtnanten fra «Sværdfisken» med at redde Stumperne af hans Baad[3]), blev overfaldet, og Rytterløjtnanten med 5 Ryttere fangne.

Med Magistraten i Lybæk havde Rantzau i December og Januar stadig ligget i Forhandlinger. Han havde paalagt den at vaage over, at der ikke gennem lybsk Territorium førtes Tropper fra Stift Bremen til Wismar, og havde truet med at ødelægge de lybske Landsbyer, hvis Magistraten ikke hævdede Neutraliteten[4]). Senere havde Staden gjort Vanskeligheder ved at tillade den fra Rendsborg tilbagevendende Kyttereskorte at passere Herrenfähre; den havde dog til sidst givet efter men havde klaget over, at Oberst Lewetzow havde overnattet paa lybsk Grund[5]). Endelig havde Magistraten stillet sig meget uvenlig, da Etatsraad A. G. Hannecken i Segeberg havde anmodet om Tilladelse til af Hensyn til de slette Veje at passere igennem selve Byen med 80—100 Vogne, der skulde hente Syge fra Rantzaus Korps i Dassau[6]). Da det nu ikke kunde lade sig gøre at afslaa Rantzaus Ønske om med sit Korps at passere Herrenfähre, sendte Senatet sin Sekretær Heinrich Balemann og Kaptajn Joh. Fr. Krueg til Generalen for at ordne Forholdene ved Hjemmarchen[7]).

---

[1]) Geh. Reg. $^{30}/_{1}$ 12.

[2]) Meget udførlige Meddelelser om Tilbagemarchen findes i Lauenb. Acten D I. 1. Nr. 3017 (Slesvig).

[3]) Jfr. Side 344.

[4]) Rantzau til Mag. i Lybæk $^{23}/_{12}$; Mag. til Rantzau $^{24}/_{12}$; samme til Geh.raad Bernstorff i Hannover $^{26}/_{12}$ (Lybæk).

[5]) Lewetzow til Mag. i Lybæk $^{1}/_{1}$, $^{4}/_{1}$, $^{5}/_{1}$; Mag. til Lewetzow $^{2}/_{1}$, til Kongen, Scholten og Rantzau $^{9}/_{1}$ 12 (Lybæk).

[6]) Hannecken til Mag. i Lybæk $^{16}/_{1}$, $^{18}/_{1}$ 12 (Lybæk).

[7]) Senatet til Rantzau $^{18}/_{1}$ 12 (Lybæk).

Den 25de Januar var Broen færdig[1]), og Rantzaus Korps, der talte c. 7000 Mand[2]), marcherede over til Schwartau. I Schlutup paa højre Trave Bred traf Rantzau Senator H. Rodde, der inviterede ham og de øvrige Generaler til Middag paa sin Gaard. Han afslog Indbydelsen, og det var heldigt nok; thi et Par Timer efter, at han var passeret, kom Oberst Bassewitz med 150 Dragoner til Schlutup og vilde igennem. Den gamle Vagtmesterløjtnant Jürgen Fr. Brusewind, der med et lille Kommando højt bedagede lybske Soldater holdt Bommen besat, blev tvungen til at aabne Passagen, og Bassewitz tvang den lybske Bygmester, der var beyndt paa at afbryde Broen, til at holde inde med Arbejdet; han red over med sit Kommando, men traf snart efter paa en dansk Eskadron, som blev forstærket af Rantzau, der selv ilede til med Brockdorffs Regiment og de jyske Landkyrasserer. Bassewitz gik nu tilbage over Broen, som han til Dels afbrød, og der udspandt sig en resultatløs Skydefægtning tværs over Traven. Da Rantzau ikke kunde passere Floden, som var belagt med et tyndt Isdække, bad han Senatet om at maatte sende nogle Eskadroner gennem Lybæk for at falde Fjenden i Ryggen; men dette blev afslaaet. Det svenske Parti opsnappede paa lybsk Territorium Major F. Kampferbeck og Kornet Pfister af 3dje Sjællandske Rytterregiment, der skulde samle Marodører, og fangede i Dassau en Løjtnant og 5 Ungarske Dragoner, som skulde have deres Heste beslaaede. En lille Bedrift fra denne Dag bør optegnes: En sjællandsk Rytter var fangen og holdt afvæbnet under Bevogtning af 4 svenske Dragoner; han rev Kaarden fra en af dem, gennemborede ham, slog Hovedet itu paa en anden, satte Hesten i Karrière og undslap[3]).

I Lybæk var man yderst betænkelig over Krænkelsen af Neutraliteten. Den 27de Januar sendte Senatet General Krassow en Skrivelse, hvori det gav en Fremstilling af, hvad der var foregaaet ved Schlutup Bom. Det klagede over, at Bassewitz havde forceret Passet trods Senator Roddes og den kejserlige Gesandt, Baron H. Hanses's Modforestillinger, at han havde dræbt og fanget

---

[1]) Fiskerne paa Trave og Steckenitz havde leveret 12 Baade til Broen (Lybæk).

[2]) Fra $^{20}/_{1}$—$^{25}/_{1}$ leverede de lybske Landsbyer i alt 21,318 Maaltider til 7106 Mand danske Tropper (Lybæk).

[3]) Rantzaus Mem. $^{28}/_{1}$ 12; Brev fra Hamborg til Stenbock af $^{3}/_{2}$ (E. A.); Udskrift af Forhørene over Vagten ved Schlutup $^{3}/_{2}$ (Lybæk); Faber: Europ. Staatskanzley XX.

danske Soldater paa Stadens Territorium, og at han havde taget Kvarter paa lybsk Grund uden at betale[1]). Ubehagelighederne udeblev ikke. Dagen efter indkom et harmfnysende Brev fra Rantzau, der beskyldte Lybækkerne for Neutralitetsbrud og Forræderi, idet de havde tilladt Svenskerne at komme ind i deres Land og havde forsøgt at opholde ham og hans Generaler, for at de kunde blive fangne. Han krævede Satisfaktion og truede med at besætte Adgangene til Lybæk med danske Tropper, en Trusel som strax gik over til Handling[2]). Lybækkerne var imidlertid ganske uskyldige, hvad der fremgik af en meget ubehagelig Skrivelse, som General Krassow sendte dem. Han klagede over, at de havde advaret de danske Generaler og derved hindret Bassewitz i at tage dem; og han var yderst fornærmet over, at Vagten havde opholdt Svenskerne ved Schlutup Bom og endog havde vovet at befale dem at forlade lybsk Territorium[3]).

De Ubehageligheder, den danske Hær paa sin Hjemmarche beredte Lybæk, var for intet at regne mod den Fortræd, der blev tilføjet Meklenborg. Tropperne begik mange «Insolentier», rekvirerede og plyndrede. Flere Tusinde Heste blev ødelagte ved Kørslerne, Hertugen beregnede sit Tab til 22,000 Rdlr., og saa blev hans Land ikke engang rømmet; Garnisonerne i Rostock og Wismar fik Rum til at røre sig paa, og de benyttede sig rigeligt deraf. Mer eller mindre regulære Udskrivninger, Standsning af Posterne, Overfald paa sagesløse Beboere hørte hele Vinteren igennem til Dagens Orden. Hertug Frederik Wilhelm klagede til danske og svenske Autoriteter og til selve Kejseren, men alt var forgæves[4]).

I Stralsund aandede man lettere, da Indeslutningshæren marcherede bort. Det hed sig, at alle de danske og sachsisk-polske Tropper skulde vende hjem til Holsten og Sachsen, medens Russerne vilde blive i Greifswald, Wolgast, Demmin og Anklam, der var befæstede; ja det blev endog berettet, at ogsaa de russiske Tropper marcherede definitivt bort. Dücker tænkte allerede paa at lade sit Rytteri rykke ind i Meklenborg og forpleje det der[5]).

---

[1]) Senatet til Krassow $^{27}/_{1}$ 12 (Lybæk).

[2]) Rantzau til Senatet $^{28}/_{1}$ 12 (Lybæk).

[3]) Krassow til Senatet $^{12}/_{2}$ 12 (Lybæk).

[4]) Faber: Europ. Staatskanz. B. XIX—XX; Mecklenb. Com. acta; Durchzüge. Vol. 131 (Schwerin).

[5]) Dücker til Senatet $^{11}/_{1}$ 12 (Acta hist.).

Det viste sig dog snart, at de besværlige Gæster ikke var borte, og at Blokaden stadig blev opretholdt om end i længere Afstand; men man havde dog faaet Plads til at aande og kunde tage fat paa at ordne Forholdene i Omegnen, hvor Belejrerne havde anrettet stor Forstyrrelse. De havde saaledes afledet de Vandløb, som tidligere havde drevet Stadens Møller og fyldt dens Grave og Vandbeholdere; de havde tørlagt Mohrteich, en af de Smaasøer, som dækkede Byen, og havde naturligvis huseret slemt i Landsbyerne udenfor Staden[1]).

I Wismar var man fuldstændig fri. Den 27de Januar vendte Bassewitz hjem fra sin Expedition og kunde melde, at de Danske havde forladt Meklenborg. Garnisonen kunde i Ro udhvile og organisere sig, og Borgerskabet søge at komme til Kræfter efter den strænge Nytaarstid. Søndag Sexagesima[2]) fejredes i den skønne Mariekirke en prægtig Kirkefest, hvor man med Bøn og Prædiken, Solo og Korsang til Orgels og Violiners Klang takkede Gud, fordi Trængselens Tid nu var overstaaet[3]).

Felttoget 1711 var til Ende. Det er ofte bleven sagt, at det blev ført uden Plan og uden Energi. Dette er til Dels rigtigt; men ogsaa kun til Dels; thi der var lagt en Plan, og det en Plan, der kunde have ført til Maalet, hvis den blot var bleven fulgt. Skylden er ikke Scholtens, der fuldt ud havde gjort sin Pligt, Ansvaret hviler udelukkende paa Kongen, og det i endnu højere Grad end i 1710. Hæren var ved Felttogets Begyndelse i god Stand og besjælet af den bedste Aand, Operationerne baade i Tyskland og i Baahus Len var godt forberedte og blev godt indledede; men begge Steder blev den heldige Begyndelse afbrudt ved Kongens Indgriben. Let paavirkelig, som han endnu paa dette Tidspunkt var, lod han sig overtale af Kong August til at opgive Wismars Belejring, som dog var en Hovedbetingelse for en rationel Krigsføring, og uden tvingende Grund kaldte han Sehested ned fra den norske Krigsskueplads og umuliggjorde herved alle afgørende Foretagender. Hele det store og kostbare Arbejde, der var gjort for at sætte Hær og Flaade i krigsdygtig Stand, blev spildt, og al

---

[1]) Dücker til Senatet $^{19}/_{1}$ 12 (Acta hist.); Belagerungsacta $^{12}/_{1}$ 12 (Stralsund).

[2]) Vistnok $^{30}/_{1}$; efter svensk Tid faldt denne Søndag først $^{24}/_{2}$, men i Sverigs tyske Provinser brugtes i Reglen den nye Stil.

[3]) Musicalische Texte etc. Wismar 1712 (Landesbibl. Rostock); Schrøder anf. Værk.

Energi veg bort fra Hærens og navnlig Flaadens Førere. Flaadens Opgaver var i og for sig vanskelige nok, men Kongens Optræden gjorde det umuligt at løse dem; ganske vist led den intet Nederlag, men den udrettede heller ikke noget. Naar en Ting først er greben galt an, plejer det ene Uheld at følge det andet, og dette fandt ogsaa Sted her. Resultatet blev, at det hverken lykkedes at overføre Artilleriet, at erobre Rygen eller at hindre Stralsunds og Wismars Undsætning. Aldrig, hverken før eller senere, er den danske Flaade optraadt saa slapt som i 1711, og dog førtes den af Mænd, som senere bedækkede deres Navne med Hæder. Til Lands har Felttoget dog én Bedrift at opvise: Jørgen Rantzaus smukke Sejr ved Wismar; men paa Grund af Omstændigheder, hvorover han ikke selv var Herre, blev endogsaa denne Daad resultatløs.

Kongen, der var yderst misfornøjet med Flaadens Uvirksomhed, nedsatte en Kommission, som skulde undersøge Grundene, hvorfor Artilleritransporten var mislykket. Den traadte sammen den 30te Marts 1712 under Viceadmiral Just Juels Forsæde med Kommandør Thambsen og Kommandørkaptajnerne Offenberg og U. Kaas som Bisiddere. For Kommissionen mødte Kommandør Deichmann, Cheferne og en Del Officerer fra Konvojskibene og den Eskadre, der i Slutningen af November var beordret til at gaa den 2den Transport i Møde, samt 10 Skippere. Alle havde de Undskyldninger at fremføre, og disse blev tagne for gode Varer, selv naar de angik vitterlige Forsømmelser. En af de tilsagte Officerer, Løjtnant Meinert Sørensen fra «Hvide Falk», udtalte, at Hovedfejlen var Materiellets Omladning fra større i mindre Skibe, men dette blev af Kommissionen stemplet som en ondskabsfuld Insinuation[1]). Det var det nu sikkert ikke; Løjtnanten har ikke haft Anelse om, hvad Grunden var til denne tilsyneladende meningsløse Omladning. Det vidste derimod Kommissionens Formand, men det gik ikke an at udtale, at det var Kongen, og ham alene, der havde Hovedskylden. Til Ære for Frederik IV skal det siges, at han selv synes at have indset det; thi han lod Sagen falde uden at lægge Ansvaret over paa en mer eller mindre uskyldig Syndebuk.

Heller ikke paa svensk Side blev der kæmpet heldigt i 1711;

---

[1]) Undersøgelseskom. Rapport af 30/4 12 (Krigskancel. I. S.).

men der blev udfoldet meget større Energi. Vanskelighederne var her langt betydeligere end i Danmark; alligevel lykkedes det at undsætte baade Stralsund og Wismar og at tilbagevise Indfaldet i Baahus Len. Men Sverigs Kræfter blev anspændte langt stærkere end Modstandernes, og uden Allierede vilde det i Længden ikke kunne staa sig mod Overmagten.

X. Den danske Hær i Vinterkvarter. (Januar—Juni 1712.)

Det kummerlige Udfald af Felttoget 1711, det ringe Udbytte, de store Anstrængelser havde givet, gjorde, som naturligt var, de mod Sverig allierede Magter lede og kede af Krigen og tilbøjelige til Fred. Alle havde de en Følelse af, at Krigen var ført uden tilstrækkelig Kraft og Energi; men ingen vilde alene bære Skylden; den ene sigtede den anden for at have forvoldt det uheldige Resultat ved ikke at have opfyldt givne Løfter og ved at have foretrukket egen Fordel for den fælles Interesse. Frederik IV bar Nag til Kong August og lod ham jævnlig høre, at han havde overlistet ham[1]). Ogsaa med Czaren var han misfornøjet. Den direkte Støtte, Rusland havde ydet Operationerne i Pommern, var kun ringe, og de Subsidier, det havde tilsagt Danmark, indløb uregelmæssigt og draabevis[2]). Uden virksom Støtte fra de Allieredes Side kunde Frederik IV ikke bære Krigens Byrder, der hvilede langt tungere paa hans Lande end paa Sachsen-Polen og Rusland. Kongen maatte jo lade sine Tropper optræde baade ved den norske Grænse og i Tyskland og tilmed holde en stor Flaade i Søen for at dække sine Kyster og sin Handel og for at støtte Operationerne til Lands. Men Rusland var for Tiden ingen særlig værdifuld Allieret; det kunde ikke sætte sin fulde Kraft ind paa den nordiske Krigsskueplads. Czaren

[1]) Se bl. a. Instrux til Genadjut. B. Meyer af $^{30}/_{3}$ 12 (Geh. Reg.).

[2]) Geh.raad D. Vibe til Czaren $^{27}/_{2}$ 12 (Geh. Reg.).

havde misligholdt den nys sluttede Fredstraktat med Tyrkiet; han havde undladt at udlevere Asow. Heraf benyttede Carl XII sig, og i December 1711 erklærede Porten paa ny Rusland Krig[1]). Heller ikke August II var meget værd som Forbundsfælle: de indre Forhold i Polen gav ham nok at tage Vare paa, medens Krigen med Sverig kun lovede ringe Fordele. Kort sagt, den nordiske Alliance var svag, Forbundsfællerne var trætte af hinanden og af Krigen.

Der var ogsaa andre Omstændigheder, der maatte gøre de nordiske Allierede betænkelige ved at forsætte Krigen, nemlig den Vending, Begivenhederne i Vesteuropa truede med at tage. Tilnærmelsen mellem Frankrig og England, der alt var begyndt efter Whigministeriets Fald og Josef I's Død[2]), fortsattes, Krigslykken vendte sig til Fordel for Ludvig XIV, hans dygtige Diplomater forstod at udnytte den gunstige Situation, Enigheden mellem Frankrigs Fjender slog dybe Revner, og i Januar 1712 kom man endelig saa vidt, at en Kongres kunde træde sammen i Utrecht for at forhandle om Fred. Hvis disse Forhandlinger førte til et Resultat, vilde Danmark og Sachsen ganske vist faa deres Tropper tilbage, men Frankrig og Sømagterne vilde faa frie Hænder, og man kom til at regne med Kejseren og de andre tyske Magter, som man hidtil saa temmelig havde negligeret, da de saa at sige var vaabenløse[3]). Frankrig var fra gammel Tid gunstig stemt mod Sverig, og Sømagterne i alle Tilfælde ængstelige over Ruslands voxende Magt. De frygtede for, at en russisk Handelsflaade vilde optræde i Østersøen, og var i det hele bange for, at deres Herredømme paa Havet vilde lide et Skaar, naar der opstod en østeuropæisk Sømagt. I England og Holland oparbejdede talrige Flyveskrifter en Stemning mod Moskovitterne, og i Februar meddelte den engelske Gesandt i Haag, Baron Strafford, sin russiske Kollega, Fyrst Kurakin, at Dronningen ikke vilde finde sig i, at Sverig blev knust; den europæiske Ligevægt maatte opretholdes, Rusland kunde beholde St. Petersborg, men Lifland skulde tilbagegives. Czaren blev rasende og erklærede i en Samtale med en engelsk

[1]) Carlson anf. Værk, S. 23 f.

[2]) Jfr. Side 144.

[3]) Frederik IV ønskede for Tiden at holde sig udenfor Forhandlingerne, og Sekretær Wernicke, der repræsenterede Danmark i Paris, fik en Næse, fordi han havde blandet sig i Frankrigs og Englands Aftaler (Geh. Reg. 30/1 12).

Diplomat, at, hvis han skulde afstaa de erobrede Lande, vilde han tilbagegive dem i en saadan Tilstand, at ingen kunde være tjent med at eje dem. Han havde Følelsen af, at Europa for Alvor lagde et Tryk paa ham, og at Ruslands Stilling kunde blive meget alvorlig, naar Krigen i Vesteuropa ophørte[1]). Under denne Eventualitet maatte der ogsaa tages Hensyn til Preussen, som allerede dengang var en Militærmagt af Rang. Men Preussen vidste ikke selv, paa hvilken Side det skulde stille sig. Sluttede det sig til de «nordiske Allierede», var der øjeblikkelige Fordele at vinde: Elbing og Dele af Pommern vilde kunne indlemmes i Preussen; men en betænkelig Afhængighed af Rusland kunde blive Følgen heraf. I Virkeligheden havde Frederik I ikke ringeste Sympati for Sverigs Fjender: For Czaren nærede han Frygt, for Kongen af Danmark Foragt, til August II Mistillid[2]). I Hemmelighed sendte han en Underhandler til Carl XII, der skulde betyde ham, at han var tilbøjelig til at slutte Forbund og hjælpe Sverig til en god Fred, og lod skinne igennem, at han gerne vilde være med til at stække Czarens Overmod; men paa den anden Side afbrød han ikke Forholdet til Sverigs Fjender: han tillod dem vedblivende at marchere gennem sine Lande og indkøbe Forsyninger der. I Tyskland var Stemningen paa flere Hold Sverig gunstig; adskillige Fyrster var rede til at stille Tropper til Carl XII's Raadighed[3]).

August II havde allerede i December 1711 i al Stilhed gennem Hannover søgt Forhandling med Sverig og var sikkert rede til at slutte Fred uden Hensyn til sine Forbundsfæller. Kurfyrsten af Hannover lod Vellingk forespørge, om han var bemyndiget til at slutte Fred med Danmark, og da han besvarede dette bekræftende, om han ogsaa havde Fuldmagt til at forhandle med August II. Denne Omvej tog Georg Ludvig, for at Sverig ikke skulde mærke, at det var Sachsen-Polen, der havde taget Initiativet til at søge Forhandling. Vellingk svarede, at Kong Carl var rede til at forhandle med begge Konger — paa Grundlag af Traktaterne i Traventhal og Altranstadt; hertil bemærkede Gehejmeraad Bernstorff, der optraadte paa Kurfyrstens Vegne, at August II, der nu besad Polens Krone, næppe var tilbøjelig til

---

[1]) Brücker: Peter d. Gr., S 426 f.; Schuyler: Peter the Great, II, S. 280.
[2]) Lundberg, S. 49.
[3]) do. S. 50 ff.

at afstaa den; Kongen fandt ogsaa den stillede Betingelse for haard, og Forhandlingerne døde hen[1]).

Samtidig forhandlede ogsaa Danmark i Stilhed med Sverig om Fred. I Begyndelsen brugte det de holsten-gottorpske Ministre, navnlig v. Dernath, som Mellemmænd, senere blev disse erstattede med Danske, men bestandig gik man, som Vellingk udtrykker sig, ad underjordiske Veje; ogsaa han optraadte ved en Befuldmægtiget, Kancelliraad C. G. Friesendorff[2]). Frederik IV havde opslaaet sin Residens i Kolding og kaldt C. Sehested med de fleste Medlemmer af Tyske Kancelli derover[3]). Konseilet i København skulde herefter kun expedere indenlandske Sager, dog skulde dets Medlemmer for Kongen fremsætte deres Mening om Forholdet til Udlandet[4]). Til Kolding ankom v. Dernath i Marts, og de fremmede Diplomater ved det danske Hof holdt fra Seest, hvor de havde belagt Bøndergaardene, skarpt Øje med denne hemmelighedsfulde Udsending[5]); men de fik intet at vide. At der blev forhandlet om Fred, anede de imidlertid nok; der sivede Rygter ud, som de gav Form, og i Slutningen af April hed det i Dresden, at Freden mellem Danmark og Sverig saa at sige var sluttet. August II havde allerede Maaneden forud sagt til den danske Envoyé B. Schack, der havde Afskedsaudiens hos ham, at han var ganske sikker paa, at den danske Regering forhandlede med Vellingk, og at han haabede, den ikke indlod sig dybere med ham[6]). Rigtig Alvor var der heller ikke i Forhandlingerne, der løb ud i Sandet.

Danmark nærede paa sin Side nogen Frygt for, at Rusland vilde skille sig ud fra Forbundet og slutte Særfred. Naturligvis generede Tyrkiets nye Krigserklæring Czaren noget, men han blev dog snart klar over, at der ikke truede nogen alvorlig Fare fra den Kant. Han var ikke tilbøjelig til Fred med Sverig og meddelte Kong Frederik dette i et Brev af 6te Februar, hvori han tilmed udtalte, at han vilde forstærke sine Tropper i Pommern[7]). Han var imidlertid utilfreds med sine Allierede, nærede Mistillid

---

[1]) Schartau, S. 81 f.
[2]) Carlson, S. 27.
[3]) Geh. Reg. $^{21}/_{1}$ 12.
[4]) do. $^{6}/_{2}$ 12.
[5]) Hagedorns Relat. $^{5}/_{2}$, $^{23}/_{2}$; Püchler $^{16}/_{3}$ 12.
[6]) Sachs.-polsk Ges. Relat. $^{1}/_{5}$, $^{22}/_{3}$ 12.
[7]) Dette fandt ogsaa Sted. Jfr. Afsnit XII

til August II og var ked af Frederik IV's bestandige Anmodninger om Penge og Henvisninger til sine Landes Fattigdom[1]).

De i Utrecht forhandlende Magter ønskede intet hellere end at faa Norden optaget i den almindelige Fred. England tilbød endog Mægling; men Carl XII vilde ikke føje Vellingk i at gaa ind herpaa; han frygtede, at England som Mægler vilde glemme sine Pligter som Forbundsfælle. I det hele forspildte den svenske Konge, der mindst af alt var Opportunist, alle Chancer. Med August II vilde han intet have at skaffe, med mindre han nedlagde Polens Krone, han var langt ivrigere efter at se den paa Stanislaus's Hoved end denne selv; med Rusland vilde han heller ikke indlade sig, og sine Venner stødte han fra sig. Den russisk-tyrkiske Krigs bratte Afslutning i April 1712 gjorde ganske Ende paa hans Modstanderes Fredskærlighed[2]), og Krigen maatte genoptages under ugunstige Omstændigheder. Hertil kom, at Kongen stadig opholdt sig fjærnt fra sit Rige; det var ham ganske umuligt at befale og handle i rette Øjeblik. Saa længe der var Mulighed for at tilvejebringe en alvorlig Konflikt mellem Tyrkiet og Rusland, kunde der være Rimelighed i, at han forblev i Sultanens Nærhed; men efter at denne to Gange havde vist, at han ikke vilde gøre noget alvorligt for at føre hans Sag til Sejr, blev Opholdet i Tyrkiet meningsløst. Endnu en Gang blussede Haabet dog op, da Porten i November 1712 for 3dje Gang erklærede Rusland Krig; men heller ikke nu var det ret Alvor, og Kongens Fraværelse havde allerede den Gang gjort Sverigs Sag uoprettelig Skade.

Takket være Carl XII's fuldstændige Mangel paa Aandssmidighed blev det stærkt rystede Sammenhold mellem de nordiske Allierede i Løbet af Vinteren 1712 genoprettet; men rigtig paalideligt blev det ikke, og mod Slutningen af Aaret var det igen nær ved at gaa i Stykker. Imidlertid var Danmarks politiske Stilling i Forsommeren 1712 ret betryggende. Endnu kunde Stormagterne ikke blande sig i dets Sager, og Rivningerne med de smaa Nabomagter kunde vel være ubehagelige nok, men var dog uden afgørende Betydning. Med Rigsstæderne Hamborg og Lybæk kunde man let blive færdig, naar de stod ene. Disse Smaa-

---

[1]) Under $^{23}/_{4}$ udtaler Fr. IV i et Brev til Czaren, at han vil gøre alt for at opretholde Forbundet, men Penge maa han have (Geh. Reg.).

[2]) Fr. IV's Lykønskning til Czaren $^{18}/_{6}$ (Geh. Reg.).

stater kunde ikke hævde deres Neutralitet, som idelig blev krænket baade af Danmark og Sverig; men deres Klager til Kejseren blev resultatløse, de «Rigsstænder», til hvilke han henvendte sig, kunde for Tiden ikke paatage sig at beskytte Rigsstæderne. Der var Grunde nok for Danmark til at se skævt til Hamborg, der blev stærkt besøgt af Diplomater og Krigsfolk baade fra krigsførende og neutrale Magter. Indenfor dens Volde blev der forhandlet og intrigeret, hvervet Soldater og smedet Rænker mod Danmark, og selv om Staden vel vogtede sig for ligefrem fjendtlige Skridt, var det tydeligt nok, at dens Sympatier ikke var for Frederik IV[1]).

Til Gottorp var Forholdet tilsyneladende venskabeligt, og v. Dernath ansaas for at være persona grata ved det danske Hof; men til Administratoren og Görtz havde man ingen Tillid[2]). Det var ogsaa mistænkeligt, at der blev arbejdet ivrigt paa Tønnings Værker[3]), og hertil kom, at Helgoland var bleven en ren Sørøverrede; Kaperne havde Tilhold her og generede føleligt den danske Skibsfart paa Elben, skønt det var dem forbudt at kapre, før 24 Timer efter at de havde forladt Øen[4]). En Undersøgelse af de gottorpske «Makinationer» vilde føre for vidt; det maa være nok at bemærke, at man i Danmark var paa sin Post mod det lille Hertugdømme.

Det rigsumiddelbare Grevskab Rantzau blev behandlet som dansk Provins, belagt med Indkvartering og tynget med Udskrivninger; det protesterede, men ingen tog Hensyn dertil[5]).

Endelig maa det bemærkes, at de meklenborgske Hertuger forgæves søgte at skaffe deres Lande en sikrere Stilling. Baade Danmark og Sverig sigtede dem for Illoyalitet, og sidstnævnte Magt vilde ikke engang tilstaa dem den Neutralitet, som Hannover foreslog. En Anmodning om et kejserligt «protectorium» blev ligeledes uden gunstige Følger[6]).

---

[1]) Theatr. Europ. XIX, S. 484 ff.; Brig. Fuchs til Scholten $^{30}/_{3}$; Scholten til Kongen $^{29}/_{4}$; Ref. Sag. $^{9}/_{2}$ Nr. 11—21; Hagedorns Relat $^{22}/_{3}$, $^{29}/_{5}$ 12.

[2]) Hagedorns Rel. $^{22}/_{4}$ 12.

[3]) Acta A XX Nr. 1378 (Slesvig).

[4]) do. Nr. 3591 (Slesvig).

[5]) Grev C. D. Rantzau til Scholten $^{6}/_{2}$, $^{8}/_{5}$; Ob. J. Frijs til samme $^{9}/_{4}$ 12.

[6]) Theatr. Europ. XIX, S. 482 f.; Schartau, S. 85; Püchler $^{27}/_{3}$ 12.

I Begyndelsen af Aaret 1712 skete den Forandring i Krigsmagtens Centralstyrelse, at Hærens og Flaadens Generalkommissariater adskiltes. Siden 1694 havde et enkelt Kollegium varetaget begge Værns økonomiske Anliggender, dog saaledes, at land- og sømilitære Sager behandledes hver for sig paa forskellige Ugedage og paa forskellige Steder, idet hver Etat havde sit eget Arkiv og sine egne underordnede Betjente[1]); men fra 17de Januar 1712 blev ogsaa de Deputerede fordelte til 2 forskellige Kollegier, som ikke havde noget med hinanden at skaffe. Adskillelsen motiveredes med, at det «ved disse Konjunkturer vel besværligt falder Vores Tjeneste ved Land- og Søetatens Generalkommissariat tillige (samtidig) at iagttage, og Vi derfor allernaadigst for nødig befinde saadan Departement at separere»[2]). Landetatens Generalkommissariat kom til at bestaa af:

Gehejmeraad, Overkrigssekretær V. Eickstedt.
» C. H. v. Vieregg,
Generalmajor M. Numsen,
Justitsraad C. Hartmann.

Søetatens af:

Gehejmeraad, Viceadmiral F. E. Giedde,
Etatsraad F. C. Adeler,
» B. Sechmann,
Justitsraad B. Lasson[3]).

Der blev ikke meddelt Generalkommissariaterne nogen ny Instrux; de henvistes til at følge de tidligere for deres Virksomhed givne Bestemmelser.

I Slutningen af Aaret 1711 var Underofficerernes Antal ved alle Landmilitskompagnier bleven reduceret fra 9 til 8[4]), medens hvert Kompagni af Hestgarden i Marts 1712 blev forøget med en Vagtmester[5]). Hertil indskrænkede sig de Organisationsforandringer, der foretoges fra Tidspunktet for Felttogets Begyndelse og til Udgangen af 1712. Som nedenfor nærmere skal omtales, blev de 2 nyhvervede Infanteriregimenter (Hansens og Baartigs)

---

[1]) Bind I, Side 61.
[2]) Kgl. udf. Exped. 17/1 67.
[3]) Sidstnævntes Bestalling er dog først af 5/3 (Kgl. udf. Exped. 336).
[4]) Kgl. udf. Exped. 30/8 1766; Dsk. Kopibog 5/9 566—572; Tyske do. 5/9 1494.
[5]) Kgl. udf. Exped. 9/3 361.

reducerede fra 2 Batailloner til 1, og et tysk Infanteriregiment blev taget til Tjeneste.

De personelle Forandringer var heller ikke meget talrige eller indgribende, selv om man medtager alle dem, der gik for sig i Løbet af hele Aaret 1712. Den 15de Februar døde Generalmajor C. Fursman. Baade Scholten og Rantzau foreslog at give Jyske Landkyrasserer en dansk født Chef, sidstnævnte holdt endog paa, at det skulde være en Jyde og henledede Kongens Opmærksomhed paa Oberst Christian Frederik Lewetzow til Restrup, som ogsaa fik Regimentet. Scholten havde foreslaaet Generalmajor Gregers Daa, hvorved en Obersts Gage kunde spares[1]). I Maj døde Generalløjtnant C. D. Cormaillon, og Generalløjtnant H. C. Schønfeld blev Kommandant i København i hans Sted[2]); samtidig blev Brigadér H. Rosenauer udnævnt til Generalmajor[3]). I September opnaaede Brigaderne A. A. Gaffron, D. Holsten og B. J. Mørner samme Grad; sidstnævnte blev afløst af Oberst B. F. Oertzen som Kommandør for Hestgarden[4]). I samme Maaned blev Oberst J. S. Birchholtz afskediget, og hans Regiment overdraget til Oberst Fr. Chr. Staffeldt[5]). I November afgik Oberst F. A. Danneskjold-Laurvig, og Oberst M. Rosenørn blev Chef for 2den Fynske Rytterregiment[6]). I Artilleriet foregik flere Personalforandringer: Oberst J. J. Wilster afgik ved Døden i Oktober[7]), og i samme Maaned blev Oberstløjtnant N. Harbou udnævnt til Oberst[8]); Oberstløjtnanterne E. L. Ahrentzen og E. Mushardt opnaaede Maaneden forud samme Grad[9]). Sidstnævnte var bleven Oberstløjtnant paa Grund af sit tapre Forhold ved Wismar.

I Oktober blev Oberstløjtnant P. Løvenørn udnævnt til Oberst og Generaladjutant hos Kongen i Stedet for Oberst L. A. H. Klepping, der var bleven dræbt i Omegnen af Rostock af en svensk Kaptajn, da han vendte hjem fra en Sendelse til Czaren[10]).

---

1) Rantzaus Mem. 19/2; Kgl. udf. Exped. 24/2 273; Scholtens Mem. 17/2 12.

2) Kgl. udf. Exped. 11/5 883 og 896.

3) do. 7/5 842.

4) do. 9/9 1768—1770, 10/9 1786—1790.

5) do. 10/9 1801—1802.

6) do. 4/11 2080. Danneskjold havde forgæves ansøgt om at faa Regiment i Norge, hvor hans Godser var beliggende (Ref. Sag. 11/8 Nr. 5).

7) Biogr. Lex.

8) Kgl. udf. Exped. 21/10 2000.

9) do. 10/9 1811—1812.

10) do. 28/10 2042; Museum 1895, II, S. 118.

I Generalkommissariatet for Landetaten blev Etatsraad J. Neve i Marts ansat som Deputeret, medens Gehejmeraad Vieregg i Juli blev udnævnt til Vicestatholder i Norge og erstattet med Baron P. Rodsteen[1]).

Den hjemvendte Felthær blev i Hovedsagen indkvarteret i de kongelige Dele af Hertugdømmerne. Som sædvanlig blev Rytteriet anbragt i Landdistrikterne, Fodfolket i Byer og Flækker. I Slutningen af Januar 1712 var Fordelingen følgende[2]):

Rytteriet

Garden	Syd-Ditmarsken.
Dewitz's Kyrasserer	Herskabet Pinneberg.
Brockdorffs »	Segeberg Amt.
Jyske Landkyrasserer	Krempe- og Wilster Marsk.
Ungarske Dragoner	Rendsborg Amt.
1ste Sjællandske nat. Rytterrgt.	Haderslev »
3dje » » »	Kolding »
1ste Fynske » »	Flensborg »
2det » » »	Fyn.

Fodfolket.

Grenaderkorpset	Itzehoe og Wilster.
Garden	Flensborg.
Prins Christians Rgt.	Krempe og Meldorf.
Arnoldts »	Glückstadt.
Frijs »	Elmshorn og Neuendorff.
Aarhus Stifts Bat.	Altona.
Viborg » »	Oldersloe og Segeberg.
Hansens »	Glückstadt.
Baartigs »	V. Roenfeld ved Rendsborg.

Artilleriet.

2 Kompagnier	Rendsborg.

I Holsten fandtes desuden følgende Tropper, der ikke hørte til Felthæren[3]):

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 22/7 1398.
[2]) Scholten til Eickstedt 29/1 1712.
[3]) Fæstningsregnskaberne.

I Glückstadt.....	1 Bat. Hansen,
	2 Komp. Artilleri.
I Rendsborg.....	1 Bat. Baartig,
	2 Komp. Ribe Stift,
	2 » Aalborg Stift,
	1 » Artilleri.
I Frederiksort.....	2 » Aarhus Stift.
	2 Frikompagnier.
I Hittler Skanse.....	2 »

I Smaafæstningerne laa der desuden smaa Detachementer Artilleri, og i Landdistrikterne Mandskab af de endnu ikke komplette nye Eskadroner.

Hovedkvarteret var i Pinneberg; her laa, foruden Overgeneralen og Administrationens Spidser, ogsaa Generalløjtnanterne E. Wedel og Dewitz; i Segeberg laa General Rantzau, i Itzehoe Generalløjtnant Schønfeld, i Bramstedt Generalløjtnant Leegaard og i Rendsborg Generalløjtnant Hohendorf[1]).

Ved Indkvarteringen blev enkelte Landsdele uretfærdigt behandlede: Grevskabet Rantzau, Sydditmarsken og en Del Godser under Fællesregeringen blev belagte, skønt deres Privilegier fritog dem for Indkvartering[2]). Strategiske Hensyn havde man ikke taget; man var gaaet ud fra, at der ingen Fare var for fjendtlige Angreb i større Stil, men at der kun kunde være Tale om Strejftog fra Wismar. Til Værn mod disse blev Overgangene over Trave besatte med 300 Ungarske Dragoner og Brockdorffske Kyrasserer, indtil Lybæk havde truffet betryggende Anstalter til at hævde sit Distrikts Neutralitet. Det varede imidlertid længe, inden dette skete[3]).

Skønt Felttoget 1711 havde været ret ublodigt, var flere Afdelinger vendte hjem i en temmelig reduceret Tilstand. Dette gjaldt særligt de Ungarske samt Hansens og Baartigs Infanteriregimenter. Rytteriet havde staaet sig betydelig bedre. I Begyndelsen af Februar var Styrken følgende:

---

[1]) Scholten til Overkrskr. 20/1 12.
[2]) Ref. Sag. 2/3 Nr. 17, 5/3 Nr. 10.
[3]) Scholtens Mem. 20/1, 9/2 12.

Rytteriet.

Garden	c. 450	Heste.[1])
1ste Sjællandske nat. Rgt.	c. 880	—[2])
3dje » » »	c. 860	—
1ste Fynske » »	c. 760	—
2det » » »	c. 820	—
Jyske Landkyrasserer	c. 900	—[3])
Ungarske Dragoner	c. 910	—[4])

Fodfolket.

Garden	c. 1160	Md.[5])
Grenaderkorpset	c. 1230	—[6])
Prins Christians Rgt.	c. 780	—[7])
Arnoldts »	c. 700	—[8])
Frijs »	c. 860	—[9])
Hansens Bat.	c. 310	—[10])
Baartigs »	c. 250	—[11])
Viborg »	467	—[12])
Aarhus »	c. 500	—[13])

Flere Afdelinger havde mange Syge: Garden over 200, Arnoldt 234, Frijs 180, Viborg ikke mindre end 203. I Løbet af Vinteren bedredes Tilstanden dog betydeligt.

Regimenterne maatte rekruteres. Fra Landmilitsen kunde der ikke faas mere Mandskab; man maatte ty til Hvervning; et Held var det da, at man havde det store Antal svenske Fanger, af hvilke sikkert mange vilde tage Tjeneste; desuden kunde man reducere Hansens og Baartigs Regimenter. Næppe var Fangerne fra Wismar komne til Holsten, før Rytterregimenternes Hververe

---

1) Acta B. X. I. Nr. 662 (Slesvig).
2) De 4 nat. Rgtr. jfr. Rdsbg. Fæstningsrgnsk. 19/1 1712.
3) Acta B. VIII. 3. Nr. 233. Slesvig. (Rgt. havde 1 Esk. paa Sjælland.)
4) Rdsbg. Fæstningsrgnsk. 1/2 12. Om Dewitz's og Brockdorffs Kyrasserer foreligger ingen Opl.
5) Rdsbg. Fæstninngsrgnsk. 17/1, 20/1 12.
6) Gaffron til Scholten 1/2 12.
7) Glückst. Fæstningsrgnsk. 18/2, 10/2.
8) Arnoldt til Scholten 4/2.
9) Frijs til samme 1/2.
10) Hansen til samme 4/2.
11) Baartig til samme 4/2.
12) Oblt. Lund til samme 15/2.
13) Acta D. I. 1. Nr. 3016 (Slesvig).

kastede sig over dem; de gjorde en rig Høst[1]); men Kongen havde bestemt, at de skulde til Fodfolket. Garden og Grenadererne skulde hver have 125 af de bedste, førstnævnte desuden 12 Underofficerer, Resten skulde fordeles til Prins Christians, Arnoldts og Frijs's Regimenter[2]). Rytteriet maatte afgive de nys antagne Rekrutter, og midt i Februar var Fordelingen fuldført. Det var umuligt at faa det fornødne Antal «gardemæssige» Folk. Grenadererne fik 65, Garden 87, deraf 5 Underofficerer, Prins Christian 225, Arnoldt 250, Frijs 220, Baartig 9. I alt blev 851 Menige strax antagne; midt i Februar var der 578 sunde Fanger tilbage, som ikke vilde lade sig hverve, deriblandt 320 indfødte Svenske; adskillige tog dog senere Tjeneste, da Tilstanden baade i Rendsborg og Glückstadt var utaalelig. I Vinterens Hjærte laa Fangerne i Tøjhuset, der ikke kunde opvarmes; mange døde, de Saarede kom vel under Lægebehandling, men døjede meget, og en Mængde Folk blev kasserede. Allerede inden Fordelingen havde fundet Sted, var Afgangen stor. Blandt Fangerne traf man efter Haanden flere og flere danske Desertører; de maatte spille om Livet, hvorefter Tredjedelen blev hængt; de der havde deserteret 3 Gange, blev dog forlods henrettede[3]). En Del indfødte Svenske blev hvervede af danske Officerer fra Auxiliærkorpset i Sømagternes Tjeneste[4]). Hele Aaret igennem hensad en Del af Fangerne fra Wismar i de holstenske Fæstninger. Forgæves søgte Kommandanterne, der ynkedes over de slette Forhold, hvorunder de levede, at faa dem forflyttede til Nyborg, Fredericia eller andre Steder i Kongeriget; de skulde blive, hvor de var[5]). Antallet gik stærkt ned; i Glückstadt svandt det fra 174 til 89, i Rendsborg fra 377 til 131 Menige[6]).

Ved kongelig Resolution af 21de Januar blev Hansens og Baartigs Feltbatailloner opløste; Prins Christians, Arnoldts og Frijs's Regimenter fik hver henholdsvis 78—79 Md. af Hansens

---

[1]) Schnitters Mem. $^{4}/_{1}$ 12; jfr. Rdsbg. Fæstningsrgnsk.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{31}/_{1}$ 110.

[3]) Ref. Sag. $^{0}/_{3}$ Nr. 4; Scholten til Hohendorf $^{5}/_{2}$; Schnitters Mem. $^{4}/_{1}$; Feltskær Cl. Sivertsen til Scholten $^{6}/_{3}$ 12; Scholtens Mem. $^{5}/_{2}$, $^{8}/_{2}$, $^{17}/_{2}$; jfr. Rdsbg. og Glstdt. Fæstningsrgnsk.

[4]) Scholtens Mem. $^{17}/_{2}$ 12.

[5]) Scholten til Brig. Fuchs $^{10}/_{5}$; samme til Kongen $^{17}/_{5}$; Ref. Sag. $^{21}/_{5}$ Nr. 3; Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{5}$ 980.

[6]) Glstdt. og Rdsbg. Fæstningsrgnsk. 1712.

og 67—69 Md. af Baartigs Bataillon. Officererne af de opløste Batailloner blev afskedigede, Materiellet afleveret[1]).

Garden og Grenaderkorpset fik 350 norske Rekrutter, der blev udtagne af Regimenterne og sendte til Fladstrand, hvor de blev afhentede[2]).

Kong August havde lovet at skaffe 2000 polske Rekrutter, der skulde betales med 8 Rdlr. pr. Hoved. Pengene blev udbetalte til Krigskommissær Fues, og en udførlig Instrux udfærdiget for Oberst Zepelin, der sammen med 20 Officerer af de i Rostock og Pommern liggende Regimenter i April afgik til Danzig for at hente Folkene; han forblev der til ind i Juli, men fik ikke en eneste Mand. Flemming lod, som om han interesserede sig levende for Sagen; men det var kun tilsyneladende; i Virkeligheden gjorde hverken han eller Kongen et Skridt for at hjælpe Zepelin; de beskyldte ham endog for selv at have Hovedskylden for det uheldige Udfald, idet han havde talt om Sagen, som skulde holdes hemmelig; ret som om det var muligt i Stilhed at hverve 2000 Md. i en By som Danzig![3]) Man maatte nu ty til de tyske Soldatermarkeder, og Hververe sendtes til Kölln, Frankfurth, Oldenborg o. s. v.[4]).

Indenlandsk Hvervning er næppe dreven i stort Omfang. Næsten alle vaabenføre Landboere var indrullerede i Hæren eller Flaaden, og, da Bønderkarlene hellere tjente ved de gevorbne — særlig de beredne — Regimenter end ved de nationale, vaagede Lægderne skinsygt over, at de blev, hvor de var. Saa var der Bybefolkningen, som ofte levede under ringere Kaar end Soldaterne; men Magistrater og Laug holdt paa dem; særlig i København var der efter Pestens Ophør megen Brug for Haandværkere[5]). I 1711 havde et Opraab til den studerende Ungdom om at melde sig til frivillig Tjeneste ved Artilleriet kun haft ringe Fremgang; man havde ventet 100, men fik kun 18 Aspiranter,

---

[1]) Scholten til Hansen og Baartig $^{12}/_{1}$ 12; sammes Mem. $^{17}/_{2}$ 12; Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{1}$ 110.

[2]) Løvendals Mem. $^{21}/_{3}$; Ref. Sag. $^{9}/_{4}$ Nr. 6, $^{10}/_{7}$ Nr. 6; Kgl. udf. Exped. $^{26}/_{3}$ 492, $^{24}/_{4}$ 712.

[3]) Sachs.-polske Ges. Rel. $^{1}/_{2}$ 12; Scholtens Mem. $^{9}/_{2}$, $^{25}/_{3}$; Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{4}$ 580; Scholten til Flemming, Overkrskr. og Zepelin April—Juli 1712.

[4]) Scholtens Mem. $^{10}/_{6}$, $^{24}/_{6}$; Ref. Sag. $^{7}/_{5}$ Nr. 15.

[5]) Geh.raad O. Krabbe og Biskop Worm til Kongen $^{25}/_{6}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. Nr. 257).

og det fandt Oberst Maul var for lidt. Blandt de Frivillige var den gamle, fra Thistedsagen bekendte, studiosus perpetuus Poul Rytter[1]). I 1712 henvendte en stud. jur. Jac. Christophersen sig til Kongen og udtalte i varme Ord Studenternes Beredvillighed til i Gerning at vise deres «Troskab og Kærlighed til Konge og Fædreland»; han mente, at et Opraab nu vilde finde stærk Tilslutning blandt dem, dog under den Forudsætning, at der blev tilstaaet dem større Frihed end almindelige Soldater[2]). Kongen udbad sig Gehejmeraad Krabbes og Biskop Worms Mening om Sagen, og disse raadede til at give saadanne Frivillige Frihed for Vagt og Arbejde og til at love dem, der tjente paa egen Bekostning, særlig Adkomst til Kongens Naade[3]). Mange Frivillige har der dog næppe meldt sig.

Nogen Tilgang fik Hæren af udvexlede Fanger. Efter lange Forhandlinger med General Vellingk paa den ene og Generalauditør Bornemann paa den anden Side blev det vedtaget at udvexle de i Wismar og Stralsund hensiddende danske Krigsfanger med de paa Parol løsgivne Svenske, der opholdt sig i Wismar; de i Holsten internerede Fanger og de, som Besætningen i Rostock havde taget i Løbet af Vinteren, skulde udvexles med Fanger fra Slaget ved Helsingborg[4]). Paa denne Maade fik Hæren en Del Officerer tilbage; i Juli vendte 30 Officerer over Helsingborg hjem til Danmark[5]). Ogsaa af de Syge, der var sendte til Laaland og Falster, vendte en Del tilbage til deres Regimenter; i Juli passerede saaledes henved 400 af disse Soldater gennem Rendsborg[6]).

I Løbet af Vinteren voxede Afdelingernes Styrke. I Slutningen af Marts talte Grenaderkorpset 1363, Arnoldts Regiment 1061, Hansens Bataillon 640; ved Udgangen af Juni havde Prins Christians Regiment 1330, Frijs's 1283 Md.[7]). Artilleriet var vanskeligt at rekrutere; de fangne Svenskere vilde ikke tjene der, og

---

[1]) Ob. Maul til Overkrskr. $^{22}/_{9}$, $^{29}/_{9}$ 11.

[2]) Jacob Christophersen til Kongen $^{30}/_{4}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. 257).

[3]) Krabbe og Worm til Kongen $^{25}/_{6}$ 12 (smstds.).

[4]) Scholten til Rantzau $^{30}/_{3}$; samme til Bornemann s. D.; samme til Kongen $^{9}/_{2}$, $^{13}/_{5}$ 12.

[5]) Stenbock ank. bref. Juli 1712 (E. A.). Navnene findes opgivne i disse Breve.

[6]) Rdsbg. Fæstningsrgnsk.; jfr. Løvenørns Papirer (Dsk. Kgrs. Hist. 256 b).

[7]) Gaffron til Scholten $^{1}/_{4}$, Arnoldt $^{31}/_{3}$, Hansen $^{29}/_{3}$ 12; Glückstadts Fæstningsregnsk.

man maatte kompletere Feltkompagnierne med Mandskab fra de hjemmeblivende[1]).

Skønt Landmilitsen kun i ringe Omfang havde deltaget i Felttoget til Lands, havde dens Afdelinger dels i Garnisonerne og dels paa Flaaden lidt saa store Tab ved Sygdom, at det blev nødvendigt at rekrutere dem. Den 4de Marts 1712 blev der forordnet en Udskrivning af 1 Mand pr. 140 Tdr. Hartkorn. Udskrivningen skulde begynde den 4de April og foretages under Ledelse af Land- og Krigskommissærer, den stedlige Amtmand og den paagældende Regimentschef. Naar alle Rekrutterne var leverede, skulde Mandskabet fordeles saaledes, at samtlige Kompagnier kunde blive fuldtallige, og Justitsraad Hartmann og Krigskommissær J. Rostgaard fik Ordre til at udarbejde Forslag til Fordelingen[2]). De indberettede 31te Marts, at de intet Forslag kunde indgive, da der manglede Oplysning om Vakancerne ved de Kompagnier, der ikke befandt sig i Kongeriget. Af de indkomne Lister fremgik det imidlertid, at Ribe Stifts Regiment manglede 403 Md., medens der i Distriktet kun skulde udskrives 226. Aalborg Stifts Regiment kunde omtrent faa sit Tab dækket, og det samme gjaldt de 2 sjællandske Regimenter, der manglede 671 Md., medens Øen skulde levere 616.

De to Kommissærer udtalte sig for Ønskeligheden af, at det i et Kompagnidistrikt udskrevne Mandskab anvendtes til Kompletering af den der hjemmehørende Underafdeling, medens de mulig overskydende Rekrutter afgaves til de andre Kompagnier af samme Regiment. Indenfor dette skulde Kompagnierne egaliseres, men der skulde ikke overføres Mandskab fra en Afdeling til en anden. De Kompagnier, der var bortkommanderede, skulde sende en Officer til Sessionen for at fremstille kassabelt Mandskab og give Oplysning om Vakancer. De indstillede endvidere, at Lægderne skulde forsyne Folkene med Hat, Kjole, Strømper, Sko, Halsdug og Handsker, og foreslog at udsætte Sessionerne i Jylland og paa Fyn. Endelig spurgte de om, hvorledes man skulde forholde sig med Lægder, som ikke kunde stille det Mandskab, der forlangtes[3]).

Kongen bestemte, at Rekrutterne skulde fordeles paa Grundlag af de af Kommissærerne angivne Principper; dog skulde de

---

[1]) Scholtens Mem. $^{28}/_{5}$, $^{25}/_{5}$ 12.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{23}/_{3}$ 474.

[3]) Justitsmin. Aflev. Skab 8, Nr. 224.

til Udrykning i Felten bestemte Kompagnier først rekruteres. Lægderne fritoges for at levere Mundering; kun skulde de forsyne Folkene med varme Underklæder, saasom Trøjer eller Uldskjorter. Kunde de ikke stille det forlangte Mandskab, skulde de strax betale vedkommende Kompagnichef 40 Rdlr. for hver manglende Mand, for at han kunde hverve en Stedfortræder. Det Mandskab, der var udgaaet af Rullerne ved Reduktionen af 1711, maatte paa ny udskrives, hvis Folkene var tjenstdygtige og ikke havde tjent mere end et Par Aar[1]).

Udskrivningen og Fordelingen fandt derefter Sted i Løbet af April Kvartal[2]).

Kongen lod sig imidlertid ikke nøje med at reorganisere de bestaaende Afdelinger. Han var ogsaa betænkt paa at oprette nye, og fra Udlandet indkom der forskellige Tilbud. Generalmajor A. G. Ellebracht erklærede sig saaledes villig til at oprette 6 nye Infanteriregimenter, hvoraf Halvdelen skulde være rede til 1ste August; men herpaa blev der ikke reflekteret[3]). Derimod overtog Kongen et Regiment fra Sachsen-Meiningen. Det skulde tælle 1300 Kombattanter, fordelte til 12 Kompagnier, hvoraf 6 skulde leveres i Begyndelsen af 1712. Der skulde betales 20 Rdlr. pr. Md. og Pengene udredes i 3 Terminer. Regimentet skulde sættes paa dansk Fod og stilles under dansk Jurisdiktion[4]). Oberst Klepping fik Ordre til at mønstre Regimentet og føre det til Danmark[5]). Den meiningske Oberst O. C. Callenberg skulde være dets Chef; han skaffede Mandskabet paa Hertugens Vegne og stod i Forskud med Pengene[6]).

Klepping mønstrede den første Bataillon i Meiningen i Dagene 22de—24de Februar; Folkene var for en stor Del gamle Bekendte, Desertører fra Hansens, Baartigs og Arnoldts Regimenter; men de saa pragtfulde ud i deres hvide Kjoler og Kamisoler med rødt For og Besætning, røde Benklæder og Strømper. De havde gode Geværer, men slette Bajonetter. Inden Bataillonen var formeret, løb 300 Md. bort; men da Klepping overtog den, talte den dog

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{5}$ 773.

[2]) Dsk. Kopibog $^{16}/_{4}$ 597, $^{19}/_{4}$ 610, $^{17}/_{5}$ 151—152, $^{20}/_{5}$ 179, $^{31}/_{5}$ 319, $^{11}/_{6}$ 474.

[3]) Ref. Sag. $^{24}/_{2}$ Nr. 5.

[4]) Scholten til Ob. Callenberg $^{21}/_{11}$ 11; C. til S. $^{31}/_{1}$ 12.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{1}$ 109.

[6]) Ref. Sag. $^{10}/_{7}$ Nr. 8.

henved 550 Md.[1]). Kongen gav Desertørerne Generalpardon, men vilde naturligvis ikke betale, før Styrken var komplet. I Begyndelsen af Marts afmarcherede Bataillonen, og den 8de April rykkede den ind i Rendsborg; den talte nu knap 200 Md., 350 var under Vejs deserterede, hjulpne af Bønderne, der for Spotpris havde afkøbt dem deres straalende Munderinger[2]). Kongen afslog at modtage 2den Bataillon, som efter Hertugen af Meiningens Melding stod klar til Afmarche i Maj under Oberstløjtnant Wölderndorff, og der førtes nu en længere Strid med Hertugen, som ikke vilde erstatte de bortløbne Folk[3]). Imidlertid ankom der i Juni 215 Rekrutter til Bataillonen, som naaede op til 370 Mand, og nu fik Callenberg endelig nogle Penge[4]). Den Forøgelse, Hæren fik, var saaledes meget tarvelig. De nye Eskadroner, som ikke var blevne færdige i 1711, stødte i Juli 1712 til deres Regimenter; Kompagnierne talte gennemsnitligt 80 Md.[5]).

Udrustningen havde lidt meget i Felttoget. Rytteriet havde ingen Støvler, og Fodfolkets Paaklædning var i den ynkeligste Forfatning[6]). Kongen havde resolveret, at hele Hæren skulde klædes i rødt[7]); men hertil var der ikke Raad for Øjeblikket, og det blev derfor befalet at reparere det gamle Tøj. Da Afdelingerne erklærede, at Undermunderingen var helt opslidt, befalede Kongen at fornye denne og at give hele Hæren nye Hatte; Garderegimenterne, Dragonerne, de nationale Rytterregimenter, undtagen 2det Fynske, samt de «Ungarske» Fodfolksregimenter skulde tillige have nye Overmunderinger. De øvrige Regimenter maatte hjælpe sig med, hvad de havde[8]). Det var let nok sagt, men vanskeligt at udføre. Dronningens Livregiment f. Ex. ejede kun 330 Kjoler, der kunde repareres, 1000 var uhjælpelig opslidte, 260 tabtgaaede; ved Regimentet saas røde, blaa og graa Mun-

---

[1]) Klepping til Scholten $^{28}/_{2}$ 12.

[2]) Samme til samme $^{16}/_{3}$; Ref. Sag. $^{26}/_{3}$ Nr. 6; Glstdt. Fæstningsrgnsk. $^{26}/_{3}$; Garnisonsfeltskær Cl. Siwertsen til Scholten $^{9}/_{4}$ 12; Kgl. udf. Exped. $^{16}/_{4}$ 684.

[3]) Ref. Sag. $^{11}/_{5}$ Nr. 16, $^{28}/_{5}$ Nr. 1. Der var udfærdiget Ordre til Klepping om at hente Bataillonen, men den blev kontremanderet. (Kgl. udf. Exped. $^{14}/_{5}$ 917, $^{18}/_{7}$ 1344.)

[4]) Rdsbg. Fæstningsrgnsk. $^{11}/_{6}$, $^{8}/_{8}$ 12; Ref. Sag. $^{10}/_{7}$ Nr. 8.

[5]) Rdsbg. Fæstningsrgnsk. 1712.

[6]) Ref. Sag. $^{24}/_{2}$ Nr. 2, $^{16}/_{3}$ Nr. 6.

[7]) Kgl. udf. Exped. $^{24}/_{10}$ 11 2069, $^{13}/_{2}$ 191. Munderingsforandringen blev først gennemført 1713.

[8]) Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{4}$ 570, 579.

deringer; ja der fandtes Kjoler med 40 brogede Lapper[1]). De andre Regimenter var ikke bedre stillede, men de fik ikke flere Penge og maatte nøjes med, hvad der var i Regimentskasserne.

Regimenterne var næsten uden Telte; mange var ødelagte af Regn og Blæst, andre af Fjendens Kugler; et stort Antal var sendt til Danmark med de Syge, der afgik til Smaaøerne; rimeligvis for at anvendes som Leje paa Skibene. Et Regiment behøvede 330 Telte, men de bedst stillede havde kun 140, nogle slet ingen[2]). Kongen gav i Slutningen af April Generalkommissariatet Ordre til at anskaffe nye Lærredstelte til alle de Regimenter, der skulde i Felten[3]). Efter lange Forhandlinger indførtes omsider den Reform, at Teltene blev baarne af Pakheste[4]).

Fra Københavns Tøjhus blev der tilstillet Regimenterne c. 900 Flinter og 400 Kyrasser. Artilleriet fik 400 Sæt Seletøj[5]).

Allerede i Vinteren 1711—1712, da Krigen havde varet godt 2 Aar, havde Staten meget vanskeligt ved at skaffe Penge; de ordinære Skatter, der var trykkende nok, blev forøgede med adskillige extraordinære: Krigsstyret indbragte saaledes i 1711 c. 354,000 Rdlr., Paryk- og Fontange Skatten 112,000 i Danmark, 57,000 i Norge, hvor den var kombineret med en Skat paa hvert Par nye Sko, der blev forfærdigede. Kornskatten androg henved 143,000 Rdlr. i Danmark, medens den holstenske Adel i extra Plovskat maatte bøde over 173,000 Rdlr.; den norske Kop-, Heste- og Ildstedskat beløb sig til henved 30,000 Rdlr., og sammesteds betaltes en lignende Sum som «Dragoners Paabud» foruden over 10,000 Rdlr. i Baadsmandsskat. Subsidierne fra de mod Frankrig forbundne Magter løb op til 333,000 Rdlr., de russiske til over 138,000. Af andre Indtægter mærkes: solgte Kirketiender c. 46,000 og «Myntprofit» c. 32,000 Rdlr. Hertil kom 987,000 Rdlr. «Forstrækningspenge». I alt beløb Statens Indtægter sig i 1711 til noget over 7,760,000 Rdlr., men heraf var en Tredjedel Beholdninger og Restancer fra 1710. Ved Udgangen af Aaret 1711 angives Beholdninger, Restancer og uapproberede Udgifter for hele

---

[1]) Sponneck til Scholten $^{14}/_{4}$, $^{28}/_{4}$ 12.

[2]) Kongen til Løvenørn $^{23}/_{4}$ 12; Sponneck og Zepelin til Scholten $^{24}/_{4}$, $^{28}/_{4}$ 12; Scholtens Mem. $^{25}/_{3}$, $^{20}/_{4}$.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{28}/_{4}$ 698.

[4]) Ref. Sag. $^{7}/_{5}$ Nr. 5, $^{26}/_{5}$ Nr. 1.

[5]) Kbh. Tøjhusrgnskb.; Frederiksorts Fæstningsrgnskb. $^{24}/_{5}$, $^{1}/_{6}$, $^{10}/_{6}$ 12.

Monarkiet at have beløbet sig til 3,798,000 Rdlr.; men det ses ikke, hvor store Beholdningerne virkelig har været; alt tyder paa, at de har været negative. «Kgl. Majestæts Gæld» staar opført med 2,956,000 Rdlr. ved Udgangen af 1711; Aaret efter var den stegen til 3,590,000 Rdlr. medens Beholdninger og Restancer var dalede til 2,406,000 Rdlr. Told og Konsumption indbragte i 1712 et højere Beløb end Aaret forud; der blev opkrævet en Kop-, Heste- og Ildstedskat i Danmark og udskrevet «en Sjettepart af Tyende Løn»; den holstenske Adel blev haardt klemt, Hamborg og de svenske Besiddelser i Stift Bremen udpressede, og Forstrækningerne indflød ret rigelig. Indtægten for 1712 løb da ogsaa op til c. 8,720,000 Rdlr., men det forslog ikke meget. Man søgte at rejse nye Laan i Hannover og Italien, Hessen og Zerbst[1]), men vistnok uden Resultat. Derimod indlod man sig ikke paa et Tilbud fra Frankrig, der vilde give 400,000 Rdlr., hvis Danmark kaldte Auxiliærkorpset tilbage[2]). Trods de store finansielle Vanskeligheder lykkedes det dog at faa Hær og Flaade bragt i kampdygtig Stand, saa at man ogsaa i 1712 kunde gaa angrebsvis til Værks[3]).

Strax efter Tilbagekomsten til Holsten tog Scholten fat paa Forarbejderne til Felttogsplanen for 1712; nogen endelig Bestemmelse kunde dog ikke tages før efter Forhandling med de Allierede[4]). Den 23de Februar sendte han Kongen et Udkast, hvori han fremstillede de Synspunkter, hvorfra man maatte gaa ud. Der var 3 Operationsobjekter at vælge imellem: Bremen, Wismar og Stralsund. Valgte man det første, vilde Sommeren gaa hen med Belejringen af Stade og Ottersberg; men saa vilde Korpset for Stralsund intet kunne udrette, Wismar vilde faa frie Hænder, og Svenskerne kunde forstærke deres Stillinger og Besætninger baade her og i Pommern. Gik man mod Wismar, fik Fjenden Tid til at bringe sit Rytteri paa Fode; det danske Artilleri vilde faa

---

[1]) Geh. Reg. $^{2}/_{3}$, $^{16}/_{3}$ 12; Püchler $^{10}/_{4}$.

[2]) Geh. Reg. $^{9}/_{3}$ 12.

[3]) Se Hovedbog for Rentekammeret 1711—1712 samt E. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720, B. II, Kap. IX.

[4]) Scholten til Grev Lagnasco $^{30}/_{1}$ 12.

tilstrækkelig at gøre med at belejre denne Fæstning, og Stralsund vilde faa en rolig Tilværelse. Det bedste var derfor at tage Tyren ved Hornene og strax sætte al Kraft ind paa at erobre Stralsund og Rygen; naar de var tagne, kunde man besætte dem med en mindre Styrke, lade Russerne blokere Stettin og afslutte Felttoget med Wismars Erobring; under Stralsunds Belejring maatte man naturligvis ligesom Aaret forud holde Wismar indesluttet. Denne Felttogsplan krævede en Hær paa 51,000 Md., hvoraf Danmark skulde stille henved Halvdelen, Rusland 14,000 og Sachsen-Polen 12,000 Md.; men disse Magter burde levere langt mere Fodfolk end Aaret forud, og August II maatte stille en betydelig Artilleristyrke. De danske Fregatter skulde hævde Herredømmet paa Binnenwasser, og Hovedflaaden hindre svenske Troppetransporter. Kornmagasiner maatte oprettes i Greifswald, Rostock og Lybæk, da Pommern var udpint.

Denne Plan gik altsaa ud paa at fortsætte det i forrige Aar saa slet begyndte Arbejde, og, naar man kunde være sikker paa, at de Allierede vilde tage kraftig fat, var det maaske ogsaa det fornuftigste; thi naar Stralsund og Rygen var tagne, kunde Svenskerne ikke mere sende Forstærkninger til Pommern; men den lagde alt for tunge Byrder paa Danmarks Skuldre i Forhold til de direkte Fordele, det kunde høste af Planens Gennemførelse; der maatte kunne stilles ganske anderledes store Fordringer til de Allierede; da den danske Flaade skulde anvende al sin Kraft paa at hindre Overførelsen af svenske Tropper over Østersøen, var der ingen Rimelighed i, at Danmark stillede Halvdelen af Angrebshæren. Dette fremgaar ikke af Scholtens i det hele noget uklare Argumentation.

Den 8de Marts rejste Scholten til Kolding[1]), og her bad han Kongen om, at han selv, Eickstedt, Generalløjtnant Dewitz, Numsen og Generalkrigskommissær Platen maatte træde sammen i en Kommission for at udarbejde en Felttogsplan, der kunde tjene som Grundlag under Forhandlingerne med de Allierede[2]). Dette blev bevilget, og Kommissionen arbejdede et Par Ugers Tid i dybeste Stilhed paa det danske Forslag; den 11te Marts kom Løvendal fra Norge til Fladstrand[3]) og begav sig strax til Kolding, hvor

[1]) Scholten til Flemming $^{7}/_{3}$ 12.

[2]) Scholtens Mem. $^{11}/_{3}$ 12.

[3]) Rapp. fra Chefen for «Søridderen» $^{11}/_{3}$ 12.

han den 2den April deltog i et Krigsraad, sammensat af Administrationens, Hærens og Flaadens Spidser, hvor der bl. a. blev truffet Bestemmelser om Forøgelse af den norske Søstyrke[1]). Nogle Dage efter afrejste han til Dresden. De fremmede Diplomater, der opholdt sig i Landsbyen Seest, søgte forgæves at skaffe sig Underretning om Resultaterne; de var henviste til Gisninger, og den almindelige Anskuelse var, at Danmark vilde gaa løs paa Bremen, hvor der var mindst Modstand og størst Udbytte at vente, men hvor der paa den anden Side kunde være nogen Udsigt til at støde paa Modstand fra Sømagterne, der ikke gerne saa, at begge Elbbredderne var i Danmarks Hænder[2]).

Diplomaternes Gisning var rigtig; men foreløbig saa det dog ud til, at de havde gættet forkert; thi det Forslag, hvormed Oberst Bendix Meyer sidst i Marts rejste til August II, var ganske i Overensstemmelse med Scholtens Memorial. Obersten fik Paalæg om at binde Kongen af Polen saaledes, at han ikke kunde ændre Planen, efter at Felttoget var begyndt; navnlig maatte der sørges for, at han ydede tilbørlig Bistand ved Erobringen af Wismar, at han leverede Artilleri in natura eller betalte for det, at han og Czaren virkelig stillede 26,000 Md., og at han skaffede Furage og Skibstømmer. For Sikkerheds Skyld skulde alle Aftaler være skriftlige og ratificerede af Kong August personlig[3]).

Oberst Meyer kom ikke til at forhandle om ovenstaaende Plan med Kong August, der ikke var i Dresden, da Obersten ankom dertil; og dette var for saa vidt heldigt, som den ikke var et Udtryk for Kong Frederiks Mening. I de første Dage af April ankom det sachsiske Sendebud, Grev P. R. T. Lagnasco, til Kolding, hvor den polske Generalmajor J. A. Seissan omtrent samtidig indtraf; til midt i Maj forhandlede disse med de danske Ministre og Generaler samt den russiske Gesandt Dolgorucky om Planen for det forestaaende Felttog. Der blev arbejdet med saadan Iver, at Møderne under Tiden varede i 15 Timer, og med en saadan Hemmelighedsfuldhed, at der absolut intet sivede ud om Forhandlingerne[4]). Allerede midt i April var man enig om Hovedtrækkene, og i Slutningen af April kunde Meyer, der var stødt til Kong August i

---

[1]) Løvendals Mem. $^{2}/_{4}$ 12.

[2]) Püchler $^{20}/_{3}$, $^{23}/_{3}$, $^{3}/_{4}$, $^{6}/_{4}$ 12.

[3]) Meyers Instrux $^{30}/_{3}$ (Geh. Reg.); Scholten til Flemming $^{2}/_{4}$ 12.

[4]) Püchler $^{6}/_{4}$, $^{10}/_{4}$, $^{11}/_{5}$, $^{18}/_{5}$ 12.

Warschau, og som havde ledsaget ham tilbage til Dresden, forelægge denne en Memorial, der gik ud paa følgende: Sachsisk-polske og russiske Tropper, støttede af den danske Flaade og det danske Belejringsartilleri, skulde angribe Stralsund og Rygen, medens den danske Hær, støttet af det sachsiske Belejringsartilleri, bemægtigede sig Stift Bremen. Naar disse Opgaver heldig var førte til Ende, skulde de allierede Hære i Forening gaa løs paa Wismar. Frederik IV forlangte klar Besked og erklærede udtrykkelig, at han ikke vilde lade sig narre som i forrige Felttog[1]).

Det danske Sendebud havde nydt den Ære at køre ved Kongens Side i dennes egen Chaise fra Posen til Dresden; under Vejs havde han talt med ham om Planen, og August II havde mundtlig billiget den, men havde søgt at slippe for at give et skriftligt Tilsagn og tilbudt at lade Løvendal, der den 16de April var kommen til Sachsen, besvare Memorialen. Hermed vilde Meyer paa ingen Maade lade sig nøje, han trængte ind paa Kongen, men denne erklærede, at han intet kunde underskrive, før Flemming var kommen hjem midt i Maj. I øvrigt gentog han, at han i et og alt gik ind paa Planen; men en saadan Udtalelse var, som Løvendal udtalte til Meyer, ganske værdiløs[2]).

Paa dette Tidspunkt var Løvendals Indflydelse i Stigen. Den 8de April døde Overhofmarskalk A. F. Pflug, og Kongen tilbød den danske General, ved hans Ankomst til Dresden, det ledige Embede. Udnævnelsen blev underskreven den 9de Maj, og Løvendal blev derved første Minister ved det sachsisk-polske Hof med Rang over Flemming, under hvem de udenrigske Sager dog vedblivende sorterede. For Danmark var denne Forfremmelse ikke uden Betydning; thi den nye Overhofmarskalk vedblev at være en «ivrig Patriot», som Meyer siger, og forstod i den Grad at vække Interesse for den nye Plan hos Kongen, at denne personlig i Arsenalet udtog det Skyts, der skulde overlades til Danmark, ligesom han ogsaa sendte Frederik IV adskillige Forslag til Krigens Førelse paa Grundlag af Meyers Memorial; han vilde gerne beholde det danske Korps, der stod i Pommern, og ønskede særlig, at Viceadmiral Sehested maatte lede Landgangsfore-

---

[1]) B. Meyers Mem. til Aug. II $^{30}/_{4}$ (Sachs.-polske Ges. Rel.); Ordre til B. Meyer af $^{27}/_{4}$ (Geh. Reg.).

[2]) Meyer til Kongen $^{1}/_{5}$ 12.

tagendet mod Rygen[1]). Iveren kølnedes imidlertid en hel Del, da Flemming den 24de Maj indtraf til Carlsbad, hvorhen Kong August var rejst, ledsaget af de danske Underhandlere. Han syntes ikke om den Plan, Kongen havde lovet at gaa ind paa, og fremførte en Mængde Indvendinger mod den; han endte dog med at antage den som Grundlag, men stillede mange Ændringsforslag. Den 2den Juni havde Meyer et Møde i Carlsbad med de polske Ministre, og her blev følgende Forslag udarbejdet: Det af Lagnasco og Seissan vedtagne Projekt antages som Overenskomstens Grundlag. Polske og russiske Tropper skal i Forening med den danske Flaade og det danske Artilleri operere mod Pommern; men her forbliver det danske Korps, der endog forøges, hvis det russiske Korps ikke bliver stærkt nok. Mod Bremen kan Danmark anvende 15,000 Mand; det Artilleri, der behøves til denne Expedition, vil Kong August paa egen Bekostning sende til Altona; derimod skal den Belejringspark, der anvendes i Pommern, paa kgl. dansk Regning sendes til Greifswald. Kong August vil levere Tropper, men ikke Artilleri, til Wismars Belejring og forbeholder sig Ret til at efterlade de nødvendige Besætningstropper i Pommern. Meyer nedlagde Protest imod at sende flere Tropper til Pommern og forlangte, at Kong August betalte eller leverede Halvdelen af det samlede i Pommern og Stift Bremen anvendte Artilleri; Sachserne lovede at lade sig nøje med Generalløjtnant Krags Korps, men, hvad det andet Punkt angik, erklærede de, at de henholdt sig til den i 1711 trufne Bestemmelse: at de skulde betale Halvdelen af det mod Stralsund anvendte Artilleri, og denne Forpligtelse blev tilstrækkelig fyldestgjort, naar de sendte en halv saa stor Belejringspark til Stift Bremen[2]).

Meyer erklærede, at han kun kunde tage Sagen ad referendum; nogen endelig Overenskomst blev der ikke sluttet; det blev dog slaaet fast, at Danmark skulde gaa mod Bremen, de Allierede mod Stralsund, men om Enkelthederne skulde der forhandles[3]). Frederik IV, der under Konferencen i Carlsbad havde sendt August II en hjærtelig Tak for den Beredvillighed, hvormed han var

---

[1]) Sekr. Jessen til Kongen $^{12}/_{4}$; Meyer til Kongen $^{1}/_{5}$, $^{6}/_{5}$, $^{9}/_{5}$, $^{30}/_{5}$, til Gehr. Sehested $^{8}/_{5}$ 12. (Sachs.-polsk Ges. Rel.)

[2]) Meyer til Kongen $^{23}/_{5}$, $^{30}/_{5}$, $^{3}/_{6}$ 12.

[3]) Samme til samme $^{4}/_{6}$; Prot. over Konferencen i Carlsbad $^{2}/_{6}$ 12.

gaaet ind paa den ham tilsendte Plan, og som havde meddelt, at den danske Flaade var rede til at afgaa med Artilleriet til Greifswald, blev vred over de mange Udflugter; han billigede Meyers Optræden og paalagde ham at meddele Kong August, at Danmark urokkelig stod fast ved den i Kolding trufne Beslutning, som Sachsen-Polens og Ruslands Udsendinge uden Forbehold var gaaet ind paa[1]).

I Carlsbad traf Meyer Menschikoff og begyndte med ham en Række Forhandlinger, der afsluttedes i Dresden. Russerne havde mest Lyst til at angribe Stettin, og vilde hertil anvende det sachsiske Artilleri; de havde ogsaa Lyst til at besætte Rostock, men Meyer fik dem til at give Afkald paa disse Planer; da Freden med Tyrkiet gav dem friere Hænder, saa at de kunde anvende større Styrker i Pommern, tillod de, at det danske Korps afmarcherede; derimod vilde de ikke bestemt love at deltage i Wismars Belejring; men Meyer haabede dog, at de gik ind herpaa[2]). Nu maatte Kong August bøje sig, og Frederik IV fik sin Vilje sat igennem. Han havde ogsaa 2 gode Trumfer paa Haanden: sin Flaade og sit Artilleri, og denne Gang brugte han dem.

Oprindelig var det Meningen at støtte Operationerne i Nordtyskland med et norsk Angreb paa det egentlige Sverig; det var Løvendals brændende Ønske og sikkert ogsaa Kongens, der opnaaede, at Kong August gav sin Overhofmarskalk forlænget Orlov og tillod, at Løvendal snarest rejste til Norge; denne begav sig da ogsaa til Danmark, men til hans store Forbavselse skiftede Kongen Sind og bestemte at «agere defensivt» i Norge. I et Brev til Kong August udtalte han, at han i Aar kunde undvære Overhofmarskalken; denne rejste tilbage til Sachsen og traadte ikke mere i dansk Tjeneste[3]).

Det lykkedes at holde Felttogsplanen hemmelig, indtil den skulde sættes i Værk. Forhandlingerne om det sachsiske Artilleri rygtedes vel, og de fremmede Diplomater søgte at faa at vide, om det ikke skulde bruges mod Stade, men fik det Svar, at det var en Byttehandel: Sachsen-Polen betalte in natura Halvdelen af det mod Stralsund anvendte Artilleri, og det ventede Skyts skulde magasineres i Holsten; at det senere kunde blive anvendt

---

[1]) Geh. Reg. $^{28}/_{5}$ $^{11}/_{6}$; jfr. Scholtens Mem. af $^{17}/_{6}$ og samme til Meyer $^{24}/_{6}$ 12.

[2]) Meyer til Kongen $^{23}/_{5}$, $^{17}/_{6}$, $^{3}/_{8}$ 12.

[3]) Püchler $^{10}/_{4}$; Geh. Reg. $^{7}/_{5}$, $^{11}/_{5}$, $^{15}/_{5}$, $^{23}/_{7}$ 12; Meyer til Kongen $^{17}/_{6}$.

imod Wismar, var rimeligt nok[1]). Først noget ind i Juli opdagede de, at de var førte bag Lyset, og at de Danske virkelig vilde gaa mod Bremen[2]).

Det gjaldt for Danmark om saa hurtigt som muligt at opnaa et Resultat; alt tydede paa, at de nordiske Magter ikke vilde faa Lov til at ordne deres Sager paa egen Haand. Freden mellem England og Frankrig var nu sikret; en «almindelig» Fred kunde snart ventes, og derefter vilde Vestmagterne og Kejseren sikkert blande sig i den nordiske Krig; det var da af største Vigtighed at have fjendtligt Land i sin Besiddelse forinden, saa kunde man jo altid senere forhandle. Stift Bremen var ikke vanskelig at tage, og det var et godt Aktiv at have paa Haanden; Landet var et godt Skatteobjekt; naar Danmark besad det, var det Herre over begge Elbbredder paa en længere Strækning, kunde kræve Elbtold og fik en nem Forbindelse med Oldenborg. Fik Frederik IV ikke Lov til at beholde det hele, kunde han mulig afstaa Dele af det til Hannover, hvis Kurfyrste paa anden Maade kunde hjælpe ham. Ved Erobringen af Wismar kunde man opnaa forskellige Fordele; naar Byen blev afstaaet til Meklenborg-Schwerin, var der saaledes Haab om, at Dronning Louises Medgift kunde blive udbetalt. De Allierede: Sachsen-Polen og Rusland, maatte for enhver Pris tage Pommern og slaa Sverig fuldstændig til Jorden, inden de andre Magter kunde gribe ind. Ingen af de Allierede maatte slutte Særfred; herved kunde der kun opnaas øjeblikkelige Fordele; man maatte først forhandle med den «upaalidelige, uforsonlige og listige Fjende», naar han var knust. Danmark maatte have saa meget af sine tabte skaanske Provinser tilbage, at det fik fri Forbindelse med Norge; Carlskrona skulde ødelægges; Resten af Skaane og Bleking kunde overlades til Gottorperne, mod at disse til Gengæld afstod deres Besiddelser i Hertugdømmerne til Danmark[3]). De danske Statsmænds Planer var saaledes vidtgaaende nok; der maatte handles energisk, om de skulde kunne sættes igennem.

---

[1]) Püchler $^{5}/_{6}$, $^{8}/_{6}$, $^{12}/_{6}$, $^{15}/_{6}$ 12; preussisk Envoyé Knyphausen til Hertugen af Meklbg.-Schw. $^{8}/_{6}$ 12 (Geh. Ark. i Schwerin. Danica).

[2]) Püchler $^{8}/_{7}$.

[3]) O. Krabbes og D. Vibes Betænkn. af $^{16}/_{7}$ 12 (Geh. Reg.).

I Stift Bremen havde man hele Vinteren igennem maattet døje smaa Trakasserier fra de Danskes Side. Den Glückstadtske Ekvipages Skibe var ikke bleven oplagte; Jagterne Junker, Prins Frederik og Thorenscheut konvojerede Kornskibe fra Jylland til Glückstadt, medens «Meermin» og «den nye Jagt» førte Tilsyn med Sejladsen mellem Hamborg og Stade. Elbfarten skulde egentlig være fri; men Tropper maatte naturligvis ikke føres til eller fra Stade, og de nævnte Smaaskibe opbragte i Februar og Marts c. 36 Elbfartøjer, der havde medført Mandskab eller Varer, som kunde henregnes til Krigsfornødenheder. Der blev klaget over, at de Danske opbragte Fartøjer, som ingen Krigskontrabande medførte, og det blev fortalt, at de inddrev Kontributioner paa Kysten; men hertil blev der svaret, at det var nødvendigt at tage Repressalier, da Kaptajn Anckarstierna havde opbragt danske og norske Skibe paa Elben; og man tog intet Hensyn til, at Regeringen i Stade erklærede, at disse Kaperier havde fundet Sted i rum Sø og ikke paa Elben. Under alle Omstændigheder var Ophidselsen stor i Stift Bremen, og der blev arbejdet paa at tilvejebringe et Søforsvar, hvad der igen foranledigede General Scholten til at søge de største af Ekvipagens Skibe udrustede og udlagte[1]).

Den svenske Søstyrke paa Elben var højst ubetydelig. Foruden af en Fregat, sandsynligvis en Kaper, paa c. 20 Kanoner bestod den af Guvernementsjagten Gyllenstierna, 1 Snav og 3 armerede Everter eller lignende Smaafartøjer[2]); men i April laa Anckarstierna med sine Kapere i Elbmundingen og hindrede den Glückstadtske Ekvipage i at optræde med Kraft; det lykkedes den dog at bjerge Kornskibene fra Jylland i sikker Havn[3]). «Meermin» og «Ny Jagt» havde midt i April flere Sammenstød med den Stadeske Flotille, der støttede sig til et ved Twilenfleth anlagt Batteri, og som i en halv Snes Dage holdt de 2 danske Jagter indesluttede ved Hitler Skanse. Løjtnant M. Løwe, «Mermin»s Chef, kæmpede heldigt baade den 11te og den 26de April mod de svenske Smaaskibe, men først da den store Fregat Stor-

---

[1]) Ref. Sag. $^{24}/_{2}$ Nr. 6, $^{12}/_{3}$ Nr. 10, $^{22}/_{3}$ Nr. 3, $^{2}/_{4}$ Nr. 3—4; Hagedorns Relat. $^{22}/_{3}$, $^{29}/_{3}$, $^{1}/_{4}$ 12; Brig. Fuchs's Mem. $^{22}/_{3}$. Jfr. Faber; Europ. Statskanz. XX. April 1712.

[2]) Scholtens Mem. $^{3}/_{5}$; jfr. Stadische Festungsinventar.

[3]) Ref. Sag. $^{7}/_{5}$ Nr. 27.

marn i Maj var lagt ud paa Strømmen, blev de Danske Herrer paa Elben[1]).

Smaafægtningerne paa Elben var vel i og for sig ubetydelige, men den stadige Krigstilstand skadede baade Hamborgs og Sømagternes Handel; Englands og Hollands Gesandter i den nedersachsiske Kreds og ved det danske Hof indledede derfor i Maj Forhandlinger, hvis Formaal var at faa Elben erklæret neutral. Generalguvernør Vellingk sluttede sig naturligvis med Glæde til dem og overdrog Generalløjtnant Krassow at forhandle paa hans Vegne med de nævnte Gesandter og den danske Regering[2]). Han gav Ordre til, at de svenske Skibe skulde standse Fjendtlighederne paa Elben, og den 13de Maj gav Frederik IV Scholten Befaling til at lade de danske Skibe gøre ligesaa, men han gav ham ingen videre Instruktioner eller Bemyndigelse til at aabne Forhandlinger[3]). Da Gesandterne den 17de Maj meddelte den danske Overgeneral, at Vellingk vilde standse Fjendtlighederne den 19de, og at de havde erfaret, at Kongen havde givet en lignende Ordre, svarede Scholten, at Glückstadt Fæstning og Ekvipage havde faaet en saadan Befaling; men da Gesandterne saa vilde forhandle om Frigivelse af Skibsfarten paa Elben, erklærede Generalen, at herom havde Kongen ingen Bestemmelse truffet[4]). Frederik IV blev imidlertid vred over, at Scholten over Hovedet havde indladt sig med de fremmede Diplomater; han fik en drøj Irettesættelse og Befaling til at besvare enhver Henvendelse med en Erklæring om, at han var ganske uden Instruktioner[5]).

De svenske Tropper i Stift Bremen havde holdt sig rolige Vinteren over; paa den danske Elbbred blev der vel truffet forskellige Forholdsregler for at afvise mulige Landgangsforsøg, men nogen alvorlig Frygt har der ikke været for svenske Angreb fra den Side; mere bekymret var man for Oldenborg, hvor Halvdelen af det nationale Regiment derfor stadig blev holdt under Vaaben[6]). De Troppeforskydninger, der i Vinterens Løb blev foretagne i

---

[1]) Ref. Sag. $^{20}/_{4}$ Nr. 12, $^{23}/_{4}$ Nr. 12, 13, $^{7}/_{5}$ Nr. 27, $^{11}/_{5}$ Nr. 4, $^{18}/_{5}$ Nr. 23; Scholtens Mem. $^{3}/_{5}$; Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{5}$ 981.

[2]) Püchler $^{22}/_{5}$; Hagedorns Rel. $^{17}/_{5}$; Gehr. Grote til Kurf. af Hannover (Statsark. Hannover).

[3]) Scholtens Mem. $^{13}/_{5}$.

[4]) do. $^{17}/_{5}$: Grotes Rel. $^{18}/_{5}$. Hannover.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{21}/_{5}$ 975; Scholtens Mem. $^{27}/_{5}$; Püchler $^{22}/_{5}$.

[6]) Ref. Sag. $^{2}/_{4}$ Nr. 1; Scholten I. Br. $^{31}/_{3}$ 12.

Hertugdømmerne, skyldtes ene Forplejningshensyn. I Begyndelsen af April blev 1ste Sjællandske Rytterregiment forlagt til Jylland; de Ungarske Dragoner overtog Regimentets tidligere Kvarterer i Haderslev Amt, medens 2 Kompagnier Dewitz og 4 Brockdorff fra Pinneberg og Segeberg Amter forlagdes til Dragonernes tidligere Kantonnement i Rendsborg Amt. Af de nyoprettede Rytterkompagnier blev 4 af 2det Fynske, 2 af 1ste Sjællandske sendte til Sjælland, hvor fra den jyske Eskadron Landkyrasserer blev beordret til sit Regiment i Holsten[1]).

Henad Foraaret begyndte den lille, men foretagsomme Garnison i Wismar at røre paa sig. I Vinterens Løb havde den faaet nogle Forstærkninger, særlig af Officerer, der kom fra Stift Bremen, ogsaa Bassewitz's Dragoner var bleven forøgede med et Par Kompagnier, og nogle Penge havde man faaet sendt til Fæstningen. De Danske stod temmelig magtesløse over for disse Transporter, der tog Vejen gennem Lauenborg[2]). I Begyndelsen af April kom et Parti paa 40 Heste og noget Fodfolk fra Wismar til Trittau; den 5te naaede det til Reinbek; Planen var at opsnappe Løvendal, der skulde rejse til Sachsen, og at afbrænde Oldesloe. General Rantzau lod Ritmester M. Blendermann med 40 Kyrasserer af Dewitz's Regiment rykke ud mod Svenskerne. Ved Rahlstedt lykkedes det at tvinge det svenske Fodfolk til Kamp; det satte sig tappert til Modværge, dræbte 4 Ryttere og 5 Heste, saarede Ritmesteren, Løjtnant L. Meyer og 2 Mand, men havde selv 8 Faldne og mistede 5 Fanger, deriblandt 1 Officer. Resten af Kommandoet reddede sig ved at flygte ud i et Morads, hvor Rytteriet ikke kunde komme frem. Den 9de April var Strejfkorpset atter i Wismar[3]).

Midt i April gik der Rygter om, at en stor svensk Styrke var gaaet over Damgarten til Wismar, hvor til der ventedes en større Troppetransport fra Sverig. Scholten sendte strax nogle Officerer til Mölln og Lybæk for at undersøge Sagen paa nærmere Hold og gav Generalerne Rantzau, Leegaard og Bruin Ordre til at holde sig rede til at imødegaa Fjenden med de

---

[1]) Scholtens Mem. $^{22}/_{3}$; Kgl. udf. Exped. $^{19}/_{3}$ 421, 423, $^{26}/_{3}$ 523—525, $^{2}/_{4}$ 574.

[2]) Scholtens Mem. $^{1}/_{3}$; J. Rantzaus do. $^{5}/_{4}$; Ref. Sag. $^{9}/_{4}$ Nr. 1; Schrøder anf. Værk $^{5}/_{3}$ 12.

[3]) Ref. Sag. $^{16}/_{4}$ Nr. 3, $^{11}/_{5}$ Nr. 2; Rechn. v. d. kgl. Feldcassa $^{21}/_{5}$; Hagedorns Relat. $^{5}/_{4}$, $^{8}/_{4}$ 12; Schrøder $^{9}/_{4}$ 12.

kampdygtige Tropper, der fandtes i Hertugdømmerne[1]). I en udførlig Memorial af 16de April gav han en temmelig trøstesløs Skildring af Tilstanden ved Sydgrænsen, hvor han ikke kunde samle mere end 22 Eskadroner og 9 Batailloner, som han ikke engang kunde forpleje. Kongen tog imidlertid Sagen med stor Ro; han meddelte, at Svenskerne fra Stralsund ganske vist havde rettet et Stød mod Damgarten, men at de allerede var gaaede tilbage. Den danske Flaade skulde nok hindre fjendtlige Transporter; skulde Fjenden endelig med større Styrker bryde ind i Holsten, kunde Scholten blot gaa langsomt tilbage; han vilde da faa Forstærkning[2]). I Glückstadt skulde han efterlade Hansens Bataillon, 2 Kompagnier Aalborg og 2 Ribe, 1 Rendsborg Baartigs og den Sachsen-Meiningske Bataillon, i Frederiksort 2 Kompagnier Aarhus og 2 Frikompagnier[3]). Midt i Maj ventede man Bassewitz med 500 Dragoner og noget Fodfolk til Oldesloe, som i den Anledning blev besat med 1 Bataillon Ribe og 1 Aalborg under Oberstløjtnant B. Meitzner, medens 4 Kompagnier af Brockdorffs Kyrasserer blev indlagte i Landsbyerne omkring Byen; de 2 Kompagnier, der havde været forlagte til Rendsborg Amt, blev atter trukne ned til Segeberg Amt[4]). Faren drev over, Bassewitz gik ikke over Grænsen; de 2 Landbatailloner blev da forlagte henholdsvis til Segeberg og til Bramstedt, men Kyrassererne blev for Sikkerheds Skyld ved Oldesloe[5]).

Hele Vinteren igennem maatte Hæren i Holsten kæmpe med Forplejningsvanskeligheder; man manglede Korn, Furage og Penge. Da Hæren kom tilbage fra Pommern, var der ingen Magasiner oprettet, Amtsforvalterne erklærede, at de ikke havde faaet Ordre til at gøre Indkøb. Fra Glückstadt blev der i Hast sendt 9000 Tdr. Havre, hvorved den øjeblikkelige Nød blev afhjulpen[6]); men allerede i Slutningen af Februar erklærede Scholten, at man kun havde Furage til 3 Uger, og at det stod endnu værre til med Pengebeholdningen. Regimentskasserne havde betalt Lønningerne i de sidste 6 Terminer, de havde ogsaa afholdt Udgifterne ved

---

[1]) Scholtens Prot. $^{14}/_{4}$ 12.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{23}/_{4}$ 693.

[3]) do. $^{30}/_{4}$ 751.

[4]) Scholten til Rantzau $^{16}/_{5}$, til Meitzner $^{16}/_{5}$, til Kongen $^{20}/_{5}$, til Legaard $^{20}/_{5}$; Kgl. udf. Exped. $^{1}/_{6}$ 1062.

[5]) Scholtens Mem. $^{10}/_{6}$.

[6]) do. $^{9}/_{2}$; Glstdt. Fæstningsrgnsk. $^{26}/_{2}$ 12.

Mandskabets Forsyning med Fodtøj; men nu var Bunden naaet[1]). I Slutningen af Marts havde Officererne 2 Maaneders «Avance» til gode, og der var gaaet 2 Aar, siden der var bleven udbetalt «Afregning»; Scholten bad indtrængende om, at denne maatte blive anvist for 1 Aar, saa at Officererne kunde ekvipere sig; men Pengene udeblev stadig, og endnu ind i Juni klagedes over Avancens Udeblivelse[2]). Trods Pengemangelen havde man Korn i rigelig Mængde til Armeens Behov; naar Magasinerne i Holsten alligevel var tomme, laa det i, at Kommunikationsmidlerne var saa slette. Vinterstormene og de fjendtlige Kapere hindrede Søtransporterne, og de usle Veje besværliggjorde Kornsendingerne over Land. De lokale Myndigheder havde ikke ladet det mangle paa Flid og Iver. I de jyske Magasiner laa i Marts over 28,000 Tdr. Rug og 76,000 Tdr. Havre, hvoraf dog 30,000 var bestemte til Norge. Omtrent 23,000 Tdr. Havre og 2000 Tdr. Rug var indskibede i forskellige Havne, medens over 1200 Tdr. Rug og 10,000 Tdr. Havre i Januar var sendte til Haderslev og Flensborg fra Fyn og Sjælland[3]). I Slutningen af Maj raadede Hæren over 29,000 Tdr. Rug og 90,000 Tdr. Havre, men der behøvedes endnu henholdsvis c. 19,000 og 116,000 Tdr. til at gennemføre Felttoget, og disse Beholdninger maatte anskaffes[4]). Proveditørerne skulde jo selv levere Rug, men var i Reglen ikke i Stand dertil, Generalkommissariatet fik derfor i Slutningen af Maj Ordre til at indkøbe nogle Tusinde Tdr. foruden 48,000 Tdr. Havre; 60,000 Tdr. blev desuden tilvejebragte ved Udskrivning[5]). Medens Havren dog efter Haanden blev skaffet til Veje, viste det sig umuligt at opdrive de store Mængder Hø, som udkrævedes. Der blev udskrevet 1 Læs pr. Plov af de adelige Godser i Stormarn og Vagrien; men, skønt det blev befalet under Straf af militær Exekution at levere 2667 Læs à 5 Centner i Løbet af 6 Dage, indkom der kun 100 Læs; til Gengæld indløb fra Ridderskabet en umaadelig Masse Breve, som alle gik ud paa, at man intet Hø ejede[6]). Enkelte tilbød at levere Havre i Stedet

---

[1]) Scholtens Mem. $^{26}/_{2}$; samme til Eickstedt $^{1}/_{3}$ 12.

[2]) do. Mem. $^{25}/_{3}$; samme til Eickstedt $^{10}/_{6}$ 12.

[3]) Dsk. Kopibog $^{22}/_{5}$ 420.

[4]) do. $^{21}/_{5}$ 189.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{28}/_{5}$ 1046.

[6]) Hannecken til Kongen $^{25}/_{4}$ 12 (Dsk. Kgr. Hist. 255 a); Patent af Hovedkvart. $^{5}/_{5}$; Scholtens Mem. $^{6}/_{5}$, $^{24}/_{6}$.

for Hø; disse Leverancer var bestemte for Magasinerne, som først skulde træde til, naar Hæren blev samlet; Kvarterværterne maatte skaffe Furage til den kantonnerende Styrke. Wilster Marsk præsterede saaledes i det første Halvaar af 1712 c. 700,000 Pd. Hø[1]). Scholten vilde have Furagemagasiner i Oldesloe, Pinneberg, Itzehoe og Bramstedt foruden i Fæstningerne; dette blev ogsaa approberet[2]), men det gik som sagt smaat med at faa dem fyldte. I Slutningen af Maj rummede de kun 12—13,000 Tdr. Havre og 1000 Læs Hø, foruden en Del Hakkelse, hvoraf der var udskrevet 12 Tdr. pr. Plov[3]).

I Forplejningsvæsenets Bestyrelse foregik der den Forandring, at Hans Casper v. Platen blev Generalkrigskommissær i Stedet for Generalmajor Numsen[4]). Han antog 2 nye «Brødjøder»: Jacques Dumont og Jean Gomez Bravo; disse skulde mod en Godtgørelse af 30,000 Rdlr. for Felttoget, uanset dets Varighed, selv sørge for Transporten af Brødet og have 5 ß lybsk for 18 Pd. Brød[5]). Med de tidligere Proveditører var man dog ikke færdig; de havde endnu August henved 24,000 Rdlr. til gode[6]).

Med stort Besvær og ret ufuldkomment fik man i Vinteren og Foraaret Hæren bragt paa Fode; nu gjaldt det om at undersøge, med hvor stor en Styrke man kunde rykke i Marken. Scholten foreslog i Marts at sammensætte Felthæren af følgende Afdelinger:

Rytteri og Dragoner.

Hestgarden	3	Esk.	
Dewitz's Kyrasserer	6	»	(heraf 2 i Rostock).
Brockdorffs »	6	»	(do. do.).
Jyske Landkyrasserer	6	»	(heraf 1 paa Sjælland).
1ste Sjællandske nat. Rytterrgt.....	4	»	(en ny skulde blive paa Sjælland).
3dje » » »	3	»	(2 nye skulde blive i Holsten).

[1]) Tyske Rentekammer. Akter ang. Hærens Forpl. 1712.
[2]) Ref. Sag. 14/2 Nr. 13; Kgl. udf. Exped. 2/4 579.
[3]) Scholtens Mem. 24/6; Ref. Sag. 26/6 Nr. 2.
[4]) Kgl. udf. Exped. 9/8 384.
[5]) do. 23/4 693.
[6]) Ref. Sag. 2/8 Nr. 3.

1ste Fynske nat Rytterrgt.	5 Esk.	
2det » » »	3 »	(Paa Fyn, 2 nye skulde blive paa Sjælland).
1ste Jyske » »	4 »	(i Pommern, en ny Esk. i Holsten).
Livregiment Dragoner	6 »	(i Pommern)
Ungarske »	6 »	
	52 Esk.	

Fodfolk.

Garden til Fods	2 Bat.	
Grenaderkorpset	2 »	
Dronningens Livregiment	2 »	(i Rostock).
Prins Christians Rgt.	2 »	
Arnoldts »	2 »	
Frijs's »	2 »	
Zepelins »	2 »	(i Rostock).
Fynske »	2 »	(i Pommern).
Birchholtz's »	2 »	(do. do.).
Marineregimentet	2 »	(do. do.).
Krags Rgt.	2 »	(do. do.).
Jyske »	2 »	(paa Sjælland).
Aarhus Stifts Rgt.	1 »	
Viborg » »	1 »	
Aalborg » »	1 »	
Ribe » »	1 »	
	28 Bat.	

Af de 52 Eskadroner og 28 Batailloner, hvormed man kunde rykke ud, fandtes kun henholdsvis 35 og 14 paa den jyske Halvø. Resten var spredt; den Styrke, der om Vinteren havde staaet i Meklenborg og Pommern, var ikke bleven rekruteret, og dens Udrustning var i maadelig Stand. Af Landmilitsen kunde kun 4 Batailloner indlemmes i Felthæren; København lagde Beslag paa 24 Kompagnier, Kronborg paa 6, Nyborg paa 2, Fredericia paa 4, Frederiksort og Rendsborg hver paa 2 og Flaaden paa 29. De 3 nyhvervede Regimenter: Hansen, Baartig og Sachsen-Meiningen, var reducerede til 1 Bataillon hvert og kunde ikke undværes i de holstenske Fæstninger. Kongen stadfæstede i et og alt Scholtens Forslag og tilføjede, at Artillerikompagnierne i Danmark og Holsten skulde anvendes som i forrige Aars Felttog[1]). I Hovedsagen blev Felthærens og Garnisonernes endelige Sammensætning som af Scholten foreslaaet, dog efterlodes Jyske Regiment

[1]) Kgl. udf. Exped. 2/4 581.

paa Sjælland, og enkelte Kompagnier af Landmilitsen fik anden Bestemmelse. Garnisonernes endelige Sammensætning blev følgende:

København	Jyske Rgt.	6	Komp.
	Fyns Stifts Rgt.	3	»
	Aalborg » »	2	»
	Ribe » »	2	»
	Aarhus » »	2	»
	Ø. Sjællandske »	8	»
	V. » »	8	»
Citadellet	Viborg Stifts »	4	»
Kronborg	Jyske Rgt.	6	»
Korsør	1 Frikompagni.		
Nyborg	Fyns Stifts Rgt.	1	»
Fladstrand	» » »	1	»
	1 Frikompagni.		
Fredericia	Fyns Stifts Rgt.	4	»
Frederiksort	Aarhus » »	2	»
	2 Frikompagnier.		
Rendsborg	Baartigs Bat.	6	»
	Sachs.-Meiningens do.	6	»
Glückstadt	Hansens do.	6	»
	Aalborg Stifts Rgt.	2	»
	Ribe » »	2	»
Hitler Skanse	2 Frikompagnier.		

Flaaden fik følgende Soldateske:

Østsjællandske Rgt.	4	Komp.
Vestsjællandske »	4	»
Fyns Stifts »	4	»
Aalborg » »	4	»
Viborg » »	4	»
Aarhus » »	4	»
Ribe » »	4	»

I Slutningen af April blev de nødvendige Marchebestemmelser udfærdigede, og snart efter begav Afdelingerne sig til deres Bestemmelsessteder [1]).

En overordentlig vanskelig Opgave var det at organisere det til Felttoget fornødne Artilleri. Først og fremmest maatte man samle den af Stormen splittede Park, der Aaret forud skulde have været anvendt mod Stralsund; dernæst maatte man formere et Felt-

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{30}/_{4}$ 752; Dsk. Kopibog $^{2}/_{5}$, $^{7}/_{5}$, $^{9}/_{5}$, $^{10}/_{5}$ 12.

artilleri og endelig skaffe det til Stralsunds og Stades Belejring fornødne Skyts. De Artilleriskibe, der havde overvintret i Korsør[1]), ankom 9de April under Løvenørns Kommando til København, hvor Skytset blev udlosset og repareret[2]).

I Vinterens Løb forhandlede Scholten med Obersterne for Holstenske og Danske Artilleri, Wilster og Maul, om Afhjælpningen af forskellige Mangler, og Københavns Tøjhus fik Ordre at udlevere til Holstenske Artilleri 14 svære Metalkanoner, en Del Ammunition, 13 Rustvogne og 6 Pontoner[3]). Den 9de April resolverede Kongen, at Feltartilleriet skulde bestaa af:

8 6 Pd.s Kanoner,
8 4 » »
12 3 » »
2 Haubitser,
120 Haandmorterer,
166 Køretøjer,
800 Heste,
220 Kuske.

Foruden dette Materiel skulde endnu 6 24 Pd.s, 6 18 Pd.s Kanoner og 16 Morterer overføres til Holsten, hvor Scholten haabede at kunne fuldstændiggøre sit svære Skyts med 12 Kanoner og 6—8 Morterer fra Glückstadt[4]). Det til Holsten bestemte Artilleri var indladet og sejlklart i Slutningen af Maj, og den 7de Juni sendte Scholten Sehested Ordre til at føre det til Frederiksort[5]). Sammen med Artilleriet skulde Løvenørn sende et større Kvantum Krudt. Generalmajor Wilster fik Ordre til at følge Transporten, som skulde ledsages af Kaptajn Beckers Artillerikompagni og 4 Ingeniører[6]). Det havde været forbundet med de største Vanskeligheder at skaffe de fornødne Skibe. Judichær og Løvenørn havde et meget stort Arbejde med at udsøge og aptere dem; der

---

[1]) Jfr. Side 340.

[2]) Ref. Sag. $^{10}/_{4}$ Nr. 14 (Indb. fra Ob. Maul).

[3]) Scholten til Eickstedt $^{23}/_{2}$ 12; Kgl. udf. Exped. $^{2}/_{4}$ 579, $^{6}/_{4}$ 595; Kbh. Tøjhusrgnsk. Ordre $^{6}/_{4}$; Res. u. Feldart. Rechn. 1712.

[4]) Scholten til Wilster $^{20}/_{5}$; Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{5}$ 1021, $^{1}/_{6}$ 1062. Der blev oversendt 18 Morterer.

[5]) Ref. Sag. $^{4}/_{6}$ Nr. 18; Scholten til Chr. Sehested $^{7}/_{6}$, til Wilster $^{3}/_{6}$; Kgl. udf. Exped. $^{8}/_{6}$ 1134.

[6]) Kongen til Løvenørn $^{8}/_{6}$, $^{11}/_{6}$ (Dsk. Kgr. Hist. 256 b); Scholten til Wilster $^{7}/_{6}$; Tyske Kopibog $^{21}/_{6}$ 1048.

blev betalt Rederne 4 Rdlr. maanedlig pr. Læst. Indladningen begyndte den 25de April og blev fremmet med stor Kraft; Arbejdet foregik ved 4 Slæbesteder, og en ikke ringe Styrke af Garnisonen anvendtes dertil. Den 21de Juni gik Artilleristerne om Bord, og den 25de afsejlede Transporten til Frederiksort[1]).

Transporten til Holsten var betydelig ringere end den til Pommern. Hertil skulde sendes:

20 24 Pd.s Kanoner,
20 18 » »
20 12 » »
20 50—100 Pd.s Morterer,
10 36 Pd.s Haubitser,
80 Haandmorterer;

desuden 600 Skud pr. Kanon, 300 Kast pr. Mortér og Haubits og 4000 Haandgranater foruden en Del Brandkugler. Der var yderligere begæret 6000 Haandgranater, som man dog ikke kunde skaffe. Denne Transport skulde Viceadmiral Sehested føre; Kongen havde tænkt sig at udlosse den i Rostock og derfra føre den over Land til Stralsund. Herved undgik man Kamp med den svenske Søstyrke, der hørte hjemme i Pommern, men Scholten fraraadede det af Hensyn til de usle Veje; han udtalte ogsaa, at det ikke kunde hjælpe at begynde paa at belejre Stralsund, før Rygen var tagen, og hertil var Flaadens Hjælp absolut nødvendig; man maatte først fordrive den pommerske Søstyrke og dernæst iværksætte Landgangen fra et Punkt mellem Greifswald og Stralsund. I dette Farvand kunde Flaaden, støttet af Landbatterier, optræde aktivt og yde Landgangstropperne virksom Hjælp; derimod mente han, at det var ugørligt at lande paa Rygens Sydvestkyst, da man her hverken kunde regne paa Hjælp fra Flaaden eller Batterierne i det flakke og brede Farvand. Admiralitetet foreslog da at udskibe Artilleriet i Prerow og derfra pramme det til Kinnbackenhagen, der kun laa 1 Mil fra Stralsund, hvorefter Flaaden skulde fordrive Svenskerne fra «Newe Diep», men Scholten holdt paa, at Artilleriskibene skulde gaa til Grønsund og blive liggende der, til Binnenwasser var taget, og derved blev det[2]). Oberstløjtnant N. Harbou med 100 Artillerister skulde følge med

---

[1]) Ref. Sag. $^{27}/_{4}$ Nr. 20, $^{7}/_{5}$ Nr. 3 og 11, $^{18}/_{5}$ Nr. 14, $^{25}/_{5}$ Nr. 10, $^{10}/_{7}$ Nr. 1.
[2]) Scholtens Mem. $^{27}/_{5}$; Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{6}$ 1124.

til Pommern, hvor Belejringsskytset i øvrigt skulde betjenes af Sachserne, der i Maj sendte Artillerimajor Richter til København for at syne Materiellet og skynde paa Indskibningen[1]). I København var man meget misfornøjet med ham, da han stillede store Fordringer og gav sin Regering fejlagtige Meddelelser om Forholdene[2]). Kong August, der gerne vilde have Artilleriet snarest muligt, var ilde tilfreds med, at det ikke afgik til Pommern, saa snart det var sejlklart; men Frederik IV holdt stift paa, at Transportskibene blev liggende i Grønsund, til Stralsund var indesluttet og Binnenwasser i de Danskes Magt; saa skulde det føres til Prerow[3]).

Grunden til, at det varede saa længe, inden Kong August fik det danske Artilleri, var i Virkeligheden den, at de Danske vilde være sikre paa, at de fik det lovede sachsiske Skyts i rette Tid; man kendte jo den polske Konges Upaalidelighed. I Slutningen af Maj indstillede Scholten, at der blev sendt en Artilleriofficer til Dresden, og at der blev sørget for Eskorte til Transporten, efter at man havde indhentet de neutrale Magters Tilladelse til at føre den ned ad Elben gennem deres Territorier[4]). Oberstløjtnant E. Ahrentzen blev afsendt den 29de Maj med Ordre til at paase, at Parken talte det bestemte Antal Kanoner og Morterer af det aftalte Kaliber, at Ammunition, Skytstilbehør og Værktøj blev leveret i behørig Stand, og at Sagerne blev indladede i Fartøjer, der kunde flyde paa Elben, selv naar Vandstanden var lav; endelig fik han Paalæg om at udsøge et Sted, hvor Transporten i Sikkerhed kunde afvente Eskorten[5]). Rejsen skulde foregaa saa hemmeligt som muligt, men Ahrentzen blev genkendt i Hamborg, hvor man ogsaa havde lagt Mærke til Richters Gennemrejse og strax gættede Øjemedet med de 2 Artilleriofficerers Sendelse[6]). Ahrentzen fandt ikke Sagen i fuldstændig Orden; der manglede en Del Ammunition og en Mængde Redskaber, medens den danske Transport til Pommern var i komplet Stand. Det lykkedes dog Oberst B. Meyer og Ahrentzen at faa Manglerne afhjulpne paa en Del Granater og Brandrør nær;

---

[1]) Scholtens Mem. $^{27}/_{5}$, samme til Genm. Wilster s. D., til Ob. B. Meyer s. D.
[2]) Scholten til Meyer $^{1}/_{7}$ 12.
[3]) Kgl. udf. Exped. $^{22}/_{7}$ 1381.
[4]) Scholtens Mem. $^{24}/_{5}$ 12.
[5]) Samme til Ahrentzen $^{29}/_{5}$, $^{6}/_{6}$ 12.
[6]) Sammes Mem. $^{31}/_{5}$ 12.

Kong August lovede at medgive Transporten 150 Mand som Eskorte; det blev oplyst, at Fartøjerne, der for Sikkerheds Skyld fik Lægtere med, kunde flyde paa Elben; ved Wittenberg vilde Transporten blive liggende, indtil den uden overhængende Fare kunde føres videre[1]). Sagen var nemlig den, at man ikke kunde sende Eskorte fra den danske Hær, før Wismar var indesluttet, og dette kunde ikke ske, før det danske Korps i Pommern var bleven afløst af Russerne. Naar dette var i Orden skulde Garnisonen i Rostock sende 200 Md. Infanteri til Lentzen, der ligger ved den preussisk-meklenborgske Grænse; her vilde 200 Ryttere fra det Wismarske Blokadekorps støde til. Rytteriet skulde følge Transporten til Lauenborg, Fodfolket til Hamborg, hvor den Glückstadtske Ekvipage vilde give Møde; den sachsiske Eskorte skulde blive paa Skibene, til Afleveringen havde fundet Sted[2]).

Med Hannover, Meklenborg og Preussen blev der ført Forhandlinger om fri Sejlads paa Elben og fri Passage for Eskorten; det blev ogsaa bevilget, kun maatte Fartøjerne ikke lægge til Land ved neutral Flodbred[3]). Den 23de Juni indtraf Transporten i Wittenberg[4]). Magterne fik kun Oplysning om, at en Del sachsiske Artilleriskibe skulde komme ned ad Elben, og Scholten forhandlede i Pinneberg paa Skrømt med de hannoveranske Myndigheder for at opnaa Tilladelse til at føre den videre ad Steckenitz Kanalen til Lybæk; da disse erklærede, at Kanalen ikke var sejlbar, udtalte han, at saa skulde den gaa op ad Stør, saa langt den kunde komme, og videre over Land. Samtidig blev der forhandlet om Gennemmarche gennem Lauenborg for det til Wismar bestemte Korps, hvad Kurfyrsten energisk modsatte sig[5]).

I Begyndelsen af Juli var det til Felttoget bestemte Artilleri fordelt i 3 Grupper: Feltartilleriet i Frederiksort, Belejringsparkerne henholdsvis om Bord paa de danske Skibe, der skulde til Grønsund, og paa de sachsiske Elbfartøjer, der laa ved Wittenberg. Samtidig var det ogsaa lykkedes at faa Staldetaten i Orden. Den var omtrent gaaet til Grunde i det foregaaende Aars Felttog og maatte oprettes paa ny. Efter forskellige mislykkede Forsøg paa

---

[1]) Scholtens Mem. $^{14}/_{6}$, $^{17}/_{6}$, samme til Meyer $^{6}/_{6}$, til Ahrentzen $^{14}/_{6}$ 12.

[2]) Scholten til Meyer og Ahrentzen $^{17}/_{6}$; Kgl. udf. Exped. $^{29}/_{6}$ 1319.

[3]) Geh. Reg. $^{28}/_{5}$, $^{31}/_{5}$ 12; Scholtens Mem. $^{24}/_{6}$.

[4]) Ahrentzen til Scholten $^{28}/_{6}$ 12.

[5]) Hofraad Fabrice til Reg. i Lauenb. $^{30}/_{5}$; Kurfyrsten til samme $^{16}/_{6}$, $^{4}/_{7}$ (Slesvig D. I. 1. Nr. 3017).

at udbyde Sagen i privat Entreprise besluttede Kongen sig til at købe Hestene og hverve Kuskene; det blev dog nødvendigt at udskrive en Del af disse i Holsten. Staldmester Thrane blev afløst af B. Gørries, der havde beklædt Stillingen i det skaanske Felttog, og Staldetaten underlagt Generalkrigskommissæren. Heste og Kuske mødte i Rendsborg i de første Dage af Juli. Personalet bestod af:

1 Staldmester,
2 Understaldmestere,
6 Fuhrherrer,
18 Skaffere,
220 Kuske,
18 Knægte [1]).

Forberedelserne til Felttoget var bleven noget hæmmede af Pesten. I København havde den udraset, men, skønt Sjælland havde været omhyggelig afspærret, havde Sygdommen dog fundet Vej over til Hertugdømmerne. I Begyndelsen af Januar 1712 viste den sig i Rendsborg, hvor flere af Slaverne og af Vagtmandskabet blev angrebne; i Februar syntes den at være besejret, men i April optraadte den ret kraftigt og bortrev efter Oberst Baartigs Beretning 127 Md. af hans Regiment [2]). Det kan jo gerne være, at Sygdommen fik Skyld for Tab, der var opstaaede paa anden Maade, men sikkert er det, at den bredte sig, og i Slutningen af Juli blev Garnisonen lagt i Lejr paa Fæstningens Glacis. I Byen døde adskillige, der havde renset de Syges Senge; man greb derfor til den Udvej at lade de «uærligste» Slaver foretage dette Arbejde, efter at de var blevne vel forplejede «geistlich und leiblich» [3]). Rendsborg blev helt afspærret fra Omverdenen af danske og gottorpske Tropper [4]). Til sidst lykkedes det at faa Bugt med Sygdommen, inden den havde gjort for store Ulykker. Saavel Overkommandanten, Generalløjtnant L. Hohendorf, som Gehejmeraad A. Fuchs havde udvist stor Energi, men sidstnævnte havde haft mange Sammenstød med den stridige Kommandant, Brigadér Schnitter.

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{1}/_{6}$ 1073, $^{15}/_{6}$ 1221, $^{22}/_{6}$ 1273; Rdsbg. Fæstningsregnsk.; Platens Mem. $^{10}/_{5}$ 12; Slesvig Acta B IX. 3. Nr. 162.

[2]) Ref. Sag. $^{14}/_{2}$ Nr. 8, $^{11}/_{5}$ Nr. 15; Garnisonsfeltskær Cl Siwertsen til Scholten $^{6}/_{1}$, $^{9}/_{4}$ 12.

[3]) Ref. Sag. $^{11}/_{8}$ Nr. 7—8.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{28}/_{7}$ 1448, $^{1}/_{8}$ 1460, $^{4}/_{8}$ 1465—70; Scholtens Prot. $^{3}/_{8}$, $^{4}/_{8}$ 12.

I Frederiksort optraadte Pesten allerede i September 1711. I Løbet af 2 Maaneder mistede de 2 Frikompagnier 31 Md., medens de 2 Kompagnier Aarhus havde 49 Døde. I 1712 optraadte kun spredte Tilfælde; Garnisonen havde dog 22 Dødsfald, som ikke alle skyldtes Pesten[1]).

Store Ødelæggelser anrettede Pesten i Glückstadt. Det varede længe, inden man var paa det rene med Sygdommens Natur; man troede først, at det var en Epidemi, foranlediget af Varmen og den store Urenlighed, der herskede i Byen. I Juni Maaned døde 7 Slaver, en Del Soldaterkoner og Børn; af Hansens Regiment laa ved Maanedens Udgang 62 Md. syge. Af Borgerne var mange angrebne; det blev nødvendigt at tage kraftigt fat. De smittede Huse og Gader blev afspærrede, og hele Byen ligesom Rendsborg indesluttet af en Troppekordon. Begravelserne skulde finde Sted paa Glaciset, og der blev gjort alt for at udnytte de i København indhøstede Erfaringer. Der blev ansat adskillige Pestlæger, og de Syge fik et Tillæg til Lønningen. Endnu ved Aarets Udgang henlaa der 12 pestsyge Soldater i Byen. Hansens Regiment mistede 87, Landmilitsen 19 Md.[2]). Da Glückstadt havde Betydning som Basis for et Angreb paa Bremen, var Pestens Optræden i Byen i høj Grad generende. Ogsaa paa Landet og i de aabne Byer grasserede Smitsoten. I Itzehoe døde mange Mennesker i Slutningen af Juli[3]).

Efter Afslutningen af Felttoget 1711 blev, som allerede omtalt, den Del af Flaaden, der ikke skulde anvendes til Handelens Beskyttelse, indlagt. Det havde været Hensigten at overlade Schoutbynacht Judichær c. 2000 Md. til Arbejde paa Holmen og at indkvartere Resten af det friske Mandskab paa Møn, Laaland og Falster. Folkene skulde inddeles i Kompagnier paa 100 Md.,

---

[1]) Frederiksorts Fæstningsrgnsk. 1711—1712.

[2]) Ref. Sag. 18/6 Nr. 9, 22/6 Nr. 7; Kgl. udf. Exped. 15/6 1227; Scholten til Brig. Fuchs 10/6, 14/6, 10/7, 20/7; Glckstdt. Fæstningsrgnsk. 1712; Platen Feldcassa Rechn.

[3]) Grote til Kurf. af Hannover 26/7 12 (Dänem. 107. Hannover).

kommanderede af 1 Officer og 2 Underofficerer; hvert Kompagni blev normeret med 1 Barber og 1 Skriver. Hele Styrken skulde inddeles i 3 Afdelinger under Viceadmiralerne Barfoed, Raben og Reedtz. Paa Nyholm var det paatænkt at opføre Barakker til den der indkvarterede Styrke, som ikke maatte have Forbindelse med Byen, hvor Pesten endnu ikke helt var ophørt[1]). Af Soldatesken blev de paa Sjælland og Øerne hjemmehørende Kompagnier sendte til Lægderne, medens Mandskabet fra Jylland og Fyn skulde indlægges i de smittefrie Landsbyer nærmest København[2]). Barakkerne blev imidlertid ikke opførte; man opgav at sende Matroser til Smaaøerne, men disse blev belagte med Rekonvalescenter fra Hær og Flaade. Hele Mandskabet forblev foreløbig om Bord. Den 19de Januar fik Judichær Ordre til at indkvartere 1000 Md. i Byen; de skulde strax have 3 Maaneders Gage udbetalt og hver 14de Dag Kostpenge og Dagløn. Vagttjenesten paa Holmene skulde bestrides af Garnisonen, de svenske Fanger indlægges i «Trunken» paa Gammelholm og bruges til Værftsarbejde[3]). Senere blev Resten af Mandskabet indkvarteret i Byen, hvor det i Vinterens Løb flere Gange foranledigede Optøjer, da Folkene begærede 5 Rdlr. maanedlig i Kostpenge, medens Kommandanten, Generalløjtnant Cormaillon, kun vilde give dem 3; de fandt imidlertid Medhold hos Admiralitetet[4]).

Den Styrke, hvorover Flaaden i Begyndelsen af 1712 disponerede, var følgende:

Overofficerer og Kadetter	215	Md.
Aarstjenere	1051	—
Norske Søfolk	2422	—
Jyske og holstenske do.	1145	—
Mønske do.	109	—
Fynske do.	77	—
Københavnske do.	1120	—
Hamborgske og lybske do.	1354	—
	7493	Md.

Denne Styrke var ikke tilstrækkelig; Admiralitetet indstillede den 10de Januar, at man snarest tog fat paa at hverve Søfolk i

[1]) Krigskanc. kgl. Exped. 11/11, 21/11 11.
[2]) do. 19/12 11.
[3]) do. 19/1 12.
[4]) Adm. Kopibog 14/3 12.

Udlandet, først i Holland, derpaa i Hamborg; forinden maatte dog de afdøde Søfolks Efterladte «fornøjes», da det ellers vilde blive vanskeligt at faa nye Folk[1]). Denne Betingelse var i de pengeknappe Tider vanskelig at opfylde; Kongen gav derfor først den 23de April Ordre til at hverve et mindre Antal Folk til den Glückstadtske Ekvipage[2]); under 26de Juli fik Kommandørkaptajn Paulsen endelig Ordre til at rejse til Hamborg for at hverve Mandskab til Flaaden[3]). Forskellige Foranstaltninger blev i Løbet af Vinteren trufne til at hindre det indrullerede Mandskab i at absentere sig[4]), lige som der blev gjort Forsøg paa at faa Matroser og Marinere ned fra det allerede stærkt udpinte Norge[5]). Det var i det hele svært at skaffe Mandskab til Flaaden, man turde ikke berøve Handelsskibene deres Folk, og til Transporttjenesten behøvedes ogsaa mange Matroser. Admiralitetet foreslog Løvendal at sende Folk fra Kapere og Koffardiskibe ned fra Norge mod at faa Sømænd fra Vesterhavsøerne i Stedet[5]).

De fleste Orlogsskibe var efter Felttoget i maadelig Stand; 21 af dem maatte krænges og repareres. Ankere og Tove blev synede af en Kommission under Schoutbynacht Trojels Forsæde, samtlige Chefer maatte føre Tilsyn med deres Skibes Reparation, og en Del af dem indgive Rapporter om de Vanskeligheder, de i Felttogets Løb havde haft at bekæmpe med Proviantering m. m.

Den 5te Marts blev Schoutbynacht J. Juel udnævnt til Viceadmiral; Kommandørkaptajnerne H. Knoff og C. Th. Carl blev Kommandører den 25de Maj og 17de December.

I 1712 havde Flaaden 2 Hovedopgaver: 1) at sikre Forbindelsen med Norge og beskytte Handelen, 2) at hindre Overføring af Tropper fra Sverig til Tyskland. Hvorledes den søgte at løse den første Opgave vil ses i det følgende Afsnit; hvorledes den bestræbte sig for at faa Herredømmet i Østersøen vil først blive fremstillet i det følgende Bind.

---

[1]) Adm. Kopibog $^{10}/_{1}$ 12.
[2]) Kgl. udf. Exped. til Fl. $^{28}/_{4}$ 12.
[3]) do. $^{26}/_{7}$ 12.
[4]) Adm. Kop. $^{4}/_{2}$ 12.
[5]) Adm. til Løvendal $^{6}/_{2}$ 12.

XI. Tilstanden i Norge fra Afslutningen af Felttoget 1711 til Udgangen af 1712.

I den første Halvdel af Aaret 1712 holdt man i det danske Hovedkvarter fast ved den Anskuelse, at et Angreb paa Sverigs tyske Besiddelser burde kombineres med en kraftig «Diversion» fra Norge[1]). I Overensstemmelse hermed blev der udført en Del Arbejde for at gøre den norske Hær krigsberedt. Vinteren var stræng, Frost og Sne gjorde Passerne uvejbare[2]), Organisationsarbejdet kunde derfor udføres uden Afbrydelse. Løvendal selv mønstrede i de sydligste Kantoner, Hausmann i Oplandene og Hedemarken, medens Rodsteen mønstrede Dragonerne. Afdelingerne var gennemgaaende i god Stand, særlig hvad Mandskabet angik; Udrustningen lod noget tilbage at ønske, og Dragonhestene var gennemgaaende for smaa; dette gjaldt navnlig de nordenfjældske Kompagnier, som til Gengæld havde de bedste Folk. Adskillige Officerer var drikfældige, og nogle gamle og alderdomssvage. Artilleriløjtnanterne J. P. Abildgaard og K. P. Creutz var saaledes henholdsvis 80 og 85 Aar gamle, og førstnævnte havde været sengeliggende i 12 Aar[3]). I Februar erklærede Løvendal, at den norske Hær nu var saa «formidabel» som den kunde blive: Regimenterne var kompletterede, Reserverne og Landdragonerne organiserede. Uden Udgift for Kongen kunde 100 af de sidst nævnte gøres be-

[1]) Side 378.
[2]) Løvendals Mem. $^{16}/_{1}$ 12.
[3]) Løvendals og Rodsteens Mem. Jan. Fbr. 1712; Ref. Sag. $^{26}/_{9}$ Nr. 3.

redne; de kunde ikke anvendes som Kavalleri, men nok som «gode Husarer»[1]). De ikke hjemsendte Tropper blev holdte i stadig Bevægelse, og Hæren var efter Generalens Overbevisning fuldt operationsdygtig. I Begyndelsen af Marts afrejste Løvendal paa Fregatten Søridderen til Danmark for at deltage i Arbejdet paa Planerne for det forestaaende Felttog, og Farbroderen, Generalløjtnant Hausmann, overtog Kommandoen i Norge.

Løvendal vendte aldrig tilbage til Norge. Skylden var, som allerede omtalt, ikke hans; vel blev han i April udnævnt til sachsisk-polsk Overhofmarskalk[2]), men i Maj fik han paa Frederik IV's Anmodning Tilladelse til at blive staaende i dansk Krigstjeneste[3]), og midt i Juni rejste han tilbage til Danmark[4]; men den norske Hærs Deltagelse i Felttoget blev opgivet[5]), og Kongen erklærede, at han i Aar ikke fik Brug for Løvendal[5]). Denne forblev dog i Kolding og virkede ivrigt for Gennemførelsen af Planerne mod Stift Bremen. Han skal have udtalt, at Scholten ikke var energisk nok, men vilde lade sig nøje med Erobringen af Bremen i Stedet for strax derefter at vende sig mod Wismar[7]). Da den danske Hær i Slutningen af Juli gik over Elben, vilde Løvendal tiltræde Rejsen til Dresden; men Strejfpartier fra Wismar gjorde Vejene usikre, og først midt i August kunde han, ledsaget af en Dragoneskorte, begive sig til Lybæk[8]). Allerede i Maj havde han udtalt, at, hvis Kongen ikke vilde sætte ham i Stand til at gaa angrebsvis til Værks med den norske Armé, maatte han hellere overgive Kommandoen over den til en Generalløjtnant og lade ham selv blive ved det polske Hof, hvor han kunde gøre Danmark langt større Tjenester[9]); for Fremtiden kom han ogsaa kun til at tjene sit Fædreland i sin Egenskab af Kong Augusts højt betroede Minister. Hans Bortgang var ubetinget et Tab for den dansk-norske Stat; baade som militær og som civil Embedsmand var han fremragende dygtig og dertil meget afholdt af Normændene.

---

[1]) Løvendals Mem. $^{20}/_{1}$, $^{13}/_{2}$ 12.
[2]) Side 376.
[3]) Geh. Reg. $^{11}/_{5}$, $^{15}/_{5}$ 12.
[4]) B. Meyer til Kongen $^{17}/_{6}$ 12 (Sachs.-polsk Ges. Pap.).
[5]) Geh. Reg. $^{23}/_{7}$ 12.
[6]) Püchler $^{25}/_{7}$ 12.
[7]) do. $^{27}/_{8}$ 12.
[8]) Scholtens Prot. $^{13}/_{8}$ 12.
[9]) Ref. Sag. $^{21}/_{5}$ Nr. 19.

Den øverste civile Myndighed blev nu udskilt fra den øverste militære og lagt i Hænderne paa Gehejmeraad C. H. Vieregg, der blev udnævnt til Vicestatholder i Norge; han ankom dog først til Landet den 22de December[1]). I Kommandoforholdene foregik der i Aarets Løb følgende Forandringer: Generalmajor A. C. v. Heinen døde, Generalmajor A. Storm blev afskediget og afløst af Oberst P. J. Wilster som Kommandant i Frederiksstad[2]). Oberst J. H. Garmann overtog Kommandoen over Vesterlenske Regiment i Stedet for Oberst J. F. Münnich, der var afgaaet ved Døden[3]), og Oberst Hartvig Huitfeldt afløste Oberst G. F. Krogh som Chef for Bergenhusiske Regiment. Sidst nævnte var bleven beskyldt for «Schindereyen und Plackereyen» og blev virkelig ogsaa overbevist om at have modtaget Penge af 4 Officerer for «Forplejning og Sygepleje»; han indrømmede sin Forseelse men bad om Pardon, idet han henviste til, at han i Skaanske Fejde havde tjent sig op fra Musketer, og til, at han havde 14 Børn; det hjalp alt sammen intet, han blev dømt fra sit Embede[4]). Generalauditør J. B. Mercker afgik ved Døden og blev efterfulgt af Overauditør J. S. Walter; men denne forliste med Linieskibet Slesvig, og Embedet blev overtaget af Krigskommissær D. J. Schwerdtfeger[5]). Oberstløjtnant og Generalkvartermester C. Schøller overtog Inspektionen over Fæstningerne i Norge[6]) og Oberst J. Fr. Tuchsen blev Kommandant i Bergen[7]).

I Sverig synes man at have været ualmindelig daarlig underrettet om Forholdene i Norge. I Slutningen af Februar forlød det saaledes, at Generalløjtnant Hausmann var død og Generalmajor Følckersam arresteret, og i Begyndelsen af April blev det indberettet, at Løvendal var i Frederikshald, skønt han forlængst var rejst til Danmark. Man ventede, at den danske Hær vilde gaa over til Skaane, og at Normændene vilde falde ind i Sverig med

---

[1]) Møstings Mem. $^{24}/_{12}$ 12.

[2]) Kgl. udf. Exped. $^{8}/_{9}$ 1753—54.

[3]) do. $^{13}/_{2}$ 204; Løvendals Mem. $^{20}/_{1}$ 12.

[4]) Løvendal til Kongen $^{30}/_{1}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. 257); Kroghs Mem. $^{28}/_{8}$, $^{2}/_{4}$; Kgl. udf. Exped. $^{30}/_{9}$ 1892.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{5}$ 11 Nr. 977, $^{5}/_{10}$ 11 Nr. 1995, $^{9}/_{3}$ 379; Ref. Sag. $^{5}/_{3}$ Nr. 13.

[6]) Kgl. udf. Exped. $^{16}/_{4}$ 681.

[7]) do. $^{8}/_{9}$ 1754.

16,000 Md.[1]). Vestgøta Armeen var opløst, og i Begyndelsen af Februar havde Baahus Len en temmelig ringe mobil Styrke. Enkedronningens Livregiment, Vestgøta Ryttere og Vestgøta Dals Infanteriregiment var gaaede hjem til Rusthold og Roter; det samme var Tilfældet med Lenets Dragoner, hvis Fyrmänningskompagnier blev indlagte i Baadsmandshemman. Ståndsdragonerne laa i Dalsland, Uplands Fyr- og Femmänninger til Hest i Halland; Uplands Infanteriregiment omkring Saltkällan, hvor det fik Magasinforplejning, medens Østgøta Infanteri var indkvarteret i Lenets sydlige Del. Af Skaraborgs Infanteriregiment var den ene Bataillon gaaet hjem til Roterne, den anden laa i Gøteborg sammen med en af Vestgøta Femmänninger og en af Uplands Fyr- og Femmänninger; Resten af sidstnævnte Regiment laa tillige med Bergsbataillonen i Garnison paa Baahus og i Marstrand. Skansen ved Uddevalla var i god Stand og bestykket med 12 større og mindre Kanoner; ved Saltkällan stod 2 12 Pd.s Kanoner. Feltartilleriet var i daarlig Forfatning; der manglede baade Folk og Heste; man maatte til Dels nøjes med Bønderkarle og Bønderheste[2]). Regimenterne var ikke fuldtallige; Østgøta Infanteri havde saaledes 430 Vakancer[3]). Kommandoen førtes af Stenbock, der ogsaa havde Overbefalingen over Hæren i de skaanske Provinser; han bad Regeringen om Proviant til Vestgøta Armeen for i paakommende Tilfælde at kunne koncentrere den, og anmodede om, at det maatte blive paalagt General Mörner i Vermland at handle i Overensstemmelse med ham[4]). Denne klagede over, at hans Tropper led Mangel paa alt; særlig var hans Ståndsdragoner og Artilleri ilde stedte. Han antog i øvrigt ikke, at Normændene vilde gaa angrebsvis til Værks, og foreslog derfor kun at anvende 2 Kompagnier Dragoner og 3 Kompagnier af Nerike-Vermlands Regiment til Grænsevagt[5]). Heller ikke i Jemteland var Stridskræfterne overvættes talrige. General A. Stromberg raadede over:

1 Komp. Helsinge Infanterirgt.,
8 » Jemtelands uberedne Dragoner,

---

[1]) Brev fra Gøteborg $^{29}/_{2}$ 12 (Handl. rör. nord. Kr.); Ascheberg til Stenbock $^{2}/_{4}$, $^{5}/_{4}$ 12 (E. A.).

[2]) Ascheberg til Krigskoll. $^{20}/_{1}$; Burenskiöld til samme $^{13}/_{1}$ (St. nord. Kr. Södra Gränsen. Sv. Kr. Ark.).

[3]) Stenbock. Ank. Br. $^{18}/_{2}$ 12 (E. A.).

[4]) Stenb. Mem. $^{8}/_{2}$ 12.

[5]) Mörner til Krigskoll. Jan. 1712 (Wästra Gr. 1712. Sv. Kr. Ark.).

10 Komp. Helsinge Tre- og Femmänninger — Jemtelands Fyrmänninger.
1 Komp. Jemtelands Ryttere,
1 Artilleriofficer med 23 Betjente[1]).

Fra svensk Side var et Indfald i Norge ikke paatænkt. Al Kraft blev sat ind paa at optræde offensivt i Tyskland, og Forberedelserne hertil optog Stenbock fuldt ud. I Februar henstillede han til Raadet, at man optraadte defensivt ved den norske Grænse. Vestgøta Ryttere og Enkedronningens Livregiment, der skulde til Pommern, burde afløses af Uplands Fyr- og Femmänninger samt Vestgøta Tre- og Femmänninger til Hest, medens Vestgøta og Smaalands Femmänninger til Fods skulde træde i Stedet for Vestgøta Dals Regiment, som ogsaa skulde transporteres[2]). I Baahus Len virkede Stenbock under vanskelige Forhold. Ligesom Nieroth og Burenskiöld maatte han slaas med Chefen for Gøteborg Eskadren og med den kommanderende General i Vermland. Han beraabte sig paa, at Kongen havde givet ham Befalingen; han vilde gerne lade Siöblads Eftermand, A. J. Greve Lewenhaupt, føre Eskadren, men selv vilde han anvise, hvor den skulde bruges. Ogsaa Mörner burde lystre uden Indvendinger; havde han i 1711 strax fulgt Burenskiölds Anvisninger, var Normændenes Tilbagetog ikke gaaet saa glat. Han vilde gøre sit til at opretholde god Harmoni, men kunde ikke lade sig binde af sine Underordnede; thi hans Erfaring var størst[3]).

I Juli overtog General Mörner Stillingen som Guvernør i Baahus Len og fik kun en ringe Styrke at raade over[4]). Dog blev Artilleriet forøget og organiseret[5]).

I Norge kom man snart paa det rene med, at Svenskerne ikke vilde angribe. I Løbet af Foraaret og Sommeren indkom der en Mængde Efterretninger om Troppeforskydninger mod Syd. I Enkelthederne var disse Beretninger meget fejlfulde; der nævnes Regimenter, som slet ikke existerede, og de Afdelinger, der skulde blive, forvexles ofte med dem, der skulde marchere[6]). I Hoved-

---

[1]) Jemptlds. Stats Book (Sv. Kr. Ark.).
[2]) Stenbock til Raadet $^{28}/_{2}$ 12 (Stenb. Koncepter. E. A.).
[3]) Samme til samme $^{3}/_{4}$ 12 (Stenb. Konc. E. A.).
[4]) Stenb. Ank. Br. Uddevalla $^{22}/_{7}$ 12 (E. A.).
[5]) Genlt. Skytte til Def.kom. $^{20}/_{8}$ (Def.kom. Akter 1712—1714).
[6]) Indb. fra Genm. Lützow og Oblt. Brun. (Ref. Sag. $^{23}/_{4}$ Nr. 16 og 22, $^{25}/_{8}$ Nr. 13.)

sagen var de dog rigtige nok: den svenske Hærs Hovedstyrke gik Syd paa, et Angreb paa Norge kunde ikke ventes. Frederik IV gav da Hausmann Ordre til at opsætte et Forplejningsreglement paa Fredsfod. Han befalede endvidere i fornødent Fald at besætte Fæstningerne med de 3 sydligste Nationalregimenter, at hjemsende Fyrrører og Skiløbere, at lade Vesterlenske Regiment, de 2 Trondhjemske Batailloner og de 2 nordenfjældske Dragonkompagnier marchere hjem og at afløse det Mandskab af danske Regimenter, der fandtes paa den norske Eskadre, med Normænd og sende det til Danmark. Grænsen skulde bevogtes af det hvervede Regiment, der i Nødsfald kunde faa Forstærkning fra de søndenfjældske Infanteri- og Dragonregimenter samt fra de 2 Bergenhusiske Batailloner, der var forlagte til det Søndenfjældske[1]).

Den 30te August indsendte Hausmann sit Forslag, og den 24de September faldt Kongens Resolution[2]). «Generalstaben» skulde fra 1 General, 1 Generalløjtnant, 5 Generalmajorer og en Masse Stabsbetjente reduceres til 1 Generalløjtnant og 1 Generalmajor. General Løvendal var afgaaet og Generalmajor v. Heinen død; Kongen bestemte, at Generalmajorerne Sehested[3]), Følckersam, Rodsteen og Lützow skulde blive i deres Stillinger, beholde 2000 Rdlr. i Gage, men give Afkald paa alle Tillæg. «Justitien» blev reduceret med 1 Generalgevaldiger og 1 Justitssergent. Fortifikationen blev indskrænket til 1 Generalkvartermester, 1 Overkonduktør og 6 Konduktører, af hvilke de 3 lønnedes som Værkbaser; 1 Kaptajn og 6 Værkbaser afgik. Dette var imod Hausmanns Indstilling, der gik ud paa at beholde 10 Konduktører og Værkbaser. Kommissariatet skulde vedblive at bestaa til Aarets Udgang, Magasinerne flyttes til Fæstningerne, og alle Furage- og Proviantbetjente afgaa med Undtagelse af Overproviantmesteren og 1 Furageforvalter, der kunde blive staaende Aaret ud. Feltartilleriet skulde opløses, og Hestene tilbagegives Bønderne, som fik Erstatning for de Dyr, der var kreperede. For Dragonregimenternes Vedkommende havde Hausmann indstillet, at Regimentskvartermestre, Præster, Adjutanter, Vognmestre, Sekondkaptajner og Sekondløjtnanter afgik;

---

[1]) Kgl. udf. Exped. 15/8 1556—57.

[2]) Hausm. Mem. 30/8 med Paategn. Jfr. Forplrglmt. for Militien i Norge.

[3]) Sehested søgte forgæves Forsættelse til Danmark (Ref. Sag. 19/12 Nr. 5).

Kongen bifaldt Indstillingen men befalede, at Sekondkaptajner og -løjtnanter kunde blive, hvis de vilde nøjes med Løjtnants- og Fændriks Løn; Fændrikkerne skulde have Underofficerstraktement, en Del ubrugelige Underofficerer kunde afskediges[1]). Infanteriregimenterne mistede Præst, Adjutant, Vognmester og Bøssemager; derimod bestemte Kongen, at de skulde beholde «capitaine d'armes», som Hausmann havde ment at kunne undvære. De gamle Reserver bibeholdtes uforandret; derimod blev de nye opløste, Officerer og Underofficerer afgik, Mandskabet blev stukket ind i de gamle Reserver. Af Skiløberne beholdt man 50, der ingen Lægder havde, og hele Fyrrørkompagniet. Trænet blev opløst, Hestene solgte, Vognene magasinerede og Knægtene hjemsendte. Artillerikompagnierne blev stærkt reducerede. Agershusiske kom til at tælle 20 Konstabler og 40 Haandlangere, Vingerske 10 og 20, Frederikshaldske og Frederiksstadske 20 og 40 hvert. Den samlede Afgang var 44 Konstabler og 80 Haandlangere. Den nye Fredsfod var dog meget stærkere end den gamle. Landdragonerne beholdt deres Befalingsmænd: Søndenfjælds 1 Oberstløjtnant, 3 Kaptajner og 1 Auditør med 20 Kompagnier à 1 Løjtnant, 2 Sergenter, 3 Korporaler og 1 Tambur, nordenfjælds 1 Major og 9 Fogderier med i alt 8 Løjtnanter, 44 Sergenter, 55 Korporaler og 7 Tamburer.

Overgangen til Fredsfod synes at være gaaet for sig uden store Vanskeligheder og uden at vække alt for megen Misfornøjelse. Reduktionerne i Officerskorpset var jo heller ikke meget omfattende. Enkelte Bestemmelser gav Anledning til Forhandlinger. Hausmann erklærede det saaledes for at være umuligt at flytte alle Hømagasinerne til Fæstningerne; han mente, at Artillerikompagnierne ikke kunde bestride deres Tjeneste efter sket Reduktion, og foreslog at beholde nogle Officerer, der havde tjent ved Feltartilleriet; han genoptog Forslaget om at afskaffe capitaine d'armes og anvende Traktementet til Lønninger for overtallige Officerer og spurgte endelig om, hvad der skulde gøres med den Minørsergent og de 8 Minører, Løvendal havde medført fra Sachsen, men som man nu ingen Brug havde for. Kongen befalede, at disse skulde sendes til Danmark[2]); de øvrige Bestemmelser blev ikke ændrede.

---

[1]) De nye Officerer fik 10 Rdlr. aarlig for Afsavn af Gaard.

[2]) Hausmanns Mem. $^{29}/_{10}$ 12; Kgl. udf. Exped. $^{11}/_{11}$ 2099.

Det var paatrængende nødvendigt at indføre Besparelser; thi Pengeforholdene i Norge var ikke gode. Midt i 1712 beløb Krigskassens Gæld sig til 615,000 Rdlr., Afregning var ikke betalt siden 2det Kvartal 1710, Avancen for de 2 sidste Kvartaler af 1711 var udebleven. For Proviant og Furage skyldte man 79,000 Rdlr., for Artilleriheste 10,000. For Aaret 1712 var der paa Stifterne anvist 735,000 Rdlr.[1]); men det var tvivlsomt, om disse Penge kom ind. Med Regimenternes Beklædning stod det ilde til: Søndre Trondhjemske Regiment manglede Sko og Strømper, medens «Boxerne» var ganske udslidte. I Oktober 1711 havde Løvendal givet Krigskassen Ordre til at betale Undermunderingen, men et Aar efter var Pengene endnu ikke anviste[2]). Han havde endvidere bestilt en større Munderingsbeholdning i Hamborg, men Sagerne kom først op i December efter at have været $4^1/_2$ Maaned under Vejs[3]). For at skaffe Penge havde den danske Regering paatænkt at pantsætte den norske Told til Hollænderne, men herimod nedlagde Løvendal den mest energiske Protest[4]). En stor Ulykke for den norske Hærs Økonomi var den voldsomme Ildebrand, der Natten mellem 25de og 26de August 1712 ødelagde den nordlige Del af Frederiksstad og fortærede 5000 Tdr. Korn, c. 300,000 Pd. Brød, en Mængde Mel, Tobak og andre Forraad[5]).

Som Følge af den stiltiende Vaabenstilstand, der var indtraadt ved den norske Grænse, besluttede den danske Regering at drage nogle Tropper fra Norge ned til Danmark. I Oktober meddelte Kongen Hausmann, at det hvervede Regiment, Bergenhusiske og et søndenfjældsk Regiment skulde nedsendes men efterlade Reserverne i Norge. Slotsloven fik Ordre til at sørge for Transportmidler og Proviant. Orlogsskibet Sværdfisken og nogle Fregatter blev beordrede til Norge for at forstærke Konvojen. Sammen med Regimenterne skulde 100 Marinere og 200 Matroser sendes til Danmark. Oberstløjtnant A. F Møsting blev sendt til Hausmann for at bistaa ham ved de med Transporten forbundne Arbejder[6]).

Den 7de November drog Møsting fra Fladstrand til Norge,

---

[1]) Overkrkom. Merckers Mem. $^{30}/_{6}$ 12.

[2]) Ob. Buddes Mem. $^{24}/_{9}$ 12.

[3]) Ref. Sag. $^{19}/_{12}$ Nr. 1.

[4]) Løvendal til Kongen $^{5}/_{2}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. 257).

[5]) Slotslovens Mem. $^{3}/_{9}$ 12; Proviantforv. N. Wageners do. $^{26}/_{8}$; V. de Tonsbergs do. $^{31}/_{8}$.

[6]) Kgl. udf. Exped. $^{24}/_{10}$ 2015, $^{25}/_{10}$ 2016, $^{28}/_{10}$ 2018, $^{11}/_{11}$ 2099.

og Kaptajnløjtnant P. Wessel fik ham lykkelig sat i Land. Han foreslog Hausmann i Stedet for et helt søndenfjældsk Regiment at tage 4 Agershusiske og 5 Smaalenske Kompagnier; herved undgik man ganske at blotte Dele af Grænsen. Herpaa gik Generalløjtnanten ind, og der blev strax taget fat paa at samle og ruste Transporten[1]). Den 10de December indberettede Hausmann og Møsting, at Tropperne laa i Grevskaberne Jarlsberg og Laurvig med en samlet Styrke af 95 Officerer, 193 Underofficerer, 64 Tamburer, 3870 Menige o. l.

Trods Kulden var de fleste Transportskibe satte i Vandet; Proviantmester Paul Veibye havde med stor Dygtighed overvundet Vanskelighederne ved Afslutningen af Certepartierne. Men Konvojen manglede; kun «Leoparden» og «Pak an» laa ved Staværn. Hver Dags Forsinkelse betød en forøget Udgift for den forarmede Krigskasse. Den 24de December ankom endelig «Mynden» og «Sværdfisken»; men nu var de søndenfjældske Tropper hjemsendte for at spare Penge, og man havde i Stedet for dem sendt Bud efter Søndre Trondhjemske Regiment, der hastigt nærmede sig; desuden var Maaneskinnet forbi, og om at sejle i den mørke Tid kunde der ikke være Tale; man haabede at kunne afgaa i Slutningen af den 1ste Uge af Januar[2]). Dette Haab gik imidlertid heller ikke i Opfyldelse. De 3 norske Regimenter: det hvervede, det Bergenhusiske og Søndre Trondhjemske, kom ikke til Danmark før ind i Februar 1713.

Til Lands skete der saaledes intet paa den norske Krigsskueplads i Perioden fra Løvendalsfejdens Afslutning til Udgangen af Aaret 1712. Hele Interessen knytter sig til Begivenhederne paa Søen. Det er allerede tidligere omtalt[3]), at Orlogsskibet Engelen og Fregatten Postillon var beordrede med Konvoj til England paa det Tidspunkt, da Resten af den norske Eskadre gik til Vigsiden for at støtte Indfaldet i Baahus Len. De 3 rus-

---

[1]) Ref. Sag. $^{14}/_{11}$ Nr. 7, $^{21}/_{11}$ Nr. 11 og 13.
[2]) Møstings Mem. $^{24}/_{12}$ 12.
[3]) Side 246.

siske Fregatter: Profeten Elias, St. Paul og St. Andreas, som Czaren havde sendt op til de norske Farvande, deltog i Konvojeringen. Disse 3 Skibe som temmelig længe færdedes deroppe, for at Officerer og Mandskab kunde lære Søkrigstjeneste — en Del unge russiske Adelsmænd tjente i øvrigt som Kadetter paa den danske Flaade — gjorde i Reglen mere Ulejlighed end Gavn, da man maatte forsyne dem med Proviant og Materiel, delvis ogsaa med Mandskab, medens Cheferne ofte nægtede at lystre de danske Eskadrechefer. Det var efter Samraad mellem Løvendal og Sehested, at denne Konvojering blev bestemt, fordi Svenskerne saa ofte havde opsnappet danske og norske Skibe i Nordsøen. Den store Koffardifflaade kom dog først afsted i Oktober. I Følge Rapport af 2den Oktober fra «Engelen»s Chef, Kaptajn S. Heyer, vilde Konvojen, der talte 160 Skibe, samlet gaa «til Dogger Bank forbi», herfra skulde de russiske Fregatter gaa videre med Hollandsfarerne, medens «Engelen» med en Del af Skibene gik til London, «Postillon» med Resten gennem Kanalen; ved Themsens Munding skulde den mødes med «Engelen», der i 3 Uger vilde vente paa de Skibe, der havde losset og ladet i London. Returkonvoj fra Holland kunde ikke skaffes[1]); Fregatten Søridderen (Kaptlt. S. H. Lange) blev da sendt afsted for at beskytte Hollandsfarerne; den 7de November indmelder Chefen fra Texel, at han er ankommen hertil den 31te Oktober med 28 norske Skibe, og at disse om 8 Dage vil tiltræde Hjemrejsen. «Søridderen» kom hjem fra Holland med 64 Skibe; men af Fregattens 150 Md. var kun 30 raske[2]). «Postillon» (Kaptlt. H. J. Rostgaard) skiltes 26de Oktober fra «Engelen» og gik med 13 Skibe ned mod Kanalen. Den 28de splittede en Storm Konvojen; Dagen efter ankrede Rostgaard ved Downs med 7 Skibe og gik den 4de November til Themsmundingen, hvor han traf «Engelen»[3]). Den 22de December kom Heyer tilbage til Norge med «Engelen», «Postillon» og 47 Koffardiskibe; han havde haft adskillige Genvordigheder at bekæmpe og var i længere Tid bleven opholdt i Themsmundingen af en engelsk Eskadre[4]). Naar Hensyn tages til den vanskelige Aarstid og Konvojskibenes slette Forfatning, maa Udfaldet af Expeditionen betegnes som meget tilfredsstillende.

---

[1]) S. Heyers Rapp. af $^{2}/_{10}$ 11.

[2]) Løvendals Mem. $^{12}/_{12}$ 11.

[3]) Rostgaards Rapport $^{17}/_{11}$ 11.

[4]) S. Heyers Rapp.

Foruden Konvojen til England afgik der i Slutningen af 1711 adskillige lignende Expeditioner fra Norge til Danmark. Den 23de Oktober sejlede saaledes 80 Koffardiskibe, 2 Brandere og 1 Bombardergaliot under Dækning af «Neptunus», «Gyldenløve», «Ditmarsken», «Snarensvend», «Flyvende Fisk», «Flyvende Dragon» og «Ormen» til Fladstrand. Under Vejs sprang «Neptunus» læk og maatte ilsomst gaa til Sundet for at reparere. Den 27de Oktober indtraf «Gyldenløve», «Snarensvend» og «Flyvende Fisk» i Sundet med den dertil bestemte Del af Konvojen, bl. a. 2 Ost- og 1 Vestindiefarer, 3 Skibe fra Archangel og 5 Islandsfarere[1]). Den 2den November gik «Neptunus» og «Flyvende Fisk» med en Del Skibe fra Sundet til Fladstrand, som først nævnte ikke naaede før den 13de; den 22de kom den til Staværn ledsaget af «Ditmarsken», «Flyvende Dragon» og 92 Koffardiskibe[2]).

Efter at Sehested var bleven kaldt tilbage, havde Kommandørkaptajn H. Knoff været Øverstbefalende over den søgaaende norske Eskadre. Han var en dygtig Mand og besad Løvendals fulde Tillid, hvad der tydelig fremgaar af Generalens Breve til ham[3]); det var saaledes ikke efter Løvendals Ønske, at Schoutbynacht D. J. Wilster i Oktober blev beordret til Norge som Eskadrechef. Valget var uheldigt, hvad Begivenhederne i 1712 noksom viste; Wilster var trættekær, ræsonnerende, lidet energisk, illoyal; ja han viste sig endog saa forsømmelig i sin Tjeneste, at han maatte fjærnes fra sin Kommando paa en vanærende Maade.

Den 25de November indtraf Wilster i Staværn paa Orlogsskibet Prins Carl; han havde gjort mange Vanskeligheder og forhalet sin Afrejse paa enhver optænkelig Maade. Den 28de meldte han Admiralitetet sin Ankomst; derpaa hører man først fra ham den 29de December, da han indberetter, at Løvendal har udtalt for ham, at enten burde Søstyrken i Norge forstærkes og sættes i forsvarlig Stand, eller ogsaa hjemkaldes. Han klager selv bittert over Forholdene og beder om at blive afløst. Den norske Søstyrkes Tilstand var da ogsaa daarlig: «Pak an» laa som ubrugelig i Staværn, «Gyldenløve» var sendt hjem som usødygtig, «Snarensvend» lige saa; «Postillon» og «Engelen» kom i maadelig Tilstand hjem fra England, «Neptunus» og «Ditmar-

---

[1]) Geh.raad Giedde til Kongen $^{27}/_{10}$ 11.
[2]) Kapt. Brandt til Admiralitetet $^{2}/_{12}$ 11.
[3]) «Fyn»s Korrespondanceprot. 1711—1712.

sken» konvojerede i Begyndelsen af Januar for sidste Gang 34 Skibe til Sundet; den 18de lagde de ind gennem Bommen og strøg Kommandoen den 28de Januar. Samtidig med dem var «Flyvende Dragon» under Løjtnant P. C. Bruun afgaaet fra Norge med 24 Skibe, bestemte for Fladstrand. I Taage passerede Konvojen Skagen, men Natten til den 4de strandede Fregatten og 7 Koffardiskibe paa Hirtsholmene. «Dragonen» blev Vrag, men Besætning og Inventar blev bjærget[1]). «Engelen» og «Postillon» skulde efter Hjemkomsten fra England sendes til København for at reparere[2]); men denne Plan maatte opgives.

I Begyndelsen af Aaret 1712 laa følgende Krigsskibe i de norske Havne: Orlogsskibene Engelen, Fyn og Prins Carl; Fregatterne Søridderen, Leoparden og Postillon; Snaverne Flyvende Fisk, Mynden, Ormen, Pak an og Andrikken; de 2 sidstnævnte var usødygtige og oplagte i Staværn og Frederiksstad. Størstedelen af de søgaaende Skibe laa i Langesund under Beskyttelse af et Par Batterier. Den 4de Februar blev det meste af Mandskabet hjemsendt; Orlogsskibene beholdt 20 Md., Fregatterne 10. I økonomisk Henseende var denne Foranstaltning heldig, men Reparationsarbejderne gik i Staa.

Løvendal, der med saa megen Iver havde arbejdet paa at reorganisere den norske Hær og gøre den krigsberedt, havde heller ikke forsømt den norske Søekvipage, der i 1712 paa hans Initiativ blev forøget med 1 Fregat: Løvendals Galej, 4 Snaver: Mercurius, Neptunus, Maagen og Serpenten[3]) samt 17 dobbelte Chalouper; hertil kom Snaven Norske Vaaben, en svensk Prise tagen af P. Wessel, og Galioten Grønne Jæger[4]). De fleste af disse lette Skibe kom til at optræde i 1712. I Begyndelsen af Aaret gik Galejen Christiania tabt paa en lidet hæderlig Maade. Den skulde føre nogle svenske Fanger til Byen af samme Navn; men da Chefen, Løjtnant Peter Barkmann, og en Del af Besætningen under Vejs var gaaet i Land i en Udhavn, bemægtigede

---

[1]) «Neptunus»s Journal; «Dragonen»s do.

[2]) Løvendals Mem. $^{10}/_{12}$ 11.

[3]) Alle, maaske med Undtagelse af «Serpenten», byggede i Langesund.

[4]) Ref. Sag. $^{22}/_{6}$ B Nr. 4. «Mercurius» er ikke, som af Carstensen og Lütken antaget, identisk med «Flyv. Mercurius», en svensk Prise tagen 1711 af Løjtnant S. Siewers; den er derimod snarere identisk med Snaven Østeren, der omtales i Knoffs første Rapporter 1712, men ikke senere. «Grønne Jæger» er vistnok identisk med Snaven Jægeren.

Fangerne sig Skibet og førte det med 20 danske og norske Matroser til Gøteborg, hvor det ankom den 6te Januar[1]). Barkmann blev senere dømt til at arkebuseres.

I Slutningen af Februar gik «Søridderen», «Leoparden», «Ormen» og «Flyvende Fisk» med en lille Konvoj til Fladstrand; General Løvendal fulgte med og gik i Land, hvorefter Eskadren ledsagede en Del Koffardiskibe tilbage til Norge[2]). I Marts blev der arbejdet paa at klargøre «Fyn», «Engelen», «Postillon» og «Mynden», der skulde gaa til Fladstrand efter Kornskibe. Knoff vilde først have sit Skib kølhalet, men dette vilde Hausmann ikke tillade, med mindre «Prins Carl» kunde gaa i Stedet. Dette Skib havde kun 117 Md. tilbage, og Hausmann vilde ikke gaa ind paa at «Leoparden»s Mandskab blev fordelt mellem «Fyn», «Søridderen» og «Prins Carl», der saaledes ikke kom afsted. I Løbet af Marts afgik «Engelen», «Postillon», «Mynden» og «Fyn» til Staværn, hvortil sidstnævnte Skib ankom den 3dje April. Besætningen var kun i maadelig Tilstand. «Leoparden», «Søridderen» og «Ormen» var i Slutningen af Marts afgaaede til Fladstrand efter Kornskibe; men den 8de April fik Wilster at vide, at den svenske Kaptajn Anckarstierna var løben ud med 3 svære Fregatter og nogle Kapere. «Fyn» blev da beordret til at støtte ovennævnte Konvoj. Knoff løb ud den 10de, medførende Generalmajor Rodsteen og 8 Koffardiskibe, men han fik Modvind og var den 18de ikke naaet længere end til Læssø. Den 21de kom Løjtnant P. Wessel med «Ormen» til ham og meldte, at Svenskerne havde taget 7—8 Koffardiskibe[3]), og Dagen efter indtraf «Mercurius», hvis Chef, Løjtnant A. Berg, medbragte en Befaling af 18de April til strax at vende tilbage. Da baade Berg og Wessel mente, at Konvojen havde naaet Norge, løb Knoff til Staværn, hvor han ankrede den 23de; Konvojen var imidlertid ikke kommen, men «Søridderen» og «Leoparden» vendte alene tilbage den 26de. Saa maatte «Fyn» atter til Søs, og den 1ste Maj gik den med «Leoparden», «Søridderen», «Ormen» og «Mercurius» tilbage til Fladstrand[4]), fulgt af 22 Koffardiskibe.

---

[1]) Stenb. Ank. bref. Gøteborg $^{1}/_{1}$ 12 (E. A.); Gøteb. Esk. 1700—1725 (Sv. R. Ark.); «Fyn»s Journal.

[2]) Kaptlt. S. Lange til Admiralitetet $^{11}/_{3}$ 12.

[3]) Det var de Skibe, som Knoff havde taget med fra Norge. Jfr. Hausmann til D. Vibe $^{20}/_{4}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. 257).

[4]) «Fyn»s Journal.

I Gøteborg var der i Efteraaret 1711 sket den Forandring, at Admiral E. Siöblad, der var sigtet for Uredelighed, Nepotisme og Egenraadighed, var bleven afsat og afløst af Schoutbynacht Greve A. J. Lewenhaupt. Denne forefandt Eskadrens Administration i stor Uorden og var meget misfornøjet med Tilstanden, men tog energisk fat paa at forbedre den. Den nye Chef gjorde strax Forsøg paa at forstyrre Samfærdselen mellem Danmark og Norge og paa at bemægtige sig de fra England og Holland hjemvendende Handelsflaader[1]); han udrustede Orlogsskibene Stettin, Elfsborg, Varberg og Fredericus, men Modvind hindrede Eskadrens Udløb, og sidst i December blev Expeditionen opgiven[2]). Et Par af Gøteborgeskadrens mindre Skibe, «Siöblad» og «Nieroth», var forulykkede. Først nævnte strandede paa Orkneyøerne, sidst nævnte var i Storm tyet ind til Stavanger og blev opbrændt af Besætningen. De udrustede Skibe blev aftaklede, og Resten af Vinteren gik hen med at forberede Eskadren til at optræde aktivt i Kattegattet og Nordsøen i det tilstundende Foraar. Det var forbunden med Vanskeligheder at skaffe Mandskab til Veje i Baahus Len; Befolkningen var modvillig, og den bortrømte Borger Jens Kiøge fra Strømstad fik mange Baadsmænd til at gaa til Norge[3]). Om Forholdene ved de jyske og norske Kyster bragte Kaperne Besked, samtidig med at de indbragte værdifulde Priser til Marstrand og Gøteborg. Den 25de April indberetter Lewenhaupt, at Fregatterne Frederik og Charlotte, Brigantinerne Hummeren og Siöman samt 3 Kapere er løbne ud for at angribe en Del ved Grenaa liggende danske Handelsskibe, der kun er beskyttede af «Svenske Sophie» og en Hukkert, samt at Orlogsskibene Varberg og Elfsborg skal krydse mellem Skagen og Marstrand for at angribe de 2 ved Fladstrand liggende Fregatter («Søridderen» og «Leoparden»). Den 2den Maj indberetter han, at Anslaget mod den danske Konvoj er bleven til intet, da en ny Konvoj, dækket af 2 Orlogsskibe og 2 Fregatter, er kommen til Grenaa. Opsnappede Breve fra Schoutbynacht Wilster udsiger, at «Fyn», «Engelen», «Postillon» og «Mynden» skal krydse mellem Skagen og Marstrand for at dække Forbindelsen mellem Norge og Jylland; nu vil han lade Kommandør H. Wolf med alle de ovenfor nævnte Krigsskibe, forstærkede

---

[1]) Side 405 f.

[2]) Lewenhaupt til Raadet $^{11}/_{12}$; Kapt. L. Båthmann til Lew. $^{18}/_{12}$.

[3]) Kapt. O. Knapes Indb. af $^{10}/_{4}$ 12.

med Orlogsskibet Calmar og Fregatten Marstrand, operere i Kattegat, og saa snart han faar Mandskab nok, vil han med Orlogsskibene Halmstad og Stettin støde til Eskadren og tage Kommandoen over den[1]). Den 6te Maj observerede Eskadren «Fyn» og medfølgende Skibe, men disse undgik Kamp[2]).

Kaptajn O. Knape med Skærgaardsfartøjerne blev sendt op mod den norske Grænse[3]).

Om Rustningerne i Gøteborg vidste de danske og norske Autoriteter god Besked, og i Krigsraadet i Kolding 2den April blev det vedtaget at forstærke den norske Eskadre med Orlogsskibene Nældebladet, Christianus IV^tus^ og Delmenhorst[4]); men først den 30te gik der Meddelelse fra Kongen til Admiralitetet, om at der, naar Østersøeskadren var formeret, skulde dannes en Nordsøeskadre, bestaaende af de 3 ovenfor nævnte Orlogsskibe samt af «Fyn», «Prins Carl» og de i Norge værende Snaver og Fregatter. De opsendte Skibe skulde have Soldateske med fra Danmark men strax efter Ankomsten ombytte den med norske Soldater. Kommandoen skulde føres af Schoutbynacht Trojel, der underlagdes General Løvendal[5]). Under 25de April anbefalede Admiralitetet, at de omtalte Skibe snarest blev sendte afsted, da der var Fare paa Færde, men under 7de Maj svarede Kongen, at dette først kunde ske, naar Østersøflaaden var bleven forøget med 4 Skibe[6]). Admiralitetet havde imidlertid sendt Fregatten Raa paa Kryds under Marstrand; den erobrede en svensk Kaper La bonne Espérance, som blev indlemmet i Flaaden og fik Kaptajnløjtnant Lorentz Petersen til Chef. Den 25de April afgik «Flyvende Fisk» fra Sundet med en Konvoj til Aalborg, hvorfra den skulde til Fladstrand.

Som ovenfor omtalt forlod Kommandør Knoff den 1ste Maj Staværn med sin lille Eskadre; Wilster havde meldt sig syg og overladt ham Kommandoen. Den 2den Maj ankrede «Fyn», medens Snaverne forgæves jagede nogle Sejlere, af hvilke den ene var en svensk Brigantin. Den 3dje lettede Eskadren, og den 4de ankrede den mellem Skagen og Hirtsholmene. Snaverne fulgte

---

[1]) Lewenhaupt til Senatet $^{7}/_{4}$, $^{14}/_{4}$, $^{21}/_{4}$ 12.

[2]) Ltnt. Stålhandskes Indb. til Lewenhaupt.

[3]) Lewenh. til Raadet $^{28}/_{4}$.

[4]) Prot. over Krigsraad i Kolding $^{2}/_{4}$; jfr. Side 374

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{30}/_{4}$ 742.

[6]) Krigskanc. Kgl. Resol.

Konvojen til Fladstrand. Dagen efter kom en hollandsk Konvoj paa 150 Sejlere, af hvilke Snaven Mercurius førte de 39, der var bestemte til Norge, ned til Eskadren. Denne Konvoj blev samme Dag visiteret af Kommandør Wolfs Eskadre[1]), som ikke fandt noget mistænkeligt. Den 6te Maj nærmede 4 svenske Orlogsskibe sig den danske Eskadre; de rekognoscerede, løb tilbage, men kom senere igen. Knoff lettede, manøvrerede mod dem, en Smule resultatløs Skydning forefaldt; det var stille Vejr; men Strømmen var temmelig stærk, saa at de Danske om Aftenen maatte ankre. «Ormen» og «Mercurius» sendtes ud at rekognoscere, og den 7de om Morgenen kom «Ormen» tilbage i Taage og meldte, at Svenskerne var ankrede i en Mils Afstand. Da Taagen lettede, gik begge Eskadrer under Sejl og manøvrerede mod hinanden uden Resultat. Kl. 10½ kom Løjtnant C. F. Møring med «Justitias Baad» og den forhenværende svenske Snav La diligente, som Justitsraad J. Bille havde sendt til Hjælp fra Fladstrand. Møring vilde nødig blive ved Eskadren, da han skulde konvojere 40 Skibe til Sundet, men Knoff tvang ham dertil, og Løjtnant N. P. Carlsen fulgte senere med «La diligente» Konvojen til København. Om Aftenen den 7de gik Fjenden bort, og Knoff ankrede i Aalbæksbugten.

I de følgende Dage var alt roligt; den 11te Maj kom Fregatterne Raa (Kaptlt. J. A. v. Paulsen) og Lossen (Kaptlt. Neuspitzer) til Eskadren, først nævnte fra Fladstrand, sidst nævnte fra København. Knoff tog Kommandoen over dem, og da Fjenden viste sig, lettede han og søgte at nærme sig, men i den flove Kuling kunde Strømmen ikke stoppes, og om Middagen lod han Ankrene falde med Spring paa Tovene. En Time senere ankrede Fjenden i en Mils Afstand, men lettede snart efter og løb med flov Kuling over mod den danske Eskadre. Denne bestod af følgende Skibe:

Orlogsskibet	Fyn	52	Kanoner.
Fregatten	Raa	30	—
»	Søridderen	28	—
»	Leoparden	24	—
»	Lossen	24	—
Snaven	Ormen		tilsammen 27 smaa Piecer.
»	Mercurius		
»	La diligente		
Hukkerten	Justitias Baad		

[1]) Jfr. Side 408.

Den svenske Eskadre, der førtes af Schoutbynacht Carl Siöblad, havde følgende Styrke:

Orlogsskibet	Calmar	46	Kanoner.
»	Fredericus	50	—
»	Stettin	46	—
»	Varberg	44	—
Fregatten	Stenbocken	36	—
»	Elfsborg	36	—[1]
»	Charlotte	30	—

Den svenske Eskadre havde saaledes 288, den danske 185 Kanoner, og af disse var tilmed Snavernes af saa ringe Kaliber, at de intet formaaede over for de store svenske Skibe.

Den danske Eskadre laa i følgende Orden: «Raa» og «Søridderen» forrest, derefter «Fyn» og «Lossen»; «Leoparden» agterst. Snaverne nævnes ikke af Knoff. De svenske Skibe holdt ned mod «Fyn» og aabnede Ilden mod det. Orlogsskibet, der varpede Bredsiden til, blev ikke beskadiget og besvarede Ilden. Fjenden faldt derefter af (Vinden O. S. O.) og søgte foran om den danske Linie; Knoff beskød ham med en 18 Pd.s Kanon, der var flyttet hen i Bougporten; men den sprang, dræbte 2 Mand og saarede mange. $^1/_2$ Time senere vendte Fjenden ved Kontramarche, løb tilbage langs den danske Linie og fortsatte Skydningen paa nærmere Hold. Under denne Del af Kampen blev «Søridderen»s Tov enten overskudt eller kappet; Fregatten drev udenfor Linien og fik 2 Døde og 3 Saarede. De Danskes Ild var imidlertid saa kraftig, at Svenskerne efter 2den Omgang satte Sejl og løb bort; deres Tab kendes ikke, og Lewenhaupts Beretning af 7de Maj (gl. Stil) fortæller i det hele kun lidt om Kampen; der siges kun at Schoutbynacht Siöblad 30te April (gl. Stil) ved Fladstrand sloges med de Danske, som derefter «holdtes indesluttede»[2]). Det fremgaar af Knoffs Rapport af 11te Maj[3]), at hans Folk havde vist megen Iver og Raskhed, men ringe artilleristisk Duelighed; 27 Mand blev forbrændte af Karduser; foruden Bougkanonen sprang et Par Batterikanoner, hvorved mange blev saarede, deriblandt

[1]) Benævnes i Reglen Orlogsskib; Forskellen mellem disse og Fregatterne var meget ringe.

[2]) Gøteb. Esk. 1700—1725.

[3]) Ref. Sag. $^4/_6$ C. Nr. 4.

Knoff selv og hans Løjtnant. «Fyn», der afgav 410 Skud, blev ramt af en Kugle i Bougen under Vandlinien, men led ellers intet Tab ved Fjendens Ild; «Raa» og «Søridderen» led en Del; dog havde kun sidst nævnte Tab; «Lossen» og «Leoparden», som forgæves havde søgt at komme de andre Skibe til Hjælp, havde intet Tab og led ingen Skade.

Efter Kampen fratraadte Wessel Kommandoen over «Ormen», der overtoges af Løjtnant Cralbech; Chefen paa «Leoparden», Kaptajn Chr. Sahlgaard, blev Næstkommanderende paa «Fyn» i Stedet for den saarede Løjtnant N. P. Lind og blev selv afløst af Løjtnant Mads Sahlgaard.

Snaverne, der var bleven udsendte paa Rekognoscering, tabte den 12te Fjenden af Sigte; den 13de løb Koffardiflaaden ud fra Fladstrand, den 15de naaede Eskadren med c. 100 Skibe i god Behold til Norge; den 18de løb Knoff med sine Skibe i Havn ved Staværn. Hans lille Togt havde været meget hæderfuldt; hans modige Færd indbragte ham Ros og Ære; han selv blev forfremmet til Kommandør, og Cheferne paa «Raa» og «Søridderen», J. A. v. Paulsen og S. H. Lange, til Kommandørkaptajner[1]).

Medens Knoff krydsede i Kattegat, havde Kaptajn S. Heyer med «Engelen», «Postillon» og «Mynden» været oppe ved Høje Varde ved Bergens Led for at hente 7 Islandsfarere og 3 Bergensskibe. Den 9de April afsejlede han fra Staværn, den 15de naaede han sit Bestemmelsessted og kom den 5te Maj til Flækkerø, hvor Wilster lod Konvojen forblive. De russiske Fregatter drev paa egen Haand Kaperi under Norge og solgte rask væk deres Priser uden Lov og Dom[2]). Kongen havde forgæves søgt at formaa Czaren til at underholde sine Skibe og til at underlægge dem dansk Overkommando[3]).

Allerede inden Krigsraadet af 2den April havde Løvendal ofte indtrængende anmodet om, at der maatte blive sendt 4 Orlogsskibe op til Norge[4]); Kongen havde stadig udsat Opfyldelsen af hans Ønske, selv efter at han i Principet var gaaet ind paa

---

[1]) Kgl. Resolution af $^{25}/_{7}$ 12. Lange, der var mistænkt for selv at have kappet «Søridderen»s Tov, var ikke bleven fremhævet af Knoff. Da Kapt. Paulsen havde fremsat ovennævnte Sigtelse, blev Sagen paa Wilsters Befaling undersøgt, men Beviser fandtes ikke.

[2]) Heyer til Admiralitetet $^{18}/_{5}$ 12.

[3]) Geh. Reg. $^{26}/_{3}$ 12.

[4]) Løvendals. Mem. $^{20}/_{1}$, $^{13}/_{2}$, $^{6}/_{3}$, $^{21}/_{3}$ 12.

det. Trojels Eskadre[1]) kom aldrig afsted, men, da Kongen havde faaet Justitsraad Billes Indberetning om Kampen af 11te Maj, og da han yderligere erfarede, at Hausmann ønskede at sende «Fyn», «Prins Carl», «Søridderen», «Leoparden», «Pak an» og «Mynden» med Konvoj til England og Holland[2]), lod han Admiralitetet[3]) beordre Kommandør E. Deichmann til med Orlogsskibene Laaland og Prins Vilhelm (Kapt. Hagedorn) at slutte sig til Knoff i Aalbæksbugten, eller, hvis Kommandøren ikke var der, at gaa til Norge, tage 5—600 Matroser om Bord og derefter sammen med «Engelen» og «Postillon» føre Islandsfarerne til Sundet. Den 25de Maj kom Deichmann til Staværn, og den 27de løb han ud med sine 2 Skibe samt «Fyn», «Raa», «Søridderen» og «Lossen»[4]). Sidst nævnte Skib, der var sendt forud for at rekognoscere, bragte samme Dag Melding om, at Lewenhaupt og Siöblad Dagen efter vilde løbe ud fra Gøteborg med 7 Orlogsskibe og Fregatter samt en Del mindre Skibe for at gaa til Store Bælt eller Bergen. Da Vinden faldt nordlig, krydsede Deichmann op i Vigen for at have Luven. Den 29de saas først 12 Skibe; Deichmann nærmede sig og opdagede, at det var den svenske Flaade, der efter Haanden viste sig at tælle 19 større og mindre Sejlere. Vinden flovede, og da Strømmen førte de danske Skibe mod Land, holdt de Syd Vest hen. I et Krigsraad, som Deichmann holdt, udtalte alle Chefer, at Overmagten var for stor; man opgav at søge Kamp og løb tilbage til Staværn forfulgt af de Svenske, men uden at lide Tab[5]). Om denne Affære skriver Lewenhaupt, at han den 29de Maj traf en dansk Eskadre paa 3 «kapitale Skibe» paa 70, 60 og 50 Kanoner, 1 Fregat paa 40 og 2 russiske Kapere à 26; de Danske gjorde først Mine til at angribe, men flygtede dernæst, forfulgte af de Svenske; Mandag 30te Maj om Aftenen slap de i Taagen ind til Staværn. I den Anledning, tilføjer han, er Knoff, der førte Kommandoen, bleven afsat og afløst af Wilster[6]).

Deichmann havde kun haft 238 Kanoner, mod Lewenhaupts 390; han var altsaa betydelig svagere end Svenskerne, men Mis-

---

[1]) Side 410.
[2]) «Fyn»s Korrespondanceprot.
[3]) Kgl. udf. Exped. 31/5 971.
[4]) «Fyn»s Journal.
[5]) Deichm. Rapp. til Adm. 31/5 12.
[6]) Gøteb. Esk. 1700—1725.

forholdet var ikke større, end det havde været under Kampen ved Fladstrand, desuden var de danske Orlogsskibe ret kraftige og i god Stand. Hovedansvaret for den danske Eskadres Underlegenhed paahviler Wilster, der let kunde have medgivet den endnu 2 Orlogsskibe og 2 Fregatter. Der var ingen Samarbejde mellem Wilster og Deichmann eller mellem Slotsloven og Eskadren. Generalløjtnant Hausmann havde 22de Maj befalet Wilster at løbe ud med hele sin Styrke for at opsøge og slaa Fjenden efter først at have rekognosceret ham med Snaverne. Denne Ordre blev ganske ignoreret. Efter Deichmanns Tilbagekomst til Staværn blev der holdt Krigsraad; man besluttede at presse 300 Matroser og at lade Galejflaaden afgive 200; derefter vilde alle 5 Orlogsskibe samt «Leoparden», «Postillon» og eventuelt «Løvendals Galej» (P. Wessel) under Wilsters Kommando følge en Konvoj til Anholt; herfra skulde «Engelen» og «Postillon» konvojere til Sundet, medens de andre Skibe gik tilbage til Staværn[1]). Slotsloven var ikke sikker paa, om denne Ordre blev pareret; den ansaa en energisk Optræden mod Gøteborg Eskadren for at være af yderste Vigtighed; men den stolede ikke paa Søofficererne; den frygtede for, at Deichmann egenmægtig vilde gaa til Sundet med sine Skibe, og at «Fyn», «Prins Carl» og Fregatterne saa ikke turde vende tilbage til Norge[2]). Under 7de Juni bad Deichmann Admiralitetet om at slippe for at følge Slotslovens Ordre og om at maatte vende hjem; han tilføjede, at de Matroser, han skulde have, ikke kunde skaffes. Admiralitetet opfyldte dog ikke hans Ønske.

Den 31te Maj var Løjtnant P. Wessel stukket i Søen med sin nye Fregat. Den 1ste Juni traf han Deichmann ved Staværn, men inden han underlagde sig Eskadren, slog han et Slag over under Skagen, hvor han den 2den Juni opsejlede den svenske Snav Svenske Vaaben (2 Kanoner, 7 Basser). Efter en kort Kamp tvang han den til at stryge og meldte sig Dagen efter med den til Wilster i Staværn[3]). Prisen blev, som tidligere omtalt, under Navnet «Norske Vaaben» indlemmet i Flaaden.

Den 7de Juni forlod Wilster Staværn med «Prins Carl», «Prins Vilhelm», «Fyn», «Laaland» og «Engelen», «Søridderen», «Leo-

---

[1]) Hausmann til Adm. 5/6 12.

[2]) Slotsl. Indb. 4/6 (Ref. Sag. 22/6 B. Nr. 2).

[3]) Wessel til Hausmann 3/6 12.

parden», «Lossen», «Raa», «Løvendals Galej» og «Postillon», «Ormen», «Mercurius», «Norske Vaaben» og «Maagen» samt 72 Koffardiskibe. Det var Meningen, at 4 Fregatter og 1 Snav skulde føre Konvojen til Danmark, medens Resten opsøgte Fjenden[1]). Vinden var sydlig, Kulingen stiv, man vandt ingen Vej. Efter et nyt Krigsraad vendte «Leoparden» om med Konvojen, medens Krigsskibene søgte at naa over mod Skagen for at angribe Fjenden, der havde vist sig ved Revet med 18 Skibe. Men Stormen vedblev; den 10de Juni mistede «Løvendals Galej» Fokkemast og Spryd, den 13de sprang «Postillon» læk, og Dagen efter løb Wilster tilbage til Staværn, hvor de 3 russiske Fregatter samme Dag indkom med Melding, at Fjenden krydsede mellem Skagen og Dogger Bank. Atter holdt Wilster Krigsraad; man var nu ikke videre, end man havde været den 6te Juni[2]). Havde Wilster, som ikke plejede at forhaste sig, dengang holdt sig i Ro og ventet med at løbe ud, til Vejret var blevet gunstigt, havde han i alle Tilfælde undgaaet Havarierne. Den 17de kom «Pak an» og «Mynden», 9 Islands- og Færøfarere samt 5 andre Skibe til Staværn; de var heldigt undslupne Svenskerne, hvem en fransk Kaper havde set i Nordsøen.

Den 21de Juni naaede Wilster endelig at komme under Sejl med 5 Orlogsskibe, 9 Fregatter og større Snaver, 4 smaa Snaver og 124 Koffardiskibe; han havde udtrykkelig Ordre til at angribe den fjendtlige Eskadre, naar Konvojen var bragt i Sikkerhed[3]). Den 22de kom han til Skagen, hvorfra «Leoparden» og «Ormen» førte Størsteparten af Konvojen til Fladstrand og videre til Store Bælt, medens «Postillon», «Maagen» og «Norske Vaaben» med 26 Skibe gik til København, hvor de lykkelig ankom den 25de Juni. Herom underrettede Admiralitetet Wilster, idet det samtidig tilkendegav ham sin Misfornøjelse med hans slette Kommandoføring og antydede, at han maatte vente at blive afsat. Det blev endelig paalagt ham at hjemsende «Laaland», «Prins Vilhelm» og Snaven La bonne Esperance, naar de kunde undværes[4]). Midtvejs mellem Norge og Skagen havde Wilster sendt et Par Fregatter paa Kryds efter Fjenden; de kom tilbage den 25de uden

---

[1]) Krigsraad $^{6}/_{6}$.

[2]) Wilsters Rapp. $^{7}/_{6}$, $^{20}/_{6}$.

[3]) Slotslovens Mem. $^{14}/_{7}$ 12.

[4]) Adm. Kopibog.

at have set noget; en ny Rekognoscering gav samme negative Resultat; først den 29de kunde «Lossen» melde, at Snaven Jægeren den 25de havde set 21 svenske Skibe mellem Skagen og Dogger Bank[1]), og Dagen efter kom den russiske Fregat St. Paul og meldte at have set 12 svenske Sejlere. Wilsters Eskadre var bleven forøget med «Løvendals Galej», som den 23de meldte sig efter endt Reparation, og formindsket med «Pak an» og «Mercurius», der med Konvoj sendtes til Store Bælt fra Fladstrand.

Efter Modtagelsen af «St. Paul»s Melding lettede Wilster fra sin Ankerplads 1½ Mil ud for Skagens Kirke[2]) for vestsydvestlig rebet Merssejlskuling og stod Nord paa. Op ad Dagen den 30te kom «Leoparden» og berettede, at 18 fjendtlige Sejlere saas N. N. Vest ude, og senere meldte «Lossen», at 21 Sejlere saas N. N. Ost for Eskadren med Kurs O. S. Ost. 1ste Juli Kl. 2½ Morgen fik den danske Eskadre Fjenden i Sigte ud for Lysekil; men nu var det bleven Stille. Wilster ræsonnerede da, at, saa som Fjenden nu næsten var i Havn, var det ørkesløst at foretage noget; han stod derefter Syd paa, bort fra de Svenske. I sin Rapport skriver han, at han ikke forstaar, hvad det har været for Skibe; hvis det er sandt, har han været den eneste i Eskadren, der ikke har begrebet det. Han undskylder sig med, at han ikke kunde vente, at Fjenden vilde have knebet saa nær under den norske Kyst, og sluttelig meddeler han, at han gaar til Norge med Konvoj fra Fladstrand og derpaa vil paadrive Konvojering til England og Holland. Endnu den 7de Juli laa Wilster imidlertid til Ankers Syd for Skagen, hvor fra han beklager sig til Admiralitetet over, at Deichmanns Skibe skal hjemkaldes; han meddeler tillige, at «Engelen» er ubrugelig, og at de russiske Fregatchefer ikke vil lystre ham.

Lewenhaupt slap med sin Eskorte, en Konvoj af Spaniefarere og talrige værdifulde Priser ind i Baahus Lens Skærgaard, hvor han traf Kommandør Knape med Galejflotillen. Takket være Wilsters Efterladenhed var han undgaaet en stor Fare; havde han haft en dristigere og mere energisk Modstander, var det ikke

---

[1]) Løjtnant Jørgen Pedersen var den 27de Juni om Morgenen med «Jægeren» løbet ind i den svenske Flaade, som han Aftenen forud havde opdaget paa Nordkanten af Dogger Bank; han blev jaget af 2 Fregatter, men undslap med knækket Fokkemast. (J. Pedersens Rapp. 1/7 12.)

[2]) Hausmanns Mem. 3/7; Slotslov. do. 14/7.

lykkedes ham at snige sig langs Norges Kyst med en stærk fjendtlig Eskadre i Flanken. I sin Rapport nægter Lewenhaupt sig ikke noget i Retning af at haane Wilster, og det var berettiget nok; men han anslaar den danske Overmagt alt for højt, naar han meddeler, at han havde 6 svære Orlogsskibe, 11 Fregatter og 1 Brander imod sig; det er heller ikke rigtigt, at Wilster havde omringet ham og bragt ham i en saadan Fare, at han havde givet Ordre til om fornødent at opbrænde Priserne og samle Krigsskibene til en fortvivlet Kamp[1]). Af andre svenske Kilder fremgaar det, at man mente, at de Danske havde 8—900 Kanoner mod de Svenskes 400; i Virkeligheden havde Wilster kun c. 450. Jubelen i Gøteborg var stor, de tagne Priser var tilstrækkelige til at dække alle Eskadrens og Galejflotillens Udgifter[2]). Tilstanden paa Flaaden under Togtet havde i øvrigt ikke været god; mange Soldater var døde af Elendighed[3]).

Skønt Lewenhaupt fremhævede, at han, hvis man forstærkede ham med 4 Orlogsskibe[4]), vilde kunne spille Mester i Nordsøen, saa at de Danske kun kunde optræde med en mindre Styrke i Østersøen, lagde den svenske Regering dog mest Vægt paa at opnaa direkte Overlegenhed i sidst nævnte Farvand. Den bestemte trods alle Lewenhaupts Protester, at Eskadren skulde oplægges, og Besætningerne sendes til Hovedflaaden i Carlskrona. Ordren blev dog først udført omkring den 20de Juli; Modvind, maaske ogsaa Ulyst til at opgive, hvad han ansaa for rigtigt, hindrede Lewenhaupt i at forlade Skærgaarden tidligere. Som Belønning for sin gode Kommandoføring var han bleven udnævnt til Viceadmiral[5]).

Den 18de Juli kom Wilster til Staværn med «Fyn», «Prins Carl», «Engelen», «Leoparden», «Søridderen», «Mynden», «Raa», «Maagen», «Mercurius», «Serpenten» og «Norske Vaaben». Snaverne Pak an og Ormen samt Fregatten Løvendals Galej blev i Fladstrand, hvorfra sidst nævnte skulde føre den længselsfuldt

---

[1]) Lewenhaupt til Senatet $^{26}/_{6}$ 12.

[2]) Genm. Hamilton til Admiralitetet $^{20}/_{6}$; Adm. til Senatet $^{5}/_{7}$ (Sv. Fl. Ark.); samme til Stenbock $^{3}/_{7}$ (E. A.).

[3]) Gen. Mörner til Def.kom. $^{19}/_{7}$.

[4]) Hvorledes disse Skibe skulde komme gennem Sundet eller Bæltet, omtales dog ikke.

[5]) Lewenhaupt til Senatet $^{20}/_{6}$, $^{22}/_{6}$, $^{5}/_{7}$, $^{10}/_{7}$ (Orlogsflaaden i Gøteb. 1700—1725. Sv. R. Ark.).

ventede General Løvendal til Norge[1]). «Laaland» og «Prins Vilhelm» var vendte tilbage til Sundet, lige saa de 3 russiske Fregatter[2]); «Lossen» forblev i Kattegat.

Forbitrelsen mod Wilster var uhyre. Ved sin Tilbagekomst indberettede Deichmann om ham, at han ikke fortjente at faa Skib at føre, da han havde ladet en underlegen Eskadre med mange Spaniefarere og adskillige Priser slippe i Havn for sine Øjne[3]). Det mest graverende var imidlertid, at Skibscheferne med Knoff i Spidsen i en Relation til Hausmann klagede over, at Eskadrechefen forsømte Kongens Tjeneste[4]). Gyldenløve indberettede den 16de Juli til Kongen om Wilsters Malkonduite, og den 25de fik Overadmiralitetsretten Ordre til at undersøge Sagen[5]).

Wilster tog det hele med megen Ro; allerede den 7de Juli havde han udtalt, at han var glad over at skulle afløses, og en Reprimandeskrivelse fra Admiralitetet, som han den 18de fandt i Staværn, gjorde lige saa lidt Indtryk paa ham som en Ordre fra Hausmann om strax at afsende 4 Fregatter og 2 Snaver med Konvoj over Nordsøen; den afslog han rent ud at adlyde; til Admiralitetet skrev han, at han ikke havde kunnet udrette mere, end han havde gjort.

Imidlertid blev Schoutbynacht Trojel 20de Juli beordret til at afløse Wilster. Den 29de afsejlede han fra Sundet paa «Delmenhorst» (Kommandørkaptajn M. Bille) med 20 Islandsfarere og 4 norske Skibe; den 30te mødte han «Lossen» ved Trindelen, og den 2den August kom han til Staværn. Her traf han Wilster, som af Hausmann havde faaet Ordre til at overgive Kaptajn S. Heyer Kommandoen over «Prins Carl», der sammen med «Fyn» og 7 Fregatter og Snaver under Knoffs Kommando skulde føre en Konvoj over Nordsøen. Wilster havde gjort store Vanskeligheder, og Ordren var endnu ikke udført. Den 4de August hejsede Trojel Kommandoen paa «Prins Carl», Wilster fratraadte sin Stilling og beredte sig paa at tiltræde Nedrejsen. Som Arrestant kom han den 22de til København, hvor han blev sat i stræng Arrest paa Gammelholm. Efter langvarige Undersøgelser blev han 1713

[1]) Jfr. Side 378.

[2]) Hausmanns Mem. $^{28}/_{7}$; D. Vibe havde fraraadet at hjemkalde dem, før de var afløste (D. Vibe til Kongen $^{27}/_{6}$ 12. Geh.konseil. 1660—1720).

[3]) Ref. Sag. $^{22}/_{7}$ Nr. 2.

[4]) do. $^{11}/_{8}$ Nr. 3.

[5]) Kgl. udf. Exped. $^{25}/_{7}$ 1410.

dømt fra sin Charge, men Kongen benaadede ham, og 25de August 1714 fik han Afsked i Naade. Han gik nu i svensk Tjeneste, deltog i Krigen mod Danmark, men rømmede senere til Rusland, hvor han avancerede højt. Til sidst blev han overbevist om Uredelighed og afskediget; han døde 1732 som en almindelig foragtet Mand.

Konvojen til England blev opgiven; derimod blev «Delmenhorst» og «Pak an» beordrede til Island med de dertil bestemte Skibe; fra Flækkerø blev de dog kaldte tilbage, da der var indløbet Ordre til Trojel[1]) om under Trusel af Tab af Kongens Naade ikke at detachere noget Skib, men holde Styrken samlet for at hindre svenske Transporter fra Gøteborg til Jylland eller Stift Bremen; Nordsøeskadren vilde blive forstærket med «Bergens Galej» og den russiske Fregat Profeten Elias (Kaptajnløjtnant S. Hooglandt). Slotsloven var utilfreds med denne Ordre, der virkede meget hæmmende paa den norske Handel; Trojel klagede over, at hans Eskadre var for svag og slet udrustet. Han blev da forstærket med «Nældebladet» (Kaptajn L. Reesen), der ankom den 27de August med 3 Lastdragere, og «Christianus IV^tus^» (Kaptajn St. Becker), som indtraf Dagen efter[2]). Den 29de August løb Trojel med hele sin Eskadre og 59 Koffardiskibe til Skagen, hvorfra «Bergens Galej» og «Serpenten» førte en Del af dem til København. «Lossen», der var sendt paa Rekognoscering, meldte fra Lysekil, at Galejflaadens Mandskab var sendt til Carlskrona; senere erfarede man, at Gøteborg Eskadren var oplagt, og at kun Kaptajn Anckarstiernas Kaperfregatter: Svenske Løsen og Stockholms Galej, vilde blive udrustede.

Om Afrustningen i Gøteborg vidste Regeringen i København ogsaa Besked, og den 29de August afgik Ordre til Trojel om at gaa til København med Orlogsskibene, undtagen «Engelen», med 3—4 Fregatter og saa mange Matroser, han kunde skaffe. Den svenske Hovedflaade var nemlig nu paa Nippet til at løbe ud, og det gjaldt om at forstærke Østersøflaaden. Den 3dje September fornyes Ordren; den 5te sendes Befaling til Trojel om snarest at støde til Flaaden i Østersøen; den 10de hjemkaldes alle Skibe fra Norge paa «Engelen» nær, og den 26de rappelleres ogsaa

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{4}/_{8}$ 1474.
[2]) Ref. Sag. $^{23}/_{9}$ Nr. 17.

dette Skib; Ordrerne af 10de og 26de September blev dog ikke udførte.

Den 6te September forlod Trojel Norge med sine Skibe og sejlede til Fladstrand, hvortil Heyer med «Engelen», «Leoparden», «Pak an», de 6 smaa Snaver og Galioten Grønne Jæger førte en Konvoj. «Norske Vaaben» sendtes her fra til Store Bælt for at hente Kornskibe. Den 11te sejlede Trojel fra Fladstrand til København med de 5 Orlogsskibe samt «Raa», «Søridderen», «Lossen» og «Mynden», «Serpenten» og «Maagen». Den 22de September laa Heyer endnu ved Fladstrand i Færd med at samle Konvojskibe; den 30te kom han til Staværn med «Engelen», «Leoparden», «Pak an», «Neptunus» og «Grønne Jæger» samt 69 Koffardiskibe; «Norske Vaaben» med Skibene fra Store Bælt var ikke kommen, men «Flyvende Fisk» havde ført en Del Skibe her fra til Fladstrand[1]).

Da Undsætningsexpeditionen til Pommern, som endelig løb ud den 3dje September, lagde Beslag paa alle Sverigs maritime Kræfter, forefaldt der i Resten af Aaret ingen krigerske Begivenheder af Betydning i Kattegat; en lille Affære fandt den 10de September Sted i Nærheden af Frederikshald, idet Løjtnant Niels Aastrup med 4 dobbelte Chalouper afslog et Angreb af de svenske Galejer: Anna Regina, Wrede og Victoria[2]). Nævnte Officer blev ansat som Chef paa «Andrikken», der ved Generalløjtnant Hausmanns Foranstaltning var bleven nødtørftig repareret.

Den 11te Oktober indberettede Hausmann til Admiralitetet, at han vilde sende «Engelen» og «Andrikken» med 4 kongelige Lastdragere til København, medens «Pak an», «Leoparden» og 1 Snav skulde gaa til Fladstrand og hente 40 Kornskibe. Samme Dag kom 18 norske Englandsfarere uden Konvoj lykkelig til Staværn. Den 24de Oktober prøvede ovennævnte Fregatter med 2 Snaver at naa Fladstrand, men maatte for Storm ty ind til Merdø i Norge. Den 7de November afgik «Engelen» og «Andrikken med 36 Koffardiskibe fra Norge; Uvejr og Modvind drev dem over under Marstrand. Den 8de løb «Andrikken» med 26 Skibe til Jylland og Bæltet, medens «Engelen» med 10 Skibe gik

---

[1]) Heyers Rapp. $^{22}/_{9}$, $^{30}/_{9}$ 12.

[2]) Kom.kapt. J. Pahls Rapp. til Adm. $^{9}/_{11}$ 12.

til Fladstrand og herfra den 13de til Sjælland, som den naaede den 17de November. «Andrikken» kom s. D. til Fladstrand, afgik den 30te med 21 Skibe Syd paa og naaede København i Begyndelsen af December[1]).

«Løvendals Galej» havde den 7de November ført Oberstløjtnant Møsting til Norge fra Fladstrand[2]), hvortil Kaptajnløjtnant P. Wessel allerede den 16de vendte tilbage for at afhente den nye Vicestatholder. Denne var ikke kommen, men der laa 28 Koffardiskibe, som længselsfuldt ventede paa Konvoj. Resolut tog Wessel dem under sin Beskyttelse, «Norske Vaaben» sluttede sig til ham, og den 19de afleverede han Skibene i Langesund og Laurvig, hvor han bidrog til at slukke en stærk Brand. Den 20de sejlede han atter til Fladstrand, som han paa Grund af Storm, der forslog ham til Flækkerø, først naaede den 27de; det var tidsnok, da Vieregg ikke endnu var kommen, men Skib og Besætning var en Del medtagne[3]). Den 18de December kom Vicestatholderen endelig til Sæby, hvor Wessel tog ham om Bord. Ved Indløbet til Christiania Fjord løb «Løvendals Galej», der dog havde Lods om Bord, i Taage paa en Klippe og maatte gaa til Holmestrand for at reparere. Gehejmeraad Vieregg med Familie blev i Baade landsat i Tønsberg[4]).

En lille Forstærkning blev i Slutningen af Aaret sendt op til den stærkt reducerede norske Eskadre, der nu kun bestod af «Leoparden», «Løvendals Galej» og «Pak an». Det gjaldt om at skaffe Konvoj til Troppetransporter til Danmark[5]); der var nemlig stadig en Del svenske Kapere i Søen. Den 10de December kom «Sværdfisken», «Postillon» og «Mynden» til Fladstrand, hvor Modvind opholdt dem til den 18de; de afsejlede nu alle 3 med 5 Koffardiskibe til Staværn, men Stormen splittede den lille Flotille; den 22de kom «Mynden» (Kaptlt. H. Güntelberg) til Staværn, den 24de «Sværdfisken»[6]); «Postillon» kom endnu senere. Konvojen afsejlede først ind i Februar 1712.

---

[1]) Kapt. S. Heyers Rapp. til Adm.
[2]) Jfr. Side 404.
[3]) Wessels Rapp. til Adm.
[4]) do. $^{23}/_{12}$; Møstings Mem. $^{24}/_{12}$ 12.
[5]) Jfr. Side 404.
[6]) Güntelb. Rapp. $^{22}/_{12}$; Møstings Mem. $^{24}/_{12}$ 12.

Flaadens Optræden i de norske Farvande var i 1712 ikke paa nogen Maade glimrende; Wilsters Forhold havde været saa slet som muligt; og dog var dens Virksomhed ikke uden Betydning. Forbindelsen mellem Norge og Danmark blev saa nogenlunde opretholdt, og Handelen paa England og Holland kunde vedligeholdes, selv om den ikke fik den Beskyttelse, som den kunde og skulde have haft.

XII. De danske Korps ved Stralsund og i Rostock. Januar til Juni 1712.

Da den danske Hærs Hovedstyrke den 7de Januar 1712 brød op fra Stralsund, blev de sachsisk-polske Tropper staaende for at opretholde Indeslutningen med Støtte af et dansk og et russisk Korps. Overkommandoen førtes af General Greve Wackerbarth, som allerede i Februar blev afløst af General L. N. Hallart. Det danske Korps, der stod under Generalløjtnant Palle Krag, havde følgende Sammensætning[1]):

Stab.

Generalløjtnant Palle Krag.
Hermann Hoff, Generaladjutantløjtnant.
Generalmajor Gregers Daa.
Jørgen Kruse, Generaladjutantløjtnant.
Generalmajor Alb. Phil. v. Eynden[2]).
Joh. Henr. Wilster, Generaladjutantløjtnant.

Kommissariat[3]).

Overkrigskommissær H. Seidelin.
Krigskommissær D. Sass.
Furageforvalter H. Folsach.

---

[1]) Instr. for P. Krag; Kgl. udf. Exped. 4/1 16; Platen Feldcassa Rechn.

[2]) Eynden havde gjort store Anstrængelser for at slippe for at blive i Pommern. (Mem. 3/1 12).

[3]) Kgl. udf. Exped. 14/1 57.

Justitsbetjente.

1 Gevaldiger.
1 Skarpretter.

Fortifikation.

Major M. Fischer.
Kaptajn Jac. Creutz.
1 Overkonduktør.
1 Konduktør.

Rytteri.

1ste Jyske nat. Rytterregiment....	Oberst H. Eyffler.
Livregiment Dragoner	Brigadér R. H. Bülow.

Fodfolk.

Fynske hvervede Regiment	Generalmajor A. P. v. Eynden.
Marineregimentet.....	Oberst A. d'Andichou.
Birchholtz's Regiment.....	» J. S. Birchholtz.
Krags »	Brigadér M. Krag.

Artilleri.

Kaptajn J. H. Pohlmann.
1 Løjtnant.
2 Underofficerer.
30 Konstabler og Haandlangere.
4 4 Pd.s og 2 3 Pd.s Kanoner.
7 Vogne.

Staldetat.

2 Skaffere.
27 Kuske.

Korpset stod under sachsisk Overkommando, men Krag skulde deltage i alle Overvejelser angaaende Operationerne. Kongen af Polen vilde levere Brød og Furage, i øvrigt skulde Korpset forplejes efter dansk Reglement; det paalaa Kongen af Danmark at sørge for Telte, Mundering og Rekrutering; dog havde Kongen af Polen lovet et vist Antal Fodfolksrekrutter[1]). Justitsen blev administreret efter de danske Krigsartikler; Krag skulde vaage over, at hans Tropper ikke blev mere anstrængte end de andre, og korrespondere med Kongen og Scholten om alt, hvad der

[1]) Jfr. Side 367.

vedrørte Korpset[1]). Hvis de allierede Tropper forlod Pommern, skulde Krag marchere hjem; rykkede Svenskerne fra Pommern ind i Meklenborg, skulde han stræbe at hindre et Indfald i Holsten.

I Rostock fik Brigadér G. W. H. v. Sponneck Kommandoen. Garnisonen fik følgende Sammensætning[2]):

Rytteri.

2 Esk. Dewitz's Kyrasserer..... Oberst M. Rosenørn.
2 » Brockdorffs » ..... Oberstløjtnant H. F. Oertzen.

Fodfolk.

Dronningens Livregiment..... Brigadér G. W. H. v. Sponneck.
Zepelins Regiment..... Oberst D. E. Zepelin.

Artilleri.

1 Kompagni..... Kaptajn U. V. v. d. Pfordten.

Fortifikation.

Kaptajn A. Günther.
1 Konduktør.

Kommissariat.

Krigskommissær C. C. Breitenbach[3]).

Sponneck fik intet Artillerimateriel, men nogen Ammunition, der skulde oplægges i Byens Arsenal. Tropperne blev indkvarterede i Staden og besatte Vagterne. Brødet blev leveret af Generalproveditøren, Furagen af Hertugen af Meklenborg. Kommandanten skulde korrespondere med Generalløjtnant Krag, men ikke staa under ham; kun hvis det danske Korps blev nødsaget til at forlade Pommern, skulde Rostocks Garnison slutte sig til det og indordnes i det; blev Byen angreben, vilde Krag understøtte den.

---

[1]) Kgl. udf. Exped. $^{5}/_{1}$ 19—23.
[2]) do. $^{13}/_{1}$ 52—53.
[3]) Numsen betegner ham som «raa og vild», lidet egnet til Exekutioner; men Kongen befalede, at han skulde blive. (Ref. Sag. $^{30}/_{1}$ Nr. 7).

For at skaffe sine Tropper roligere Kvarterer og dog opretholde Indeslutningen af Stralsund, besluttede General Wackerbarth at tage Opstilling bag Reckenitz, Trebel og Ryck, hvorved han lagde 3—4 Mil mellem sig og Fæstningen. Da Reckenitz dannede Grænsen mellem Pommern og det neutrale Meklenborg, maatte man nøjes med at besætte de faa Overgange og i øvrigt stole paa Garnisonen i Rostock; derimod kunde man sætte sig solidt fast bag Trebel og Ryck og unde de Tropper, der ikke deltog i Bevogtningen, fornøden Hvile; i det sydlige Pommern fandtes endnu betydelige Forraad, medens den Del, man rømmede, var helt udspist. Den 10de Januar holdt Wackerbarth i sit Hovedkvarter, Poggendorf, et Krigsraad, hvor Generalløjtnant Krag tilbød at besætte Linien Tribsees—Grimmen; disse Byer vilde han befæste og bevogte Overgangene mellem dem; Sachserne vilde anlægge Værker ved Kaschow, Bartmannshagen og Willerswalde, medens Russerne vilde opføre Reduter ved Wüst-Eldena og i Nærheden af Jarmshagen. Værkerne skulde forbindes ved Linier. I Tribsees vilde Krag lægge 2 Batailloner, i Kirch-Baggendorf 1, i Grellenberg 1, i Grimmen 4; Rytteriet skulde indlægges i Landsbyerne Syd for Trebel; han vilde gerne have en Bataillon i Demmin, hvor Sachsernes Hovedmagasin laa. Russerne lagde 4 Regimenter i Greifswald med Detachementer i Wieck og Eldena ved Rycks Udløb i Dänische Wiek, 2 uberedne Dragonregimenter blev lagte længere Syd paa, medens Strækningen Grimmen—Eldena skulde besættes af General Bauers russiske Korps, naar det kom. Det sachsisk-polske Fodfolk besatte Usedom med Detachementer i Wolgast og Anklam, det uberedne Rytteri blev indlagt i Loitz, det beredne belagde Landsbyerne mellem Ryck og Peene. Hovedkvarteret var i Poggendorf. Stærke Rytterposteringer i Grimmen, Kaschow, Wüst-Eldena, Jarmshagen, Greifswald og Neukirchen besørgede Forposttjenesten og fremsendte langt udgaaende Patrouiller[1]).

Indeslutningskorpset bestod af 2 danske, 13 sachsiske[2]) og 6 russiske Rytter- og Dragonregimenter samt 1 sachsisk og 4 danske Fodfolksregimenter; det danske Korps talte henved 7000, det sachsiske og russiske hvert henved 8000 Md. Baade det sachsiske og

---

[1]) Extr. af Krigsr. i Poggendorf; Krags Mem. $^{10}/_{1}$, $^{22}/_{1}$ 12.

[2]) August II forlod Hæren sammen med Frederik IV og tog Chevaliergarden og 1 Regiment med sig (Rosencreutz til Stenbock $^{3}/_{2}$. E. A.).

det russiske Rytteri havde mistet Halvdelen af Hestene[1]). I Slutningen af Januar kom General Bauer fra Stettin med 4 Fodfolksregimenter; han rykkede ind i den ham forbeholdte Del af Linien, som hidtil var holdt besat af det sachsiske Rytteri.

Det danske Korps blev forlagt som følger: I Grimmen: Staben, 1 Bataillon Fyn, 1 Marine, 2 Birchholtz; i Demmin: 1 Fyn; i Tribsees: 1 Marine, 2 Krag. Livregiment Dragoner fik 6, 1ste Jyske Rytterregiment 8 Landsbyer Syd for Trebel. Værkerne blev besatte med kommanderet Mandskab[2]). I Hovedsagen beholdt Korpset disse Kantonnementer under hele Opholdet i Pommern, dog blev enkelte Batailloner kommanderede bort i kortere eller længere Tidsrum; Rytteriet blev jævnlig samlet og maatte desuden ofte afgive større eller mindre Kommandoer i forskellige Anledninger.

Paa Værkerne blev der arbejdet med vexlende Styrke til langt ind i Juni. I Grimmen præsterede Garnisonen fra 10de til 23de Januar 7000 Manddage, i Tribsees fra 13de Januar til 2den Februar 3000. Folkene fik, naar de var paa Arbejde, daglig $^1/_4$ Pægl Brændevin og 1 Lod Tobak som Opmuntring[3]).

Da man ikke stolede paa, at Svenskerne vilde respektere Meklenborgs Neutralitet, blev Reckenitz bevogtet af forskellige Rytterkommandoer; i Tribsees laa en Løjtnant med 30 Heste, i Sülze en Ritmester med 30 og i Ribnitz en Ritmester med 50. Disse Smaakommandoer skulde holde indbyrdes Forbindelse og patrouillere over Overgangene. De var alt for svage til at udrette noget, og deres Tjeneste var yderst anstrængende[4]). Dette gjaldt særlig Posteringen i Ribnitz, der skulde bevogte Passet ved Damgarten og observere Darss. Den 16de Januar ankom Kaptajn J. J. Silberstern af Livregiment Dragoner med 50 Md. til Ribnitz, hvor han traf en lignende Styrke af Rostocks Garnison, som vendte hjem, da den blev afløst; paa dette Tidspunkt var Broen ved Damgarten afbrudt og Baadene halede over paa Reckenitz's venstre Bred. Rygtet sagde, at der var 300 Svenske paa Darss, men Undersøgelserne godtgjorde, at dette ikke var Til-

---

[1]) Scholten til Hertugen af Württemberg $^5/_2$ 12. Jfr. Dücker til Raadet $^{19}/_2$ (Acta hist.).

[2]) Krags Mem. $^{22}/_1$ 12.

[3]) Milit. Rgnsk. IX. 4.

[4]) Krag til Wackerbarth $^{17}/_1$ 12.

fældet; et lille Parti havde været ved Damgarten, det var det hele[1]). De første 10 Dage forløb uden Sammenstød med Fjenden; Folk og Heste var udmattede af de lange Patrouilleridt, og Skildvagten sov sødelig, da 100 svenske Ryttere Natten til den 26de passerede Isen paa Reckenitz, satte Poster ved Byens Udgange og overfaldt Kommandoet. Silberstern, der af Fiskerne havde faaet Melding om, at Isen ikke var bæredygtig, ventede intet Angreb, men havde dog givet Ordre til, at Hestene skulde være opsadlede og Folkene paaklædte om Natten; Løjtnant F. A. Tillisch slap da ogsaa bort med 32 Md., hvoraf 2 var saarede; men Kaptajnen blev tagen med 18 Md. Svenskerne blev kun kort Tid staaende i Ribnitz, som derpaa blev besat af et Detachement fra Rostock[2]). Denne lille Affære antog i svenske Beretninger kolossale Dimensioner. Under 6te Februar meldes saaledes fra Hamborg, at Dücker med 2—3000 Ryttere er falden ind i Meklenborg og har fanget 600 Danske[3]). I det danske Hovedkvarter vakte Overfaldet paa Ribnitz megen Ærgrelse; Kongen var meget vred paa Silberstern og vilde ikke lade ham udvexle[4]).

Kaptajn I. N. Sehested, der med 40 Md. af Marineregimentet stod paa Postering ved Zarrentin $1^1/_2$ Mil Vest for Grimmen, blev overfalden samme Nat som Silberstern, men passede bedre paa. Den meget overlegne Fjende blev modtagen med en kraftig Ild, og maatte trække sig tilbage, da Livdragonerne kom til Hjælp; 1 Kaptajn og 8 Md. faldt og 2 blev fangne; Sehested mistede kun 3 Md.[5]). I øvrigt foretog Svenskerne mange smaa Overfald paa Arbejdstropperne og fordrev eller opsnappede de danske Patrouiller. Det var begyndt at fryse, og Isen paa Vandløbene kunde paa flere Steder bære; et Strejfkommando opsnappede en Dag Løjtnanterne C. N. Ehm og P. Bugge af Marineregimentet, der netop var ude for at undersøge Isens Styrke[6]).

Meningen med disse smaa Overfald var ikke blot at trætte Indeslutningsstyrken, men ogsaa at komme til Klarhed over dens

---

[1]) Sponneck til Scholten $^{16}/_1$, $^{19}/_1$ 12.

[2]) Krags Mem. $^8/_2$; Forhørsprot. over Silberstern (Ref Sag. $^{26}/_4$ Nr. 2); Sponneck til Scholten $^{27}/_1$, $^{31}/_1$ 12; Wackerbarths Mem. $^1/_2$; Breve fra Wismar $^1/_2$, $^5/_2$ (Handl. rör. Nord. Kr. I. Sv. R. Ark.).

[3]) Handl. rör. Nord. Kr. I. (Sv. R. Ark.).

[4]) Scholten til Krag $^{29}/_2$, $^5/_3$ 12.

[5]) Krags Mem. $^8/_2$; d'Andischou til Scholten $^2/_2$ 12.

[6]) Ref. Sag. $^{13}/_2$ Nr. 12; Krags Mem. $^8/_2$.

Stilling. Dücker besluttede paa Grundlag af de indhentede Efterretninger at foretage en større Rekognoscering, og den 16de Februar rykkede han ud med 1000 Ryttere og Dragoner under Generalmajor C. G. Mellin og Oberst F. Mevius. Fjenden var imidlertid paa sin Post, og da de svenske Eskadroner viste sig paa Højderne ved Hohenwarth $^1/_2$ Mil Nordost for Grimmen, blev hele Linien alarmeret; fra alle Reduter blev der skudt Varselskud, og Rytteriet mødte paa sine Alarmpladser. Ved Grimmen samledes 8 Eskadroner; Svenskerne sendte 3 Eskadroner ned mod dem og gik med deres Hovedstyrke mod Wüst Eldena. Det kom ikke til Kamp paa noget Punkt, og Dücker fik Indtrykket af, at Linierne var stærke og godt bevogtede; men paa den anden Side mente General Hallart, at det blev nødvendigt at forstærke Besætningerne i Liniens Værker. Tropperne fik i den Anledning mindre Hvile og mere sammentrængte Kvarterer, de blev meget anstrængte, saa meget mere som Forplejningen var temmelig daarlig[1]).

I Pommern herskede der nu i nogen Tid forholdsvis Ro; derimod havde Garnisonen i Rostock i Marts et heldigt Sammenstød med et stærkt Parti fra Stralsund. I denne Fæstning var der stor Mangel paa Brændsel og andet Træværk; da Belejringsstyrken gik bort, havde Generalmajor Ekeblad ladet alt Tømmer fra de fjendtlige Lejre slæbe ind i Byen[2]); men dette forslog ikke stort; Dücker sendte derfor Oberstløjtnant G. Grubbenhielm med 200 Md. til Darss for at hente Brændsel og Palissader i den derværende store Skov. Herom blev Sponneck underrettet, og den 14de Marts detacherede han Oberst M. Rosenørn med 150 Ryttere, 100 Grenaderer og 300 Musketerer for at ødelægge Transporten. Den 15de stod Grubbenhielm ved Landsbyen Prerow i Skovens nordøstlige Udkant tæt ved Stranden, da han fik Melding om, at de Danske nærmede sig. Det synes, som om han har undladt at sikre sig; i sidste Øjeblik sendte han nogle Ryttere ud for at rekognoscere og samlede sit Mandskab for at gaa om Bord; men, inden Indskibningen var begyndt, brød de Danske frem fra Skoven og gik «meget furieux» frem. Imellem dem og Svenskerne laa der et 4 Fod dybt Vandløb, og Rytteriet kunde paa Grund af Stranden ikke foretage nogen omgaaende Bevægelse. Der opstod en Skyde-

---

[1]) Hallarts Mem. $^{20}/_2$; Krags do. $^{26}/_2$; General Dücker til Raadet $^{10}/_2$ (Acta hist.).
[2]) Ekebl. til Mag. i Stralsund $^{29}/_1$ (Strals. Byarkiv).

fægtning, under hvilken Fiskerne og Bønderne, der dannede Fartøjsbesætningerne, gik i Land og løb deres Vej; Baadene blev af den nordøstlige Storm drevne paa Grund. Efter 1/2 Times Tiraillering sprang de danske Infanterister i Aaen og vadede over mod den anden Bred; Svenskerne veg og søgte til Baadene; en af disse blev bragt flot, men blev overfyldt, kæntrede og sank. Nu tabte de svenske Soldater Modet og raabte paa Kvarter, og Grubbenhielm maatte overgive sig med Resten af sin Styrke. De Svenskes Tab var 31 Døde, deraf 4 Officerer[1]) og 3 Underofficerer, 18 Saarede, deriblandt 1 Officer, og 150 Fanger, hvoriblandt 5 Officerer og 3 Underofficerer. De Danske havde 6 Faldne og 27 Saarede, deraf 1 Officer. De saarede Fanger blev paa Parol sendte til Stralsund, de usaarede ankom den 16de til Rostock, hvor Begivenheden vakte stor Glæde. Det fremhæves, at «de danske Knægte» særlig havde udmærket sig ved Mod og Raskhed. Uheldet ved Ribnitz var hævnet[2]).

Garnisonen i Wismar var imidlertid begyndt at komme til Kræfter efter det store Nederlag i December. Bassewitz's Dragoner, der var bleven forstærkede, strejfede i større og mindre Hobe om i Meklenborg foruroligede de danske Posteringer ved Reckenitz og de sachsiske længere Syd paa, gjorde en Del Fanger og opsnappede Provianttilførsler[3]). General Hallart besluttede da at besætte den meklenborgske By Malchin mellem Søen af samme Navn og Kummerow Sø, et vigtigt Vejknudepunkt, hvor Vejene Wismar—N. Brandenburg og Rostock—N. Brandenburg mødes. Allerede den 6te Marts indtraf 400 sachsiske Ryttere i Byen; de gik langs Peene til Giwitz, hvor de afbrød Broen; den 26de ankom yderligere 200 sachsiske Ryttere og 1 Bataillon af Marineregimentet til Malchin, hvor Oberst d'Andischou blev Kommandant. Bataillonen talte 20 Officerer, 600 Underofficerer og Menige. Ved Treptow, 4 Mil Øst for Malchim, stod en stærk sachsisk Rytterpostering, lige saa i Demmin[4]). Den 18de April marcherede d'Andischou ud af Byen og blev afløst af en Bataillon Birchholtz. Kommandoet satte en kraftig Stopper for de svenske

---

[1]) Blandt disse var Kaptajn Dücker, Generalens Søstersøn.

[2]) Sponneck til Scholten 17/3; Grubbenhielms Relation; Dücker til Raadet 19/3; Hallart til P. Krag 22/3; Scholten til Flemming 27/3 12.

[3]) Ref. Sag. 19/3 Nr. 5.

[4]) Mag. i Malchin til Hertugen 12/3, 26/3, 28/3; Gen. Hallart til samme 23/3 (Geh. Ark. Schwerin); Hallart til P. Krag 22/3.

Strejferier, og de danske Tropper roses for den gode Orden, de holdt; men det hele var jo et Brud paa Meklenborgs Neutralitet, og Landet led haardt under de store Udskrivninger af Korn og Furage, der ofte maatte inddrives ved Exekution, men som dog blev betalte[1]). Posteringerne i Meklenborg blev staaende der til 1ste Juni[2]).

Mest blev Indeslutningshæren dog foruroliget af Besætningen i Stralsund. I Begyndelsen af April rykkede General Dücker ud med 2000 Md., og den 5te kom han selv til Damgarten med 500 Ryttere; Rygtet havde betydelig forøget hans Styrke, baade Hallart og Krag anslog den til 3—4000 Md. med 12 Stykker Skyts. General Hallart sendte Generalløjtnant A. Lützelburg med 500 Heste til Franzburg og marcherede selv med Generalløjtnant W. H. Bauditz, Generalmajor Daa, 600 Ryttere og 400 Infanterister med 2 Kanoner til Sülze. For at skuffe Fjenden lod han gøre Kvarter og udskrive Proviant til 4000 Md. Fra Damgarten gik Dücker over til Ribnitz, fordrev Posteringen, fangede 5 Md., tog et Kornmagasin og sendte nogle Partier ind i Meklenborg. Et af disse stødte ved Sülze paa Løjtnant H. H. Bülow af Livregiment Dragoner, der med 30 Heste gik frem til Angreb; han tog nogle Fanger og forfulgte Fjenden, men faldt i et Baghold og mistede 8 danske og 12 sachsiske Ryttere. Heldigvis kom Generalmajor Daa til med 400 Ryttere og fordrev det svenske Parti, som han anslog til 2 Eskadroner. Et andet svensk Parti viste sig i Omegnen af Rostock, men den 8de April afbrød Dücker Broen ved Damgarten og gik tilbage til Stralsund[3]). Den 18de fik General Hallart Melding om, at det svenske Rytteri vilde angribe hans Hovedstilling, men det hele indskrænkede sig til, at 7—8 Eskadroner nærmede sig Linierne og fordrev et sachsisk Rekognosceringskommando, som mistede 5 Md.[4]). Dücker blev ikke træt af at forurolige Indeslutningshæren, han alarmerede den tit og ofte, men fik gennem sine Rekognosceringer det Hovedindtryk, at Linierne var uangribelige; Værkerne var stærke, og

---

[1]) Krigskom. C. C. Engel til Hertugen $^{9}/_{4}$, $^{11}/_{4}$, $^{19}/_{4}$ 12 (Schwerin).

[2]) Samme til samme $^{2}/_{6}$ 12.

[3]) Ref. Sag. $^{20}/_{4}$ Nr. 3, $^{26}/_{4}$ Nr. 1—2; Gl. Kgl. Saml. 4^{11}. 2778; Dücker til Senatet $^{12}/_{4}$ (Acta hist.).

[4]) Ref. Sag. $^{14}/_{5}$ Nr. 4.

Tropperne saaledes anbragte, at de let og hurtigt kunde samles paa det truede Punkt[1]).

Foraaret nærmede sig, alt tydede paa, at Operationerne skulde genoptages. I Slutningen af Maj trak de Allieredes Styrke fra Anklam, Wolgast og Greifswald sig op mod Stralsund; det forlød, at russiske og sachsisk-polske Forstærkninger var under Vejs, og at Stralsund og Rygen vilde blive angrebne for Alvor. Den 26de Maj stødte et kombineret dansk-sachsisk Rytterkommando paa 300 Heste ved Frantzburg paa en lille svensk Fodfolksstyrke, der maatte overgive sig[2]). Det var Begyndelsen til den snævrere Indeslutning.

Vinteren 1712 var temmelig drøj for det danske Korps. Tjenesten var opslidende og Forplejningen slet. Sachserne søgte paa enhver Maade at unddrage sig deres Forpligtelser; de paastod, at det danske Korps først skulde forplejes fra den 16de og ikke fra den 7de Januar, paa hvilken Dag General Wackerbarth havde overtaget Kommandoen over det; de krævede, at de Danske selv skulde hente Kornet i Demmin, skønt de var indkvarterede i Egne, hvor der ingen Heste var at opdrive, og de leverede saa lidt Furage, at de danske Ryttere maatte skære Straatagene til Hakkelse. Havre havde de ikke, Hestene fik hver $1^1/_3$ Td. Rug om Maaneden, hvad der bekom dem saa ilde, at mange døde. Dag og Nat stod de ulykkelige Dyr opsadlede, mange kom ikke under Tag, 300 Ryttere var stadig paa Piket. Generalmajor Daa var meget bekymret for sine Heste og bestormede det sachsiske Generalkommissariat med Klager, men de virkede ikke; Sachserne erklærede, at de intet havde og intet kunde skaffe. Generalløjtnant Krag klagede til Kongen, og denne henvendte sig Gang paa Gang til Kong August; det endte med, at Frederik IV maatte befale, at der skulde sendes Korpset Brødkorn og Furage fra Danmark. Forholdene blev først bedre, da Foraaret indtraf, og Græsset be-

---

[1]) Dücker til Senatet $^8/_5$; Brev fra Gr. Daa $^6/_5$.

[2]) Ref. Sag. $^{11}/_6$ Nr. 5 (Gr. Daas Brev af $^1/_6$ 12).

gyndte at spire frem[1]). I Slutningen af April havde Livregiment Dragoner endnu 1246, 1ste Jyske Rytterregiment 834 Heste i Behold[2]); det skyldes hovedsagelig den Omhu, Generalmajor Daa viste for at holde Dyrene i Live. Sachserne erklærede, at de ikke vilde levere Furage længere end til Udgangen af Maj[3]).

Med Mandskabets Forplejning gik det ikke stort bedre, Sachserne kunde ikke levere Rug in natura, og det var meget svært at faa dem til at rykke ud med de 12—13,000 Rdlr. om Maaneden, som Brødkornet kostede[4]). Folkene blev dog gentagne Gange forplejede med Kød og jævnlig paa dansk Regning trakterede med Tobak og Brændevin[5]).

Garnisonen i Rostock skulde underholdes paa kongelig dansk Regning; Furage og Proviant skulde altsaa tilsendes fra Danmark eller indkøbes i Meklenborg; men man stødte her paa de samme Vanskeligheder, som Hovedhæren i Holsten; indtil Begyndelsen af Marts var der indskibet 10,000 Tdr. Rug og lige saa meget Havre for Rostock, men kun en ringe Del var virkelig naaet dertil; i Begyndelsen af April var man helt læns, hvad man jævnlig havde været i Vinterens Løb[6]). Hertugen af Meklenborg, der var anmodet om for Betaling at levere Proviant og Furage, havde givet et rundt Afslag; men det fik ikke hjælpe, Folk og Heste kunde ikke sulte ihjel, og saa tog man, hvad man kunde faa, i Reglen dog mod Betaling eller Løfte derom[7]). Hertug Frederik Vilhelm bestormede Sponneck med Klager over Garnisonens Udskrivninger, og, da det ikke hjalp, henvendte han sig til Kejseren, der søgte at staa ham bi med en «Commissio Cæsarea» til det nedersachsiske «Ausschreibungs Amt»; men det tyske Rige viste sig som sædvanlig afmægtigt. Fra de meklenborgske Stæder, Schwaan, Bützow og mange flere, indløb der Klager i Masse, men mest klagede dog Güstrow; i denne gammeldags Fæstning boede Enkehertuginden, og af Respekt for hende vilde Oberst-

---

1) Geh. Reg. 1/2, 26/3; Kgl. udf. Exped. 10/3 428, 23/4 693; Krags Mem. 8/2; Seidelins Mem. 26/2, 22/3; Ref. Sag. 11/8 Nr. 2; Scholten til Sponneck 4/5 12.

2) Milit. Rgnsk. IX—5—87.

3) Ref. Sag. 28/5 Nr. 6, 11/6 Nr. 5 (Breve fra P. Krag og Gr. Daa).

4) do. 14/5 Nr. 2.

5) do. 26/4 Nr. 2; Milit. Rgnsk. IX—5—87, IX—4—85.

6) Ref. Sag. 13/2 Nr. 8 og 11; Sponneck til Scholten 27/2, 15/4; Scholten til Sponneck 20/2, 8/3; samme til Gehr. D. Vibe 9/2; Ref. Sag. 20/4 Nr. 4.

7) Geh. Reg. 13/2; Sponneck til Scholten 27/2.

løjtnant Oertzen ikke «sparke Portene ind» og give Borgerne, «hvad deres Rygge kløede efter», men de danske Ryttere sprængte Ladeportene i Forstaden og bortførte Furagen. Ved disse Voldshandlinger blev Ridderskabet intimideret til at levere Furage, men Enkehertugindens Hofmarskalk, J. C. Halberstadt, holdt sig stiv og ydede intet[1]).

Baade Korpset i Pommern og Garnisonen i Rostock havde saaledes udsuget Meklenborg[2]); men det var Nøden, der drev dem; de havde ingen Penge. Den 20de Januar fik Krag ganske vist 19,000 Rdlr., men det forslog ikke engang til at betale Officererne de 3 Maaneders Avance, de havde til gode, eller de Udlæg, de havde gjort. I Begyndelsen af Februar erklærede Generalløjtnant Krag, at Kassen var tom[3]); og nu varede det 2 Maaneder, inden der kom Penge. Sidst i Marts bragte Overkrigskommissær Joh. Schrader 42,500 Rdlr., men en Del af Summen var i Firskillinger, som kun blev tagne for $3^1/_2$ Skilling. Beløbet forslog netop til Avance for et Par Maaneder; baade Folk og Officerer havde Penge til gode, og der manglede Midler til at anskaffe og reparere Beklædning og Telte[4]). I Slutningen af Maj var der atter Pengenød i Pommern; Pengene laa rede i Berlin, men man kunde ikke faa dem hidførte. I Rostock var det ogsaa galt; i Slutningen af April havde Garnisonen 25,000 Rdlr. til gode. Nøden blev dog til Dels afhjulpen i Begyndelsen af Juni, da Tropperne her og i Pommern fik den skyldige Avance udbetalt[5]).

Tropperne i Pommern og Rostock tilbragte saaledes Vinteren under ret ugunstige Forhold; navnlig i Pommern var Kvartererne slette og Forplejningen daarlig; Følgen heraf var megen Sygelighed og ikke faa Desertioner. I Februar havde Krags Regiment saaledes 300 Syge; i Maj var kun 1 Kompagnichef ved 1ste Jyske Rytterregiment oven Senge, de fleste andre Officerer var syge,

---

[1]) Om Furageringerne i Meklenborg se «Durchzüge», Vol. 90 (Schwerin); Fabers Statskanzlei. B. 19, Febr. 1712 (8 trykte Aktstykker); Theat. Europ. B. 19, S. 483 ff.

[2]) Ogsaa Mklbg.-Strelitz blev ilde medtaget, og Hertug Adolf Frederik klagede baade til Kejseren og Rigsdagen (Fabers Statzkanzl. B. 19 $^4/_5$, $^9/_5$ 12).

[3]) Krags Mem. $^{22}/_1$, $^8/_2$ 12.

[4]) do. $^{23}/_3$; Scholten til Krag $^4/_4$; Scholtens Mem. $^{21}/_4$ (Dsk Kgrs. Hist. 257).

[5]) Sponneck til Scholten $^{15}/_4$; Scholtens Mem. $^{20}/_4$; Ref. Sag. $^1/_6$ Nr. 7; Feldcassa Rechn. 1712.

[6]) P. Krags Mem. $^{26}/_2$.

47 Ryttere døde; Fynske Regiment, der havde mistet 2 Officerer af Sygdom, havde 6 paa Sygelisten, og saaledes gik det ved alle Afdelinger[1]). Ogsaa i Rostock var der mange Syge; ved Zepelins Regiment midt i Marts saaledes 133[2]). Rekruteringen gik slet. Det er allerede omtalt, at Hvervningen i Danzig intet Udbytte gav[3]); de Folk, der blev antagne i Pommern, løb strax bort, og i Meklenborg forbød Hertugen at hverve[4]). Under disse Omstændigheder er det al Ære værd, at Korpsene ved Sommerens Komme endnu var i kampdygtig Stand.

De Vanskeligheder, de danske Tropper havde at bekæmpe, var dog for intet at regne mod dem, General Dücker og hans Folk maatte stride mod. Undsætningens Ankomst og Belejringshærens Bortmarche var naturligvis en stor Opmuntring; men Glæden var kun af kort Varighed: Transporten medførte ingen Proviant, Førselsskibene forliste[5]), og Belejringshæren trak ikke længere bort, end at den ret effektivt kunde blokere Fæstningen. Allerede midt i Januar giver Dücker en bedrøvelig Skildring af Forholdene: I 2 Aar har Byen været afspærret paa Grund af Pesten, nu indeslutter Fjenden den, inden den er kommen til Kræfter; der er Dyrtid paa alt; Officererne har ikke det tørre Brød, i det sidste halve Aar har de faaet Magasinkorn, men det kan ikke blive ved. Dückers Fordringer var beskedne; i Løbet af Februar maatte han have 50,000 Rdlr. i rede Penge, 300 Læster Rug og 200 Havre; hermed kunde han klare sig til 1ste Maj. Til dette Tidspunkt ønskede han en Forstærkning paa 6000 Md. Saa vel Tropper som Forsyninger maatte sendes direkte til Stralsund; landsatte man Tilførslerne paa Rygen, vilde Vogntransporterne ødelægge Hestene, og blev Tropperne ikke forenede med hans Korps, kunde han ikke bryde ud og slutte sig til Kongen i

---

[1]) Ref. Sag. $^{14}/_{5}$ Nr. 6—7.

[2]) Zepelin til Scholten $^{14}/_{3}$.

[3]) Side 367.

[4]) Ref. Sag. $^{11}/_{3}$ Nr. 3—4; Fr. Vilh. til Sponneck $^{8}/_{2}$ 12 (Durchzüge, Vol. 90. Schwerin).

[5]) Jfr. Side 345 f.

Polen. Selvfølgelig maatte Transporten have Konvoj, han ønskede snarest 6—8 Smaaskibe over til at holde Farvandet rent. Fik han ingen Hjælp, vilde han angribe Fjenden i hans Linier; hellere omkomme i ærlig Kamp end dø af Hunger[1]).

Dücker indsaa klart Nødvendigheden af at holde Binnenwasser; i 1711 havde det været til stor Gene, at de Danske havde haft fri Fart til Greifswald og Wolgast. Han gjorde derfor alt muligt for at sætte sin Sømagt i kampdygtig Stand. Lastdrageren St. Thomas og Brigantinen Frigga, der var strandet paa Rygen[2]), blev reparerede og sluttede sig til den lille Flotille i Stralsund, der bestod af Krejerten Johannes, Brigantinerne Castor og Wäduren samt et Par Kapere. I Begyndelsen af Marts laa alle Skibene udrustede og provianterede for 6 Uger i Binnenwasser. Kommandoen over Eskadren førtes af Kommandør M. Bluhm, men Dücker erklærede, at han var ubrugelig, og bad om, at den energiske Kaptajn M. Henck maatte afløse ham og blive sendt til Stralsund med nogle Fartøjer og 6 Maaneders Proviant til alle Skibene[3]). Admiralitetet stillede sig meget velvilligt hertil, lovede ham Forstærkning og beordrede Henck til med de bestykkede Lastdragere Stralsund og Anklam, Brigantinen Jungfrau, Bombarderskibet Vulcanus og en Del Førselsskibe at løbe til Stralsund, hvor han skulde afløse Bluhm og paa enhver Maade staa Dücker bi[4]).

Den 1ste April afsejlede Henck fra Carlskrona med sine Skibe, konvojeret af Kaptajn Carl Wachtmeister med Skibene Bremen og Verden, og ledsaget af Fregatten Postillon, der i Binnenwasser skulde tage Hencks Soldateske om Bord og føre den tilbage til Sverig. Med Henck fulgte 14 Transportfartøjer, der medførte 5500 Tdr. Korn, en Del Tvebak, Kød og Smør, men det forslog ikke meget. Den 3dje April kom Skibene til Stralsund[5]). I Begyndelsen af Maj sendte Admiralitetet yderligere Fregatten Phønix under Kaptajn F. Fistulator med 3 Artilleriskibe og 2 Kornskibe til Stralsund; Transporten naaede lykkelig over, og Fregatten kom

---

[1]) Dücker til Senatet $^{19}/_{1}$, $^{19}/_{2}$ 12 (Acta hist.).

[2]) Side 346.

[3]) Dücker til Senatet $^{23}/_{1}$, $^{6}/_{2}$, $^{11}/_{2}$, $^{19}/_{2}$, $^{23}/_{2}$ (Acta hist.); samme til Admiralitetet $^{6}/_{2}$, $^{5}/_{3}$ (Fl. Ark.).

[4]) Adm.koll. Reg. $^{16}/_{2}$, $^{21}/_{2}$ (Fl. Ark.).

[5]) Admiralit. Reg. $^{14}/_{3}$, $^{15}/_{3}$, $^{22}/_{3}$ (Fl. Ark.); Dücker til Senatet $^{4}/_{4}$; Schw. Fama. B. X. S. 867.

hjem den 10de Maj[1]). Hjælpen var yderst nødvendig; vel havde Dücker fra de paa Rygen strandede Skibe bjærget 33 Læster Korn, 2000 Sider Flæsk og flere Hundrede Tdr. Smør og salt Kød; men disse Varer var delvis fordærvede, og da Henck kom, havde man intet Mel tilbage[2]).

Der var stor Mangel paa rede Penge i Stralsund. Vellingk havde ganske vist fra Bremen i Løbet af 1711 sendt 156,000 Rdlr., men det polske Hof og Regeringen i Stettin havde brugt de 90,000, og Resten forslog kun lidet til Garnisonen og Sømagten i Stralsund[3]). I Begyndelsen af Maj fik Dücker 41,000 Rdlr. i Vexler paa Hamborg og Meddelelse om, at der i Gøteborg m. fl. Steder laa 25,000 rede til ham; men Hamborgerne protesterede Vexlerne, og de andre Penge laa for langt borte. «Selv om man havde Tønder af Guld i Stockholm, kan jeg ikke faa Kredit her,» skriver Dücker. Af de 50,000 Rdlr., som han saa indtrængende havde anholdt om, fik han i Løbet af Foraaret kun 7600[4]).

Det var særlig de fra Sverig ankomne Regimenter, der krævede Penge. Sødermanlands og Jønköpings Regimenter var «dismonderade, slarfvige og nakne»; den til Dels havarerede Proviant var ussel: raadden Stokfisk, sur Strømming, smulret Brød. Udrustningen var elendig; Vestmanlands Regiment manglede Fodtøj, Geværerne var til Dels ubrugelige; der fattedes Kaarder; Regimenterne havde ingen Penge; den jammerlige Proviant slap tidlig op; de slunkne pommerske Kasser maatte betale deres Føde, Klæder, Vaaben og Lønninger, som i øvrigt var meget lavere end de pommerske Soldaters: 1 Rdlr. mod $2^1/_3$. De svenske Regimenter led meget; Kvartererne var usle, Folkene bivuakerede i det Gustavianske Retranchement eller laa sammenpakkede i nogle smaa Huse. Brændsel fik de ikke udover den Smule, der behøvedes til Kogning; Sygdomme brød ud, og allerede i Begyndelsen af Februar var $^1/_5$ af Folkene syge. Officererne havde det ikke stort bedre; de havde efterladt deres Bagage i Skaane, fik ingen Løn, maatte sælge deres Klæder og frøs og sultede om

---

[1]) Admiralitet. Reg. $^9/_4$ $^{29}/_4$; Dücker til Senatet $^{10}/_5$ 12.

[2]) Dücker til Senatet $^{15}/_3$ 12.

[3]) Samme til samme $^6/_3$ 12.

[4]) Samme til samme $^8/_5$, $^{10}/_5$, $^2/_6$ 12.

Kap med Folkene. De pommerske Soldater derimod fik Kvarter, Lønning og Brød, hvorfor Svenskerne saa paa dem med stor «Jalousie» [1]).

Besiddelsen af Rygen var af uvurderlig Betydning for Stralsunds Forsvarere; Øen leverede Levnedsmidler, Furage og Penge, her fandt Rytteriet Stalde for deres Heste, og her kunde de Syge sendes over for at samle Kræfter. Øen, der maanedlig maatte betale 28,000 Rdlr., blev haardt medtagen, men Dücker gjorde hvad han kunde for at fordele Byrderne, saaledes at de ikke ene kom til at hvile paa de Fattige [2]).

Helt afskaaren fra Omverdenen var Stralsund ikke. Foruden de konvojerede Transportskibe, der indkom i Havnen, indtraf af og til Fartøjer fra Lybæk og andre neutrale Stæder, og det lykkedes Postdirektør D. J. Rosencreutz at vedligeholde en, rigtignok noget uregelmæssig Postforbindelse med Moderlandet og med de andre svensk-tyske Besiddelser. Postjagten blev flere Gange opsnappet, saaledes den 15de Januar og 23de April, da Kaptajn J. A. v. Paulsen paa Fregatten Raa bemægtigede sig den [3]); en anden Gang undslap Løjtnant N. Hoens Brigantine med Nød og næppe nogle danske Krigsskibe, der forfulgte den lige til Neutief [4]); men i Reglen kom Posten dog ind uden at have andre Vanskeligheder at bekæmpe end Vind, Strøm og Isgang [5]). Da Henck havde overtaget Kommandoen over Søstyrken, foretog han forskellige mindre Krydstogter i de nærmeste Farvande og vedligeholdt Forbindelsen med Stettin [6]).

I Begyndelsen af Maj havde Stralsunds Garnison følgende Styrke af tjenstdygtige Folk [7]):

Fodfolk.

Sødermanlands Rgt.	.....	676 Md.
Jønkøpings »	(5 Komp.)	420 —
Elfsborgs »	.....	764 —
Vestmanlands »	.....	751 —
Ribbings »	.....	311 —

[1]) Dücker til Senatet $^{4}/_{4}$; indk. Br. til Senatet fra H. H. v. Liewen og J. B. Schommer (W. R. Nr. 154. Sv. R. Ark.).

[2]) Dücker til Senatet $^{19}/_{3}$ 12.

[3]) Gl. Kgl. Saml. 4⁰ 2778; Ref. Sag. $^{21}/_{5}$ Nr. 12; Dücker til Senatet $^{10}/_{5}$.

[4]) Dücker til Senatet $^{20}/_{5}$ 12.

[5]) Samme til samme $^{24}/_{3}$, $^{4}/_{4}$; Rosencreutz til Stenbock $^{2}/_{2}$ (E. A.).

[6]) Henck til Admiralitetet $^{16}/_{4}$, $^{4}/_{5}$, $^{29}/_{5}$ (Fl. Ark.).

[7]) Bilag til Dückers Rapport af $^{20}/_{5}$.

Schoultz s Rgt.	638	Md.
Wullwarts » (3 Komp.)	197	—
Horns Detachement	70	—
Ekeblads Rgt.	788	—
Wrangels Landrgt.	99	
	4714	Md.
Syge i Stralsund	1404	—
Paa Skibene	273	—
I alt	6391	Md.

Hertil kom 298 Md., der var efterladte som Syge i Sverig. Vakancernes Antal var 2342, hvoraf faldt 900 paa Landregimentet, der aldrig havde talt mere end 150 Md.

Rytteri

Bremiske Ryttere	569	Md.,	572	Heste.
Pommerske »	610	—	574	—
Adelsfanen	141	—	146	—
Bremiske Dragoner	1140	—	1107	—
Pommerske »	1021	—	955	—
Verdiske »	989	—	998	—
	4470	Md.,	4352	Heste.
Syge	330	—		
	4800	Md.		

Hertil kom 156 Dragoner, der var detacherede til Wismar, og 227 til Stettin. Vakancerne var kun 231 Md.

De beredne Afdelinger var næsten fuldtallige og i det hele i langt bedre Stand end Fodfolket; de havde ogsaa haft bedre Kvarterer og nydt bedre Forplejning.

Dücker var ikke tilfreds med sine højere Officerer, af hvilke kun General Ekeblad var tilstrækkelig virksom og bevægelig[1]. Generalmajor Schommer blev hjemkaldt efter et kort Ophold i Stralsund, og den dygtige Ingeniørofficer, Oberst J. C. Scheven, blev paa en Rejse til Sverig opbragt af en dansk Kaper[2].

I Wismar forløb Vinteren temmelig fredelig. Kommandoen førtes indtil Udgangen af Marts af Generalløjtnant Krassow[3]);

[1]) Dücker til Senatet $^{10}/_{3}$.

[2]) Samme til samme $^{28}/_{2}$.

[3]) Schoultz til Admiralitetet $^{22}/_{3}$, $^{16}/_{5}$, $^{1}/_{6}$ (Fl. Ark.).

han og Schoultz var «kapitale Fjender»[1]), og sidstnævnte, der efter Haanden synes at have genvundet Raadets Tillid[2]), har sikkert aandet lettere, da Krassow rejste tilbage til Bremen. Garnisonen strejfede uhindret omkring i Meklenborg, inddrev Proviant og Furage, opsnappede Posten og generede baade Rostocks Garnison og Korpset i Pommern, ja endog Hæren i Holsten[3]). Ogsaa smaa Søexpeditioner blev der foretaget. Branderen Fama blev omdannet til Kaper; den gjorde adskillige dristige Kryds og sendte Priser hjem[4]). Til sidst gik det imidlertid galt; den 27de April traf «Fama» paa et stort Handelsskib, som det angreb, men det viste sig, at Skibet var den danske Fregat Lossen, der havde maskeret sig. «Fama» bukkede snart under, og Besætningen stak det i Brand[5]). Denne Begivenhed bragte megen Uro i Wismar, og Schoultz, der frygtede en Blokade, bad forgæves om at faa nogle Fregatter.

Vellingk, der var bleven opskræmmet af et Rygte om, at de Danske tidligt paa Aaret vilde belejre Wismar, inden Hæren var fuldt retableret, havde anmodet Dücker om at sende Elfsborgs og Vestmanlands Regimenter dertil, eskorterede af 1000 Dragoner, hvoraf de 200 skulde efterlades i Fæstningen; men Dücker turde ikke svække Korpset i Pommern og mente i øvrigt, at Undsætningen ikke kunde slippe igennem; han gav Vellingk Afslag og bad samtidig Raadet sende Forstærkning til Wismar[6]). Disse Forhandlinger var ikke ganske ukendte i det danske Hovedkvarter[7]). I Slutningen af Maj skildrede Schoultz Tilstanden i Fæstningen som ret vanskelig. Besætningen, der bestod af Kronobergs Regiment, Resterne af de 3 Garnisonsregimenter samt Bassewitz's Dragoner, talte 1800 Infanterister, hvoraf 300 syge, og 300 Dragoner. Borgerskabet bestod af 700 Md. med god Vilje men ringe Evne. Fæstningen krævede 5—6000 Md., hvis den skulde modstaa en Belejring[8]).

I Stettin var Tilstanden ret god. Fæstningen var vel for-

---

[1]) Rosencreutz til Stenbock $^{3}/_{2}$ 12 (Stenb. ank. bref. E. A.).

[2]) 17de Marts udnævnte Kongen ham til Interimsguvernør (Wismarensia $^{30}/_{5}$ 12).

[3]) Side 382.

[4]) Admiralit. Reg. $^{26}/_{1}$; Schoultz til samme $^{22}/_{3}$ (Fl. Ark.).

[5]) Schoultz til Admiralit. $^{16}/_{5}$; Gl. Kgl. Saml. 2778.

[6]) Vellingk til Dücker $^{22}/_{2}$ 12; Dücker til Vellingk $^{4}/_{3}$, til Senatet $^{6}/_{3}$.

[7]) Scholtens Mem. $^{1}/_{3}$ 12.

[8]) Schoultz til Senatet $^{30}/_{5}$ (Wismarensia).

synet med alt, undtagen med Penge. Indeslutningen var ikke særlig stræng, og den fungerende Generalguvernør Mejerfeldt holdt Forbindelse med Stralsund og over Königsberg og Danzig med Moderlandet. Besætningen var i god Stand; i Begyndelsen af April havde den følgende Styrke[1]:

Mejerfeldts Landregiment	500	Md.
Mellins »	174	—
Stuarts Rgt.	794	—
Dobrikoffskys »	610	—
Horns »	1315	—
Wullwarts »	653	—
Dragoner	227	—
	4273	Md.

I Løbet af Vinteren havde den sachsiske Overkommando i Pommern jævnlig udtalt, at man kunde blive nødsaget til at forlade Landet, naar der ikke mere kunde skaffes Furage; Generalløjtnant Krag havde Ordre til, naar denne Eventualitet blev til Virkelighed, at gaa til Holsten med sit Korps og tage Rostocks Garnison med sig[2]. Det var imidlertid lykkedes at holde Folk og Heste i Live Vinteren over; men da Sommeren kom, nægtede Sachserne at forpleje det danske Korps[3]. Dette gav Kong Frederik et velkomment Paaskud til at kalde sine Tropper tilbage. Han havde Brug for dem i Holsten, men i Pommern kunde de undværes, da der nu var kommen en Del sachsisk Fodfolk, og Menschikoff havde indfundet sig med en stor Styrke[4]. August II vilde imidlertid ikke af med det danske Korps og heller ikke afløse Garnisonen i Rostock; Oberst B. Meyer, der var dansk Afsending hos ham, kunde ikke faa ham overtalt[5]; men Frederik IV meddelte Kongen af Polen, at Korpset ikke kunde blive[6].

---

[1]) Mejerfeldt til Raadet $^{5}/_{12}$ 11, $^{12}/_{3}$, $^{4}/_{4}$. $^{20}/_{5}$ 12 (Pommeranica).

[2]) Krags Mem. $^{22}/_{1}$, $^{8}/_{2}$: Scholten til Krag $^{29}/_{2}$ 12.

[3]) Krag til Scholten $^{19}/_{5}$, $^{22}/_{5}$, $^{29}/_{5}$.

[4]) Scholtens Mem. $^{27}/_{5}$; Ref. Sag. $^{1}/_{6}$ Nr. 7. Jfr. Schuyler: Peter the Great, S. 280, og Droysen IV. 1. S. 419, hvor det siges, at der i Slutn. af Maj var 40,000 Russere og 20,000 Sachsere i Pommern.

[5]) Geh. Reg. $^{31}/_{5}$; Meyer til Kongen $^{3}/_{6}$ (sachs. Ges. Pap.).

[6]) Geh. Reg. $^{18}/_{6}$ 12.

Den 10de Juni modtog Generalløjtnant Krag en meget udførlig Instrux om den Maade, hvorpaa han skulde iværksætte sin Tilbagegang til Holsten[1]). Det synes, som om det ikke har været Meningen, at denne Instrux skulde opfattes som en Marcheordre, men Krag optog den saaledes og gav strax General Hallard Meddelelse herom. Denne søgte først at holde ham tilbage, men den 19de Juni lod han ham afløse, og Dagen efter marcherede Korpset til Sülze, hvor det blev modtaget af de meklenborgske Kommissærer; den 22de kom det til Omegnen af Rostock, hvor det forblev nogle Dage, da Garnisonen ikke var marchefærdig. Den 30te kom Krag til Wismar[2]); i Rostock blev efterladt 1 Bataillon Dronningen, 1 Zepelin, 1 Eskadron Brockdorff og 1 Dewitz, alt under Kommando af Oberst M. Rosenørn[3]).

Som allerede omtalt var det nødvendigt, at Wismar blev indesluttet, for at man kunde faa det sachsiske Artilleri ført ned ad Elben; men det var ikke Meningen, at Krags Korps skulde blive liggende udenfor Fæstningen; der skulde formeres et eget Indeslutningskorps, og efter megen Nølen og Tøven bestemte Kongen endelig, at det skulde kommanderes af General J. Rantzau, Generalmajorerne Daa og Brockdorff og bestaa af[4]):

Dewitz's Kyrasserer,
Brockdorffs »
1ste Jyske Rytterregiment,
Livregiment Dragoner,
1 Bataillon af Marineregimentet,
1 » » Krags Regiment,
6 Feltkanoner.

Den 14de Juli ankom Rantzau med de 2 Rytterregimenter og overtog Kommandoen[5]).

---

[1]) Instruxen findes i Kgl. udf. Exped. 1/6 1064; da den blev en Del modificeret, skal den ikke gengives her. Det synes, som om Kongen i sidste Øjeblik er bleven bange for at «give de Allierede ombrage», og den 18/6 afgik Ordre til Krag om at opsætte Afmarchen; men da var det for silde (Kgl. udf. Exped. 18/6 1244). Sponneck har derimod nok modtaget Ordren til at opsætte Afmarchen fra Rostock, siden han ikke var klar, da Krag kom.

[2]) Krags Mem. 23/6; Mecklenb. Com. Acta; Krag til Borgmesteren i Sülze 14/6 (Schwerin); Schrøder anf. Værk 29/6, 30/6.

[3]) Kgl. udf. Exped. 8/6 1147.

[4]) Scholten til Krag 28/6; Kgl. udf. Exped. 29/6 1319; Scholten til Kongen 1/7; Rantzau til Scholten 22/6.

[5]) Senatet i Lybæk til Skr. Balemann 13/7 (Lybæk); Schrøder anf. Værk 14/7.

I Wismar havde man med Ængstelse set Krags Korps lægge sig udenfor Byen. Schoultz havde nok hørt, at Felttoget skulde føres i Bremen, men mente, at det var en Finte, og at det var Wismar, der var det egentlige Angrebsobjekt; hans Anelser syntes at bekræfte sig, da han fik Melding om, at General Rantzau passerede Trave med 2 Rytterregimenter[1]). Den 7de Juli havde Garnisonen et lille Sammenstød med de Danske, der gjorde flere Fanger, som viste sig at være danske Desertører og strax blev hængte[2]).

Krag maa være brudt op fra Wismar den 16de Juli; den 19de rykkede han over Traven ved Schlutup og stod saaledes i Holsten, hvor der blev anvist ham Kvarterer omkring Bramstedt[3]). Styrken bestod af:

1	Bataillon	Dronningen,
1	»	Marineregimentet,
2	»	Fyn,
1	»	Zepelin,
2	»	Birchholtz,
1	»	Krag.

[1]) Schoultz til Def.kom. $^{9}/_{7}$ (Wismarensia).

[2]) Schrøder $^{7}/_{7}$

[3]) Mklb. Com. acta $^{15}/_{7}$; Brev fra Schlutup til Senatet i Lybæk $^{18}/_{7}$ (Lybæk).

XIII. Felttoget i Stift Bremen.

De svenske Besiddelser Syd for Elben bestod af Hertugdømmerne Bremen og Verden. Førstnævnte begrænsedes mod Nord og Nordost af Elben, mod Vest og Sydvest af Weser, mod Syd og Sydost i Hovedsagen af dennes Tilløb, Wümme, og mod Øst af Elbens Biflod Este. Verden, der var meget mindre end Bremen, laa Sydost for dette adskilt fra det ved Wümmen; Sydvest- og Sydgrænsen dannedes i Hovedsagen af Weserens Biflod Aller og dennes Tilløb Warnau; mod Nordost fandtes ingen naturlig Grænse. Det svenske Landomraade var omgivet af danske og hannoveranske Besiddelser; Fristaden Bremens Territorium laa ved Sydvestgrænsen, og det hamborgske Amt Ritzebüttel laa som en Enklave ved Elbmundingen. Elbens Biflod, Oste, delte Bremen i en østlig og en vestlig Halvdel; den munder ud ved Neuhaus og var den eneste Vandvej af Betydning i selve Hertugdømmet. Af andre Tilløb til Elben mærkes Medem og Schwinge, begge ret ubetydelige Aaer, der kun var sejlbare paa en kort Strækning af deres nedre Løb. Af Weserens Tilløb mærkes Geeste, med Udløb ved Geestemünde, Wümme, med Udløb ved Lesum, og Grænsefloden Aller. Elben, Weser og Wümme dannede gode, naturlige Grænser for Hertugdømmet Bremen; de første paa Grund af deres Bredde og Vandmængde, den sidste paa Grund af sine moradsede Bredder; paa den anden Side var Elben i sit nedre Løb mere at betragte som en sejlbar Fjord, og dannede intet Værn mod en til Søs overlegen Fjende. Este var kun en ringe Hindring, men, saa længe Hannover forblev neutralt, var et Angreb fra denne

Side usandsynligt. Verden var mod Nord dækket af Wümme, men laa ellers temmelig aabent. Langs Elben og Weseren laa Marskland, der paa lange Strækninger adskiltes fra Gesten ved store Tørvemoser. I det indre af Landet fandtes mange Moradser, der i Forbindelse med de mindre Vandløb, som gik igennem side Enge, lagde mange Hindringer i Vejen for en Angrebshærs Bevægelser; men der fandtes saa at sige ingen Afsnit, der kunde forsvares af mindre Troppekorps, og kun faa strategiske Punkter af Betydning.

Af Elbhavne mærkes: Krantz ved Este, Færgested til Blankenese, Horneburg ved Lühe, Stade ved Schwinge, Freiburg lige over for Brockdorff i Holsten, Neuhaus og Belum ved Oste samt Cuxhaven, der tilhørte Hamborg; af Weserhavne: Geestemünde og Lesum foruden Vegesack og Bremerhaven, der tilhørte Fristaden. Samtlige Havne var kun tilgængelige for Fartøjer af ringe Dybtgaaende.

Af Vejforbindelser mærkes: den nordlige Landevej, der over Buxtehude, Horneburg og Stade gik til Cuxhaven, den vestlige, der herfra førte til Bremen, den sydlige, der over Ottersberg gik til Rothenburg, og endelig en østlig fra Buxtehude til Soltau. Vigtige Vejknudepunkter var Stade, hvorfra der udgik Forbindelsesveje til Grænsevejene, Bremervörde ved Oste, hvor Vejene Stade—Bremen og Stade—Verden mødtes, og Ottersberg ved Wümme, hvor Vejen Stade—Verden skar den sydlige Landevej. Paa den nordlige Landevej fandtes Defileerne Buxtehude, Horneburg, Stade og Neuhaus, paa den vestlige Geestemünde og Lesum, paa den sydlige Ottersberg og Rothenburg; inde i Landet dannede Bremervörde et vigtigt Pas. Disse Defileer og Havnene havde alle i sin Tid været befæstede og havde i det 17de Aarhundredes Krige spillet en ikke ringe Rolle, men 1712 var kun Stade bevaret som virkelig Fæstning. Ottersberg og Burg ved Lesum vedligeholdtes endnu og havde Besætninger, men under en Krig med Danmark vilde de kun faa ringe Betydning. Derimod var Besiddelsen af Stade, Landets eneste Vaabenplads, af Betydning for Angriberen; dens uheldige Beliggenhed, dens svage og upaalidelige Besætning vilde tilmed gøre den til et forholdsvis let Bytte.

Paa Marskstrækningerne nær var de svenske Hertugdømmer ikke særlig frugtbare; store Strækninger af Landet laa uopdyrkede hen som Heder og Moser; men Befolkningen var flittig og vind-

skibelig, og betydelige Summer var sendte fra Stift Bremen til Wismar og Pommern. Provinsen havde stor Betydning for Sverig, men det var umuligt at forsvare den; den væbnede Magt var ubetydelig, Landets Beskaffenhed ugunstig, og Befolkningen, der kun i ringe Grad følte sig knyttet til Sverig, vilde ikke lægge Angriberen Hindringer i Vejen, naar den blev nogenlunde godt behandlet.

I Danmark lagde man i Slutningen af Juli sidste Haand paa Forberedelserne til Angrebet paa Stift Bremen, og det baade i diplomatisk og i militær Henseende. Det gjaldt om at formaa, særlig de tyske Magter, til at forholde sig rolige. For Kejseren var man ikke videre bange, han havde nok at gøre med Frankrig; heller ikke fra Preussens Side var der synderlig Fare for en Indgriben; Frederik I stod stadig vaklende, hverken Sverig eller de nordiske Allierede vilde betale hans Tilslutning med den Pris, han forlangte[1]); desuden var endnu en Del af hans Hær engageret i Nederlandene. Derimod var det nødvendigt at sikre sig Hannover. Kurfyrstens Lande omsluttede paa 2 Sider de svenske Besiddelser; der var Fare for, at han vilde træffe saadanne Foranstaltninger, at de Danske ikke kunde foretage et Indfald uden at bryde med ham. Georg Ludvig havde vel afslaaet Generalguvernør Vellingks Anmodning om Hjælp og erklæret sig uvillig til at indlægge en Besætning som «Sauvegarde» i Stade, men med Danmark vilde han heller ikke indlade sig; han fraraadede Angrebet og vilde ikke tillade danske Tropper at marchere gennem hans Lande, men opgav dog Tanken om at hindre Overgangen over Elben[2]).

For om muligt at stemme Kurfyrsten gunstigt blev Generalløjtnant E. Wedel sendt til Hannover. Han skulde fremhæve, at Danmark for sin egen Sikkerheds Skyld var nødsaget til at bemægtige sig Stift Bremen; heller end gerne vilde man lade Landet være neutralt, men de svenske Overgreb paa Elben umuliggjorde

---

[1]) Droysen IV. 1. S. 420.

[2]) S. Schartau anf. Værk, S. 94 ff. Jfr. Kurf. Georg Ludvig til Gehr. Grote $^{19}/_{7}$, $^{21}/_{7}$; Grote til Kurf. $^{21}/_{7}$, $^{28}/_{7}$ (Dänem. Nr. 157. Hannover).

dette. Frederik IV ønskede intet hellere end en Alliance med Kurfyrsten, og denne vilde give et stort Bevis paa sit Venskab ved at tillade Kongen at lade sit Rytteri passere Elben ved Zollenspieker og derfra gennem en smal Strimmel af Hannovers Landomraade marchere til Buxtehude; ligeledes vilde man sætte Pris paa at faa fri Sejlads paa Este[1]). Wedels Sendelse blev resultatløs; han havde Foretræde den 21de Juli; men Kurfyrsten var ubøjelig; langt fra at begunstige de Danskes Foretagende modarbejdede han det ret føleligt: han forbød Rytteriets Gennemmarche, traf Forberedelser til at hindre den med Magt, anbragte Posteringer langs Este og Wümme og lagde Besætninger i Ottersberg og Burg. Herved afskar han Verden fra Bremen og gav Vellingk fri Raadighed over Besætningerne i de nævnte Smaafæstninger, hvorved Stades Garnison blev noget forstærket. Som Paaskud for sin Fremgangsmaade anførte Kurfyrsten, at den danske Hær havde Pesten i Følge, og mod den maatte han for enhver Pris værne sine Lande I Virkeligheden var det hele aftalt med Vellingk, som derved reddede i hvert Fald en mindre Del af de ham betroede Provinser[2]). Af mindre Betydning var den Understøttelse, det tyske Rige sendte til at værne om Neutraliteten: 2 wolffenbüttelske Kompagnier og 1 preussisk under Kommando af den preussiske Oberst Schweder tog i de sidste Dage af Juli Stilling udenfor Stade som «Sauvegarde»[3]). Endnu mere problematisk var Sømagternes Hjælp; den indskrænkede sig til Forestillinger og Trusler.

Trods alle Advarsler og Forestillinger holdt Frederik IV fast ved sin Plan. Den 22de Juli udstedte han fra Itzehoe sit Krigsmanifest, altsaa inden Svaret fra Hannover var indløbet. Han lagde naturligvis hele Skylden over paa Sverig; Bremen havde i forrige Aars Felttog besværliggjort Fremgangen i Pommern og forstyrrede nu den frie Sejlads paa Elben; det var absolut nødvendigt for Danmark at tage det; men de fredelige Indbyggere

---

[1]) Wedels Instrux og Kreditiv af $^{18}/_{7}$ (Geh. Reg.).

[2]) Schartau, S. 97 ff.; Theat. Europ. B. XIX, S. 477 f.; Heinemann: Gesch. v. Braunschweig u. Hannover. B. III, S. 317 f.; Vellingks Ordre af $^{27}/_{7}$ (Hannover 9. c.)

[3]) Schartau, S. 101. Droysen opgiver (anf. Bind, Side 423) Styrken til henholdsvis 4 og 2 Komp., men dette er urigtigt. Kredstropperne havde ligget i Hamborg, en Del af dem gik først over til Altes Land $^{30}/_{8}$ (Grote til Kurf. $^{23}/_{8}$, $^{30}/_{8}$. Dänem. Nr. 107. Hannover).

vilde faa fuld Sikkerhed for Person og Ejendom[1]). Den Rundskrivelse, som langt senere blev sendt til Gesandterne i Wien, Haag og London, var af et ganske tilsvarende Indhold[2]).

Juli Maaned gik hen med at samle den danske Hær i Holsten. Korn- og Furagemangel lagde Hindringer i Vejen for Koncentrationen og tvang Scholten til at sprede Angrebsstyrken over Hertugdømmet i større og mindre Grupper. Marcheordrerne lød paa, at Afdelingerne den 7de—8de Juli skulde indtræffe paa de dem opgivne Samlingspunkter[3]), men flere af dem naaede først dertil en halv Snes Dage senere. Omkring den 17de Juli var Hæren fordelt som følger:

I Lejr mellem Itzehoe og Krempe: Hovedkvarteret, Garden til Hest, Jyske Landkyrasserer, Garden til Fods, Grenaderkorpset, Prins Christians Regiment, Arnoldts Regiment, Frijs Regiment, 1 Bataillon Aalborg, 1 Viborg, 1 Aarhus og 1 Ribe, 6 Kompagnier Artilleri, Staldetat.

I det Pinnebergske langs Elben: 1ste Fynske Rytterregiment og 300 kommanderede Infanterister under Generalmajor Lewetzow til Sikring af Elbkysten.

Ved Bramstedt: Ungarske Dragonregiment og Generalløjtnant Krags 8 Batailloner[4]).

I Lejr ved Rendsborg: 3dje Sjællandske og 2det Fynske Rytterregiment[5]).

I Itzehoe mødte de Generalspersoner, der skulde deltage i Felttoget, nemlig Generalløjtnanterne Dewitz, Hohendorf, Wedel og Leegaard, Generalmajorerne Bruin, Lewetzow og Gr. Juel, des-

---

[1]) Trykt i Fabers Statskanz B. XX $^{22}/_{7}$ o. fl. St.

[2]) Geh. Reg. $^{25}/_{8}$. Jfr. Schw. Fama B. X, S. 857.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{22}/_{6}$ 1270, $^{29}/_{6}$ 1319—1323; Scholtens Rundskr. $^{2}/_{7}$ 12; Geh.raad Grote til Kurf. $^{18}/_{7}$ (Dänem. Nr. 107. Hannover) opgiver, hvor Tropperne stod den Dag.

[4]) Side 444.

[5]) Næsten alle Regimenter, der havde ligget Nord for Ejderen, passerede gennem Rendsborg, i hvis Regnskaber der findes Oplysninger om Gennemmarcherne og om Styrken.

uden Generalauditøren og de øvrige til Hovedkvarteret hørende højere Embedsmænd samt Kongens Hof- og Staldbetjente[1]).

Da Kurfyrsten af Hannover ikke vilde give de Danske Tilladelse til at passere hans Lande, maatte Angrebet paa Bremen foregaa fra Søsiden, d. v. s. over Elben. I den Anledning blev der samlet en stor Mængde holstenske Fartøjer[2]) ved Wevelsfleth, der ligger ved Størmundingen, og ved Blankenese; den Glückstadtske Ekvipage blev holdt rede og Ledelsen af Søtransporten overdragen til Schoutbynacht Liebedantz, der ankom til Glückstadt 7de Juli. Eskadren bestod af følgende Skibe[3]):

Fregatten	Stormarn	Kapt. P. Holst.
Jagten	Meermin	Kaptlt. M. Løwe.
»	Prins Frederik	» Cl. Øsau.
»	Junker	» A. P. Krog.
»	Thorenscheut	Løjtn. M. Schwensen.
»	Ny Jagt	» L. Larsen.

Liebedantz fik Ordre til den 18de Juli at indtræffe ved Hovedkvarteret i Itzehoe med nogle Elblodser for at deltage i Forhandlingerne om Expeditionen[4]). Paa dette Tidspunkt var Forberedelserne til Felttoget i Hovedsagen endte; kun var Artillerimateriellet, der blev udskibet i Frederiksort, ikke helt rede; en Del af det var under Vejs til Hæren[5]).

Kongen ankom til Hæren den 16de Juli[6]). Han havde kun i ringe Grad deltaget i Forberedelserne til Felttoget, da han var optagen paa anden Maade. Omkring den 25de Juni var han, ledsaget af Gehejmeraad Holstein, rejst Nord paa, ingen vidste hvorhen. Snart erfarede man imidlertid, at han var i Skanderborg, hvortil hans Ekvipage og Køkkenpersonale afgik. Rygtet vilde vide, at en Kærlighedsintrige laa paa Bunden, og saaledes for-

---

[1]) Scholtens Rundskr. $^{2}/_{7}$; Hohendorf, der var Overkom. i Rdsbg., afgik dog først $^{22}/_{7}$ til Hæren (Kgl. udf. Exped. $^{22}/_{7}$ 1401).

[2]) Scholtens Mem. $^{17}/_{6}$; Ordre fra Amtmænd til Landfogder m. fl. $^{30}/_{6}$ (Slesvig Acta B. I. b. 4. Nr. 429).

[3]) Ref. Sag. $^{4}/_{6}$ Nr. 35; Kgl. udf. Exped. $^{1}/_{8}$ 1080; Glstd. Fæstnrgnsk.

[4]) Kgl. udf. Exped. $^{17}/_{7}$ 1337; Scholtens Mem. $^{17}/_{7}$.

[5]) Rdsbg. Fæstnrgnsk.; Ordre af $^{19}/_{7}$ om at sende 140 bespændte Bøndervogne fra Pinneberg til Frederiksort (Slesvig. Acta B. XI. 4).

[6]) Den 16de rejste han gennem Rendsborg (Fæstnrgnsk.), og den 18de skriver Grote fra Itzehoe til Kurfyrsten, at Kongen kom i Forgaars (Dänem. Nr. 107. Hannover).

holdt det sig ogsaa; Kongen havde bortført den unge Komtesse Anna Sofie Reventlow, den afdøde Storkanslers Datter, og taget hende til Medhustru. Begivenheden vakte stor Opsigt, og de fremmede Diplomaters Indberetninger vrimler af mer eller mindre pikante Meddelelser om denne Elskovshistorie[1]). Under disse Omstændigheder havde Kongen ikke megen Tid til at sysle med Regeringssager, og det var meget vanskeligt at faa ham til at udfærdige de nødvendige Resolutioner[2]).

Den Del af den svenske Krigsmagt, der stod i Stift Bremen, var ganske overordentlig ringe, baade hvad Styrke og Beskaffenhed angik. De Bremiske Ryttere og Dragoner, de Verdiske og Bassewitz's Dragoner tillige med det meste af Bremiske Infanteriregiment var i Wismar og Pommern, 1 Bataillon Vellingk stod i gottorpsk Sold. I Sommeren 1712 bestod den tilbageværende Styrke af følgende Tropper:

1 Dragonregiment	Ob. P. B. Schwerin.
1 Bataillon Lewenhaupt (Hertugindens Livbataillon, overført fra Holsten-Gottorp).	Oblt. Freesen.
1 Bataillon Vellingk.....	» H. G. Wrangel og A. Günthersberch.
2 » Bremiske Landrgt.....	Ob H. J. Wangelin.
1 Kompagni » Infrgt.	Kapt. J. H. v. Bergen.
1 » Artilleri.	

Oblt. G. Löwe, 2 Ingeniørløjtnanter.

Hele Styrken kan anslaas til 2600 Md.[3]). Til Støtte for den regulære Hær opbød Vellingk en Landstorm, der skulde tælle

---

[1]) Püchler $^{26}/_{6}$, $^{29}/_{6}$, $^{3}/_{7}$, $^{8}/_{7}$, $^{19}/_{7}$ 12.

[2]) Gehejmeregistraturen og Protokollen over de Kgl. Expeditioner indeholder næsten intet af Betydning i den sidste Uge af Juni og de 2 første af Juli. Det eneste er nogle Marchebestemmelser af $^{29}/_{6}$, som D. Vibe formelig aftvang Kongen ved at gøre opmærksom paa, at der ingen Tid er at spilde, da Vandstanden i Elben synker (Vibe til Kongen $^{27}/_{6}$, Pakke mærket: Geh.konseil. Foreløbig Saml. 1660—1720).

[3]) Der findes ikke nogen samlet Styrkeangivelse undtagen i Stackelbergs Relation (Hand. rör. nord. Kr. I. Sv. R. Ark.), der dog kun angiver Styrken ved Kapitulationen. I det danske Rigsark. findes 2 Styrkeangivelser, den ene fra April af Genlt. Wedel (Ref. Sag. $^{16}/_{4}$ Nr. 1) og den anden fra Maj

henved 19,000 Md.; han udstedte et trykt Opraab til Bønderne, anviste dem de Posteringer, der skulde besættes, forklarede, at Faren ikke var saa stor, som det lod til, da Hannover vilde forbyde de Danske Gennemmarchen; det gjaldt kun om at møde dem paa Digerne, og her kunde de Vaaben, hver Mand havde, være gode nok. De civile Embedsmænd fik Ordre til at samle og mønstre deres Undergivne paa de anviste Steder; men Befolkningen vendte det døve Øre til; kun nogle faa Hundrede Mand gav Møde, og Embedsmændene maatte indberette, at deres Undergivne kun tænkte paa egen Sikkerhed og i ingen Henseende vilde yde Regeringen Hjælp[1]). Det lykkedes saaledes ikke ved Befolkningens Hjælp at forøge Forsvarsstyrken; udefra var heller ingen Hjælp at vente; 1 Bataillon fra Zweibrücken, Carl XII's Arveland, der var paa Vej til Bremen, blev afvist af Hannoveranerne[2]), og Kredstropperne, der jo kun talte 3 Kompagnier[3]), skulde ikke tage direkte Del i Forsvaret. Søstyrken paa Elben var saa ringe, at den ikke kunde lægge de Danskes Overgang Hindringer i Vejen, og Kystbatterierne, der var opkastede ved Twilenfleth, Drochtersen, Freiburg, Belum o. fl. Steder, var ganske uden Betydning. Landet laa aabent, paa Modstand i Marken kunde man ikke tænke, alt beroede paa Forsvaret af den eneste Fæstning: Stade.

Stade ligger ved den lille Flod Schwinge, omtrent $^1/_2$ Mil fra dens daværende Udløb i Elben. Floden, der kommer fra Sydvest, gennemstrømmer Byen og deler den i 2 Dele, en større sydlig og en mindre nordlig. Fæstningens Hovedform var retangulær, de længste Sider gik omtrent lige i Syd—Nord, dens Udstrækning i denne Retning var henved 4000 Fod, de korteste Sider maalte omtrent 3000[4]). Grundridset var nærmest i hollandsk Stil: bastio-

---

af Genkrkom. Platen (Pl. til Scholten $^{13}/_5$). De stemmer godt overens og angiver Styrken til 8 Komp. Dragoner à 25 Md., 2 gevorbne Bat. à 600, 1 gev. Komp., 1 Artillerikomp. og 10 Komp. Landmilits à 100 Md. Platen angiver Styrken til 1762 regulære og 981 Militssoldater, og dette er sikkert meget nær ved at være rigtigt. I Efteraaret 1711 talte Schwerins Dragonrgt. 375 Heste (Statsark. Hannover. Pakke Celle 105 a).

[1]) De talrige og omstændelige Indb. findes i Hannover i ovennævnte Pakke

[2]) Schartau, S. 100. Jfr. Schw. Fama B. XII, S. 1058.

[3]) Side 448.

[4]) Se Plan 7. Stade og Omegn er i Sommeren 1905 rekognosceret af Oberst A. Tuxen. De fleste af Værkerne existerer endnu; kun den sydvestlige og den nordostlige Front er sløjfede for at give Plads for Jærnbane- og Havneanlæg. Omegnen er derimod væsentlig forandret ved Digeanlæg og Udtørringer.

neret Hovedvold med Kurtiner, vaad Grav med Raveliner, dækket Vej og Glacis med en smal Forgrav, samt med Kontregarder og Flecher paa den sydligste Front, der af Naturen var den svageste og mest udsat for Angreb. Den bestod i øvrigt af Hohenthor- og Gyllenstiernas Bastioner med mellemliggende Fuchslochs Ravelin, der dækkede Frontens Poterne. Nord for Gyllenstierna laa Kohlpots Bastion og Ravelinen af samme Navn, saa kom Salzthors Ravelin med bagved liggende Port, dernæst Burg Halvbastion, der i Forbindelse med Statisburg Kontregarde og Nicolai Bastion dækkede Schwinges Udløb af Stade og bestrøg Digerne. Nordfronten dannedes i øvrigt af Kehdinger Ravelin, med Port af samme Navn, og Wrangels Bastion. Syd for denne laa Schiffers- og Kønigsmarks Bastion med Schiffers Ravelin og bagved liggende Port, hvor igennem Vejen gik til Brunshusen. Resten af Vestfronten dannedes af Kønigsmarks Ravelin, Grundels Bastion og Hohenthors Ravelin, hvor igennem den sydlige Hovedvej førte. Værkerne var forældede; der manglede skudsikre Rum, og Stormfriheden beroede ene paa de vaade Grave. Den nordligste Del af Fæstningen kunde ved Hjælp af en Oversvømmelse fuldstændig beskyttes mod Angreb; Schwinge, der efter at have forladt Stade løber mellem Diger, kunde opstemmes, og, naar man aabnede Sluserne eller gennemstak Digerne, kunde en stor Del af Omegnen sættes under Vand. Den sydligste Del af Fæstningen, der laa paa Gesten, kunde ikke beskyttes paa denne Maade, og, hvad værre var, Terrænet Syd for Byen, hvor bl. a. Landsbyen Campe laa, dominerede Sydfronten paa virksom Kanonskuds Afstand 10—1200 Alen[1]). Fæstningen havde ingen Demarkationslinie; der laa Huse og Gaarde ved Glacisets Fod. Af detacherede Værker fandtes ingen andre end Hörner Skanse[2]), der umiddelbart før Belejringen blev anlagt ved Sammenstødet af Elb- og Schwingediget paa Flodens venstre Bred, en lille Fjerdingvej Nordost for Fæstningen, og Brunshusen Skanse ved Schwinges Munding.

Af Skyts fandtes i Stade 181, i Brunshusen 9 Kanoner, for Størstedelen 12 og 24 Pd.s Jærnstykker, desuden 13 Morterer af

---

De Grunde og Smaaøer, der laa langs Elbkysten, er nu landfaste med denne (Stader Sand og Bützflether Sand), hvorved Süder Elbe, der adskilte dem fra Fastlandet, i Hovedsagen er forsvunden. (Jfr. Karte d. deutschen Reiches 145.)

[1]) Paa dette Terræn ligger nu foruden Landsbyen Garnisonens Exercerplads.

[2]) Ogsaa kaldet Löwenschantz, vistnok efter den Ingeniørofficer, der havde anlagt den.

8 forskellige Kalibrer. Af Ammunition og Haandvaaben var der ret rigelige Forraad[1]); Proviantforsyningen kunde antagelig slaa til for et Par Maaneder.

Om at tilbagevise Angrebet kunde der ikke være Tale; det gjaldt kun om at redde Æren. Generalguvernør Vellingk vilde ikke selv lede det haabløse Forsvar; han overdrog Kommandoen til Generalmajor Carl Adam Stackelberg og rejste selv til Verden; her fra drog han kort efter til Bremen og tog endelig Ophold i Hamborg, hvor han forblev i flere Aar[2]). Stackelberg var en tapper Soldat, men ude af Stand til at løse en Opgave, der i og for sig var uløselig.

Da Frederik IV havde set Vellingks Opraab til Befolkningen i Bremen om at gøre Modstand, udsendte han den 22de Juli sit tidligere omtalte Manifest[3]), som af Vellingk besvaredes med et Patent, hvori han skildrede de Ulykker, en dansk Invasion vilde bringe over Landet, idet han gentog sin Opfordring til at yde Modstand mod de Danske eller til i det mindste at undlade at yde dem Hjælp. Samtidig befalede Vellingk Indbyggerne i de kongelige Dele af Hertugdømmerne at indbetale de den 1ste August forfaldne Skatter i det kongelig svenske Rentekammer i Stade eller i Hamborg, da han ellers vilde inddrive dem med skarpe Midler[4]). Hvor underligt det end lyder, var disse Trusler ikke tomme; derimod faldt Opraabet til Undersaatterne i Stiftet virkningsløst til Jorden.

Den 24de Juli udgav Kongen en Befaling til Hæren, der blev oplæst for alle Regimenter. Det paalagdes alle at holde stræng Mandstugt og at behandle Indbyggerne i Bremen med yderste Skaansomhed. Ethvert Overgreb mod Person eller Ejendom vilde blive straffet med Kassation, naar Gerningsmanden var Officer, ellers med Døden[5]).

---

[1]) Stadisches Festungsinventarium. R. Ark.

[2]) Schartau, S. 103.

[3]) Side 448.

[4]) Trykt i Theat. Europ. B. XIX, S. 480 f.

[5]) Scholtens Prot.

Da Kurfyrsten af Hannover havde forbudt den paatænkte Gennemmarche af det danske Rytteri, maatte Angrebet indledes af Fodfolk, der gik over Elben og banede Vej for Rytteriet. Angrebshæren deltes i 2 Kolonner, af hvilke den første skulde sejle fra Wevelsfleth til Drochtersen, den anden fra Blankenese til Krantz, altsaa henholdsvis neden- og ovenfor Stade.

1ste Kolonne skulde bestaa af følgende Tropper:

Generalstab.

Generalløjtnant	L. Hohendorf, Chef.
»	Fr. Leegaard.
Generalmajor	Gr. Juel.
»	P. Møsting.
»	H. Rosenauer.

Fodfolk.

Grenaderkorpset	2	Bat.
Prins Christians Rgt.	2	»
Arnoldts »	2	»
Aalborg Stifts »	1	»
Viborg » »	1	»
Aarhus » »	1	»
Ribe » »	1	»
	10	Bat.

Rytteri.

Jyske Landkyrasserer.

Artilleri.

4 3 Pd.s Kanoner.

Styrken kan anslaas til henved 5500 Kombattanter, naar de Syge fraregnes. 2det Fynske og 3dje Sjællandske Rytterregiment skulde senere slutte sig til Kolonnen, som derved vilde komme til at tælle 6500 Kampdygtige [1]).

---

[1]) En samlet Styrkeliste foreligger ikke. I Følge Rdsbg. og Glstdt. Fæstnrgnsk. for Juli talte:

Pr. Chr.	1330	Md.	inkl.	Knægte.
Arnoldt	1236	»	»	»
Viborg	441	»	»	»
Ribe	529	»	»	»
Aalborg	559	»	»	»

Grenaderkorpset maa have talt c. 1400 Md., Aarhus c. 550; altsaa Fodfolket i alt c. 6000 Md. Jyske Landkyrasserer talte c. 900 Md., i alt 6900 Md.; herfra maa drages de Syge, c. 800 Md., og 600 Knægte. I en Indberetning fra meklenborgsk Overstaldmester Bülow til Hertugen $^{2}/_{8}$ anslaas Styrken til henved 6000 Md. (Schwerin).

2den Kolonne havde følgende Sammensætning:

Generalløjtnant	F. J. Dewitz, Chef.
»	P. Krag.
»	E. Wedel.
Generalmajor	J. Bruin.
»	A. P. v. Eynden.
»	T. Lewetzow.
»	Chr. Juel.

Fodfolk.

Garden til Fods	2	Bat.
Frijs's Rgt.	2	»
Dronningens Livrgt.	1	»
Fynske hverv. Rgt.	2	»
Marinergt.	1	»
Zepelins Rgt.	1	»
Birchholtz's »	2	»
Krags »	1	»
	12	Bat.

Rytteri.

1ste Fynske Rytterrgt.

Artilleri.

4 3 Pd.s Kanoner.

Styrken kan, naar de Syge fraregnes, næppe anslaas til mere end c. 5500 Kombattanter. Garden til Hest og Ungarske Dragoner skulde senere slutte sig til Kolonnen, som derved vilde stige til c. 6600 Kampdygtige[1]). Med 2den Kolonne vilde Kongen og General Scholten følge.

Den 28de Juli mødte Aalborg Bataillon og Lewetzows jyske Landkyrasserer ved Wevelsfleth[2]). Dagen efter kom Generalløjtnant Hohendorf med Prins Christians Regiment og Kanonerne, og den 30te indfandt Resten af Kolonnen sig paa Indskibningsstedet[3]), hvor Baadene laa parate, bevogtede af Generalmajor Lewetzows Ryttere

---

[1]) For 2den Kolonnes Vedkommende kendes kun Styrken ved Frijs's Rgt., der var 1276 Md. Garden kan anslaas til 1400 Md.; de 8 Batailloner, der kom fra Pommern, har gennemsnitlig kun talt 450 Md., Rytterregimentet c. 800 Md., i alt 7100 Md. Herfra maa drages c. 800 Syge og 700 Knægte. Hestgarden og Ungarske Dragoner talte henholdsvis 400 og 1000 Md. eller med ovennævnte Fradrag c. 1100 Kombattanter.

[2]) 1 Esk. blev foreløbig staaende ved Itzehoe.

[3]) Furageskriver N. Lumholtz's Regnskaber.

og Fodfolk, der under Koncentreringen havde sikret Elbkysten[1]). Søndag Morgen den 31te Juli gik Hohendorf om Bord med Fodfolket, og Kl. 9 landede han i Nærheden af Drochtersen. Baadkolonnen, der blev konvojeret af 2 Jagter af Glückstadtske Ekvipage, blev modtaget med Kanonskud fra det lille svenske Kystbatteri; men inden Landgangen havde fundet Sted, fornaglede Besætningen Skytset og løb sin Vej. Det landsatte Fodfolk marcherede strax langs Elbdiget til Bützfleth, 1 Mil Sydost for Drochtersen, medens Baadene gik tilbage for at hente Rytteriet og Bagagen[2]). Det var trykkende varmt, men Bønderne modtog de Danske som Befriere og bragte de tørstige Soldater Øl og andre Forfriskninger[3]). Ved Bützfleth blev 1ste Kolonne staaende i 8 Dage; den fremsendte Rekognosceringskommandoer, og 1ste August havde et af disse paa Schwinge Diget nær ved Hörne et Sammenstød med en Styrke fra Stade, der tvang det til at standse.

Samme Dag, som Hohendorf passerede Elben, fordrev Glückstadtske Ekvipage den lille svenske Elbflotille; Smaaskibene løb ind paa Schwinge, medens Fregatten sejlede op ad Elben forbi Altona og lagde sig under den lyneborgske Kyst[4]). Fregatten Stormarn tog Station ud for Schwinges Munding og spærrede de svenske armerede Fartøjer inde[5]).

Mandag den 1ste August gik 2den Kolonne fra Blankenese over Elben til Krantz. Der var lagt en detailleret Plan for Overgangen[6]), der skulde foregaa i 3 Echeloner; men den blev ikke fulgt, da den viste sig uudførlig. Fodfolket gik over i 3 Træfninger med Garden i Spidsen; 3 Batailloner af Dronningens Livregiment, Marineregimentet og Zepelin blev tilbage i Blankenese[7]). Sammen med Fodfolket overførtes 1 Eskadron af 1ste Fynske Rytterregiment. Transporten forløb i øvrigt heldigt, ikke en Mand gik tabt. Den lille Skanse paa Diget var forladt, men ved Landgangsstedet stod en Postering af Kredstropperne, der nedlagde højtidelig Protest mod, at Garden landede. Gardisterne

---

[1]) Side 449; jfr. Scholtens Disposition i sammes Protokol.

[2]) Hagedorns Relat. $^{2}/_{8}$ 12.

[3]) Ny Kgl. Saml. 1097 a.

[4]) Püchler $^{3}/_{8}$; Grote $^{2}/_{8}$ (Hannover anf. Pakke).

[5]) Scholtens Disposition.

[6]) do. $^{31}/_{8}$.

[7]) Scholten til Genlt. Dewitz $^{1}/_{8}$, samme til Genm Lewetzow $^{6}/_{8}$; Furageskriver A. Foghs Rgnskb.

svarede imidlertid, at de ikke forstod Tysk[1]), og Kredstropperne marcherede bort efter at have «konstateret Neutraliteten». Om Eftermiddagen Kl. 6 landede Kongen i Krantz, hvor han forblev om Natten; om Aftenen gik Brigadér Sponneck med 1000 Mand til Buxtehude, hvor Kongen den næste Dag tog Hovedkvarter, medens Hæren lejrede udenfor Byen[2]), og her blev den liggende til den 7de August.

Den første Uge af August blev anvendt til at overføre den Del af Expeditionskorpset, som ikke strax var kommen med. 3dje Sjællandske og 2det Fynske Rytterregiment ankom 5te August til Wevelsfleth, blev staaende her i nogle Dage og indtraf den 8de og 9de August i Lejren ved Bützfleth, hvor Brigadér Donop endnu stod den 13de med sit eget og 1 Eskadron af Danneskjold Laurvigs Regiment[3]). Hestgarden og Resten af 1ste Fynske Rytterregiment blev overførte i de første Dage af August[4]); det Ungarske Dragonregiment passerede Elben den 8de, men blev samme Dag transporteret tilbage til Holsten for at afværge et Indfald af et Parti fra Wismar; det blev staaende i Hertugdømmerne og traadte ud af Expeditionskorpset[5]). De 3 Batailloner, der var forblevne ved Blankenese, fik den 6te August Ordre til at marchere til Stade[6]).

Den 7de August lagde en Del af 1ste Kolonne sig for Stade, hvor 2den Kolonne indtraf 2 Dage efter. Detachementer efterlodes i Buxtehude, Horneburg og Bützfleth. Kongen opslog sit Hovedkvarter paa Herregaarden Agathenburg, $^{3}/_{4}$ Mil Sydost for Stade ved Landevejen til Harburg[7]).

---

[1]) Schw. Fama B. XIII, S. 41; Püchler $^{8}/_{8}$.

[2]) Extr. af en «tilforladelig» Skr. fra Dockenhude (ved Blankenese) $^{1}/_{8}$ (Flyveskr.); E. Torms Anteg. (Suhm Nye Saml. II); Geh. Reg. $^{4}/_{8}$ 12; Scholten til Hert. af Württemb. $^{25}/_{8}$.

[3]) N. Lumholtz's Furagergnsk.; Furagerechn. v. Stade.

[4]) Scholten til Hert. af Würt. $^{25}/_{8}$ 12.

[5]) Samme til Brig. Bülow $^{4}/_{8}$, $^{0}/_{8}$, samme til Genm. Lewetzow $^{8}/_{8}$, $^{24}/_{8}$; Etatsraad Hannecken til Kongen $^{8}/_{8}$ (Slesvig. Acta B. IX. 3. Nr. 159).

[6]) Scholten til Genm. Lewetzow $^{6}/_{8}$; Foghs Rgnsk. fra Buxtehude.

[7]) Furagerechn. v. Stade. Torm siger, at Kongen kom til Agathenburg $^{4}/_{8}$; dette er urigtigt; $^{6}/_{8}$ er Breve fra Hovedkvart. dat. Buxtehude; først $^{8}/_{8}$ dateres de «Hovedkvarter v. Stade».

Medens det danske Expeditionskorps stod stille ved Bützfleth og Buxtehude, søgte Stackelberg, saa godt det lod sig gøre, at organisere Fæstningens Forsvar[1]). Den 31te Juli afbrændte Generalkvartermester Oberstløjtnant Löwe en Del af de ved Glaciset liggende Huse og aabnede 2 Sluser mod Kehdinger Land, Vest for Schwinge, og 2 mod Altes Land, Øst for Floden; herved blev der tilvejebragt en Oversvømmelse, der dækkede $^{2}/_{3}$ af Fæstningens Omkreds. Til Sikring af en provisorisk Sluse længere ned ad Schwinge anlagde han Hörner Skanse (Löwenschantz) og var nu i Stand til at lade denne Flod strømme ind over Kehdinger Land men holde Elben tilbage[2]). Den 1ste August fordrev et Detachement fra Hohendorfs Korps Oberstløjtnant Oppen, der stod paa Schwingediget nedenfor Skansen med en Afdeling af Landregimentet. General Stackelberg sendte ham Forstærkning, og de Danske blev standsede[3]). Stackelberg var meget tilfreds med, at det var lykkedes at tilvejebringe en Oversvømmelse foran Stade, og mente, at denne vilde lægge de Danske store Hindringer i Vejen[4]); derimod mislykkedes Forsøgene paa at sætte større Dele af Marsken under Vand; Bønderne vilde ikke have deres Høst ødelagt; de væbnede sig, gik løs paa de Soldater, der skulde gennemstikke Digerne, fordrev dem og handlede ilde med de Øvrighedspersoner, som vilde mane dem til Orden[5]). Bønderne paakaldte de Danskes Beskyttelse mod Stackelbergs Dragoner og støttede i øvrigt paa enhver Maade Angrebshæren.

---

[1]) De bedste Kilder til Fremst. af Stades Belejring er: Genm. Stackelbergs Kel. af $^{24}/_{10}$ til Grev Vellingk (Handl. rör. nord. Kr. Hist. I.) og Major I. C. Silfversparres Journal af $^{16}/_{9}$ (smstds.). De citeres i det følgende «Stackelberg» og «Silfversparre». Af trykte Kilder mærkes: «Jobelmann & Wilpfennig Gesch. d. Stadt Stade», neubearbeitet 1897, som dog ikke gaar videre ind paa Belejringen. Der savnes en autentisk dansk Beretning. Belejringsjournalen har ikke været til at finde; da Kongen selv var til Stede, findes der ingen «Memorialer e. l., og da Belejringen løb heldig af, er der ingen Forhørsprotokoller. Alt Belejringen vedkommende maa udpilles af spredte Ordrer, Breve og Regnskaber.

[2]) Löwe til Vellingk $^{6}/_{8}$ (Handl. rør. nord. Kr. I).

[3]) Silfversparre.

[4]) Stackelberg til Vellingk $^{7}/_{8}$ 12. Det viste sig senere, at en Del af Oversvømmelsen kunde gennemvades.

[5]) Brev fra I. A. Breyger dat. Bremen $^{3}/_{8}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. Nr. 257); jfr. Vellingk til Senatet $^{4}/_{8}$ 12.

Den 2den August rykkede et Kommando paa 100 Md. ud af Fæstningen for at inddrive Kvæg og Furage paa Gesten, et Kommando af samme Størrelse blev i samme Øjemed sendt til Kehdinger Land. Dragonregimentet skulde dække Partierne, der ikke maatte fjærne sig over 1 Mil. Udbyttet var kun ringe: 150 Kreaturer og 500 Faar. Soldaterne havde vistnok ladet sig bestikke af Bønderne, hvad der dog ikke hindrede dem i at plyndre. De anrettede slemme Ødelæggelser i Landsbyen Campe, hvor de opbrød Kister og Skabe, ja de plyndrede endog i selve Fæstningen efter Hjemkomsten, saa at Stormklokken maatte kalde Borgerne til Vaaben. Det lykkedes vel Kommandanten at gøre Ende paa Optøjerne; men det var tydeligt nok, at det stod ilde til med Disciplinen[1]).

Tjenesten i Fæstningen blev fordelt mellem Afdelingerne paa følgende Maade: Dragonerne skulde besætte Forposterne, de hvervede Batailloner Udenværkerne, den ene Landbataillon Hovedvolden, medens den anden skulde være Arbejdstropper. Hörner Skanse fik foreløbig en Besætning paa 200 Md., der daglig afløstes, medens Brunshusen Skanse skulde forsvares af 55 Md., som man blev nødsaget til at lade forblive dér, da Afløsning ikke var mulig. Den 3dje August befalede Stackelberg, at alt «løst Pak» og alle Kvinder og Børn skulde forlade Byen. Ordren blev ikke fuldt udført; Officererne holdt mange Soldaterkoner tilbage, af Frygt for at Mandskabet skulde desertere, og mange Stoddere, der var drevne ud af Portene, sneg sig tilbage. De hvervede Soldater maatte ikke enkeltvis forlade Udenværkerne og begive sig ind i Byen; Landmilitsen skulde udsende Patrouiller for at opsnappe dem, der overtraadte Forbudet; men dette Hverv skilte den sig daarligt ved, ikke en eneste af de talrige Delinkventer blev indbragt til Vagten, hvor 20 «Paar Ruthen» ventede dem; kun Kommandanten fangede personlig en Underofficer, som blev degraderet. En af Grundene til Forbudet var, at der herskede Pest i Byen; der var anlagt Pesthospitaler udenfor Hohenthor og Kehdinger Thor, og de pestsmittede Huse var betegnede med et hvidt Kors.

I nogle Dage arbejdede man uforstyrret paa Forstærkningen af den sandsynlige Angrebsfront og af Hörner Skansen; 170 Md. var beskæftigede ved Hohenthor, 100 arbejdede paa Skansen, hvis Besætning blev formindsket, efter Haanden som Arbejdet skred

---

[1]) Silfversparre, Stackelberg.

frem. Arbejdsdagen var 13 Timer lang; der var meget at gøre, blandt andet skulde Campe saa vidt muligt nedbrydes.

Den 7de August viste et større fjendtligt Detachement sig paa Galgenberg, hvor det satte sig fast. Schwerins Regiment gik tilbage paa Glaciset; det fik Ordre til at lade Pikettet ved Hohenthor patrouillere flittigt, men maatte ikke indlade sig i Kamp. Vagten i den dækkede Vej blev forstærket til 250 Md., og de hvervede Batailloner fik Ordre til at afgive Arbejdsmandskab. Afdelingerne, der hidtil af Frygt for Pesten havde kamperet paa Glaciset, blev anbragte i Bastioner og Faussebraier. Vellingks Bataillon blev indlagt i «Kohlpot», Lewenhaupts i Faussebraien ved «Burg» og i Nicolai Bastion, Oppens Landmilitsbataillon i Wrangels Bastion og i Schifferthors Faussebraie; Bergens Kompagni af Bremiske Infanteriregiment blev fast Besætning i Kontregarderne paa Sydfronten. Livbataillonen af Landregimentet varetog den indre Tjeneste i Fæstningen. Tropperne blev saaledes anbragte saa langt fra Sydfronten som muligt med Oversvømmelsen mellem sig og Fjenden; herved vilde man besværliggøre Desertionen, der var begyndt, saa snart de Danske viste sig. Den 8de August løb 2 af Schwerins Korporaler over med 33 Dragoner — og det var dem, der skulde passe paa de andre. Fæstningens Porte blev besatte af Landmilits, der afløste Borgervæbningen, da denne udelukkende skulde benyttes som Brandkorps[1]).

Den 9de August fandt der en lille Fægtning Sted paa det højre Schwingedige nedenfor Stade. General Stackelberg vilde ved Værtshuset Symphonie[2]), hvor nævnte Dige støder til Elbdiget, anlægge en mindre Udgave af Hörner Skanse og havde beordret Oberstløjtnant Löwe til at udføre Arbejdet under Beskyttelse af et lille Kommando Landmilits; dette blev angrebet af et Detachement af Aarhus Bataillon og trak sig tilbage efter en kort Skydefægtning. Da Stackelberg ansaa Arbejdet for at have stor Betydning, befalede han, at Oberstløjtnant Freese med 200 hvervede Soldater skulde dække det. Uheldigvis var Oberstløjtnanten til Alters; Tropperne marcherede ud under et Par Kaptajner og blev direkte underlagte Löwe, der fik Ordre til under ingen Omstændigheder at indlade sig i Kamp med en overlegen Styrke. Imidlertid havde General Scholten faaet Underretning om Arbejdet og

---

[1]) Silfversparre.

[2]) Dette «Gasthaus» existerer endnu.

havde strax beordret 500 Md. til fra Agathenburg at vade gennem Oversvømmelsen til «Symfonien». Da Svenskerne saa dem, troede de først, at Bønderne, der ved Bestikkelser havde søgt at faa Stackelberg til at opgive Digets Gennemstikning, nu med Magt vilde hindre Arbejdet; men da de opdagede, at det var Fjenden, begyndte de Tilbagetoget. Nu kom Freese fra Kirken, overtog Kommandoen og besluttede at optage Kampen, idet han ikke tvivlede om, at han let kunde hævde Besiddelsen af Diget. Med General Stackelbergs Bemyndigelse blev Arbejdet genoptaget, og Löwe gik frem ad Diget; men de Danske gik over til Angreb, Freeses Folk affyrede en Salve og flygtede saa i største Forvirring tilbage til Byen, forfulgte af Fjenden, der fangede 4 Officerer med 60 Md. og nedlagde 1 Officer og flere Soldater. Blandt Fangerne var Oberstløjtnanterne Günthersberch og Löwe; den sidste, Fæstningens ledende Ingeniørofficer, var uerstattelig. De Danske blev nu Herrer over det højre Schwingedige, hvad der i øvrigt ikke fik stor Betydning, og de fik et levende Indtryk af, at Fæstningens Besætning næppe vilde gøre meget energisk Modstand[1]).

Den 11te August besatte Hohendorf Højderne ved Hohenwedel $^1/_4$ Mil Vest for Stade, som nu var helt indesluttet; Belejringen kunde dog ikke begynde, før det sachsiske Artilleri var ankommen; men det lod vente paa sig. Fra Rostock ankom den 20de Juli Oberstløjtnant P. B. Johannsen og 250 Infanterister til Dömitz, hvor 300 Ryttere fra Korpset foran Wismar samtidig gav Møde. Den 18de var de sachsiske Artilleriskibe afsejlede fra Wittenberg; Scholten havde truet med, at Danmark ikke vilde sende sit Artilleri til Stralsund, hvis Sachsernes ikke kom; disse havde stadig erklæret, at det danske Artilleri ikke var sejlklart, men Scholten kunde beraabe sig paa de sachsiske Ministre Løvendals og Westphals Vidnesbyrd om, at alt var i Orden[2]). Sejladsen ned ad Elben gik langsomt: 1ste August indtraf Rytteresskorten i Boitzenburg, Dagen efter naaede Transporten Lauenburg, knap $1^1/_2$ Mil længere ned ad Elben, her fra gik den næste Dag 1 Mil videre til Artlenburg, hvor den standsede, da der indløb Efterretning om, at en svensk Fregat[3]) laa længere nede ad Elben ovenfor

[1]) Stackelberg; Silfversparre; Scholten til Dronningen $^{14}/_8$, til Hert. af Würt. $^{26}/_8$.
[2]) Scholten til B. Meyer $^{18}/_7$, til Ahrentzen $^5/_7$, $^{11}/_7$ 12.
[3]) Jfr. Side 457.

Altona. Den danske Fodfolkseskorte, der var gaaet om Bord i Dömitz, gik i Land sammen med Sachserne og udstillede Poster[1]). Da Fjenden ikke viste sig, gik man videre, og den 6te August naaede man Altona, hvor Schoutbynacht Liebedanz med den Glückstadtske Ekvipage stødte til. Rytteresskorten blev nu overflødig og gik den 7de tilbage til Lejren ved Wismar[2]). Det sachsiske Artilleri blev ad Este ført til Buxtehude. Udlosningen var endt 17de August[3]). Samme Dag fik Oberstløjtnant Johannsen Ordre til over Oldesloe, Lybæk og Wismar at marchere tilbage til Rostock; med ham fulgte en Del Soldater, der havde ligget syge paa Laaland og Falster, men nu var helbredte[4]). Den sachsiske Eskorte rejste hjem med de tilbagegaaende Artilleriskibe; det var bleven den forbudt at marchere gennem hannoveransk Territorium[5]).

Den sachsiske Artilleripark bestod af:

24 24 Pd.s Kanoner,
6 12 » »
12 48 » Morterer,
15 Blokvogne.

Der medfulgte 600 Kugler pr. Kanon, men ikke fuldt 300 Granater pr. Morter[6]); af Krudt var der 2000 Ctn. og af Redskaber 3000 Spader, Hakker, Skovle m. m. Skytset var en broget Blanding af nyt og gammelt; alle Mortererne var fra 1711, men blandt Kanonerne fandtes mange «Sirener», «Bjørne», «Vildmænd», «Hjorte» og «Hunde» fra Trediveaarskrigens Dage, ja endog 6 «kejserlige halve Kartover», der var endnu ældre. Kun 10 «nye polske» 24 Pd.s Kanoner var støbte 1711—1712[7]).

Fra København var der oversendt[8]):

6 24 Pd.s Kanoner,
6 18 » »
18 Morterer af 100—150 Pd.s Kaliber,

---

[1]) Lauenb. Reg. til Kurfyrsten 5/8 (Slesvig Acta D. I. 1. Nr. 3017); Sachs.-polsk Ges. Rel. 17/8.
[2]) Lauenb. Reg. til Kurf. 7/8.
[3]) Scholten til Dronningen 14/8, til Hert. af Würt. 25/8; Püchler 17/8.
[4]) Scholten til Johannsen 17/8.
[5]) Samme til Løvendal 8/8 12; Brev af 21/8 til Landdrost G. E. v. Werpup. (Slesvig s. o.)
[6]) Jfr. Side 390.
[7]) Res. u. Feldart. Rechn.
[8]) Jfr. Side 388.

og Glückstadt maatte yderligere afgive:

5	24	Pd.s	Metalkanoner,
3	18	»	»
4	12	»	»
2	200	»	Metalmorterer,
2	100	»	»
2	50	»	»

I alt disponerede de Danske over 54 Kanoner og 36 Morterer. Fra de holstenske Fæstninger blev der udleveret c. 1300 Ctn. Krudt, 3000 Haandgranater og 2600 Stkr. Værktøj [1].

Den 19de August gik den danske Hær i Lejr med højre Fløj til Campe Kirkegaard, venstre til Landsbyen Gr. Thun ved Schwinge, hvor der blev slaaet Bro og anlagt en lille Skanse [2]). Afstanden fra Fæstningen var c. 4000 Alen, og Frontens Udstrækning omtrent lige saa stor. Tropperne var formerede i 2 Linier. Opstillingen fra venstre til højre var følgende. I 1ste Linie: 2 Eskadroner 1ste Fynske Rytterregiment, Dronningens Livregiment, Marineregimentet, Zepelin, Krag [3]), Frijs, 3 Eskadroner 1ste Fynske, Birchholtz og Fynske Rgt., Garden til Fods, Garden til Hest. I 2den Linie: Prins Christians Regiment, Aarhus, Viborg, Aalborg, Ribe [4]), Arnoldts Regiment, Grenaderkorpset. I 1ste Linie kommanderede Generalløjtnanterne Krag, Wedel og Dewitz, i 2den Generalmajorerne Rosenauer og Møsting. Jyske Landkyrasserer, 2det Fynske og 3dje Sjællandske Rytterregiment stod paa venstre Schwingebred; de holdt Hohenwedel og Bützfleth besat og foretog forskellige Strejftog omkring i Landet [5]). Indtil den 19de havde de danske Tropper forfærdiget en stor Masse Faskiner, og den 20de var man parat til at aabne Trancheerne.

---

[1]) Kgl. Resol. paa Scholtens Mem. af $^{10}/_{9}$ 12 (Dsk. Kgrs. Hist. 258 a); Glkst., Rdsbg., Fredort. Fæstrgnsk. 1712.

[2]) Jobelmann anf. Værk. S. 23.

[3]) Hvert af disse Rgtr. havde kun 1 Bat.

[4]) De 4 sidste Rgtr. havde kun 1 Bat. hver.

[5]) Opstillingen er indtegnet paa en Plan i Ingeniørkorpsets Arkiv. Om Rytteriet se bl. a. A. Foghs og N. Lumholtz's Furageregnskaber samt «Furagerechn. v. Stade» bey Hohenwedel $^{1}/_{8}$—$^{31}/_{8}$ 12.

I Fæstningen søgte Kommandanten at gøre alt rede til at modstaa Belejringen; særlig gav han en Del Befalinger til Forholdsregler mod Brandfare. Men Borgerskabet, hvis Aand var yderst slet, ignorerede ganske Generalens Ordrer; det vilde ikke engang efterkomme Befalingen om de Pestsyges Isolation, og det hjalp ikke, at Kommandanten gik frem med yderste Haardhed mod nogle omstrejfende pestsyge Kvinder. Den 12te og 16de August blev der fra dansk Side gjort nogle Forsøg paa at faa Stackelberg til at lukke Sluserne, idet man lovede ikke at angribe de Fronter, som Oversvømmelsen tidligere havde dækket; men Kommandanten erklærede, at han ikke turde handle mod Generalguvernørens udtrykkelige Ordre.

En Stabsofficer med 9 andre Officerer, 13 Underofficerer og 250 Md. holdt den dækkede Vej og de truede Udenværker besat; i Kontregarderne stod til Stadighed desuden v. Bergens Kompagni, i Löwenschantz 1 Kaptajn med 2 andre Officerer og 60 Md. Denne Styrke dannede 1ste Afløsning, de 2 andre Afløsninger, der var sammensatte paa lignende Maade, stod paa Piket eller hvilede i de dem anviste Afsnit af Fæstningen. Landregimentet afgav Arbejstropper og Voldbesætning; 1 Kompagni laa i Hohenthors Ravelin. Naar der blev slaaet Alarm, og 2 Raketter opsendtes fra Gyllenstiernas Bastion, skulde Landregimentet lade 1 Kompagni besætte hver af Portene, sende 1 Løjtnant med 30 Md. ind i Fuchslochs Ravelin og beordre Pikettet ud i den dækkede Vej for at underlægge sig den der kommanderende Stabsofficer. Tredje Afløsning skulde træde til Gevær, men i øvrigt blive, hvor den var. Blev der sendt 2 Raketter op fra Löwenschantz, skulde Vagten i Schiffersthor aabne Slusen, men ellers forblev enhver paa sin Plads. For at tvinge Fjenden til at begynde Belejringsarbejderne i større Afstand blev Kontreskarpevagten hver Aften skudt 50 Skridt frem foran den dækkede Vej; den sendte derpaa 1 Officer med 40 Md. lige saa langt frem, og dette Kommando fremskød atter 1 Underofficer og 8 Md. i samme Afstand under Dækning af en Lyttepost paa 1 Korporal og 2 Md., som fjærnede sig yderligere 50 Skridt. De forreste Poster var forsynede med Lyskugler. Angreb Fjenden, skulde Posterne repliere sig paa hinanden og under bestandig Skydning gaa tilbage til den dækkede Vej. Alle Saillanter i denne, i Kontregarder og Lynetter blev hver Aften oplyste med brændende Begkranse. Portene blev lukkede, Broen foran Hohenthor sprængt, de andre Broer op-

trukne. Paa Volden blev der anlagt Traverser med Ammunitionsrum, men de trevne Landsoldater arbejdede langsomt og daarligt.

Soldaterne fik Naturalforplejning bestaaende af Brød, Kød, Ærter, Gryn og Fedt; ogsaa Officererne, der var blottede for alt, fik Proviant udleveret. Det kneb en Del med Penge; Borgerskabet vilde ikke honorere Stackelbergs Vexler, saa lidt som Bønderne i Kehdinger Land vilde tage Hensyn til hans «Brandbreve»; fra Altes Land modtog han dog 1500 Rdlr.; hver Mand fik hver 10de Dag 8 ß lybsk. Af Malt fandtes der store Mængder i Magasinerne, og dog holdt det haardt at skaffe Soldaterne 1 Kande Øl daglig; paa Brændevin og Tobak var der ingen Mangel, ogsaa af Brød var der tilstrækkeligt[1]).

Den 20de August Kl. 9 Aften blev Trancheen for Sydfronten aabnet. Garden, Dronningen, Prins Christian, Fyn og Marineregimentet dækkede Arbejdet med 10 halve Batailloner; 1ste Fynske Rytterregiment og Hestgarden sikrede Fløjene hver med 60 Heste. Arbejdstropperne bestod af 1000 Md. Frijs, Aarhus, Viborg og Aalborg; hver Mand havde en Spade eller Skovl, hver 6te en Hakke; de medførte 1000 Faskiner. Til hver Mand i Arbejdsstyrken blev der daglig udbetalt 4 Skilling. Arbejdet ledede af «Tranchémajor» Stürup[2]).

Dækningstropperne kastede de fremskudte Posteringer, der gik tilbage til den dækkede Vej. Fra Gyllenstiernas Bastion fór Raketterne til Vejrs, Pikettet ilede ud i den dækkede Vej, og herfra blev der aabnet en hæftig Ild mod Arbejdstropperne, men de 12,000 Patroner, der blev afskudte, gjorde liden Skade, og Artilleriets Ild havde kun ringe Virkning; den blev indstillet Kl. 11 og først genoptagen ved Daggry. Men da var Arbejderne avancerede godt; paa venstre Fløj var man fra Galgen naaet frem til Vejrmøllen, paa højre endte Approchen ved de afbrændte Huse i Campe[3]). I Løbet af Dagen blev Approchen udvidet af 300

---

[1]) Stackelberg.

[2]) Scholtens Disposition 20/8 12; Platen Feldcassarechn.

[3]) Silfversparre, Stackelberg.

Dagarbejdere af de samme Afdelinger, der havde stillet Arbejdsstyrken om Natten. Fæstningens Artilleri skød paa dem med ringe Virkning; Skydningen blev snart indstillet og begyndte først igen Kl. 6 Eftermiddag. Natten til den 22de August blev Arbejdet dækket af 10 Halvbatailloner af Grenaderkorpset, Zepelins, Birchholtz's, Krags og Arnoldts Regimenter, medens Prins Christians, Fyns, Birchholtz's og Ribe Stifts Regimenter leverede Arbejdsstyrken. Svenskerne, der havde ventet et voldsomt Angreb, stod med deres halve Styrke i den dækkede Vej, medens Resten var i Beredskab. Der blev skudt heftigt hele Natten med Geværer og Kanoner, men Tabene var kun smaa; Approcherne blev færdige og forbundne med en Parallel c. 500 Alen fra den dækkede Vej. Den 22de blev Arbejdet fortsat; Svenskerne forstærkede Besætningen i den dækkede Vej til 450 Underofficerer og Menige. Fra Kredstropperne blev en Kaptajn sendt ud til de Danske for at meddele, at de laa i Stade som Sauvegarde; Kongen lovede Svar næste Dag, og den 23de forhandlede Oberst Schweder udenfor Porten med Generaladjutant Motzfeldt[1]). Stackelberg havde indstændig anmodet ham om at blive, men han forlod Fæstningen den 25de om Morgenen og blev ført til Altona[2]).

Natten til den 23de arbejdede atter 1000 Mand i Løbegravene under Bedækning af 10 Halvbatailloner. Trods Fæstningens Ild avancerede Approcherne paa begge Fløje til Hulvejen ved Møllen, og Arbejdet paa Batterierne i 1ste Parallel skred rask frem. I Fæstningen blev Kanonerne saa medtagne af Skydningen, at Kommandanten maatte befale Artillerikaptajnen at skaane det svære Skyts og holde sig til Mortererne og de lettere Kanoner. Skydningen havde kostet de Danske 60 Døde og Saarede; Svenskernes Tab var endnu ringere[3]). I de følgende Dage og Nætter fortsattes Arbejdet paa samme Maade som hidtil, idet Regimenterne skiftevis afgav Dæknings- og Arbejdstropper, kun Garden og Grenadererne var fritagne for Arbejde. Natten til den 25de var Arbejdsstyrken 1400 Md.; i Løbet af Dagen blev Batterierne i 1ste Parallel færdige, og i de følgende Nætter syslede man mest med Batterianlæg, stærkt beskudt af det svenske Artilleri; alle Forsvarernes Morterer blev opstillede i Höhenthors og Gyllenstiernas

---

[1]) Silfversparre.

[2]) Samme. Jfr. Th. Europ. B. XIX, S. 481.

[3]) Scholten til Hert. af Würt. $^{25}/_{8}$ 12; Silfversparre.

Bastioner. Den 28de blev Batterierne monterede. I 1ste Parallel var der anlagt 4 Morter- og 3 Kanonbatterier, i 2den 2 Kanonbatterier, og i Approchen foran denne et Kanonbatteri; i alt var der opstillet 54 Kanoner og 36 Morterer[1]).

Den 29de August Kl. 5 om Morgenen begyndte Ilden fra alle 90 Stykker paa én Gang. Kongen overværede Artillerikampen fra et Epaulement ud for 1ste Parallel. Virkningen var overvældende; der udbrød Ild paa 3 Steder i Nærheden af Hohenthors Bastion, Betjeningsmandskabet her og i Grundels Bastion løb bort fra Kanonerne, og Borgerskabet, som havde overtaget Portvagterne, forlod sine Poster. Kl. 10 Form. faldt der en Bombe i Laboratoriet, som sprang i Luften. Forvirringen naaede sit Højdepunkt, Borgerne opgav ethvert Slukningsforsøg og søgte Frelse i Kælderne. Fæstningens Artilleri, der i Begyndelsen havde besvaret Angribernes Ild, om end meget svagt, forstummede ganske i Løbet af Dagen. Stadssyndikus og nogle ansete Borgere søgte med Bønner at formaa Kommandanten til at kapitulere, men de fik et bestemt Afslag. Stackelberg søgte nu at samle Landmilitsen for med dens Hjælp at slukke Ildebranden; men der var intet at stille op med den; 120 Md., der arbejdede ved Schiffersthor, truede Officererne paa Livet, nedlod Vindebroen og gik over til de Danske; en Mængde af deres Kammerater var allerede deserterede i de foregaaende Dage. Kommandanten udtaler, at han efter den 1ste Bombardementsdag kun havde 600 hvervede Soldater tilbage, med hvilke han paa én Gang skulde bekæmpe Fjenden, Borgerskabet og Landmilitsen. Fæstningens Proviantforvalter deserterede ogsaa den 29de August, ingen vidste rigtig Besked med Provianten; Kommandanten havde i sin Tid befalet, at der skulde oprettes Regimentsmagasiner, men det var ikke sket. Endnu en Ulykke skete samme Dag: en Bombe slog Hul i Krudttaarnet paa Hohenthors Bastion, og ingen turde bøde paa Skaden. Heldigvis sagtnede Beskydningen ud paa Aftenen; om Natten blev der kun indkastet enkelte Bomber, og det lykkedes at begrænse Ildebranden.

Flere Provianthuse var brændte; et Magasin var dog nogennogenlunde ubeskadiget, og herfra blev der den 30te om Morgenen uddelt Levnedsmidler for 4 Dage. Garnisonen blev fordelt paa følgende Maade: I den dækkede Vej 100 Md., i Kontregarderne 100 Md., i Löwenschantz 30. I Hohenthor med tilhørende Ravelin

[1]) Se Plan 7; Silfverspare, Stackelberg; Scholten til B. Meyer $^{2}/_{9}$.

anbragtes Schwerins Regiment og 1 Kompagni Landmilits, i Schiffersthor Vellingks Bataillon og en Del Landmilits, i Salzthor v. Bergens Kompagni og 2 Kompagnier Landmilits, i Kehdingerthor Lewenhaupts Bataillon og 2 Kompagnier Landmilits; Resten af denne fordeltes paa Volden og i Faussebraien paa de ikke angrebne Fronter. En Underofficer af Landmilitsen med 27 Mand slap i Løbet af Dagen ud af Kehdinger Thor og deserterede. Tilstanden i Fæstningen var en saadan, at Kommandanten for Alvor tænkte paa at søge at opnaa en hæderlig Kapitulation, men Oberst Schwerin overtalte ham til at afvente den dækkede Vejs Erobring. Den 30te om Formiddagen skød Angriberne livligt; de Belejrede svarede, en Bombe slog ned tæt ved Kongens Opholdssted og overøste ham med Jord. De Danskes Tab var 33 Døde, 117 Saarede[1]). Ved Middagstid standsede Ilden og tog først fat igen Kl. 4. Fæstningens Hømagasin gik op i Luer, et Par andre Steder udbrød Ild, men da der blev tilbudt Folkene 8 ß for at deltage i Slukningsarbejdet, tog de fat og fik Bugt med Branden.

Natten til den 31te tav de danske Kanoner, kun Mortererne lod af og til høre fra sig, men Approcherne avancerede og naaede den Fleche, der laa paa Glaciset foran Fuchslochs Ravelin. Af Garnisonen deserterede 40 Md., og en Deputation af Borgere sneg sig ud til de Danske med Bøn om at skaane Byen. I Løbet af Natten blev den omtalte Fleche tagen; Svenskerne sprængte et Par Miner, men paa et saa tidligt Tidspunkt, at de ingen Skade gjorde. Hele Besætningen i den dækkede Vej og i Kontregarderne flygtede ind i Fuchslochs Ravelin, men Schwerin og hans Officerer drev dem med Kaarden i Haanden tilbage til deres Poster. Var de Danske gaaet mindre metodisk til Værks, kunde de have besat Udenværkerne med det samme, og i saa Fald vilde Schwerin have ladet slaa «Chamade»[2]); men saa havde Scholten jo ikke faaet den Fornøjelse at føre et Vaubansk Angreb helt igennem, og det synes at have været ham meget magtpaaliggende.

Den følgende Nat begyndte de Danske at sapere; paa hver Fløj arbejdede 25 Sapører; den 3dje September var man paa højre Fløj avanceret 47, paa venstre kun 25 Favne. Sapørerne fik som sædvanlig 2 ß pr. Favn[3]).

---

[1]) Grote til Kurf. 31/8 (Hannover).

[2]) Silfversparre; Stackelberg.

[3]) Feldcassarechn.

I Garnisonen forværredes Stemningen mere og mere. Soldaterne udtalte højlydt, at det var bedre at skyde Officererne en Kugle for Panden og løbe over til Fjenden end at fortsætte Forsvaret under saadanne Forhold. Kommandanten besluttede da at forsøge ved en hæderlig Kapitulation at redde Byen og «Kongens Trofæer og Soldater». Et Krigsraad, bestaaende af alle Stabsofficerer og 2 Kaptajner pr. Regiment, blev sammenkaldt, og man enedes om at søge Forhandling; der blev slaaet Chamade; de Danske gik ind paa at give Gisler og standse Kanonaden, og Oberstløjtnant v. Oppen med Major Sparre kom ud i Lejren for at forhandle. Stackelberg forlangte fri Afmarche med Faner m. m., medens de Danske kun vilde indrømme Krigsfangenskab; de svenske Udsendinge vendte hjem med uforrettet Sag, og Gislerne blev sendte tilbage. Skydningen begyndte strax igen, Kommandanten lovede Folkene at forøge den daglige Lønning med 1 lybsk Skilling og udbetalte dem strax Tillæg for 10 Dage, men det hjalp ikke stort. Dette fandt Sted den 1ste September[1]).

Natten til den 2den September satte Angriberne sig fast i den dækkede Vej paa hele Fronten; et Batteri blev anlagt paa Glaciset, og der blev taget kraftigt fat paa Bombardementet. I Fæstningen var Besætningen smeltet stærkt sammen; i Fuchslochs Ravelin stod nu kun 50 Md., i hver Kontregarde 25. Kommandanten havde befalet at afbryde Ravelinbroen, for at Besætningen ikke skulde løbe bort, men det havde Folkene forpurret. I Hohenthor stod 30 Dragoner, i Schiffersthor 112 Md., i Kehdingerthor 27 og i Salzthor 30. Sidstnævnte Port blev den 2den September om Formiddagen stormet indvendig fra af en Afdeling af Landmilitsen, der lagde Planker over Broaabningen og deserterede; Besætningen vægrede sig ved at skyde paa dem. Dragonerne i Hohenthor søgte ogsaa at løbe bort, men blev stoppede af deres Befalingsmænd; Artilleristerne løb fra Kanonerne, men Vellingks Bataillon fangede og arresterede en Del af dem. Der blev nu holdt Standret over Rebellerne, der maatte spille om Livet; en Del at dem blev skudte, Resten piskede[2]). Der var altsaa endnu nogle, der lystrede Ordre, men de forskellige Chefer søgte at værne deres Folk mod Straf. Natten til den 2den September deserterede 100 Md.[3]).

[1]) Stackelberg; Silfversparre; Scholten til Meyer $^{2}/_{9}$; Püchler $^{3}/_{9}$.

[2]) Silfversparre.

[3]) Scholten til Meyer $^{2}/_{9}$.

I Løbet af den 2den September opgav Forsvarerne Kontregarderne og lagde disses Besætninger i Faussebraien bag Fuchslochs Ravelin. Broen, der førte over til denne, blev afbrudt og erstattet med et Par Pontoner. Kanonerne i Ravelinen blev anbragte paa dennes forsænkede Flanker, og i Bastionernes Faussebraier blev der anlagt et Par Batterier, bestykkede med Feltkanoner til at bestryge Ravelingraven. Den følgende Nat anlagde Belejrerne endnu 2 Batterier paa Glaciset ved den dækkede Vej, og den 3dje September beskød de heftig Værkerne omkring Fuchsloch. Pontonerne, der skulde forbinde Ravelinen med Hovedvolden, blev skudte i Sænk. Ilden blev kun svagt besvaret; Kommandanten var fuldstændig klar over, at han ikke kunde afslaa en Storm; Soldaterne udtalte aabenlyst, at de vilde kaste Geværerne, naar Fjenden kom. Borgerne rørte sig ikke, da Borgmester Joh. Knippenberg paa Stackelbergs Opfordring befalede dem at gaa til Volds. Fra den 2den September var der hver Dag Krigsraad; Majoriteten stemte for en Kapitulation, men der var stadig 2—3 Officerer, som udtalte, at man burde holde lidt ud endnu, og Stackelberg vilde have Enstemmighed[1]). Imidlertid gik Belejringsarbejderne deres Gang; Sapørerne arbejdede med en Flid og en Alvor, som gjaldt det om at forberede Stormen paa en vel besat, haardnakket forsvaret Fæstning. Det hele var en fortræffelig Øvelse, og Kongen, der mente, at et voldsomt Angreb vilde koste 5—600 Md., vilde ikke ofre dem for at spare nogle Dages Arbejde[2]).

Den 4de September blev Saperne ført frem baade mod Hoved- og mod Ravelingraven, og den 5te om Morgenen var begge «Attakerne» forbundne med en Kommunikationsgang, der gik imellem Kontregarderne, uden om Ravelinen. I Fæstningen søgte man at træffe forskellige Modforanstaltninger; men Forsøgene paa at forstærke Bestykningen i Ravelinen og Faussebraien mislykkedes, og Mangel paa Arbejdsmandskab gjorde det umuligt at anlægge Afsnit i Angrebsbastionerne; et Par Kanoner anbragtes i den mellemliggende Kurtine, det var det hele. Haandammunitionen og Provianten slap op; paa det første blev der bødet ved at støbe en Del Musketkugler, men Borgerne nægtede at brygge og bage. Desertionerne vedblev, og der opstod Uenighed mellem Regiments-

---

[1]) Silfversparre; Stackelberg.
[2]) Püchler 7/9.

cheferne, der vilde skaane deres Folk og ikke bistaa Befalingsmændene paa de udsatte Poster.

Den 5te September Kl. 6 Eftermiddag førte de Danske deres Bromateriel ned i den dækkede Vej, og Kl. 7 aabnede de en heftig Ild mod Brechen i Ravelinen; Stackelberg ventede en Storm og samlede de faa Tropper, han havde tilbage, ved Angrebspunktet; men de Danske arbejdede rolig videre i deres Saper, som i Løbet af Natten til den 6te kom saa nær til Hovedgraven, at kun en smal Gennemstikning manglede for at naa denne. Saavel denne Nat som den følgende Dag blev der skudt stærkt fra begge Sider; rigtignok løb Konstablerne i Faussebraien bort, men det lykkedes at faa andre i deres Sted. Om Eftermiddagen blev Saperne førte igennem til Ravelingraven; der blev slaaet 2 Broer over denne, og Tropperne stod rede til Stormen, der næppe vilde have kostet synderlig meget, da Ravelinens Besætning havde forskudt sig efter at have tilføjet Angriberne store Tab. En voldsom Regn af Kugler og Granater haglede nu ned over hele Angrebsfronten, 5 Officerer blev saarede, og i Ravelinen var der ikke til at være paa Grund af de Danskes voldsomme Musketild[1]).

Stackelberg vilde ikke lade det komme til Storm. Imellem Kl. 7 og 8 om Aftenen sendte han Oberst Schwerin og Oberstløjtnant v. Oppen ud til de Danske for at forhandle. Sidstnævnte kom strax tilbage med den Besked, at man maatte gaa i Krigsfangenskab, dog skulde Officererne beholde deres Kaarder, og ingen Mand vilde blive sendt til Russerne under noget som helst Paaskud. De Danske forlangte endvidere begge Angrebsbastioner udleverede, og dette blev tilstaaet.

Den 7de om Morgenen forlangte Scholten Udleveringen af Hohenthor og nogle flere Værker; men Stackelberg vilde ikke indrømme dette, før Kapitulationen var i Orden. Om Eftermiddagen blev denne underskreven, hvor efter de Danske besatte Hohenthor tillige med Kehdinger Thor og Grundels Bastion. En Kornet blev sendt til Brunshusen Skanse med Underretning om Overgivelsen[2]). Kapitulationens Hovedindhold var følgende[3]):

---

[1]) Silfversparre; Scholten til Genfeltmarsk. Wedel 16/9; Deutsche Kanzel. Publica (Acta A. XVII. Nr. 203. Slesvig).

[2]) Silfversparre; Stackelberg.

[3]) Scholtens Prot.

1.

Fæstningen med Hörner Skanse overgives; Besætningen med alt, hvad dertil hører, fra Overkommandanten til Fæstningsbetjentene bliver Krigsfanger.

2.

Brunshusen Skanse overgives paa samme Betingelser.

3.

Samtlige Værker besættes strax af den danske Hær; Garnisonen underkaster sig Kongens Bestemmelser med Hensyn til, hvor den skal udstaa Krigsfangenskabet.

4.

Overkommandanten leverer paa Tro og Love Lister over Garnisonen og over Forraad af alle Slags; er der endnu skjulte Miner, angives de strax.

5.

Regerings- og Kancelli-Arkiver udleveres strax uden at noget skjules.

6.

Officererne klarer deres Gældsforhold inden Udmarchen.

7.

Alle Officerer og Betjente beholder Kaarde, Ekvipage og Privatejendom.

8.

Hvad der maatte være tilbage af Generalguvernørens private Ejendele, tilsendes ham.

9.

Hele Garnisonen forbliver i dansk Krigsfangenskab, til Udvexling sker, og maa ikke under noget Paaskud udleveres til fremmede Magter.

10.

Naar Garnisonen marcherer ud, skal de Officerer, der ønsker at frigives paa Parol, indgive Ansøgning og afvente Resultatet.

II.

Skal der holdes Karantæne, anvises et dertil passende Sted. Officererne faar kun Furage til de Heste, de virkelig har.

Den 8de September blev alle Vaaben, Faner[1]) m. m. afleverede paa Tøjhuset, og Kl. 8 Morgen marcherede Garnisonen ud af Hohenthor. Officererne fik Lov til at vende tilbage til Byen for at hente deres Ejendele, medens Folkene blev lagte i Telte. Fangerne blev snart efter af 1ste Fynske Rytterregiment eskorterede til en Lejr ved Buxtehude. Deres Antal angives i de fleste Kilder til henved 90 Officerer og 800 Underofficerer og Menige[2]). I Stackelbergs Relation findes en Liste over den tjenstgørende Styrke den 1ste og 6te September, hvor Artillerister, Betjente, de Syge og Besætningen i Brunshusen ikke er medregnede:

Afdeling.	Stabsoff.	Off.	Uoff.	Korp.	Md.
Dragoner	2	18	46	32	79
Vellingks Bat.....	2	10	23	6	254
Lewenhaupts do.....	1	10	21	10	210
v. Bergens Komp....	»	4	4	4	46
Landmilits	3	18	47	68	162
	8	60	141	120	751
Styrken 6te Sept. ...	8	60	118	61	506

Tabet af Døde og Saarede kendes ikke; i Løbet af Belejringen skal 1200 Md. være rømte; men deraf meldte kun 500 sig hos de Danske[3]); Resten hørte formodentlig til Landmilitsen og er gaaet hjem.

Af Materiel erobrede de Danske foruden Haandvaaben og

---

[1]) Følgende Faner afleveredes:

Vellingks Rgt.: 6 røde med smaa Sølvkroner.

Lewenhaupts do.: 1 hvid, 5 blaa med forgyldt kongeligt Monogram.

Landregiment: 7 orange, 1 hvid med blaa Flammer.

1 rød og en hvid Fane med Monogram under 3 forgyldte Kroner.

2 Kobberpauker med blaa Atlaskes Faner med broderede Kroner og Figurer. (Res. u. Feldartrechn. $^{10}/_{10}$ 13.)

[2]) Theatr. Europ. B. XIX, S. 482; Europ. Fama. B. XII, S. 133; Skr. fra Tyske Kancell. $^{9}/_{9}$ 12; Ny Kgl. Saml. 1090. 4°; Udførlig Beretn. om Fæstn. Stades Erobring o. s. v. (Flyveskr.).

[3]) Ny Kgl. Saml. 1090. 4°; Scholtens Mem. $^{10}/_{9}$.

et betydeligt Forraad Ammunition følgende Antal Kanoner og Morterer[1]):

13	brugbare,	1	ubrugbar	Metalkanon.
152	»	21	»	Jærnkanoner.
6	»	»	»	Metalmorterer.
5	»	1	»	Jærnmorter.

3 Dage efter Kapitulationen tog Kongen personlig Stade i Besiddelse; han red Volden rundt og besaa de Dele af Byen, som var ødelagte under Bombardementet[2]).

I Løbet af Belejringen udskød det danske Artilleri:

2887	24	Pd.s	Kugler.
2172	18	»	»
757	12	»	»
266	200	»	Granater.
1116	150	»	»
1013	100	»	»
465	50	»	»
1930	10	»	»

Hertil medgik 1455 Ctnr. Krudt.

Det sachsiske Artilleri udskød:

6400	24	Pd.s	Kugler.
1420	12	»	»
1754	56	»	Granater.

4 sachsiske Kanoner maatte omstøbes paa Grund af Beskadigelser[3]). En ikke ringe Besparelse opnaaedes ved at indsamle udskudte svenske Projektiler og sende dem tilbage til Fæstningen. Det danske Artilleri modtog paa denne Maade 185 Granater, 1107 svære Kugler; der udbetaltes 700 Rdlr. i «Findeløn»[4]).

Beskydningen havde gjort god Virkning. I Voldene var der lagt Brecher, Batard'eauerne var ødelagte og Færgerne over Graven skudte i Sænk, en Mængde Kanoner demonterede. I Byen var der anrettet store Ødelæggelser: 83 Huse og 10 Boder var brændte, 85 Huse og 4 Boder gjorte ubrugelige. Klosterkirken,

---

[1]) Scholtens Prot. indeholder en specificeret Liste over Skytset.

[2]) Torms Antegn.

[3]) Res. u. Feldart. Rechn. De sachsiske Morterers Kaliber var 48 Pd. Sten. Granaterne betegnes som 56 Pd.s.

[4]) Hof-Etat Feldcassa Rechn. $^{24}/_{8}$, $^{1}/_{9}$ 1712.

Kommandantboligen, Kancelliet og Regeringsbygningen laa i Aske; andre Kirker og offentlige Bygninger havde lidt alvorlig Overlast[1]).

Fra Fæstningen var der skudt livligt, særlig medens Belejringsarbejderne stod paa. Virkningen var ikke helt ringe, de Danske havde c. 300 Døde og Saarede. Detailleret Tabsliste er ikke funden[2]).

Under Belejringen blev Forplejningen i Hovedsagen leveret af Landet dels mod Afskrivning i Skatterne, dels mod Betaling i rede Penge. Forsyningerne synes at have været gode og rigelige[3]). Af Furage blev betydelige Mængder udskrevne i Stiftet; fra de holstenske Magasiner blev der sendt c. 11,000 Tdr. Havre; i Sydditmarsken og Grevskabet Rantzau udskrev de Danske en Mængde Furage, som det holdt meget haardt at faa inddreven[4]). Pesten i Holsten besværliggjorde i høj Grad Forplejningstjenesten; man turde ikke benytte Fæstningsmagasinerne i udstrakt Maalestok, særlig da den hannoveranske Regering ivrig protesterede mod Transporterne over Elben og forbød Passagen gennem Lauenborg. Og dog blev der fra den danske Regerings Side gjort meget for at afspærre de pestsmittede Byer og Distrikter. Rendsborg blev holdt indesluttet af 2 Eskadroner af 1ste Sjællandske Rytterregiment og holsten-gottorpske Tropper; 1 Eskadron af ovennævnte Regiment indesluttede Glückstadt. I Landdistrikterne besørgedes Afspærringen af Bønder, som dog havde meget svært ved at løse deres Opgave, da Befolkningen med Magt søgte at fordrive Posteringerne. En «Generalpostering» fra Rendsborg til Elmshorn over Hohenwestedt og et Punkt mellem Kellinghusen og Bramstedt skulde skille den pestsmittede Del af Landet fra den pestfrie[5]).

For de Syge og Saarede blev der efter Omstændighederne sørget godt. I Horneburg var der indrettet et Hospital under Inspektør Hornung. Kongen interesserede sig meget for de

---

[1]) Zeitschr. d. hist. Vereins f. Niedersachsen. 1898. S. 276; Europ. Fama. B. XII, S. 56; Skr. fra Hovedkvart. $^{9}/_{9}$ (Acta A. XVII. Nr. 203. Slesvig).

[2]) Hagedorns Skr. $^{8}/_{9}$ 12 (Acta A. XVII. Nr. 203. Slesvig); Ny Kgl. Saml. 1090. 4°; Udf. Beretn. o. s. v.

[3]) «Den, der klagede, han burde have Ris» (Ny Kgl. Saml. 1097 a).

[4]) Glstdt. Fæstn. Rgnskb.; Furagerechn. v. Stade; Acta B. I. b. 4. Nr. 429 og B. XII. 1. Nr. 308. Slesvig.

[5]) Scholten til Brig. Bülow $^{4}/_{8}$, til v. Dernath s. D., til samme $^{24}/_{8}$; Geh.raad Blome til Etatsr. F. C. Helms $^{7}/_{9}$, $^{8}/_{9}$ 12 (Acta B. I. b. 4. Nr. 429 Slesvig).

Saarede; hans Livmedikus, Dr. Buchwaldt, foretog selv mange Amputationer, og Kongen betalte af sin egen Kasse ret betydelige Summer til de «Kvæstedes Rafraichissement», ligesom han ogsaa støttede Invaliderne og de Faldnes Enker[1]). Om Sygeplejerskernes Virksomhed synger Præsten J. Corneliussen:

De maatte Dag og Nat den sjuge varte op,
Og med en sacte Haand hans lemmelæste Krop
Saa varsom og subtil, saa net og sacte røre.
. . . . . .

Medens den danske Hær var optagen af Stades Belejring, gjorde Vellingk Alvor af sin Trusel om at udskrive Kontributioner i Holsten; de faa derværende Tropper var dels indespærrede i Fæstningerne, dels beordrede til at indeslutte Pestens Arnesteder. Den 6te August ankom Oberst Bassewitz fra Wismar til Oldesloe. Hvor stor hans Styrke var, kan ikke bestemt siges, Generalmajor Schoultz beretter, at den bestod af 130 Dragoner, de danske og lauenborgske Myndigheder anslaar den til mindst 300 Md. I Byen udskrev han en Brandskat paa 1000 Rdlr., som strax blev indbetalt, og i Omegnen udplyndrede han Godserne Schulenburg og Fresenburg, der tilhørte Oberst Brockdorff og Gehejmeraad Joh. Hugo Lente. Sidstnævnte blev i Slobrok ført til Oldesloe og først frigiven efter at have lovet at melde sig som Fange i Wismar, hvis det ikke lykkedes ham «at disponere Landet til Kontribution»; fra Gaarden bortførte Svenskerne et Sølvservice og alle de Juveler og rede Penge, de kunde faa fat paa. I Oldesloe tog Bassewitz Gisler og paalagde Befolkningen at indbetale Skatterne i Lybæk. Hele Expeditionen varede kun 4 Timer, da det hed sig, at der stod et Regiment i Segeberg og et i Bramstedt. Dette var ganske urigtigt, sidstnævnte Sted stod 1 Eskadron Ungarske Dragoner, og det var alt.

Viceamtmand Hannecken i Segeberg fik den 6te August om Morgenen Meddelelse om Svenskernes Komme og sendte strax

---

[1]) Hof-Etat Feldcassarechn.; Platen Feldcassarechn.

2 Expresser til Blankenese, hvor han ventede at træffe de Ungarske Dragoner. Disse var imidlertid satte over Elben, og Eskadronen i Bramstedt turde ikke uden Ordre fjærne sig fra Magasinet. Hannecken havde imidlertid ved Kaltenkirchen samlet 200 Bønder; men Bassewitz gik saa hurtigt bort, at det ikke kom til noget Sammenstød. Med sit rige Bytte gik han gennem Trittau, passerede Bille ved Hamfelde og overnattede i Möhnsen i Lauenborg. Den 9de slap han ind i Wismar, skønt General Rantzau havde udsendt et stort Parti for at fange ham og spærret Adgangen til Fæstningen. Generalen bebrejdede i heftige Ord den lauenborgske Regering, at den formente ham Adgang til Landet men tillod Svenskerne at passere. Kurfyrsten gjorde mange Undskyldninger og erklærede, at han ikke havde kunnet hindre Bassewitz's Strejftog, men Rantzau svarede, at han fremtidig vilde søge Fjenden, hvor han var at finde[1]).

Bülows Dragonregiment blev 8de August beordret tilbage til Holsten, hvor det tog Opstilling med 4 Eskadroner ved Oldesloe, 1 ved Ottensen og 1 ved Rendsborg. Den her staaende Eskadron blev sidst i August afløst af Løvenhjelms Regiment og sendt til Hummelsbüttel[2]). Noget senere blev 3 Eskadroner af 2det Fynske Rytterregiment og Marinebataillonen fra Stift Bremen sendte henholdsvis til Hummelsbüttel og til Altona[3]).

Det varede nogen Tid, inden Generalmajor Schoultz atter prøvede paa at inddrive Kontributioner i Holsten. Først den 23de August beordrede han en ny Expedition afsendt under den dygtige Partigænger Kaptajn B. Bülow. Med 80 Infanterister skulde han snige sig gennem Lauenborg ind i Holsten, undersøge, om Godsejerne havde betalt Skat til de svenske Myndigheder, og aftvinge dem en Obligation, hvis dette ikke var Tilfældet. Traf han ikke Ejendomsbesidderne hjemme, skulde han plyndre og true med at brænde Gaarden af, naar han kom igen. Han skulde tage Gisler og opsnappe de danske Officerer, han traf paa, men

---

[1]) Schoultz til Def.kom. August 1712 (Wismarensia); Hannecken til Kongen $^{8}/_{8}$ (Acta B. IX. 3. Nr. 159. Slesvig); Amtsskr. Koch til Reg. i Lauenborg $^{7}/_{8}$ (Acta D. I. 1. Nr. 3017); Rantzau til samme $^{9}/_{8}$; Reg. i Lauenb. til Kurf. $^{10}/_{8}$; Kurf. til Reg. $^{17}/_{8}$ (smstds.); Püchler $^{9}/_{8}$; Scholten til Genm. Lewetzow $^{8}/_{8}$; Europ. Fama. B. XII, S. 48 f.; Schw. Fama. B. XII, S. 1024 f.

[2]) Scholten til Brig. Bülow $^{4}/_{8}$, til Lewetzow $^{8}/_{8}$, $^{24}/_{8}$.

[3]) Ordre fra Hovedkvarteret i Stade til Landdrosten i Pinneberg $^{3}/_{9}$ (Acta B. XI. 4. Slesvig).

behandle holsten-gottorpske Undersaatter særlig godt. Det paalagdes ham at skaffe sig gode Vejvisere, marchere forsigtigt og undgaa Kamp[1]). Den 28de August overnattede Bülow i Schmilau tæt Syd for Ratzeburg Sø; de lauenborgske Myndigheder lagde ham ingen Hindringer i Vejen, men var dog meget kede over dette Besøg, der utvivlsomt maatte medføre, at General Rantzau gjorde Alvor af sin Trusel at søge Fjenden selv i neutralt Land; det varede heller ikke længe, inden de modtog en Skrivelse fra Generalen, der bebrejdede dem, at de saa slet værnede om Neutraliteten[2]). Bülow slap uantastet ind i Holsten, udskrev Kontributioner og gjorde en Del Bytte, men blev dog til sidst forjaget af de Ungarske Dragoner, der drev ham ind paa gottorpsk Territorium i Reinbek Amt. Den 2den September gik han trods den lauenborgske Regerings Protest over Grænsen, tog Nattekvarter i Reden og gik Dagen efter til Möhnsen[3]). Imidlertid havde Rantzau sendt Major O. Berstenbørstel af Krags Regiment ind i Lauenborg med 240 Ryttere og Infanterister for at opsnappe det svenske Parti. Den 4de September fik Majoren at vide, at Bülow samme Dag havde været i Siebeneichen, og at han nu havde taget Nattekvarter paa Gaarden Bergholtz. Berstenbørstel afmarcherede strax, men da hans Vejviser var upaalidelig og uvillig, sendte han en Officer til en Gaard for at skaffe en ny, hvilket viste sig temmelig overflødigt, da det netop var Bergholtz, han var stødt paa uden at vide det. Det var henad Midnat og temmelig mørkt; Officeren blev anraabt af en Post; han udgav sig for Svensk, men Skildvagten gav Ild og alarmerede Strejfkorpset. Berstenbørstel omringede Gaarden; men det varede længe, inden han blev Herre over den. Svenskerne forsvarede sig tappert med Geværskud og Haandgranater, Føreren for det danske Parti blev ramt af 3 Kugler, men vedblev at føre Kommandoen, og efter $1^1/_2$ Times blodig Kamp maatte Strejfkorpset overgive sig. Bülow og 5 Md. var faldne, 2 Officerer og 7 Md. saarede, Kaptajn Rütt med 4 Officerer og 35 usaarede Underofficerer og Menige blev fangne. Resten slap bort, men kun 3 Md. naaede tilbage til Wismar. De Danskes Tab var 7 Faldne og henved

---

[1]) Schoultz til Bülow $^{23}/_8$, vedlagt J. Rantzaus Mem. af $^8/_9$.

[2]) Lauenb. Reg. til Schoultz $^{29}/_8$; J. Rantzau til Lauenb. Reg. $^{31}/_8$ (Acta D. I. 1. Nr. 3017. Slesvig).

[3]) J. Kruse til Reg. i Lauenb. $^3/_9$ (Slesvig s. o.).

30 Saarede. Berstenbørstel sendte strax den lauenborske Regering en Anmodning om, at de Saarede af begge Partier maatte bringes til Mölln for at plejes mod Betaling; men nu blev Lauenborgerne meget ivrige for at værne om Neutraliteten; de erklærede, at det stred mod denne at modtage de Saarede, hvor haardt disse end trængte til Pleje, og med megen Besvær fik man endelig Regeringen til at sende nogle Kirurger til Bergholtz, som kun daarligt egnede sig til Lasaret. Omsorgen for Neutralitetens Bevarelse var bleven saa stor, at man ikke engang kunde opdrive Vogne til de fangne Officerer, der maatte gaa til Fods[1]).

Saaledes endte Vellingks sidste Forsøg paa at inddrive Kontributioner i Holsten. Da Stade var erobret, og Hæren vendt tilbage, hørte Strejftogene op af sig selv.

Den 11te September rejste Kongen til København; han havde faaet Underretning om, at den svenske Flaade var løbet ud, og at en større Transport var paa Vej til Pommern[2]). Dagen forinden havde han bemyndiget Scholten til at sørge for Hærens Overførelse til Danmark og til at bestemme, hvor stor en Styrke der skulde efterlades i det erobrede Land[3]). Schoutbynacht Liebedantz skulde lede Transporten over Elben, og vedkommende holstenske Myndigheder fik Ordre til at sende det størst mulige Antal Fartøjer til Krantz og Buxtehude[4]). Vejret var ugunstigt; den 20de var dog Hestgarden og 12 Batailloner overførte; den 21de skulde 4 Batailloner overføres fra Buxtehude, og den 22de skulde de Jyske Landkyrasserer indskibes. Den 27de var alt overført undtagen

---

[1]) Landmarsk. Bülow til Reg. i Lauenb. $^{5}/_{9}$; Reg. i Lauenb. til Kurf. $^{6}/_{9}$, $^{7}/_{9}$; Joch. Schumacher til Reg. i Lauenb. $^{11}/_{9}$; Berstenbørstel til Reg. i Lauenb. $^{5}/_{9}$; Reg. i Lauenb. til J. Rantzau $^{5}/_{9}$, $^{7}/_{9}$; Rantzau til Reg. i Lauenb. $^{12}/_{9}$ (alt i Acta D. I. 1. Nr. 3017. Slesvig); Rantzaus Mem. $^{8}/_{9}$; Scholten til Genm. Lewetzow $^{9}/_{9}$; Püchler $^{7}/_{9}$; Europ. Fama. B. XII, S. 135.

[2]) Scholten til Feltmarsk. Wedel $^{16}/_{9}$ 12.

[3]) Kgl. Resol. paa Scholtens Mem. af $^{10}/_{9}$ (Dsk. Kgrs. Hist. 258 a).

[4]) Scholten til Præs. i Altona $^{10}/_{9}$ og Landdr. i Pinneberg $^{11}/_{9}$ (Acta B. XI. 4. Slesvig); samme til Liebedantz $^{14}/_{9}$.

3dje Sjællandske Rytterregiment,
1ste Fynske »
Fynske hvervede Infanteriregiment,
Prins Christians »
Frijs's »

der skulde blive i Stift Bremen saa længe som muligt for at underholdes der. Generalmajor v. Eyndten blev Kommandant i Stade[1]).

De overførte Tropper blev lagte i Lejr ved Blankenese med Undtagelse af Garderegimenterne, som blev indkvarterede i Grevskabet Rantzau, der ogsaa maatte levere Furage m. m. til Lejren[2]). Belejringsartilleriet fra Stade, saa vel det danske som det sachsiske, blev bragt til Glückstadt. Kongen havde ønsket, at det sachsiske skulde efterlades i Buxtehude, og Sachserne vilde selv helst have det indladet paa deres egne Artilleriskibe og ført til Dresden; men Scholten fik sin Vilje sat igennem, idet han paaviste, at de Danske paa Grund af Stenbocks Overgang til Pommern ikke kunde afgive en tilstrækkelig stærk Eskorte, lige som det ogsaa var usandsynligt, at Hannover og Preussen vilde tillade Gennemfarten, da Stade jo var pestsmittet. I Glückstadt blev der truffet alle mulige Anstalter til, at Skytset kunde blive ført til Tøjhuset, uden at Betjeningsmandskabet kom i Berøring med Byens Garnison eller Borgerskab. Det i Stade erobrede Metalskyts samt 1200 Ctn. Krudt kom ogsaa til Glückstadt, men Feltartilleriet, Pontonerne og Infanteriammunitionen blev transporteret til Nienstedten nær Blankenese, hvor Scholten opslog sit Hovedkvarter[3]).

Den 10de September blev General Scholten udnævnt til Generalguvernør i Bremen, og samme Dag blev Etatsraaderne H. S. Hagedorn og J. J. Wasmer samt Justitsraad A. Weyse ansatte som Regeringsraader[4]); men hverken den nye Generalguvernør eller førstnævnte Regeringsraad kunde tage sig synderlig af Sagerne, da de var stærkt optagne andet Sted; heller ikke Weyse, der blev Kammerdirektør, kunde foreløbig deltage i Stiftets Administration.

---

[1]) Scholten til Kongen $^{16}/_{9}$, $^{20}/_{9}$, $^{27}/_{9}$; Kgl. udf. Exped. $^{10}/_{9}$ 1826, $^{19}/_{11}$ 2134; Eyndtens Mem. $^{13}/_{10}$ 12.

[2]) Acta B. XII. Nr. 308. Kgl. Ordrer. Slesvig.

[3]) Kgl. udf. Exped. $^{20}/_{9}$ 1840; Scholtens Mem. $^{20}/_{9}$, $^{27}/_{9}$; samme til Brig. Fuchs $^{20}/_{9}$; til Flemming $^{7}/_{10}$, $^{26}/_{10}$.

[4]) Inländ. Reg. 1712; Scholtens Bestalling er dog først dateret $^{30}/_{9}$ (Patente).

Paa Scholtens Anmodning beskikkede Kongen da «Etats-, Land- og Regeringsraaderne» C. Gottf. v. Johnn og C. E. Baron v. Reichenbach til at «forrette, hvad der kunde forefalde i Regerings- og Justitskollegiet»[1]); de fik Sæde i Regeringen foran Hagedorn[2]). I November blev Stiftamtmand paa Fyen Joach. Pritzbuer udnævnt til Oberlanddrost i Bremen og Verden; som saadan skulde han føre Forsædet i Regeringen i Generalguvernørens Fraværelse[3]). Som Sekretærer blev C. A. Boye og Fr. A. v. Johnn ansatte. Af de tidligere Embedsmænd beholdt man kun en Kancellist og et Par Kopister[4]). Flere af de nyansatte Regeringsraader var Medlemmer af Regeringskancelliet i Glückstadt; de traadte ikke ud heraf, men deltog i dettes Sessioner; de skulde dog indfinde sig i Stade, saa ofte deres Nærværelse der var fornøden[5]). I 1713 blev Etats- og Landraad M. Katte Regeringsraad i Stade[6]). Bremen og Verden blev regerede efter de gamle Bestemmelser og Love. Scholten havde direkte Referat til Kongen; naar han var fraværende, skulde Relationer m. m. sendes til ham for at paategnes, ligesom Ordrer til Regeringskollegiet skulde passere ham; han havde øverste Myndighed i civile og militære Sager; uden hans Vidende og Vilje maatte ingen Betjente ansættes eller afskediges[7]). Regeringen i Stade har saaledes intet haft at gøre med Kancelliet i Glückstadt, uagtet flere af dettes Embedsmænd gjorde Tjeneste begge Steder[8]).

Den nye Generalguvernør tog strax fat paa at sløjfe Belejringsarbejderne og reparere de ødelagte Fæstningsværker om Stade. Allerede den 16de September var det første Arbejde endt. Udbedringen af Værkerne krævede længere Tid og flere Penge; de nødvendige Midler blev skaffede til Veje dels ved Salg af et stort Parti Malt, der fandtes i den erobrede Fæstning, dels ved Forskud af den oldenborgske Landskasse; Mandskab blev stillet dels af Hæren, dels af Stift Bremen, der ogsaa afgav Tømmer og

---

[1]) Inländ. Reg. 20/9 12.
[2]) do. 10/10 12.
[3]) do. 8/11. Bestalling 20/10 (Patente).
[4]) Inländ. Reg. 20/9, 12/11 12.
[5]) do. 26/6 13.
[6]) do. 17/6, 5/10 13.
[7]) do. 10/9 12, 19/8, 21/11 13.
[8]) At Arkivet fra Stade efter Afstaaelsen til Hannover blev opbevaret ved Kancelliet i Glückstadt, kommer sikkert kun deraf, at dette laa i Nærheden

præsterede Kørsler; Redskaber blev til Dels leverede af den danske Regering[1]). Selvfølgelig skulde den erobrede Provins i sidste Instans betale alle ovennævnte Arbejder og tilmed yde et klækkeligt Bidrag til den danske Statskasse. Ved et Patent af 20de Oktober 1712 lovede Kongen Stiftets Indbyggere at skaane dem for Vold, Furagering og lignende Udsugelse, mod at de ydede en maanedlig Kontribution paa 24,000 Rdlr., det dobbelte af, hvad de havde betalt til Svenskerne. I August og September havde Provinsen betalt de Danske 74,000 Rdlr. i Penge og Varer; dette Beløb blev afskrevet i Kontributionen[2]), som den nye Regering i øvrigt udskrev for længere Tidsrum ad Gangen. Indtil 1715, da Danmark solgte Bremen, blev der paa denne Maade udskreven 876,000 Rdlr.; hertil kom den saakaldte Qvinta, $^1/_5$ af Kontributionen, Konsumptionen, der løb betydelig højere op, Krigsskat, Rostjeneste og forskellige mindre Skatter foruden Udskrivninger in natura. I alt blev der i disse 3 Aar paalignet Stiftet over 1,185,000 Rdlr., hvoraf 357,000 henstod som Restancer ved Afstaaelsen[3]); disse blev dog garanterede af Hannover[4]).

En anden Indtægtskilde, Danmark søgte at udnytte, var Elbtolden. Fregatten Stormarn, der under Stades Belejring havde blokeret Schwingemundingen, blev som Vagtskib afløst af «Meermin». Chefen, Kaptajnløjtnant M. Løwe, fik Ordre til at borde alle til Hamborg gaaende Skibe, hvorefter Toldinspektøren i Brunshusen skulde klare Toldspørgsmaalene. Skipperen skulde gøres opmærksom paa, at Stift Bremen nu tilhørte Kongen af Danmark[5]). Nægtede et Skib at standse, skulde det noteres, men ingen Vold maatte øves, og ingen Afpresning af nogen Art foretages. Løwe fik et af de tagne svenske Krigfsartøjer til Assistance[6]). Mod Elbtolden blev der nedlagt Protest blandt andet af Vellingk, der hævdede, at denne kun tilkom den, der var Herre over hele Bremen, og dette var Kongen af Danmark ikke,

---

[1]) Scholtens Mem. $^{10}/_9$, $^{16}/_9$, $^{27}/_9$; samme til v. Eyndten $^2/_{10}$ 12.

[2]) Inländ. Reg. $^{20}/_9$ 12.

[3]) Zeitschr. d. hist. Ver. f. Niedersachsen. 1898. S. 277—283.

[4]) I det danske Rigsarkiv findes meget udførlige Regnskaber fra Bremen og Verden; de er imidlertid i saa medtagen Forfatning, at de kun vanskelig kan benyttes.

[5]) Instrux af $^{20}/_9$; Scholtens Prot.

[6]) Scholtens Mem. $^{20}/_9$ 12.

saa længe Hannover holdt Ottersberg og Burg besatte[1]). Den danske Regering var selvfølgelig misfornøjet med Kurfyrstens tvetydige Optræden, men Forholdene tillod ikke at fordrive de hannoveranske Besætninger med Magt[2]); de diplomatiske Henvendelser forblev frugtesløse, Kurfyrsten erklærede, at han maatte sikre sit Land mod Pest og Krigsfare; hans Posteringer maatte have faste Støttepunkter, og som saadanne kunde kun de smaa bremiske Grænsefæstninger bruges[3]). Tilstanden var ikke holdbar i Længden; Georg Ludvig nærede da ogsaa en vis Bekymring for, at de Danske efter Stades Erobring vilde angribe hans Posteringer; vel forsikrede Scholten, at dette ikke var Tilfældet; men den danske Sekretær v. Holtzen forstod at holde Kurfyrsten i Uvished. Frederik IV vilde imidlertid nødig lade det komme til et aabent Brud med Hannover, og da Stenbock fra Pommern rykkede ind i Meklenborg og nærmede sig Danmarks Grænse, kunde der ikke godt være Tale om at skaffe sig en ny Fjende paa Halsen. Ved Aarets Udgang holdt Kurfyrstens Tropper Este- og Wümmelinlen besat og havde ikke udleveret Verden, dog havde han indrømmet Danmark Ret til at udskrive Kontributioner i Bispedømmet[4]).

Det blev paalagt Scholten, da han overtog sit Embede, snarest at træffe Foranstaltninger til, at Adel og Undersaatter aflagde Hyldningsed[5]); men hermed trak det i Langdrag. I Begyndelsen af 1713 ansøgte Ridderskabet om, at det maatte tillades det at vente med at aflægge «Homagialed» og «mute» Lenene, til Pesten var ophørt; dette blev bevilget; men et halvt Aar efter saa Kongen sig nødsaget til at publicere et Patent, der gik ud paa, at Ridderskabet inden 4 Uger skulde aflægge Eden, da dens Godser ellers vilde blive konfiskerede. Begeistringen for de danske Befriere synes temmelig hurtigt at have tabt sig; de tunge Skatter og store Udskrivninger virkede stærkt afsvalende; ved Belejringen havde Stade lidt meget og faaet et Knæk, som det sent forvandt; Borgernes Antal sank betydeligt.

Ved Erobringen af Bremen fik den danske Hær en, dog ikke

---

[1]) Hagedorns Relat. $^{10}/_{8}$, $^{23}/_{9}$.
[2]) Chr. Sehested til D. Vibe $^{30}/_{5}$ (Geh. Reg.).
[3]) Geh. Reg. $^{6}/_{9}$; Kurf. Skr. af $^{22}/_{8}$ (Scholtens Ark.).
[4]) Scholten til Gehr. Holstein $^{18}/_{12}$ 12; jfr. Schartau anf. Værk, S. 108.
[5]) Kgl. Resol. paa Scholtens Mem. af $^{10}/_{9}$ 12.

meget betydelig Forstærkning. Kongen bestemte, at de Desertører og Krigsfanger, der ønskede det, efter udstaaet Karantæne skulde stikkes ind i de danske Regimenter, medens de andre Overløbere kunde rejse, hvorhen de vilde; de Fanger, som ikke vilde tjene, skulde gaa i Krigsfangenskab; dog skulde Mandskabet af Landmilitsen, som havde Husstand, hjemsendes[1]). Generalmajor Chr. Juel, hvem Fangernes Bevogtning var overdragen, havde imidlertid paa egen Haand løsgivet 182 Militssoldater, hvad der paadrog ham en alvorlig Irettesættelse[2]). Af Desertørerne tog mindst 150 dansk Tjeneste, af Fangerne 450; de blev fordelte til de 6 Regimenter, der havde staaet i Pommern og Rostock i Vinteren og Foraaret 1712[3]).

De fangne Officerer, 71 i Tallet, blev midt i Oktober samlede i Buxtehude og under Eskorte førte til Ringkøbing og Varde; Vellingk havde anmodet om, at 5—6 af dem maatte blive frigivne, men Scholten svarede, at de kunde blive udvexlede med fangne Officerer fra Slaget ved Helsingborg, og at det samme kunde ske med det krigsfangne Mandskab[4]). Blandt de Fanger, der sendtes til Jylland, fandtes kun 2 Majorer og 12 Kaptajner, Resten var subalterne Officerer, Stabs- og Artilleribetjente; Generalmajoren, Obersterne, de andre Stabsofficerer og enkelte andre, der var Ejendomsbesiddere i Stiftet, fik Orlov og Tilladelse til at udstaa Fangenskabet paa deres Gaarde. De fangne Officerer var fuldstændig blottede for Penge og maatte forplejes paa dansk Bekostning[5]).

Felttoget i Bremen endte altsaa med en afgjort Sejr for de danske Vaaben, og det kunde ikke godt være anderledes paa Grund af de svenske Forsvarsmidlers daarlige Beskaffenhed. Erobringen af Stade var et meget godt Ingeniørarbejde, men ingen glimrende Krigsbedrift. Udbyttet af Felttoget var godt: Danmark kom i Besiddelse af en anselig Provins, der var et godt Skatteobjekt og et værdifuldt Pant. Det tyske Rige havde, som saa ofte før og siden, vist sin Afmagt; det havde været aldeles ude af Stand til at hævde Neutraliteten og ganske forgæves søgt at «konstatere»

---

[1]) Scholtens Mem. af $^{10}/_{9}$ med tilh. kgl. Resol.; Mem. af $^{20}/_{9}$, $^{30}/_{9}$.

[2]) Scholten til Chr. Juel $^{28}/_{9}$ 12.

[3]) Scholtens Mem. $^{20}/_{9}$; udateret Koncept i Scholtens Arkiv

[4]) Scholten til Chr. Juel $^{2}/_{10}$; sammes Mem. $^{11}/_{10}$, $^{25}/_{10}$.

[5]) Sammes Mem. $^{27}/_{9}$, $^{11}/_{10}$ 12.

den. For Sverig var Tabet af Stift Bremen et føleligt Slag; men paa den anden Side var det en Fordel for Svenskerne, at den danske Hær var fuldt optagen paa det Tidspunkt, da Stenbock i Spidsen for et betydeligt Korps landede i Pommern; der vilde sikkert hengaa lang Tid, inden de Danske kunde møde paa denne Krigsskueplads, som nu fik mere Betydning end i de tidligere Felttog.

Bilag I.

Forklaring til Kortet over Stralsund.

A. Die Stadt Strahlsund. *B*. Francken thor. *C*. Knieper thor. *D*. Tribbseer thor. *E*. Francken Hornwerck. *F*. Knieper Hornwerck. *G*. Das alte Gustavianische retrenchement, welches itzund ist repariret geworden und mit zwölff batterien von 31 Canonen zusammen gerechnet, versehen; in welchem retrenchement die Cavallerie campiret und nachdem die Schwedische neue angekommene Infanterie. *H*. Alte Rocheische (?) demolirte vercke, itzund aber reparirte. *I*. Eine alte Schantze auff dähn Holm itzund repariret. *K*. Eine kleine neue redoute vor der Communications-Brücke. *L*. Die itzund neu gebaute Schiffbrücke Zur communication zwischen dem retrenchement und den dähn Holm. *M*. 2 alte redouten auff dähn Holm. *N*. abgebrandte Vorstadt. *O*. abgebrandte Vorstadt. *P*. Vorstadt meistentheils abgebrochen. *Q*. Die hohe Brücke. *R*. Ein alt Retrenchement umb der alten fähr welches itzund zum theil ist repariret und auff die Helfte neu gemacht. *S*. Eine alte Redoute auff der Deigg alwo 2 Canonen gepflantzet sind. *T*. Eine alte Schantze. *V*. Eine alte Redoute. *X*. Eine auffgeworffene tenaille mit einer batterie auff den grund von der alten neufähr Schantze. *Y*. Schiffs Hafen bey der Stadt. *Z*. Campement vor das Commando auff Rügen. 1. Des Königs von Dännemarcks Hauptquartier. 2. Des Königs Augusti Hauptquartier. 3. fürst Dolgeruckas quartier. 4. General Flemmings quartier. 5. Denische im anfang auffgeworffene redouten. 6. Sächsische im anfang auffgeworffene redouten. 7. Die Denische auff das letzte gezogene Linie. 8. Die Sächsische neue Linie. 9. Säch-

sische linie mit 7 batterien von 37 canonen zusammen von welchen sie mit glühenden Kugeln zwei tage nacheinander in der Stadt spieleten, das Retrenchement canonirten wie auch die blockhauser beschossen, welche hingeleget waren das retrenchement zu bedecken. 10. traverse gegen der enfilade von unsere Blockhauser. 11. Ein lauffgrabe welcher die feindliche wercke mit den hohen graben conjungiret. 12. Communications-Brücken vor die Sachsen über den Morast. 13. Communications-Brücken zwischen der dehnischen und Sächsischen armée über den Morast. 14. Eine dehnische batterie das fahrwasser zu bestreichen. 15. Eine batterie von 6 Canonen von den Sachsen gebauet mit 2 anhängige redouten, so woll das fahrwasser zu bestreichen, als ihre destinirte desente auff Rügen zu bedecken. 16. Eine Sächsische batterie von 5 Canonen welche einmahl durch einen auszfall zu wasser von den unserigen emportiret wurde und die Canonen vernagelt. 17. Eine angefangene linie gegen über Neufähr Schantze. 18. an diesen ort haben die Sachsen ihre flösze gebauet mit welchen sie nach Rügen intendiret. 19. an diesen örtern haben sie den Waszer lauff nach den stadtteichen gestaudet, und ist bey N° 19 an dem hohen graben eine schantze emportiret von einen unsern ausfall eher als die neue feindl. linien wurden auffgeworffen. 20. an diesen ort wurd bey der feinde ihre abmarche, ihre arrierguarde von 11 Esquadrone bestehend von 4 unserigen esquadronen über den Pass bey Fögdehagen poussiret. 21. abmarche der dehnischen, 22. abmarche der Sächsischen armée. 23. abmarche derer Moscovitischen trouppen.

Bilag II.

a. Öhrter alwo kurtz vor dem auszfall Fause allarmes im dunkeln gemacht wurden.

b. Die Passe, welche vorher besetzet wahren, als die Cluser Mühle mit 68 man, die Kleider Mühle mit 45, und bey Triwalck mit 45 Man.

c. Der ausz-March geschahe umb 12 Uhr Morgens im Dunckeln; bey

d Passirte die selbige Zween passagen: aber bey

e. muste eine Halte gemachet werden, die über Eine Stunde währete, weil des Gouverneuren Regiment in Ihre abgetheilte plontones in unordnung gerahten wahr.

f. Hier von solte die Cavallerie nach dem deliberirten Dessein 250 Granadier Hinten auf die Crouppe nehmen, und die Generalles quartire in Lübau anfallen, dem dass Corps der Infanterie souteniren folgen solte, welches aber excusiret und verbohten wurde. Der March Continuirte biss

g. alwo 12 drey ℔: Canonen und die der Feinde Feltwachten bey

h. vertrieben: unter selbige artillerie auf einen niedrigen berge I. blieb nachgehents die Cavallerie und Infanterie gestellet, und wie bey

K. Im Hollen wäge zu 30 à 40 pferde mit Ihre stutzers bedeckt Hielten, wurde ein plonton bey

L. Unter DH Capitain Suanfeldt Commandiret die selbigen zu vertreyben, als aber das letzte Glidt zu weit nach blieb, Commandirte derselbige: avanciret, welches wohrt die Linie der Infanterie auf nahm, und im Vollen lauffen Schrien: avanciret,

avanciret, wobey Sie alle Ihre in Händen habende Schweins Federn weg wurffen, dieser wett lauf ging bis

m. In dem selben aber schoss die besoffene Artillerie 3 Man von Ihren Thott, wodurch Viehle Lamentationes und geschrey, über all aber eine horible confusion endtstand, so dass auss der Linie weder Division, Glidt oder Rey sondern alles in Einem Klumpen zu sehen wahr. Indessen aber schlichen sich Viehle in die feindtlichen Hütten zum Plündern. Weill aber die Artillerie von ihren Vorstellern abgesetz ziemlich weit zu rücke blieb, und man etliche feindliche escadrones gewahr ward bey

n. durch den abgebranten Dorff Triwalk passirende, welche zu 3 à 400 pferde zu æstimiren wahren, Zu mahlen der alda Commandirende Officier sich von der passage sich besser im Holtze eingezogen hatte, als müste diese in Disordre stehende Manschafft wieder zu ihren vorigen Stande gehen; die selbige aber wahr sehr schwer in Ordnung zu bringen, weill die meiste truncken wahren, und eine so grosse Murmuel unter sich hatten, dass man sein eigen worth nicht hören könte, wozu noch in dem selben ein lautes geschrey vor der Front kahme, wie dass der Feind ein Escadron und Grenadiers hinter dehnen Hütten Caputirte, worauf der General Major mit des Capitain Suanwedel escadron dahin biss an die Hütten dem feinde zu rücke trieb und die Vertriebnen Manschafft sauvirte; wie Er aber zu rücke vor der Front kahm und eine Extraordinarie alteration bey dehnen leuten fandt, wolte Er denselben nach den projectirten Dessein längst der Greser Morast bey

o. abziehen lassen, in Sonderheit als der Feindt sich überall zu moviren begunte; aber in dem selben kahm eine Foule von Marodeures auss dehnen feindlichen Hütten sitzendt auf geraubten Pferden mit Vielen Sachen, und ritten im Vollen Courier die Linie Vorbey und nach der Stadt, wie bey

p. Marquiret ist, denn so fohrt die Cavallerie theils nach Kuhlman Hoff, theils nach der Clusen Mühle und so auch die Infanterie in der grössesten Confusion mit weckwerffung Ihrer Mousqueten und Bajonets dehnen letzten folgeten. Einige Schweden aber unter des H. Obrist Lieutnant Palmfeldz commando blieben in Ihren standt bestehen: und ob zwar der H. General Major, der H. Obr. Lieut. Nolck. mit H. Cap:

Spalding, als welche einig zu pferde wahren, allen Ernst wieder diese Flüchtlinge gebräuchten, so wahr solches doch unmöglich zu hemmen, sondern der feindt eylete mit 30 à 40 Pferde diese nach, welche aber der H. Gen: Major mit zwee zu sammen gebrachte plontones bey

q. wieder setzte, also dass die meisten nicht weit von der Clusen Mühle bey

R. angelanget wahren: Indem aber die erwehnte Schweden eine Salbe und mit derselben sich ergeben hatten, kahm die gantze feindtliche Cavallerie auf vorgedachte kleine plontones und auf diese ausser Ordnung Stehende Manschafft von beyden Seiten zu, und verhüben Ihnen den weiteren weg, also dass dH. Gene: Major solches sehendt nebenst die beyden H^n^. Obrstl. Nolcken und, Braun, als welcher letzter eben sein pferdt erhalten, mit dem H. Cap: Spalding kauhm über den Passe Clousen Mühle bey

S. entkahmen, wie dan bey dem selben ein Major und ein Capitain mit etliche manschafften geblieben: selbst auch nicht sauviret geworden: wan der H. Obrister Bassewitz bereits nicht über denselben Passe bey

T. gewehsen, und von seinen geflüchtete Dragoner einige alda aretiret und mit einige Musqueten Schösse secondiret hätte. Zu mahlen der alda bestellete Officirer mit seine 68 Man, ohne meine Ordre auch davon gegangen wahr.

Datum Wismar, den 17. Januarij. 1712.

NAVNEREGISTER*).

Aastrup, Niels, Ltnt. i Fl., f. 1679, d. 1758. Komkapt. 421.

Abildgaard, Jens Petersen, Ltnt., f. o. 1632. Afsk. 1712. 396.

Abraham, Salomon, Overproveditør, d. o. 1718. 198, 208, 274, 280.

Adeler, Fr. Chr., Etatsraad, Deput., f. 1668, d. 1726. Gehejmeraad, Stiftsbefmd p. Sjæll. 167, 169, 180, 295, 296, 361.

Adeler, Henr., Etatsraad, Medl. af Slotsl. i Norge, f. 1660, d. 1718. Stiftamtmd. 131.

Adlersten, Göran, sv. Ldshvd., f. 1666, d. 1713. Genkrigskom. 70.

Adolf Frederik III, Hertug af Mklbg.-Strel., f. 1686, d. 1752. 340, 435.

Ahlefeldt, Carl, Greve, Gehejmeraad, f. 1670, d. 1720. Statholder. 18, 273, 275.

Ahlefeldt, Chr. Albr., Kapt., f. 1675, d. 1712. 173.

Ahlefeldt, Hans Adolf, Gesandt i Berlin, f. 1679, d. 1761. Gehejmekonf.raad. 148, 149.

Ahlefeldt, Hans Henr., Gesandt i Haag, f. 1656, d. 1720. Gehejmeraad. 18, 142, 145, 146, 148.

Ahlefeldt, Joachim, Gehejmeraad, Vicestatholder i Hertugdømmerne, f. 1646, d. 1717. 8.

Ahrentzen (adlet Arentskjold), Ezechias Levin, Oblt., f. 1682, d. 1744. Genlt. 302, 362, 390, 391, 462.

Anckarstierna, Cornelius Thiesson, Baron, sv. Admiral, f. 1655, d. 1714. 313, 317, 380.

Anckarstierna, Hans, Baron, Kapt. i sv. Fl., f. 1678, d. 1739. Viceadm. 116, 317.

Anckarstierna, Joh. Gust., Kapt. i sv. Fl., f. 1684, d. 1713. 90, 164, 408, 420.

Andichou, Abrah., Ob. Afsk. 1719. 29, 209, 425, 429, 431.

Anna, Dronning af England, f. 1664, d. 1714. 93.

Appelman, Gustav Gabriel, sv. Ob., f. 1656, d. 1721. Genlt., Friherre. 67, 69, 71.

Arnoldt, Hans Jac., Ob., f. 1669, d. 1758. Feltmarsk., Gehejmeraad. 29, 154, 209, 365, 368.

Arnstedt, Jost Fried., sachs Genm., f. 1670, d. 1711. 184, 185.

Ascheberg, Chr. Ludv., sv. Genm., f. 1662, d. 1722. 133, 399.

August II, Konge af Polen, Kurf. af Sachsen, f. 1670, d. 1733. 3—5, 11, 16, 18, 43, 44, 52, 53, 75, 113, 141, 145—147, 172, 183—185, 265, 266, 268, 273, 275, 276, 281, 283, 348, 352, 355—359, 367, 374—378, 390, 391, 397, 425, 427, 433, 442, 487.

*) Heri Rettelser og Tilføjelser til Registrene til Bind I og II.

Baartig, Joh. Christoph, Major. Afsk. 1713. Ob. 1723 russ. Brig., nyt Afskpat. som dsk. Brig. 38, 40, 41, 151, 195, 290, 365, 367, 392.
Baastad, Jens, Kaptlt. i Fl. Afsk. 1719. Kapt. 303.
Bagge, A. N., Skipper. 168.
Balemann, Heinr., lybsk Sekretær, d. 1750. Borgmstr. 349, 443.
Banner, Niels, Kaptlt. i Fl., d. 1713. 165.
Barfoed, Niels Larsen, Viceadm., f. 1650, d. 1730. Adm., Deput. 55, 92—94, 105, 113, 115, 128, 134—136, 164, 167, 228, 306, 338, 346, 347, 394.
Barkmann, Peter, Ltnt. i Fl. 407, 408.
Barner, Joach. Henr., Ob., f. o. 1653, d. 1738. 154, 193, 294, 300.
Baronofsky, Adam Erdman, Kapt., d. 1730. Kom. i Korsør. 340.
Bassewitz, Carl Ulr., sv. Ob., d. 1715. Genm. 218, 219, 263, 287, 288, 321, 322, 324, 330, 350—352, 383, 477, 478, 491.
Bauditz (Baudissin), Wolf Heinr., sachs. Genlt., f. 1671, d. 1748. Rigsgreve, General. Kabinetsminister. 432.
Bauer, Georg, russ. Genlt., d. 1719. 185, 427, 428.
Becker, Gottfr., Feltapot., f. 1681, d. 1750. 207.
Becker, Statius, Kapt. i Fl., f. 1681, d. 1725. Kom. 81, 93, 229, 230, 420.
Becker, Thiel Erik, Kapt., d. 1726. Maj. 196, 388.
Behr, Levin, Major, Afsk. 1714. 331, 343.
Berg, Anund, Ltnt. i Fl., f. 1686, d. 1753. 408.
v. Bergen, Joh. Henr., sv. Kapt. 451.
Bernstorff, Andr. Gottl., hann. Statsmand, f. 1649, d. 1726. 272, 349, 357.
Bernstorff, Bart. Hartw., cellisk Oberst, d. 1708. Genmajor. Bind I, Reg.
Berstenbørstel, Otto, Major, d. 1719. Ob. 479, 480.
Biege, Rud. Reinh., Ob., d. 1720. Genm. 29, 155, 209.
Bildstein, Carl, sv. Ob., f. o. 1676, d. 1726. Genm. 67.
Bille, Jørgen, Justitsraad og Godsejer, fh. Kom.kapt., f. 1672, d. 1736. Etatsraad, Stiftamtmd. 411. 414.
Bille, Michel, Kapt. i Fl., f. 1680, d. 1756. Adm. 87, 95, 113, 156, 419.
Bing, Jens, Læge, f. 1681, d. 1751. Etatsraad. 86, 100.
Birchholtz, Joh. Siegm., Ob. Afsk. 1712. 29, 209, 362, 425.
Biørn, Hans Herman, Kapt. i Fl., f. 1656, d. 1710. 81.
Biørnberg, Carl, sv. Ob., f. 1656, d. 1721. 215, 318.
Bielke, Carl Gust., sv. Oblt., f. 1683, d. 1754. Genm., Præsid. i Statskont. 67.
Bielke, Thuro Stensson, sv. Ob. f. 1664, d. 1717. 247.
Blendermann, Martin, Ritmstr., afsk. 1720. 382.
Blichfeldt, Cornelius, Kaptlt. i Fl., f. 1666, d. 1720. Kapt. 81, 96, 113.
Blix (adl. Blixencrone), Hans, Justitsraad, Medl. af Slotsl. i Norge, f. 1661, d. 1730. 131.
Blome, Christoph, Landraad, f. 1657, d. 1729. 476.
Bluhm, Michel, Kapt. i sv. Fl. 222, 437.
Blücher, Lorentz, Ob., f. 1655, afsk. 1710, d. 1728. 28.
Boicken (Boeck), Joh., Kapt. Afsk. 1726, Major. 316.
Boije, Christer, sv. Ritmstr., f. 1678, d. 1751. Ob. 70, 173.
Boomveldt, Michel Cornelissen, Komkapt., f. 1672, d. 1710. 95.
Bornemann, Hieronymus, Generalaudit., f. 1680, d. 1720. 207, 368, 450.
Bornemann, Joh. Gottfr. Fr., Brigademaj., afsk. 1715. 207.
Boye, Chr. Adolph, Sekret. 1745 Konferensraad. Medl. af Overretten p. Gottorp. 482.
Boysen, Chr., Kapt. i Fl., f. 1679, d. 1739. Komm. 81, 93, 131, 132, 135, 167.
Brandt, Thomas Fr., Kapt. i Fl., d. 1725. Komkapt. 230, 406.

Braun, sv. Oblt. 491.
Braunjan, Conrad, Kapt. i sv. Fl., f. 1666, d. 1736. Schoutbynacht. 116, 317.
Bravo, Jean Gomez, Proveditør. 385.
v. Breitenau, Christoph Gensch, Gehejmeraad, f. 1638, d. 1732. 8.
Breitenbach, Conr. Chr., Krigskomm., Afsk. 1716. 208, 426.
Breyger, I. A., dansk Resid. i Bremen. 459.
Brock, Andreas, Kaptlt., d. 1743. Kapt. Kom. i Staværn. 324.
Brockdorff, Bendix, Genmaj., f. 1640, d. 1719. 155, 206, 264, 288, 321. 443.
Brockdorff, Bendix, Genadjutlt. 206.
Brockdorff, Chr., Ob., d. 1710. 28.
Brockdorff, Ditl., Generalmajor, f. 1655, Afsk. 1710, d. 1737. 25, 30, 38—40.
Brockdorff, Heinr., Ritmstr., d. 1730. Ob. 39, 208, 325.
Brockdorff, Schack, Baron, Genmaj., f. 1652, Afsk. 1711 som Genlt., d. 1730. 155.
Brockenhuus, Caspar Christoph, Brig., f. o. 1640, Afsk. 1711 som Genm., d. 1713. 53, 54, 232.
Brockenhuus, Jørg Otto, Ob., f. 1664, d. 1728. 54, 232.
Bruin, Jac., Genm , f. o. 1638, Afsk. 1713, d. 1722. 30, 206, 382, 449, 456.
Brun, Hans Jac., Oblt., f. o. 1661, d. 1739. Genm. 132, 238, 400.
Brusewind, Jürg. Fr., lybsk Vagtmesterltnt., f. o. 1649. 350.
Bruun, Poul Chr., Ltnt. i Fl., d. 1727. 164. 230, 407.
Bruun, Svend, Ltnt. i Fl. 336.
Brütt, Joach., Kapt. i Fl., d. 1711. 57, 165.
Buchner, Conr., Major, f. o. 1661, d. 1734. Oblt. 31, 209.
de Buchwald, Johannes, Livmedikus, f. 1658, d. 1738. Etatsraad. 477.
Budde, Vincens, Ob., f. 1760, d. 1729. Genm. 54, 133, 232, 248, 403.
Bugge, Chr. Nielsen, Premlt., kasseret ved Dom 1735. Kapt. 429.
Burenskiöld, Henr. Joh., sv. Ob., f. 1658, d. 1715. 322.
Burenskiöld, Jac. Nilsson, sv. Genlt. og Ldshøvd., f. 1655, d. 1738. 42, 63, 67, 212. 215, 225, 226, 234, 237—241, 247—256, 259, 399, 400.
Busch, Moritz Baltzer, Hestehandler. 154.
Bülow, Barthold, sv. Kapt., d. 1712. 478, 479.
Bülow, Ernst Gotschalck, Ob., f. 1675, d. 1721. Brigadér. 29, 192, 208, 289 324, 458, 476, 478.
Bülow, Hardenac Heidenreich, Ltnt., d 1751. Genm. 432.
Bülow, Hartwig, mecklenb.-schw. Overstaldmester, f. 1679, d. 1732. 455.
Bülow, Joach. Werner, lauenborgsk Landmarskalk, f. 1653, d. 1724. 480.
Bülow, Reimer Hans, Ob., f. 1660, d. 1712. Brig. 29, 30, 207, 208, 425.
Båthman (adl. Palmencrona), Lars, Kapt. i sv. Fl., f. 1670, d. 1724. Komm. 409.

Callenberg, Otto Carl, Ob., f. 1686, d. 1759. Gehejmer., Landdrost. 370, 371.
Carl XII, Konge af Sverig, f. 1682, d. 1718. 2, 7, 11—15, 17, 42, 43, 61—64, 67, 68, 71, 73—80, 88, 92, 115, 124, 139—146, 149, 150, 182, 183, 212—215, 217—221, 223—227, 262, 271, 310—314, 317, 318, 335, 336, 356, 357, 359. 436, 452.
Carl VI, tysk Kejser, f. 1685, d. 1740. 143, 144, 351, 356, 360, 379, 434, 435, 447.
Carl, Prins af Hessen-Philipsthal, Brig., f. 1682, d. 1770. 28—30.
Carl Frederik. Hertug af Holsten-Gottorp, f. 1700, d. 1739. 8, 16, 282.
Carl Rudolf, Hertug af Württemberg-Neustadt, Genlt., f. 1667, d. 1742. General. 26, 36, 114, 143, 273, 328, 331, 428, 458, 462, 463, 467.
Carl, Chr. Thomasen, Kapt. i Fl., d. 1713. Komm. 81, 95, 113, 167, 395.
Carlsen, Niels Peter, Ltnt. i Fl. 411.
Charlotte Amalie, Dronning af Danmark, f. 1650, d. 1714. 194, 264.
Christian V, Konge af Danmark, f. 1646 d. 1699. 27.

Christian, dansk Kronprins (Chr. VI), f. 1699, d. 1746. 127.
Christian August, Administrator, Prins af Holsten-Gottorp, f. 1673, d. 1726. Fyrstbiskop af Lybæk. 2, 7, 8, 139, 149, 183, 194, 202, 205, 360.
Christophers (adl. Anckarcrona), Theodor, Kapt. i sv. Fl., f. 1687, d. 1750. Adm., Ldshøvd. 318.
Christophersen, Christoph, Kapt. i Fl., d. 1718. Komm. 87, 95, 113, 161, 167.
Christophersen, Jac., Student. 368.
Cicignon, Fr. Christoph, Brig., f. 1667, d. 1718. Genm. 53, 134, 247—249.
Clerck, Hans, sv. Ldsh., Adm., f. 1639, d. 1711. 67, 212.
Cold, Jac. Andersen, Maj., d. 1726. 54.
Cormaillon, Charles Damas, Genlt., d. 1712. 177—179, 362, 394.
Corneliussen, Niels, Feltpræst, f. 1676, d. 1728. Sognepr. i Hvidbjerg og Lyngs. 211, 293, 333, 477.
Cralbech, Ltnt. i Fl. 413.
Cresset, James, eng. Gesandt i nedersachs. Kr., d. 1710. Bind I. Reg.
Creutz, Jacob, Kapt., d. 1729. Oblt., Genkvmstr. 425.
Creutz, Knud Pedersen, Ltnt., f. o. 1638, Afsk. 1712. 396.
Cronhjelm, Gustav, sv. Hofkansler, kgl. Raad, f. 1664, d. 1734. Kancellipræsid. 212.
Cronhjelm, Salomon, sv. Ldshøvd., f. 1666, d. 1724. Rigsraad. 65.
Cronstedt, Carl, Friherre, sv. Oblt., f. 1672, d. 1750. Præses i Krigskoll. (hed opr. Olderman). 66, 68, 69.
Cronstierna, Carl Henr., sv Ob., Komm. i Chr.stad., d. 1717. 71.

Daa, Gregers, Genm., f. 1658, d. 1712. 30, 127, 181, 206, 362, 424, 432—434, 443.
Danckwardt, Peter, sv. Statskom., d. 1732. Ldshøvd. 221.
Danneskjold-Laurvig, Ferdinand Anton, Greve, Ob., f. 1688, d. 1754. Gehejmeraad, Brig. 208, 362.
v. Deden, Claus Jørgen, Ritmstr., f. 1683, d. 1755. Oblt. 176.
Deichmann, Edv., Kapt. i Fl., f. 1680, Afsk. 1719, d. 1732. Schoutbynacht. 56, 96, 113, 161, 167, 294, 295, 301, 302, 353, 414, 415, 417, 419.
De la Gardie, Adam Carl, sv. Ob. og Ldshvd., f. 1664, d. 1721. Genlt. 66.
De la Gardie, Magnus Jul., sv. Ob., f. 1668, d. 1741. Overhofmarsk., kgl. Raad. 133, 215.
v. Dernath, Gerhard, holst.-gott. Gehejmeraad og Genlt., f. 1668, d. 1740. 8, 140, 149, 284, 358, 360, 476.
Dewitz, Frantz Joach., Genm., f. 1666, d. 1719. Gen. og Gehejmeraad. 26, 30, 46, 47, 127, 128, 153—155, 181, 206, 299, 347, 364, 374, 449, 456, 457, 464.
Dewitz, Ulr. Otto, Brig., f. 1671, d. 1723. Genlt. 30, 47, 207, 208.
Dilleben, Joh. Chr., Major, d. 1724. Oblt. 31.
Dinesen, Jørgen, Navigat.direkt., d. 1712. Bind II. Reg.
Dolgorucky, Wassilij Lukitsch, Fyrste, russ. Ges. i Kbh., d. 1739. 103—105, 142, 146, 307, 375, 487.
Donop, Simon Hnr., Ob., d. 1727. Genm., Amtmd. 47, 155, 207, 208, 292, 325, 458.
Doss, Jac., Kapt. i Fl., f. 1647, d. 1719. Kom.kapt. 81, 95, 167.
Dreffenskiøld, Jac., sv. Oblt., d. 1714. 226.
Drüsell, Carl, sv. Krigskom., f. 1671, d. 1740. 336.
Dumont, Jacques, Proveditør. 385.
Dücker, Carl Gust., sv. Genm., f. 1663, d. 1732. Feltmarsk. 63, 68, 212, 217, 261, 262, 269—275, 281, 284, 309, 310, 312, 315, 316, 318, 319, 323, 327, 335, 336, 346—348, 351, 352, 428—433, 436—441.
Dücker, Joh. Hnr., sv. Ob., f. o. 1660, d. 1710. 67.
Dücker, sv. Kapt. 431.

Eberl (Ebell), Chr. Ludv., Kapt., d. 1711. 288.
Eggers, Ditl., Kapt., d. 1738. Oblt. 31.
Eggesen (Heggesen), Niels, Kaperkapt., d. o. 1713. 319.
Ehm, Peter, Sklt., d. 1726. Prmlt. 429.
Ehrenskiöld, Niels, Kapt. i sv. Fl., f. 1674, d. 1728. Viceadm. 317.
Eichstedt, Hans Henr., Ritmstr., f. 1675, d. 1713 (arkebuseret). 176.
Eickstedt, Joach. Berndt, Oblt., f. 1663, d. 1711. 29, 154.
Eickstedt, Valentin, Overkrigssekretær, f. 1669, d. 1718. 26, 28, 30, 33, 42, 44, 45, 47, 54, 94, 96, 111, 113, 114, 132—135, 173, 181, 193, 194, 204, 205, 210, 218, 219, 222, 229, 231—234, 238, 245, 258, 259, 276, 278, 291, 295, 300—302, 308, 309, 316, 319, 320, 321, 323, 324, 327, 336, 337, 361, 363, 364, 367, 374, 384, 388.
Ekeblad, Clas Johansson, Greve, sv. Genm., f. 1669, d. 1737. Kgl. Raad. 42, 67, 74, 213, 217, 261, 262, 271, 280, 284, 309, 339, 430, 440.
Eldstierna, Jac., f. 1664, sv. Genkvartmstr. 270.
Ellebracht, Ant. Günther, Genm., f. 1652, d. 1723. Genlt, 370.
Emahusen, Hans Jensen, Oblt., d. 1717. 260.
Engel, C. C., meklenb. Kr.kom. 275—277, 432.
Ericson, Gustaf, sv. Kapt. 173.
Eriksen, Bent, Kaptlt. i Fl., d. 1712. 93.
Ernst August I, Hertug af Sachsen-Weimar, f. 1688, d. 1748. 38.
Esmarck, S. J., Ltnt. i Fl. 163, 198, 297.
Eugène François, Prins af Savoie-Carignan, kejserl. Feltmarsk., f. 1663, d. 1736. 282.
v. Eyben, Chr. Wilh., holst.-gott. Etatsraad, f. 1663, d. 1727. 8.
Eyffler, Hans, Ob., Afsked 1714. 208, 425.
v. Eynden, Albr. Phil., Brig., f. 1665, d. 1731. Genlt. 30, 107, 155, 181, 207, 209, 424, 425, 456, 481, 483.
Fabrice, Wiprecht, Ludv., hannov. Gehejmeraad, d. 1724. 210, 269, 274, 277, 391.
Falkenhjelm, Henr., sv. Major, d. 1712. Oblt. Bind II. Reg. (fejlagtig Falkenberg).
Faltzburg, Axel, sv. Ldshøvd., Genm., f. 1645, d. 1728. 214, 253.
Faltzburg, Christoph. Fr., sv. Major, d. 1711. 326.
Fecht, Magnus Aug., schwerinsk Legatskr., d. 1732. Hofraad. 202, 219.
Fersen, Reinh. Joh., sv. Genm. og Ldshøvd., f. 1646, d. 1715. Præsid. i Svea Hofret. 13, 42, 63, 73, 84, 133, 134, 212, 213, 216, 217, 226.
Fischer, Michel, Major, Afsk. 1724. Oblt. 425.
Fistulator, Frans (adl. Lagerbielke), Kapt. i sv. Fl., d. 1736. 317, 437.
Fleetwood, Georg Vilh., sv. Ob., d. 1729. Genm., Ldsh. 215.
Flemming, Jac. Hnr., Greve, sachs.-polsk Gen. og Statsmd., f. 1667, d. 1728. Genfeltmarsk. 44, 53, 183, 184, 267, 273, 275, 283, 303, 367, 374—377, 431, 481, 487.
Fogh, Andreas Lauersen, Furageskriver, d. 1762. Justitsraad. 457, 458, 464.
Folsach, Hans, Furageforv., f. 1684, d. 1758. Etatsraad. 276, 424.
Frederik IV, Konge af Danmark, f. 1671, d. 1730. 3, 4, 6, 7, 8, 10—12, 18—20, 24—29, 31—34, 36, 37, 40—45, 47, 52, 53, 59, 80, 81, 84, 92, 93, 97, 100—107, 110, 112, 114, 119, 123—130, 135—140, 142, 143, 145—149, 153, 158, 160, 161, 166, 168, 172, 176—180, 183—185, 193, 194, 197, 200, 202, 204, 205, 210, 229, 264—268, 273, 276, 277, 279, 281—283, 296, 297, 305, 306, 308, 328—330, 340, 344—352, 353, 355, 357—360, 366—379, 381, 383, 384, 386, 388—390, 392, 395, 396—398, 401—403, 413, 414, 419, 420, 425—427, 429, 433, 442, 443, 448, 450, 451, 454, 456, 458, 459, 467, 468, 469, 471, 475—478, 480—485, 487.

Frederik I, Konge af Preussen, f. 1657, d. 1713. 5, 148, 149, 267, 357, 447.
Frederik Adolph, Greve af Lippe-Detmold, f. 1667, d. 1718. 38.
Frederik Vilhelm, preussisk Kronprins, f. 1688, d. 1740. 267.
Frederik Vilhelm, Hertug af Meklenb-Schw., f. 1675, d. 1713. 39, 202—204, 219, 264, 265, 268, 275—278, 288—292, 321, 323, 325, 327, 328, 331, 332, 334, 340, 348, 351, 379, 426, 431—434, 436, 455.
Frederik Vilhelm, Hertug af Sachsen-Meiningen, f. 1679. d. 1746. 370, 371.
Freese, sv. Oblt. 451, 461, 462.
Friborg, Jac., Kaptlt i Fl., d. 1712. 230.
Friesendorff, Carl Gust., sv. Diplom., Kancelliraad, f. 1663, d, 1715. 358.
Friis, Floris, Kapt. i Fl., f. 1680, Afsk. 1719, Komkapt,, d. 1750. 87.
Friis, Jochum, Ltnt. i Fl., f. 1676. d. 1745. Komkapt. 163, 166, 168.
Frijs, Jesper, Ob., f. 1673, d. 1716. 154, 209, 360, 365.
Frischen, Carl (adl. Ridderstolpe), Kapt. i sv. Fl.. f. 1684, d. 1762. Viceadm., Præs. i Statskont. 116.
Fritz, Hermann, schwerinsk Kommissær, d. 1722. «Steuercommissær». 287—292, 321, 323, 327. 332, 334.
Fuchs, Andreas, Gehejmeraad, Amtmand i Rendsborg, f. 1641, d. 1720. 392.
Fuchs, Joh Siegism., Brig., d. 1719. Genm., Kom. i Glückstadt. 31, 164, 194, 360, 366, 380, 393, 481.
Fues, Reinholdt, Krigskom., 1718 Krigsraad, fradømt Charge 1724. 44, 45, 111, 113, 114, 367.
Fursman, Chr., Brig., f 1660, d. 1712. Genm. 30, 47, 207, 208, 292, 325, 326, 328, 345, 362.
v. Fürstenberg, Andreas, sv. Ob., Friherre. 173, 322.
Fölckersam, Frands Vilh., Genm., f. 1649, d, 1713. 53, 54, 134, 252, 398, 401.

Gabel, Chr. Carl, Komm., f. 1679, d. 1748. Adm. 95, 113, 161, 167.
Gaffron, Adam Abraham, Ob., f. 1665, d. 1738. Genlt. 29, 30, 207, 209, 362, 365, 368.
Garmann, Joh. Henrik, Ob., f. 1664, d. 1748. 398.
Genschaw, Fr., Oberstlt., d. 1716. 249, 254
Georg Ludvig, Kurfyrste af Hannover, 1714 Konge af England (Georg I). f. 1660, d. 1727. 6, 7, 59, 148, 202, 210, 269, 273, 274, 276, 277, 292, 329, 357, 379, 381, 391, 393. 447—450, 455, 463, 469, 478, 480. 484.
v. Gerdten, Gust. Vilh., Kapt. i sv. Fl., f. 1679, d. 1754. Adm. 116, 317.
Giedde, Fr. Eiler. Adm., f. 1641, d. 1717. 28, 101, 169, 180, 361, 406.
Giese, Christ. Joach., Etatsraad, d. 1719. Amtmd. 25, 28.
v. d. Goës, Robert, holl. Ges. i Danm. fra 1701, d. 1723 i Kbh. 17, 184.
Gohr, Joh. Georg, hann. Ob., d. 1709. Genm. Bind I, Reg.
Granfelt, Lars, sv. Oblt., f. 1651, d. 1722. 226.
Grib, Peter, Prmlt. i Fl., f. 1681, d. 1757. Kapt., Færgemd. i Snoghøj. 135, 162, 169, 333, 338, 339.
Grote (Groote), Thomas, Baron, Gehejmeraad, hann. Diplom., f. 1674, d. 1713. 273, 276, 381, 393, 447—450, 457, 469.
Grubbe, Gust., Kapt. i sv. Fl., f. 1669, d. 1759. Adm. 317.
Grubbenhielm, Gust., sv. Oblt., d. 1732. 430, 431.
Grundel, Daniel, Kapt. i sv. Fl. 116.
Gröning, Christoph, Borgmester i Wismar, d. 1733. 334.
Gude, Hnr. Clausen, Komm., f. 1661, d. 1730. Schoutbynacht. 55, 81, 95, 113, 167.
Gude, Michel, Kaptlt. i Fl., f. 1684, d. 1723. Kom. 95, 113, 165, 230.
Güldener (Guldenöhr), Bernh. Lüder, Ritmester, Afsk. 1713, d. før 1725. 39.
Gyldenløve, Ulr. Chr., Gen.-Adm.-Ltnt., f. 1678, d. 1719. Gen.-Adm. 88, 91—101, 104—107, 109—113, 117, 118,

120, 122—126, 135, 137, 157, 160, 167, 169, 180, 295—299, 305—307, 419.
Gyldenløve, Ulr. Fr., Statholder i Norge, f. 1638, d. 1704. 52
Gyldenär, Arvid, sv. Ob., d. 1710. Bind II, Reg.
Gyllenbjelke, Håkon, sv. Ob., d. 1719. 65.
Gyllenborg, Ulr. Gust., Kapt. i sv. Fl., f. 1684, d. 1716. Kom. 317.
Gyllengryp, Gabriel, sv. Viceldshøvd., f. 1664, d. 1726. 315.
Gyllenskepp, Vilh , Kapt. i sv. Fl., f. 1677, d. 1755. Viceadm. 116.
Gyllenstierna, Niels Carlson, Baron, sv. Gen.guv., f. 1648, d. 1720. Greve, Feltmarsk., Præses i Krigskoll. 2, 14, 42, 73—75, 212, 216, 218, 219, 222.
Güntelberg, Chr., Prmlt. i Fl., f. 1688, d. 1749. Komm. 93, 109, 156.
Güntelberg, Claus, Schoutbynacht, f. 1639, d. 1711. 95, 112, 161.
Güntelberg, Henr., Ltnt. i Fl., f. 1691, d. 1758. Kapt. 230, 422.
Günther, Andreas, Kapt., d. 1727. Major. 162, 426.
Günthersberch, Anders, sv. Oblt. 451, 462.
Gøe, Oluf Hansen, Generalvognmstr., Afsk. o. 1720. 207.
Görries, Bendix, Staldmester ved Art. 392.
Görtz, Georg Henr., Baron, gen. v. Schlitz, holst.-gott. Gehejmeraad, f. 1668, d. 1719, sv. Minister. 1, 7, 8, 360.

Hagedorn, Hans Statius, Resident i neders. Kreds, f. 1668, d. 1722. Konferensraad. 1—3, 7, 8, 12, 41, 42, 140, 218—220, 281, 282, 319, 321—323, 327, 358, 360, 380—382. 457, 476, 481, 482, 484.
Hagedorn, Seneca Christophersen, Kapt. i Fl., f. 1680, d. 1750. Adm. 81, 95, 113, 167, 414.
Halberstadt, Joh. Christoph, Mklbg.-Güstr. Hofmarskalk, f. 1673, d. 1744. 435.
Halcke, Paul Chr., Ob., d. 1717. Brig. 232.
Hald, L., Branderkom. 168.
Haliborton, Thomas, Major, Kom. i Hitler Skanse, f. 1624, d. 1709. Bind I, Reg.
Hallart (Allard), Ludv. Nic., sachs. Gen., Afsk. 1719, d. o. 1726. Russ. Gen. 424, 430—432, 443.
Hamilton, Hugo, sv. Genmaj., d. 1724. Generalfelttøjmester. 213, 345, 418.
Hannecken, Anth. Günther, Etatsraad, Viceamtmd. i Segeberg, d. 1738. Amtmd., Konferensraad. 349, 384, 458, 477, 478.
Hansen, H., Branderkom. 168.
Hansen, Jac., Ob., Afsk. 1713. 38, 40, 151, 195, 365, 367, 368.
Hansen, Oluf (Ole), Etatsraad, Deput., d. 1710. 28, 96, 99, 100, 126.
Hansen, Pet., Kaptlt. i Fl., f. o. 1685, d. o. 1727. Komkapt. 95, 111, 114, 167.
Hanses, Heinr., Baron, kejserl. Resid. i Kbh., d. 1713. 350.
Harbou, Niels, Oblt., f. 1662, d. 1722. Ob. 31, 196, 301, 337, 340, 362, 389.
Hartmann, Christoph., Krigskom. 1711—1720 Deput. 33, 361, 369.
Hausmann, Casp. Herm., Genm., f. 1653, d. 1718. Genlt., kmd. Gen. i Norge. 132, 134, 136, 222, 229, 231—233, 238, 239, 243, 245, 247, 251, 254, 396—398, 401—404, 408, 414, 415, 417, 419, 421.
Hedevig Eleonore, sv. Enkedronning, f. 1636, d. 1715. 115.
Hedevig Sophie, Enkehertuginde af Holsten-Gottorp, f. 1681, d. 1708. 115.
Hegemann, Poul, Ob. (Bind II, Reg. fejlagtig Hegermann), Afsk. 1717. 154.
v. Heinen, Albr. Chr., Genmaj., f. 1651, d. 1712. 53, 54, 133, 231, 259, 398, 401.
Heinsohn, Marcus, Ob., d. 1737. Genm. 207.
Helding, Samuel (adl. Heldenheim), Kapt. i sv Fl., f. 1683, d. 1721. 316
Helm, Fr. Chr., Etatsraad, Landfoged i Sydditmarsken. 476.
Helvetius, holl. Læge. 291.

Hemstrup, Boye Nielsen, Kaptlt. i Fl., d. 1713. 162.
Henck, Michael, Kapt. i sv. Fl., d. 1715. Adm. 116, 315, 317, 437—439.
Herlof, Mogens Petersen, Kaptlt. i Fl., d. 1729. 156, 163, 165, 294, 345.
Hertz, Jac., Proveditør. 196--198, 208, 291.
Hess, Hans, Kapt. Afsk. 1714. 52, 150.
Heydebreck, gott. Ltnt., Kom. i Holmer Skanse, d. 1709. Kapt. Bind I, Reg.
Heyer, Søren, Kapt. i Fl., d. 1719. Kom. 135, 162, 230, 241, 405, 413, 419, 421, 422.
Hierta, Lars, sv. Ob., f. 1648, d. 1711. Genm. 68.
Himmelstrup, Peter, Krigskom. 1729 Justitsr. 48, 208, 266, 280, 293. 300, 301.
Hjort, Peter, Komkapt., f. o. 1670, Afsk. 1719, d. 1733. Schoutbynacht. 81, 83, 84, 91, 96, 161, 167.
Hjort, Severin, Ob., f. o. 1670, d. 1711. 53, 54.
Hoen, Nils, Ltnt. i sv. Fl. 316, 439.
Hoff, Anders, Feltprovst, f. 1667, d. 1732. 207.
Hoff, Henrik (Herman), Genadjutlt., f. 1675, d. 1750. Major. 206, 424.
Hoffmann, Gotfr., Brigademajor, d. 1719, Oblt. 207.
Hoffmann, Joh. Volckmar Tobias, Generalstabskirurg 1709—1720. Amtmd. 1728, Afsk. 1730. 207.
Hofftmann (Hoffmann), Peder Wichmansen, Prmlt. i Fl., d. 1717. Kaptlt. 81, 96, 113, 156, 162, 230.
Hohendorf, Lave, Genlt., f. 1662, d. 1729. 154, 206, 299, 364, 366, 392, 449, 450, 455—457, 462.
Hohenmühl, Joh. Chr., Sekr. v. Gesandsk. i Wien, 1726 Etatsraad. 19.
Holck, Mogens, Baron, Major, d. 1712. Ob. Bind II, Reg.
Holm, Claus, Stabssekr. i Norge, Afsk. 1716. Krigskom. 54.
Holm, Peter Lorenzen, Løjtn., d. 1710. Bind II, Reg.
Holst, Poul, Komkapt., d. 1713. 164. 450.
Holstein, Joh. Georg, Gehejmeraad, f. 1662. d. 1730. 450, 484.
Holsten, Ditl., Brig., f. 1669, d. 1721. Genm. 155, 362.
v. Holtzen, Joh. Jac., Legationssekr., Kancelliraad. 1725 Etatsraad, 1728 Envoyé i Regensburg. 147, 148, 484.
Hooglandt, S., Kaptlt. i russ. Fl. 420
Horn, Arvid Bernhardt, Greve, sv. Statsmd., f. 1664, d. 1742. 2.
Horn, Thuro Sigism., sv. Ob., f. 1674, d. som Genm. efter 1720. 74.
Hornung. Joh. Christ., d. 1716. Lasaretinspektør. 476.
Huitfeldt, Hartvig, Ob., f. 1677, d. 1748. Gen. 398.
Huitfeldt, Iver Tønnesen, Komm., f. 1665, d. 1710. 82, 87, 95, 112, 119—121, 125.
Husman, Hans (adl. Ridderheim), Kapt i sv. Fl., f. 1668, d. 1732. Kom. 116, 221, 222.
Hästesko, Nils, sv. Ob., d. 1724. 215, 342.

Ingenhaven, Joh. Pet., Ob., d. 1717. Genm. 29, 30, 35, 155, 175, 207, 278.
v. Issendorff, Melchior, sv. Oblt., d. 1711. Ob. 218.

Jansen, Roluf, Ltnt. i Fl., Afsk. 1719, Kaptlt., d. o. 1724. 163, 169, 198, 297.
Jensen, Chr. Albr., Brigademaj., d. 1712. Major. 207.
Jensen, Thor, Kaptlt. i Fl. d. 1714. Sklt. (degraderet). 81, 93, 135, 163.
Jessen, Thomas Vilh., Legationssekr., 1712 Kancelliraad. 147, 377.
Joh. Adolf, Hert. af Sachsen Weissenfels, sachs. Genm., f. 1685, d. 1746. 283, 284.
Johannsen, Peter Boye, Major, f. 1666, d. 1721. Ob. 29, 283, 284, 462. 463.

v. Johnn, Chr. Gotfr., Etatsraad, Vicekansler ved Regeringen i Glückstadt, d. 1733. Konferensr. 482.
v. Johnn, Fr. Aug., Sekret., f. 1681, d. 1743. Etatsraad. 482.
Joseph I, tysk Kejser, f. 1678, d. 1711. 6, 9, 10, 12, 14—17, 19, 140, 144, 356.
Judichær, Ole, Schoutbynacht, f. 1661, d. 1729. Adm. 55, 87, 110, 138, 158, 168, 172, 306, 343, 388, 393, 394.
Juel, Chr., Ob., f. 1668, d. 1717. Genm. 29, 207, 208, 323, 325—328, 333, 456, 485.
Juel, Erik, Brig., f. 1662, d. 1742. Genlt. 31, 129, 179.
Juel, Gregers, Genmaj., f. 1667, d. 1731. Genlt. 202, 206, 449, 455.
Juel, Jens, Gen.-Adm., f. 1631, d. 1700. 104.
Juel, Just, Komm., Envoyé i Rusland, f. 1664, d. 1715. Viceadm. 44, 104, 106, 113, 142, 146, 267. 303, 353, 395.
Juel, Rasmus, Kapt. i Fl., d. 1733. Kom. 135.
Junge, Severin, Kancelliraad, Stabssekr., f. 1680, d. 1757. Konferensraad. 31, 207.
Juul, Jens, Kaptlt. i Fl., d. 1711. 229, 230, 242.

Kaas, Hans, Kapt. i Fl., f. 1683, d. 1737. Kom. 298.
Kaas, Ulr., Kapt. i Fl., f. 1677, d. 1746. Adm., Stiftamtmd. 56, 57, 95, 113, 117, 156, 161, 167, 298, 336, 340, 353.
Kampferbeck, Fr., Brigademaj., d. 1712. Ritm. 207, 350.
Kaphengst, Aug., Ob., d. 1711. 29, 154.
Katte, Marquard, Landraad i Bremen. 1713 Etatsraad. 482.
Kiöge, Jens, Borger i Strømstad og norsk Kaperkapt., 1721 pens. Kapt., d. o. 1737. 409.
Klaumann, Göris, Bryghusforv. 97.
Klenow, Jørg. Christoph, Oblt., d. 1723. Ob. 179.
Klepping, Lothar Adolf Henr., Generaladjut., d. 1712. Ob. 301, 333, 336, 337, 362, 370, 371.
Klinckowström, Martin, sv. Slotshauptmd. i Pommern, f. 1650, d. 1717. 72, 262.
Knape (adlet Strömstierna), Olof, Kapt. i sv. Fl., f. 1664, d. 1730. Adm. 250, 409, 410, 417.
Knapsted, Peter, Oblt., Kom. i Korsør, d. 1709. Bind I, Reg.
Knippenberg, Joh., Borgmstr. i Stade, d. 1717. 471.
Knoff, Hans, Kapt. i Fl., f. o. 1679, d. 1732. Schoutbynacht. 81, 93, 113, 162, 229—231, 246, 247, 249, 251, 255, 256, 395, 406—408, 410—414, 419.
Knyphausen, Fr. Ernst, 1709—1717 preuss. Envoyé i Danm. 379.
Koch, Amtsskriver i Lauenb. 478.
Kohl, Gustaf, Kapt. i sv. Fl. 317.
Koningh, Chr., Kapt. i Fl., f. 1677, d. 1749. Viceadm. 87, 95, 230, 346.
Koningh, J., Branderkom. 168.
Krabbe, Otto, Gehejmeraad, f. 1641, d. 1719. 33, 99, 104, 151, 164, 367, 368, 379.
Krag, Arent Mogensen, Ob., f. 1670, d. 1718. 53.
Krag, Mogens, Ob., f. 1673, d. 1724. Genm. 155, 207, 209, 332, 333, 425.
Krag, Niels, Gehejmeraad, f. 1653, d. 1713 18, 27.
Krag, Palle, Genm., f. 1657, d. 1723. Genlt. 30, 33, 34, 51, 127, 181, 193, 206, 299, 377, 424—435, 442—444, 449, 456, 464.
Krag, Rasm., Kapt. i Fl., f. 1677, d. 1755. Viceadm. 87, 95, 113.
Krassow, Adam Philip, schwerinsk Genmaj., d. 1736. 204.
Krassow, Ernst Ditl., sv. Genlt., d. 1714. 12, 13, 15, 16, 73, 75, 76, 142, 345, 350, 351, 381, 440, 441.
Krog, A. Pedersen, Løjtn. i Fl. 164, 450.

Krogh, Georg Fr., Ob., f. 1653, d. 1721. 53, 398.
Krueg, Joh. Fr., lybsk Kapt. 349.
Kruse, Henning Adolph, sv. Ob., d. 1712. 215. Bind II, Reg. (fejlagtig Carl Gust.).
Kruse, J., Emhedsmand i Lauenb. 479.
Kruse, Jørgen, Genadjutlt., f. 1686, d. 1751. Genlt. 206, 424.
Kruse, Ulr. Chr., Ob., f. 1766, d. 1727. Genm. 53, 54.
Kuhlmann, Joh., Borgmester i Wismar, d. 1719. 334.
Kuhlman, Joh. Pedersen, Guidekapt., d. 1716. 207.
Kurakin, Boris, Fyrste, russ. Ges. i Haag, d. 1727. Ges. i Paris. 356.
Kurzrock, Maximilian Heinr., kejserl. Resid. i Hamb., d. 1735. 281.
Kühlbrun, Joh. Martin, Brigademaj., d. 1737. Oblt., Kom. i Fladstrand. 207.
Köhler, Carl Fr., sv. Oblt., f. 1678, d. 1713. 117, 118, 121—124.
Köhler, Fr., Baron, sv. Ob., f. o. 1640, d. 1723. Genlt. 216.
v. Königstein, Joh. Ludv. Pincier, holst.-gott. Gehejmeraad, f. 1660, d. 1730. Dansk Gehejmer. 7, 8.

Lagerbielke, Joh. Fistulator, sv. Overkommissær, f. o. 1650, d. 1732. 310, 342.
Lagerström, Magnus, sv. Raad i Pommern, f. 1666, d. 1736. (Hed opr. Laurin.) 72.
Lagnasco, Peter Robert Taparelli, Greve, sachs.-polsk Genlt., f 1659, d. 1735. Gen., Geh.-Kabinetsminister. 185, 348, 373, 375, 377.
Lange, Søren Hansen, Kapt. i Fl., f. 1663, d. 1723. Komkapt. 242, 405, 408, 413.
Lanting, Simon, Genadjutlt., d. 1711. Bind II, Reg.
Larsen, Lars, Ltnt. i Fl. 164, 450.
Lasson, Bendix, Justitsr., Deput., Afsk. 1717. 361.
Leegaard, Fr., Genmajor, d. 1733. Genlt. 36, 40, 155. 182, 193, 204—206, 277, 290, 321—328, 364, 382, 383. 449, 455.
Leegel, Chr. Liebman, Oblt., f. 1659, d. 1729. Genm. 51.
Leegel, Hans Fr., Ob., f. 1645, d. 1723. Brig. 30.
Leijonstedt, Andreas, sv. Diplomat, f. 1649, d. 1725. Rigsraad, Greve. 3.
Leijonsteen, Göran Vilh., Kapt. i sv. Fl., d. 1729. 317.
Lemforth, Joh., Ob., d. 1710. 54
Lente, Chr., Overkrigssekretær, Gehejmeraad, f. 1649, d. 1725. 4, 6, 16, 18, 24—26, 30, 31, 59, 94, 103.
Lente, Joh. Hugo, Gehejmeraad, f. 1640, d. 1716. 4, 6, 16, 24, 59, 94, 477.
Leo, Joh. Nicolas, Major, Komm. i Korsør, d. 1715. 180.
Lepel (Leepel), Caspar Adam, Ob., d. 1710. 28, 29.
Lerche, Mathias, Generaladjutlt., Major 1713. Undvegen 1716 p. Gr. af Drab. 206.
Lewe, Joh., Ltnt. i sv. Fl. 315.
Lewenhaupt, Axel Joh., Greve, sv. Schoutbynacht, f. 1660, d. 1717. Viceadm. 400, 409, 410, 412, 414, 417, 418.
Lewenhaupt, Carl Jul., sv. Ob., f. o. 1660, d. 1726. Genm. i Preuss. 74, 322.
Lewetzow, Chr. Fr., Ob., f. 1682, d. 1756. Greve, Genlt., Geh.konferensraad. 288, 329, 349, 362.
Lewetzow, Theodosius, Genm., f. 1665, d. 1719. Genlt. 30, 127, 181, 206, 275, 277, 331, 333, 449, 456—458. 478, 480.
Liderus, Håkon, Kapt. i sv. Fl. 116.
Liebedantz, Jørgen, Komm., f. 1660, d. 1728. Viceadm. Afsk. 1719. 95, 113. 160, 167, 450. 463, 480.
Liebmann, Isaac, Hestehandler. 47, 59. 153.
v. Liewen, Hans Henr., sv. Genm., f. 1664, d. 1733. Genlt., Rigsraad, Greve. 213, 439.
Lillie, Erik Joh., sv. Schoutbynacht, d. 1715. Adm. 89, 167, 222, 223, 314. 317.

Lilliegranat, Abraham, sv. Major, f. 1666, d. 1715. 261.
Lilliencron, Gustav, sv. Major, f. 1660, d. 1748. Oblt. 322, 325, 326.
Lilliestedt, Joh Paulin, sv. Resident i Hamborg, f, 1655, d. 1732. Greve. 41, 42.
Lind, Niels Petersen, Ltnt. i Fl. Afsk. 1719, Kaptlt., d. o. 1726. 413.
Lindau, Henr. Vilh. Julius, Major, Generaladjut. Afsk. 1716, Oblt. Var 1728 Brig. i Hessen. 206.
v. Loewen, Carl Henrik, sv. Schoutbynacht, f. 1666, d. 1741. Præs. i Adm.-koll. 83, 88, 89, 116, 317.
Lorentzen, Joh. Michel, Kapt., d. 1712. 129.
Louise, Dronn. af Danmark, f. 1669, d. 1721. 273, 379, 462, 463.
de Luc, cell. Brig., d. 1707. Genmajor. Bind I, Reg.
Ludvig XIV, Konge af Frankrig. f. 1638, d. 1715. 5, 144, 291, 356.
Lumholtz, Niels, Furageskriver, d. efter 1746. 456, 458, 464.
Lund, Jørgen, Oblt., d. 1723, Ob., Amtmand i Lundenæs og Bøvling. 209, 365.
Lützelburg, Anton, sachs. Genlt., d. 1739. Gen., Greve, Gehejmeraad. 432.
Lützow, Barth. Hnr., Genmaj., f. 1654, d. 1729. Genlt., kom. Gen. i Norge. 53. 134, 232, 238, 243, 247, 255, 400, 401.
Löwe, Georg, sv. Oblt., f. 1689, d. 1762. 451, 459, 461. 462.
Løwe, Mathias, Ltnt. i Fl., f. 1678, Afsk. 1722, Kapt., d. 1738. 95, 113, 164, 165, 230, 380, 450, 483.
Løvendal, Ulr. Fr. Valdemar, Baron, Genm., sachs. Kammerpræsident, f. 1660, d. 1740, dsk. Gen., sachs. Overhofmarsk. 52—54, 59, 94, 103. 131—136. 145, 147, 165, 184, 228, 231, 233, 234, 237—239, 241—244, 246, 248, 249—255, 258, 259, 264, 273, 277, 367, 374—378, 382, 395—398, 401—403, 405—408, 410, 413, 419, 462, 463.
Löwenheim, Gerhard, sv. Kapt., d. 1716. 326.
Løvenhjelm, Hans Brockenhuus, Ob., f. 1679, d. 1734. Genmaj. 46, 208, 325, 326, 328, 331, 332.
Løvenørn, Poul Vendelbo, russ., senere dsk. Genadjut., f. 1686, d. 1740. Gen., Geh.raad, Overkrigssekr. 45, 147, 282, 283, 300, 302, 333, 339, 340, 362, 372, 388.

Magdalene Sibylle, Enkehertuginde af Meklenborg-Güstrow, f. 1631, d. 1719. 434.
Maltzahn, Carl Gust., Genmaj., f. 1663, Afsk. 1709, d. 1713. 348.
Malmberg, Peter (adl. Palmcreutz), sv. Krigskom., f. 1672, d. 1738. Krigsraad. 221.
Manteuffel, Ernst Christoph, sachs.-polsk Ges. i Kbh., f. 1676, d. 1749. Rigsgreve. 4, 43, 145, 183, 184.
Mardefelt, Aug. Phil., Friherre, sv. Ob., Afsk. 1719. Genm. 73, 261, 270, 271.
Marschalck, Carl Gust., sv. Genmaj., f. o. 1660, d. 1726. Genlt. 73, 213, 261, 270, 271, 284, 309.
Maul, Martin, Brig., f. 1654, d. 1727. Genm. 31, 50, 368, 388.
Meitzner, Balthasar, Oblt., d. 1718. Ob. 383.
Mejerfelt, Joh. Aug., sv. Genlt., f. 1664, d. 1749. Gen., Kgl. Raad. 3, 63, 212, 213, 216—218, 284, 309, 310, 442.
Mellin, Carl Gust., sv. Ob., f. 1670, d. 1738. Genm. 73, 261, 271, 309, 430.
Mellin, Jürgen, sv. Feltmarsk., Genguv. i Pommern, f 1633, d. 1713. 72—76, 84, 88, 217, 218.
Melling, Joh. Adam, Genadjutlt., Afsk. 1713. Ltnt. 206.
Menschikoff, Alexander, russ. Statsmand, f. 1670, d. 1729. 45, 146, 185, 378, 442.
Mercker, Fr., Overkrigekom., d. 1716. 403.

Mercker, Joh. Bertram, Genauditør, d. 1711. 398.
Mevius, Fr., sv. Ob., Overjægermester i Pommern, f. 1652, d. 1719. 261, 271, 309, 430.
Meyer, Bendix, Generaladjut., d. 1721. Genm., Ges. i Berlin. 26, 42, 44, 45, 103, 114, 185, 202, 203, 206, 265, 294, 330, 355, 375—378, 390, 391, 397, 442, 462, 468, 470.
Meyer, Joh. Christoph, Ltnt. 382.
Michaelsen, Johannes, Borgmester i Ribnitz, Afsk. 1717, d. 1729. 293.
Mitzlaff, Hans Rüdiger, Kapt. i Jyske Rgt., d. 1725. Major. 173.
Mohr, Christoph Rudolph, Brigademajor, d. 1720. Major. 207.
Mohrsen, Joh. (?), Kammerraad, d. 1711 (?). 161.
Moltke, Casper Gottlob, Amtmd. p. Møn, f. 1668, d. 1728. 129.
Moltke, Christoph Heinr., Oblt., d. 1715. Ob. 175, 179, 319.
Morsing, Jac., Stabssekr. i Norge. 54.
Motzfeldt, Peter Nicolai, Oblt., Generaladjut., d. o. 1735. 206, 467.
Mouritsen, H., Birkedommer. 162.
Mumme, Fr., schwerinsk Gehejmekammerraad, Afsk. 1712, d. 1717. 202.
Munck, Søren, Kapt. i Fl., Afsk. 1719, d. o. 1726. 93.
Mushardt, Chr. Eberh., Kapt., d 1732. Genm. 31, 332—334, 362.
v. Müllern, Henr. Gust., sv. Statsmd., f. 1664, d. 1719. 14.
Münnich, Joh. Fr., Ob., d. 1712. 398.
Møller, Jac., Ltnt. i Fl., d. o. 1745. Kapt. 163, 297.
Möring, Chr. Fr., Ltnt. i Fl., Afsk. 1719, Prmlt., d. o. 1721. 163, 411.
Mørner, Bernh. Joach., Brig., d. 1741. Genlt, 30, 207, 208, 362.
Mörner, Carl Gust., sv. Genlt., f. 1658, d. 1720. Greve, Feltmarsk. 133, 213, 227, 235, 241, 252, 256, 259, 399, 400, 418.
Møsting, Alexander, Fr., Oblt., f. 1680, d. 1737. Stiftamtmd. 398, 403, 404, 422.
Møsting, Chr. Jørg., Brig., f. 1668, d. 1720. Genm. 30, 155, 207, 455, 464.

Nebel, P., Ltnt. i Fl. 162.
Neuspitzer, Fr., Ltnt. i Fl., f. 1661, d. 1749. Komkapt. 163, 230, 411.
Neve, Johan, Etatsraad, f. o. 1648, d. 1718. 8, 59, 149, 150, 205, 363.
Nieroth, Carl, Greve, sv. Genlt., f. 1649, d. 1712. 63, 64, 78, 85, 132, 133, 220, 400.
Nissen, Lorentz, Overkrigskom. i Slesv. og Holst., d. 1711. 198, 274
Nissen, Nikolaj, Kancelliraad, Krigs- og Landkom., d. o. 1716. 231, 258.
Nolck, Christof. Reinhold, sv. Oblt. 490, 491.
Nostitz, Fr. Hartv., russ. Genlt., fhv. dsk. Oberst, d. 1738. Rigsgr. og sachs. Genlt. 44, 45, 110.
de Noyelles, Greve, hann. Ob., d. 1704. Bind I, Reg.
Numsen, Math., Genkrkom., f. 1648, d. 1731. Genm., Gehejmeraad. 28, 208, 264, 280, 361, 374, 426.
Nyebuhr, Georg Carst., Schoutbynacht, f. 1654, d. 1713. 55, 82, 157, 249.

Oertzen, Balthasar Fr., Ob., d. 1723. Genm. 362.
Oertzen, Hans Felix, Oblt., Afsk. 1713. 219, 277, 292, 293, 301, 331, 348, 426, 435.
Oertzen, mklbgsk. Landraad. 268.
Offenberg, Hans Christ., Komkapt., f. 1674, d. 1722. Kom. 87, 95, 113, 168, 353.
Ohnsorg, Peter, Ltnt. i Fl., f. 1680, d. 1727. Kaptlt. 162, 297.
Oldenburg, Fr. Henr., Brigademaj., d. 1729, Major. 207.
v. Olthoff, Justus Ludv., sv. Raad i Pommern, f. 1659, d. 1720. 72.
v. Oppen, sv. Oblt. 459, 470, 472.
Oppenbusch, Rudolph, sv. Oblt., d. 1713. 271.

Otter, Anders, Kapt. i sv. Fl., f. 1670, d. 1724. Kom. 342, 345, 346.
Ottman, Joh., sv. Feltkom. Bind II, Reg.

Pahl, Jac., Komkapt., d. 1716. 421.
Palmfelt, Nils, sv. Oblt., f. 1682, d. 1712. 322, 326, 490.
Palmqvist, Joh., sv. Diplomat., d. 1716. Hofkansler. 12, 142.
Palmqvist, Magnus, sv. Genkvartermstr., f. 1660, d. 1729. Genlt., Ldshøvd. 70, 220.
Patkul, Georg Reinh., sv. Genm., f. o. 1660, d. 1723. Friherre. 213.
Paulsen, Chr., Ltnt. 232, 238.
Paulsen, Edvard Phil., Kapt. i Fl., d. 1719. Kom. 230, 289, 343, 344.
v. Paulsen, Joh. Ant., Kaptlt. i Fl., f. 1687 (?), d. 1736. Viceadm. 95, 165, 166, 294, 395, 411, 413, 439.
v. Paulsen, Math., Adm., d. 1710. 55—57.
Pechernaut, Salomon, Oblt., d. 1720. 207.
Pedersen, Jørgen, Ltnt. i Fl. 417.
Peter I, Czar af Rusland, f. 1672, d. 1725. 3—5, 11, 16, 41, 42, 44, 45, 104, 106, 110, 113, 114, 142—144, 146, 147, 158, 183, 184, 277, 282, 283, 355—359, 362, 375, 413.
Petersen, Lorentz, Kaptlt. i Fl. 410.
Pfister, Jørg. Fred., Kornet, f. o. 1687, d. 1768. Major. 350.
Pflug, Aug. Fr., Rigsgreve sachs.-polsk Overhofmarsk., d. 1712. 376.
v. d. Pfordten, Hans Erasm., Genm., f. 1646, d. 1710. 30.
v. d. Pfordten, Ulr. Vilh., Kapt., f. 1684, d. 1761. Genlt. 31, 196, 209, 426.
Philip V, Konge af Spanien, f. 1683, d. 1746. 144.
Piper, Henr. Berndt, Kapt. i sv. Fl., d. 1727. 317, 346.
v. Platen, Hans Casp., Generalkrigskom., Kammerjunker, Ejer af Hellebæk Geværfabr., arresteret 1715, dømt 1720, forvist 1726. 374, 385, 392, 393, 424, 452, 466.
Pley, Peter, Kom. i sv. Fl. 116.
Pohlman, Joh. Henr., Kapt., Afsk. 1723. Major. 194, 196, 209, 425.
Posse, Knut, Greve, Overstath. i Stkhlm., Kgl. Raad, f. o. 1645, d. 1714. 63, 72.
Posse, Nils, sv. Ob., f. 1660, d. 1723. Landshøvd. 73, 214.
Pottendorf, Mathias Ant., Oblt., d. 1711. 288, 289.
Poussin, Jean Baptiste, fransk Diplomat. 18, 28.
Prehn, Barthol. Eman., Generaladjutlt., Afsk. 1721, Oblt. 206.
Prehn, Magn. Ernst, Ob., f. 1676, d. 1731. Genm. 29, 37, 47.
Printz, Joh. Caspar, Kapt. i sv. Fl. 115, 222, 316.
Pritzbuer, Joach., Stiftamtmd., d. 1719, fhv. Overlanddrost i Oldenb. 482.
de Prou, Jac., sv. Viceadm. 90, 116, 313.
Psilander, Gustav, Friherre, «Holmmajor» i sv. Fl., f. 1669, d. 1738. Præsid. i Adm.koll. 116, 317.
du Puits, Gédéon, schwerinsk Ob., d. 1718. 265.
Pulteney, Daniel, eng. Ges. i Kbh., d. 1731. 3, 12. 17, 184.
v. Püchler, Gotl. Justus, hann. Sekretær, senere Envoyé i Kbh., d. 1737. 1, 3, 5, 6, 8, 11—13, 15—18, 25—27, 43, 44, 53, 59, 84, 91, 94, 103, 111, 112, 121, 122, 127, 136, 140. 147—149, 184, 192, 272, 277, 279, 319, 327, 328, 332, 333, 335, 348, 358, 360, 373, 375, 378, 379, 381, 397, 451, 457, 463, 470, 471, 478, 480.
Pütgens, Mich., Ltnt. i Fl., d. 1725. 164.

Raab, Carl Axelson, Komkapt. i sv. Fl., f. 1659, d. 1724. 116.
Raben, Peter, Viceadm., f. o. 1661, d. 1727. Adm., Stiftsbefmd. p. Island. 55, 81—86, 88, 91, 92, 95, 96, 102, 113, 117, 156, 167, 394.
Rantzau, Chr. Ditl, Greve, f. 1670, d. 1721. 360.
Rantzau, Joach., Oblt., Genadjut., Adsk. 1712. 54, 254.

Rantzau, Jørgen, Genlt., f. 1652, d. 1713. Gen. Bind I, Reg., 24, 172, 193, 206, 277, 278, 284, 289—292, 301, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 341, 342, 343, 344, 345, 349, 350, 351, 353, 362, 364, 368, 382, 383, 443, 444, 478, 479, 480.
Rantzau-Friis, Chr., Ob., f. 1681, d. 1731. Genlt. 321.
Rauch, Chr. Barthold (Bertel), Genadjutlt., d. 1749. Genm. 206.
Reckentrogh, Joh., Oblt., Afsk. 1713. 209, 301.
Reedtz, Knud, Viceadm., f. 1663, d. 1733. Adm. 55, 57, 93, 95, 97, 103, 104, 113, 117, 124, 156, 164, 165, 167, 306, 394.
Reedtz, Valdemar, Brig., Komm. p. Bornh., f. 1659, d. 1724. Genm. 83, 89, 91, 92, 115, 117, 126, 155, 166, 346.
Reesen, Laurids, Kaptlt. i Fl., f. 1683, d. 1714. Komkapt. 91, 95, 113, 164, 165, 230, 420.
Reesen, Vilh., Komkapt., f. 1675, d. 1745. Schoutbynacht, Amtmd. 82, 96, 157, 161.
Reichenbach, Chr. Ernst, Baron, Etatsr., var 1724 Landraad i Holsten. 482.
Rejersen, Kommissariatsbogholder. 180.
Reusch, Ditl., Ob., d. 1711. 154.
Reventlow, Anna Sofie, Komtesse, f. 1693, d. 1743. Enkedronning. 451.
Reventlow, Chr. Ditl., Greve, Gen., f. 1671, d. 1738. 25, 27, 103, 228.
Rhedern, Wentzel Fr., Oblt., Afsk. 1712. 277, 292, 293, 331.
Ribbing, Gust., sv. Ob., d. 1711. 67.
Ribbing, Lennart, sv. Ob., f. 1654, d. 1733. 74, 75, 219.
Richter, sachs. Oberhauptmann (Major). 390.
Ridderskiöld, Chr. Adrianson, sv. Ob., f. 1648, d. 1726. 65.
Riis, Ulr. Fr., Kaptlt. i Fl., d. 1711. 163.
Ritter, Joh. Hermann, Overfører. 31.
Robethon, John, Sekr. hos Kurf. af Han., d. 1722. 1.
Rodde, Hermann, lybsk Senator, d. 1730. Borgmstr. 350.
Rodsteen, Chr., Genm., f. o. 1660, d. 1728. Genlt. 30, 38, 173—175, 258, 396, 401, 408.
Rodsteen, Peter, Stiftamtmd., f. 1662, d. 1714. Gehejmeraad, Præses i Admiralitetet. 128, 163, 308, 363.
Roland, Erik, sv. Feltsekr., f. 1675, d. 1754. Kancelliraad. 316.
Rosenacker, Melcher, sv. Maj. Afsk. 1715. 322.
Rosenauer, Hnr., Brig., d. 1729. Genm. 30, 34, 128, 207, 362, 455, 464.
Rosencreutz, Dan. Joach., sv. Postdirekt. i Pommern, d. 1717. 276, 279, 427, 439, 441.
Rosenkrantz, Iver Baron, Diplomat, f. 1674, d. 1745. 3, 59, 146, 328.
Rosenpalm, Andreas, Komkapt., f. 1679. d. 1754. Adm. 95, 113, 167.
Rosenørn, Math., Ob., f. 1676, d. 1725. 362, 426, 430, 443.
Rostgaard, Fr., Geh.arkivar, f. 1671, d. 1745. Konf.raad. 164.
Rostgaard, Hans Jac., Kaptlt. i Fl., f. 1685, d. 1756. Viceadm. 95, 113, 163—165, 230, 405.
Rostgaard, Jens, Krigskom., f. 1650, d. 1715. 33, 369.
Rothlieb, Phil. Fr., sv. Ob., f. 1658, d 1712. 73, 220.
Rummelhof, Henr. Joh., Major, d. o. 1721. 54.
Ruschenfelt, Jonas, sv. Komm., f. 1647. d. 1710. 222.
Ruuth, Carl, sv. Viceadm., f. 1662, d. o. 1730. Adm. 116, 313, 317.
Rütt, sv. Kapt. 479.
Rytter, Poul Pedersen, Student, f. 1663, d. 1728. 368.
Røyem, Karen, f. 1671, d. 1750. I. Huitfeldts Enke. 125.

Sahlgaard, Chr., Kapt. i Fl., d. 1740. 413.
Sahlgaard, Mads, Ltnt. i Fl. 413.
Samsøe, Hans Jørgensen, Ob., f. 1661. d. 1739. Genm. 29, 152.

Sandberg, Olof, sv. Sekret. v. Armeen i Tyskld., f. 1679, d. 1750. 186, 273, 274.
Sass (Sasse), Dan., Krigskomm. 208, 424.
Scavenius, Chr., Generalfiskal, f. 1670, d. 1732. Konferensraad. 24.
Schack de (v.) Wittenau, Albr., Ob. Afsk. 1716. Genm. 154, 209, 332.
Schack, Bertram, Diplomat, f. 1679, d. 1728. Kammerherre. 44, 45, 52, 53, 113, 114, 183—185, 268, 282, 332, 358.
Scheel, Hans Henr., Ob., Generalkvartermester, f. 1668, d. 1738. Genlt. 31, 51, 107, 192, 202, 207, 263, 266.
Scheven, Joach. Chr., sv. Oberstlt., Gen.-kvartermstr. 261, 272, 347, 440.
Schindel, Fr. Vilh., Maj., Genadjutlt., f. 1690, d. 1755. Ob. 206.
Schindel, Viglas, Kapt. i Fl., f. 1684, d. 1756. Adm. 87, 95, 113, 117, 118.
Schlieben, Ernst Bogislaw, Greve, Ob. Bind II, Reg.
Schlüter, Herm., Raadmd. i Helsingborg, d. 1711. Bind II, Reg.
Schmettau, Fr. Vilh., Brigadér, f. 1663, d. 1735. Genm., Gehejmeraad. 128.
v. Schmettau, Wolfgang, preuss. Statsmd., d. 1711. 9.
Schmiegelsky, polsk Partigænger. 262.
Schnitter, Mich. Christoph., Brig., f. 1662, d. 1738. Genm., Kom. p. Kronb. 30, 34, 194, 366, 392.
Scholten, Jobst, General, f. 1649, d. 1721. 26—28, 35—37, 40—43, 47, 53, 106, 107, 114, 127, 128, 130, 131, 150—155, 172, 173, 178, 179, 181, 182, 184, 192—195, 198—200, 202, 203, 206, 219, 220, 222, 264—266, 269, 273, 275—279, 281, 284, 286—290, 292, 298 299, 301—304, 307—309, 319, 328—333, 340, 341, 345, 348, 349, 352, 360, 362 - 375, 378, 380—386, 388—393, 397, 425, 428, 429, 431, 434—436, 441—443, 449, 450, 452, 456—458, 461—464, 466—470, 472, 474—476, 478, 480—485.
Schommer, Jean Baptista, sv. Ob., d. 1716. Genm. 66, 68, 213, 318, 439, 440.
Schoultz (Schultz), Martin, sv. Genm. f. 1660, d. 1730. Genlt., Guv. i Wismar. 74, 203, 213, 217, 262, 264, 273, 286—288, 290, 291, 320—327, 330, 334, 335, 341, 344, 345, 440, 441, 444, 477—479.
Schrader, Joh., Krigskom., f. 1662, d. 1736. Konferensraad, Præsident i Kbh. 208, 307, 435.
v. d. Schulenburg, Joh. Math., sachs.-polsk Genlt., f. 1661, d. 1731. Feltmarsk. 26.
Schultz, Christoph. Fr., Ltnt., Afsk. 1731. Kapt., Drabant. 301.
Schultz, Georg Chr., Genm., f. 1632, d. 1715. Genlt. 232.
Schumacher, Joach., lauenb. Embedsmd. 480.
Schwaanfeld, Joh., sv. Kapt., f. 1681, d. 1736. Ob., Kom. i Wismar. 288, 325, 489.
Schwaanwedel, sv. Kapt. 490.
v. Schwalch, Christoph, sv. Kansler i Pommern, f. 1649, d. 1720. 72.
Schweder, preuss. Ob., 448, 467.
Schwensen, Martin, Ltnt. i Fl. 164, 450.
Schwerdtfeger, Ditl. Joh., Krigskom., Gen.-auditør, Afsk. 1740, Genkr.kom. 54. 398.
Schwerin, Philip Bogislaw, sv. Ob., f. 1687, d. 1733. Kejserl. Feltmarskltnt. 218, 451, 469, 472.
Schøller, Casp., Generalkvmstr. i Norge, d. 1716. Ob. 54, 398.
Schønfeld, Hans Christoph, Genlt., f. 1651, d. 1727. 30, 33, 34, 40, 41, 106, 107, 127, 129, 130, 181, 182, 193—195, 204—206, 219, 220, 264, 265, 273, 276, 278, 286—290, 299, 328, 362, 364.
Sechman, Balthasar, Etatsr., Deput., f. 1645, d. 1722. 361.
v. See, Claus, Brig., f. 1638, Afsk. 1710. Genm. 30.
Sehested, Christian, Gehejmeraad, Oversekretær i tyske Kancelli, f. 1666, d. 1740. 99, 101, 104, 114, 118, 143, 279, 328, 358, 377, 388, 484.
Sehested, Chr. Thomesen, Schoutbynacht,

f. 1664, d. 1736. Adm., Gehejmer., Oberlanddrost i Oldenb. 87, 95, 105, 106, 113, 117—121, 157, 160, 167—169, 230, 231, 239, 241—243, 246, 259, 295, 298. 299, 302—307, 309, 336, 337, 340, 346, 352, 376, 388, 389, 405, 406.

Sehested, Iver Nicolai, Kapt. 429.

Sehested, Jens Maltesen, Genm., f. 1649, d. 1730. Genlt. 53, 134, 248, 249, 401.

Sehested, Mogens, Komm., f. 1664. d. 1710. 55.

Seidelin, Hans, Overkrigskom., f. 1665, d. 1740. Konferensraad. 192, 208, 277, 280, 293, 297, 300, 302, 307, 424, 434.

Seirøe, Anders Rasmussen, Prmlt. i Fl., f. o. 1680. d. 1729. Kapt. 96, 162.

Seissan, Joh. Anton, sachs. Genm., 1714 Genlt., Afsk. 1726, d. 1728, spansk Genlt. 375, 377.

Selmer, Chr., Genadjutlt., d. før 1718. 206.

Seohl, se Kohl. 317.

Sesterfleth, Joh. Otto, Major, d. o. 1713. Oblt. 133.

Sesterfleth, Vincent Henr., Brig., d. 1711. 53, 134.

Siewertz, Gerh., Prmlt. i Fl., f. 1681, d. 1717. Kapt. 81, 93, 112, 113, 117, 121, 162—164, 343, 344, 346.

Siewertz, Simon, Ltnt. i Fl., f. 1674, d. 1740. Komkapt. 162, 163, 407.

Silberstern, Johan Jensen, Kapt. Afsk. 1713. 428, 429.

Silfwersparre, Joh. Carl, sv. Maj., f. 1682, d. o. 1758. Ob. 459—462, 466—472.

Siwertsen, Cl., Garnisonsfeltskær i Rdsbg., d. 1721. 366, 371, 392.

Siöblad, Carl Georg, sv. Schoutbynacht, f. 1683, d. 1754, Overadm. 412, 414.

Siöblad, Erik, sv. Adm., f. 1647, d. 1725. 78, 84, 85, 92, 114, 115, 133, 134, 222, 226, 240, 241, 247, 311, 314, 400, 409.

Siöblad, Joh., Præses i sv. Krigskoll., f. 1644, d. 1710. 73, 212.

Siöstierna, Aaron, Kapt. i sv. Fl., f. 1684, d. 1746. Viceadm. 115, 316. 318.

Siöstierna, Anders, Kapt. i sv. Fl., f. 1682, d. 1739. Viceadm. 116, 317.

Skytte, Carl Gust., sv. Genlt., f. o. 1717. Genlt., Guv. i Skaane. 173, 212. 214, 223, 225, 400.

van Slangenburgh, Fr. Jan van Baer. holl. Vagtmeester Generaal (Gen. af Inf.), f. 1646, d. 1713. 26.

Snidstorph, Hans Jensen, Kapt. i Fl., d. 1712. 113, 230.

Sommerfeld, hann. Generalfelttøjmester, d. 1711. Bind I, Reg.

Spalding, Herman (?), sv. Kapt., d. 1716. 491.

Sparre, Clas, Friherre, sv. Viceadm., f. 1673, d. 1733. Greve, Rigsraad. Overadm. 116, 317.

Sparre, sv. Major. 470.

Spens, Jac., Baron, sv. Gen., Kgl. Raad, f. 1656, d. 1721. Greve. 212.

Spielbaum, Andreas, sv. Rgtskvartmstr. og Kapt. d. 1714. 326.

Sponneck, Georg Wilhelm v. Hedwiger, Greve, Ob., f. 1672, d. 1740. Gen., Gehejmekonf.raad. 29, 155. 209. 348, 372, 426, 429, 430, 431, 434—436, 443, 458.

Sprengel, Frans August, Brigademaj., d. 1713 («arkebuseret»). 207.

Stackelberg, Carl Adam, sv. Genm., d. 1749. Friherre, Genlt. 451, 454. 459—462, 465—472, 474.

Stadtländer, Chr. Hieron Folderich, Kapt., d. o. 1726. 304.

Staff, C., Ltnt. i Fl. 163.

Staffeldt, Chr. Fr., Ob., f. 1671, d. 1741. Genlt. 362.

Stanislaus Leczynsky, Konge af Polen, f. 1677, d. 1766. 14, 15, 77. 141, 262, 284, 311, 312, 314, 316, 359.

Stavanger, Lars Larsen, Komkapt., f. 1650, d. o. 1718. Komm. 161.

Stein, Julius Henr., Oblt., Afsk. 1712. 209.

Stenbock, Magnus, Greve, sv. Gen., f. 1664, d. 1717. Kgl. Raad, Feltmarsk. 42, 63, 65—72, 75, 83, 88, 103, 115,

118, 122, 133, 173, 186, 212, 215, 216, 221, 223, 225, 226, 238, 240, 241, 253, 259, 261, 276, 279, 309, 311—316, 318, 319, 330, 335, 336, 342, 345, 346, 350, 368, 399, 400, 408, 418, 427, 439, 441, 481, 484, 486.

Stockhoff, Joh., Kapt., d. 1710. Major. Bind II, Reg.

Stockman, Hans Adam, Major, f. o. 1647, d. 1725. 248.

Storm, Arvid Chr., Genm., f. o. 1640, d. 1712. 53, 398.

Strafford, Thomas Wentworth, Baron Raby, Jarl, engelsk Diplomat, f. 1672, d. 1739. 356.

Stromberg, Alexander, Friherre, sv. Landshøvding og Genlt., f. 1647, d. 1718. 133, 259, 399.

Stromberg, Nils, Præs. i svsk. Kammerkoll., f. 1646, d. 1723. Rigsraad, Greve. 212.

Stromfelt, Joh. Carl, sv. Ob., f. 1678, d. 1736. Genlt., Greve. 261.

Stuart, Joh. Christoph, sv. Ob., Afsk. 1715. Genm. 74.

Stürup (Sterup), Georg Christoph, Major, f. 1678, d. 1762. Gen. 466.

v. Stöcken, Cay Burchhard, Etatsraad, Diplomat, d. 1710. Envoyé i Regensburg. 18.

v. Stöcken, Christ. Ernst, Viceadm., f. 1664, d. 1711. Bind I og II, Reg. 57, 86, 87, 88, 94, 95, 98, 113, 138, 158, 161.

v. Stöcken, Hans Henr., Diplomat, f. 1666 d. 1709. 19.

v. Stöcken, Joh. Henr., Diplomat, o. 1705 Legatskr. i Haag, 1714—1717 Resid. i Haag, Justitsraad. 18, 26.

v. Stöcken, Paul, Brigademaj., d. 1746. Ob. 207.

Stöhr, Peter, sv. Oblt. 66, 68, 70, 318.

Stålhandske, Joh. Valdemar, Ltnt. i sv. Fl., f. 1680, d. 1742. Schoutbynacht. 410.

Suhm, Ulr. Fred., Prmlt. i Fl., f. 1686, d. 1758. Adm. 95, 113, 302, 303, 338.

Sund, Anders, Kapt. i sv. Fl. 317.

Sylvin, Nicolaus, sv. Genaudit. Bind II, Reg.

Söhlenthal, Henr. Fred., Rigsfriherre, Diplomat, f. 1685, d. 1752. Gehejmekonferensraad. 6, 148.

Sørensen, Meinert, Ltnt. i Fl. 300, 353.

Taube, Edv. Didr., Friherre, Kapt. i sv. Fl., f. 1681, d. 1751. Greve, Overadm. 317.

Taube, Gust. Adam, sv. Genlt., f. 1673, d. 1732. Rigsraad, Feltmarsk. 212, 213.

Thambsen, Otto Jac., Komkapt., f. 1670, d. 1724. Schoutbynacht, Guvernør paa St. Thomas. 95, 113, 161, 167, 353.

Thommesen, J., Ltnt. i Fl. 162, 297.

Thrane, S., Ltnt. i Fl. 297.

Thy, Math. Nielsen, Zeugwarter, d. 1743. Tøjmester ved Søetaten, Oblt. 126.

Tillisch, Fred. Adam, Prmlt., Afsk. 1712. 429.

de Tonsberg, Vilh., Etatsraad, Medl. af Slotsloven i Norge, f. 1680, d. 1731. Stiftamtmd. 403.

Torcy, Jean Baptiste Colbert, frsk. Statsmd., f. 1665, d. 1746. 144.

Torstensen, Peter, Kaptlt. i Fl., d. 1713. 162, 175.

Trane, Caspar Eggers, Staldmester, d. 1736. Major. 210, 392.

Treiden, Vilh. Ernst, Major. 54.

Treu, I. E., Genadjutlt., d. 1711. Major. 206, 321.

Tritzschler, Hans Ernst, Genlt., f. 1647, d. 1718. 131.

Trojel, Frans, Komm., f. 1666, d. 1731. Adm. 95, 112, 120, 156, 157, 161, 169, 229, 302, 306, 337—339, 343, 344, 346, 395, 410, 419—421.

Trolle, Anders, Ob., f. 1666, d. 1715. 43.

Tuchsen, Joh. Fr., Ob., d. 1730. Genm. 398.

Uggla, Joh., Friherre, Kapt. i sv. Fl., f. 1673, d. 1736. 315, 318.

Ulfeldt, Laurids Christoph, Kapt. i Fl., f. 1678, d. 1762. Schoutbynacht. 117, 167.
Ulric, Carl Gustav, Kapt. i sv. Fl. 116, 316, 317.
Ulrika Eleonore, sv. Prinsesse, f. 1688, d. 1741. Dronning af Sverig. 115, 227.
Undall, Fr Chr., Kapt. i Fl., f. o. 1674, d. 1712. Komkapt. 87, 95, 162, 168.
Unge, Olof, Kapt. i sv. Fl., f. 1672, d. 1737. Viceadm. 89, 116, 317.
Unger, Hans Jørgen, Kapt., d. 1721. 276.

Wachtmeister, Carl, Hans, Greve, sv. Schoutbynacht, f. 1689. d. 1736. Adm. 115, 116, 314, 315, 317.
Wachtmeister, Carl Hans, Friherre, Kapt. i sv. Fl., f. 1682, d. 1731. Adm., Præs. i Adm.koll. 314, 317, 437.
Wachtmeister, Hans, Greve, sv. Gen.-Adm., f. 1641, d. 1714. 78, 83, 89, 90, 92, 102, 115, 117, 123, 124, 220, 221, 223, 240, 271, 311—317, 335, 336, 341.
Wackerbarth, Aug. Christoph, Greve, sachs.-polsk General, f. 1662, d. 1734. Gen.-feltmarsk. 268, 269, 298, 303, 424, 427—429, 433.
Wagener, se Wegener, Prov.forv. 403.
Wagener, Daniel, Feltmedikus, f. 1678. 207.
Walckendorff, Lars, Komkapt., f. 1672, Afsk. 1719, d. 1736. 81, 167.
Waldersee, Math. Balth., Diplomat, Etatsraad, Envoyé i Regensburg. Afsk. 1716. 18.
Walter, Joh. Salomon, Generalauditør, d. 1711. 398.
Wangelin, Chr. Fr., Genadjutlt., d. 1755. Genlt. 206.
Wangelin, Henr. Joch., sv. Ob. 74, 218, 451.
v. Wasmer, Jac. Joh., Etatsraad, f. 1671, d. 1747. Konferensraad. 481.
Wattrang, Gust., sv. Viceadm., d. 1717. 83, 89, 317, 342, 344—346.
Wecke, Peter, Komkapt., d. 1737. Schoutbynacht. 169.
Wedderkop, Magnus, holst.-gott. Gehejmeraad, f. 1638, d. 1721. 7.
Wedel, Erh., Baron, Genlt. f. 1668, d. 1740. Gehejmeraad, kom. Gen. i Norge. 154, 206, 218. 316, 319, 364, 447—449, 451, 456, 464.
Wedel-Jarlsberg, Gustav Vilhelm, Greve, Feltmarsk., f. 1641, d. 1717. 273, 472, 480.
Wegener, Niels, Prov.forv. 403.
Veibye, Paul, Proviantmester i Norge, f. 1671, d. 1729, fh. Zahlkasserer. 404.
Vellingk, Mauritz, Baron, sv. Genlt., f. 1651, d. 1727. Gen., Kgl. Raad, Greve. 1—3, 7, 73, 74, 139, 212, 216, 217, 218, 220, 225, 282, 291, 323, 326, 327, 357—359, 368, 381, 438, 441, 448, 451, 454, 459, 477, 480, 485.
Velo, Giambattista, Diplomat, 1710 Envoyé extr. i Wien, Afsk. s. A. 19.
Vennighusen, Christoff., Major, Genadjutlt., Afsk. 1714. Ob. 206.
Wernfelt, Olof Hubertson, sv. Viceadm., f. 1654, d. 1731. Adm. 116.
Wernicke, Chr., Legationssekr. i Paris, f. 1661, d. 1725. 291, 356.
v. Werpup, Georg Ernst, Landdrost i Lauenborg, d. 1722. Oberlanddrost. 463.
v. Wertheren, Georg, Greve, sachs.-polsk Diplomat, f. 1663, d. 1721. Kabinetsminister, Kansler. 267.
Wessel, Peter (Tordenskjold), Ltnt. i Fl., f. 1691, d. 1720. Viceadm. 164, 230, 247, 256, 404, 407, 408, 413, 415, 422.
West, Niels Madsen, Oblt., f. 1666, d. 1752. Genm. 292.
Westphal, Hans Georg, sachs. Diplomat, f. 1674, d. 1733. Konferensraad, dansk Diplom. 462.
Weyhe, Chr. Ludw., hann. Genm., d. 1708. Genlt Bind I, Reg.
Weyse, Andreas, Justitsraad, f. 1664, d. 1725. Konferensraad. 481.
Vibe, Ditlev, Oversekretær i danske Kancelli, f. 1670, d. 1731. Statholder i

Norge. 26, 43, 101, 143, 184, 185, 210, 276, 282, 283, 355, 379, 408, 419, 434, 451, 484.
Vibe, Joh., Kapt. i Fl., f. 1675, Afsk. 1719, d. 1750. Kom. 95, 113, 167, 169.
Wick, John, eng. Ges. i neders. Kr. 3.
v. Vicken, Joh. Otto, sv. Major, f. 1657, d. 1750. Genm. i Hannover. 66, 71.
Vieregg, Casp. Levin, Ltnt. i Fl., f. 1687, d. 1748. Schoutbynacht. 156, 163, 165.
Vieregg, Cl. Henr., Gehejmeraad, Deput., f. 1655, d. 1713. Vicestatholder. 179, 308, 361, 363, 398. 422.
Vietinghoff, Otto, sv. Kapt. 287.
Wilcken, Ltnt. i Fl. 344.
Wilders, Ped., Kaptlt. i Fl., d 1711. 88.
Wildschütz, Joh. Petersen, Oblt., d. 1710. 31.
Wilster, Dan. Jac., Komm., f. o. 1664, d. 1732, russ. Viceadm. 55, 102, 113, 117, 160, 167, 406, 409, 410, 413—420, 423.
Wilster, Joach. Jac., Ob., d. 1712. 362.
Wilster, Joh. Henr., Genadjutlt., Afsk. 1721. 424.
Wilster, Mart. Jac., Genm., f. 1655, d. 1716. 38, 154, 155, 206, 207, 209, 303, 304, 332, 337, 339, 340, 348, 388, 390.
Wilster, Peter Jac., Ob., f. 1661, d. 1725. 398.
Vind, Jørgen, Oblt., f. o. 1666, d. 1712. 153, 209, 266, 277, 278, 293.
Vind, Ove, Brig., f. 1665, d. 1722. Genm. 53, 134.
Witting, Christoph. Georg, sv. Ob., f. 1655, d. 1739. 66, 215.
Wittinghoff, se Vietinghoff. 287.
Wiwet, Nicolai, kgl. Køkkeninspektør, d. 1725. Kancelliraad, Viceborgmester i Kbh. 320.
Wodroff, Georg Julius, Rgtskvartmstr., f. o. 1640, d. 1724. 177.
Vogel, Læge i Rostock. 293.
Vogt, Justus, Ob., Komm. i Frederiksort, f. 1663, d. 1731. Genm. 154.
Wolf, Hans, Kapt. i sv. Fl. 317, 411.
Wordeman, Claus, Kapt. i Fl., d. 1710. 93, 98, 135.
Worm, Christen, Biskop, f. 1672, d. 1737. 367, 368.
Wrangel, Heinr. Gust., holst.-gott., senere sv. Oblt. 205, 451.
Wrangel, sv. Oblt. 218.
Wrede, Fabian, Greve, sv. Statsmd., t. 1641, d. 1712. 212.
Wulff, Gregorius (?), Rejsekom. 208, 292, 307, 331.
Wulff, Jac., Kapt., d. 1711. 22.
Wulfrath, Carl Gust., Ob., f. 1672, d. 1741, Genlt. 261.
Wullwart (Wöllwart), Ludv. Frans, sv. Ob. 220.
Wölderndorff, sachs.-mein. Oblt. 371.

Zeedtz, Sam., sv. Ob., d. 1717. 72, 216.
Zepelin, Dan. Ernst. Ob., f. 1662, d. o. 1732. Genm. 29, 209, 288, 348, 367, 372, 426, 436.

Ærøe, C. P., Branderkom. 168.

Øsau, Claus, Ltnt. i Fl. 164, 450.
Øtken, Joh. Vilh., Ob., f. o. 1668, d. 1733. Genm. 232.

FORTEGNELSE OVER KORT OG PLANER.

1. Operationskort til Felttoget i Meklenborg og Pommern 1711—1712.

2. Plan over Stralsund og Omegn 1711.
Originalen i det svenske Krigsarkiv.

3. Skitse af Krigsskuepladsen i Baahus Len 1711.

4. Plan over Passet ved Damgarten 26de August 1711.
Originalen i Generalkvartermester Scheels Samlinger i Generalstaben.

5. Plan over Udfaldet fra Wismar Natten til den 5te December 1711.
Originalen i det svenske Krigsarkiv.

6. Operationskort til Felttoget i Stift Bremen 1712.

7. Plan over Stades Belejring 1712.
Originalen i Ingeniørkorpsets Arkiv.

Samtlige Kort og Planer er fotolitograferede ved Generalstabens topografiske Afdeling.

RETTELSER.

Side 26 Linie 10 f. o. «J. F. Dewitz, læs «F. J. D.»
— 29 — 2 f. n. «G. E. Bülow», læs «E. G. B.»
— 133 Note 2 «Ldshvdg.», læs «Ob.»
— 208 Linie 2 f. n. «G. E. Bülow», læs «E. G. B.»
— 273 Note 4 «P. Sandberg», læs «O. S.»
— 455 Linie 12 f. o. «P. Møsting», læs «C. J. M.»
— 476 Note 5 «Helms», læs «Helm».